آکادمی علوم اتحاد شوروی

سلسلهٔ آثار ادبی

ملل خاور

متون

سری بزرگ

۲

ادارهٔ انتشارات «دانش»

شعبهٔ ادبیات خاور

انستیتوی خاورشناسی

شاهنامهٔ فردوسی

متن انتقادی

جلد هشتم

تصحیح متن باهتمام

رستم علی‌یف

زیر نظر ع. آذر

مسکو ۱۹۷۰

فهرست

[پادشاهی یزدگرد هجده سال بود] ۶
[پادشاهی هرمز یک سال بود] ۷
[پادشاهی پیروز بیست و هفت سال بود] ۹
[پادشاهی بلاش پیروز چهار سال بود] ۱۷
[پادشاهی قباد چهل و سه سال بود] ۲۹
[داستان مزدک با قباد] ۴۲
[پادشاهی کسری نوشین‌روان چهل و هشت سال بود] ۵۳
[آغاز داستان] ۵۳
[داستان نوشزاد با کسری] ۹۵
[داستان بوزرجمهر] ۱۱۰
[داستان مهبد با زروان] ۱۴۶
[رزم خاقان چین با هیتالیان] ۱۵۶
[داستان در نهادن شطرنج] ۲۰۶
[داستان طلخند و گو] ۲۱۷
[داستان کلیله و دمنه] ۲۴۷
[داستان کسری با بوزرجمهر] ۲۵۵
[نامه کسری بهرمزد] ۲۷۶
[سخن پرسیدن موبد از کسری] ۲۸۰
[وفات یافتن قیصر روم و رزم کسری] ۲۹۲
[پادشاهی هرمزد دوازده سال بود] ۳۱۵
[آغاز داستان] ۳۱۶
ملحقات ۴۳۱

شاهنامهٔ فردوسی

[پادشاهی یزدگرد[1] هجده[2] سال بود]

چو شد پادشا بر جهان یزدگرد   سپه‌را پراگنده‌را کرد گرد
نشستند با موبدان[3] و ردان   بزرگان و[4] سالاروش بخردان[5]
جهانجوی بر تخت زرین نشست   در رنج و دست بدی را ببست
نخستین چنین گفت کآن کز گناه   برآسود[6] شد ایمن[7] از کینه‌خواه
هر آن کس[8] که دل تیره[9] دارد ز رشک   مر آن دردرا دور[10] باشد پزشک[11]
که[12] رشک آورد آز و گرم و گداز[13]   دژ آگاه دیوی بود دیرساز
هر آن چیز کآنت نیاید پسند[14]   دل دوست و دشمن بر آن بر[15] مبند[16]
مدارا خردرا برادر[17] بود   خرد بر سر دانش[18] افسر بود
بجای کسی گر تو نیکی کنی   مزن بر سرش[19] تا دلش نشکنی[20]
چو نیکی کنش باشی و بردبار   نباشی بچشم خردمند[21] خوار
اگر بخت پیروز یاری دهد   مرا[22] بر جهان کامگاری دهد

---

[1] K, VI — доб. بهرام IV — доб. بهرام گور [2] K, I — هشده VI — هژده [3] K, I, IV, VI — بخردان [4] Л, K — و оп. [5] K, I, IV, VI — سالارفش موبدان [6] Л, I, VI — доб. و [7] K, I, IV, VI — ایمن شد [8] I — هرآنگه [9] K — تنگ [10] K, I, IV — دیو [11] VI — б. оп. [12] I, IV — ز [13] K — بیم و آز و گداز I — رنج و آز و نیاز IV, VI — نیاز [14] VI — بود سودمند [15] K, IV — بدان کوش تا دور داری گزند VI — دل و دست دشمن بدان در I — بدان در [16] IV — ببند [17] K, I, IV, VI — برادر [18] I — (!)خرد دان ز دانش بر [19] K — برش [20] VI — بشکنی [21] VI — گرامیت [22] IV — ترا

یکی دفتری سازم از راستی   که بندد در[1] کژّی و کاستی
همی داشت یک چند گیتی بداد   زمانه بدو شاد و او نیز[2] شاد
بهر سو فرستاد بیمر سپاه   همی‌داشت گیتی ز دشمن نگاه
ده و هشت بگذشت سال از برش   بپاییز[3] چون تیره گشت افسرش
بزرگان و دانندگانرا بخواند   بر تخت زرین[4] بزانو نشاند
چنین گفت کین چرخ ناپایدار   نه پرورده داند نه پروردگار
بتاج گرانمایگان ننگرد   شکاری که یابد همی[5] بشکرد
کنون روز من بر[6] سر آید همی   بنیرو شکست اندرآید همی
سپردم بهرمز کلاه و نگین   همه[7] لشکر و گنج ایران زمین[8]
همه گوش دارید و فرمان کنید   ز پیمان او رامش[9] جان کنید
اگر چند پیروز با[10] فرّ و یال   ز هرمز فزونست چندی بسال
ز[11] هرمز همی‌بینم[12] آهستگی   خردمندی و داد[13] و شایستگی
بگفت این و یک[14] هفته زان پس بزیست   برفت و برو تخت چندی گریست[15]
اگر صد بمانی و گر بیست[16] و پنج   ببایدت رفتن ز جای سپنج
هران چیز کاید[17] همی در شمار   سزد گر نخوانی[18] ورا پایدار[19]

[پادشاهی هرمز یک سال[20] بود][21]

چو هرمز برآمد بتخت پدر   بسر بر نهاد آن کیی[22] تاج زر
چو پیروزرا[23] ویژه گفتی ز خشم[24]   همی آب رشک[25] اندر[26] آمد بچشم

---

[1] K, I, IV, VI—[I, IV—او] نپذیرد آن [2] I—مانده [3] K, I, IV, VI—بنالید [4] K—زرشان [5] Л—باید همه K, VI—پیش آیدش [6] I, IV—بر من [7] K, I, IV, VI—همان [8] Б — оп. подробности этого эпизода. [9] K, I, IV—ما رامش VI—ز پیمانم آرایش [10] VI—بی [11] VI—به [12] K—یابم [13] K, I, IV, VI—شرم [14] VI—بگفت و بیک [15] VI—доб.:

چو بخت بزرگی بچنگ آورد * سر دشمنان زیر سنگ آورد
بگوییم ما راز با رهنمون * که باور که باشد بدین اندرون

[16] K—سی VI—شست [17] K—همان کاید اورا [18] VI—بخوانی [19] I, IV—یادگار [20] K, IV—بوده‌است [21] IV—هرمزد یزدگرد نه سال VI—اورمزد هفت سال I—هرمزد یزدگرد نه ماه Б—و کانت ولایته سنة واحدة [22] VI—پر ز باد آنگهی [23] VI—تو پیروزه‌را [24] K, IV—بخشم VI—که خشم [25] K—چشم [26] I—رشکش در

سوی شاه هیتال شد ناگهان   ابا لشکر و گنج و چندی[1] مهان
چغانی[2] شهی بد فغانیش نام   جهانجوی[3] با لشکر و گنج و کام
فغانیش‌را گفت کای[4] نیکخواه   دو فرزند بودیم زیبای گاه[5]
پدر تاج شاهی بکهتر سپرد   چو بیدادگر بد سپرد[6] و بمرد
چو[7] لشکر دهی مر مرا گنج هست   سلیح و[8] بزرگی و نیروی دست
فغانی[9] بدو گفت کآری رواست   جهاندار هم بر پدر[10] پادشاست
بپیمان سپارم سپاهی[11] ترا   نمایم سوی داد راهی[12] ترا
که باشد مرا[13] ترمذ و[14] ویسه‌گرد[15]   که خود عهد این[16] دارم از یزدگرد
بدو گفت پیروز کآری[17] رواست   فزون زان بتو[18] پادشاهی سزاست
بدو داد شمشیرزن سی[19] هزار   ز هیتالیان لشکری نامدار
سپاهی بیاورد پیروز شاه   که از گرد تاریک شد چرخ[20] ماه
برآویخت با هرمز شهریار   فراوان ببودستشان[21] کارزار[22]
سرانجام هرمز گرفتار شد   همه تاجها پیش او خوار شد
چو پیروز روی برادر بدید   دلش[23] مهر[24] پیوند او برگزید[25]
بفرمود تا بارگی برنشست   بشد تیز[26] و ببسود رویش[27] بدست
فرستاد بازش بایوان خویش   بدو[28] خوانده بد[29] عهد و پیمان خویش[30]

---

[1] VI—چندان   [2] VI—فغانی   [3] K—доб. و   VI—سرافراز   [4] K—ای   [5] K—доб.:

مهین من بدم و آن دگر بود که * کهین‌را گزین کرد بر پور مه

[6] I, VI—ببود   [7] K—تو   [8] Л—و оп.   [9] I, IV—چغانی   [10] K, I, IV—جهاندارا هم پسر   VI—جهاندارا هم پدر   [11] IV—سپاه   VI—بسازم سپاهی   [12] IV—راه   [13] VI—ترا   [14] I—و оп.   [15] Б—ترمذ و ویسچرد   [16] VI—آن   [17] K—آری   [18] K, I, IV, VI—ترا   [19] I, IV—صد   Б—ثلاثین   [20] VI—روی   [21] K, I, IV, VI—نبرداشتشان   [22] VI—روزگار   [23] IV—همه   [24] K, I, IV, VI—доб. و   [25] Б—تحرکت بنات قلبه فرق له   [26] K—زود   [27] I, IV, VI—دستش   [28] K, I, IV, VI—برو   [29] K—پس خواند   I, IV—آن خواند   VI—شد   [30] K—доб.:

بدو گفت پیروز یزدان سپاس * که هستیم دانا و یزدان‌شناس
مرا ویژه بایست این تاج و تخت * که آباد بادی و پیروزبخت
ز پیروز هرمز چو دل شاد شد * روانش از اندیشه آزاد شد
جهاندار پیروز نیکی گمان * چو شد شادمانه ز تخت کیان

[پادشاهی *پیروز بیست و هفت سال[1] بود]

بیامد بتخت کیی برنشست   چنان چون بود شاه یزدان پرست
نخستین چنین گفت با مهتران   که ای پرهنر پاکدل سروران[2]
همی‌خواهم از داور بی‌نیاز   که باشد مرا زندگانی دراز[3]
که که را[4] یکه دارم و مه بمه   فراوان خرد باشدم[5] روز به
سر مردمی بردباری بود   سبکسر همیشه بخواری بود
ستون خرد داد[6] و بخشایشست   در بخشش اورا[7] چو آرایشست
زبان چرب و[8] گویندگی فرّ اوست   دلیری و مردانگی پرّ اوست[9]
هران نامور کو ندارد خرد   ز تخت[10] بزرگی کجا بر خورد
خردمند هم[11] نیز جاوید نیست   فری برتر از فرّ جمشید نیست
چو تاجش بماه اندرآمد بمرد   نشست کیی دیگری‌را سپرد
نماند برین خاک جاوید کس   ز هر بد بیزدان پناهید و بس
همی بود یک سال با داد و پند   خردمند وز هر بدی بی‌گزند
دگر سال روی هوا خشک شد   بجو اندرون[12] آب چون مشک شد
سه دیگر همان و چهارم همان   ز خشکی نبد هیچ کس شادمان
هوارا دهان[13] خشک چون خاک شد   ز تنگی بجو آب[14] تریاک شد[15]
ز بس مردن مردم و چارپای   پیی‌را[16] ندیدند بر خاک جای

I, IV—доб.:

بدو گفت هرمز که یزدان سپاس * که دانا بود مرد یزدان شناس
که از من برادر ستد تاج و تخت * که پیروزرا باد پیروز بخت
ز هرمز چو پیروز دلشاد شد * روانشی از اندیشه آزاد شد

*[1] K—پیروز یزدگرد پانزده سال و نه ماه I, IV—یازده سال VI—پیروز یزدگرد پانزده سال Б—و کانت مدة ملکه ثمانی سنین وأربعة أشهر [2] K, I, IV—با گهر کهتران VI—نامور کهتران [3] IV—порядок бб.: 45, 46, 50, 51, 49, 47, 48. [4] K, I—کهتر [5] K, I, IV, VI—باشم و [6] K—راز [7] Л, K—را оп. [8] K—و оп. [9] VI—б. оп. [10] VI—بخت [11] VI—خرد مردرا [12] K, I, IV, VI—بتنگی بجوی [13] IV—هر آبادها VI—هوا سربسر [14] IV, VI—بجوی اندرون آب [15] K—б. оп. [16] IV—یکی‌را

شهنشاه ایران چو دید آن شگفت — خراج و گزیت[1] از جهان برگرفت
بهر سو که انبار[2] بودش نهان — ببخشید بر کهتران و مهان
خروشی برآمد ز درگاه شاه — که ای نامداران با دستگاه
غله هرچ[3] دارید پیدا کنید[4] — ز دینار پیروز گنج آگنید
هر آنکس که دارد نهانی[5] غله — وگر گاو وگر[6] گوسفند و گله[7]
بنرخی فروشد که اورا هواست — که از خوردنی جانور بی‌نواست[8]
بهر کارداری و خود کامه‌ای — فرستاد تازان یکی[9] نامه‌ای
که انبارها برگشایند[10] باز — بگیتی[11] بر آنکس[12] که هستش نیاز[13]
کسی گر بمیرد بنایافت[14] نان — ز برنا و از[15] پیر[16] مرد و زنان[17]
بریزم ز تن خون انبار دار — کجا[18] کار یزدان گرفتست خوار[19]
بفرمود تا خانه بگذاشتند — بدشت آمد و[20] دست برداشتند
همی بآسمان اندرآمد خروش — ز بس مویه و درد و زاری[21] و جوش
ز کوه و بیابان وز[22] دشت و غار[23] — ز یزدان همی‌خواستی[24] زینهار
برین گونه تا هفت سال از جهان — ندیدند سبزی کهان و مهان
بهشتم بیامد مه فوردین — برآمد یکی ابر با آفرین
همی دُرّ بارید[25] بر خاک خشک — همی‌آمد از بوستان[26] بوی مشک

---

[1] K — گزند [2] K, IV — بهر شهر کانبار — VI بشهری که انبار [3] K, IV — здесь и почти всюду هرچه VI — آنچه [4] K, IV, VI — بپراگنید [5] VI — بجایی [6] Л — گر [7] IV — گوسفند یله VI — (!)واز گوسفندان غله [8] Л — بی‌بهاست [9] VI — سالارشان [10] K, IV, VI — درگشادند [11] K — ز گیتی [12] IV, VI — هر آنکس [13] VI — که بد بی‌نیاز [14] Л — کو همی مرد از قحط VI — بمیرد خود از بهر [15] Л — وز (метр нарушен). [16] K — و پیر و ز VI — ز پیر و ز برنا و [17] Л — б. переставлен со след. б.; K — доб. б.:

میانش ببرم بشمشیر تیز * برانگیزم از جان او رستخیز

[18] K, IV, VI — که او [19] Б — перед этим б. доб.: و قال غیر صاحب الکتاب: فساس فیروز علی هذه الجملة رعیته فی تلک اللزبه الشدیدة و المجاعة الطویلة سیاسة لم یعطب معها من الجوع سوی واحد من أهل أردشیر خُرّه یدعی رنه [20] K — آمدند (метр нарушен); IV — آمدند و (метр нарушен); VI — آمده [21] K — گریه و زاری و درد [22] IV, VI — و ز هامون و از [23] K — و ز هامون ز دشت و ز غار [24] K, IV, VI — خواستند [25] IV — در ببارید [26] VI — آسمان

شده ژاله برگل چو مل در قدح[1] — همی تافت از ابر[2] قوس قزح[3]
زمانه برست از بد بدگمان — بهر جای بر زه نهاده کمان
چو پیروز ازان روز تنگی برست — بر آرام[4] بر تخت شاهی نشست
یکی شارستان کرد[5] پیروز کام[6] — بفرمود کورا نهادند نام[7]
جهاندار گوینده گفت این ریست — که آرام شاهان فرخ پیست[8]
دگر کرد بادان[9] پیروز نام[10] — خنیده[11] بهر جایش[12] آرام و کام[13]
که اکنونش خوانی همی[14] اردبیل[15] — که قیصر بدو دارد از داد[16] میل[17]
چو این بومها یکسر آباد کرد — دل مردم پرخرد[18] شاد کرد
درم داد با[19] لشکر نامدار — سوی جنگ جستن[20] برآراست کار[21]
بدان جنگ هرمز بدی[22] پیشرو — همی رفت با کارسازان[23] نو[24]
قباد از پس پشت پیروز شاه[25] — همی راند چون باد لشکر براه[26]
که پیروزرا پاک فرزند بود — خردمند شاخی[27] برومند بود[28]
بلاش از بر تخت بنشست شاد — که کهتر پسر بود با مهر[29] و داد

---

[1] Л — پر چنگ و گل پر قدح K — پر چنگ و مل پر قدح T — پر از ژاله در چنگ گلبن قدح Б — و رفعت أقداحها الشقائق [2] K, IV — چرخ [3] VI — б. оп. Б — و تفجرت الينابيع من الأرض و لمعت قوس قزح من الجوّ... ورأيت في بعض الكتب أنه لما فاضت عليهم السماء و سال الماء استبشروا بذلك وصبوا الماء على رؤسهم فبقي بينهم ذلك الرسم الى الآن و هو عيد صب الماء المذكور في الكتب [4] K, IV, VI — بآرام [5] VI — گرچه [6] Л, VI — نام T — رام [7] Л, VI — мисра оп. [8] Л, VI — б. оп. [9] K — اگر کرد بادآنک [10] Л, VI — мисра оп. [11] Л — چمیده VI — ستوده [12] K, IV, VI — جای [13] VI — با رای و کام [14] K — اکنون همی خوانیش VI — اکنون همی خواندش [15] K, IV — اردویل [16] K — دارد از روم Л — داد از داد [17] Б — ...فیروز ...امر فبنوا له مدینة وسماها فیروز وهی التی نسمیها أردبیل و بنی مدینة أخری وسماها باذان فیروز و هی مدینة عند الری [18] VI — مرد بخرد ازان [19] K — تا VI — وبا [20] VI — ترکان [21] IV — که شوخانیش خواندی شهریار [22] K — بدش VI — هرمزد بد [23] VI — جنگسازان [24] IV — бб. 86—89 оп. [25] K — شاد [26] K — که کهتر پسر بود با فرّ و داد [27] VI — شاهی [28] K — бб. 88—89 оп. [29] VI — فر

یکی پارسی بود بس نامدار ورا سوفزا خواندی شهریار[1]
بفرمود پیروز[2] کایدر بباش[3] چو دستور شایسته[4] نزد بلاش
سپهرا سوی جنگ ترکان کشید همی تاج و تخت کیی‌را سزید[5]
همی راند با لشکر و گنج و ساز[6] که پیکار جویند[7] با خوشنواز
نشانی که بهرام یل کرده بود ز پستی بلندی برآورده بود
نبشته[8] یکی عهد شاهنشهان که از ترک و[9] ایرانیان در جهان
کسی[10] زین نشان هیچ برنگذرد کزان رود برتر زمین نشمرد[11]
چو پیروز شیراوژن آنجا رسید نشان کردن[12] شاه ایران بدید
چنین گفت یکسر بگردنکشان که از[13] پیش ترکان برین[14] همنشان
مناره برآرم بشمشیر و گنج ز هیتال تا[15] کس نباشد برنج
چو باشد مناره بهپیش برک[16] بزرگان بپیش من آرند چک[17]
بگویم که آن[18] کرد بهرام گور بمردی و دانایی و فرّ و زور
نمانم بجایی پی خوشنواز بهیتال و ترک[19] از نشیب و فراز
چو بشنید فرزند خاقان[20] که شاه ز جیحون گذر کرد خود با سپاه
همی بشکند عهد بهرام گور بدان تازه شد کشتن و[21] جنگ و شور[22]

---

[1] K— که شوخانیش خواندی شهریار IV— که سرخوادش [так!] خواندی همی شهریار (см. прим. к б. 85); VI— که سرخاب‌اش خواندی شهریار T— که سغراش همی خواندی شهریار [2] Л, I— دستور [3] IV— کامد Б— و جعل وزارته الی رجل من اهل شیراز یسمی سوفزای [4] K, IV, VI— پاکیزه [5] K, IV, VI— بزرگان کشید [6] K— جنگساز VI— جنگ و ساز [7] K, IV, VI— سازند [8] Л— иногда, а IV, VI— здесь и далее почти всюду نوشته [9] K, IV, VI— ز [10] VI— که کس [11] K, VI— [VI— نشمرد] همی بشمرد IV— گر از رود برتر کزو [12] K— کرده بد IV, VI— کردهٔ [13] K— من IV, VI— بر [14] Л— دورتر ذرهٔ نشمرد T— ترک و ز بران [15] K— هیتالیان [16] Л— تک IV— ترک برین پیش همی مناره چو پانصد T— ترک [17] IV— جرک(!) و اندر آرند Б— ولا أبنی هذا المیل إلا علی وادی برک و هودون شاش... وزان آشتی VI— б. оп. [18] K, IV, VI— این [19] K— بهیتالیان [20] K— شاهان [21] K— باشدش [22] IV— بمردی همی تازد و فرّ و زور VI— برین بوم بر تازه شد جنگ و سور

دبیر جهاندیده‌را خوشنواز / بفرمود تا شد بر او[1] فراز[2]
یکی نامه بنوشت با[3] آفرین / ز دادار بر شهریار زمین
چنین گفت کز عهد[4] شاهان داد / بگردی نخوانمت[5] خسرو نژاد
نه این بود عهد[6] نیاکان تو / گزیده جهاندار و پاکان تو
چو[7] پیمان آزادگان بشکنی / نشان بزرگی[8] بخاک افگنی
مرا با تو پیمان بباید[9] شکست / بناچار بردن بشمشیر دست[10]
بنامه ز هر کارش[11] آگاه کرد / بسی هدیه با نامه همراه کرد
سواری سراینده و[12] سرفراز / همی رفت با نامهٔ خوش نواز
چو آن نامه برخواند پیروز شاه / برآشفت زان[13] نامور پیشگاه
فرستاده‌را گفت برخیز و رو / بنزدیک آن مرد دیوانه[14] شو
بگویش که تا پیش رود برک[15] / شمارا فرستاد بهرام چک[16]
کنون تا لب رود جیحون تراست / بلندی و پستی و هامون تراست
من اینک[17] بیارم سپاهی گران / سرافراز گردان[18] جنگ‌آوران
نمانم مگر سایهٔ[19] خوشنواز / که باشد بروی زمین بر دراز[20]
فرستاده آمد بکردار گرد / شنیده سخنها[21] همه یاد کرد[22]
همی گفت یک چند[23] با خوشنواز / ازان شاه گردنکش و دیرساز[24]
چو گفتار بشنید و نامه بخواند / سپاه پراگنده‌را برنشاند
بیاورد لشکر بدشت نبرد / همان عهدرا[25] بر سر نیزه کرد

---

[1] K— کاید بر او; VI— تا پیش او شد [2] Доб. заголовки: Л— نامهٔ خوشنواز نزدیک پیروز شاه; IV— نامه خوشنواز بر پیروز شاه و پاسخ پیروزشاه خوشنواز را; VI— آگاهی یافتن خوشنواز از آمدن پیروز بجنگ [3] IV— پر [4] K— راه [5] VI— ندانمت [6] K, IV— رسم [7] VI— که [8] K— بزرگان [9] Л— دماید(!); IV— نباید; Б— فإنک اذا فعلت ذلک اضطررتُ الی جر العساکر لقتالک [10] VI— бб. 110—111 оп. [11] Л— زمانه ز هر نیکش [12] IV, VI— سرایندهٔ [13] K, IV— از آن; VI— بر آن [14] K, IV, VI— بی مایه [15] Л— این رود تک; K, IV, VI— پیش رود بزرگ; Б— وادی برک (в тексте по Б). [16] K, IV, VI— شاه سترگ [17] K— هم اکنون [18] K, IV— ترکان و; VI— доб. و [19] K— سایه بر [20] VI— б. оп.; K— زمی بر دراز; IV— ازین کار مارا دل اندر گداز [21] VI— سخنها یکایک [22] IV— бб. 119—120 оп. [23] K— بسیار [24] K— وآن لشکر سرفراز; VI— کزین کار مارا دل اندر گداز [25] K— او

که بستند نیایش ز بهرامشاه / که جیحون میانجیست مارا[1] براه
یکی مرد بینادل و[2] چربگوی / ز لشکر گزین کرد با آبروی
بدو گفت نزدیک پیروز رو[3] / بچربی[4] سخن گوی و پاسخ شنو
بگویش که عهد نیای ترا / بلند اختر و رهنمای ترا
همی[5] بر سر نیزه پیش سپاه / بیارم چو خورشید تابان براه
بدان تا هر آنکس که دارد خرد / بمنشور آن دادگر بنگرد
مرا[6] آفرین بر تو نفرین بود / همان[7] نام تو شاه بیدین بود
نه یزدان پسندد نه[8] یزدانپرست / نه اندر جهان[9] مردم زیردست
که[10] بیداد جوید کسی[11] در جهان / بپیچد سر از عهد شاهنشهان
بداد و بمردی[12] چو بهرام شاه / کسی نیز ننهاد بر سر کلاه
برین بر جهاندار یزدان گواست / که اورا گوا[13] خواستن ناسزاست[14]
که بیداد جویی همی جنگ من / چنین با سپه کردن[15] آهنگ من
نباشی تو زین جنگ[16] پیروزگر / نیابی مگر ز[17] اختر نیک بر[18]
ازین پس نخواهم فرستاد کس / بدین جنگ یزدان مرا یار بس
فرستاده با نامه آمد چو گرد / سخنها بپیروز بر[19] یاد کرد
چو برخواند آن نامهٔ خوشنواز / پر از خشم شد شاه گردنفراز
فرستادهرا گفت چندین سخن / نگوید جهاندیده مرد کهن[20]
که از چاچ یک پی نهد نزد[21] رود / بنوک سنانش[22] فرستم درود
فرستاده آمد بر خوشنواز / فراوان سخن گفت با او براز
که[23] نزدیک پیروز ترس[24] خدای / ندیدم نبودش[25] کسی رهنمای

[1] K—با او [2] IV, VI—و оп. [3] K, VI—شو [4] K, VI—بخوبی [5] IV—همه [6] I, IV—ورا [7] K, I, IV, VI—وگر [8] Л—نه ایزدپرست و نه—VI نه کیهانپرست و نه [9] VI—برنج از بدش [10] Л, VI—چو [11] VI—همی [12] K—بزرگی VI—ببخشش [13] VI—که بیدادرا [14] K—که بیداد جستن همی از شماست IV—ساختن باسزاست [15] K—کردی VI—کرده [16] K—فرجام I, IV—جای VI—بدین جای [17] VI—تو از [18] K—خویش بر IV—پر [19] I, IV—سخنهای پیروزرا VI—همه پیش او [20] VI—бб. 139—141 оп. [21] K—نهی پیش I—پیرا نهی [22] K, I, IV—سنانت [23] VI—به [24] Л—برتر [25] Л—بپوزش پیش IV—کیرا نهی پیش VI—نبود و نبودش

1*

همه دیدمش[1] جنگ جوید[2] همی — بفرمان یزدان نگوید همی
چو بشنید زو[3] این[4] سخن خوشنواز — بیزدان پناهید و بردش نماز[5]
چنین گفت کای[6] داور داد و پاک — توئی آفرینندهٔ هور[7] و خاک
تو دانی که پیروز بیدادگر — ز بهرام بیشی[8] ندارد هنر
پی او ز روی[9] زمین برگسل — مه نیرو مه آهنگ جانش[10] مه دل[11]
سخنهای[12] بیداد گوید همی — بزرگی[13] بشمشیر جوید همی[14]
بگرد سپه بر[15] یکی کنده کرد — سرش‌را بپوشید و آگنده کرد
کمندی فزون بود[16] بالای اوی[17] — همان سی ارش کرده[18] پهنای اوی[19]
چو این کرده شد[20] نام یزدان بخواند — ز پیش سمرقند لشکر براند
وزان[21] روی سرگشته پیروز شاه — همی راند چون باد لشکر براه[22]
وزین[23] روی[24] پر بیم دل خوشنواز — چنین تا بر کنده آمد فراز[25]
برآمد ز هر دو سپه بوق و کوس — هوا شد ز گرد سپاه آبنوس
چنان تیر باران بد از هر دو روی — که چون آب خون اندرآمد بجوی
چو نزدیکئ[26] کنده شد خوشنواز — همی‌گفت با داور پاک راز[27]
وزان[28] روی چون باد پیروز شاه — همی‌تاخت با خوارمایه سپاه[29]
چو آمد بنزدیکئ خوشنواز — سپهدار ترکان ازو گشت باز[30]

---

[1] K, I, VI— دیدهٔ IV— شورش و [2] VI— شوید [3] I, IV, VI — ازو [4] K, I — آن [5] VI — همین از فراوان سخن گفت با او براز [6] VI— با [7] K, VI— آب I, IV— باد [8] K— برتر [9] VI— نه نیروش بادا نه دانش مه دل [10] Л — خوانش [11] I, IV — مه نیروش بادا مه دانش مه دل VI— نه دل K, I, IV, VI— б. переставлен со след. б. [12] K— سخنها به [13] K— جهانرا [14] I— بفرمان یزدان نگوید همی [15] K, I, IV — در [16] I, IV — فرو برد [17] Л, VI— او [18] K — برش بیش I, IV, VI— کرده به برش بیست کرده به [19] Л, VI— او [20] K— بُد [21] IV— وزین [22] I, IV— خود با سپاه VI — б. оп. [23] Л, IV — وزان [24] VI — همی‌رفت [25] Доб. заголовки: Л, I — رزم رزم پیروز با خوشنواز و IV — جنگ کردن ایرانیان با تورانیان K — پیروز با خوشنواز افتادن پیروز در چاه [26] I, IV, VI— نزدیک آن [27] K—б. оп. [28] K— ازان [29] K, I, IV, VI— همی‌راند با گرز و رومی کلاه [30] K— چو اورا چنان دید پس خوشنواز * ز پس کرد روی و همی شد بتاز

عنانرا بپیچید و بنمود پشت   پس او سپاه[1] اندرآمد درشت
برانگیخت پس[2] باره پیروز شاه   همی‌راند با گرز و رومی کلاه[3]
بکنده درافتاد با چند مرد   بزرگان و شیران روز نبرد
چو نرسی برادرش و[4] فرخ قباد   بزرگان و شاهان فرخ[5] نژاد
برین[6] سان نگون شد سر هفت شاه   همه نامداران زرین کلاه[7]
وزان جایگه شاد دل[8] خوشنواز   بنزدیکی[9] کنده آمد فراز[10]
برآورد زان[11] کنده هر کس که زیست   همان خاک[12] بر بخت ایشان گریست[13]
بزرگان[14] و پیکارجویان هران[15]   کسی‌را که در[16] کنده آمد زمان
شکسته سر و پشت پیروز شاه   شه[17] نامداران با تاج و گاه[18]
ز شاهان نبد زنده جز کیقباد[19]   شد آن لشکر و پادشاهی بباد
همی‌راند با کام دل خوشنواز   سرافراز با لشکر رزمساز[20]
بتاراج داده[21] سپاه و بنه   نه کس میسره دید و[22] نه میمنه
ز[23] ایرانیان چند بردند اسیر   چه افگنده بر خاک و خسته[24] بتیر
نباید[25] که باشد جهانجوی[26] زفت   دل زفت با خاک تیره‌ست جفت
چنین آمد این[27] چرخ ناپایدار   چه با زیردست و[28] چه با شهریار
بپیچاند[29] آنرا که خود پرورد   اگر تو شوی پاسبان[30] خرد
نماند برین خاک جاوید[31] کس   ترا توشه از[32] راستی باد[33] و[34] بس[35]

---

[1] K—پس پشت او [2] I, IV, VI—برانگیخته [3] K—همی‌تاخت با ویژگان سپاه I, IV—چو هرمز—VI همی‌راند پر خشم تا پیش راه—VI همی‌تاخت با خوارمایه سپاه [4] K, VI—بدین—I, IV [5] K—خروشی برآمد ز—I, IV برادرش و [6] I, IV—عالی—VI دلیران و گردان خسرو [7] VI—همی‌تاخت با خارمایه سپاه Л, K, I, IV, VI—доб. б. 166 (в тексте конъектура). [8] K—با دلی VI—شاه‌دل [9] VI—یکی بر لب [10] K—سرافراز با لشکر سرفراز [11] I, IV, VI—ازان [12] I, IV—همی خاک VI—زار [13] K—бб. 165, 167—169 оп. [14] VI—دلیران [15] K, I, IV, VI—همان [16] K, I, IV—بر [17] I, IV—سه زان [18] VI—б. оп. [19] I, IV—کس جز قباد [20] I—سرفراز VI—бб. 169—170 оп. [21] K, I, IV—داد آن [22] IV—و оп. [23] K, I, IV, VI—از [24] I, IV, VI—خاک تیره [25] VI—مبادا [26] K, I, IV, VI—جهاندار [27] I, IV—از [28] K—زیردستان [29] I, IV, VI—بینجامد [30] K—چنین دارد آنکس که دارد I, IV, VI—ارستون اگر بیهشست [31] VI—پیروز [32] Л, VI—از оп. [33] VI—دستگه آفرین باد [34] I—و оп. [35] Л—б. переставлен с предыдущим б.

چو بگذشت[1] برکنده‌بر خوشنواز سپاهش شد از خواسته بی‌نیاز
بآهن ببستند پای قباد ز تخت[2] و نژادش نکردند یاد
چو[3] آگاهی آمد بایران سپاه ازان کنده و رزم پیروز شاه
خروشی برآمد ز کشور[4] بدرد ازان شهریاران آزاد مرد[5]
چو اندر جهان این[6] سخن[7] گشت فاش فرود آمد از تخت زرین بلاش[8]
همه گوشت بازو بدندان بکند[9] همی‌ریخت بر تخت خاک نژند
سپاهی و شهری ز ایران[10] بدرد زن و مرد و کودک همی مویه کرد[11]
همه کنده موی و همه خسته روی همه شاه‌جوی[12] و همه راه جوی[13]
که تا چون گریزند ز[14] ایران زمین گر آیند لشکر ازان[15] دشت کین

[پادشاهی بلاش پیروز چهار سال[16] بود][17]

چو بنشست با سوگ ماهی بلاش سرش پر ز گرد و رخش پر خراش
سپاه آمد و موبد موبدان هر آنکس که بود از رد و[18] بخردان
فراوان بگفتند با او ز پند[19] سخنها که بودی ورا سودمند
بران تخت شاهیش بنشاندند بسی زرّ و[20] گوهر برافشاندند
چو بنشست بر گاه گفت ای ردان بجویید[21] رای و دل[22] بخردان
شمارا بزرگیست نزدیک من چو روشن شود رای تاریک من

---

[1] K—برگشت [2] K—نام IV—بخت [3] I—چن [4] K, I, IV, VI—از ایران [5] K—زن و مرد
[6] I, IV—آن [7] K—چو اندر سخن آن چنان [8] VI—б. оп. [9] Л—و کودک همی مویه کرد
بلاش این چو بشنید رخ می‌بکند VI—همه موی شاهان ز سر بربکند K—شاهان ز بازو بکند
VI—همه چشم پر آب و رخساره زرد [10] K—دلیران I—بایران IV, VI—از ایران [11] K—نوحه کرد
[12] VI—گوی [13] K—شاه‌گوی I, IV, VI—شاهجوی I, IV—доб. б.:
نشسته همه با غم و اندهان * باندیشه آن کهتران و مهان
گذارند و بینند آن I, IV, VI—پر از کین روانشان بد از [15] Л—بایران I—از [14] K, IV, VI
رفتن سوفزای بکین خواستن [16] I—پنج سال IV, VI—پنج سال و دو ماه [17] Л—بود оп.; K—
پیروز از خوشنواز Б—заголовок оп. [18] K—از در [19] Л—بلند VI—با وی ز پند [20] K—
برو زرّ و VI—بسر برش [21] Л, VI—بجویند [22] K—راه و دل I, IV, VI—راز دل

بگیتی هر آنکس که نیکی کند[1] بکوشد که تا رای ما[2] نشکند[3]
هر آنکس کجا باشد او[4] بدسگال که خواهد همی کار خودرا همال[5]
نخستین بپندش[6] توانگر کنم[7] چو نپذیرد از خونش[8] افسر کنم[9]
هر آنگه که زین لشکر دین‌پرست[10] بنالد بر ما یکی زیردست[11]
دل مرد بیدادگر بشکنم[12] همه بیخ و شاخش ز بن برکنم[13]
مباشید گستاخ با پادشا بویژه کسی کو بود پارسا
که او گاه زهرست و گه پای‌زهر مجویید از[14] زهر تریاک بهر
ز گیتی[15] تو خوشنودی شاه جوی مشو پیش تختش مگر تازه‌روی
چو خشم آورد شاه پوزش گزین[16] همی‌خوان بیداد و داد آفرین[17]
هر آنگه که گویی که دانا شدم بهر دانشی بر توانا شدم
چنان دان که نادان‌تری[18] آن زمان مشو بر تن خویش بر[19] بدگمان
وگر[20] کار بندید پند مرا سخن گفتن سودمند مرا
ز شاهان دانند یابید گنج کسی‌را ز دانش ندیدم برنج
برو مهتران آفرین خواندند ز دانایی او[21] فروماندند
برفتند خشنود ز ایوان اوی[22] بیزدان سپرده تن و جان اوی[22]
بدآنگه که پیروز شد سوی جنگ[23] یکی پهلوان جست با رای و سنگ[24]
که باشد نگهبان تخت و کلاه بلاش[25] جوانرا بود نیکخواه

---

[1] I, IV—کنید [2] K—من VI—عهد ما [3] I, IV—بکوشید تا رای او نشکنید [4] K, I, VI—که باشد بدو [5] K—با همال [6] VI—ز پندش [7] K, I, IV—کنیم VI—کنید [8] K—خواهش VI—تاجش [9] K, I, IV—کنیم VI—کنید [10] K—که از لشکر زیردست I, IV, VI—درپرست [11] K—درپرست [12] K, I, IV, VI—بشکنیم [13] K, I, IV, VI—برکنیم [14] K—مجویند از I, IV—تو جوینده [15] VI—بگیتی [16] VI—کنم [17] VI—ز بیداد اورا نکوهش کنم и доб. б.:

ولیکن تو بر پادشاه زمین * همی‌خوان همیشه ز داد آفرین

[18] K—نادان تویی [19] VI—خویشتن [20] K, I, IV—اگر [21] K—ز عقل و ز رایش [22] Л—او K, I, IV—доб. б.:

پر از مهر دلها زبان پر ثنا * که جاوید بادا چنین پادشا

[23] K—جنگجوی [24] K—با رنگ و بوی [25] Здесь и почти всюду K—یلاش IV—پلاش

بدان کار شایسته بد سوفزای[1]   یکی نامور بود[2] پاک‌بزه‌رای
جهاندیده از شهر شیراز بود   سپهبددل و گردن‌افراز بود[3]
هم او[4] مرزبان بد بزابلستان[5]   ببست و بغزنین و کابلستان[6]
چو آگاهی آمد سوی سوفزای   ز پیروز بی‌رای و بی‌رهنمای
ز مژگان سرشکش برخ برچکید   همه جامهٔ پهلوی[7] بردرید
ز سر برگرفتند گردان کلاه   بماتم نشستند با[8] سوگ شاه
همی‌گفت بر کینهٔ شهریار   بلاش جوان چون بود خواستار
بدانست کان کار بی‌سود شد[9]   سر تاج شاهی پر از دود شد[9]
سپاه پراگنده‌را گرد کرد   بزد کوس وز[10] دشت برخاست[11] گرد
فراز آمدش تیغ‌زن صد هزار   همه جنگجوی از در کارزار[12]
درم داد و آن لشکر آباد کرد   دل مردم کینه‌ور[13] شاد کرد
فرستاده‌ای خواند[14] شیرین زبان   خردمند و بیدار و روشن روان
یکی نامه بنوشت پر[15] داغ و درد   دو دیده پر از آب[16] و رخسار زرد[17]
بنامه درون پندها یاد داد[18]   ز جمشید و کیخسرو کیقباد
وزان[19] پس فرستاد نزد بلاش   که شاها تو از مرگ غمگین مباش
که این مرگ[20] هر کس بخواهد چشید[21]   شکیبایی و نام باید گزید
ز باد آمده باز[22] گردد بدم   یکی داد خواندش و[23] دیگر ستم
کنون من بدستوری شهریار   بپیچم برین گونه بر کارزار[24]
کزین کینه و[25] خون پیروز شاه   بنالد[26] ز چرخ روان[27] هور[28] و ماه

---

[1] I—здесь и далее سرفرای IV, VI—سوفرای K—иногда дает как سوقرای [2] Л—доб. و گفتار اندر— IV آغاز داستان— I [3] Доб. заголовки: مایه‌ور بود— I, IV, VI پهلوان بود— K داستان سوفرای شیرازی با خوشنواز [4] K— همه VI— همان [5] K, I, VI— بزاولستان [6] IV—два раза повторяет бб. 208—210. [7] I—پهلوان [8] VI—در [9] K, I, IV, VI—گشت [10] K— پرهنر— VI [13] رزمجوی و همه کینه‌دار—K, I, IV, VI [12] برخواست—VI [11] زهامون و از [14] K, I, IV, VI—خواست [15] K—با [16] K, VI—خون [17] I, IV—б. оп. [18] K—داد یاد I, IV, VI—کرد یاد [19] K—ازان [20] K—روز I, IV, VI—درد [21] K, VI—کشید [22] Л, K—باد [23] K— شوم کین پیروزرا خواستار—VI بپیچم ازین [برین—I, IV] کینه در کارزار—K, I, IV [24] و оп. [25] K, I, IV—که از کینهٔ [26] VI—بگرید [27] K, I, IV, VI—فلک [28] VI—مهر

فرستاده زین روی برداشت پای — وزان سوی گریان[1] بشد باز جای[2]
بیاراست لشکر چو پرّ تذرو — بیامد ز زاولستان[3] سوی مرو
یکی مرد بگزید بیداردل — که آهسته دارد بگفتار دل[4]
نویسندهٔ نامه‌را گفت خیز — که آمد سر خامه‌را[5] رستخیز
یکی نامه بنویس[6] زی خوشنواز — که ای بیخرد[7] روبه[8] دیوساز[9]
گنه‌کار کردی بیزدان[10] تنت — شود مویه‌گر بر تو پیراهنت
بشاه آنک تو کردی ای[11] بیوفا — نبینی[12] کنون زور[13] تیغ جفا
بکشتی شهنشاه‌را بیگناه — نبیره جهاندار بهرام شاه
یکی کین نو[14] ساختی در جهان — که آن[15] کینه هرگز نگردد نهان
چرا پیش او چون یکی[16] چاپلوس — نرفتی چو برخاست آوای[17] کوس[18]
نیای تو زین خاندان[19] زنده بود — پدر پیش بهرام پاینده[20] بود[21]
من اینک بمرو آمدم کینه‌خواه[22] — نماند بهیتالیان تاج و گاه[23]
اسیران و آن خواسته هرچ[24] هست — که از رزمگه[25] آمدستت بدست
همه[26] باز خواهم بشمشیر کین — بمرو آورم خاک توران زمین
نمانم جهانرا بفرزند[27] تو — نه بر دوده و[28] خویش و پیوند تو
بفرمان یزدان ببرّم سرت — ز خون همچو دریا کنم کشورت
نه کین باشد این[29] چند گویم[30] دراز — که[31] از کین[32] پیروز با[33] خوشنواز

---

[1] K — دیگر [2] K — سوقرای I — سرفرای IV, VI — سوفرای [3] I, IV — زابلستان [4] IV — доб. заголовок: نامه فرستادن سوفرای شیرازی نزدیک خوشنواز [5] K — نامه‌را VI — کنون پیش ما [6] Л — بنوشت [7] IV — پرخرد [8] VI — ریمن [9] I, IV — دیرساز [10] K, VI — کرده در پیش یزدان [11] K — اگر زانک کردی تو ای I, IV — که کردار کردی تو ای VI — که کرد آن که تو کردی ای [12] VI — که بینی [13] K, I, IV — زود VI — دود [14] Л — کنون کینه تو [15] VI — این [16] K, I, IV — سگ [17] K — آواز [18] VI — б. оп. [19] I, IV — جایگه [20] I, IV, VI — چون بنده [21] K — бб. 237—238 оп. [22] I, IV, VI — کینه جوی [23] I, IV, VI — رنگ و بوی [24] IV, VI — всюду هر چه [25] K, I, IV, VI — کزان رزمگاه [26] K — همی [27] VI — ز فرزند [28] K — بدین دوده و Л — و оп. VI — نه پروردهٔ [29] K — بکین باشم این I, IV — یکی باشد ار [30] VI — یکی جنگ باشد برین سان [31] VI — هم [32] K — خون [33] I, IV — چون

شود زیر خاک پی من[1] تباه[2] بیزدان[3] روانش بود دادخواه[4]
فرستاده با نامهٔ سوفزای بیامد چو شیر دلاور ز جای
چو[5] آشفته آمد بر[6] خوشنواز بشد پیش تخت و ببردش[7] نماز
بدو داد پس[8] نامهٔ سوفزای همی بود یک چند پیشش بپای[9]
نویسندهٔ نامه‌را داد[10] و گفت که پنهان بگوی آنچ نرمست و زفت[11]
بمهتر چنین گفت مرد دبیر[12] که این[13] نامه پر گرز و تیغست و تیر
شکسته شد آن مرد جنگ آزمای[14] ازان پر[15] سخن نامه سوفزای[16]
هم اندر زمان زود پاسخ نبشت[17] سخن هرچ بود اندرو خوب و زشت
نخستین چنین گفت کز کردگار بترسیم وز گردش روزگار
که هر کس[18] که بودست یزدان‌پرست نیاورد در عهد شاهان شکست
فرستادمش[19] نامهٔ پندمند دگر عهد آن شهریار بلند
برو خوار بود آنچ[20] گفتم سخن هم اندیشهٔ روزگار کهن
چو او[21] کینه‌ور گشت و من چاره‌جوی[22] سپهرا چو روی اندرآمد بروی[23]
بپیروز بر اختر آشفته شد نه بر کام من[24] شاه تو[25] کشته شد
چو بشکست پیمان شاهان داد نبود از جوانیش یک روز شاد
نیامد پسند جهان آفرین تو گویی[26] که بگرفت پایش زمین
هر آنکس که عهد نیا بشکند سر راستی‌را بپای[27] افگند
چو پیروز باشد بدشت نبرد شکسته بکنده درون پر ز گرد[28]

---

[1] K—از پی تو I, IV—از پی من VI—از پی او [2] VI—سیاه [3] I, IV—ز یزدان [4] VI—کینه‌خواه [5] VI—بر [6] K—آمد بنزدیکئ [7] Л—بنزدیک او رفت و بردش K—بران پایگه برد پیشش [8] K—سر [9] K, I, IV—سرافراز لشکر بپرداخت جای VI—б. оп. [10] K—خواند [11] Л—رزمست و خفت K—نهانی بگوی از چه‌چیزست زفت I, IV—خوبست و زفت [12] K—کای مرد پیر [13] K—همین [14] Л—جنگ آزما [15] K—یک [16] Л—ازان نامهٔ پر سخن سوفزا IV—доб. заголовок: پاسخ نامه سوفزای شیرازی از پیش خوشنواز [17] Л, I, IV, VI—نوشت [18] K—هر آن کس [19] K—فرستاده‌ام [20] VI—بُد هر چه [21] K—چنو [22] VI—جو [23] VI—برو اندر آورده رو [24] I, IV, VI—ما [25] VI—نو [26] I, IV, VI—گفتی [27] K—بخاک [28] K—درد

گر آیی تو ایدر[1] هم آراستست | نه جنگ و نه جنگ‌آوران[2] کاستست
فرستاده با نامه تازان ز جای[3] | بیک هفته آمد سوی[4] سوفزای
چو برخواند آن نامه‌را پهلوان | بدشنام بگشاد گویا زبان
زمیدان خروشیدن گاودم | شنیدند و[5] آوای[6] رویینه خم
بکشمیهن[7] آورد چندان سپاه | که بر چرخ خورشید گم کرد راه[8]
برین همنشان روز[9] بگذاشتند | همی[10] راه‌را خانه پنداشتند
چو آگاهی آمد سوی خوشنواز | بدشت آمد و جنگ‌را کرد ساز
بپیکند[11] شد رزمگاهی گزید | که چرخ روان[12] روی هامون ندید
وزین[13] روی پر کینه‌دل سوفزای | بکردار باد اندرآمد ز جای
چو شب تیره شد پهلوان[14] سپاه | بپیلان آسوده بر بست راه
طلایه همی گشت بر هر دو سوی[15] | جهان شد پر آواز پرخاشجوی
غو پاسبانان و بانگ جرس | همی‌آمد از دور بر[16] پیش و پس
چنین تا پدیدآمد از میغ[17] شید | در و دشت شد چون بلور سپید[18]
دو لشکر همی جنگ‌را[19] ساختند | درفش بزرگی برافراختند[20]
از آواز گردان[21] پرخاشخر | بدرّید مر[22] اژدهارا جگر
هوا دام[23] کرکس[24] شد از پرّ تیر | زمین شد ز خون سران آبگیر
ز هر سو ز مردان[25] تلی[26] کشته بود[27] | کرا از جهان[28] روز برگشته بود[27]
بجنبید بر[29] قلبگه سوفزای | یکایک سپاه اندرآمد[30] ز جای

---

1 K—ترا خود I, IV, VI—آن 2 K, I, IV—گنج و نه جنگ آورم VI—گنج و نه از لشکرم
3 Л—برای 4 K, VI—بر 5 K—و оп. 6 K, I, IV, VI—آواز 7 K, IV—بکشتمهن 8 VI—бб. 266—270 оп. 9 K—زود I, IV—رود 10 K—همه 11 K—بپیگنگ 12 K—هوا 13 K, IV—وزان
14 IV—доб. با VI—ز پهلو برون رفت چندان 15 K, I, IV, VI—روی 16 K, I, IV—واز
17 K, I, IV—تیغ VI—چو پیدا شد آن تیغ زرین 18 Доб. заголовки: Л, K, VI—[VI—جنگ] رزم
رزم سوفرای با خوشنواز و هزیمت شدن—IV [جنگ کردن—K] سوفزای با خوشنواز
19 K, I, IV, VI—رزم‌را 20 VI—بپرداختند 21 K—آوای مردان 22 VI—نر خوشنواز
23 I—ز پر IV—پرّ 24 K—هر کس(!) 25 K, I, IV, VI—بهر سو که دیدی 26 VI—یلی
27 VI—شد 28 K, I, IV, VI—یلان 29 VI—در 30 I, IV—سپاه اندرآمد بتندی

وزان روی با تیغ کین خوشنواز | بپیچید[1] و آمد بتنگی فراز[2]
یکی تیغ[3] زد بر سرش سوفزای | سپاه اندرآمد بتندی[4] ز جای
بجست از کف تیغ‌زن[5] خوشنواز | بشیب اندرانداخت اسب از فراز
بدید آنک[6] شد روزگارش درشت | عنانرا بپیچید و بنمود پشت
چو باد دمان از پس سوفزای[7] | همی‌تاخت با نیزهٔ سرگرای[8]
بسی کرد زان[9] نامداران اسیر | بسی کشته شد هم بپیکان[10] و تیر
همی‌تاخت تا پیش لشکر[11] رسید | بره‌بر بسی کشته[12] و خسته دید
ز بالا نگه کرد پس خوشنواز | سپه‌را بهامون نشیب[13] و فراز
همه دشت[14] پر کشته و خواسته | شده دشت چون چرخ[15] آراسته
سلیح و کمرها و اسب و رهی[16] | ستام[17] و سنان و کلاه مهی
همی برد[18] هر کس بر[19] سوفزای | تلی گشته[20] چون کوه البرز جای
ببخشید یکسر همه بر سپاه | نکرد اندر آن چیز ترکان نگاه
بلشکر چنین گفت کامروز کار | بکام دل ما بد از روزگار[21]
چو خورشید بنماید از[22] چرخ دست[23] | برین دشت خیره نباید نشست[24]
بکین شهنشاه ایران شویم | برین[25] دز بکردار شیران[26] شویم
همه[27] لشکرش دست بر بر زدند | همی هر کسی رای دیگر زدند[28]
برین همنشان تا ز خمّ سپهر | پدید آمد آن زیور تاج مهر
تبیره برآمد ز پرده‌سرای | نشست از بر باره بر سوفزای

---

[1] I, IV — بجنبید [2] K — بجنبید با لشکر سرفراز VI — этот и следующий бб. оп. [3] K, I, IV — چوب [4] I, IV — ز هر سو [5] K, I, IV — چوب‌زن VI — وزان روی با روی(!) کین [6] IV, VI — здесь и всюду آنکه [7] K — خوشنواز [8] K — سرفراز [9] K, I, IV, VI — ازان [10] K, I, IV, VI — بشمشیر [11] K — آن دژ I, IV, VI — پیش کهن دز [12] Л — لشکر [13] K — سپه دید هامون وشیب I, IV, VI — ز هامون و شیب [14] I, IV, VI — راه [15] K — باغ I, IV, VI — آن دشت چون باغ [16] Л — اسب رهی K — کمرهای شاهنشهی [17] K — ز تیغ [18] VI — بود [19] K, I, IV, VI — سوی [20] Л — بوده [21] K, I, IV, VI — کارزار [22] VI — چو بنمود خورشید بر [23] K — دشت [24] K — گذشت [25] K — بران I, IV — بدین [26] VI — بیکبار گردان و شیران [27] I, IV — بدین VI — برین [28] K —
همه لشکرش خواندند آفرین * بران نامور پهلوان زمین

فرستاده‌ای آمد از خوشنواز — بنزدیک سالار گردن‌فراز
که از جنگ و پیکار و[1] خون ریختن — نباشد جز از رنج[2] و آویختن[3]
دو مرد خردمند نیکو گمان[4] — بدوزخ فرستیم هر دو روان
اگر[5] باز جویی ز راه ردی[6] — بدانی که آن[7] کار بد ایزدی
که بر باد شد کشته پیروز شاه — کز اختر سرآمد بدو سال و ماه[8]
گنهکار شد زانک بشکست عهد — گزین کرد حنظل بینداخت شهد
کنون بودنی بود و بر[9] ما گذشت — خنک آنک گرد گذشته[10] نگشت
اسیران وز[11] خواسته هرچ بود[12] — ز سیم و زر و گوهر نابسود[13]
ز اسب و سلیح و ز تاج و ز تخت — که آن روز بگذاشت[14] پیروز بخت[15]
فرستم همه نزد سالار شاه — سراپرده و گنج و پیل و[16] سپاه
چو[17] پیروزگر سوی ایران شوی — بنزدیک شاه[18] دلیران شوی
نباشد مرا سوی ایران بسیچ — تو از عهد بهرام گردن مپیچ
شهنشاه گیتی ببخشید راست — مرا ترک و[19] چین‌است و[19] ایران تراست
چو بشنید پیغام او سوفزای — بیاورد لشکر بپرده‌سرای
فرستاده‌را گفت پیش سپاه[20] — بگوی آنچ بشنیدی از رزمخواه
بیامد فرستادهٔ خوشنواز — بگفت آنچ بود آشکارا و راز[21]
چنین گفت لشکر که فرمان تراست — بدین آشتی[22] رای و پیمان تراست
بایران نداند کسی از تو به — بما بر تویی شاه[23] و سالار و مه[24]
چنین گفت با سرکشان سوفزای[25] — که امروز مارا[26] جزین نیست[27] رای

---

1 Л — و оп. 2 VI — بجز جنگ 3 IV — доб. заголовок: پیغام فرستادن خوشنواز نزد سوفرای شیرازی 4 K, I, IV, VI — گرد و جوان 5 VI — وگر 6 K, I, IV, VI — بدی 7 K, I, IV, VI — این 8 VI — бб. 302—304 оп. 9 I, IV — بر سر 10 K, I, IV — درشتی 11 K, I, IV, VI — وآن 12 K — هست 13 K — زرین و هم از جامهای نشست 14 I, IV, VI — که بگذاشت چه از ویژه گنج و چه چیز و 15 K — رخت 16 K, I, IV, VI — بر تخت [VI — بر دشت] چه پیل و [VI — و] 17 K — تو 18 Л — доб. و 19 VI — و оп. 20 VI — پیش شاه رو 21 K — بشنید راز دراز 22 K, VI — راستی [VI — بدین] برین 23 VI — تو شاهی 24 IV — б. оп.
25 K — между двумя мисра доб.:

که اکنون بدین چه بینید رای * وزان پس چنین گفت پس سوفرای

26 K — مارا بدیشان 27 I, IV — جزینست

کزیشان ازین پس[1] نجوییم جنگ بایران بریم این[2] سپه بی درنگ
که[3] در دست ایشان بود کیقباد چو فرزند پیروز خسرو[4] نژاد
همان موبد موبدان اردشیر ز لشکر بزرگان برنا و پیر
اگر جنگ سازیم با خوشنواز شود کار بی‌سود بر ما دراز
کشد[5] آنک دارد ز[6] ایران اسیر قباد جهانجوی چون[7] اردشیر
اگر نیستی در میانه قباد[8] ز موبد نکردی دل و مغز[9] یاد
گر اورا ز ترکان بد آید[10] بروی نماند بایران جز از[11] گفت و گوی
یکی ننگ باشد که تا رستخیز بماند[12] میان دلیران ستیز[13]
فرستاده‌را نغز پاسخ دهیم درین[14] آشتی رای فرخ نهیم
مگر باز بینیم روی قباد که بی‌او سر پادشاهی[15] مباد
همان موبد پاکدل[16] اردشیر کسی‌را که بینید[17] برنا و پیر[18]
فرستاده‌را خواند پس پهلوان سخن گفت[19] با او بشیرین زبان[20]
چنین گفت کاین ایزدی بود و بس جهان بد سگالد نگوید بکس[21]
بزرگان ایران که هستند[22] اسیر قبادست با نامدار[23] اردشیر
دگر هر که دارید بر نای بند[24] فرستید[25] سوی[26] منش ارجمند[27]
دگر[28] خواسته هرچ دارید[29] نیز ز دینار وز تاج و[30] هر گونه چیز
یکایک[31] فرستید نزدیک من بپیش بزرگان این انجمن

---

[1] VI—سپس زین [2] VI—آن [3] Л—چو [4] VI—فرّخ [5] I, VI—کشند [6] I, VI—دارند از
[7] I—و چون VI—با [8] K, VI—میان کیقباد [9] VI—دلم هیچ [10] I, VI—آمد [11] K—مگر
[12] K—بود در [13] K, I, IV—جهیز VI—б. оп. [14] K—برین I, IV—بدین VI—ابر [15] VI—سر و تاج شاهی [16] I, IV, VI—موبد موبدان [17] I, IV, VI—دارند [18] K—
سپاهش همه خواندند آفرین * که اینست پیمان و آیین و دین
I, IV, VI—доб. этот б. [19] K—راند [20] VI—بروشن‌روان K—доб.:
چنین گفت کین ایزدی کار بود * چه سود ار برآریم ازین دژ دود
[21] IV—доб. заголовок: پاسخ دادن سوفرای پیغام خوشنواز و خواستن قباد [22] I, IV, VI—گشتند
[23] K, IV—موبد و I—موبدِ VI—نامور [24] Л—ببند I, IV—دارند برنا ببند بر پای بند
[25] Л—فرستند IV—فرستی [26] Л, I—با زی IV—نزد [27] VI—б. оп. [28] VI—وزان [29] I—دارند
[30] Л—وز تاج وز (метр нарушен). [31] IV—بکابل

بتاراج و کشتن نیازیم[1] دست   که ما[2] بی‌نیازیم و یزدان‌پرست
ز جیحون بروز دهم بگذریم   وزان پس پی خاک‌را[3] نسپریم[4]
همه هرچ گفتم ترا گوش دار   چو رفتی یکایک[5] بروبر شمار
فرستاده هم در زمان گشت باز   بیامد گرازان بر خوشنواز
بگفت آنچ بشنید وزو[6] گشت شاد   همانگاه برداشت بند[7] قباد[8]
همان[9] خواسته سربسر گرد کرد   کجا یافت از خاک و[10] دشت نبرد[11]
همان تخت با تاج پیروز شاه   چو[12] چیز پراگندهٔ آن[13] سپاه
فرستاد یکسر سوی[14] سوفزای   بدست یکی مرد پاکیزه رای[15]
چو لشکر بدیدند روی قباد   ز دیدار او انجمن گشت شاد[16]
بزرگان همه خیمه[17] بگذاشتند   همه دست بر آسمان داشتند
که پور شهنشاه‌را بی‌گزند[18]   بدیدند با هرک[19] بد ارجمند[20]
همانگه فروهشت پرده‌سرای   سپهبد باسب اندرآورد[21] پای
ز جیحون گذر کرد پیروز و شاد   ابا نامور موبد و[22] کیقباد
چو آگاهی آمد بایران زمین   ازان نیک‌پی[23] مهتر بآفرین[24]

---

[1] Л, IV—نیاریم K—نبازیم [2] K—کجا [3] K—همین خاکرا VI—پی خاک توران دگر [4] IV—بسپریم [5] VI—سراسر [6] K, I, IV, VI—واو [7] K, I, IV, VI—بند از [8] K, I, IV, VI—доб.:

هم از موبد موبدان اردشیر * کسی‌را که بودند از ایران اسیر

[9] K, I, IV—همه [10] K—در خاکِ I, IV—از خاکِ [11] VI—б. оп. [12] I, IV—چه [13] K—چیزی پراکندگان [14] I, IV—بر [15] VI—

فرستادشان نزد آن پهلوان * خردمند و روشن‌دل و شادمان

[16] VI—

چو آگاه شد زان سخن سوفرای * همانگه باسب اندرآورد پای

K, I, VI—доб. б. 339. [17] IV—خیره [18] VI—فرزند پیروزرا ارجمند [19] IV, VI—здесь и всюду هرکه [20] VI—بی‌گزند K—б. переставлен со след. б. [21] VI—باسب اندرآورد از دشت [22] K, VI—موبد موبدان I, IV—موبدان موبد و [23] IV—نیک دل [24] VI—бб. 347—351 оп. и вместо них даёт:

همان چون شنیدند ایرانیان * بنزد بلاش آمدند آن زمان

همان[1] جنگ و پیکار با خوشنواز   ز رای چنان مرد نیرنگ ساز
همان موبد موبدان اردشیر   اسیران که بودند برنا و پیر[2]
که از جنگ برگشت پیروز و[3] شاد   گشاده شد از بند پای[4] قباد
بیاورد و اکنون ز جیحون گذشت   ز[5] ایران سپاهست بر کوه[6] و دشت
خروشی ز[7] ایران برآمد که گوش   تو گفتی همی کر شود زان[8] خروش
بزرگان فرزانه برخاستند   پذیره شدن را بیاراستند
بلاش آن زمان تخت زرین[9] نهاد   که تا برنشیند برو کیقباد[10]
چو آمد[11] بشهر اندرون سوفزای   بزرگان برفتند یکسر ز جای[12]
پذیره شدن را بیاراست شاه   همی‌رفت با آنک بودش سپاه
بلاش آن زمان دید روی قباد   رها گشته[13] از بند پیروز و[14] شاد
مر اورا سبک شاه در برگرفت   ز هیتال و چین دست بر سر گرفت
ز راه اندر ایوان شاه آمدند   گشاده دل[15] و نیکخواه[16] آمدند
بفرمود تا خوان بیاراستند   می و رود و[17] رامشگران خواستند
همی‌بود جشنی نه بر آرزوی[18]   ز تیمار پیروز آزاده‌خوی[19]
همه چامه‌گر سوفزا را ستود[20]   ببربط همی رزم ترکان سرود[21]
مهان‌را همه چشم بر سوفزای   ازو گشته شاد و بدو داده[22] رای
همه شهر ایران بدو[23] گشت[24] باز   کسی‌را که بد کینهٔ[25] خوشنواز
بدان پهلوان دل همی شاد کرد   روان‌را ز اندیشه آزاد کرد[26]

[1] I, IV—همه [2] K, I, IV—کسی‌را که بودند از ایران اسیر б. переставлен со след. б. [3] Л—و оп. [4] K—ابا موبد موبدان و [5] K, I, IV—از [6] K, I, IV—آب [7] K, I, IV, VI—از [8] K—شد زان I—شدی از [9] K, VI—سیمین Б—تخت من الفضة [10] K, I, IV, VI—که با پهلوانان نشینند قباد [11] K—درآمد [12] VI—б. оп. [13] Л—کرده [14] VI—و оп. [15] K, I, IV, VI—خلیده دل [16] I, IV, VI—کینه‌خواه [17] VI—و оп. [18] K, I, VI—آرزو [19] K, I, VI—خو [20] Л—همه جامهٔ سوگوران کبود I, IV—چامه‌زن زد فراوان سرود Б—وطفق المغنون یزمزمون علی اوتار المزاهر بالحان... [21] K—توران سرود I, IV—بزد رزم توران برود VI—б. оп. [22] K—همی هر یکی زد دگر گونه I, IV—تازه [23] K—برو [24] I—گشته [25] VI—نبد کینه از [26] Л, K—б. оп.

ببد سوفزای از جهان بی‌همال   همی‌رفت زین[1] گونه تا چار سال
نبودی[2] جز آن چیز کو[3] خواستی   جهانرا به رای خود آراستی
چو فرمان او گشت در شهر[4] فاش   بخوبی[5] بپرداخت گاه[6] از بلاش
بدو گفت شاهی[7] نرانی[8] همی   بدانرا ز نیکان ندانی[9] همی
همی[10] پادشاهی ببازی کنی   ز پرّی[11] وز[12] بی نیازی کنی
قباد از تو در کار داناترست   بدین[13] پادشاهی تواناترست
بایوان خویش اندرآمد بلاش   نیارست گفتن که ایدر مباش
همی‌گفت بی‌رنج تخت این بود   که بی‌کوشش و درد و نفرین بود

[1] K, I, IV—ازین VI—بود ازین [2] Л—نبود (метр нарушен). [3] VI—مگر آنکه او [4] K, I, IV, VI—در جهان گشت [5] I, IV—بچربی [6] K—تخت [7] K—شاها [8] Л, K, IV—ندانی [9] Л—نرانی [10] I, IV—همه [11] VI—ببیشی [12] K, I, IV—واز [13] VI—برین

[پادشاهی قباد[1] چهل و سه سال[2] بود]

چو بر تخت بنشست فرخ قباد   کلاه بزرگی بسر بر نهاد
سوی طیسفون شد ز شهر صطخر[3]   که آزادگانرا[4] بدو بود فخر
چو بر تخت پیروز بنشست[5] گفت   که از من[6] مدارید چیزی نهفت
شمارا سوی من[7] گشادست راه   بروز سپید و شبان سیاه
بزرگ آن کسی[8] کو بگفتار راست   زبانرا بیاراست و[9] کژّی نخواست
چو بخشایش آرد بخشم اندرون   سر راستان خواندش رهنمون
نهد تخت[10] خشنودی اندر جهان   بیابد بداد آفرین مهان
دل خویشرا[11] دور دارد[12] ز کین   مهان و کهانش[13] کنند آفرین
هرانگه[14] که شد پادشا کژّگوی   ز کژّی شود شاه[15] پیکارجوی[16]
سخنرا بباید شنید از[17] نخست   چو دانا شود[18] پاسخ آید[19] درست
چو داننده مردم بود آزور   همی دانش او[20] نیاید ببر

---

[1] K, VI — доб. پیروز IV — доб. پیروزشاه [2] K — چهل سال و دو ماه I — چهل و هشت سال IV, VI — چهل سال Б — اربعین سنة [3] K, I — سطخر [4] K, I, IV, VI — گردنکشانرا [5] Л, IV — доб. بنشست بنگر چه VI — و [6] I, VI — ما [7] K, VI — ما [8] K — آن بود [9] VI — و оп. [10] VI — بخت [11] K, I, IV — خویش‌گر VI — خویشتن [12] K, I, IV — داری [13] K, I, IV — کهانت [14] Л — بدآنگه [15] I, IV — زود [16] K — پادشا زشتخوی VI — خوار پرخاشجوی [17] K, I, IV — شنیدن سخن‌را بباید VI — شنیدن [18] K — شوی VI — شدی [19] K, VI — آری I, IV — آرد [20] IV — اورا

هر آنگه که دانا بود پرشتاب　　چه دانش مر اورا چه در سر شراب[1]
چنان هم که باید[2] دل لشکری　　همه[3] در نکوهش کند کهتری
توانگر کجا[4] سخت باشد بچیز　　فرومایه‌تر شد ز درویش نیز
چو درویش نادان کند مهتری[5]　　بدیوانگی ماند این[6] داوری
چو عیب تن خویش داند کسی　　ز عیب کسان برنخواند[7] بسی
ستون خرد بردباری[8] بود　　چو تندی کند تن[9] بخواری بود
چو خرسند گشتی[10] بداد خدای　　توانگر شدی یکدل و پاکرای[11]
گر[12] آزاد داری تنترا ز رنج[13]　　تن مرد بی‌رنج[14] بهتر ز گنج
هران کس که بخشش کند با کسی[15]　　بمیرد تنش[16] نام ماند بسی[17]
همه سربسر[18] دست نیکی برید[19]　　جهانرا ببد مسپرید[20]
همه مهتران آفرین خواندند　　زبرجد بتاجش برافشاندند
جوان بود سالش سه پنج و یکی　　ز شاهی ورا بهره بود اندکی[21]
همی‌راند کار جهان سوفزای　　قباد اندرایران نبد[22] کدخدای
همه کار او[23] پهلوان راندی　　کسی‌را بر شاه ننشاندی[24]
نه موبد بد[25] اورا نه فرمان[26] روای　　جهان بد بدستوری[27] سوفزای
چنین بود تا بیست و سه[28] ساله گشت　　بجام اندرون باده چون لاله[29] گشت
بیامد بر تاجور سوفزای　　بدستوری بازگشتن بجای

[1] Л—بر سبزه آب　I, IV, VI—سیری از آب　[2] Л, K—باشد　[3] K, I, IV—همی　VI—چو او　[4] K—اگر　[5] K, I, IV—برتری　[6] VI—آن　[7] K, I, IV—برنگوید　[8] I—برد و باری　[9] I, IV, VI—تیزی کنی تن [VI—سر]　[10] VI—باشی　[11] K—نیکرای　[12] VI—که　[13] K—برنج　VI—تن آز و رنج　[14] K, I, IV, VI—بی‌آز　[15] K—بود توشه برد　I, IV, VI—هرآنرا که [VI—کسی‌را که] دانش بود توشه برد　[16] VI—تن و　[17] K, I, IV, VI—هرگز نمرد　[18] VI—تن‌بتن　[19] VI—بریم　[20] Л—مشمرید　VI—مسپریم　K—доб.:

هرآنگه که بخشش بود کام دل　*　بود سال و مه دشمن از وی خجل
اگر عمر باشد هزار و دویست　*　بجز خاک تیره مرا جای نیست

[21] Л—б. оп.; Б—وكانت سنّة عند جلوسه على تخت السلطنة ست عشرة سنة وكان ناقص الحظ من الملك　[22] IV—ببد　[23] VI—داوری　[24] VI—بنشاندی　[25] I, IV, VI—مر　[26] I—دستور و　IV—доб. و　[27] I, IV, VI—پر ز دستوری　[28] K—نه　VI—و سه оп.　[29] K, I, IV, VI—ژاله

سپهبد خود و[1] لشکرش ساز کرد — بزد کوس و آهنگ شیراز کرد
همی‌رفت شادان سوی شهر خویش — ز هر کام[2] برداشته بهر خویش
همه پارس اورا[3] شده چون رهی — همی‌بود با تاج[4] شاهنشهی[5]
بدان[6] بد[7] که من شاه بنشاندم[8] — بشاهی برو آفرین خواندم[9]
گر از من کسی زشت گوید بدوی[10] — ورا سرد[11] گوید براند[12] ز روی[13]
همی باژ جستی[14] ز هر کشوری — ز هر نامداری و هر مهتری
چو آگاهی آمد بسوی قباد[15] — ز شیراز وز[16] کار بیداد و داد
همی گفت هر کس که جز[17] نام شاه — ندارد ز[18] ایران ز گنج و سپاه[19]
نه فرمانش باشد بچیزی نه رای[20] — جهان شد همه[21] بندهٔ سوفزای
هر آنکس که بد رازدار قباد — بروبر[22] سخنها[23] همی کرد یاد
که از پادشاهی[24] بنامی بسند[25] — چرا[26] کردی ای شهریار بلند
ز گنج تو آگنده‌تر گنج او[27] — بباید گسست از جهان رنج او[28]
همه پارس چون بنده او شدند — بزرگان پرستندهٔ او شدند
ز گفتار بد شد دل کیقباد — ز رنجش بدل‌بر[29] نکرد ایچ[30] یاد
همی‌گفت گر[31] من فرستم سپاه — سر او[32] بگردد شود رزمخواه[33]
چو من[34] دشمنی کرده باشم[35] بگنج — ازو دید باید بسی درد و رنج

---

[1] IV—بشد [2] K—کامه [3] K—با او [4] K—با تخت I, VI—جز تاج IV—جز نام [5] IV—доб. заголовок: برگشتن کیقباد بر سوفرای شیرازی [6] K, I, IV—بران [7] VI—همی‌گفت [8] VI—بنشانده‌ام [9] VI—خوانده‌ام [10] VI—بدو [11] VI—زشت [12] K—بیازد [13] VI—رو [14] Л—جستش [15] K, I, IV—سوی کیقباد [16] K, I, IV—و از [17] Л—خود [18] K—نداری ز I, IV—از VI—به [19] Л—ندارد بنام ایچ ز ایران سپاه Б—وتحدث الناس بأنه ليس لقباذ من الملك و المملكة و التاج و التخت غير الاسم [20] Л—ندارد کسی هیچ با شاه رای Б—وأنه لايطاع أمره ولايسمع قوله [21] I—جهانی شده [22] K, I, IV, VI—برو این [23] I, IV—سخن‌را [24] I, IV—شهریاری [25] Л—که شاهی بنام یکی ناپسند [26] VI—مرا [27] Л—آگنده بد رنج او I, IV—اوی [28] Л—گنج او I, IV—اوی [29] VI—در [30] K—نکرد ایچ گونه [31] K—چنین گفت I, IV, VI—اگر [32] VI—وی [33] VI—کینه‌خواه и доб. б.:

دگر گونه‌تر شد برای و بخوی * چو بشنید از هر کسی گفت و گوی

[34] K, I, IV—چنو VI—چو او [35] K, VI—باشد

کند هر کسی یاد کردار اوی[1]
نهانی[2] ندانند[3] بازار اوی[4]

نداریم ز[5] ایران یکی[6] رزمخواه
کز ایدر[7] شود پیش[8] او با سپاه

بدو گفت فرزانه مندیش زین[9]
که او شهریاری شود[10] بآفرین

ترا بندگانند و[11] سالار هست
که سایند بر[12] چرخ گردنده دست

چو شاپور رازی بیاید[13] ز جای
بدرد دل بدکنش سوفزای

شنید این[14] سخن شاه و[15] نیرو گرفت
هنرها بشست از دل آهو گرفت

همانگه جهاندیدهای کیقباد
بفرمود تا برنشیند چو[16] باد

بنزدیک شاپور رازی شود
بر آواز[17] نخچیر و بازی شود

هم اندر زمان برنشاند ورا
ز ری سوی درگاه خواند ورا

دو اسبه فرستاده آمد بری
چو باد خزانی بهنگام دی[18]

چو دیدش بپرسید سالار بار
وزو بستد آن نامهٔ شهریار

بیامد[19] بشاپور[20] رازی سپرد[21]
سوار سرافرازرا پیش برد[22]

برو[23] خواند آن نامه کیقباد
بخندید شاپور مهرک نژاد

که جز[23] سوفزا دشمن اندر جهان
ورا نیست در[24] آشکار و نهان[25]

ز هر جای[26] فرمانبرانرا[27] بخواند
سوی طیفسون تیز[28] لشکر براند

چو[29] آورد لشکر بنزدیک شاه
هم اندر زمان برگشادند[30] راه[31]

چو دیدش جهاندار بنواختش
بر تخت پیروزه بنشاختش

---

[1] VI — او [2] VI — ازیرا [3] K — بمابر بد آید [4] VI — او [5] K, I, IV — از VI — نداریم [6] K — چنان I, IV — مهان VI — یلی [7] VI — ایران [8] K — سوی [9] K, I, IV, VI — ازین [10] Л — بود [11] VI — (!) بندگان دمست [12] I, IV — با [13] VI — بجنبد [14] VI — آن [15] K, I, IV — و оп. [16] Л — چو Л — تا رفت مردی VI — تا رفت مانند [17] Л — بایوان VI — برای و به [18] K, I, IV, VI — رساند Б — подробности оп. بفرمان کی [19] VI — درون شد [20] Б — здесь и всюду سابور [21] IV — خواند [22] IV — خواند [23] I, IV, VI — چو بر [24] K, I, IV — نبودی جز او [25] VI —

که مر سوفزارا بگرد جهان * نبودی جز او دوستی در نهان

[26] K, I, IV, VI — چو بشنید [27] K — فرمان یلانرا [28] VI — زود [29] I — چن [30] VI — برکشیدند [31] IV — доб. заголовок: آمدن شاپور رازی بدرگاه کیقباد و مشورت کردن

بدو گفت زین[1] تاج بی‌بهره‌ام — ببی‌بهره‌گی در[2] جهان شهره‌ام
همه سوفزاراست بهر از مهی — همی نام بینم ز شاهنشهی[3]
ازین داد و بیداد در گردنم — بفرجام روزی بپیچد تنم
بایران برادر بدی کدخدای — بهستی[4] ز بیدادگر سوفزای
بدو گفت شاپور کای شهریار — دل‌ترا بدین کار رنجه مدار[5]
یکی نامه باید نوشتن[6] درشت — ترا نام و فرّ و نژادست[7] و پشت[8]
بگویی که از تخت[9] شاهنشهی — مرا بهره رنجست و گنج تهی[10]
تویی بازخواه و منم باگناه[11] — نخواهم[12] که خوانی مرا نیز شاه
فرستادم اینک یکی پهلوان — ز کردار تو چند باشم نوان
چو نامه بدین[13] گونه باشد بدوی[14] — چو من دشمن[15] و لشکری[16] جنگجوی[17]
نمانم که برهم زند نیز[18] چشم — نگویم سخن پیش او جز بخشم
نویسندهٔ نامه‌را خواندند — بنزدیک شاپور بنشاندند
بگفت آن[19] سخنها که با شاه گفت — شد آن کلک بیجاده با قار[20] جفت[21]
چو برنامه‌بر مهر بنهاد شاه — بیاورد شاپور لشکر براه[22]
گزین کرد پس هرک بد[23] نامدار — پراگنده از لشکر شهریار
خود و نامداران پرخاشجوی — سوی شهر شیراز بنهاد روی

---

[1] K, I, IV, VI—ازین   [2] I, VI—ببیهوده اندر IV—ببیهودگی   [3] VI—
همه نام دارم ز شاهنشهی * همه سوفرارا مهی و بهی
[4] VI — بداستی   [5] K—доб.:
ترا نام و اورا نژادست و داد * خود اندیشه بد مکن هیچ یاد
[6] K—نبشتن   [7] K — شکستن مر اورا دل و دست   [8] VI — درو فرّ و نام و نژادت نوشت(!)
[9] K, I, IV—تاج VI—بگفتی که از تاج   [10] K—تخت مهی VI—گنجم‌تهی   [11] K, I, IV, VI—بی‌گناه
[12] Л, K — دخواهم(!)   [13] VI — برین   [14] VI — بدو   [15] I, IV — باشم   [16] Л—لشکرم K—لشکر
[17] VI—جنگجو и доб. заголовок: فرستادن قباد لشکر بگرفتن سوفرای   [18] I, IV, VI—تیز
[19] IV—این   [20] K, I, IV—پیچیده با باد   [21] VI — نوشت و بپیچید و اندر نهفت(!) K—доб. б.:
نویسندهٔ نامه بنوشت زود * چنان هم که شاپور فرموده بود
[22] K — پناه   [23] VI—هر کس که بد

چو آگاه شد زان سخن سوفزای　　همانگه بیاورد لشکر ز جای
پذیره شدش با سپاهی گران　　گزیده سواران و[1] جوشنوران
رسیدند[2] پس یک بدیگر فراز　　فرود[3] آمدند آن دو گردنفراز[4]
چو بنشست شاپور با سوفزای　　فراوان زدند از بد و نیکرای
بدو داد پس نامهٔ شهریار　　سخن رفت هرگونه دشوار و[5] خوار
چو برخواند آن نامهرا پهلوان　　بپژمرد و شد کند[6] و تیرهروان
چو آن[7] نامه برخواند شاپور گفت　　که اکنون سخنرا[8] نباید[9] نهفت
ترا بند فرمود شاه جهان　　فراوان بنالید[10] پیش مهان
بران[11]سان که برخواندهای[12] نامهرا　　تو دانی شهنشاه خود کامهرا
چنین داد پاسخ بدو[13] پهلوان　　که داند مرا شهریار جهان[14]
بدان[15] رنج و سختی که بردم ز شاه　　برفتم[16] ز زاولستان[17] با سپاه
بمردی رهانیدم اورا ز بند　　نماندم که آید برویش[18] گزند[19]
مرا داستان[20] بود نزدیک شاه　　همان نزد[21] گردان ایران سپاه
گر ایدونک بندست پاداش من　　ترا چنگ[22] دادن[23] بپرخاش من
نخواهم زمان از تو پایم[24] ببند　　ندارد مرا بند او سودمند[25]
ز یزدان وز[26] لشکرم[27] نیست شرم　　که من چند پالودهام[28] خون گرم
بدانگه کجا شاه در بند بود　　بیزدان مرا سخت سوگند بود
که دستم نبیند مگر دست[29] تیغ　　بچنگ آفتاب اندرآرم بمیغ
مگر سر دهم گر[30] سر خوشنواز　　بمردی ز تخت اندرآرم[31] بگاز

---

[1] Л, K—و оп. [2] Л—رمیدند [3] Л—فراز [4] Доб. заголовки: Л—بند کردن شاپور سوفزارا IV—بند کردن شاپور سوفرای شیرازی‌را و آوردن نزد قباد و رفتن نزد قباد [5] Л—و оп. [6] VI—تند [7] I—چنو VI—چو او [8] K, I—سخن زو [9] VI—نشاید [10] VI—گلهِ کرد [11] VI—که از VI—برین [12] K, I, IV, VI—خواندی [13] VI—ورا [14] K—جوان [15] K, I, IV—که آن [16] K, VI—چو رفتم [17] I, IV, VI—زابلستان [18] K, IV—بروبر [19] VI—бб. 89—90 оп. [20] K, I, IV—دستها [21] K—دست [22] K—دست [23] VI—ره نمودن [24] VI—یابم(!) [25] K, I, IV—که باشد مرا بند او سودمند VI—ندارد مرا بند او [K—تو] مستمند [26] K, I, IV—واز [27] I, IV—لشکرش [28] VI—که چندان بپالوده‌ام [29] VI—گرز و [30] K, I, IV, VI—یا [31] VI—درآرم بناگه

کنونم که[1] فرمود بندم سزاست / سخنهای ناسودمندم سزاست[2]
ز فرمان او هیچ گونه مگرد / چو پیرایه دان بند بر پای مرد
چو بنشست[3] شاپور پایش ببست / بزد نای رویین و خود برنشست
بیاوردش از پارس[4] پیش قباد / قباد از گذشته نکرد ایچ[5] یاد
بفرمود کورا بزندان برند / بنزدیک ناهوشمندان برند
بشیراز فرمود تا هرچ بود / ز مردان و گنج و ز کشت[6] و درود
بیاورد[7] یکسر سوی طیسفون / سپردش[8] بگنجور او رهنمون
چو یک هفته بگذشت هرگونه رای / همی‌راند با موبداز[9] سوفزای
چنین گفت پس شاه‌را[10] رهنمون / که یارند با او همه طیسفون
همه لشکر و زیردستان ما[11] / ز دهقان وز[12] درپرستان ما[13]
گر او اندر ایران[14] بماند درست / ز شاهی بباید ترا دست شست
بداندیش شاه جهان[15] کشته به / سر بخت بدخواه برگشته به
چو بشنید مهتر ز موبد سخن / بنو تاخت و[16] بیزار شد[17] از کهن[18]
بفرمود پس تاش[19] بیجان کنند / بروبر دل و دیده پیچان کنند[20]
بکردند پس پهلوانرا تباه / شد آن گرد فرزانه و نیکخواه[21]
چو آگاهی آمد بایرانیان / که آن پیلتن‌را سرآمد زمان[22]

---

[1] K, I, IV, VI — کنون بند [2] VI — او سودمند و رواست [3] I, IV, VI — بشنید [4] VI — بار [5] VI — آنچه(!) [6] K, I, IV — وز گنج و کشت VI — ز رنج و ز گنج و کشت [7] I, IV — بیارند VI — بیارید [8] K, I, IV, VI — سپارد [9] Л — موبدان Б — و ترددت الرسل بین سوفزای و بین الموابذة بعد أسبوع من محبسه [10] Л, K — شاه بر Б — فخلا بقباذ بعض اصحاب رأیه و قال [11] K — شاه [12] K, I, VI — واز [13] K — شاه [14] Л — ایوان Б — оп. подробности. [15] K — مهان [16] K — و оп.; I, IV — آخت و [17] K, I — گشت [18] VI — نیاورد یاد او ز کار کهن [19] Л — تا جانش [20] VI — گریان کنند [21] K —
بکشتن بفرمان شاه جهان * فگندند اورا بجای نهان
I, IV, VI — б. оп.; Б — оп. подробности и даёт: فأمر قباذ باهلاکه فی حبسه... [22] I — زیان IV —
بیالود و برخاست راز از میان

خروشی برآمد ز[1] ایران بدرد   زن و مرد و کودک همی[2] مویه کرد[3]
برآشفت ایران و برخاست گرد   همی هر کسی کرد ساز نبرد
همی‌گفت هر کس که تخت قباد   اگر سوفزا شد[4] بایران مباد
سپاهی و شهری همه شد یکی   نبردند نام قباد اندکی
برفتند یکسر بایوان شاه   ز بدگوی پردرد و[5] فریادخواه
کسی‌را که[6] بر شاه بدگوی بود   بداندیش او و[7] بلاجوی بود
بکشتند و بردند ز[8] ایوان کشان   ز جاماسپ جستند چندی نشان
که کهتر برادر بد و[9] سرفراز   قبادش همی‌پروریدی بناز
ورا برگزیدند و بنشاندند   بشاهی برو[10] آفرین خواندند[11]
بآهن ببستند پای قباد   ز فرّ و نژادش نکردند یاد
چنین‌ست رسم سرای کهن   سرش هیچ پیدا نبینی ز بن[12]
یکی پور بد سوفزارا[13] گزین   خردمند و پاکیزه و بآفرین
جوانی بی‌آزار و[14] زرمهر نام   که از مهر[15] او بد پدر شادکام
سپردند بسته بدو شاهرا   بدان[16] گونه بد رای[17] بدخواه‌را
که آن[18] مهربان کینهٔ سوفزای   بخواهد بدرد از جهان کدخدای
بی‌آزار زرمهر یزدان پرست   نسودی[19] ببد باجهاندار دست
پرستش همی‌کرد پیش قباد   وزان بد[20] نکرد ایچ[21] بر شاه یاد
جهاندار زو[22] ماند اندر[23] شگفت   ز کردار او مردمی[24] برگرفت

---

[1] I, IV — از [2] K — همه [3] VI — б. оп.; K, I — доб.:

بنفرین زبانهای ایرانیان * بیالود و برخاست راز از میان

Б — подробности оп. [4] I, IV, VI — سرفرازد [5] Л — و оп. [6] K, I, IV, VI — کسی کو [7] K, I, IV — [I, IV — بد] پراندیشه بود و [8] K, I, IV, VI — از [9] VI — برادرش بد [10] I — بدو [11] Доб. заголовки: I — پادشاهی جاماسپ چهار ماه بود IV — گرفتن ایرانیان قبادرا و بند کردن و بند کردن K — پادشاهی جاماسپ پیروز یکسال و چهار ماه بود VI — بپادشاهی نشاندن برادرش ایرانیان قبادرا از بهر کشتن سوفرای و بپادشاهی نشاندن جاماسپ [12] K, I, IV, VI — б. оп. [13] IV — سرفراز VI — سوفرای [14] I, IV — و оп. [15] I, IV, VI — نام [16] VI — بران [17] I, IV — بدراه [18] Л — چوآن [19] VI — بسودی [20] VI — خود [21] VI — آنچه [22] K — ازان I, IV — ازو [23] VI — مانده ازو در [24] K — وزو بخشش و مردمی I, IV, VI — بزرمهر بر آفرین

همی کرد پوزش که بدخواه من — پرآشوب[1] کرد اختر و ماه من
گر ایدونک[2] یابم رهایی ز بند — ترا باشد[3] از هر بدی سودمند
ز دل[4] پاک بردارم[5] آزار تو — کنم چشم روشن بدیدار تو
بدو گفت زرمهر کای شهریار — زبانرا بدین باز[6] رنجه مدار
پدر گر نکرد آنچ بایست کرد — ز مرگش پسر گرم[7] و تیمار خورد
ترا من بسان یکی بنده‌ام — بپیش تو اندر پرستنده‌ام
چو گویی بسوگند پیمان کنم — که هرگز وفای ترا نشکنم[8]
ازو ایمنی یافت جان قباد — ز گفتار آن پرخرد[9] گشت شاد[10]
وزان[11] پس بدو[12] راز بگشاد و گفت — که اندیشه از تو نخواهم[13] نهفت
گشادست بر پنج تن[14] راز من — جزین نشنود یک تن آواز من[15]
همین[16] تاج و تخت از تو دارم سپاس — بوم جاودانه ترا حق شناس[17]

---

1 K—بر آشفته 2 VI—здесь и всюду ایدونکه 3 IV—باشم VI—مانم 4 K—تن 5 I—بردار 6 K—باره I, IV—کار VI—برین گونه 7 K—مرا درد 8 I, IV—доб.:

چو زرمهر گفت و چو خسرو شنید * دل شاه از خرمی بردمید

9 K—ز گفتارها جان او 10 K—доб.:

چو خسرو ازان گونه گفتار دید * چو گردون گردان سر برکشید

11 K, I, IV—ازان 12 VI—برو 13 VI—اندر که با تو سخن دارم 14 VI—کس 15 K, I, IV, VI—доб.:

بخوانیمشان و گشائیم راز * اگرمان بدان مردم آید نیاز

K, VI—далее доб.:

بگوئیم ما راز با رهنمون * بران سان که ناید ز فرمان برون
چو تخت بزرگی بچنگ آوریم * سر دشمنان زیر سنگ آوریم

K, I, IV, VI—далее доб.:

اگر بند برداری از پای من * چنان دان که بر خوردی از رای من

16 K—همان VI—هم از 17 K—که هستی سپهدار و یزدانشناس I, IV—б. оп.; Б—даёт этот эпизод в другой последовательности: ...فتعجب قباد من حسن أدبه و کرم خلقه و أخذ یعتذر علیه عما بدر منه فی حق أبیه و بنسب ذلک الی حسدته و أعادیه و قال له إن خلصتنی من هذا الحبس اتخذتک صاحبا و وزیرا و حاکما و دستورا فقال له اذا عاهدتنی و وثقت بک رفعت القید عنک فعاهده و سأله أن یحضره خمسة انفس عینهم من أصحابه وحفظة أسراره IV—доб. заголовок: گریختن قباد از بند و رسیدن بمرز اهواز و خواستن دختر

چو بشنید زرمهر پاکیزه‌رای / سبک بندرا برگشادش[1] ز پای
فرستاد و آن[2] پنج تن‌را بخواند / همه رازها پیش ایشان براند[3]
شب تیره از شهر بیرون شدند / ز دیدار دشمن[4] بهامون شدند
سوی شاه[5] هیتال کردند[6] روی / ز[7] اندیشگان خسته و راه‌جوی
برین[8] گونه سرگشته آن[9] هفت مرد / باهواز رفتند تازان[10] چو گرد
رسیدند پویان بپرمایه ده / بده‌در[11] یکی نامبردار مه
بدان خان دهقان فرود آمدند / ببودند و یک هفته[12] دم برزدند
یکی دختری داشت دهقان چو ماه / ز مشک سیه برسرش بر کلاه[13]
جهانجوی[14] چون روی دختر بدید / ز مغز جوان شد خرد ناپدید[15]
همانگه بیامد بزرمهر[16] گفت / که با تو سخن دارم اندر نهفت
برو[17] راز من[18] پیش دهقان بگوی / مگر[19] جفت من گردد این[20] خوبروی[21]
بشد تیز و رازش بدهقان[22] بگفت / که این دخترت‌را کسی[23] نیست جفت
یکی پاک[24] انبازش آمد[25] بجای / که گردی[26] بر[27] اهوازبر[28]، کدخدای[29]
گرانمایه دهقان بزرمهر گفت / که این دختر خوبرا نیست جفت[30]
اگر شاید این[31] مرد فرمان تراست / مرین‌را بدان ده که اورا هواست
بیامد خردمند نزد قباد / چنین[32] گفت کین ماه جفت تو باد
پسندیدی و[33] ناگهان دیدیش / بدان[34] سان که دیدی پسندیدیش
قباد آن پری‌روی‌را پیش خواند / بزانوی کنداورش برنشاند[35]

[1] K, I, IV, VI—برگرفتش [2] K—این [3] I, IV—б. оп.; K, VI—б. переставлен со след. б. [4] K—لشکر [5] K, I, IV, VI—شهر Б—توجهوا نحو بلاد الهیاطلة [6] K—هیتالیان کرد [7] K, I, IV, VI—از [8] I, IV—بدین VI—بران [9] I, IV, VI—این [10] VI—بادان [11] IV—بده‌بر VI—بدان‌ده [12] I, IV, VI—یکباره [13] VI—برو سلسله هم ز مشک سیاه [14] IV—جهاندار [15] VI—ز دل مهر آن ماه رخ برگزید [16] K—نهانی بزرمهر VI—بزرمهر آزاده [17] K, I, IV—بشو [18] VI—از من و [19] Л—اگر [20] K—آن [21] K, VI—ماه‌روی [22] K—چو بشنید زرمهر با او [23] K, I, IV—که گر دختر خوبرا [24] Л—دانک(?!) I—نیک [25] K, VI—آرم I—انباز دارم [26] Л—گردد [27] K, I—به VI—تو [28] VI—اهوازرا [29] IV—бб. 154—155 оп. [30] VI—бб. 155—156 оп. [31] I—ای [32] VI—بدو [33] VI—از [34] K, VI—بران [35] Л—کنداورانش نشاند VI—ابا مرد دهقان بزانو نشاند

ابا او یکی انگشتری بود و[1] بس   که ارزش بگیتی[2] ندانست کس
بدو داد و گفت این نگین‌را بدار[3]   بود روز کاین‌را بود خواستار[4]
بدان[5] ده یکی[6] هفته از بهر ماه   همی بود و[7] هشتم بیامد براه[8]
بر شاه هیتال شد کیقباد[9]   گذشته سخنها بدو[10] کرد یاد
بگفت آنچ کردند[11] ایرانیان   بدی‌را ببستند یک یک[12] میان
بدو گفت شاه از بد خوشنواز   همانا بدین روزت[13] آمد نیاز
بپیمان سپارم[14] ترا لشکری   ازان[15] هر یکی بر سران افسری
که گر[16] باز یابی تو گنج[17] و کلاه[18]   چغانی بباشد ترا نیکخواه[19]
مرا باشد این[20] مرز و فرمان ترا   ز کرده نباشد پشیمان ترا
زبردست‌را گفت خندان قباد   کزین[21] بوم[22] هرگز نگیریم یاد
چو خواهی فرستمت بی‌مر سپاه   چغانی که باشد که یازد بگاه[23]
چو کردند عهد آن[24] دو گردن فراز   در گنج زرّ و درم کرد باز[25]
بشاه جهاندار دادش رمه   سلیح سواران و لشکر همه[26]
بپذرفت[27] شمشیرزن سی هزار   همه نامداران[28] گرد و سوار
ز هیتالیان سوی اهواز شد   سراسر جهان زو پر[29] آواز شد
چو نزدیکیِ[30] خان دهقان رسید   بسی مردم از خانه بیرون دوید[31]
یکی[32] مژده بردند نزد[33] قباد   که این پور بر شاه فرخنده باد[34]

---

[1] K—و оп. [2] I, IV, VI—ارز نگینش [3] VI—گفتا بگیر و بدار [4] VI—شوم خاستار(!) [5] I, IV, VI—دران [6] I, IV—بییک [7] K—و оп. [8] I, IV—بگاه [9] I—هیتالیان شد قباد [10] K, I, IV, VI—برو [11] K—доб. از [12] K, IV, VI—یکسر [13] K—زفت [14] VI—بسازم [15] K—I, VI—وزان [16] K, IV—اگر [17] VI—بخت [18] K, I, IV—سپاه [19] K—نباشد کنون با کلاه—IV نباشد گوی با کلاه [سپاه—VI] نباید که یاز[د] کلاه [20] K, I, IV—آن [21] K, I, IV, VI—نباشد گو و با کلاه—IV نباید که یازد کلاه—I دارد کلاه—K دگاه(!)—Л [23] کزان [22] K—دژّ [24] K—پیمان [25] K—ساز و آلات و بگشاد I, IV, VI—б. оп. [26] I, IV, VI—б. оп.; K—доб.: وزان جایگه شاد دل مرز جوی * سوی مرز ایرانیان کرد روی [27] VI—بدو داد [28] IV, VI—доб. و [29] Л—پر ز [30] IV—نزدیک (метр нарушен). [31] K, I, IV, VI—همه کوی مردان پراکنده دید [32] I, IV—همه VI—همی [33] K, I, IV, VI—پیش [34] Доб. заголовки: Л—زادن کسری از مادر بفیروزی—IV گفتار اندر زادن نوشیروان عادل

پسر زاد جفت تو در شب یکی[1] — که از ماه پیدا نبود اندکی
چو بشنید در خانه شد شادکام — همانگاه کسریش کردند نام[2]
ز دهقان بپرسید زان[3] پس[4] قباد — که ای[5] نیکبخت[6] از که داری[7] نژاد
بدو گفت کز آفریدون گرد — که از تخم[8] ضحاک شاهی ببرد
پدرم این[9] چنین گفت و من این[10] چنین — که بر آفریدون کنیم[11] آفرین
ز گفتار او شادتر[12] شد قباد — ز روزی که تاج کیی برنهاد
عماری بسیجید و آمد براه — نشسته بدو اندرون جفت شاه
بیاورد لشکر سوی طیسفون — دل از درد[13] ایرانیان پر ز خون
بایران همه سالخورده ردان — نشستند[14] با نامور بخردان
که این کار گردد بما بر دراز — میان دو شهزاد[15] گردنفراز
ز روم و ز چین لشکر[16] آید[17] کنون — بریزند زین[18] مرز بسیار خون
بباید خرامید سوی[19] قباد — مگر کان سخنها نگیرد[20] بیاد
بیاریم جاماسب ده سالهرا — که با درّ[21] همتا کند[22] ژالهرا
مگرمان[23] ز تاراج و خون ریختن — بیکسو گراییم[24] ز[25] آویختن
برفتند یکسر سوی[26] کیقباد[27] — بگفتند کای شاه خسرو[28] نژاد
گر[29] از تو دل مردمان[30] خسته شد — بشوخی دل و دیدها شسته[31] شد
کنون کامرانی[32] بدان کت[33] هواست — که شاه جهان بر جهان پادشاست
پیاده همه[34] پیش او در دوان[35] — برفتند پر خاک[36] تیره روان
گناه بزرگان ببخشید شاه — ز خون ریختن کرد پوزش براه[37]

---

[1] K— در زیرکی [2] K— بدیدش ورا خواند کسری بنام [3] I— ازان [4] IV— زانگه [5] Л— این [6] VI— نیکنام [7] Л— دارد [8] I, IV— تخت [9] K— پدر هم [10] K— و هم هم I— من هم [11] K— کنم IV— هزار [12] K— شاددل [13] VI— کار [14] VI— نشسته [15] K, I, IV, VI— شاه و دو [16] K— دشمن [17] VI— آرد [18] K— این I, IV, VI— ازین [19] K, I, IV, VI— پیش [20] IV— بگیرد [21] Л— درد [22] VI— که بر روی بپراکند [23] K, I, VI— مگر ما [24] Л— گراید Б — оп. подробности. [25] K— از I, IV, VI— و [26] K, I, IV— بر [27] VI— بپیش قباد [28] K— فرّخ [29] I, IV— که [30] VI— دل ما همه [31] K— دستها بسته [32] I, IV, VI— کامران تو [33] K— کام دل ران چنانکت VI— برانکت [34] K— همی [35] VI— روان (без рифмы). [36] K, I, VI— доб. و IV— بر خاک [37] K— سپاه

ببخشید[1] جاماسپ‌را همچنین · بزرگان برو خواندند آفرین
بیامد بتخت کیی برنشست · ورا گشت جاماسپ مهترپرست[2]
برین[3] گونه تا گشت کسری بزرگ · یکی کودکی شد دلیر و[4] سترگ[5]
بفرهنگیان داد فرزندرا · چنان بار[6] شاخ برومندرا
همه کار ایران و توران[7] بساخت · بگردون کلاه مهی برفراخت
وزان پس بیاورد لشکر بروم · شد آن بارهٔ او[8] چو یک مهره موم
همه بوم و بر[9] آتش اندر زدند · همه رومیان دست بر سر زدند[10]
همی کرد زان[11] بوم و بر خارستان · ازو خواست زنهار دو شارستان[12]
یکی مندیا و دگر فارقین · بیامختشان[13] زند و بنهاد دین[14]
نهاد اندرآن مرز آتشکده · بزرگی بنوروز و جشن سده
مداین پی افگند جای کیان · پراگند بسیار سود و زیان
از اهواز تا پارس یک شارستان · بکرد و برآورد بیمارستان[15]
اران[16] خواند آن شارستان‌را[17] قباد · که تازی کنون[18] نام حلوان[19] نهاد
گشادند[20] هر جای رودی ز[21] آب · زمین شد پر از جای[22] آرام و خواب

[1] Л — ببخشود [2] K, I, IV — доб.:

همه کار آن پادشاهی خویش * بزرمهر بسپرد و بنشاند پیش
ازو گشت آن شاهی آراسته * جهان گشت پر داد و پرخواسته

[3] I, IV — بدین VI — بران [4] K — یکی پور شد همچو شیر [5] K — доб.:

ندانست اورا کس از شاه باز * همی پروراندش اورا بناز

[6] K, I, IV, VI — تازه [7] I, IV — پیران [8] I, IV, VI — اورا [9] K — به بوم و به بر [10] I, IV, VI — б. оп. [11] K — آن I, IV, VI — ازان [12] Л — در شورستان (м. б. درز) [13] VI — بیاموختشان [14] Л — бб. 204—207 оп. [15] Б — содержание этого эпизода даёт так: وغزا الروم و ملک بلادها و بنی فیها بیوت النار و اظهر فیها المجوسیة ثم عاد وبنی المدائن معرّس الملوک و مبوأ السلاطین [16] K, I, IV — ازان Б — أرز [17] VI — برآورد آنرا بخوبی [18] VI — ورا [19] Л — خلوان Б — وبنی مدینة أخری عظیمة و سماها أرز و هی التی تسمی حلوان [20] K — گشادی ز [21] I, IV — پر [22] Л — доб. و

[داستان مزدک با قباد][1]

بیامد یکی مرد مزدک بنام
سخنگوی[2] با دانش و رای و کام

گرانمایه مردی و دانش[3] فروش
قباد دلاور بدو داد گوش

بنزد[4] جهاندار[5] دستور گشت
نگهبان آن گنج و گنجور[6] گشت

ز خشکی خورش تنگ شد در[7] جهان
میان کهان و میان مهان

ز روی هوا ابر شد ناپدید
بایران کسی برف و باران ندید

مهان جهان بر در کیقباد
همی هر کسی آب و نان کرد یاد

بدیشان چنین گفت مزدک که شاه
نماید[8] شمارا بامّید[9] راه

دوان اندرآمد[10] بر شهریار
چنین گفت کای نامور شهریار[11]

بگیتی سخن پرسم از تو یکی
گر ایدونک پاسخ دهی اندکی

قباد سراینده گفتش بگوی
بمن تازه کن در سخن[12] آبروی[13]

بدو[14] گفت آنکس[15] که مارش گزید
همی از تنش[16] جان بخواهد[17] پرید

یکی دیگری‌را بود پای زهر
گزیده[18] نیابد[19] ز تریاک بهر

سزای چنین مرد گویی که چیست
که تریاک دارد درم‌سنگ بیست

چنین داد پاسخ ورا شهریار
که خونیست این[20] مرد تریاک‌دار

بخون گزیده ببایدش[21] کشت
بدرگاه چون دشمن آمد[22] بمشت[23]

چو بشنید برخاست از پیش شاه
بیامد بنزدیک فریادخواه

بدیشان چنین گفت کز شهریار
سخن کردم از هر دری[24] خواستار

بباشید تا بامداد پگاه
نمایم شمارا سوی داد راه

---

[1] Л, К — заголовок оп.; IV — گفتار اندر داستان مزدکیان با قباد پیروز شاه VI — آمدن مزدک پیش قباد بدعوی پیغمبری Б — ذکر خروج مزدک فی عهد قباد [2] K, I — доб. و VI — خردمند و [3] Л — گوهر VI — تنبل Б — б. оп. [4] VI — بپیش [5] K, I, IV, VI — شهنشاه [6] K — نگهبان بنیاد گنجور [7] VI — بر [8] IV — نماند(!) [9] I — باومید [10] VI — خوش بیامد [11] K, I, IV, VI — شاه پرهیزکار [12] K — جهان [13] Л — آب روی [14] K — چنین [15] VI — آنرا [16] I, IV, VI — از تن و [17] VI — نخواهد [18] I — که زنده IV — که دیده VI — گزنده(!) [19] IV — بیابد [20] VI — آن [21] IV — نبایدش [22] I, IV — خصمش آرد [23] K — б. оп. [24] K — کسی

برفتند و[1] شبگیر باز آمدند * شخوده رخ[2] و پرگداز[3] آمدند
چو مزدک ز در آن گروه‌را[4] بدید * ز درگه سوی شاه ایران دوید
چنین گفت کای شاه پیروزبخت * سخنگوی و بیدار و زیبای تخت[5]
سخن گفتم و پاسخش دادییم[6] * بپاسخ در[7] بسته بگشادییم[8]
گر ایدونک دستور باشد[9] کنون * بگوید سخن پیش تو[10] رهنمون
بدو گفت برگوی و لبرا مبند * که گفتار باشد مرا سودمند
چنین گفت کای نامور شهریار * کسی‌را که بندی[11] ببند استوار
خورش باز گیرند زو[12] تا بمرد * ببیچارگی جان و تن‌را[13] سپرد
مکافات آن کس که نان داشت او[14] * مرین بسته‌را[15] خوار بگذاشت او[16]
چه باشد بگوید مرا[17] پادشا * که این مرد دانا بد و پارسا
چنین داد پاسخ که میکن بنش[18] * که خونیست ناکرده برگردنش
چو بشنید مزدک زمین بوس[19] داد * خرامان بیامد ز پیش قباد
بدرگاه او شد بانبوه گفت * که جایی که گندم بود در نهفت[20]
دهید آن بتاراج در کوی و شهر[21] * بدان تا یکایک بیابید[22] بهر
دویدند هر کس که بد گرسنه * بتاراج گندم شدند از بنه[23]
چه انبار شهری[24] چه آن قباد * ز یک دانه گندم نبودند شاد
چو دیدند[25] رفتند کار آگهان * بنزدیک بیدار شاه جهان
که تاراج کردند انبار شاه * بمزدک همی باز گردد گناه

---

[1] VI— و оп. [2] K, I, IV, VI— سخن در دل [3] VI— باگداز [4] K, I, IV, VI— ز دور آن گوانرا [5] K— با تاج و تخت VI— زیبا درخت [6] K, I, IV, VI— دادیم [7] K— دل [8] K, I, IV, VI— بگشادیم [9] K, I, IV, VI— باشی [10] I, IV— بگویم سخن تا بود [11] K, I, IV, VI— ببندی [12] K, VI— گیری ازو I, IV— ازو [13] Л— بباید I, IV— بنانی VI— بیزدان [14] I, IV— اوی [15] VI— کینه‌را [16] I, IV— اوی [17] I, IV, VI— مگر [18] Л, K, I, IV, VI— مسکین تنش (в тексте конъектура). [19] K, I, IV, VI— بوسه [20] I, IV— доб. б.:

شوید و همه بهره زو برگرید(!) * بها گر نگیرند ره بسپرید

[21] K— بتاراج داد آنک بودش بشهر I, IV, VI— بتاراج بدهید یک یک بشهر [22] Л, I, IV— بیابند VI— نیابند [23] K, I— کردند [بردند—I] گندم همه IV— دادند گندم بنه VI— بردند بار و بنه [24] K— شهر و [25] Л— دویدند و

قباد آن[1] سخن گوی‌را پیش خواند ز تاراج انبار چندی براند
چنین داد پاسخ کانوشه[2] بدی خردرا بگفتار توشه[3] بدی
سخن هرچ[4] بشنیدم از شهریار بگفتم ببازاریان[5] خوار خوار[6]
بشاه جهان گفتم[7] از مار و زهر ازان[8] کس که تریاک دارد بشهر[9]
بدین بنده پاسخ چنین داد شاه که تریاک دارست مرد گناه[10]
اگر خون این مرد تریاک‌دار بریزد کسی نیست با او شمار[11]
چو شد گرسنه نان بود[12] پای زهر بسیری نخواهد ز تریاک بهر
اگر دادگر باشی ای شهریار بانبار[13] گندم نیاید بکار
شکم گرسنه چند[14] مردم بمرد که انباررا سود[15] جانش نبرد
ز گفتار او تنگ[16] دل شد قباد بشد تیز مغزش ز گفتار داد
وزان پس[17] بپرسید و پاسخ شنید دل و جان او پر ز گفتار دید
ز چیزی که گفتند پیغمبران[18] همان دادگر موبدان و ردان[19]
بگفتار[20] مزدک همه کژّ گشت سخنهاش[21] ز اندازه اندرگذشت
برو انجمن شد فراوان سپاه بسی کس ببی راهی آمد ز راه[22]
همی‌گفت هر کو توانگر بود تهی دست با او برابر بود
نباید که باشد کسی برفزود[23] توانگر بود تار و درویش پود[24]

---

[1] K — این [2] K, I, IV — نوشه VI — توشه [3] VI — نوشه [4] VI — آنچه [5] K — بایرانیان [6] K — порядок бб.: 247, 250, 251, доб. б., 252, 253, 248, 249, 254, 255. [7] K — که شاه جهان گفت VI — گفت [8] I, IV, VI — وزان [9] K — ز تریاک و نادادن مرد بهر [10] Л — و تریاک خواه I, IV — б. оп.; VI — бб. 250—252 оп. [11] Л —
که گر مار کشته بمیرد بزهر * ازان پس نیابد ز تریاک بهر
K — доб. этот б.; Б — этот эпизод даёт так: فاستحضره و سأله عن السبب الحامل له على ذلک فقال إن الجائع هو اللديغ و الطعام هو الترياق و قد أباح الملک دم صاحب الترياق اذا لم يتدارک حشاشة للديغ المشرف على الموت وقد رأيت الناس يموتون جوعا و لاخبر عند ارباب الغلات المدّخره من ذلک [12] K — خورد [13] I, IV, VI — در انبار [14] K — صد ز [15] K, I, IV — انبار آسوده VI — انبار او سوده Б — [16] Л — دمک(!) K, I — دنگ [17] I — کش IV — ازانکس VI — کس [18] K — پیغامبران [19] K — موبد و مهتران I, IV, VI — سران [20] K, I, IV, VI — ز گفتار [21] K, I, IV, VI — سخنها [22] K, IV — براه VI — فراوان ز بیراهی آمد براه [23] K, IV — فرود [24] VI — б. оп.; Б — ينبغي أن... يكون الغنيّ كالسدى و الفقير كاللحمة

جهان راست باید که باشد بچیز — فزونی توانگر چرا جست[1] نیز[2]
زن و خانه و چیز بخشیدنیست — تهی دست کس[3] با توانگر یکیست
من این‌را[4] کنم راست با دین پاک — شود[5] ویژه پیدا[6] بلند از مغاک
هران کس که او جز برین دین بود — ز یزدان وز منش[7] نفرین بود
ببد هرک درویش با او یکی — اگر مرد[8] بودند[9] اگر کودکی
ازین بستدی چیز و[10] دادی بدان — فروماند بد[11] زان سخن[12] بخردان
چو بشنید در دین او شد قباد — ز گیتی بگفتار[13] او بود شاد
ورا شاه[14] بنشاند بر دست راست — ندانست لشکر که موبد[15] کجاست
بر او[16] شد آنکس که درویش بود — وگر نانش از کوشش خویش بود
بگرد جهان تازه شد دین او[17] — نیارست جستن کسی کین او[18]
توانگر همی سر ز تنگی[19] نگاشت — سپردی بدرویش چیزی که داشت
چنان بد که یک روز مزدک پگاه — ز خانه بیامد بنزدیک شاه
چنین گفت کز[20] دین‌پرستان[21] ما — همان[22] پاکدل زیردستان[23] ما
فراوان ز گیتی سران بر درند — فرود آوری گر ز در[24] بگذرند
ز مزدک شنید این[25] سخنها قباد — بسالار فرمود تا بار داد
چنین گفت مزدک بپرمایه شاه — که این جای[26] تنگست و چندان سپاه
همانا نگنجند در پیش شاه — بهامون خرامد کندشان نگاه
بفرمود تا تخت بیرون برند — ز[27] ایوان شاهی بهامون برند
بدشت آمد از مزدکی صد[28] هزار — برفتند شادان بر شهریار[29]
چنین گفت مزدک بشاه زمین — که ای برتر از دانش بآفرین[30]

---

[1] K, I, IV — حرامست [2] Б — б. оп. [3] VI — هم [4] K — همین‌را [5] VI — شده [6] K — پیدا — I, IV دیده پیدا — آشکارا [7] K, I, IV, VI — [K — بنده] از ایزد بران راه [8] K, I, IV, VI — پیر [9] VI — درو خیره — بود و [10] K, I, IV — و оп. [11] I — ماندند — IV خواندند — VI مانده شد — مانده [12] K — ندانست موبد که جایش — بدیدار [13] VI — بدیدار [14] K — بر آرام — I, IV ورا رام [15] K — ندانست موبد که جایش مانده همه [16] K — برابر [17] I, IV — اوی [18] K — کس آیین او — I, IV اوی [19] K, I — (!) نمگی IV, VI — نیکی [20] Л — کین [21] K — زیردستان [22] I, IV — هم از [23] K — در پرستان [24] K, I, IV, VI — آورمشان اگر [25] I, IV, VI — آن [26] K — خانه [27] K, VI — از [28] K — سه [29] IV — доб. заголовок: گفتار اندر داستان کسری با مزدک و دین او [30] K, I, IV, VI — و آفرین

چنان دان که کسری نه بر[1] دین ماست / ز دین[2] سر کشیدن ورا کی سزاست
یکی خط دستش[3] بباید ستد / که سر باز گرداند از راه بد
بپیچاند[4] از راستی پنج[5] چیز / که دانا[6] برین پنج نفزود[7] نیز
کجا رشک و کینست و خشم[8] و نیاز / بپنجم که گردد برو چیره[9] آز[10]
تو چون[11] چیره باشی برین پنج دیو / پدید آیدت راه کیهان خدیو
ازین پنج مارا زن و خواستست / که دین بهی در جهان[12] کاستست
زن و خواسته باشد[13] اندر میان / چو دین بهیرا نخواهی[14] زیان[15]
کزین[16] دو بود رشک و آز و نیاز / که با خشم و کین اندر آید براز
همی دیو پیچد سر[17] بخردان / بباید نهاد این دو اندر میان
چو این گفته شد دست کسری گرفت / بدو[18] مانده بد شاه ایران شگفت
ازو نامور دست بستد بخشم / بتندی ز مزدک بخوابید[19] چشم
بمزدک چنین گفت خندان[20] قباد / که از دین کسری چه داری بیاد
چنین گفت مزدک که این[21] راه‌راست / نهانی نداند[22] نه بر دین ماست
همانگه ز کسری بپرسید شاه / که از دین به[23] بگذری نیست[24] راه
بدو گفت کسری چو[25] یابم زمان / بگویم که کژّست یکسر گمان
چو پیدا شود کژّی و کاستی / درفشان شود پیش تو[26] راستی
بدو گفت مزدک زمان چند روز / همی خواهی[27] از شاه گیتی فروز
ورا[28] گفت کسری زمان پنج ماه / ششم‌را همه باز گویم بشاه
برین برنهادند و گشتند باز / بپایوان بشد[29] شاه گردن فراز

---

[1] Л — در [2] K — وزین [3] K, I, IV, VI — دست خطش [4] K — نپیچاند [5] K — هیچ [6] IV — دانی [7] IV — بفزود [8] K — رنج و کینست و خشم و رشکست و خشم I, IV — کین [9] K — (!)بدوخیز IV — خیره [10] Б — содержание двух бейтов даёт так: ...و الذی یمنع الناس عن سلوک طریق السداد منحصر فی خمسة أشیاء لاغیر: وهی الغیرة و الحقد و الغضب و الحرص و الفقر [11] K, I, IV, VI — گر [12] K — میان [13] K, IV, VI — باید I — ماند [14] K — نخواهد [15] VI — بهی خواهی اندر جهان [16] I, IV — بدین [17] K — تن VI — سراز [18] K — ازو VI — درو [19] I, IV, VI — بتابید [20] I, IV, VI — چندان [21] K, I, IV — او [22] K, I, IV, VI — ندارد [23] K — ما [24] I, IV, VI — چیست [25] VI — که [26] VI — برتوبر [27] K — همی خواهم [28] VI — بدو [29] K, I, IV, VI — شد آن

فرستاد کسری بهر جای کس — که داننده‌یی دید[1] و[2] فریادرس
کس آمد سوی خرّه[3] اردشیر — که آنجا بد از داد[4] هرمزد پیر[5]
ز[6] اصطخر مهر آذر پارسی — بیامد بدرگاه با یار سی
نشستند دانش پژوهان بهم — سخن رفت هر گونه از بیش و کم
بکسری سپردند یکسر سخن — خردمند و[7] دانندگان کهن[8]
چو بشنید کسری بنزد قباد — بیامد ز مزدک سخن کرد[9] یاد
که اکنون فراز آمد آن روزگار — که دین بهی‌را[10] کنم خواستار
گر ایدونک اورا بود راستی — شود دین زردشت برکاستی
پذیرم من آن[11] پاک دین ورا — بجان[12] برگزینم گزین ورا
چو راه فریدون شود نادرست — عزیر[13] مسیحی[14] و هم[15] زند و است
سخن گفتن مزدک آید[16] بجای — نباید[17] بگیتی جز و[18] رهنمای
ور[19] ایدونک او کژ گوید[20] همی — ره پاک یزدان نجوید همی[21]
بمن ده ورا و آنک در دین[22] اوست — مبادا یکی‌را بتن[23] مغز[24] و پوست
گوا[25] کرد زرمهر و خرداد[26]را — فرایین و بندوی و بهزاد را[27]
وز آنجایگه شد بایوان خویش — نگه داشت آن‌راست پیمان خویش
بشبگیر چون شید[28] بنمود تاج — زمین شد بکردار دریای عاج
همی راند فرزند شاه جهان — سخن گوی با موبدان و ردان[29]

---

[1] K — گرایندهٔ دید VI — که داننده بودند [2] I, IV — و оп. [3] I, IV, VI — خوره [4] I, IV — که آید بدر داد VI — که آید بدرگاه [5] K — هرمز وزیر [6] K, I, VI — از [7] K, I, IV, VI — و оп. [8] IV — доб. заголовок: انجمن کردن کسری دانایانرا از نکوهش مزدک [9] K, I, VI — همی‌کرد IV — بسی کرد [10] K — بهی زو [11] IV — این [12] K, I, IV, VI — ز جان [13] K, I, VI — доб. و IV — غریو و [14] I, IV — مسیحا VI — مسیح [15] K — همه VI — و همه IV — هم оп. (нарушен метр). [16] K, I, IV, VI — آمد [17] VI — نباشد [18] K — ورا [19] K, I, IV — گر [20] VI — کژ بگوید [21] K — بجوید همی IV — نگوید همی K, I, IV, VI — доб. б.:

تو بیزار گرد از ره و دین اوی * بنه دور ناخرّم آیین اوی

[22] Л — دین‌دار [23] I — زبن VI — بیار و ببرّ از تنش [24] K — ازان جان [25] Л — گزین [26] K, I, IV, VI — خرّاد [27] K — فرهادرا [28] K, I, IV — خورشید VI — چو خورشید چو شبگیر [29] K, I, IV, VI — مهان

بآیین[1] بایوان شاه آمدند   سخن گوی و جوینده راه[2] آمدند
دلارای مزدک[3] سوی کیقباد   بیامد سخن‌را در اندر گشاد
چنین گفت کسری[4] بپیش گروه   بمزدک که ای مرد دانش پژوه
یکی دین نو ساختی پر زیان[5]   نهادی[6] زن و خواسته[7] در میان
چه داند پسر کش که باشد پدر   پدر همچنین چون شناسد پسر
چو مردم سراسر[8] بود در جهان   نباشند پیدا کهان و[9] مهان
که باشد که جوید در کهتری   چگونه توان یافتن[10] مهتری[11]
کسی کو مُرَد جای و چیزش کراست[12]   که[13] شد کارجو بنده[14] با شاه راست
جهان زین سخن پاک ویران شود   نباید که این بد بایران[15] شود
همه کدخدایند و[16] مزدور کیست   همه گنج دارند و[16] گنجور کیست
ز دین‌آوران این سخن کس نگفت   تو دیوانگی داشتی در[17] نهفت
همه مردمانرا بدوزخ بری   همی[18] کار بدرا بد نشمری[19]
چو بشنید گفتار موبد قباد   برآشفت و اندر[20] سخن داد داد[21]
گرانمایه کسری ورا یار گشت   دل مرد بی‌دین پر آزار گشت
پر آواز گشت انجمن سربسر   که مزدک مبادا بر تاجور[22]
همی دارد او[23] دین یزدان تباه   مبادا اندرین[24] نامور بارگاه[25]
ازان دین جهاندار بیزار شد   ز کرده سرش[26] پر ز تیمار شد

---

[1] K, I, IV, VI—برابر [2] K—گاه [3] I, IV—کودک VI—دلارام مزدک [4] K, I, IV, VI—موبد [5] K—در جهان IV—بر زیان VI—بازیان [6] Л—доб. و VI—نهادن [7] VI—کودکان [8] I, IV—برابر Б—واذا اختلط الناس... [9] IV—از [10] K, I, IV, VI—ساختن Б—содержание этого б. даёт так: واذا استووا فمن يتعيين للرياسة و يترشح للسياسة [11] K, I, IV, VI—доб.:
که باشد مرا و ترا کارگر * چو مردم جدامانده از به بتر
[12] VI—کجاست [13] K, I, VI—چو [14] K—گوینده I, IV—کارگر بنده VI—باشد همی بنده Б—это мисра оп. [15] K, I, VI—زایران [16] K, I, IV, VI—و оп. [17] VI—دیوانگی اندر (нарушен метр). [18] IV—همه [19] IV—بشمری VI—б. оп. [20] IV—هم در [21] K—برآشفت با مزدک دیو زاد [22] VI—از بنه بارور [23] I, IV—این [24] K—او برین I—مبادا بدین IV—مبادا برین VI—مباد او درین [25] K—پایگاه VI—پیشگاه [26] VI—دلش

3–418

بکسری سپردش همانگاه شاه ابا هرک او داشت آیین و راه[1]
[بدو گفت هر کو برین دین اوست مبادا یکی‌را بتن مغز و پوست[2]]
بدان[3] راه بد نامور صد[4] هزار بفرزند گفت آن زمان شهریار
که با این سران[5] هرچ خواهی بکن ازین[6] پس ز مزدک مگردان سخن
بدرگاه کسری یکی باغ بود که دیوار او برتر از راغ بود
همی[7] گرد بر گرد او[8] کنده کرد مرین[9] مردمانرا پراگنده کرد
بکشتندشان هم بسان درخت ز برپای و زیرش سرآگنده[10] سخت
بمزدک چنین گفت کسری که رو بدرگاه[11] باغ گرانمایه شو[12]
درختان ببین آنک هر کس[13] ندید نه از کاردانان پیشین شنید
بشد مزدک از باغ و[14] بگشاد در که بیند مگر بر چمن بارور[15]
همانگه که[16] دید[17] از تنش رفت هوش برآمد بناکام زو[18] یک خروش
یکی دار فرمود کسری بلند فروهشت[19] از دار پیچان کمند
نگون بخت‌را زنده‌بر دار کرد سر مرد بی‌دین نگون‌سار[20] کرد
ازان[21] پس بکشتش بباران تیر تو گر با هشی راه مزدک مگیر
بزرگان شدند ایمن از خواسته زن و زاده و باغ[22] آراسته
همی‌بود با شرم چندی قباد ز نفرین مزدک همی‌کرد یاد
بدرویش بخشید بسیار چیز بر آتشکده خلعت افگند نیز

---

[1] K—آن دین نگاه I, IV—آن دین و راه VI—آیین او داشت راه Доб. заголовки: IV—کشتن قباد مزدک‌را VI—کشتن کسری انوشیروان مزدک و مزدکیاذرا [2] K, I, IV, VI—б. оп.; Б — оп. подробности. [3] VI—بران [4] K—سی I, IV—سه Б—ثلاثه آلاف [5] VI—سگان Б—رؤساء المزدکیة [6] K, I, IV, VI—وزین [7] K, I, IV, VI—همه [8] I, IV—آن [9] VI—مران [10] K, I, IV—اندرآگنده VI—سراگنده و زیر [11] K—بدیدار [12] K, I, IV—доб. б.:
ز تخمی که کشتی برین روزگار * ترا داد ای ناهوشمند بار [امرز هر گونه بار—K]
[13] K, I, IV—آن کس VI—ببینی که آن کس نگه کن که [14] K, I, IV, VI—مزدک و باغ [15] VI—درختان با بار و بر [16] K, IV—چو I—همانگه چو [17] VI—چو دید آنچنان [18] K—بناگه I, IV, VI—بناگاه ازو [19] K, I, IV, VI—فروهشته [20] I, IV—بدوخوار [21] I, IV, VI—وزان ازو
[22] K—با گنج.

ز کسری چنان شاد شد شهریار[1] / که شاخش همی گوهر آورد بار[2]
ازان[3] پس همه[4] رای با او زدی / سخن هرچ[5] گفتی ازو[6] بشندی[7]
ز شاهیش چون سال شد بر چهل[8] / غم[9] روز مرگ اندرآمد بدل
یکی نامه بنوشت پس[10] بر حریر / بران خطّ شایسته خود بد دبیر[11]
نخست آفرین کرد بر دادگر / که دارد ازو دین و هم زو[12] هنر
بباشد همه[13] بی‌گمان هرچ گفت / چه برآشکار و[14] چه اندر نهفت
سر پادشاهیش‌را کس ندید / نشد خوار هر کس که اورا گزید[15]
هرآنکس که بینید خطّ قباد[16] / بجز پند کسری[17] مگیرید[18] یاد
بکسری سپردم سزاوار تخت / پس از[19] مرگ ما او بود نیکبخت
که یزدان ازین[20] پور خشنود باد / دل بدسگالش[21] پر از دود باد[22]
ز گفتار او هیچ مپراگنید / بدو[23] شاد باشید و[24] گنج آگنید
بران نامه‌بر مهر زرین نهاد / بر موبد رامبرزین نهاد
بهشتاد[25] شد سالیان قباد / نبد روز پیری هم از مرگ شاد[26]
بمرد و جهان مُردری[27] ماند از اوی[28] / شد از چهر و بینایِیش[29] رنگ و بوی[30]

---

[1] Л—کیقباد I—نامدار [2] Л—ز نفرین مزدک همی کرد یاد K—که بستان گل برگش آورد بار [3] K, I, IV, VI—وزان [4] K—همی [5] VI—آنچه [6] I, IV—بدو [7] IV—بستدی [8] K, I, IV—چون سال بگذشت چل [9] Л—доб. و [10] K—خود [11] K—بادریر(?!) Перед б. доб. заголовки: K—عهدنامه نوشتن قباد جهت نوشیروان VI—عهدنامهٔ قباد مرکسری‌را بوقت وفات [12] K, I, IV—که او داد دین و خرد هم VI—که او داد دین و گهر با [13] I—همی [14] K—آشکارا I—درآشکارا IV, VI—در آشکار و [15] K, I, IV—که او برگزید VI—کش او برگزید [16] K, VI—ببیند خط کیقباد [17] K, I, IV, VI—دانا [18] K—نگیرند [19] K, I, IV, VI—از оп. [20] I, IV—ازان [21] K—بدسگالان [22] K, I, IV, VI—доб. б.:

برین مهر جستم بر موبدان * چه بر زیردستان چه بر بخردان

Б—оп. подробности. [23] K, VI—چو او I, IV—ازو [24] K, VI—و оп. [25] VI—بهفتاد [26] Доб. заголовки: I—سپری شدن روزگار قباد IV—عهدنامه قباد کسری[را] و سپری شدن روزگار I, IV—доб. б.:

بگیتی در از مرگ خشنود کیست * که فرجام کارش بداند که چیست

[27] Л—جهان مردی (метр нарушен). [28] Л, K—از او VI—بمرد او و شد مردری زو جهان [29] K, I, IV—شد آن گنج و آسانی [30] Л, K—بو VI—همه رنج و آسانیش درنهان I, IV—доб. б.:

ز گرد آوریدن که یابد بهی * همی‌رفت باید بدست تهی

تنش را بدیبا بیاراستند * گل و مشک و کافور و می خواستند
یکی دخمه کردند شاهنشهی * یکی تاج شاهی و تخت[1] مهی
نهادند بر تخت زر[2] شاه را * ببستند تا جاودان راه را[3]
چو موبد بپردخت[4] از سوگ شاه * نهاد آن کیی نامه بر[5] پیشگاه[6]
بران انجمن نامه برخواندند * ولیعهد را شاد بنشاندند
چو کسری نشست از بر گاه نو * همی[7] خواندندی[8] ورا[9] شاه نو
بشاهی برو آفرین خواندند[10] * بسر برش گوهر برافشاندند[11]
ورا نام کردند نوشین روان[12] * که مهتر[13] جوان بود و دولت جوان[14]
بسر شد کنون داستان قباد[15] * ز کسری کنم[16] زین سپس نام یاد[17]
همش داد بود و همش رای و نام * بداد و دهش یافته نام و کام[18]

---

[1] K, I, IV, VI—[K—گاه] تخت زرین و تاج [2] VI—بر [3] K — доб.:

بگیتی در از مرگ خشنود کیست * که فرجام کارش نباید گریست
ز گرد آوریدن که یابد بهی * که میرفت باید بدست تهی

K, I, IV— доб.:

چه باشی تو ایمن ازین چرخ پیر * که فرجام پیچی ازو ناگزیر
ازان پس ندیدند چهر قباد * ز گیتی گذر کرد برسان باد

[4] K, I, IV, VI—بپرداخت [5] K, VI—در [6] I, IV—доб. б.:

بایران بزرگان ابا موبدان * بگرد آمد و نامور بخردان

[7] VI—ورا [8] K—خواندندش [9] VI—همی [10] K, I, IV, VI—خواندند آفرین [11] K, I, IV, VI—
Б — оп. подробности; доб. заголовки: Л—پادشاهی نوشیروان عادل بفرمان او شد زمان و زمین
پادشاهی کسری نوشیروان عادل چهل و هشت سال بود K, I, IV, VI — چهل و هفت سال
نوشیروان—VI ذکر نوبة کسری أنوشروان... و کانت مدة ملکه اربعا و ستین سنه—Б [12] VI—نوشیروان
[13] K—بخشش I, IV, VI—مهرش [14] K — доб. б.:

جهان تازه شد از سر و تاج اوی * ابا گرگ میش آب خوردی بجوی

I, IV—доб. этот б. после б. 372. [15] K, I, IV—نامهٔ کیقباد VI—قصهٔ کیقباد [16] K—بود I—برم
[17] I—و یاد IV—نیز یاد VI—نامه یاد [18] K, I, IV, VI—б. оп.

* *

*

الا ای دلارای سرو[1] بلند * چه بودت که گشتی چنین مستمند
بدان شادمانی و آن فرّ و زیب * چرا شد دل روشنت پر نهیب
چنین گفت پرسنده‌را سروبن * که شادان بدم تا نبودم[2] کهن[3]
چنین سست گشتم ز نیروی شست * بپرهیز و با او مساو[4] ایچ[5] دست
دم اژدها دارد و چنگ شیر * بخاید کسی‌را که آرد بزیر
هم آواز رعدست و هم زور[6] کرگ * بیک دست رنج[7] و بیک دست مرگ[8]
ز سرو دلارای چنبر کند * سمن برگ‌را رنگ عنبر کند
گل ارغوان‌را کند زعفران * پس[9] زعفران رنجهای[10] گران[11]
شود بسته بی‌بند پای[12] نوند * وزو[13] خوار گردد تن ارجمند
مرا درّ خوشاب سستی گرفت * همان سرو آزاد پستی گرفت
خروشان شد آن[14] نرگسان دژم * همان سرو آزاده شد پشت خم[15]
دل شاد و بیغم[16] پر از درد گشت * چنین روز ما ناجوانمرد گشت
بدانگه که مردم شود[17] سیر شیر * شتاب آورد مرگ و خواندش پیر
چل و هشت بد عهد نوشین‌روان * تو[18] بر شست رفتی نمانی جوان[19]

---

[1] K — چرخ [2] K, I, IV — نگشتم VI — بگشتم [3] K — доб.:
ز پیری مرا تنگ دل دید چرخ * بمن باز داد از جوابش دو برخ
مرا کاش هرگز نپروردیی * چو پرورده بودی نیازردیی
[4] Л — مسا [5] K — میسای با اوتو [6] IV — روز [7] I — برگ IV — گرگ VI — مرگ [8] IV — برگ VI — بدیگرش ترگ [9] VI — پس از [10] VI — رنگهای [11] I, IV — б. оп. [12] I, IV — این تندپای VI — سست این تندپای [13] VI — ورا [14] I, IV — این [15] K — همیگیرد از رنج و از شست(!) غم I, IV — همیگیرد از رنج او پشت خم VI — همیگیرد از سستی و رنج نم [16] Л — شاه بیغم [17] IV — خورد [18] K, I, IV, VI — چو [19] K — доб.:
چه سازی همی زین سرای سپنج * چه نازی بنام و چه نازی بگنج
ترا تنگ تابوت بهرست بس * خورد رنج تو ناسزاوار کس
بگویم کنون داستانی روان * ز آیین و کردار نوشین‌روان

[پادشاهی کسری نوشین روان چهل و هشت سال بود]

[آغاز داستان]

چو کسری نشست از بر تخت عاج — بسر بر نهاد آن دل افروز تاج
بزرگان گیتی شدند انجمن — چو بنشست سالار با رای‌زن
سر نامداران زبان برگشاد — ز دادار نیکی دهش کرد یاد
چنین گفت کز کردگار سپهر — دل ما پر از آفرین باد و مهر
کزویست نیک و بدویست کام[1] — ازو مستمندیم و زو[2] شادکام
ازویست فرمان و زویست مهر[3] — بفرمان اویست بر چرخ مهر[4]
ز رای و ز تیمار[5] او نگذریم — نفس[6] جز بفرمان او نشمریم
بتخت مهی بر هر آنکس که داد — کند در دل او باشد از داد شاد[7]
هر آنکس که اندیشهٔ بد کند — بفرجام بد با تن خود کند
ز ما هرچ خواهند[8] پاسخ دهیم — بخواهشگران[9] روز فرخ نهیم
از اندیشهٔ دل[10] کس آگاه نیست — بتنگی دل[11] اندر مرا راه نیست

---

[1] K, I, IV, VI—ازویست نیک و بد و کام و نام [2] K, VI—ازو [3] K, I, IV, VI—وزویست فرّ و بدویست زور [4] K, I, IV, VI—بفرمان او تابد از چرخ هور [5] K, I, IV, VI—فرمان [6] VI—زمان [7] I—это мисра, бб. 9—11 и первое мисра б. 12 оп. [8] IV, VI—خواهید [9] K, IV, VI—ز خواهشگران [10] K—از اندیشه بر دل [11] IV, VI—بدین تنگی

اگر پادشا را بود پیشه داد / بود[1] بی‌گمان هر کس از داد شاد[2]
از امروز کاری بفردا ممان / که داند که فردا چه گردد[3] زمان
گلستان که امروز باشد[4] ببار / تو فردا چنی گل نیاید بکار
بدانگه که یابی تن[5] زورمند / ز بیماری اندیشی و[6] درد و گزند
پس[7] زندگی یاد کن روز مرگ / چنانیم با مرگ چون باد و برگ
هرآنگه که در کار سستی کنی / همه[8] رای ناتندرستی[9] کنی[10]
چو چیره[11] شود بر دل مرد رشک / یکی دردمندی بود بی پزشک
دل[12] مرد بیکار و[13] بسیارگوی / ندارد بنزد کسان[14] آبروی[15]
وگر برخرد[16] چیره[17] گردد هوا / نخواهد[18] بدیوانگی‌بر گوا
بکژّی ترا راه نزدیکتر[19] / سوی راستی راه باریکتر
بکاری کزو[20] پیشدستی کنی / به آید[21] که کندی و سستی کنی
اگر جفت گردد زبان بر[22] دروغ / نگیرد[23] ز بخت سپهری[24] فروغ
سخن گفتن کژ[25] ز بیچارگیست / ببیچارگان بر بباید گریست
چو[26] برخیزد از خواب شاه از نخست / ز دشمن بود ایمن و تندرست
خردمند وز[27] خوردنی بی‌نیاز / فزونی برین رنج و دردست[28] و آز
وگر شاه با داد و بخشایشست / جهان پر ز خوبی و آسایشست
وگر کژّی آرد بداد[29] اندرون / کبستش بود خوردن و آب خون[30]
هر آن کس که هست اندرین انجمن / شنید این برآورده[31] آواز من
بدانید و سرتاسر آگاه بید[32] / همه ساله با بخت همراه بید[33]

---

[1] K, I, IV—کند [2] K—یاد VI—бб. 12—13 оп. [3] K—خواهد [4] VI—آید [5] I, IV, VI—تنت [6] Л—و оп. [7] Л—پس از VI—تو در [8] I, IV—همی [9] Л, IV—باتن درستی [10] VI—б. оп. [11] K, IV, VI—خیره [12] K—همان I, IV—دگر VI—وگر [13] K—و оп. [14] K, I, IV, VI—نماندش نزد [نماند بنزد—VI] کسی [15] K, I, IV, VI—б. переставлен со след. б. [16] VI—بر دلت [17] K, IV, VI—خیره [18] VI—نخواهی [19] K—روی راه تاریکتر I, IV, VI—تاریکتر [20] I, IV, VI—که تو [21] VI—نباید [22] K, I, IV, VI—با [23] K—نگیری [24] Л—فزونی [25] K, I, IV, VI—کژّ گفتن [26] IV—که [27] K—واز. [28] K, I, IV—درد و رنجست [29] I, IV—برای VI—بکار [30] VI—خوردن آب و خون [31] VI—سر آوازه [32] I, IV—آگه بوید [33] I, IV—همره بوید

که ما[1] تاجداری بسر برده‌ایم[2] — بداد و خرد رای پرورده‌ایم[3]
ولیکن ز دستور باید شنید — بد و نیک بی‌او نیاید[4] پدید[5]
هر آن کس که آید بدین بارگاه — ببایست[6] کاری نیابند[7] راه
نباشم ز دستور همداستان — که بر من بپوشد[8] چنین[9] داستان
بدرگاه بر کارداران من — ز لشکر نبرده سواران من
چو روزی بدیشان[10] نداریم تنگ — نگه کرد باید بنام و بننگ
همه مردمی باید و راستی — نباید بکار[11] اندرون کاستی
هر آن کس که باشد[12] از ایرانیان[13] — ببندد بدین[14] بارگه‌بر میان[15]
بیابد[16] ز ما گنج و گفتار نرم[17] — چو باشد پرستنده با رای و شرم[18]
چو بیداد جوید[19] یکی[20] زیردست — نباشد خردمند و خسرو[21] پرست[22]
مکافات یابد[23] بدان بد که[24] کرد — نباید غم ناجوانمرد خورد
شما دل بفرمان[25] یزدان پاک — بدارید وز[26] ما مدارید باک[27]
که اویست بر پادشا پادشا — جهاندار و پیروز و فرمانروا
فروزندهٔ تاج و خورشید و ماه — نماینده مارا سوی داد راه
جهاندار[28] بر داوران داورست — ز[29] اندیشهٔ هر کسی برترست
مکان و زمان آفرید و سپهر — بیاراست جان و دل ما بمهر[30]
شمارا دل از مهر ما برفروخت — دل و چشم دشمن بمابر[31] بدوخت

---

[1] VI — بما [2] K — تاجداران بسی برده‌ایم I, IV — تاجداران بسی دیده‌ایم Б — оп. подробности. [3] I — وای بگزیده‌ایم(!) IV — رای بگزیده‌ایم [4] I, IV — نیکرا زو نیاید [I — بیاید] [5] VI — б. оп. [6] I — ببایسته IV — نبایسته [7] Л, K — ببابند(!) VI — بباید که زی ما نیابند [8] IV — نپوشد [9] K — کسی [10] K, I, IV, VI — بریشان [11] I, IV, VI — بداد [12] VI — باشند [13] I, IV — باشند [IV — باشید] ایرانیان [14] K, I, IV, VI — برین [15] IV — б. помещён после б. 43. [16] Л — بباید VI — نیابد [17] K, I, VI — گرم [18] IV — б. оп. [19] I, IV — گیرد [20] K, I, IV, VI — کسی [21] K, VI — مهتر I, IV — ایزد [22] IV — б. помещён перед б. 44. [23] IV — باید [24] IV — کار VI — ازان بد که [25] K — راه و فرمان VI — دل ما بفرمان [26] K — واز [27] Л — б. оп.; Б — оп. подробности. [28] I, IV — доб. و [29] I, IV, VI — از [30] I, IV — доб. б. 49. [31] K, I, IV, VI — بفرمان

شما رای و فرمان یزدان کنید / بچیزی که پیمان دهد آن کنید[1]
نگهدار تاجست[2] و تخت بلند / ترا بر پرستش بود یارمند
همه تندرستی بفرمان اوست / همه نیکویی[3] زیر پیمان اوست
ز خاشاک[4] تا هفت چرخ بلند / همان آتش و آب و خاک نژند[5]
بهستی یزدان گوایی دهند / روان ترا[6] آشنایی دهند
[ستایش همه زیر فرمان اوست / پرستش همه زیر پیمان اوست[7]]
چو نوشین‌روان[8] این سخن برگرفت / جهانی ازو[9] مانده اندر شگفت
همه یکسر از جای برخاستند / برو آفرین[10] نو آراستند
شهنشاه[11] دانندگانرا بخواند / سخنهای گیتی سراسر براند[12]
جهانرا ببخشید بر چار بهر / وزو نامزد کرد آباد شهر
نخستین خراسان ازو یاد کرد / دل نامداران بدو[13] شاد کرد
دگر بهره زان[14] بد قم[15] و اصفهان / نهاد[16] بزرگان و جای مهان
وزین[17] بهره بود[18] آذرابادگان / که[19] بخشش نهادند[20] آزادگان
وز ارمینیه تا در اردبیل[21] / بپیمود بینادل و[22] بوم گیل[23]
سیوم[24] پارس و[25] اهواز و مرز خزر / ز خاور ورا بود تا باختر
چهارم عراق آمد و بوم[26] روم / چنین[27] پادشاهی و[28] آباد بوم
وزین[29] مرزها هرک[30] درویش بود / نیازش برنج تن[31] خویش بود
ببخشید آگنده گنجی برین / جهانی برو خواندند[32] آفرین
ز شاهان هر آن کس که بد پیش ازوی / اگر کم بدش گاه[33] اگر بیش ازوی[34]

[1] K, I, IV, VI — б. оп. [2] K — یکی تاجدارست [3] K — پرستش همه [4] I — زمین خاک IV — ازین خاک [5] K — б. переставлен со след. б. [6] Л — مرا [7] K, VI — б. оп. [8] VI — نوشیروان [9] Л, K — بدو [10] K, VI — آفرینی [11] VI — جهاندار [12] I — обратный порядок мисра. [13] K, VI — بدان [14] I, IV, VI — زو [15] K — زو قم بد [16] VI — نهال [17] Л, I, IV — دوم VI — سیم [18] I, IV — وزو بهرهٔ VI — بد [19] VI — چو [20] I — بدادند IV — ندادند [21] K — وزان نیمه پس تا در اردویل [22] I — بیناخرد IV — بینابر [23] K — بیدار داننده گیل VI — و بنهاد بنیاد گیل [24] K — سوم [25] VI — سیم بهره [26] Л — چهارم بد اران و مرز Б — والقسم الرابع ارض العراق و اقلیم روم [27] K — همان [28] I, IV — و оп. [29] K — ازین [30] VI — آنکه [31] Л — بآز تن K — برنج و تن [32] K, I, IV, VI — ساختند [33] I, IV — جاه [34] VI — б. оп.

بجستند[1] بهره[2] ز کشت و درود — نرستست کس پیش ازین نابسود[3]
سه یک بود یا[4] چار یک بهر شاه — قباد آمد و ده یک[5] آورد راه
ز ده یک بر آن بد که کمتر کند — بکوشد که کهتر چو مهتر کند
زمانه ندادش بران بر[6] درنگ — بدریا بس ایمن مشو بر[7] نهنگ
بکسری رسید آن سزاوار تاج — ببخشید بر جای ده یک خراج
شدند انجمن بخردان و ردان — بزرگان و[8] بیدار دل موبدان
همه پادشاهان[9] شدند انجمن — زمین‌را ببخشید و برزد رسن[10]
گزیتی[11] نهادند بر یک درم — گر[12] ایدونک دهقان نباشد دژم[13]
کسی‌را کجا تخم گر[14] چارپای — بهنگام ورزش نبودی بجای[15]
ز گنج شهنشاه برداشتی — وگر نه زمین خوار بگذاشتی[16]
بناکشته‌اندر نبودی سخن — پراگنده شد رسمهای کهن
گزیت رز[17] بارور شش درم — بخرماستان‌بر همین بد[18] رقم
ز زیتون و جوز و ز هر[19] میوه‌دار — که در مهرگان[20] شاخ بودی ببار
ز ده بن درمّی[21] رسیدی بگنج — نبودی جزین تا سر سال[22] رنج
وزین[23] خوردنیهای خرداد[24] ماه — نکردی بکار[25] اندرون کس نگاه
کسی کش درم بود و دهقان نبود — ندیدی غم رنج و[26] کشت و درود
براندازه از ده درم تا چهار — بسالی ازو بستدی کاردار[27]

---

[1] VI — نجستند [2] K — بهری [3] Л — نه کس دست‌را سوی رسته بسود VI — سوی بهره بسود [4] Л — با IV — یا оп. (метр нарушен). [5] Л — دیگر Б — وکان الملوک من قبله یاخذون من المزارع الثلث و الربع فلمّا ملک قباد اقتصر علی العشر [6] VI — فراوان [7] K, VI — از I, IV — با [8] Л — و оп. [9] K, I, VI — پادشاهی [10] Л — после б. помещён б. 76. [11] K — کرینی(?!) [12] I — که IV — هم [13] VI — بخرماستان‌بر همین بود هم [14] K, I, IV — با [15] VI — бб. 75—78 оп. [16] I, IV — ز کژی زمین خوار نگذاشتی [17] K — سر IV — زر(!) [18] K — همین بود فرمان بران بر I, IV — زد [19] K, VI — واز گوز [K — جوز] وز I — ز هر و گوز و IV — هر و گوز وز Б — ...الزیتون و غیره من الاشجار... [20] VI — مهرشان(!) [21] Л — این درمی I — درم‌یک VI — درم زان همه یک [22] Л, I, VI — جزین نیز تا سال IV — با سال [23] VI — وزان [24] K — مرداد I, IV — اُرمزد VI — خوردنیها خبر داد [25] K — بباغ I, IV, VI — ببار [26] K, I, IV, VI — غم و رنج [27] VI — бб. 83—84 оп.

کسی بر کدیور[1] نکردی[2] ستم بسالی بسه بهره بود این درم
گزارنده[3] بودی[4] بدیوان شاه ازین باژ[5] بهری بهر چار ماه
دبیر و پرستندهٔ[6] شهریار نبودی[7] بدیوان کسی زین[8] شمار
گزیت و خراج آنچ بد[9] نام برد[10] بسه[11] روزنامه بموبد سپرد[12]
یکی آنک بر دست گنجور بود[13] نگهبان آن نامه دستور بود[14]
دگر تا فرستد بهر کشوری بهر نامداری و هر مهتری
سه دیگر که نزدیک موبد[15] برند گزیت و[16] سر باژها[17] بشمرند
بفرمان او بود کاری که بود ز باژ و خراج و ز کشت و درود[18]
پراگنده[19] کاراگهان در جهان که تا نیک و[20] بد زو نماند[21] نهان
همه روی گیتی پر از داد کرد[22] بهر جای ویرانی آباد کرد[22]
بخفتند بر دشت[23] خرد[24] و بزرگ بآبشخور آمد همی میش و گرگ
یکی نامه فرمود بر پهلوی پسند آیدت چون ز من بشنوی
نخستین سر[25] نامه کرد[26] از مهست[27] شهنشاه کسری[28] یزدان پرست
ببهرام روز و بخرداد شهر[29] که یزدانش داد از جهان تاج بهر[30]
برومند شاخ از درخت قباد که تاج بزرگی بسر بر نهاد[31]
سوی کارداران باژ و خراج پرستنده شایستهٔ[32] فرّ و تاج

---

1 I, IV—کسی‌بر کسی 2 Л—دکردی(!) 3 VI—براندازه 4 I, IV, VI—بردی 5 K, I, VI—بار 6 VI—دبیر نویسنده‌را 7 VI—ببردی 8 K—زو 9 Л—صد 10 I—بود 11 Л—بشد 12 K—بسالی بسه ره‌بدیوان سپرد I—نمود 13 I—گنجوردار IV—داد 14 I—دستوربار IV—داد 15 Л—مهتر Б—و سلم نسخة الی موبذ الموبذان 16 IV—و оп. 17 VI—گزیت سر و باژها 18 VI—ز بار و ز کار و ز کشت درود 19 K—بزرگان و I, IV—پراگند 20 IV—و оп.; VI—تا оп. (нарушен метр). 21 IV—نماید 22 K—گشت 23 I, IV—پشت 24 VI—ز عدلش شده شاد خورد 25 Л—سر оп. (нарушен метр). 26 K, I, IV, VI—بود 27 Л—درست Б—оп. подробности. 28 VI—گیتی 29 K—سرافراز شاهان بهر بوم و شهر I, IV—که بر روز بهرام خرداد ماه 30 K—که یزدان ورا داد از تاج بهر I, IV—تاج و گاه. Доб. заголовки: K—نامه کسری بملوک روی زمین IV—عهدنامه نوشین‌روان 31 VI—бб. 98 и 99 оп. 32 K—شاه با I, IV—سایهٔ

بی‌اندازه[1] از ما شمارا درود   هنر با نژاد این بود با فزود[2]
نخستین سخن چون گشایش کنیم[3]   جهان‌آفرین‌را ستایش[4] کنیم[5]
خردمند و بینادل آنرا[6] شناس   که دارد ز دادار کیهان سپاس
بداند که هست او[7] ز ما بی‌نیاز   بنزدیک او آشکارست راز
کسی‌را کجا سرفرازی دهد   نخستین ورا[8] بی‌نیازی دهد
مرا[9] داد فرمود و خود داورست   ز هر برتری جاودان برترست
بیزدان سزد ملک و مهتر[10] یکیست   کسی‌را جز از[11] بندگی کار نیست
ز مغز[12] زمین تا بچرخ بلند   ز افلاک[13] تا تیره خاک نژند
پی[14] مور بر خویشتن برگواست   که ما بندگانیم و او پادشاست
نفرمود مارا جز از[15] راستی   که دیو آورد کژّی و کاستی[16]
اگر بهر من زین سرای سپنج[17]   نبودی جز از[18] باغ و ایوان و گنج[19]
نجستی دل من بجز[20] داد و مهر   گشادن بهر کار بیدار چهر
کنون روی بوم زمین سربسر   ز خاور برو تا در باختر
بشاهی مرا داد یزدان پاک   ز خورشید تابنده[21] تا تیره خاک
نباید که جز داد و مهر آوریم   وگر چین بکاری بچهر آوریم
شبان بداندیش[22] و دشت[23] بزرگ   همی گوسفندان بماند بگرگ[24]
نباید که بر زیردستان ما   ز دهقان وز[25] دین[26]پرستان ما
بخشکی بخاک[27] و بکشتی برآب[28]   برخشنده روز و بهنگام خواب

[1] I, IV—باندازه—VI براندازه [2] K—ار بود تار و پود—I, IV ار بود بر فزود—VI آنکه بد بر فزود [3] IV—کنم [4] VI—نیایش [5] IV—کنم [6] K—بیدارانرا [7] K—او هست [8] K—درش [9] VI—ترا [10] K—کهتر—I, IV برین شاه و کهتر—VI رسد شاه و مرگ مهتر [11] VI—بجز [12] K, I, VI—ز قعر—IV ز ژرف—I ز ژرفی [13] K, IV—ز خاشاک—VI ز خورشید [14] K—پر [15] VI—بجز [16] VI—راستی [17] I, IV, VI—جهان فراخ [18] VI—بجز [19] I, IV, VI—میدان و کاخ K—доб. б.:

اگر بهر من زین جهان فراخ * نبودی بجز باغ و میدان و کاخ

[20] I, IV—جز از [21] K, I, IV—رخشنده—VI رخشنده خورشید [22] K, I, IV—کم‌اندیشی [23] K, I, IV—دشتی [24] K—گوسفندی نماید بگرگ—I, IV گوسپندی نماند ز گرگ—VI—б. оп. [25] K—و از [26] K, VI—در—I, IV آذر [27] VI—خاک [28] Л—بدریای آب

ز بازارگانان ترّ و ز خشک[1] درم دارد و درّ[2] خوشاب و مشک[3]
که تابنده خور[4] جز بداد و بمهر نتابد بریشان[5] ز خمّ سپهر
برین گونه رفت از[6] نژاد و گهر پسر تاج یابد همی از پدر
بجز داد و خوبی نبد در جهان یکی بود با آشکارا[7] نهان
نهادیم بر روی گیتی[8] خراج درخت گزیت[9] از پی تخت عاج
چو این نامه آرند نزد شما که فرخنده باد اورمزد[10] شما
کسی کو[11] برین یک درم بگذرد[12] ببیداد بر یک نفس بشمرد[13]
بیزدان که او داد دیهیم و فر که من خود میانش ببرم بدار
برین[14] نیز بادافرهٔ کردگار نباید که چشم بد آید بکار[15]
همین نامه و رسم[16] بنهید پیش مگردید ازین فرخ آیین خویش[17]
بهر چار ماهی یکی بهر ازین بخواهید[18] با[19] داد و با آفرین
بجایی که باشد زیان ملخ وگر تفّ خورشید تابد بشخ
دگر تفّ باد[20] سپهر بلند بدان کشتمندان[21] رساند گزند
همان گر نبارد[22] بنوروز نم ز خشکی شود دشت خرم[23] دژم
مخواهید باژ اندران بوم و رست که ابر بهاران[24] بباران نشست
ز تخم پراگنده و مزد[25] رنج ببخشید کارندگانرا[26] ز گنج
زمینی که آنرا خداوند نیست بمرد و[27] ورا خویش[28] و پیوند نیست
نباید که آن بوم ویران بود که[29] در سایهٔ شاه ایران بود
که بدگو برین کار[30] ننگ آورد که چونین بهانه بچنگ آورد

[1] K—از ترّ و خشک I, IV—که بر ترّ و خشک [2] Л, I—доб. و K—از درّ [3] VI—б. оп. [4] K—که خود I, IV—نباید که خور [5] K—بتابد بریشان I, IV—بریشان نتابد [6] K, I, IV—این [7] Л, K, VI—و آشکار [8] K—روی زمین بر I, IV—روی زمین‌را VI—نهادم بروی زمین بر [9] I, IV—درخت و گزیت VI—بکشت و زمین [10] VI—آورمزد [11] VI—گر [12] K—گر برین حکم من نگرود [13] Л—نشمرد K—دشمرد(!) [14] I—بدین [15] K, I, IV, VI—بیابد چو تخم بد آید ببار [16] K, I, IV, VI—رسم و این نامه [17] K, I, IV, VI—و کیش [18] IV—نخواهید [19] I—بر IV—پر [20] K, I, IV—وگر برف و باد VI—تند باد [21] I—کشّمندان [22] K, VI—نیاید [23] VI—کشت زرد و [24] I, IV, VI—بهارش [25] Л—доб. و [26] VI—کارگرانرا [27] K—و оп. [28] VI—بمیرد کسش خون [29] VI—چو [30] K, I, IV, VI—که بدخواه بر گنج

ز گنج آنچ باید مدارید باز — که کردست یزدان مرا[1] بی‌نیاز[2]
چو[3] ویران بود بوم در برّ من[4] — نتابد درو سایهٔ فرّ من[5]
کسی را که باشد برین‌مایه کار[6] — اگر گیرد این کار دشوار[7] خوار
کنم زنده بر دار جایی که هست — اگر سرفرازست وگر[8] زیردست
بزرگان که شاهان پیشین بدند — ازین کار بر دیگر آیین بدند
بد و نیک با[9] کارداران[10] بدی — جهان پیش اسپ سواران بدی
خردرا همه[11] خیره بفریفتند[12] — بافزونی[13] گنج نشکیفتند
مرا گنج دادست و دهقان سپاه — نخواهم بدینار کردن نگاه
شمارا[14] جهان باز جستن بداد — نگه داشتن ارج مرد[15] نژاد
گرامی‌تر[16] از جان[17] بدخواه[18] من — که جوید همی کشور و گاه من
سپهبد که مردم فروشد بزر — نباید بدین بارگه برگذر[19]
کسی‌را کند ارج این[20] بارگاه — که با داد[21] و مهرست و با رسم[22] و راه
چو بیدار دل کارداران من — بدیوان[23] موبد شدند[24] انجمن
پدید آید[25] از گفت یک تن[26] دروغ — ازان پس نگیرد بر ما فروغ
ببیدادگر بر مرا مهر نیست — پلنگ و جفاپیشه مردم یکیست
هر آن کس که او راه یزدان بجست[27] — بآب خرد جان تیره بشست
بدین بارگاهش بلندی بود — بر موبدان ارجمندی بود
بنزدیک یزدان ز تخمی که کشت — بیابد بپاداش خرم بهشت
که ما بی‌نیازیم ازین[28] خواسته — که گردد بنفرین روان کاسته

---

1 Л—ترا VI—ازان 2 I, IV—б. оп. 3 K, I, VI—که 4 K—در بر برّ من 5 IV—б. оп. 6 K—(!)یادگاز I, IV—ازین پایکار VI—بدو نابکار 7 I, IV—دشخوار VI—دشخواره 8 K, I, IV, VI—اگر 9 VI—در 10 K—کاردانان 11 K, I, IV, VI—همی 12 VI—بفریختند 13 K—ز افزونی I, IV—از افزونئ VI—از افزون 14 I, IV, VI—شمار 15 Л—доб. و K—مردم 16 K—گرامیین‌تر 17 K, I, IV, VI—جنگ Б — оп. подробности. 18 VI—بهخواه 19 Л—نباشد بدین درگه ما گذر I, IV—نماند برین بارگه با گهر VI—نباید بدین بارگه با کمر 20 K, VI—بود ارج ازین I, IV—که بود ارج ازین 21 VI—روز 22 VI—داد 23 K—بدیدار 24 I, IV—بوند VI—شوند 25 I—оп. آید (нарушен метр). 26 IV—من یک 27 I—نجست 28 K—گمانی نیارم ازان I, IV—ازان

گر از پوست[1] درویش باشد خورش
ز چرمش[2] بود بی‌گمان پرورش

پلنگی[3] به از شهریاری چنین
که نه شرم[4] دارد نه آیین نه دین[5]

گشادست بر ما در[6] راستی
چه گوییم[7] خیره در کاستی

نهانی[8] بدو داد دادن[9] بروی[10]
بدان تا رسد نزد ما[11] گفت‌وگوی

بنزدیک یزدان بود ناپسند
نباشد بدین بارگه ارجمند[12]

ز یزدان وز[13] ما بدان کس درود
که از داد و مهرش بود[14] تار و پود

اگر دادگر باشدی[15] شهریار
بماند[16] بگیتی بسی پایدار[17]

که جاوید هر کس کنند[18] آفرین
بران شاه کآباد دارد[19] زمین

ز شاهان که با تخت و افسر بدند
بگنج و بلشکر توانگر بدند

نبد دادگرتر ز نوشین‌روان
که بادا همیشه[20] روانش جوان[21]

نه زو[22] پر هنرتر بفرزانگی[23]
بتخت و بداد و[24] بمردانگی[25]

ورا موبدی بود بابک بنام
هشیوار و دانا دل[26] و شادکام[27]

بدو داد دیوان[28] عرض و[29] سپاه
بفرمود تا پیش درگاه شاه

بیاراست جایی[30] فراخ و بلند[31]
سرش برتر از تیغ کوه پرند[32]

بگسترد فرشی برو[33] شاهوار[34]
نشستند هر کس که بود او[35] بکار

ز دیوان[36] بابک برآمد خروش
نهادند یکسر بر[37] آواز گوش

---

1 I, IV, VI—کرا گوشت 2 K—خونش 3 I, VI—پشیزی 4 IV—کیش 5 Л, VI—آیین دین 6 I, IV—ره 7 Л, VI—جوییم 8 I, IV—نهان 9 K—داد ار(?!) 10 I, IV—بدوی 11 Л, VI—او I, IV—مرد با 12 Л, K—بارگاه بلند 13 K, I, IV—واز 14 IV—خرد 15 K, I, IV—باشی ای 16 K, I, IV—بمانی 17 I, IV—یکی یادگار 18 K, I, IV—کند 19 I, IV—شد زو 20 K, I, IV—که جاوید بادا 21 I, IV—доб. б.:

و بر چل کس و نه ز تخم کیان * و بر احمد و حیدر از تازیان

22 K—برو 23 K—بمردانگی 24 I, IV—بدیهیم 25 K—بفرزانگی I, IV—مردانگی 26 K—بیداردل I, IV—بینادل 27 Доб. заголовки: Л—عرض دادن لشکر کسری I—داستان بابک با نوشین‌روان IV—عرض دادن بابک ایرانیانرا و داستان وی باکسری Б—ذکر عرض الموبذ عساکر أنوشروان 28 K, IV—доб. و 29 K, I, IV—و оп. 30 Л—جای 31 K, I, IV—بلند و فراخ 32 K—درگاه کاخ I, IV—چرخ درگاه کاخ Б—وأمره أن یبنی علی رأس المیدان قصرا رفیعا 33 I—بر آن 34 K—شهریار 35 K—بودی I, IV—بودش 36 K—از ایوان 37 K, IV—به I—بد

4*

که ای نامداران جنگ آزمای — سراسر[1] باسب اندرآرید پای
خرامید یکیک[2] بدرگاه شاه — بسربر نهاده ز[3] آهن کلاه
زره‌دار با گرزهٔ گاوسار — کسی کو درم خواهد از شهریار
بیامد بایوان[4] بابک سپاه — هوا شد ز گرد سواران سیاه
چو بابک سپه‌را همه بنگرید — درفش و سر تاج[5] کسری ندید[6]
ز[7] ایوان[8] باسب اندرآورد پای — بفرمودشان باز گشتن ز جای[9]
برین نیز بگذشت گردان[10] سپهر — چو خورشید تابنده بنمود چهر
خروشی برآمد ز درگاه شاه — که ای گرزداران[11] ایران سپاه
همه با سلیح و کمان و کمند — بدیوان بابک شوید[12] ارجمند
برفتند با نیزه و خود و کبر[13] — همی‌گرد لشکر برآمد بابر
نگه کرد بابک[14] بگرد سپاه — چو پیدا نبد[15] فرّ و اورند شاه
چنین گفت کامروز با مهر[16] و داد — همه باز گردید پیروز و شاد
بروز سه‌دیگر برآمد خروش — که ای نامداران با فرّ و هوش
مبادا که از لشکری یک سوار — نه با[17] ترگ و با جوشن[18] کارزار
بیاید برین بارگه بگذرد[19] — عرض‌گاه[20] و[21] دیوان او بنگرد[22]
هرآن[23] کس که باشد[24] بتاج ارجمند — بفرّ و بزرگی و تخت بلند
بداند که بر[25] عرض آزرم نیست — سخن با[26] محابا و با شرم نیست
شهنشاه کسری چو بگشاد گوش — ز دیوان بابک برآمد[27] خروش
بخندید کسری[28] و مغفر بخواست — درفش بزرگی برافراشت راست
بدیوان بابک خرامید شاه — نهاده ز[29] آهن بسربر کلاه

[1] K—سبک خود. I, IV—یکایک [2] K—برانید یکسر. I, IV—یکسر [3] I, IV—از [4] I, IV—بدیوان [5] Л, VI—شاه [6] IV—بدید [7] I, IV—از [8] K—دیوان [9] K, I, IV—بجای [10] I, IV—چندی [11] K—کارداران [12] K—ما در شوید [13] K—تبر [14] K—باید [15] K—شود [16] K—فرّ [17] K—ابا [18] Л—و جوشن کند IV—یا جوشن [19] K—نیاید بدین بارگه نگذرد [20] K, I, IV—عرض ذام [21] K—و оп. [22] K—ننگرد Б—و لمّا کان یوم الثالث نادی منادی دیوان العرض بألا یتخلف منهم فارس سواء کان شریفا اوْ وضیعا... [23] I, IV—همان [24] K, I, IV—هست او [25] I, IV—بدانید کین [26] I, IV—بر [27] K, I—شنید آن Б—فلمّا سمع کسری [28] K, I, IV—بخندید و خفتان [29] I—از

فروهشته[1] از ترگ رومی زره   زده بر زره بر فراوان گره
یکی گرزهٔ گاوپیکر بچنگ   زده بر کمرگاه[2] تیر خدنگ
ببازو کمان و بزین[3] بر کمند   میانرا بزرّین کمر کرده بند
برانگیخت اسب و بیفشارد[4] ران   بگردن برآورد گرز گران
عنانرا چپ و راست لختی بسود   سلیح[5] سواری ببابک[6] نمود
نگه کرد بابک پسند آمدش   شهنشاهرا فرّمند[7] آمدش
بدو گفت شاها انوشه بدی   روانرا بفرهنگ[8] توشه[9] بدی
بیاراستی روی کشور بداد   ازین[10] گونه داد از تو داریم یاد
دلیری بد از بنده این گفت و گوی   سزد گر نپیچی تو از داد روی
عنانرا یکی باز پیچی[11] براست   چنان کز هنرمندی تو[12] سزاست
دگر باره کسری برانگیخت اسب   چپ و راست برسان آذرگشسب
نگه کرد[13] بابک ازو[14] خیره ماند   جهان آفرینرا فراوان بخواند
سواری هزار و گوی[15] دو هزار   نبودی کسیرا گذر[16] بر چهار
درمّی[17] فزون کرد روزیٔ شاه   بدیوان خروش آمد از بارگاه
که اسب سر جنگ جویان بیار   سوار جهان نامور[18] شهریار
فراوان بخندید نوشین‌روان   که دولت جوان بود و خسرو جوان
چو برخاست بابک ز دیوان شاه   بیامد بر نامور پیشگاه
بدو گفت کای شهریار بزرگ   گر[19] امروز من بنده گشتم سترگ
همه در دلم راستی بود و داد   درشتی نگیرد ز من شاه یاد
درشتی نمایم چو باشم[20] درست[21]   انوشه کسی کو[22] درشتی نجست[23]
بدو گفت شاه ای هشیوار مرد   تو هرگز ز راه درستی[24] مگرد

---

[1] K, I, IV — فروهشته [2] K, I, IV — کمر چار [3] K — بهبر [4] K, IV — بیفشرد [5] K, I, IV — доб. و [6] K — سواران بباید [7] IV — فرهمند [8] K — ز فرهنگ [9] IV — نوشه [10] K — بدین I, IV — برین [11] K, I, IV — بپیچد [12] K — او I, IV — خردمندی او [13] K — دگر باره [14] K, I, IV — بدو [15] K, I, IV — یکی [16] I — جهان IV — همی [17] Л, VI — درم بر [18] K — جهاندار پیروزگر [19] IV — کز [20] K — نماید چو باشی I, IV — نباشد چو باشد [21] K — درشت (без рифмы). [22] K — گر [23] I, IV — درستی بجست VI — б. оп. [24] Л, K — درشتی Б — فلا تعدل ایها الرجل المتیقظ عن طریق الاستقامة

4-418

تن خویشرا چون[1] محابا کنی — دل راستیرا همی بشکنی
بدین[2] ارز تو[3] نزد من بیش گشت — دلم سوی اندیشه خویش گشت
که ما[4] در صف کار ننگ[5] و[6] نبرد — چگونه برآریم ز[7] آورد[8] گرد
چنین داد پاسخ بپرمایه شاه — که چون تو نبیند نگین و کلاه
چو دست و عنان تو ای شهریار — بایوان[9] ندیدست پیکر[10] نگار
بکام تو گردد[11] سپهر بلند — دلت شاد بادا[12] تنت بی‌گزند[13]
بموبد چنین گفت نوشین روان — که با داد ما پیر گردد جوان
بگیتی نباید که از شهریار — بماند[14] جز از راستی یادگار
چرا باید این گنج و این روز رنج[15] — روان بستن اندر سرای سپنج[16]
چو ایدر نخواهی[17] همی آرمید — بباید چرید و بباید چمید
پر اندیشه بودم ز کار جهان — سخن‌را همی داشتم در نهان
که تا[18] تاج شاهی مرا دشمنست — همه گرد بر گرد[19] آهرمنست
بدل گفتم آرم[20] ز هر سو سپاه — بخواهم ز هر کشوری رزمخواه[21]
نگردد سپاه انجمن جز بگنج — ببی مردی آید هم[22] از گنج رنج
اگر بد بدرویش خواهد[23] رسید — ازین آرزو[24] دل بباید برید[25]
همی‌راندم[26] با دل خویش راز — چو[27] اندیشه پیش خرد شد فراز[28]
سوی پهلوانان و سوی ردان — هم از[29] پند[30] بیدار دل بخردان
نبشتم[31] بهر کشوری نامهٔ — بهر نامداری و خودکامهٔ

[1] K, I, IV, VI—گر [2] I, IV—بدان [3] Л—وی VI—و (метр нарушен); Б—إنك بما فعلت ازددت عندی قربة ومكانة [4] K—کجا [5] K, VI—کارزار I, IV—کارگاه [6] K, I, IV—و оп. [7] K, I, IV—از [8] VI—رسانیم برابر [9] K, I, IV, VI—بر ایوان [10] K—دیده VI—ندیدیم هرگز [11] K, I, IV, VI—بادا [12] I, IV, VI—بادو [13] K—ز چشم بدانت مبادا گزند VI—ارجمند [14] IV, VI—نماند [15] K—بار رنج VI—رنج و این آز گنج [16] I, IV—б. оп.; Б—оп. подробности. [17] K—نخواهد [18] K, IV—با VI—این Б—содержание б. передаёт так: ثم لايقطعكم عنا هيبة التاج والتخت [19] K—کرد و کردار [20] I—ارمن IV, VI—ازمن [21] I, IV—کینه‌خواه VI—دادخواه [22] K—همی رنج بردارد I, IV—ببی‌مرد رنج آید VI—بمرد خرد آید [23] I—خواهید (нарушен метр). [24] Л—آرزوی [25] VI—б. оп. [26] VI—همه راندم [27] I—چُن [28] K, VI—دراز [29] K, I, IV—همان [30] K—نیز VI—همان نزد [31] Л, IV, VI—نوشتم

که هر کس که دارید[1] هوش و خرد[2]   همی کهتری‌را پسر[3] پرورد
بمیدان فرستید با ساز جنگ   بجویند[4] نزدیک ما نام و ننگ
نباید که اندرفراز و نشیب   ندانند چنگ و عنان و[5] رکیب
بگرز و بشمشیر و تیر و کمان   بدانند پیچید[6] با بدگمان
جوان بی‌هنر سخت[7] ناخوش بود   اگر چند فرزند آرش[8] بود
عرض شد ز در سوی هر[9] کشوری   درم برد[10] نزدیک هر مهتری
چهل روز بودی درم‌را[11] درنگ   برفتند از شهر[12] با ساز جنگ
ز دیوان چو[13] دینار برداشتند[14]   بدان خرمی روز بگذاشتند[15]
کنون لاجرم روی گیتی بمرد   بیاراستم تا کی آید[16] نبرد
مرا ساز و[17] لشکر ز شاهان بیش   فزونست و[18] هم دولت[19] و رای بیش[20]
سخنها چو بشنید موبد ز شاه   بسی[21] آفرین خواند بر تاج و گاه[22]
چو خورشید بنمود تابنده چهر   در باغ بگشاد گردان سپهر[23]
پدید آمد آن تودهٔ شنبلید   دو[24] زلف شب تیره شد ناپدید
نشست از بر تخت نوشین‌روان   خجسته دلفروز شاه جوان
جهانی بدرگاه بنهاد روی   هرآن کس که بد[25] بر زمین راه‌جوی[26]
خروشی برآمد ز درگاه شاه   که هر کس که جوید سوی داد راه
بیاید بدرگاه نوشین روان   لب شاه[27] خندان و دولت جوان[28]
بآواز گفت آن زمان شهریار   که جز پاک یزدان مجویید یار[29]

---

1 I—دارند 2 VI—دارد روانش خرد 3 Все ркп.—بسر 4 Л—بجویید 5 K—ندانید جنگ عنان از(!) I, IV—بتابند جنگی عنان و VI—که او آورد در عنان و 6 Л, K—بدانید پیچید I, IV—کوشید VI—پر اندیشه پیچید (в тексте конъектура). 7 K—پرت 8 Л—آتش 9 Л—ز هر در سوی 10 Л—بود Б—подробности оп. 11 K—عرض‌را 12 K, I, IV, VI—برفتی جهانجوی 13 K, I, IV, VI—بدیوان و 14 K, I, IV, VI—برداشتی 15 K, I, IV, VI—بگذاشتی 16 K—که آید VI—تا که وقت 17 I, IV, VI—و оп. 18 IV—و оп. 19 K, I, IV, VI—دانش 20 VI—و کیش 21 I, IV—همی 22 VI—بر پیشگاه 23 VI—обратный порядок мисра. 24 I, IV—چو 25 I, VI—در 26 K, I, IV—б. находится после б. 247; K—نزد من راه جوی I—دادجوی 27 I, IV—دلی شاد و 28 K—ببیند رخ شاه روشن روان 29 VI—بار

که دارنده اویست و هم‌رهنمای — همو[1] دست گیرد بهر دو سرای
مترسید هرگز[2] ز تخت و کلاه — گشادست بر هر کس این بارگاه[3]
هرآن کس که آید بروز و بشب — ز گفتار بسته مدارید لب
اگر می‌گساریم با انجمن — گر آهسته باشیم با رای‌زن
بچوگان و بر دشت[4] نخچیرگاه — بر ما[5] شمارا گشادست راه[6]
بخواب و ببیداری و رنج[7] و ناز — ازین بارگه کس مگردید[8] باز[9]
مخسبید[10] یک تن ز من[11] تافته — مگر آرزوها همه یافته[12]
بدان گه شود شاد و روشن دلم — که رنج ستم دیدگان[13] بگسلم
مبادا که از کارداران من — گر از لشکر و پیشکاران من
نخسبد کسی[14] با دلی دردمند — که از درد او بر من آید گزند
سخنها اگر چه بود[15] در نهان — بپرسد ز من کردگار جهان[16]
ز باژ و خراج آن[17] کجا مانده‌است — که موبد بدیوان ما رانده است
نخواهند نیز[18] از شما زرّ و سیم — مخسبید زین[19] پس ز من دل[20] ببیم
برآمد ز ایوان یکی[21] آفرین — بجوشید تابنده[22] روی زمین
که نوشین‌روان باد با فرّهی — همه ساله با تخت[23] شاهنشهی
مبادا ز تو تخت پردخت[24] و گاه — مه[25] این نامور خسروانی کلاه
برفتند با شادی و خرّمی — چو باغ ارم گشت روی زمی
ز گیتی ندیدی[26] کسی‌را دژم[27] — ز[28] ابر اندرآمد بهنگام نم

1 I, IV—که او 2 K, I, IV, VI—مباشید ترسان 3 I, IV—بر ما شمارا گشادست راه 4 VI—و دشت و به 5 K—من 6 I, IV—گشادست بر هر کس این بارگاه 7 I—ببیداریی رنج VI—درد 8 Л—مگیرید 9 VI—مدارید راز 10 Л—مگردید 11 VI—ما 12 K, I, IV, VI—обратный порядок мисра. 13 K—ستم دیدهٔ 14 Л—مخسبید کس VI—یکی 15 I, IV—سخن هر چه ماند ز من VI—هرچ اندک بود 16 K—бб. 259—260 оп. 17 Л—هر (метр нарушен). 18 VI—نخواهیم باژ 19 I, VI—ازین IV—مباشید ازین 20 K—یک تن ز من دل I, IV, VI—دل از من 21 K—ازآواز یک 22 K, I, IV—ز خورشید تا تیره VI—بخورشید از تیره Б—оп. подробности. 23 K, I, IV—تاج VI—بر تخت 24 Л, VI—مبادا جزو نیز بر تخت 25 Л, I, IV, VI—هم 26 Л, VI—ندیدم 27 IV—کسی‌را بگیتی نبد زو ستم 28 I, IV, VI—از

جهان شد بکردار خرم بهشت ز باران هوا بر زمین[1] لاله کشت[2]
درو دشت و[3] پالیز شد چون چراغ چو خورشید شد باغ[4] و چون ماه[5] راغ
پس آگاهی آمد بروم و بهند که شد روی[6] ایران چو رومی[7] پرند
زمین‌را بکردار تابنده ماه[8] بداد و بلشکر[9] بیاراست شاه
کسی آن سپه‌را ندانند شمار بگیتی مگر[10] نامور شهریار
همه[11] با دل[12] شاد و با ساز جنگ همه گیتی افروز با نام و ننگ
دل شاه هر کشوری خیره گشت ز نوشین‌روان[13] رایشان[14] تیره گشت
فرستاده آمد ز هند و ز چین همه شاه‌را خواندند آفرین
ندیدند با خویشتن تاو او[15] سبک شد بدل باژ با ساو او[15]
همه کهتری‌را بیاراستند بسی بدره[16] و بردها[17] خواستند
بزرین عمود و بزرین کلاه فرستادگان برگرفتند راه
بدرگاه شاه جهان آمدند چه[18] با ساو و باژ[19] مهان آمدند
بهشتی بد[20] آراسته بارگاه ز بس برده و بدره و بارخواه[21]
برین نیز بگذشت چندی سپهر همی‌رفت با شاه ایران بمهر[22]
خردمند کسری چنان کرد رای کزان مرز لختی بجنبد ز جای
بگردد یکی گرد خرم جهان گشاده کند رازهای[23] نهان
بزد کوس وز[24] جای لشکر براند همی ماه و خورشید زو[25] خیره ماند
ز بس پیکر و لشکر و[26] سیم و زر کمرهای زرین و زرین سپر
تو گفتی بکان اندرون زر نماند همان درّ خوشاب و گوهر نماند

---

[1] I, IV, VI—[VI—نیستان] همی ابر در بوستان [2] K—б. оп. [3] I—و оп. [4] VI—دشت [5] I, IV—باغ [6] K—بوم [7] K—چینی [8] K—چنان لشکری هم ندیدست ماه [9] K, VI—بخوبی [10] K—که دارد چنان [11] VI—همی [12] I, IV—دلی [13] K—оп. روان (нарушен метр). [14] I, IV—ز نوشین‌روانشان روان VI—ز نوشین‌روانش روان [15] K, IV—اوی [16] Л—برده K—شد [17] I—برده و بدره‌ها همی بدره [18] K, I, IV—چو [19] K—باژ و ساو [20] K, I, IV, VI—شد [21] IV—بدره و باژخواه VI—بدرهٔ باژخواه [22] Доб. заголовки: Л—عمارت کردن کسری ولایت‌هارا K—رفتن شاه کسری بخراسان I, IV—برگشتن کسری گرد [IV—گفتار اندر] گردیدن کسری گرد اطراف VI—پادشاهی خویش [23] I, IV, VI—کارهای [24] K, IV—واز [25] K, I, IV, VI—ازو [26] I, IV—از VI—پیکر لشکر گوهر

تن‌آسان بسوی خراسان کشید سپه‌را بآیین ساسان کشید
بهر بوم‌آباد کو برگذشت سراپرده و خیمه‌ها زد[1] بدشت
چو برخاستی نالهٔ کرّنای منادی‌گری پیش کردی بپای
که ای زیردستان شاه جهان که دارد گزندی ز ما در نهان
مخسپید تا ایمن[2] از شهریار مدارید ز اندیشه[3] دل[4] نابکار[5]
ازین‌گونه لشکر بگرگان کشید همی تاج و تخت بزرگان کشید
چنان دان[6] که کمّی نباشد[7] ز داد هنر باید از شاه و رای و نژاد[8]
ز گرگان بساریّ و آمل شدند بهنگام آواز[9] بلبل شدند
در و دشت یکسر همه[10] بیشه بود دل شاه ایران پراندیشه بود
ز هامون بکوهی برآمد بلند یکی تازیی[11] برنشسته سمند
سر[12] کوه و آن بیشه‌ها[13] بنگرید گل و سنبل و آب و نخچیر دید
چنین گفت کای روشن[14] کردگار جهاندار و پیروز و پروردگار[15]
توی آفرینندهٔ هور و ماه گشاینده و هم[16] نماینده راه[17]
جهان آفریدی بدین خرمی که از آسمان نیست پیدا زمی
کسی کو جز از تو پرستد همی روان‌را بدوزخ فرستد همی
ازیرا فریدون یزدان پرست بدین بیشه[18] برساخت جای نشست[19]
بدو گفت گوینده کای[20] دادگر گر[21] ایدر ز ترکان نبودی گذر
ازین مایه‌ور جا بدین[22] فرّهی دل ما ز رامش نبودی تهی[23]
نیاریم کردن برافراختن ز بس کشتن و غارت[24] و تاختن

---

[1] Л—بد I, IV—خیمه‌را زد [2] K—بخسپید تا ایمن [3] K, VI—اندیشهٔ I, IV—از اندیشه [4] I, IV—جانرا VI—оп. دل [5] K, I, IV—بزار [6] VI—به [7] K, I, IV, VI—نیاید [8] VI—б. переставлен с предыдущим б. [9] I, IV—آوای [10] I, IV—پراز [11] Л, Т—تازی (метр нарушен); K—بارهٔ VI—بارگی [12] I, IV—سوی [13] K—سر کوه شد سربسر [14] K—داور [15] VI—پیروز به روزگار Б—содержание последних трёх бейтов даёт так: فرکب فرسا عربیا و صعد الی جبل هناک فنظر من أعلی الجبل الی میاهها و أنوارها ...فأعجبه ذلک و ذکر الله تعالی [16] Л—همّ و [17] VI—б. оп. [18] K, I, IV—برین کوه Б—هذا المکان [19] Л—جای و نشست VI—б. оп. [20] K—گویندهٔ I, IV—ای [21] K—کز Б—...لولم یکن [22] I, IV—جای و این VI—نامور ده بدین [23] K—б. оп. [24] K, VI—غارت و کشتن

نماند ز[1] بسیار و اندک بجای ز پرنده و مردم و چارپای
گزندی که آید بایران[2] سپاه ز کشور بکشور جزین نیست راه[3]
بسی پیش ازین کوشش و رزم[4] بود گذر ترکرا راه خوارزم بود[5]
کنون چون ز دهقان[6] و آزادگان[7] برین بوم و بر پارسازادگان[8]
نکاهد[9] همی رنج کافزایشست[10] بمابر کنون جای بخشایشست[11]
نباشد بگیتی چنین جای شهر[12] گر[13] از داد تو ما بیابیم[14] بهر[15]
همان آفریدون[16] یزدان پرست ببد بر سوی ما نیازید دست[17]
اگر شاه بیند بهرای بلند بمابر کند راه دشمن ببند[18]
سرشک[19] از دو دیده ببارید شاه چو بشنید گفتار[20] فریادخواه
بدستور گفت آن زمان شهریار که پیش آمد این کار دشوار[21] خوار
نشاید کزین پس چمیم[22] و چریم وگر[23] تاجرا خویشتن پروریم
جهاندار نپسندد از ما ستم که باشیم شادان[24] و دهقان دژم
چنین کوه و این[25] دشتهای فراخ همه از در باغ و میدان[26] و کاخ
پر از گاو[27] نخچیر و آب روان ز دیدن[28] همی خیره[29] گردد روان
نمانیم کین بوم ویران کنند[30] همی[31] غارت از[32] شهر ایران کنند[33]

---

[1] Л — نماندیم I, IV — نماندند VI — نمانید [2] VI — بایوان(!) [3] Б — содержание последних четырёх бейтов даёт так: لكنا لانتجاسر أن نبنى هاهنا بناء لكثرة ركضاتهم و فتكاتهم الى نواحينا وشنهم الغارات على دوابنا و مواشينا و لا طريق لهم اليوم من توران الى ايران سوى هذا البلاد [4] VI — جنگ [5] VI — كه با تركمان راه آهنگ بود [6] K — ز تركان VI — چونكه دهقان [7] I, IV, VI — بازارگان [8] K, I, IV, VI — برون آورى [VI — آورد] سر بود رايگان Б — б. оп. [9] Л — دكاهد(!) K, IV, VI — بكاهد [10] VI — خورد و افزايشست [11] Б — فقد أصبحنا فى محل الرحمة لما ينالنا من معرفتهم و عاديتهم [12] VI — جاى و شهر [13] Л — كه [14] Л — نيابيم [15] K, I, IV, Б — бб. 310—312 оп. [16] VI — چرا كافريدون [17] Л — برين بيشه برساخت جاى و نشست VI — доб. б.:

اگر داد باشد ز تو نزد ما * بباشیم شادان درین مرز ما(!)

[18] VI — б. оп. [19] VI — شكر [20] VI — فرياد [21] I, IV — دشخوار و VI — آن راه دشخوار [22] K — چميد [23] K — همان [24] VI — ما شاد [25] K — واز [26] K — همه از باغ و ميدان و ايوان (метр нарушен); IV — ايوان [27] K, IV — доб. و [28] K, IV — ز ديده [29] K — همه شاد [30] K — شود [31] K, IV — همه [32] K, VI — оп. از [33] K — شود

ز شاهیّ وز[1] روی[2] فرزانگی   نشاید چنین هم ز مردانگی[3]
نخوانند[4] بر ما کسی آفرین   چو[5] ویران بود[6] بوم ایران زمین
بدستور فرمود کز هند و روم[7]   کجا[8] نام باشد بآباد[9] بوم
ز هر[10] کشوری مردم بیش بین[11]   که استاد بینی[12] برین برگزین
یکی باره از آب برکش بلند   برش[13] پهن و بالای او ده کمند[14]
بسنگ و بگچ باید از قعر[15] آب   برآورده[16] تا چشمه آفتاب
هر آنگه[17] که سازیم زین گونه[18] بند   ز دشمن بایران نیاید[19] گزند
نباید که آید یکی[20] زین برنج   بده هرچ خواهند[21] و[22] بگشای گنج
کشاورز و دهقان و مرد[23] نژاد   نباید[24] که آزار یابند ز داد[25]
یکی پیر[26] موبد بران[27] کار کرد   بیابان همه پیش دیوار کرد
دری برنهادند ز[28] آهن بزرگ   رمه یکسر ایمن شد از بیم گرگ
همه روی کشور نگهبان نشاند   چو ایمن شد از دشت لشکر براند
ز دریا براه الانان[29] کشید   یکی مرز ویران[30] و[31] بیکار دید[32]
بآزادگان گفت ننگست این[33]   که ویران بود بوم ایران زمین
نشاید[34] که باشیم همداستان   که دشمن زند زین نشان داستان[35]
ز لشکر فرستاده‌ای برگزید   سخن‌گوی و دانا چنان[36] چون سزید

---

[1] K, VI — شاهی و از [2] I, IV — و از رای و از شاهی ز [3] Л — چو دیوانگی IV — ز دیوانگی
[4] IV — نخوانید [5] I, IV, VI — که [6] K — شود VI — کند [7] Л — مرز روم Б — من الروم و الهند
[8] VI — کرا [9] I — به‌آباد [10] K — بهر [11] K, I, IV, VI — ژرف بین [12] K, I, IV, VI — یابی
[13] K, IV — بنش I — تنش [14] VI — б. оп.; Б — оп. подробности. [15] VI — ماند از روی [16] IV — برآورد
[17] K, I, IV, VI — همانا [18] K — ازین گونه I, IV, VI — گونه سازیم [VI — کزین] که زین [19] VI —
نباید بایران [20] K, I, IV, VI — باشد کسی [21] Л — خواهی [22] IV — و оп. [23] K, VI — مردم
[24] VI — نیابد [25] I, IV, VI — باد [26] K — نیز [27] I, IV — بدان [28] K, I, IV, VI — از [29] IV — آلان
[30] VI — پیران [31] I, IV, VI — و оп. [32] K — بیکار ویران بدید [33] K, I, IV, VI — ازین [34] I, IV —
نباید [35] K — доб.:

نمانم که ویران بود مرز ما * همی کشور و بوم باارز ما
چو خورشید برزد سر از باختر * برآورد رخشنده زرین سپر

[36] VI — داننده‌ای

بدو گفت شبگیر ز ایدر[1] بپوی بدین مرزبانان لشکر[2] بگوی[3]
شنیدم[4] ز گفتار کارآگهان سخن هرچ[5] رفت آشکار و نهان[6]
که گفتید[7] مارا ز کسری[8] چه باک چه ایران بر ما چه یک مشت خاک
بیابان فراخست و کوهش[9] بلند سپاه از در[10] تیر و گرز و کمند
همه[11] جنگجویان بیگانه‌ایم سپاه و سپهبد نه زین[12] خانه‌ایم[13]
کنون ما بنزد شما[14] آمدیم سراپرده و گاه و خیمه زدیم[15]
درو غار[16] جای کمین[17] شماست بروبوم و کوه[18] و زمین[19] شماست
فرستاده آمد بگفت این[20] سخن که سالار ایران چه افگند بن
سپاه الانی شدند انجمن بزرگان فرزانه و[21] رای زن
سپاهی که شان تاختن پیشه بود وز آزادمردی[22] کم اندیشه بود
از[23] ایشان بدی شهر ایران بپیم نماندی بکس جامه و زرّ و سیم
زن و مرد با کودک و چارپای بهامون رسیدی[24] نماندی بجای
فرستاده[25] پیغام شاه جهان بدیشان بگفت آشکار و نهان[26]
رخ نامداران ازان تیره گشت دل از نام[27] نوشین‌روان خیره گشت

---

[1] K—ازین در [2] VI—کشور [3] K—б. переставлен со след. б. [4] K—شنیده [5] VI—آنچه [6] K—обратный порядок мисра. [7] Л, I—گفمید(!) K, IV—گفتند [8] I, IV—گیتی [9] K—کوشش [10] K—بر [11] VI—چه ما [12] VI—بدین [13] I—б. стоит после б. 342; VI—доб.:

زبدهای کرده پشیمان شوید * همه رای مارا بفرمان شوید
رسولی طلب کرد با آفرین * که باشد کم‌آزار و پاکیزه‌دین

[14] VI—بر دشمنان [15] K—مکافات آنرا جزا آمدیم Л, K, VI—порядок бб.: 338, 341, 339, 342, 340, 343, 344, 345; VI—سراپرده و خیمه‌هارا زدیم [16] Л, K—در غار و (K—зачёркнуто и сверху написано درو دشت). [17] IV—درو غار و کوه و زمین [18] Л—گاه [19] IV—و جای نشیمن [20] K, I, VI—آن [21] I, IV—فرزانهٔ [22] Л—که ز آزار و مردی IV—ورا راه گردی VI—آزار مردی [23] K, I, IV, VI—وز [24] Л—رسیدن K—بتندی [25] K—فرستاد [26] VI—бб. 348—349 стоят после б. 353. [27] Л—دل رام

بزرگان آن مرز و کنداوران[1] برفتند با باژ و ساو گران[2]
همه جامه و برده[3] و سیم و زر گرانمایه اسبان بسیار مر[4]
از[5] ایشان هر آن کس که پیران بدند سخن‌گوی و دانش پذیران بدند
همه پیش نوشین‌روان آمدند ز کار گذشته نوان آمدند
چو پیش سراپردهٔ شهریار رسیدند با هدیه و با نثار
خروشان و غلتان بخاک اندرون همه دیده پر خاک[6] و دل پر ز خون
خرد چون بود با دلاور[7] براز بشرم و بپوزش نیاید نیاز
بر ایشان[8] ببخشود بیدار شاه ببخشید یکسر گذشته گناه
بفرمود تا[9] هرچ ویران شدست کنام[10] پلنگان و شیران شدست
یکی شارستانی برآرند[11] زود بدو[12] اندرون جای کشت و درود[13]
یکی باره‌ای گردش اندر[14] بلند بدان تا ز دشمن نیاید[15] گزند[16]
بگفتند با نامور شهریار که ما بندگانیم با[17] گوشوار
برآریم ازین[18] سان که فرمود شاه یکی باره و[19] نامور جایگاه[20]
وز آن جایگه شاه لشکر براند بهندوستان رفت و[21] چندی بماند
بفرمان همه پیش او[22] آمدند بجان هر کسی[23] چاره‌جو آمدند
ز دریای هندوستان تا دو میل درم بود با هدیه و اسب و پیل
بزرگان همه پیش[24] شاه آمدند زدوده دل و نیکخواه آمدند
بپرسید کسری و بنواختشان براندازه‌بر پایگه ساختشان[25]
بدل[26] شاد[27] برگشت ز[28] آنجایگاه جهانی پر از اسب و[29] پیل و سپاه

---

[1] K—گرد آمدند [2] K—ز نوشین روان داستانها زدند и доб. б.:
سپاهی و شهری زهر سو سران * برفتند با ساو و باژ گران
[3] K, I—همان برده و بدره IV—همان برده و جامه [4] VI—б. оп. [5] K, VI—وز [6] K, I, IV, VI—آب [7] VI—با دل خود [8] I—بدیشان [9] I, IV, VI—پس [10] VI—که نام [11] K—برآرید [12] I—بدوی [13] VI—بدان تا که دشمن نیابد فرود [14] VI—کرد آنرا [15] K—نباید I, IV—نباشد [16] VI—بدو اندرون سبزه و کشتمند [17] K—ابا [18] IV, VI—ازان [19] Л, I—باره‌یی VI—باره‌بر [20] K—доб. заголовок: رفتن شاه کسری بزمین هندوستان [21] I—و оп. [22] K—اوی [23] K—بجان و بدل [24] VI—بنزدیک [25] VI—доб. заголовок: رفتن کسری بجنگ بلوچ
[26] K, I, IV—دلی [27] VI—دگر شاه [28] K, I, IV, VI—از [29] Л, IV—برآراست VI—بیاراست

براه اندر[1] آگاهی آمد بشاه / که کشت از بلوچی[2] جهانی سپاه[3]
ز بس کشتن و غارت و تاختن[4] / زمین‌را بآب اندرانداختن[5]
ز گیلان[6] تباهی فزونست ازین / ز نفرین پراگنده شد[7] آفرین
دل شاه نوشین‌روان شد غمی / برآمیخت اندوه با خرمی
بایرانیان گفت الانان و هند / شد از بیم شمشیر ما چون پرند[8]
بسنده نباشیم با شهر خویش / همی شیر جوییم پیچان[9] ز میش
بدو گفت گوینده کای[10] شهریار / بپالیز گل نیست بی‌زخم[11] خار[12]
همان مرز[13] تا بود با رنج بود / ز بهر پراگندن گنج بود
ز کار بلوچ ارجمند اردشیر / بکوشید[14] با کاردانان پیر[15]
نبد[16] سودمندی بافسون و رنگ / نه از بند وز[17] رنج و[18] پیکار و جنگ[19]
اگر چند بد[20] این[21] سخن ناگزیر / بپوشید بر خویشتن اردشیر[22]
ز گفتار دهقان برآشفت شاه / بسوی[23] بلوچ اندرآمد ز راه[24]
چو آمد بنزدیک آن مرز و کوه[25] / بگردید گرد اندرش با گروه[26]
برآنگونه[27] گرداندرآمد سپاه / که بستند ز[28] انبوه بر باد[29] راه
همه دامن کوه تا روی شخ[30] / سپه بود برسان مور و ملخ
منادی‌گری گرد لشکر بگشت / خروش آمد از غار وز کوه[31] و دشت

---

[1] K, I, VI — همی رفت و [2] K — بلودر(?) [3] I, IV — تباه [4] K — سوختن [5] K — اسپوختن [6] VI — به گیلان [7] K, I, IV, VI — گشت [8] VI — بی‌گزند [9] K — پیچان و I — بی‌جان IV — بیمان(!؟) [10] K, I, IV — ای [11] K, VI — رنج و I, IV — رنج [12] VI — خوار [13] Л — گنج [14] VI — بپیچید [15] Б — содержание этого эпизода даёт так: وکان قد بلغه أنه کثر العبث والفساد من اهل کرفجان من بلاد الجیل فاستعظم ذلک لکونها سرة ممالکه IV — доб. заголовок: داستان کسری انوشروان با بلوچان [16] Л — ببد K — بتو [17] K — واز [18] I, IV — بند و رنج و نه VI — بند و رنج و به(!) [19] VI — سنگ [20] K, IV, VI — بود [21] K — آن [22] I — доб. б.:
بکوشید با کاردانان پیر * ازان پس که بد جنگ‌را ناگزیر
[23] Л, K — ز سوی [24] Л, K — براه [25] K, I, IV, VI — بر ز کوه Б — оп. подробности. [26] VI — بارکوه(!) [27] Л — پراکنده I, IV, VI — بران [I — بدان] کوه [28] K — از [29] I, IV — بر مار و بر مور VI — ببستند بر مور و بر پشه [30] K — همه جای آن کوه ناورد و شخ IV — باریک و شخ [31] K — و از کوه IV — و هامون VI — ستوه آمد از کوه وز غار

که از کوچگه هرک[1] یابید خرد[2] / وگر تیغ دارند[3] مردان گرد[4]
وگر[5] انجمن باشد از[6] اندکی / نباید[7] که یابد رهایی یکی
چو آگاه شد لشکر از خشم شاه / سوار و پیاده ببستند راه[8]
از ایشان فراوان و اندک نماند / زن و مرد[9] جنگی و کودک نماند
سراسر بشمشیر بگذاشتند / ستم کردن و رنج[10] برداشتند[11]
ببود[12] ایمن از رنج شاه جهان / بلوچی نماند آشکار و نهان
چنان بد[13] که بر کوه ایشان گله / بدی بی‌نگهبان و کرده یله
شبان هم[14] نبودی پس[15] گوسفند / بهامون و بر تیغ کوه بلند
همه رختها[16] خوار بگذاشتند / درو[17] کوه‌را خانه پنداشتند[18]
وز[19] آنجایگه سوی گیلان[20] کشید / چو[21] رنج آمد از گیل و دیلم پدید[22]
ز دریا سپه بود تا تیغ کوه / هوا پر درفش و زمین پر گروه
پراگنده[23] بر گرد گیلان سپاه / بشد[24] روشنایی ز خورشید و ماه[25]
چنین گفت کایدر ز خرد و بزرگ / نباید که ماند یکی میش[26] و گرگ
چنان شد[27] ز کشته[28] همه کوه و دشت[29] / که خون در[30] همه روی کشور[31] بگشت[32]
ز پس کشتن و غارت و سوختن / خروش آمد و نالهٔ مرد و زن
ز کشته بهر سو یکی توده بود[33] / گیاها بمغز سر آلوده بود[34]
ز گیلان هر آنکس که جنگی بدند / هشیوار و با رای و سنگی بدند

---

1 Л— کودکان هرک K— که از کوچگه هرچه I— که از گرجیان هرچ 2 K, I— مرد IV— که از لوچیان هر چه باشند مرد VI— گر از کوچیان یک ممانید خورد 3 K, VI— تیغداران و 4 I, IV— تیغداران و گرد نبرد 5 I, IV, VI— اگر 6 Л— ز K— و 7 VI— نیاید 8 Б — оп. подробности. 9 IV—доб. و 10 K, I— کوچ(!) IV— لوچ VI— جور 11 IV— پنداشتند 12 I, IV— نبود 13 K— شد 14 I, IV, VI— شبانی 15 VI— بر 16 Л— رخنها(؟) I, IV— رنجها Б — оп. подробности. 17 Л— رگ 18 Доб. заголовки: Л— آمدن گیلان بزنهار کسری K— رفتن شاه کسری بزمین گیلان 19 K— از 20 VI— ایران 21 K— چه 22 K— بدید VI— از کوه دیلم پدید 23 K, VI— پراکند 24 I, IV, VI— که شد 25 K— б. переставлен со след. б. 26 I, IV, VI— پی شیر 27 Л— بد 28 K— کشتن 29 I, IV— بوم و رُست 30 I, IV— از خون VI— در خون 31 VI— کوژ(?!) 32 K— که از خون همه دشتها سرخ گشت I, IV— بشست 33 K— گشت 34 K— گشت I, IV— бб. 400 и 401 оп.

ببستند یکسر همه دست خویش زنان از پس و کودک خرد پیش
خروشان بر شهریار آمدند دریده بر و خاکسار آمدند
شدند اندران بارگاه[1] انجمن همه دستها بسته و خسته تن
که ما باز گشتیم زین[2] بدکنش مگر[3] شاه گردد ز ما خوش‌منش
اگر شاه‌را دل ز گیلان بخست ببرّیم سرها ز تنها بدست
دل شاه خشنود گردد مگر چو بینند بریده یکی توده سر
چو چندان[4] خروش آمد از بارگاه وزان گونه آواز بشنید شاه[5]
بر ایشان ببخشود شاه جهان گذشته شد اندر دل او نهان
نوا خواست[6] از گیل و دیلم دو[7] صد کزان پس نگیرد یکی[8] راه بد
یکی پهلوان نزد ایشان بماند[9] چو بایسته شد کار لشکر براند
ز گیلان براه مداین کشید[10] شمار و کران سپه‌را ندید[11]
برهبر یکی لشکر بی‌کران پدید آمد از دور[12] نیزه‌وران
سواری بیامد[13] بکردار گرد که در[14] لشکر گشن بد[15] پای‌مرد
پیاده شد از اسب[16] و بگشاد لب چنین گفت کاین[17] منذرست[18] از عرب
بیامد که بیند مگر شاه‌را ببوسد همی خاک درگاه‌را[19]
شهنشاه گفتا گر آید رواست چنان دان که این خانهٔ ما وراست[20]
فرستاده آمد زمین بوس[21] داد برفت و شنیده همه[22] کرد یاد
چو بشنید منذر که خسرو چه گفت برخساره خاک زمین‌را برفت
همانگه بیامد[23] بنزدیک شاه همه مهتران برگشادند راه
بپرسید زو[24] شاه و شادی نمود ز دیدار او روشنایی فزود

1 VI— بارگه 2 K, IV, VI— ازان I— ازین 3 K— اگر 4 I, IV— زانسان 5 VI— چو زان گونه آواز بشنید شاه * خداوند دیهیم و تخت و کلاه 6 K— بیاورد 7 I— چو 8 I, IV— کسی VI— نسازند کسی 9 Л, VI— دماند(!) Б— وقلد تلک البلاد بهلوانا من قوّاده و انصرف عایدا الی المدائن 10 VI— رسید 11 K, IV— بدید 12 K, VI— دشت 13 VI— سوار و پیاده 14 K, I— کزان IV— بدان VI— بران 15 VI— ستد (метр нарушен). 16 VI— یکی شد بر شاه 17 K— کو I, IV, VI— این 18 VI— مهترست 19 K, I, IV— бб. 416—419 оп.; Б— содержит эти бб. 20 VI— آن خانهٔ او مراست 21 VI— بوسه 22 VI— برو 23 K, I, IV— چو منذر 24 K, I, IV, VI— از

جهاندیده[1] منذر زبان برگشاد / ز روم و ز قیصر همی[2] کرد یاد
بدو گفت اگر شاه ایران تویی / نگهدار[3] پشت[4] دلیران تویی
چرا رومیان شهریاری کنند / بدشت سواران سواری کنند
اگر شاه بر تخت قیصر بود / سزد کو[5] سرافراز و مهتر[6] بود
چو دستور باشد گرانمایه شاه / نبینند ز[7] ما نیز فریادخواه
سواران دشتی چو رومی[8] سوار / بپایند[9] جوشن نپاید[10] بکار[11]
ز گفتار منذر برآشفت شاه / که قیصر همی برفرازد کلاه
ز لشکر زبان‌آوری[12] برگزید / که گفتار ایشان[13] بداند[14] شنید
بدو گفت ز[15] ایدر برو تا بروم / مپاسای هیچ اندر آباد[16] بوم[17]
بقیصر بگو گر[18] نداری خرد / ز رای تو مغز تو کیفر برد
اگر شیر جنگی بتازد[19] بگور / کنامش[20] کند گور و هم آب شور[21]
ز منذر تو گر[22] داد یابی[23] بسست / که اورا نشست از بر هر کسست
چپ خویش پیدا کن از دست راست / چو پیدا کنی مرز جویی رواست[24]
چو بخشندهٔ بوم[25] و کشور منم / بگیتی سرافراز و[26] مهتر منم
همه آن کنم کار کز من سزد / نمانم که بادی بدو[27] بر وزد
تو[28] با تازیان دست یازی[29] بکین[30] / یکی در نهان خویشتن‌را ببین[31]
و دیگر که آن[32] پادشاهی مراست / در گاو تا پشت[33] ماهی مراست
اگر من سپاهی فرستم بروم / ترا تیغ پولاد گردد چو موم[34]

---

[1] K — جهاندار [2] I, VI — بسی [3] K — نگهبان [4] K, I, IV — دشت [5] I, IV, VI — گر [6] K — سر I, IV, VI — سرافراز بی‌سر سرافرازی او رومی چو دشتی [7] I, IV — چو [8] I, IV — رومی چو دشتی [9] K — چو یابند I — ز بپاید VI — نپادد(!) [10] K, I, VI — نمادد(!) IV — نپاید [11] Доб. заголовки: I — پیغام کسری بنزد قیصر IV — پیغام کسری بنزد قیصر و پاسخ دادن قیصر کسری‌را [12] VI — زبان‌آوران [13] K — رومی I, IV, VI — قیصر [14] IV — تواند [15] I, IV, VI — از [16] VI — اندرین مرز و [17] K — бб. 430 и 431 оп. [18] I, IV — ار [19] I, VI — بپازد IV — نپارد [20] Л, K, I, VI — کنابش [21] Л — شیر در دشت گور I, IV — شیر در آب شور VI — شیر در دشت شور [22] I — ار [23] K — چو تو باز مانی [24] VI — تراست [25] K — روم [26] VI — و оп. [27] K, IV, VI — برو [28] IV, VI — که [29] K — سایی [30] I, IV — کنون [31] I, IV — ببین خویشتن‌را تو تنها کنون (без рифмы). [32] VI — این [33] K, I, IV, VI — برج [34] IV — обратный порядок мисра.

فرستاده از نزد[1] نوشین‌روان   بیامد بکردار باد[2] دمان
بر قیصر آمد پیامش بداد   بپیچید بی‌مایه[3] قیصر ز داد
نداد ایچ پاسخ ورا جز فریب   همی دور[4] دید از بلندی نشیب
چنین گفت کز منذر کم‌خرد[5]   سخن باور آن کن که[6] اندر خورد
اگر خیره منذر بنالد همی   برین گونه رنجش[7] ببالد همی[8]
ور[9] ایدونک از دشت نیزه‌وران   نبالد[10] کسی از کران تا کران
زمین آنک بالاست پهنا کنیم[11]   وزان[12] دشت بی‌آب دریا کنیم[13]
فرستاده بشنید و[14] آمد چو گرد   شنیده سخنها[15] همه یاد کرد[16]
برآشفت کسری بدستور گفت   که با مغز قیصر خرد نیست جفت
من[17] اورا نمایم که فرمان[18] کراست   جهان جستن و جنگ و پیمان[19] کراست
ز بیشیّ وز[20] گردن افراختن   وزین[21] کشتن و غارت و تاختن
پشیمانی آنگه خورد مرد[22] مست   که شب[23] زیر آتش کند هر دو دست
بفرمود تا برکشیدند نای   سپاه اندرآمد ز هر سو ز جای[24]
ز درگاه برخاست آوای[25] کوس   زمین قیرگون شد هوا آبنوس
گزین کرد زان[26] لشکر نامدار   سواران شمشیرزن سی[27] هزار
بمنذر سپرد آن سپاه گران   بفرمود کز دشت نیزه‌وران

---

1 K, I, IV, VI — پیش 2 K, I, IV, VI — آب 3 Л — پرمایه 4 K — زود 5 VI — بیخرد 6 Л — نی با روانم Б — لانقبل من کلام المنذر الجاهل سوی ما یصح 7 I, IV — بربد 8 I — ومتی Б — بنالد K, VI — دنالد Л — (!) دنالد 10 ... — 9 K, I, IV, VI — گر بنالد همی IV — دمالد همی(!)
10 Л — (!) دنالد K, VI — بنالد Б — ... کالبحر جعلت أرضه بلاده من حدّه هو جاوز I — (!) دیاید IV — نیاید (в тексте конъектура).
11 I, IV, VI — کنم 12 K — ازان I, IV — بران 13 I, IV, VI — کنم 14 K, VI — و оп. 15 K, I, IV, VI — سخنها شنیده 16 VI — доб. заголовок: فرستادن کسری منذررا بجنگ قیصر 17 K — مر 18 K — پیمان 19 K — فرمان 20 K, I, IV — از بیشی و ز 21 K — بدین 22 K — امروز خورد I, IV — افزون خورد زآنک 23 K, I, IV — بشب 24 K, I, IV — بجای VI — بهر سو سپاه اندرآمد ز جای 25 K, I, IV, VI — آواز 26 K, I, IV, VI — ازان 27 I, IV, VI — صد Б — ثلاثین الف

سپاهی بر[1] از جنگجویان بروم[2] که آتش برآرند زان[3] مرز و بوم
که گر چند من[4] شهریار توام[5] برین کینه[6] بر مایه‌دار[7] توام[8]
فرستاده‌یی ما[9] کنون چرب‌گوی فرستیم با نامه‌یی نزد[10] اوی
مگر خود نباید ترا زان[11] گزند بروم و بقیصر تو مارا پسند[12]
نویسنده‌یی خواست از[13] بارگاه بقیصر یکی نامه فرمود شاه[14]
ز نوشین‌روان شاه فرخ نژاد جهانگیر و[15] زنده کن کیقباد[16]
بنزدیک قیصر سرافراز روم نگهبان آن[17] مرز و آباد بوم
سر نامه کرد آفرین از نخست گرانمایگی جز بیزدان نجست
خداوند گردنده[18] خورشید و ماه کزویست پیروزی و دستگاه
که بیرون شد از راه[19] گردان سپهر اگر جنگ جوید وگر داد و مهر[20]
تو گر قیصری[21] روم‌را مهتری مکن بیشی[22] با تازیان داوری[23]
وگر میش جویی[24] ز چنگال گرگ گمانی بود کژّ و رنجی بزرگ[25]
وگر[26] سوی منذر فرستی سپاه نمانم بتو لشکر و تاج و گاه[27]
وگر[28] زیردستی بود[29] برمنشی بشمشیر یابد ز من[30] سرزنشی[31]

---

[1] IV—پر [2] Л—روم Б—وضمهم الی المنذر وأمر أن يحشر من أرض العرب جحفلا يحرق بيأسهم بلاد الروم [3] K, I, IV, VI—ازان [4] K—که هر چند بر I, IV, VI—که هر چند من [5] I, IV—نوام [6] Л, I, IV—گونه VI—گوشه [7] I, IV, VI—نامدار [8] I, IV—نوام IV—доб. заголовок: نامه فرستادن نوشین‌روان نزد قیصر با لشکر K—доб. б.:

ز روم و ز رومی مدار ایچ باک * چه رومی بر من چه یک مشت خاک

[9] I, IV, Б—و قال له اذا كنت أنا صاحبك و شهريارك فعليّ أن أنتقم لك و اطلب ثارك از ایران [از ایدر—VI] فرستم VI—فرستاده‌ای‌را [10] K—نامه نزدیک I, IV, VI—بنزدیک [11] K, I, IV—ازان پس [نیاید—I] نیایدت [12] K, I, IV—بقیصر بود روم مارا پسند VI—б. оп. [13] K—در [14] Доб. заголовки: Л—نامه کسری بنزد قیصر روم I, VI—نامه کسری بقیصر روم [15] I, IV—و оп. [16] VI—فرخنده با رسم و داد [17] Л—هر [18] K—دارنده IV—کردند [19] I, IV—رای [20] Л—وگر داد جوید وگر داد و مهر K, VI—б. оп. Б—оп. подробности этого эпизода. [21] K, VI—قیصر [22] VI—مگر نیز [23] VI—یاوری [24] I, IV—خرّی [25] VI—تو دانی کزو رنج بینی بزرگ [26] VI—اگر [27] K—گنج و شاه [28] K, I, IV—اگر [29] K, I, IV—شود [30] K, I, IV—ما [31] VI—б. оп.

تو زان مرز یک رش مپیمای پای[1]   چو خواهی که پیمان بماند بجای[2]
وگر بگذری زین سخن بگذرم   سر و گاه[3] تو زیر پی بسپرم
درود[4] خداوند دیهیم و زور   بدان[5] کو نجوید ببیداد شور[6]
نهادند بر نامه بر مهر شاه   سواری گزیدند زان[7] بارگاه
چنان چون ببایست چیره زبان   جهاندیده و[8] گرد و روشن‌روان
فرستاده با[9] نامهٔ شهریار   بیامد بر قیصر نامدار
برو آفرین کرد و نامه بداد   همان رای[10] کسری برو کرد یاد[11]
سخنهاش بشنید و نامه بخواند   بپیچید و اندر شگفتی بماند
ز گفتار کسری سرافراز[12] مرد   بُرو پر ز چین کرد و رخساره زرد[13]
نویسنده‌را خواند[14] و پاسخ نوشت   پدیدار کرد اندرو خوب و زشت[15]
سر خامه[16] چون کرد رنگین[17] بقار[18]   نخست آفرین کرد بر کردگار
نگارندهٔ بر کشیده سپهر   کزویست پرخاش و آرام و مهر
بگیتی یکی‌را کند تاجور   وزو به یکی پیش او با کمر
اگر خود سپهر روان زان[19] تست   سر مشتری زیر فرمان[20] تست
بدیوان نگه کن که رومی نژاد   بتخم کیان باژ هرگز نداد[21]
تو گر شهریاری نه من کهترم   همان با سر[22] و افسر و لشکرم
چه بایست پذرفت[23] چندین[24] فسوس   ز بیم پی[25] پیل و آوای[26] کوس
بخواهم کنون[27] از شما باژ و ساو   که دارد بپرخاش با روم تاو[28]

---

[1] Л — یک پی مپیمای جای — K یکسر بپرداز جای — VI مپیما بپای — I مپیمای جای (Л, VI — нет рифмы). [2] K — بر جا بماندت پای [3] VI — سرگاه [4] VI — سپاس [5] K, VI — بران [6] VI — سور [7] K, I, IV, VI — ازان [8] I, IV — و оп. [9] Л — فرستادهٔ [10] K — داد I, IV, VI — همه راز [11] VI — برگشاد [12] K — برآشفت [13] VI — б. оп. [14] I, IV — نویسندهٔ خواست [15] Доб. заголовки: IV — پاسخ نامه نوشین‌روان VI — پاسخ نامه کسری از نزد قیصر [16] Л, I, IV — نامه [17] I, IV — زنگی [18] K, I, IV, VI — زقار Б — оп. подробности. [19] K, I, IV, VI — زیر [20] K, I, IV, VI — شمشیر Б — оп. подробности. [21] Л — ندارد ز کاوس وز کیقباد Б — оп. подробности. [22] K — خسرو [23] I, IV, VI — باید پذیرفت [24] I — چندی [25] K — تن [26] K, IV — آواز [27] K — همی [28] T — доб. бб.:

سکندر شنیدی بایران چه کرد * ز ما بود آن شاه آزاد مرد
نهفته نشد تیغ اسکندری * چه سازی بما بر چنین داوری

بتاراج بردند یک چند چیز / گذشت آن ستم بر نگیریم نیز
ز دشت سواران نیزه‌وران / برآریم گرد از کران تا[1] کران
نه خورشید نوشین روان آفرید / وگر[2] بستد از چرخ گردان کلید
که کسرا نخواند همی از[3] مهان / همه کام او یابد[4] اندر جهان[5]
فرستاده‌را هیچ پاسخ نداد / بتندی[6] ز کسری نیامدش یاد
چو مهر از بر نامه[7] بنهاد گفت / که با تو صلیب[8] و مسیحست[9] جفت
فرستاده با او[10] نزد هیچ دم / دژم دید پاسخ بیامد[11] دژم
بیامد[12] بر شهر ایران چو گرد / سخنهای قیصر همه[13] یاد کرد[14]
چو بر خواند آن نامه‌را شهریار / برآشفت با گردش روزگار
همه موبدان و ردانرا بخواند / ازان[15] نامه چندی سخنها براند
سه روز اندران[16] بود با رای زن / چه با پهلوانان لشکر شکن
چهارم بران راست شد رای شاه / که راند[17] سوی جنگ قیصر سپاه
برآمد ز در نالهٔ گاودم[18] / خروشیدن نای[19] و رویینه خم[20]
بآرام[21] اندر نبودش[22] درنگ / همی از پی راستی[23] جست[24] جنگ[25]
سپه برگرفت و بنه برنهاد / ز یزدان نیکی دهش[26] کرد یاد
یکی گرد بر شد که گفتی سپهر / بدریای قیر اندر اندود[27] چهر

---

[1] K — با
[2] VI — ویا
[3] Л — (!) دمادد دمرد I, IV — نبایدد مهی از VI — نبایدد بهی از
[4] Л, I, VI — باید
[5] Б — содержание письма даёт так: أن كنتَ ملكا فلست بعبد بل أنا اكثر منك عَددا و عُددا و اشرف اصلاو نسبا فإن كنت على عزم اللقاء فاستعد قبل أن اتوغل بلادك و اخرب ديارك وإنك إن كنت ذا عقل يهديك الى مصالحك لم يكن لك نظير فى جميل الملوك ولكنك حرمت سداد الرأى و حسن التدبير فلست تصلح للشهريارية
[6] K, I, IV, VI — ز تندی
[7] Л — مشک
[8] I, IV — مسیح VI — مسیح که با من
[9] K, I, IV, VI — چلیپاست
[10] VI — وی
[11] Л, IV, VI — نیامد K — غمی گشت آورد پاسخ
[12] VI — چو آمد
[13] Л — برو
[14] VI — доб. заголовок: رای زدن کسری با ایرانیان
[15] K, I, IV, VI — وزان
[16] IV — اندرین
[17] I, IV — آرد
[18] VI — کره‌نای
[19] K — پیل I, IV — کوس
[20] VI — زنگ و هندی درای
[21] K, I, IV — بآرامش
[22] K — نبودی VI — برسان آتش نبودش
[23] IV — آشتی
[24] K — خواست
[25] K — доб. заголовок: حدیث شاه کسری با قیصر و حربهای ایشان
[26] VI — ز دادار زور
[27] K — آورد آفرین

بپوشید روی زمین‌را بنعل[1] — هوا یکسر از پرنیان گشت لعل
نبد بر زمین پشه‌را جایگاه — نه اندر هوا بادرا[2] ماند[3] راه
ز جوش[4] سواران وز[5] گرد پیل — زمین شد بکردار دریای نیل[6]
جهاندار با کاویانی درفش — همی‌رفت با تاج و زرینه کفش
همی بر شد[7] آوازشان بر[8] دو[9] میل — بپیش سپاه اندرون کوس و پیل[10]
پس پشت و پیش اندر[11] آزادگان — همی رفته[12] تا آذرابادگان
چو چشمش برآمد[13] بآذر گشسب — پیاده شد از دور و[14] بگذاشت اسب
ز دستور پاکیزه برسم بجست — دو رخرا بآب دو دیده بشست
بباژ اندر آمد[15] بآتشکده — نهاده بدرگاه جشن سده[16]
بفرمود تا[17] نامهٔ زندواست — بآواز برخواند موبد درست
رد و هیربد پیش غلتان[18] بخاک — همه دامن قرطها کرده[19] چاک
بزرگان برو گوهر افشاندند — بزمزم همی آفرین خواندند
چو نزدیکتر شد نیایش گرفت — جهان آفرین‌را ستایش گرفت
ازو[20] خواست پیروزی و دستگاه — نمودن دلش‌را سوی داد راه
پرستندگانرا ببخشید چیز — بجایی که درویش دیدند[21] نیز
یکی خیمه زد پیش آتشکده — کشیدند[22] لشکر[23] ز هر سو رده
دبیر خردمندرا پیش خواند[24] — سخنهای بایسته با او براند[25]
یکی نامه فرمود با آفرین — سوی مرزبانان[26] ایران زمین
که ترسنده باشید و بیدار بید — سپهرا[27] ز دشمن نگهدار بید[28]

---

[1] Л—نعك [2] K—بازرا [3] VI—بود [4] K—جوشن [5] K, IV—واز [6] VI—бб. 506 и 507 оп. [7] K—رفت [8] IV, VI—تا [9] K—سه [10] IV—доб. заголовок: لشکر کشیدن نوشین‌روان و آمدن بجنگ قیصر روم [11] I—پس و پیش و پشت‌اندر IV—پس و پیش او اندر VI—پس و پیش گرد اندر [12] K, I, IV—بشد تیز VI—همی‌رفت [13] IV—درآمد [14] I—و оп. [15] K, VI—پیاده درآمد [VI—بیامد] I, IV—بواژ اندرآمد [IV—براز] [16] K, I, IV, VI—نهادند کرسی بزر آزده [K—گاهی] [17] K, I, IV, VI—نهاده برو [18] K—دویدند غلتان بپیشش I—ز دهلیز بُد پیش غلتان [19] Л—کردها کرد Б—оп. подробности. [20] K, I, IV, VI—وزو [21] Л, VI—بودند [22] K—نشستند [23] Л—یکسر [24] Л—نویسنده‌را خواندند [25] Л—بایسته‌تر راندند I, IV, VI—بایسته چندی براند [26] VI—مرزداران [27] K—جهانرا [28] VI—б. оп.

کنارنگ با[1] پهلوان هرک[2] هست — همه[3] داد جوینید[4] با زیردست
بدارید چندانک باید سپاه — بدان تا نیابد بداندیش راه
درفش مرا تا نبینند کسی[5] — نباید که ایمن بخسبد بسی[6]
از آتشکده چون بشد سوی روم — پراگنده شد زو خبر گرد[7] بوم
بپیش آمد آن کس که[8] فرمان گزید — دگر زان[9] بر و بوم شد[10] ناپدید
جهاندیده[11] باهدیه[12] و باشار — فراوان[13] بیامد بر شهریار
بهر بوم و بر کو فرود آمدی — ز هر سو پیام و درود[14] آمدی[15]
ز گیتی بهر سو که لشکر کشید — جز از بزم و شادی نیامد پدید[16]
چنان بد که هر شب ز گردان[17] هزار — ببزم آمدندی بر[18] شهریار
چو نزدیک شد رزمرا ساز کرد — سپهرا درم دادن آغاز کرد
سپهدار[19] شیروی[20] بهرام بود — که در جنگ با رای و آرام[21] بود
چپ لشکرشرا بفرهاد داد — بسی پندها بر برو کرد یاد[22]
چو استاد پیروز بر[23] میمنه — گشسب جهانجوی پیش بنه
بقلب اندر اورند[24] مهران بپای — که در[25] کینه‌گه داشتی دل[26] بجای
طلایه بهرمزد خرّاد داد — بسی گفت با او ز بیداد و داد[27]
بهر سوی رفتند[28] کارآگهان — بدان تا نماند سخن در نهان[29]
ز لشکر جهاندیدگانرا بخواند — بسی پند و اندرز نیکو براند

[1] Л — گرازنده [2] VI — آنکه [3] K — همان [4] Л — جویند [5] I, IV — نبینید کس [6] I, IV — بخسبید و بس VI — کسی (нет рифмы). [7] VI — سوی [8] Л — اندر آمد چو [9] K — ز گردِ آن [10] VI — شد ازان بوم و بر [11] K, I, IV, VI — جهانجوی [12] VI — بدره [13] K — خرامان [14] I — سوی آبی فرود (нет рифмы); IV — کشور آب رود VI — سوش بی‌مر درود [15] K — бб. 529—531 оп.; Б — оп. подробности. [16] I, IV, VI — جز از بزم [IV — بوم] و نخچیر و شادی ندید [17] VI — لشکر [18] VI — آمدی بر درِ [19] I, IV, VI — سپهبدش [20] VI — پیروز [21] I, IV — با باد بدرام VI — با نیک(!) و بانام [22] K, I, IV, VI — [K — یاد داد] بر دلش کرد یاد [23] I, IV — برزین VI — خورآسای برزین او(!) — VI ابر [24] K, I, IV, VI — اندرون بود [25] K, I, IV — بر [26] VI — پا [27] Л — زبان و دلشرا روان یاد داد I, IV, VI — روان و دلشرا خرد داد یاد [28] K, VI — ز هر سو برفتند I, IV — سو برفتند [29] K — восстанавливает оп. выше бб. 529—531.

چنین گفت کین لشکر بی‌کران — ز بی‌مایگان[1] وز پرمایگان[2]
اگر یک تن از راه[3] من بگذرند[4] — دم خویش بی[5] رای من بشمرند[6]
بدرویش مردم رسانند رنج[7] — وگر بربزرگان که دارند گنج[8]
وگر کشتمندی بکوبد[9] بپای — وگر پیش لشکر بجنبد ز جای[10]
ور[11] آهنگ بر[12] میوه‌داری کند — وگر ناپسندیده کاری کند
بیزدان که او داد دیهیم و زور — خداوند کیوان و بهرام و هور
که در پی[13] میانش ببرّم بتیغ — وگر داستانرا برآید بمیغ
بپیش سپه در[14] طلایه منم — جهانجوی و[15] در قلب مایه منم
نگهبان پیل و سپاه و بنه — گهی بر میان[16] گاه بر میمنه
بخشکی روم گر[17] بدریای آب — نجویم[18] برزم[19] اندر آرام و خواب[20]
منادیگری نام او رشنواد[21] — گرفت آن سخنهای کسری[22] بیاد
بیامد دوان[23] گرد لشکر بگشت — بهر[24] خیمه و خرگهی[25] برگذشت
خروشید کای بیکرانه سپاه — چنینست فرمان بیدار شاه
که گر جز بداد و بمهر و خرد — کسی سوی خاک سیه بنگرد[26]
بران[27] تیره خاکش بریزند خون — چو آید ز فرمان یزدان برون
ببانگ منادی نشد[28] شاه رام — بروز سپید و شب تیره فام
همی‌گرد لشکر بگشتی براه — همی‌داشتی نیک و بد را نگاه
ز کار جهان آگهی داشتی — بد و نیکرا خوار نگذاشتی
ز لشکر کسی کو بمردی براه — ورا دخمه کردی بران[29] جایگاه

---

[1] I, IV, VI — پرمایگان [2] K — کنداوران; I, IV, VI — از کنداوران [3] K — نگفتم که از; I, IV — رای [4] K — مگذرید; I, VI — بگذرد; IV — بگذرید [5] VI — با [6] K — نسپرید; I — بشمرد; IV — بشمرید; VI — نشمرد [7] Л — گنج; K, I, IV, VI — رسانید رنج [8] Л — گزارند رنج [9] Л — بکوید(!) [10] I, IV — б. переставлен со след. б.; VI — б. оп. [11] K, I, IV — گر [12] VI — در [13] K, I, IV, VI — اگرنه [14] K — را [15] I — و оп. [16] K, I — برچپم; IV — میسره; VI — برچپ و [17] K — رویم و; I, IV — بوم گر [18] Л — دجویم(!) [19] K — بروم [20] VI — б. оп. [21] I, IV, VI — شیرزاد [22] VI — چیره [23] I, IV, VI — دمان [24] VI — ز هر [25] K — پردهٔ [26] I, IV — бб. 552 и 553 оп. [27] IV — که بر [28] K — منادی چو بشنید شد; Л — بشد(!); I — نبد; IV — ببد [29] K, I, IV, VI — بدان

اگر باز ماندی ازو سیم و زر — کلاه و کمان[1] و کمند[2] و کمر
بد و نیک با مرده[3] بودی بخاک — نبودی به از مردم[4] اندر مغاک
جهانی بدو[5] مانده اندر شگفت — که نوشین‌روان آن بزرگی گرفت
بهر[6] جایگاهی که جنگ آمدی — ورا رای و[7] هوش و درنگ آمدی
فرستاده‌ای خواستی راست‌گوی — که رفتی بر دشمن[8] چاره‌جوی[9]
اگر یافتندی سوی داد راه — نکردی ستم خود[10] خردمند شاه
اگر جنگ جستی بجنگ آمدی — بخشم دلاور نهنگ آمدی
بتاراج دادی همه بوم و رست — جهانرا بداد و بشمشیر جست
بکردار خورشید بد رای[11] شاه — که بر تر و خشکی بتابد براه[12]
ندارد ز کس[13] روشنایی دریغ — چو بگذارد[14] از چرخ گردنده میغ
همش خاک و هم ریگ و هم رنگ و بوی[15] — همش درّ خوشاب و هم آب جوی
فروغ و[16] بلندی نبودش[17] ز کس — دلفروز و[18] بخشنده او بود و بس[19]
شهنشاه‌را مایه این[20] بود و فر[21] — جهانرا همی‌داشت در زیر پر[22]
ورا جنگ و بخشش چو بازی بدی[23] — ازیرا چنان[24] بی‌نیازی بدی[25]
اگر شیر و پیل آمدندیش پیش[26] — نه برداشتی جنگ یک روز بیش[27]
سپاهی که با خود و خفتان[28] جنگ — بپیش سپاه آمدی[29] بیدرنگ[30]
اگر کشته[31] بودی وگر[32] بسته[33] زار — بزندان پیروزگر شهریار[34]

---

[1] I, IV — ز جامه کلاه [2] VI — همان جامه‌ها و کلاه [3] I, IV — مرد [4] VI — (!) دماندی [5] K — ازو تهی مانده [6] I, VI — ز هر [7] Л — و оп.; I, IV — ویا رای [8] VI — مردم [9] Л — бб. 563—565 оп.; Б — оп. подробности. [10] I, IV — بر VI — با [11] IV — داد [12] IV — (!) نمابند راه VI — بر خشک تابد براه [13] Л — کسی [14] K — بگزارد I, IV, VI — بگریزد [15] I, IV — همش خاک نجوید VI — همش رنگ و بوی کوی [بوی — I] [16] Л, I, IV — و оп. [17] K — بپوشد I, IV, VI — [18] K — و оп. [19] K, VI — اویست و بس I, IV — رخشنده اویست و بس [20] K — زو [21] I, IV — وز ایرانیان I, IV, VI — با داد و با رای و فر [22] VI — б. оп. [23] I, VI — نمود [24] K — بدان [25] I, VI — نمود [26] VI — بپیش [27] VI — نه برکاستی جنگ‌را رخ ز پیش [28] IV — доб. و [29] Л — سپاهی شدی [30] VI — б. оп. [31] Л — خسته [32] K, I, IV — اگر [33] VI — زنده [34] K — доб. б.:
چنین بود کسری نوشین‌روان * ازیراش خوانند روشن روان

چنین تا بیامد بران شارستان | که شوراب[1] بد نام آن کارستان
برآورده‌ای دید[2] سر بر[3] هوا | پر از مردم و ساز جنگ[4] و نوا
ز خارا پی[5] افگنده در قعر آب | کشیده سر باره اندر سحاب[6]
بگرد حصار[7] اندر آمد سپاه | ندیدند جایی بدرگاه راه[8]
برو[9] ساخت از چار سو منجنیق | بپای آمد آن[10] بارهٔ[11] جاثلیق[12]
برآمد[13] ز هر سوی دز[14] رستخیز | ندیدند جایی[15] گذار و گریز[16]
چو خورشید تابان ز گنبد بگشت | شد آن بارهٔ دز بکردار دشت[17]
خروش[18] سواران و گرد سپاه | ابا[19] دود و آتش برآمد بماه[20]
همه حصن بی‌تن سر و پای بود | تن بی‌سرانشان دگر جای بود
غو زینهاری و جوش[21] زنان | برآمد چو[22] زخم تبیره زنان
از ایشان هر آن کس که پرمایه بود | بگنج و بمردی گرانپایه[23] بود[24]
ببستند بر پیل و[25] کردند بار | خروش آمد و نالهٔ زینهار
نبخشود[26] بر کس بهنگام رزم | نه بر گنج دینار بر گاه[27] بزم
وزان جایگه لشکر اندرکشید | بره‌بر دزی دیگر آمد پدید
که در بند او[28] گنج قیصر بدی | نگهدار[29] آن دز توانگر بدی

---

[1] I—سیواس IV—سیوار Б—سوراب [2] K—برآورده بردید VI—بود [3] I, VI—در [4] Л—همی جنگ و ساز [5] VI—بن [6] VI—(!)حساب [7] Л—سپاه Б—فأحاط بالمدينة [8] Л—همی دود آتش برآمد بماه I, IV—شاه K—доб. заголовок: گشادن شاه کسری قلعه شورابرا و تاراج کردن [9] I, IV—بدو [10] I—оп. آن (метр нарушен). [11] K—باره‌بر [12] Л—б. оп.; Б—وسدّ عليهم الطرق فى جميع الجهات و نصب عليها المجانيق من جميع الجوانب [13] K—چو آمد [14] K—سو ازو VI—سودم [15] Л—جای [16] Л—б. помещён после б. 584; Б—порядок бб. такой же, как в тексте. [17] Л—б. помещён перед б. 585. [18] I, IV—ز جوش [19] K, I, IV—همی [20] Л—б. оп; Б—فما طلعت الشمس من اليوم الثانى إلاعلى قاع صفصف من تلك الابراج المنيعة و الابنية الرفيعة فوضع فيهم السيف و سلط عليهم الأسر والنهب [21] K—زینهار و [22] Л—ز [23] K, I, IV—گرانسایه [24] VI—бб. 586 и 587 оп. [25] K, I, IV—و بر پیل [26] IV—ببخشود [27] K, I, IV, VI—هنگام [28] VI—آن [29] K, I, IV, VI—نگهبان

که آرایش روم بد نام اوی — ز کسری برآمد[1] بفرجام اوی[2]
بدان دز[3] نگه کرد[4] بیدار شاه — هنوز اندرو نارسیده سپاه
بفرمود تا تیرباران کنند — هوا چون تگرگ بهاران کنند
یکی تاجور خود[5] بلشکر نماند — بران[6] بوم و بر خار[7] و[8] خاور نماند[9]
همه گنج قیصر بتاراج داد — سپهرا همه بدره و تاج داد
برآورد زان[10] شارستان رستخیز — همه برگرفتند راه گریز
خروش آمد از کودک و[11] مرد و زن — همه پیر و برنا شدند انجمن
بپیش گرانمایه شاه آمدند — غریوان و فریادخواه آمدند
که دستور و فرمان[12] و گنج آن تست — بروم[13] اندرون رزم و رنج[14] آن تست
بجان ویژه زنهارخواه توایم — پرستار فرّ کلاه توایم
بفرمود پس تا نکشتند نیز — برایشان ببخشود بسیار چیز[15]
وزان جایگه لشکر اندرکشید — از[16] آرایش روم برتر کشید[17]
نوندی[18] ز گفتار کارآگهان — بیامد بنزدیک شاه جهان

---

[1] VI — برآمد ز لشکر [2] Л — доб. заголовок: رزم کسری با رومیان [3] K — بدانگه [4] Л — نگه‌دار [5] I, IV, VI — را [6] K, I, IV — بدان [7] Л, VI — خاک [8] VI — و оп. [9] K — доб. заголовок: گشادن شاه کسری قلعهٔ آرایش‌را [10] K, I, IV, VI — ازان [11] VI — ونالهٔ [12] K, I, IV, VI — گنجور [13] K — بجنگ [14] K — بزم (нет рифмы). [15] VI — б. оп. [16] K — ز [17] VI — تربرکشید(!) K — доб.:

بروم اندرآورد یکسر سپاه * بقیصر خبر شد ز فرخنده شاه

K, I, IV, VI — далее доб.:

کس آمد بگفت آنک قیصر سپاه * فرستاد و آنک برآمد براه
چو بشنید کامد سپاهی گران * همه نیزه‌داران و جوشن‌وران
بلشکر بگفت آنچ بشنید شاه * بدان تا بسیجیده باشد سپاه
برفتند چون کوه آهن [K — آتش] ز جای * خروش آمد و نالهٔ کره‌نای

VI — первый б. этих интерполяций даёт так:

همانگه بیامد یکی ناگهان * بنزد شهنشه ز کارآگهان

Б — فانتهی خبر بذلک الی قیصر فجهز الیه عساکر کجبال من الحدید и далее оп. подробности.
[18] VI — توبدی(?!)

که قیصر سپاهی فرستاد پیش ‖ ازان نامداران و گردان خویش
بپیش اندرون پهلوانی[1] سترگ[2] ‖ بجنگ اندرون هر یکی همچو[3] گرگ[4]
برومیش خوانند فرفوریوس[5] ‖ سواری سرافراز با بوق[6] و کوس
چو این گفته شد پیش بیدار شاه ‖ پدید آمد از دور گرد سپاه
بخندید زان[7] شهریار جهان ‖ بدو گفت کین نیست[8] از ما نهان
کجا[9] جنگرا پیش ازین[10] ساختیم ‖ ز[11] اندیشه هر گونه پرداختیم[12]
کی[13] تاجور بر لب آورد کف ‖ بفرمود تا برکشیدند صف[14]
سپاهی بیامد بپیش سپاه ‖ بشد[15] بسته برگرد و برباد[16] راه
شده نامور لشکری[17] انجمن ‖ یلان[18] سرافراز شمشیر زن
همه جنگرا تنگ بسته میان ‖ بزرگان و فرزانگان و کیان
بخون آب داده[19] همه تیغرا ‖ بدان تیغ برّنده مر[20] میغرا
سپهرا نبد بیشتر زان درنگ ‖ که نخچیر گیرد ز بالا[21] پلنگ
بهر[22] سو ز رومی تلی کشته بود ‖ دگر خسته از جنگ برگشته بود
بشد خسته از جنگ[23] فرفوریوس ‖ دریده درفش و نگونسار کوس
سواران ایران بسان پلنگ ‖ بهامون کجا غرمش آید بچنگ[24]
پس رومیان در همی تاختند ‖ در و دشت ازیشان بپرداختند[25]
چنان هم همی رفت با ساز جنگ ‖ همه نیزه و گرز و خنجر بچنگ[26]
سپهرا بهامونی[27] اندرکشید ‖ برآوردۀ دیگر آمد پدید

---

[1] K, IV—پهلوان [2] K, I, IV—بزرگ [3] K, I, IV—چو [4] VI—سپاهی همه رزمجویان چو б. оп. [5] I, IV—فرقوریوس VI—فرفوربوس Б—قرقوریوس [6] VI—طبل [7] K, VI—ازو I, IV—ازان [8] VI—گشت [9] K, I, IV, VI—که ما [10] I—ازان IV—ازو [11] K, I, IV, VI—از [12] I, IV, VI—هرگز نپرداختیم [13] Л—یکی [14] Доб. заголовки: VI—جنگ کردن کسری بافور IV—رزم نوشیروان با رومیان و هزیمت شدن رومیان و لشکر او [15] K, VI—که شد [16] I, IV—بر گرد و برباد VI—که بربست برباد از گرد برباد [17] K, VI—لشکر [18] Л—доб. و [19] Л—داد [20] Л, VI—بر I, IV—بژّندۀ [21] Л—دلاور [22] Л—ز هر [23] I, VI—هزیمت بشد IV—خسته IV—هزیمت سپه خسته [24] Л—(!)دحنگ K—آمد بجنگ I—حربش بجنگ IV—آمد بجنگ VI—غرش آید بجنگ (в тексте по T). [25] Л—бб. 619 и 620 оп.; Б—содержание этих двух бб. даёт так: فساره کسری حتی وصل الی قلعة أخری [26] VI—б. оп. [27] Л—بهامون چو

دژی بود با لشکر و بوق و کوس　　کجا خواندندیش قالینیوس[1]
سر باره برتر ز پرّ[2] عقاب　　یکی کنده‌ای گردش اندر پر آب[3]
یکی شارستان گردش اندر[4] فراخ　　پر ایوان و پالیز و میدان[5] و کاخ
ز رومی سپاهی بزرگ اندروی　　همه نامداران پرخاشجوی[6]
دو فرسنگ پیش اندرون بود شاه　　سیه گشت[7] گیتی ز گرد سپاه[8]
خروشی برآمد ز قالینیوس　　کزان[9] نعره اندک شد آواز کوس
بدان شارستان در نگه کرد شاه　　همی هر زمانی[10] فزون شد سپاه[11]
ز دروازها جنگ برساختند[12]　　همه[13] تیر و قاروره انداختند
چو خورشید تابنده برگشت زرد　　ز گردنده یک بهره[14] شد لاژورد
ازان بارهٔ[15] دز نماند[16] اندکی　　همه شارستان با زمی[17] شد یکی
خروشی برآمد ز درگاه شاه　　که ای نامداران ایران سپاه
همه پاک زین[18] شهر بیرون[19] شوید　　بتاریکی[20] اندر بهامون شوید
اگر هیچ بانگ زن و مرد پیر　　وگر غارت و شورش[21] و داروگیر
بگوش من آید بتاریک شب　　که بگشاید از رنج[22] یک[23] مرد لب
هم اندر زمان آنک فریاد ازوست　　پر از کاه بینند[24] آگنده[25] پوست
چو بر زد ز خرچنگ تیغ آفتاب　　بفرسود رنج و بپالود خواب[26]

---

[1] K, Б — فالینیوس; в тексте имеется в виду Calinicus; K — доб. б.:

سواران ایران بسان پلنگ * همه نیزه و تیغ هندی بچنگ

[2] K — پران I, IV — بارهٔ او ندیدی [3] K — یکی کنده گرد اندرش پر ز آب VI — یکی کرده کندش اندر پر آب [4] VI — بر درش‌بر [5] I, IV, VI — همه پر ز میدان و ایوان [VI — پالیز] [6] VI — б. 628 помещён перед этим б. [7] K, I, IV — گشته [8] VI — бб. 626 и 627 оп. [9] K, I, IV — ازان [10] IV — زمان خود [11] K — б. переставлен со след. б. и доб. заголовок: گرفتن شاه کسری قلعه فالیقیوس‌را [12] K — جنگ‌را ساختند [13] I, IV — همی [14] K, I, IV, VI — نیمه [15] VI — باره و دژ [16] I — بماند [17] K, I, IV — زمین [18] K, I, IV, VI — ازین [19] K — ببیرون [20] VI — ز تاریکی [21] VI — گشتن [22] IV — جنگ [23] VI — من [24] K — ببینیدش I, IV — ببینیش [25] VI — پراگنده ببینیش از کاه [26] I, IV — доб. б.:

خروشی برآمد ز قالینیوس * تو گفتی بغرید نالنده کوس

تبیره برآمد ز درگاه شاه — گرانمایگان برگرفتند راه[1]
ازان دز و آن[2] شارستان مرد و زن — بدرگاه کسری شدند انجمن
که ایدر ز جنگی سواری نماند — بدین[3] شارستان نامداری نماند
همه کشته و خسته شد بی‌گناه — گه آمد که بخشایش آید[4] ز شاه
زن و کودک[5] خرد و برنا و پیر[6] — نه خوب آید از داد یزدان[7] اسیر
چنان شد دز و[8] باره و[9] شارستان — کزان پس ندیدند جز[10] خارستان
چو قیصر گنه‌کار شد ما که‌ایم — بقالینیوس اندرون برچه‌ایم
بران[11] رومیان[12] بر[13] ببخشود شاه — گنهکار شد رسته و[14] بی‌گناه
بسی خواسته پیش[15] ایشان بماند — وزان جایگه نیز[16] لشکر براند
هران کس که بود[17] از در کارزار — ببستند بر پیل و[18] کردند بار
بانطاکیه در[19] خبر شد ز شاه — که با[20] پیل و لشکر بیامد براه[21]
سپاهی بران[22] شهر شد[23] بی‌کران — دلیران رومی و کنداوران
سه روز اندران شاه‌را شد درنگ — بدان تا نباشد ببیداد[24] جنگ
چهارم سپاه اندر آمد چو کوه — دلیران ایران گروها گروه
برفتند یکسر سواران روم — ز بهر زن و کودک و گنج و بوم
بشهر اندر آمد سراسر سپاه — پیی[25]را نبد بر زمین نیز[26] راه[27]
سه[28] جنگ گران کرده شد در سه[29] روز — چهارم[30] چو بفروخت گیتی فروز
گشاده شد آن مرز آباد بوم — سواری ندیدند جنگی[31] بروم[32]
بزرگان که با تخت و افسر بدند — هم[33] آنکس که گنجور قیصر بدند
بشاه جهاندار دادند گنج — بچنگ آمدش گنج چون دید[34] رنج

---

1 I, IV, VI—همی هر زمانی فزون شد سپاه 2 K, I, IV, VI—وزان 3 I, IV, VI—درین 4 VI—آمد 5 Л — доб. و 6 I, IV, VI—با مرد پیر 7 VI—بردن 8 I, IV—و оп. 9 I, IV, VI—و оп. 10 K, I, IV, VI—کزین پس نبینی جز از 11 I, IV—بدان 12 VI—مردمان 13 IV—در 14 Л—از I, IV—با 15 K, VI—نزد 16 Л—نمز(!) K, I, VI—تیز 17 I, IV, VI—دید 18 I—و بر پیل 19 IV—چون 20 VI—ابا 21 K, I, IV, VI—برآمد ز راه 22 K—بدان I, IV, VI—دران 23 I, IV, VI—بد 24 IV—پدیدار 25 IV—کسی 26 I—ایچ IV—هیچ 27 K, I, IV, VI—б. находится после б. 655. 28 VI—دو 29 I, IV—دو 30 K—سدیگر 31 VI—یاغی 32 K, I, IV, VI—ز روم 33 VI—هر 34 I, IV, VI—نادیده

اسیران و آن گنج قیصر براه[1] بسوی مداین فرستاد شاه[2]
وزیشان هران کس که جنگی بدند نهادند بر پشت پیلان ببند[3]
زمین دید رخشانتر از چرخ ماه بگردید بر گرد آن شهر شاه[4]
ز بس[5] باغ و میدان و[6] آب روان همی تازه شد پیر گشته جهان[7]
چنین گفت با موبدان شهریار که انطاکیه‌است این اگر[8] نوبهار[9]
کسی کو ندیدست خرم بهشت ز مشک اندرو خاک وز زرّ[10] خشت
درختش ز یاقوت و آبش[11] گلاب زمینش سپهر آسمان آفتاب
نگه[12] کرد باید بدین تازه بوم که آباد بادا همه[13] مرز[14] روم
یکی شهر فرمود نوشین روان بدو[15] اندرون آبهای روان
بکردار انطاکیه چون چراغ پر از گلشن و کاخ و میدان و باغ
بزرگان روشن دل و[16] شادکام ورا زیب خسرو نهادند نام
شد آن زیب خسرو چو خرم[17] بهار بهشتی پر از رنگ و بوی و نگار
اسیران[18] کزان شهرها بسته بود ببند گران دست و پا[19] خسته بود
بفرمود تا بند برداشتند بدان شهرها خوار[20] بگذاشتند
چنین گفت کاین نو[21] برآورده جای همش[22] گلشن و بوستان و سرای
بکردیم[23] تا هر کسی‌را[24] بکام یکی جای باشد سزاوار نام
ببخشید بر هر کسی خواسته زمین چون بهشتی شد آراسته
ز بس برزن و کوی و بازارگاه تو گفتی نماندست بر خاک[25] راه
بیامد یکی پر سخن کفشگر چنین گفت کای شاه بیدادگر

---

[1] I, IV, VI — ز راه [2] I, IV, VI — б. переставлен со след. б. [3] Л — بلند I, IV — بپیش صف اندر درنگی بدند и доб. б.:

ابر پشت پیلان شان جای کرد * همه مهتران بند بر پای کرد

[4] K, I, IV, VI — обратный порядок мисра. [5] I, IV — بسی [6] VI — و оп. [7] Л, K, I, IV, VI — جوان (в тексте конъектура). [8] I — وگر [9] K — доб. заголовок: گشادن کسری انطاکیه‌را و بناکردن شهر زیب خسرو [10] IV — واز زرش [11] I, IV — بارش [12] K — یکی [13] VI — بدو [14] I, IV, VI — بوم [15] I, IV — بدوی [16] K, VI — و оп. [17] K — روشن [18] K — (!?) بسیران [19] K — گر داشت I, IV — بدین شهر I, IV, VI — بدین زیب نوشاد [20] K — که بند گران در دلش VI — داشت یا [IV — تا] [21] K — پس کین [22] K, I, IV, VI — همه [23] Л, K — بکردند [24] Л — زو [25] IV — باد نو خوار

بقالینیوس اندرون خان[1] من — یکی تود بد پیش پالان[2] من
ازین زیب خسرو[3] مرا سود نیست — که بر پیش درگاه[4] من تود نیست
بفرمود تا[5] بر در شور بخت — بکشتند شاداب چندی[6] درخت[7]
یکی مرد ترسا[8] گزین کرد شاه — بدو داد فرمان و[9] گنج و کلاه[10]
بدو گفت کاین[11] زیب خسرو تراست — غریبان و این خانه نو[12] تراست
بسان درخت برومند باش — پدر باش[13] گاهی چو فرزند باش
ببخشش[14] بیارای[15] و زفتی مکن — باندازه باید ز هر در[16] سخن
زانطاکیه شاه لشکر براند — جهاندیده ترسا نگهبان نشاند[17]
پس آگاهی آمد ز[18] فرفوریوس — بگفت آنچ[19] آمد بقالینیوس[20]
بقیصر چنین گفت[21] کامد سپاه — جهاندار کسری ابا پیل و گاه[22]
سپاهست چندانک دریا و کوه — همی گردد از گرد اسبان[23] ستوه
بگردید[24] قیصر ز گفتار خویش — بزرگان[25] فرزانه‌را[26] خواند پیش
ز نوشین روان شد دلش پر هراس — همی رای زد روز و شب در[27] سه پاس[28]
بدو گفت موبد[29] که این رای نیست — که با رزم[30] کسری ترا پای نیست
برآرند ازین مرز آباد[31] خاک — شود کردهٔ[32] قیصر اندر[33] مغاک

---

[1] Л, I, IV—جای [2] K, VI—بالای [3] IV—زیب و خسرو [4] I, IV—که پیش در کاخ VI—در پیش ایوان [5] VI—شه [6] K—شادان یکی نو I—صدبن [7] K—доб. б.:

بخندید بسیار ازان شهریار * که آمد بران تود خود خواستار

[8] VI—ترسان [9] I—و оп. [10] I, IV—سپاه [11] VI—این [12] K—خانه پرتو(!) [13] I, VI—доб. و [14] I, IV, VI—ببخش و [15] Л—بیارا [16] K, VI—که رانی [17] K, I, IV, VI—بماند Доб. заголовки: Л—پوزش کردن قیصر و پذیرفتن باژ I—رفتن کسری بجنگ قیصر روم IV—اندر آگاه شدن قیصر از کار نوشین‌روان [18] K, I, IV—آورد [19] VI—آنکه [20] VI—ز قالینیوس [21] K—خبر کرد VI—بگفتند [22] K—بیامد ز راه I, IV, VI—و پیلان و گاه [23] VI—ایشان [24] K, I, IV, VI—بپیچید [25] Л, VI—доб. و [26] VI—دانندەرا [27] IV—هر VI—تا [28] Л, VI—سپاس K—доб. б.:

همی رای ایشان بران شد درست * که رزم دلیران بباید جست

[29] VI—اسقف [30] Л—رای I, IV—جنگ [31] K—با ارز [32] K—کرده‌بر VI—کرد (метр нарушен). [33] I, IV, VI—قیصران در

زوان[1] ستاینده و رای سست[2] — جز از رنج بر[3] پادشاهی نجست[4]
چو بشنید قیصر دلش خیره[5] گشت — ز نوشین‌روان رای او تیره[6] گشت
گزین کرد زان[7] فیلسوفان روم — سخن‌گوی[8] با دانش و[9] پاک بوم[10]
بجای[11] آمد از موبدان شست مرد — بکسری شدن نامزدشان بکرد[12]
پیامی فرستاد[13] نزدیک شاه — گرانمایگان برگرفتند راه
چو مهراس داننده‌شان پیش‌رو — گوی[14] در خرد[15] پیر و سالار نو[16]
ز هر چیز گنجی[17] بپیش اندرون — شمارش گذر کرده بر چند و چون
بسی لابه و پند و[18] نیکو سخن — پشیمان ز گفتارهای کهن
فرستاد با[19] باژ و[20] ساو گران — گروگان ز[21] خویشان و کنداوران
[چو مهراس گفتار قیصر شنید — پدید آمد آن بند بدرا کلید[22]]
رسیدند نزدیک نوشین روان — چو الماس کرده زبان با[23] روان[24]
چو مهراس نزدیک کسری رسید — برومی یکی[25] آفرین گسترید
تو گفتی ز تیزی وز[26] راستی — ستاره برآرد[27] همی زآستی[28]
بکسری چنین گفت کای شهریار — جهانرا بدین ارجمندی مدار[29]

---

[1] K, I, IV—زبان [2] K—چست [3] K—بجز رنج این I, IV—بجز رنج ازین [4] I—بجست VI—б. оп. [5] VI—تیره [6] VI—خیره [7] K, I, IV, VI—ازان [8] K, I, IV, VI—доб. و [9] I, VI—از [10] VI—آباد بوم Доб. заголовки: K—آگاه شدن قیصر از گشادن انطاکیه و قلعهای دیگر و هزیمت لشکر او و فرستادن رسولان پیش کسری IV—پیغام فرستادن قیصر نزد نوشین‌روان و زنهار خواستن [11] Л—بجا [12] K—زدوده روان و خردرا ز بد (?!). I, IV, VI—زدوده روان و خردرا ز گرد [13] Л, K—بیامد فرستاده [14] VI—که بد [15] K—سخن [16] K, I, IV, VI—در سال نو K—доб. б.:

بگفت آنچ بایست و پیغام بداد * که بادا همیشه جهاندار شاد

VI—доб. заголовок: زنهار خواستن قیصر از کسری [17] I—چندی IV—چیزی [18] VI—و оп. [19] I, IV—بس VI—فرستادن [20] K—و оп. [21] I, IV—و [22] I, IV, VI—б. оп. [23] K, I, IV—و [24] VI—б. оп. [25] VI—بزیر لبان [26] I—پیروزی و VI—ز بس شرم و بس [27] I—بتابد VI—نیابد [28] IV—б. оп.; Л, I, VI—کاستی [29] K—جهاندار و از خسروان یادگار и доб. б.:

جهانرا بدین ارجمندی مدان * چو ایمن نشینی سراید زمان

برومی تو اکنون و ایران تهیست   همه مرز بی‌ارز[1] و بی‌فرهیست
هران گه که قیصر نباشد بروم   نسنجد بیک پشه این مرز و[2] بوم
همه سودمندی ز مردم بود   چو او گم شود مردمی[3] گم بود
گراین رستخیز از پی خواستست   که آزرم و[4] دانش بدو[5] کاستست
بیاوردم اکنون[6] همه گنج روم   که روشن روان بهتر از گنج و بوم[7]
چو بشنید زو[8] این سخن شهریار   دلش گشت خرم چو باغ بهار
پذیرفت زو[9] هرچ آورده بود   اگر بدرهٔ زرّ و گر[10] برده بود[11]
فرستادگانرا ستایش گرفت   بران نیکویها فزایش گرفت
بدو گفت کای[12] مرد روشن خرد   نبرده[13] کسی کو خرد پرورد[14]
اگر زرّ گردد همه[15] خاک روم   تو سنگی تری زان[16] سرافراز بوم[17]
نهادند بر روم بر[18] باژ و ساو   پراگنده دینار ده[19] چرم گاو[20]
وزان جایگه نالهٔ گاودم   شنیدند و[21] آواز رویینه خم
جهاندار بیدار لشکر براند   بشام آمد و[22] روزگاری بماند
بیاورد چندان[23] سلیح و سپاه   همان برده و بدره و تاج و گاه
که پشت زمی‌را[24] همی داد خم   ز پیلان وز[25] گنجهای درم[26]

---

[1] VI—بی‌آرزو [2] I—و оп. [3] I, IV—نیکویی VI—نه خوب آید از مردمی [4] I—و оп. IV—از رزم [5] K—نکو VI—ازو [6] K, I, IV, VI—اینک [7] I, IV—رنج بوم [8] K, I, IV, VI—ازو [9] K—ازو I, IV—بپذرفت ازو [10] K—بود اگر I, IV—اگر [11] K—повторяет б. 710; VI—бб. 712—713 оп. [12] Л, VI—اگر [13] K—(!)نبرد [14] K—доб.:

اگر پارسا باشی و رای زن * دگردد(!) پراگنده این انجمن

[15] Л—همه مرز بوم—K [17] زین—I, IV, VI [16] همه زرّ گردد اگر—I همه گر شود زرّ آن
I, IV—доб. б.:

اگر پارسا باشی و رای زن * یکی باشد اگنده گنجی کهن (см. б. 732).
VI—доб. б.:

اگر پادشا باشی از رای زن * یکی باشدت گاه رفتن کفن

[18] K, VI—بوم و بر [19] I, IV—صد Б—عشرة [20] K, I, IV—доб. б.:

فرستاده‌را خلعت آراستند * کلاه و نگین و کمر خواستند

[21] VI—و оп. [22] K, VI—اندرون [23] VI—چندی [24] K, IV—زمین‌را [25] K—واز [26] VI—б. оп.

ازان مرز چون رفتن آمدش رای / بشیروی بهرام بسپرد جای
بدو گفت کاین باژ قیصر بخواه / مکن هیچ[1] سستی بروز و بماه
ببوسید شیروی روی زمین / همی خواند بر شهریار آفرین
که بیداردل باش و پیروز بخت / مگرداد زرد این کیانی درخت[2]
تبیره برآمد ز درگاه شاه / سوی اردن[3] آمد درفش سپاه[4]
جهاندار کسری چو خورشید بود / جهانرا ازو بیم و امید بود
بدین[5]سان رود آفتاب سپهر / بیک دست شمشیر و یک[6] دست مهر
نه بخشایش آرد بهنگام خشم / نه خشم آیدش[7] روز بخشش بچشم
چنین بود آن[8] شاه خسرو نژاد / بیاراسته بد جهانرا بداد[9]

[داستان نوشزاد با کسری][10]

اگر شاه دیدی[11] وگر[12] زیردست / وگر[13] پاکدل[14] مرد یزدان پرست
چنان دان که چاره نباشد ز جفت[15] / ز پوشیدن و خورد[16] و جای نهفت[17]
اگر پارسا[18] باشد و رای زن / یکی گنج باشد پراگنده[19] زن
بویژه که باشد ببالا بلند / فروهشته تا پای مشکین کمند
خردمند و هشیار و با رای[20] و شرم / سخن گفتنش خوب و آوای[21] نرم[22]
بدین[23]سان زنی داشت پرمایه شاه / ببالای سرو و[24] بدیدار ماه[25]

---

[1] I, IV — مگیر ایچ [2] VI — б. оп. [3] Л — ارمن K, I, IV, VI — آذر Б — وسار الی الأردن [4] K, I, IV — درفش و سپاه [5] K, I, IV — بدین [6] IV — بیک (метр нарушен). [7] Л — آمدش [8] IV — оп. آن (метр нарушен). [9] Л — б. оп.; Б — подробности оп. [10] K — داستان نوش زاد پسر بیرون آمدن نوشزاد — VI گفتار اندر داستان کسری با پسرش نوشزاد — IV شاه کسری بر پدر خویش Б — ذکر قصة نوشزاد بن کسری و خروجه علی ابیه الی آخر امره [11] K, I, IV — دیدم VI — بینم [12] K, I — اگر [13] K — اگر [14] I — شاددل [15] VI — نباشند جفت [16] Л — خفت [17] I — نهفت و خواب و خفت — VI و خوردن Б — لابد للانسان علی علّاته من سکن و مسکن و مطعم و ملبس [18] IV — پادشا [19] VI — برآگند [20] I, IV — با دانش و رای [21] IV — آواش [22] VI — б. оп. [23] K, I, IV — بدین [24] Л — و оп. [25] IV — доб. заголовок: آغاز داستان

بدین مسیحا بد این[1] ماه‌روی ز دیدار او شهر[2] پر گفت و گوی
یکی کودک آمدش خورشید[3] چهر ز ناهید تابنده‌تر بر سپهر
ورا نام خواندی نوش‌زاد نجستی ز ناز[4] از برش تندباد
ببالید[5] برسان سرو سهی هنرمند و زیبای[6] شاهنشهی[7]
چو دوزخ بدانست و راه بهشت عزیر و[8] مسیح و ره زردهشت
نیامد همی زند و استش درست دو رخرا بآب مسیحا بشست
ز دین پدر کیش مادر گرفت زمانه بدو[9] مانده اندر شگفت
چنان تنگدل گشته زو[10] شهریار که از گل نیامد جز از خار[11] بار
در کاخ و[12] فرخنده ایوان او[13] ببستند و کردند[14] زندان او[15]
نشستن گهش جند شاپور[16] بود از ایران وز[17] باختر دور بود[18]
بسی بسته و پرگزندان بدند[19] برین بهره با او[20] بزندان بدند[21]
بدان گه که بازآمد از روم شاه بنالید[22] زان[23] جنبش و رنج راه
چنان شد ز سستی که از تن بماند ز ناتندرستی بأردن[24] بماند
کسی برد زی نوش‌زاد آگهی که تیره شد آن فرّ شاهنشهی
جهانی پر آشوب گردد کنون بیارند هر سو بد رهنمون[25]
جهاندار بیدار کسری بمرد زمان و[26] زمین دیگری‌را سپرد
ز مرگ پدر شاد شد نوش‌زاد که هرگز ورا نام نوشین[27] مباد
برین[28] داستان زد یکی مرد[29] پیر که گر شادی از مرگ هرگز[30] ممیر

[1] K, I, IV, VI—آن [2] K, I, IV—شاه [3] VI—خوب روی و [4] K—زیان I, VI—خزان IV—جز آن [5] Л—بپالیز [6] K—بازیب [7] VI—تاج مهی [8] Л, I—و оп. [9] VI—ازو [10] K, I, IV, VI—گشت ازو [11] VI—بجز خوار(!) [12] Л, IV—و оп. [13] K, I, IV—اوی [14] VI—کرد آن [15] K, I, IV—اوی [16] I, IV—گند شاپور Б—جُندَیْسابور [17] K—واز [18] I, IV, VI—که از شادی و تاختن دور بود [19] K—بدید [20] K—با او I, IV—بدین شهر با وی VI—بدین شهر بسته Б—وفی هذه المدینة خلق کثیر من أساری الروم [21] K—بدید [22] Л—ز رنج تن از بار دادن I, IV, VI—بمالید(!) Б—ولما سار الملک من أنطاکیة الی الأردن مرض [23] K, I, IV—ازان VI—از [24] K—ببرزن [25] K, I, IV, VI—б. оп.; Б—оп. подробности. [26] K, VI—زمانه [27] K, I, IV—[K—نوشین] ناز و نوشی VI—ناز و شادی [28] I, IV—بدین [29] K, I, IV—شهره [30] I, IV, VI—من تو

پسر کو ز راه پدر بگذرد / ستمکاره خوانیمش ار بی‌خرد
اگر بیخ حنظل بود ترّ و خشک[1] / نشاید[2] که بار[3] آورد شاخ مشک[4]
چرا گشت باید همی زان[5] سرشت / که پالیزبانش ز اول بکشت[6]
اگر میل یابد همی سوی خاک[7] / ببرّد[8] ز خورشید وز[9] باد و خاک[10]
نه زو بار باید[11] که یابد[12] نه برگ / ز خاکش بود زندگانی و مرگ
یکی داستان کردم[13] از نوش زاد / نگه کن مگر[14] سر نپیچی ز داد
اگر چرخرا کوش صدری[15] بدی(؟) / همانا که صدریش[16] کسری بدی
پسر سر[17] چرا پیچد از راه اوی[18] / نشست که جوید ابر[19] گاه اوی[20]
ز من بشنو این داستان سربسر / بگویم ترا ای پسر دربدر
چو گفتار دهقان بیاراستم[21] / بدین خویشتن‌را نشان[22] خواستم[23]
که ماند ز من یادگاری چنین / بدان[24] آفرین کو کند آفرین
پس از مرگ بر[25] من که گوینده‌ام / بدین نام[26] جاوید جوینده‌ام

* *
*

چنین گفت گویندهٔ پارسی / که بگذشت سال از برش[27] چار سی
که هر کس که بر دادگر[28] دشمنست / نه مردم نژادست کآهرمنست
هم از نوشزاد آمد این داستان / که یاد[29] آمد از گفته باستان

---

1 K—برگ مشک I, IV, VI—پر ز مشک 2 I, IV—نباید 3 IV—یاد 4 K—خشک I, IV—برگ خشک VI—ز تلخی حنظل شود بهر خشک Б—оп. подробности. 5 K—آن 6 I, IV, VI—بآغاز کشت 7 Л—پاک IV—وگر میل دارد سوی چرخ پاک 8 VI—نبرد 9 K, I, VI—واز 10 K—گرد پاک VI—بادپاک 11 Л—(?)اید IV—ماند 12 K, I, IV, VI—باشد 13 VI—گویم 14 Л, I—نگر VI—که تا 15 K—مدری I—کوس و مدری IV—نوش و مدری VI—نوش بدری کوش و مدری 16 K—مدریس I—مدریشی IV—بدریشی VI—نذریشی 17 Л—پس 18 Л, VI—او 19 K—جست بر I, IV—نشستن همی جست‌بر VI—نشستن که جست بر 20 Л, VI—نشستن گهی جست 21 I—بیاراستیم 22 IV—خوبی داستان 23 I—خواستیم 24 K, I, IV, VI—بران 25 Л, I, IV—من 26 K—ازین نام IV, VI—نامه [IV—بدین] برین 27 Л—برین 28 I, IV—پادشا 29 Л—باز

چو بشنید فرزند کسری که تخت   بپردخت زان[1] خسروانی درخت
در کاخ بگشاد[2] فرزند شاه   برو انجمن شد فراوان[3] سپاه
کسی کو ز بند خرد جسته[4] بود   بزندان نوشین‌روان بسته بود
ز زندانها[5] بندها برگرفت   همه شهر ازو دست بر سر گرفت
بشهر اندرون هرک ترسا بدند   اگر جاثلیق ار[6] سکوبا[7] بدند[8]
بسی انجمن کرد بر خویشتن   سواران گردنکش و[9] تیغ زن[10]
فراز آمدندش تنی[11] سی هزار   همه نیزه‌داران خنجرگزار[12]
یکی نامه بنوشت[13] نزدیک خویش[14]   ز قیصر چو آیین تاریک[15] خویش[16]
که بر چند شاپور[17] مهتر تویی   هم‌آواز و هم‌کیش قیصر تویی
همه شهر ازو پر گنهکار شد[18]   سر بخت برگشته بیدار شد[19]
خبر زین[20] بشهر مداین رسید   ازان کآمد از پور کسری[21] پدید
نگهبان مرز مداین ز راه   سواری برافگند نزدیک شاه
سخن هرچ بشنید با او[22] بگفت   چنین آگهی کی بود در نهفت[23]
فرستاده برسان آب روان   بیامد بنزدیک نوشین‌روان[24]
بگفت انچ بشنید و نامه بداد   سخنها که پیدا شد از نوشزاد

---

[1] K, VI — ازان IV — آن [2] VI — بگشود [3] K, I, IV — ز هر سو [4] Л — پند و خرد گشته K, VI — بند خرد خسته IV — بند پدر خسته [5] K, I, IV — ز دیوانگان VI — ازان بندیان [6] Л, K — و [7] K — سکوپا IV — شکوبا [8] Л — شدند [9] K, I, IV — و оп. [10] VI — б. оп. [11] K — آمدش لشکری [12] K — از در کارزار I, IV, VI — همه نامداران در کارزار K — доб.:
بسی داد مادر ورا خواسته * که از شاه بد گنجش آراسته
ازین آگهی نزد قیصر رسید * ز کسری جهانی فرود آرمید
بمیغ اندرون رفت خورشید اوی * ز گیتی بریده شد امید اوی
[13] VI — کردش ز [14] K — اوی [15] K, IV — باریک VI — بقیصر بآیین تاریک [16] K — اوی [17] K — جنگ شاپور I, IV, VI — که بر خیز شاها که [18] Л — بود I, IV — کینه کردار شد [19] Л — بود [20] K — زو [21] Л, I, IV — که آمد ز فرزند کسری K — که آمد جهانجوی دیگر [22] I, IV — وی [23] I, IV — که با جان پاکش خرد بود جفت VI — که با مغز پاکت خرد باد جفت IV — повторяет этот б. [24] I, IV — бб. 782—783 оп.

ازو شاه بشنید و[1] نامه بخواند[2] — غمی گشت زان کار و تیره بماند[3]
جهاندار با موبد[4] سرفراز — نشست و سخن رفت[5] چندی[6] براز[7]
چو گشت آن[8] سخن بر دلش جای گیر — بفرمود تا نزد[9] او شد دبیر[10]
یکی نامه بنوشت با داغ و درد — پر آژنگ رخ لب پر از باد سرد
نخستین بران[11] آفرین گسترید — که چرخ وزمان و زمین آفرید
نگارندهٔ هور[12] و کیوان و ماه[13] — فروزندهٔ فرّ و دیهیم و گاه[14]
ز خاشاک ناچیز تا شیر و پیل[15] — ز گرد پی[16] مور تا رود نیل[17]
همه زیر فرمان یزدان بود[18] — وگر در دم سنگ و سندان بود[19]
نه فرمان اورا کرانه پدید — نه زو پادشاهی بخواهد[20] برید
بدانستم این نامهٔ ناپسند[21] — که آمد ز فرزند چندین[22] گزند
وزان[23] پرگناهان زندان شکن[24] — که گشتند با نوشزاد انجمن
چنین روز اگر چشم دارد کسی — سزد گر نماند بگیتی بسی[25]
که جز مرگرا کس ز مادر نزاد — ز کسری برآغاز[26] تا نوشزاد[27]
رها نیست از چنگ و منقار مرگ[28] — پی[29] پشه و مور با پیل و کرگ[30]
زمین گر گشاده کند راز خویش — بپیماید آغاز و انجام[31] خویش[32]

---

[1] I, IV, VI — و оп. [2] Л, I, IV, VI — خیره بماند [3] K — ازان کار خیره بماند I, IV — گفت ازان کار چون نامه خواند VI — ازان کار نامه بخواند [4] Л — доб. و [5] K, I, IV — گفت [6] VI — چند گفتش [7] Доб. заголовки: K — نامه کسری بنزد سپهبد خود از کار نوشزاد I, IV — نامه کسری [IV — доб. نوشین‌روان] بنزد رامبرزین [8] VI — این [9] K, I, IV, VI — پیش [10] K — б. переставлен со след. б. [11] VI — برو [12] K — ماه VI — سور [13] K — هور [14] K — زور [15] Л — پشت پیل [16] Л, I, IV — دم [17] K — آب نیل I, IV — ز گردون برو تا لب آب نیل [I — آب گیر нет рифмы] VI — б. оп. [18] K, I, IV — روند [19] K — اگر چند در زیر سندان روند I, IV — اگر چند بمیان [IV — میدان و] سندان روند и во всех ркп. обратный порядок мисра; VI — (метр нарушен) گر از خاک بر چرخ گردان رویم * بتر از آنست کز ایران رویم [20] IV — نخواهد [21] VI — دلپسند [22] Л, I — چندی [23] I, IV — ازان [24] K — لشکر شکن [25] VI — б. оп. [26] Л, K — بآغاز [27] VI — б. оп. [28] IV — برو بگذرد پرّ و پیکان مرگ VI — این‌را از ایران [29] K, I, IV, VI — سر [30] K, I, IV, VI — обратный порядок мисра. [31] K — نماند سرانجام سترگ I, IV — اندازهٔ ساز وآغاز [32] VI — бб. 798 и 799 оп.

کنارش پر[1] از تاجداران بود | برش پر ز خون سواران بود
پر از مرد دانا بود دامنش | پر از خوب رخ جیب[2] پیراهنش
چه افسر نهی بر سرت بر چه ترگ | بدو بگذرد زخم پیکان[3] مرگ
گروهی که یارند با نوشزاد | که جز مرگ کسری ندارند[4] یاد
اگر خود گذر یابی[5] از روز بد[6] | بمرگ کسی شاد باشی سزد[7]
و دیگر که از مرگ شاهان داد | نگیرد کسی یاد[8] جز بد نژاد
سر نوشزاد از خرد[9] باز گشت | چنین[10] دیو با او هم‌آواز گشت
نباشد برو پایدار[11] این سخن | برافراخت چون خواست آمد ببن[12]
نبایست کو[13] نزد ما دستگاه[14] | بدین آگهی خیره کردی[15] تباه[16]
اگر تخت گشتی ز خسرو[17] تهی | همو بود زیبای شاهنشهی[18]
چنین بود خود در خور کیش اوی[19] | سزاوار جان[20] بداندیش اوی[21]
ازین بر دل اندیشه و[22] باک نیست | اگر کیش فرزند ما پاک نیست[23]
وزین[24] کس[25] که با او بهم ساختند | وز آزرم ما دل بپرداختند[26]
وزان[27] خواسته کو تبه[28] کرد نیز | همی بر[29] دل ما نسنجد بچیز[30]
بداندیش و بیکار[31] و بدگوهرند | بدین زیر دستی نه اندر خورند
ازین دست خوارست بر ما[32] سخن | ز کردار ایشان تو دل بد مکن
مرا بیم[33] و باک از جهانداورست | که از دانش برتران[34] برترست
نباید که شد جان ما بی‌سپاس[35] | بنزدیک یزدان نیکی شناس

[1] I — کنار وی [2] Л, I, IV — چاک K, VI — ماهرخ جنب [VI — جیب] [3] K — برو بگذرد چنگ و دندان I, VI — پرّ و پیکان [4] Л, VI — نگیرند I — مرگ را کس نگیرند [5] VI — یابد [6] Л — مرگ K — کار بد [7] Л — بسربر نهی پر ز پولاد ترگ [8] K — نگردد کسی شاد [9] K, I, IV — ار ز ما VI — آن زمان [10] VI — که آن [11] VI — بر ما پدید [12] VI — که این رسم و آیین که افگند بن K, I, IV — б. оп. [13] I — کز [14] I, IV — پایگاه [15] Л — گشتی [16] K, VI — б. оп. [17] K, I, IV — کسری [18] VI — б. оп. [19] Л, VI — او [20] VI — رای [21] Л, VI — او [22] K — اندیشهٔ [23] VI — б. оп. [24] K, I, IV, VI — وزان [25] K — پس [26] K, I, IV, VI — б. переставлен со след. б. [27] K — وزین [28] VI — تلف [29] VI — در [30] K — بسیجد نه نیز(!) IV — доб. опущенный выше б. 806. [31] K — بدنام I, IV, VI — بدکار [32] K — چو از دست برخاست بر ما I, IV — مارا [33] K, I, IV, VI — ترس [34] K — برتر(!) [35] K, I, IV — ناسپاس VI — من ناسپاس

مرا داد پیروزی و فرّهی   فزونی و دیهیم شاهنشهی
سزای[1] دهش گر نیایش بدی   مرا بر فزونی[2] فزایش بدی
گر[3] از پشت من رفت یک قطره[4] آب   بجای دگر یافته جای[5] خواب
چو بیدار شد دشمن آمد مرا   بترسم که رنج از من[6] آمد مرا
وگر گاه[7] خشم جهاندار نیست   مرا از[8] چنین کار تیمار[9] نیست[10]
وزان کس که با او[11] شدند انجمن   همه زار و خوارند بر چشم من
وزان نامه کز قیصر آمد بدوی[12]   همی آب تیره درآمد بجوی
ازان کو همآواز[13] و همکیش اوست   گمانند[14] قیصر بتن[15] خویش اوست
کسی را که کوتاه باشد خرد   بدین[16] نیاکان خود ننگرد[17]
گران[18] بیخرد سر بپیچد ز داد   بدشنام او لب نباید گشاد
که دشنام او ویژه دشنام ماست   کجا[19] از پی و[20] خون و[21] اندام ماست
تو لشکر بیارای و برساز جنگ   مدارا کن اندر میان با[22] درنگ
ور[23] ایدونک تنگ اندر آید سخن   بجنگ اندرون هیچ تندی[24] مکن
گرفتنش بهتر ز کشتن بود   مگرش از گنه باز گشتن بود
از آبی کزو[25] سرو آزاد رست   سزد گر نباید بدو خاک شست[26]
وگر خوار گیرد[27] تن ارجمند   بپستی نهد روی سرو بلند
سرش برگراید[28] ز بالین[29] ناز   مدار ایچ ازو گرز و شمشیر باز
گرامی که خواری کند آرزوی[30]   نشاید جدا کرد اورا ز خوی[31]

---

[1] K—بجای [2] K—ستایش [3] K, I, IV, VI—نه [4] I—گشت یک چشمه IV—نیز یک قطره [5] K, I, IV, VI—یافت آرام [6] I, IV, VI—تن [7] Л—доб. و [8] VI—این [9] VI—دشوار [10] K—бб. 821—825 оп. [11] Л—تو [12] Л—بروی VI—بنوشت بر قیصر اوی [13] VI—سزاوار [14] Л—ز دین IV—که ماننند VI—گمانم که IV—گماند که Б—оп. подробности. [15] VI—مگر [16] I, IV, VI—ز دین [17] I, IV, VI—بگذرد [18] VI—چو آن [19] K, I, IV, VI—که او [20] I—و оп. [21] IV—و оп. [22] VI—و [23] I, IV—ار [24] Л—سستی I, IV, VI—تندی Б—فإن أبى بجنگ آید او هیچ إلا الطغیان فی غُلَوائه و التمادی فی غیه فأقدم الی لقائه [25] K—گیاهی که بر [26] Л—سست IV—بآب خرد بس ببایدت شست K—گر گراید IV—бб. 831—832 оп. [27] VI—گردد [28] I, IV—گر گراید VI—گر نیامد [29] VI—ببالین [30] K, IV—آرزو [31] K—بازخو IV—کرد ازو خو

یکی ارجمندی بود کشته[1] خوار — چو با شاه گیتی کند کارزار[2]
تو از کشتن او مدار ایچ باک — چو خون سر خویش گیرد بخاک[3]
سوی کیش قیصر گراید همی — ز دیهیم ما سر بتابد[4] همی
عزیزی[5] بود زار و خوار و نژند — گزیده بشاهی[6] ز چرخ بلند
بدین داستان زد یکی مهر نوش[7] — پرستار با هوش و[8] پشمینه پوش
که هر کو بمرگ پدر گشت شاد — ورا رامش و[9] زندگانی مباد
تو از[10] تیرگی روشنایی مجوی — که با آتش آب اندر آید بجوی
نه آسانیی[11] دید بی‌رنج کس — که روشن زمانه بدینست[12] و بس
تو با چرخ گردان مکن دوستی — که گه مغز اویی و گه پوستی
چه جویی ز کردار او[13] رنگ و بوی — بخواهد[14] ربودن چو بنمود روی
بدان گه بود بیم[15] رنج و[16] گزند — که گردون[17] گردان برآرد[18] بلند
سپاهی که هستند با نوش زاد — کجا سر بپیچند چندین ز داد
تو آنرا جز از باد و بازی مدان[19] — گزاف زنان بود و رای بدان[20]
هران کس که ترساست از لشکرش — همی از پی کیش پیچد سرش[21]
چنینست کیش[22] مسیحا که دم — زنی تیز و[23] گردد کسی زو[24] دژم
نه پروای[25] رای مسیحا بود — بفرجام[26] خصمش چلیپا بود
دگر هر که هست از پراگندگان[27] — بدآموز و بدخواه و از بندگان[28]

[1] I—گشته Б—по смыслу کُشته [2] K—доб. б.:

کسی کو بکین جهاندار شاه * نسازد شود کشته دل پرگناه

[3] K, I, IV, VI—جوید ز خاک [4] I, VI—شتابد IV—نتابد [5] K—عزیزش [6] K—سپاهی گزید I, IV—سپاهی [7] K—مرد هوش [8] K, I, IV—و оп. [9] K—و оп. [10] K, VI—بی [11] Л, K, I—آسانی (метр нарушен). [12] VI—بدینست [13] I, IV—پویی ز گلنار او VI—ز گلزار پر [14] I, IV, VI—که خواهد [15] Л, K, I—доб. و [16] I—و оп. [17] VI—доб. و [18] Л—برآید Б—оп. подробности. [19] VI—مدار [20] Л—جهاندیده آزی مدان I, IV—جهانبین درازی مدان VI—نگردد ببازی کسی شهریار [21] K—تنش [22] VI—دین [23] K, I, IV, VI—و оп. K—کسی شاد [24] I, IV—زان [25] K, I, IV—نه بر راه و VI—نه بر رای و [26] VI—که فرجام [27] Л—و دیگر کنید از پراگندگان VI—انباز [IV—انبار] I, IV—آگندگان که نی از پراگندگان Б—оп. подробности. [28] Л—کارندگان I, IV—کاوندگان VI—بد گوی خواهندگان

از ایشان یکی برتری رای[1] نیست   دم باد[2] با رای[3] ایشان یکیست
بجنگ ار گرفته شود نوشزاد   برو زین[4] سخنها مکن هیچ یاد
که پوشیده رویان او در نهان[5]   سرآرند برخویشتن بر زمان[6]
هم ایوان او ساز[7] زندان اوی[8]   ابا[9] آنک بردند فرمان اوی[10]
در گنج یکسر بدو[11] بر مبند   وگر چه چنین خوار شد[12] ارجمند
ز پوشیده رویان[13] و از خوردنی   ز[14] افگندنی هم ز گستردنی[15]
برو هیچ تنگی نباید[16] بچیز   نباید که چیزی نیابد[17] بنیز
وزین[18] مرزبانان ایرانیان   هران کس که بستند با او میان
چو پیروز گردی مپیچان سخن   میانشان بخنجر بدو نیم کن[19]
هران[20] کس که او دشمن پادشاست   بکام نهنگش سپاری رواست[21]
جزان هرک[22] مارا بدل[23] دشمنست   ز تخم جفا پیشه آهرمنست
ز ما نیکوییها نگیرند[24] یاد   ترا آزمایش بس[25] از نوشزاد[26]
ز نظّاره هر[27] کس که دشنام داد   زبانش بجنبید[28] بر نوشزاد
بران[29] ویژه دشنام ما خواستند   بهنگام بد گفتن آراستند
مباش اندرین[30] نیز همداستان   که بدخواه راند[31] چنین داستان
گر او بیهنر شد هم از پشت ماست   دل ما برین[32] راستی برگواست
زبان کسی کو ببد کرد یاد   وزو[33] بود بیداد بر نوشزاد[34]

---

1 Л—یکی‌را بدل ترس I, IV, VI—آلت ترس 2 Л—ترس 3 I, IV—باد و بازار 4 VI—ورا زین 5 K, I—جهان VI—زمان 6 K—شوند از بد او در نهان I—بر نهان IV, VI—بر جهان 7 K, I, IV—به که 8 Л, K, VI—او 9 Л, K—بود I, IV—بد و 10 Л, K, VI—او 11 I, IV, VI—برو 12 K, I, IV, VI—گشت 13 K, I, IV, VI—پوشیدنیها 14 VI—از 15 VI—وپراگندنی 16 IV—نیاید 17 Л—دماند (в тексте конъектура); I, IV, VI—که چیز آن سخنها نیرزد K—نشاید که چیزی نیرزد 18 VI—وزان 19 K—б. оп. 20 K, I, IV, VI—که هر 21 K—обратный порядок мисра. 22 K—چه آنکس که 23 I, IV, VI—خود از بن هران کو مرا 24 K—نگیرید IV—بگیرید 25 K—همی شاد گشتند 26 K, I, IV, VI—доб.:

همه پیش ازین پاسبانان بدند * ز بادافره ما هراسان بدند

27 I, IV—نظاره هران 28 VI—بجوشید 29 K, I, IV, VI—بدان 30 K—اندران 31 IV—را بُد 32 IV—بدین VI—بدان 33 Л—وز(!) (метр нарушен). 34 VI—б. оп.

همه داغ[1] کن بر سر انجمن — مبادش زبان و مبادش دهن[2]
کسی کو بجوید همی روزگار — که تا سست[3] گردد تن شهریار
بکار آورد کژّی و دشمنی[4] — بداندیشی[5] و کیش آهرمنی[6]
بدین پادشاهی نباشد رواست — که فرّ و[7] سر و افسر و چهر[8] ماست
نهادند بر نامه بر مهر شاه — فرستاده برگشت پویان[9] براه
چو از ره سوی[10] رام‌برزین رسید — بگفت آنچ از شاه[11] کسری[12] شنید
چو آن[13] گفته شد نامهٔ او بداد — بفرمان که فرمود با نوش‌زاد[14]
سپه کردن و جنگرا ساختن[15] — وز آزرم[16] او مغز پرداختن
چو آن نامه برخواند مرد کهن[17] — شنید از فرستاده چندی[18] سخن[19]
بدانگه که خیزد خروش خروس — ز درگاه برخاست آوای[20] کوس
سپاهی بزرگ از مداین برفت — بشد رام‌برزین سوی جنگ تفت
پس آگاهی آمد سوی نوش‌زاد — سپاه انجمن کرد و روزی بداد[21]
همه جاثلیقان و بطریق روم — که بودند زان[22] مرز[23] آباد بوم
سپهدار شماس پیش اندرون — سپاهی همه دست شسته بخون[24]
برآمد خروش از در نوش‌زاد — بجنبید[25] لشکر چو دریا ز باد[26]
بهامون کشیدند یکسر[27] ز شهر — پر از جنگ سر دل پر از کین و زهر
چو گرد سپه رام‌برزین بدید — بزد نای رویین و صف برکشید

---

[1] VI—باد [2] K—б. оп. [3] I—بست IV—پشت VI—نیست [4] K—کاستی [5] K, VI—و آمد [6] K—و ناراستی بداندیشه [7] K—که اینجا [8] I, IV, VI—از بهر [9] K, VI—آمد [10] VI—چو نامه بر [11] VI—از لفظ [12] K—ایران [13] I—چنین IV—این [14] Доб. заголовки: Л—رسیدن نامهٔ نوشین‌روان نزدیک رام‌برزین با نوش‌زاد IV—آگاه شدن نوش‌زاد از آمدن لشکر بجنگ او K—رزم رام‌برزین با نوش‌زاد VI—هلاک کردن رام‌برزین نوش‌زادرا [15] I—تاختن [16] I, IV, VI—وزان‌رزم [17] I, IV—فرخ دبیر [18] K, VI—چندان [19] I, IV—آن فرستادهٔ تیزویر [تیروتیر—IV](!) [20] Л, VI—آواز [21] K—بجنبید لشکر چو دریا ز باد [22] K—ازان I, IV, VI—بود اندران [23] VI—доб. و [24] K—доб. б.:

همی‌تاخت هر کس به بیراه و راه * باندرز و تیمار بیدار شاه

[25] Л, I, IV, VI—خروشید (в тексте по T). [26] K—سپاه انجمن کرد و روزی بداد [27] K, VI—لشگر

ز گرد سواران جوشنوران[1] گرایندن گرزهای گران
دل سنگ خارا همی بردرید کسی روی خورشید تابان ندید
بقلب سپاه اندرون نوش‌زاد یکی ترگ رومی بسربر نهاد
سپاهی بد از جاثلیقان روم که پیدا نبد از پی نعل بوم
تو گفتی مگر خاک جوشان شدست هوا بر سر او خروشان شدست
زره‌دار گردی بیامد دلیر کجا نام او بود پیروز شیر[2]
خروشید کای نامور نوش‌زاد سرت‌را که پیچید چونین[3] ز داد
بگشتی ز دین کیومرّثی هم از راه هوشنگ و طهمورثی
مسیح فریبنده خود[4] کشته شد چو از دین یزدان سرش گشته شد
ز دین‌آوران کین[5] آن کس مجوی کجا کار[6] خودرا ندانست روی
اگر فرّ[7] یزدان برو[8] تافتی جهود اندرو راه[9] کی یافتی
پدرت آن جهاندار آزادمرد شنیدی که با روم و قیصر چه کرد
تو با او کنون جنگ سازی همی سرت بآسمان[10] برفرازی همی[11]
بدین چهر چون[12] ماه و این فرّ و برز برین یال و کتف و برین[13] دست و گرز
نبینم خرد هیچ نزدیک تو چنین خیره شد جان تاریک تو
دریغ آن سر و تاج و نام و نژاد که اکنون همی‌داد خواهی بباد
تو با شاه کسری بسنده نه‌ای وگر[14] پیل و شیر[15] دمنده نه‌ای
چو دست و عنان تو ای شهریار بایوان شاهان[16] ندیدم نگار

---

[1] K — نیزه‌وران I, IV, VI — جوشن‌سران [2] K — بیداد شیر I — بیروز بیر(!) Б — و خرج فارس من عسکر مرزبان المدائن یسمی فیروز [3] Л — چندین I, IV, VI — سزد گر نپیچی [4] K — چون [5] K, I, IV, VI — دین [6] K — که او دین I, IV, VI — که او کار [7] I, IV, VI — د ن [8] IV — بدو [9] I, IV, VI — جهودی [VI — یهودی] بر و دست [10] I — سرت‌را ز آسمان
[11] K—доб.:

پدر زنده و پور جویای گاه * چگونست آیین و رسم سپاه
ترا فر و برزست و کیلی پدر * ازان تو بیشست فر و هنر(?)
گرو بگذرد تاج و تختش تراست * کنون رزم او جستن از تو خطاست

[12] IV — واین [13] K, VI — بدین شاخ و این یال و این I, IV — بدین یال و این شاخ و این
[14] VI — مگر [15] IV — شاه و پیل [16] K, VI — بر ایوان شاهی

چو پای[1] و رکیب تو[2] و یال تو — چنین شورش[3] و دست[4] و کوپال تو[5]
نگارندهٔ چین نگاری ندید — زمانه چو تو[6] شهریاری ندید
جوانی[7] دل شاه[8] کسری مسوز — مکن تیره این آب[9] گیتی فروز[10]
پیاده شو از باره زنهار[11] خواه — بخاک افگن این[12] گرز و رومی کلاه
اگر دور از[13] ایدر[14] یکی باد سرد — نشاند[15] بروی تو بر تیره گرد
دل شهریار از تو بریان شود — ز روی تو خورشید گریان شود
بگیتی همه تخم زفتی مکار — ستیزه نه خوب آید[16] از شهریار
گر از رای[17] من[18] سر بپیچی بری — بلندی گزینی[19] و کنداوری
بسی پند پیروز یاد آیدت — سخنهای بدگوی باد آیدت[20]
چنین داد پاسخ ورا نوشزاد — که ای پیر فرتوت[21] سر پر ز باد
ز لشکر مرا[22] زینهاری مخواه — سرافراز گردان و فرزند شاه
مرا دین کسری نباید همی[23] — دلم سوی مادر گراید همی[24]
که دین مسیحاست آیین اوی[25] — نگردم من از فرّه و[26] دین اوی[27]
مسیحای دین‌دار اگر کشته شد — نه فرّ جهاندار ازو[28] گشته شد
سوی پاک یزدان شد آن رای[29] پاک — بلندی ندید[30] اندرین تیره خاک
اگر من شوم کشته زان[31] باک نیست — کجا زهر مرگست و[32] تریاک نیست[33]
بگفت این سخن پیش پیروز پیر — بپوشید روی هوارا بتیر
برفتند گردان لشکر ز جای — خروش آمد از کوس وز[34] کرّنای
سپهبد چو آتش برانگیخت اسب — بیامد بکردار آذرگشسب

---

1 Л — پا 2 I, IV — و بر 3 K — گردش 4 I, IV — چنگ 5 VI — б. оп. 6 K — چون تو I, IV — چونین VI — زین‌سان 7 K — چو دانی 8 I, IV — بدین کودکی 9 K — ماه I, IV — تاچ 10 VI — б. оп. 11 Л — زینهار K, I, IV — از شاه زنهار VI — شود شاه زنهار 12 VI — آن 13 Л — دور ز 14 VI — ایلا 15 K — نشاید(!) 16 K — آمد 17 Л — راه VI — بند 18 IV — من оп. (метр нарушен). 19 I, IV — بتندی گرائی 20 I, IV — بگزایدت 21 Л — доб. و 22 K, I, IV — چو من VI — چونین 23 Л — نباید بکار 24 Л — فزاید شمار IV — доб. заголовок: رزم نوشزاد با ایرانیان و کشته شدن نوشزاد 25 Л, VI — او 26 K — از راه و از VI — از فرّ و 27 Л, VI — او 28 Л — زو 29 Л — یاد I, IV — از خاک VI — جان 30 Л — بدید 31 I — بس VI — زین 32 I, VI — زهر من گشت 33 IV — б. оп. 34 K — واز I, IV — و نالهٔ

چپ لشکر شاه ایران ببرد   بپیشش سپه درنماند ایچ گرد
فراوان ز مردان[1] لشکر[2] بکشت   ازان کار شد رام برزین درشت
بفرمود تا تیر باران کنند   هوا چون تگرگ بهاران کنند[3]
بگرد اندرون خسته شد نوشزاد   بسی کرد از[4] پندپیروز یاد[5]
بیامد بقلب سپه پر ز درد[6]   تن از تیر[7] خسته رخ از[8] درد زرد[9]
چنین گفت پیش دلیران[10] روم   که جنگ پدر زار و خوارست و شوم
بنالید و گریان[11] سقفرا بخواند   سخن هرچ بودش بدل[12] در براند
بدو گفت کین روزگار دژم   ز من بر من آورد چندین ستم
کنون چون بخاک اندر آید سرم   سواری برافگن بر[13] مادرم[14]
بگویش که شد زین[15] جهان نوشزاد   سر آمد بدو[16] روز بیداد و داد[17]
تو از من مگر دل نداری برنج   که اینست رسم سرای سپنج
مرا بهره اینست زین[18] تیره روز   دلم چون بدی شاد و گیتی‌فروز
نزاید جز از[19] مرگرا جانور   اگر مرگ دانی[20] غم من مخور[21]
سر من ز کشتن پر از دود نیست   پدر بتّر[22] از من که خشنود نیست
مکن دخمه و تخت و[23] رنج دراز   برسم مسیحا یکی[24] گور ساز
نه کافور باید نه مشک و عبیر   که من زین جهان کشته[25] گشتم بتیر
بگفت این و لبرا[26] بهم برنهاد   شد آن نامور شیردل[27] نوشزاد

---

[1] K—پیران I, VI—شیران [2] IV—ز لشکرش گردان [3] K — доб. б.:
ز پیروزه پیکان بپوشید شید * نماند ایچ تنرا ببودن امید
[4] K, I, IV—ازان [5] VI—سرآمد بدو روز بیداد و داد [6] I, IV—شد ز گرد [7] K—ز خم
[8] K—دلش [9] VI—б. оп. [10] K—پر درد کز بوم [11] K—گویان [12] K—بدو [13] K, I, IV—سوی [14] VI—б. оп. [15] I—از [16] K, IV—برو [17] VI—
چنین گو بمادر که شد نوشزاد * سرآمد برو بخت و کام و مراد
[18] K—این بود ازین I, IV, VI—ازین [19] VI—بجز [20] K, VI—مرد خواهی [21] I—اگر برد خواهی تن من ببر IV—اگر برپرد بر فلک او بپر VI—مبر [22] I—نیز IV—بدتر [23] VI—مکن تخته و دخمه [24] VI—بدین مسیحا مرا [25] Л—خسته VI—سبب کشته [26] K, VI—لبها [27] Л—شاددل نامور VI—نامور تنگدل

چو آگاه[1] شد لشکر از مرگ شاه — پراگنده گشتند زان[2] رزمگاه[3]
چو بشنید کو کشته شد پهلوان — غریوان[4] ببالین او شد دوان[5]
ازان رزمگه[6] کس نکشتند نیز — نبودند شاد و نبردند چیز
ورا کشته دیدند و افگنده خوار — سکوبای رومی سرش بر کنار[7]
همه رزمگه گشته زو پر خروش — دل رامبرزین پر از درد و جوش[8]
ز اسقف بپرسید کز نوشزاد — از اندرز شاهی[9] چه داری بیاد[10]
چنین داد پاسخ که جز[11] مادرش — برهنه نباید که بیند برش[12]
تن خویش چون دید خسته بتیر — ستودان نفرمود و مشک و عبیر
نه افسر نه دیبای رومی نه تخت — چو از بندگان دید تاریک بخت
برسم مسیحا کنون مادرش — کفن سازد و گور و هم چادرش[13]
کنون جان او با مسیحا یکیست — همانست کاین خسته[14] بر دار نیست
مسیحی بشهر اندرون هرک[15] بود — نبد هیچ ترسای[16] رخ ناشخود[17]
خروش آمد از شهر وز[18] مرد و زن — که بودند یکسر[19] شدند انجمن
تن شهریار[20] دلیر و[21] جوان — دل و دیدهٔ شاه نوشین‌روان

---

[1] IV—چراگاه(!) [2] K, I, IV, VI—ازان [3] K — доб. заголовок: کشته شدن نوشزاد پسر شاه کسری در جنگ [4] VI — خرامان [5] K, VI—نوان [6] K — جایگه [7] IV—б. оп. [8] VI—б. оп. [9] K, I, IV—ز اندرز شاهان VI—سخن هر چه گفت او [10] K — доб. приложение I. [11] I, IV—چون [12] K—کفن سازد و گور پوشد برش I—ببیند برهنه نباید سرش IV—ببیند برهنه نسازد تنش VI—бб. 946—949 оп. и доб. приложение II; K—после этого б. помещает б. 950. [13] K, I, IV—گور پوشد برش [14] I, IV, VI—کو کشته [VI—کین] [15] K, I, IV—نماند ایچ ترسا و [I—دو] [16] Л — ترسا (метр нарушен). [17] VI—
پس آنگه خبر شد بشهر اندرون * که شد اختر شاه زاده نگون
[18] K—واز I, IV—و هر VI—از نالهٔ(!) [19] VI—که و مه ز شهری [20] I, IV—که بد شهریاری VI — که شد شهریار [21] K — و оп.

بتابوتش از جای[1] برداشتند سه فرسنگ بردست[2] بگذاشتند[3]
چو آگاه شد زان سخن مادرش بخاک اندرآمد سر و افسرش
ز پرده برهنه بیامد براه برو انجمن گشته بازارگاه
سراپرده‌ای[4] گردش اندر زدند جهانی همه خاک بر سر زدند
بخاکش سپردند و شد نوشزاد ز باد آمد و ناگهان شد بباد
همه جند[5]شاپور گریان شدند ز درد دل[6] شاه بریان شدند
چه پیچی همی خیره در بند آز چو[7] دانی که ایدر نمانی دراز
گذر[8] جوی و چندین جهانرا مجوی گلش زهر دارد بسیری[9] مبوی[10]
مگردان سر از دین وز[11] راستی که خشم خدای[12] آورد کاستی
چو این بشنوی دل ز غم باز کش مزن[13] بر لبت بر ز تیمار تش[14]
گرت[15] هست جام می زرد خواه بدل خرمی‌را مدان از گناه
نشاط و طرب جوی و سستی[16] مکن گزافه مپرداز[17] مغز سخن
[اگر در دلت هیچ حبّ علیست[18] ترا روز محشر بخواهش ولیست[19]][20]

---

[1] K—بتابوت از شهر I, IV—بتابوت ازان دشت VI—چو تابوتش از دشت [2] K, IV—دشت VI—دوش Б—حملوه الی المدینة [3] K—доб.:

چنین گفت دین‌آور تازیان * که خشم پدر جانت آمد زیان
پدرکز پسر نیز خشنود نیست * چنان دان که آن تار از آن پود نیست
میازار هرگز روان پدر * اگر چند روزت برآید بسر

[4] VI—بر سراپرده [5] K—خیل I, IV—گند [6] VI—و غم [7] IV—چه [8] Л—خدا [9] IV—بسبزی VI—بخیره [10] VI—مجو и مبو [11] K, I, IV, VI—واز [12] Л—خدا [13] K—بزن [14] K, IV—فش I—(!)بش VI—б. оп. [15] K—چو این [16] K, I, IV—مستی [17] K, IV—میندار I—مپندار [18] K—تنیست [19] K—بخواهش ملیست I, IV, VI—ترا پیش ایزد بخواهش گریست ترا جدّ سبزی(?!) [20] Б—б. оп.; K—доб.:

و گر در دلت زو بود ایچ میغ * بدان کو بهشت از تو دارد دریغ
دل شهریار جهان شاد باد * همه گفته من ورا یاد باد
کنون از سخنهای بوزرجمهر * یکی تازه‌تر برگشایم مهر

I, IV—доб.:

کنون در سخنهای بوزرجمهر [I—برزیجمهر] * یکی تازه‌تر برگشایم چهر
چو خورشید برزد سر از برج گاو * ز هر سو برآمد خروش چگاو

[داستان بوزرجمهر][1]

نگر خواب را بیهده نشمری * یکی بهره دانی[2] ز پیغمبری
بویژه که شاه جهان بیندش * روان درخشنده[3] بگزیندش
ستاره زند[4] رای با چرخ و ماه[5] * سخنها پراگنده کرده[6] براه
روانهای روشن ببینند[7] بخواب * همه بودنیها چو آتش بر آب[8]
شبی خفته بد شاه نوشین‌روان * خردمند[9] و بیدار و دولت جوان
چنان دید در خواب کز[10] پیش تخت * برستی یکی خسروانی[11] درخت
شهنشاه را دل بیاراستی * می و رود و[12] رامشگران خواستی[13]
بر او[14] بران گاه آرام و ناز * نشستی یکی تیز دندان گراز[15]
چو بنشست[16] می خوردن آراستی * وزان[17] جام نوشین‌روان خواستی[18]
چو خورشید برزد سر از برج گاو * ز هر سو برآمد خروش چگاو
نشست از بر تخت کسری دژم * ازان دیده گشته[19] دلش پر ز غم[20]

VI— доб.:

کنون در سخنهای برزیجمهر * یکی تازه‌تر برگشائیم چهر

[1] K— خواب دیدن شاه کسری و پدید آمدن بوزرجمهر I— доб. با کسری IV— خواب دیدن کسری و داستان او با بوزرجمهر VI— خواب دیدن کسری و تعبیر گفتن بزرجمهر(!) Б— ذکر رؤیا رآها أنوشروان کانت السبب فی اتصال بُزُرجِمِهر حکیم فارس به [2] K, IV, VI— دانش [3] Л— وزان درّ رخشنده [4] Л— ستاینده زد [5] VI— جرم با رای شاه [6] K, I, IV— گردد [7] K— نبینند VI— روان درخشنده ببیند [8] K, I, IV— درآب Б— содержание бб. 967—970 даёт так: لاتنکرن فضائل الرؤیا الصادقه فانها جزء من أجزاء النبوّة لاسیما اذا کانت من ملک ثاقب الرأی طاهر القلب و الوقائع الکائنة تنزل من السماء فتراها الارواح الصافیة فی المنام کما تری النار من وراء حجاب الماء [9] K, I, IV, VI— خرد پیر [10] I— در [11] VI— پهلوانی [12] VI— و оп. [13] I — после этого б. помещён б. 976. [14] K— برآمد I, IV— ابا وی [15] VI— бб. 974 и 975 оп. [16] I, IV— نشستی و [17] K, I, IV— می از [18] K — доб.:

همی‌خورد با او بیکجای می * وزو خیره گشتی جهاندار کی
نگفت ایچ ازین خواب در پیش کس * دگر شب بخواب اندرون دید پس

[19] Л— گشته оп. (метр нарушен); K, I, IV— خواب گشته VI— خواب دیدن [20] VI— شد بغم

گزارندهٔ[1] خوابرا خواندند ردانرا ابر گاه[2] بنشاندند
بگفت آن کجا دید در خواب شاه بدان موبدان نماینده راه
گزارندهٔ خواب[3] پاسخ نداد کزان دانش اورا نبد هیچ[4] یاد
بنادانی آن کس که خستو[5] شود زفام نکوهنده یکسو[6] شود[7]
ز داننده چون شاه پاسخ نیافت پراندیشه دلرا[8] سوی چاره تافت[9]
فرستاد بر هر سویی[10] مهتری[11] که تا باز جوید ز هر کشوری[12]
یکی بدره با هر یکی یار کرد بهر گشتن امّید بسیار کرد
بهر بدره‌ای بد[13] درم ده هزار بدان تا کند در[14] جهان خواستار
گزارندهٔ خواب دانا کسی بهر دانشی راه جسته بسی
که بگزارد این[15] خواب شاه جهان نهفته برآرد ز بند[16] نهان
یکی بدره آگنده اورا دهند سپاسی بشاه[17] جهان برنهند
بهر[18] سو بشد موبدی[19] کاردان سواری هشیوار بسیار دان
یکی از ردان[20] نامش آزاد سرو ز درگاه کسری[21] بیامد بمرو
بیامد همه[22] گرد مرو او[23] بجست یکی موبدی دید با زند و است
همی کودکانرا بیاموخت زند بتندی و خشم و ببانگ بلند
یکی کودکی مهتر ایدر[24] برش[26] پژوهندهٔ[25] زند و استا سرش

[1] VI — здесь и далее گذارندهٔ [2] K, I — بدرگاه IV — زدانا بدرگاه VI — روانرا بدرگاه [3] K — داستانش نبد هیچ VI — کسی خود ازان خواب [4] K, I, IV — ایچ [IV — کزین] داستانش نبود [5] IV — خشنو [6] K — بیکسو I, IV — نکوهش بیکسو [IV — زبان] زفام I — ز نام و نکوهش (исправлено другой рукой на زفار). [7] VI — б. оп. [8] K — دلرا I — باندیشه دل IV — باندیشهٔ دل VI — باندیشه دل [9] IV, VI — پر اندیشه دل [9] IV, VI — شتافت [10] Л — سوی VI — زی هر سویی [11] K, I, IV, VI — موبدی [12] K, I, IV, VI — جهانجوی و بیدار دل بخردی [13] K, I, IV — در VI — یکی [14] K — کند از I, IV, VI — کنند از [15] I, IV — او VI — آن [16] I, IV — برآرند بند از VI — بدره در وی [17] K — ز شاه [18] VI — ز هر [19] VI — موبد [20] VI — موبدی [21] I, IV — موبد VI — سبک از [22] K, I, IV — همی [23] I, IV — مرو و VI — مرو یکسر [24] Л, I, IV, VI — اندر [25] I, IV — پژوهنده بر [26] K — برش и доб.:

بدانش به از بچگان آمدی * ز تخم پژوهندگان آمدی

همی خواندندیش بوزرجمهر[1] — نهاده بران دفتر از مهر[2] چهر
عنانرا[3] بپیچید موبد ز راه[4] — بیامد بپرسید زو[5] خواب شاه[6]
نویسنده[7] گفت این نه کار منست — ز هر دانشی زند یار منست[8]
ز موبد چو بشنید[9] بوزرجمهر — بدو داد گوش[10] و برافروخت چهر[11]
باستاد گفت این شکار[12] منست — گزاریدن خواب کار منست
یکی[13] بانگ برزد برو[14] مرد اُست — که تو[15] دفتر خویش کردی درست
فرستاده گفت ای خردمند مرد — مگر داند او[16] گرد دانا مگرد[17]
همی شد ز بوزرجمهر اوستاد — بگوی[18] آنچ داری[19] بدو گفت یاد
نگویم من این گفت جز پیش[20] شاه — بدانگه که بنشاندم پیشگاه
بدادش فرستاده اسب و درم — دگر هرچ بایستش از بیش و کم[21]
برفتند هر دو برابر[22] ز مرو — خرامان چو زیر گل اندر[23] تذرو
چنان هم گرازان و گویان ز[24] شاه — ز فرمان وز فرّ وز[25] تاج و گاه[26]
رسیدند جایی کجا آب بود — چو هنگامهٔ خوردن و خواب بود[27]
بزیر درختی فرود آمدند — چو چیزی بخوردند و[28] دم برزدند
بخفت اندران سایه بوزرجمهر — یکی چادر اندر[29] کشیده بچهر
هنوز این[30] گرانمایه بیدار بود — که با او[31] براه اندرون یار بود

---

1 I, VI — здесь и далее بزرجمهر 2 K — بدو داد گوش و برافراخت 3 K — جهانرا
4 VI — براه 5 K, I, IV, VI — ازان 6 K — перед б. доб.:

فرستاده چون زند و استا شنود * پژوهنده از دل برآورد زود(!)

7 IV — نیوشنده 8 K — доб.:

بیاموزم این کودکانرا همی * جز این کار چیزی ندانم همی (нет рифмы)

9 K — چو بشنید از استاد 10 K — برافراخت یال 11 VI — بیفزود مهر 12 K — نه کار (нет рифмы). 13 K — برو 14 K — یکی 15 K — مگر 16 I, IV — مگوی اندرین 17 VI — خواب تعبیر کرد Б — б. оп. 18 Л, VI — بگو 19 K — دانی 20 K — نزد 21 K — доб. б.:

مگر بخت این کودک افروختست * کجا بخت رخشنده بردوختست

22 K, VI — گرازان 23 I, IV — در گلبن 24 Л — به 25 K, I, IV — واز فر واز 26 VI — бб. 1005 и 1006 оп. 27 IV — доб. заголовок: رسیدن بوزرجمهر بر لب چشمه آب 28 I, IV — و оп.
29 VI — چادری در 30 K, I, IV, VI — آن 31 I, IV — وی

نگه کرد و[1] پیسه[2] یکی مار دید ** که آن چادر از[3] خفته اندر کشید
ز سر تا بپایش ببویید سخت ** شد از پیش او نرم سوی[4] درخت
چو مار سیه بر سر دار شد ** سر کودک از خواب بیدار شد
چو آن اژدها شورش او شنید[5] ** بران[6] شاخ باریک[7] شد ناپدید
فرستاده اندرشگفتی بماند ** فراوان برو[8] نام یزدان بخواند
بدل گفت کین کودک هوشمند[9] ** بجایی رسد در بزرگی[10] بلند
وزان بیشه[11] پویان براه آمدند[12] ** خرامان بنزدیک شاه آمدند[13]
فرستاده از پیش کودک برفت ** بر تخت کسری خرامید[14] تفت
بدو گفت کای شاه نوشین‌روان ** تویی خفته بیدار و دولت جوان
برفتم ز درگاه شاها[15] بمرو ** بگشتم چو اندر گلستان[16] تذرو[17]
ز[18] فرهنگیان کودکی یافتم ** بیاوردم و[19] تیز بشتافتم
بگفت آن سخن کز لب او[20] شنید ** ز مار سیاه آن[21] شگفتی که دید
جهاندار کسری ورا پیش خواند ** وزان خواب چندی سخنها براند[22]
چو بشنید دانا[23] ز نوشین‌روان[24] ** سرش پرسخن گشت و گویا زبان[25]
چنین داد پاسخ که در خان تو ** میان بتان شبستان تو
یکی مرد برناست کز[26] خویشتن ** بآرایش جامه کردست زن

---

[1] K, I, IV, VI—و оп. [2] K—بیشه T—پیشش Б—حیة رقشاء [3] Л—از оп. [4] Л—نزد سوی K—نزد برگ I—نرم نرم بر (метр нарушен); IV—تا بنزد (в тексте конъектура). [5] K—کار دید I, IV, VI—او بدید [6] I—بدان [7] I—تاریک [8] I—بدو [9] VI—ارجمند [10] K, I, IV, VI—بلندی [11] Л—ازان بیشه K—باندیشه [12] Л—بیامد براه [13] Л—پرمایه شاه [14] Л—доб. و [15] IV—شاهان [16] K—چو زیر گل اندر [17] K—доб.:

بمرو اندر از شهر و از هر دهی * بجستم ازین خواب نامد رهی

[18] I, IV—به [19] VI—بآوردنش [20] I, IV—نیز کز وی [21] K—و VI—سیه آن [22] K—доб.:

بدو گفت کای شاه نوشین‌روان * همیشه بماناد نامت جوان

[23] K, I, VI—کودک [24] K—بروشن روان [25] IV—б. оп.; доб. заголовки: I—گزاردن بوزرجمهر خواب کسری IV—گفتار اندر خواب گزاردن بوزرجمهر K—доб.:

چنین گفت خالی شود جای تو * بگویم من آن خواب بارای تو
چو خالی شدش جای از لشکری * چنین گفت بوزرجمهر از بری

[26] K—کو

ز بیگانه پرداخته[1] کن جایگاه   بدین رای ما تا نیابند راه
بفرمای تا پیش تو بگذرند[2]   پی[3] خویشتن بر زمین بسپرند[4]
بپرسیم زان[5] ناسزای دلیر[6]   که چون اندرآمد ببالین شیر
ز بیگانه ایوانش پرداخت کرد   در کاخ شاهنشهی[7] سخت کرد
بتان[8] شبستان آن شهریار   برفتند پر بوی و رنگ و نگار
سمن‌بوی خوبان با ناز و شرم   همه پیش کسری برفتند نرم[9]
ندیدند ازین[10]سان کسی[11] در میان   برآشفت کسری چو شیر ژیان
گزارنده گفت این نه اندر خورست   غلامی میان زنان اندرست
شمن[12] گفت رفتن بافزون کنید   رخ از چادر شرم بیرون کنید[13]
دگر باره بر[14] پیش بگذاشتند   همه[15] خواب‌را خیره پنداشتند[16]
غلامی پدید آمد اندر میان   ببالای سرو و[17] بچهر[18] کیان
تنش لرز[19] لرزان بکردار بید   دل از جان شیرین شده ناامید[20]
کنیزک بدان[21] حجره هفتاد[22] بود   که هر یک بتن[23] سرو آزاد[24] بود[25]
یکی دختری مهتر[26] چاج بود[27]   ببالای سرو و ببر[28] عاج بود[29]

---

[1] K, I, IV, VI—پرداخت [2] Л—بگذرد [3] K—تن [4] Л—بسپرد [5] K, I, IV, VI—ازان [6] K—ذامداران اسیر [7] Л—شاهنشهان [8] I, IV, VI—زنان [9] I, IV, VI—گرم [10] K—زین VI—ازآن [11] Л—یکی [12] K—چنین [13] I, IV, VI—вместо этого б. дают, а K—доб.:

برهنه دگر بار بگذارشان * بژرفی نگهدار بازارشان

K—ещё доб.:

نهان تو با کردگار جهان * بدست(!) تا خواب دیدی نهان
بفرمود پس خادمانرا که زود * بتانرا سراسر بیارد چو دود

[14] VI—در [15] I, IV—همی [16] Б—содержание бб. 1030—1035 даёт так: ففعل الملک ذلک فلم یر فیهن رجلا فقال بزرجمهر: مرهن بالمرور علیک متجردات حتی ینکشف لک العطاء فامرهن بالعبور علیه [17] Л, K—و оп. [18] K, VI—بچهره IV—ز تخم [19] K—بود [20] K—بریده‌امید [21] K, I, IV—دران [22] K—هشتاد [23] VI—یکی [24] K—شمشاد [25] Л—мисра оп.; Б—содержание бб. 1038—1044 даёт так: فسال صاحبة الحجرة التی کان الغلام فیها فقالت إنه أخی من أمی و إنه استحیا من الملک... [26] K—مهین دختر خسرو [27] Л—мисра оп. [28] K, I—برخ IV—ببالا چو سرو و برخ [29] VI—бб. 1039—1040 оп.

غلامی سمن پیکر و[1] مشکبوی — بخان[2] پدر مهربان بد بدوی[3]
بسان یکی بنده در پیش اوی — بهر جا که رفتی بدی خویش اوی[4]
بپرسید زو گفت[5] کین مرد کیست — کسی کو چنین بنده پرورد کیست
چنین برگزیدی[6] دلیر و جوان — میان شبستان نوشین‌روان
چنین گفت زن کین ز من کهترست — جوانست و با من ز یک[7] مادرست
چنین جامه پوشید کز شرم شاه — نیارست کردن برویش نگاه
برادر گر از[8] تو بپوشید روی — ز شرم تو بود آن[9] بهانه مجوی
چو بشنید این گفته[10] نوشین‌روان — شگفت آمدش کار هر دو[11] جوان
برآشفت زان[12] پس بدژخیم گفت — که این هر دو در[13] خاک باید نهفت
کشنده ببرد آن دوتن‌را[14] دوان[15] — پس پردهٔ شاه نوشین‌روان
برآویختشان در شبستان شاه — نگونسار[16] پر خون و[17] تن پر گناه
گزارندهٔ خواب‌را بدره[18] داد — ز اسب و ز پوشیدنی بهره داد
فروماند از[19] دانش او شگفت — ز گفتارش اندازه‌ها برگرفت
نوشتند[20] نامش بدیوان شاه — بر[21] موبدان نماینده راه
فروزنده شد نام[22] بوزرجمهر — بدو روی[23] بنمود گردان سپهر
همی[24] روز روزش فزون بود[25] بخت — بدو شادمان بد[26] دل شاه سخت[27]
دل شاه کسری پر از داد بود — بدانش دل و مغزش آباد بود
بدرگاه بر موبدان داشتی — ز هر دانشی بخردان داشتی[28]

---

[1] I, IV— و оп. [2] K— بجای IV— بجان [3] K— بروی [4] Л, I, IV, VI — б. оп. [5] K, I, IV, VI— ازو شاه [6] K, IV— پرگزندی I— درگزدی(!) VI— پرگزند و [7] K, I, IV, VI— ز هم [8] I, IV— که از [9] K, I, IV— این VI— بد بس [10] K, I, IV, VI— برو پر ز چین کرد [11] I, IV— مرد [12] K, I, IV— ازان VI— وزان [13] K, I, IV, VI— هر دورا [14] I, IV, VI— جوانرا [15] VI— کشان [16] I, IV, VI— доб. و [17] I— و оп. [18] K— هدیه [19] K— ازان [20] K, I— نبشتند [21] VI— بدان [22] K, VI— کار [23] K, I, VI— چهر IV— مهر [24] K, VI— همه [25] I, IV— بیفزود [26] VI— شد [27] I, IV— سرانجام تا برنشاندش بتخت K— доб.:

ز ارزش ابر دیگران برفزود * ز هر کس مراورا فزونی نمود

[28] VI— это мисра, бб. 1058, 1059 и первое мисра б. 1060 оп.

همیشه سخنگوی هفتاد[1] مرد — بدرگاه بودی بخواب و بخورد
هرانگه که پردخته[2] گشتی ز کار[3] — ز داد و دهش وز می و میگسار[4]
ز هر موبدی نو[5] سخن خواستی — دلش‌را[6] بدانش بیاراستی
بدانگاه[7] نو بود بوزرجمهر — سراینده و زیرک و خوب چهر
چنان بد کزان موبدان و ردان[8] — ستاره‌شناسان و هم[9] بخردان
همی‌دانش آموخت و اندرگذشت[10] — وزان[11] فیلسوفان سرش برگذشت[12]
چنان بد که بنشست روزی بخوان[13] — بفرمود کاین موبدانرا بخوان[14]
که باشند[15] دانا و دانش[16] پذیر — سراینده و با هش و[17] یادگیر
برفتند بیداردل موبدان[18] — ز هردانشی راز[19] جسته[20] ردان[21]
چو نان خورده شد جام می خواستند — بمی جان[22] روشن[23] بیاراستند
بدانندگان شاه بیدار گفت — که دانش گشاده کنید از نهفت
هران کس که دارد[24] بدل دانشی — بگوید مرا زو بود[25] رامشی[26]
ازیشان هران کس که دانا بدند — بگفتن[27] دلیر و توانا بدند
زبان برگشادند بر شهریار — کجا[28] بود دانندهرا خواستار[29]
چو بوزرجمهر آن[30] سخنها شنید — بدانش نگه کردن شاه دید
یکی آفرین کرد و بر پای خاست — چنین گفت کای داور داد[31] و[32] راست

---

[1] Л—دهقان Б—سبعون عالما [2] I—پردخت IV—همانگه که پردخت [3] K—بر تخت گشتی بکار [4] K—ز تیر و کمان و نبید و شکار I, IV—کارزار [5] K—دو [6] K—زبانرا [7] I, IV, VI—بدانگه که [8] K, I, IV, VI—شد کزان نامور موبدان [9] K, IV, VI—واز [10] I, IV—بدانش بر ایشان همه برگذشت VI—بهر دانشی کش بدل برگذشت [11] I, IV—بدان VI—ازان [12] I, IV—سرافراز گشت VI—درگذشت [13] K—یک روز بنشست شاه I, IV, VI—یک روز بنهاد خوان [14] K—کان بخردانرا بخواه [15] K—باشید [16] Л—دنا(!) [17] K—باهنر [18] VI—بخردان [19] K, VI—راه I, IV—رای [20] I, IV—جست [21] VI—بدان [22] IV, VI—جام [23] K—همه جای نوشین [24] K—داند [25] K—بیفزایدم I, IV—بود زو مرا [26] VI—б. оп. [27] Л—بگیتی Б—оп. подробности. [28] K, I, IV, VI—که او [29] VI—و خواستار Доб. заголовки: Л—پرسش کردن کسری سخنها از موبدان K—سخن گفتن بوزرجمهر با شاه کسری I—مجلس گفتن بوزرجمهر نزد کسری IV—مجلس اول گفتن بوزرجمهر نزد کسری انوشیروان [30] VI—این [31] VI—پاک [32] I, IV—و оп.

زمین بندهٔ تاج و تخت[1] تو باد — فلک روشن از روی و بخت[2] تو باد[3]
گر ایدونک فرمان دهی بنده‌را — که بگشاید از بند گوینده‌را
بگویم و گر[4] چند بی‌مایه‌ام — بدانش در از کمترین[5] پایه‌ام[6]
نکوهش نباشد که دانا زبان — گشاده کند نزد[7] نوشین‌روان
نگه کرد کسری[8] بداننده گفت — که دانش[9] چرا باید[10] اندر نهفت[11]
جوان[12] برزبان پادشاهی نمود — ز گفتار او روشنایی فزود
بدو گفت روشن[13] روان آن[14] کسی — که کوتاه گوید بمعنی بسی
کسی‌را که مغزش بود پر شتاب — فراوان سخن باشد و دیریاب[15]
چو گفتار بیهوده بسیار گشت — سخن‌گوی در مردمی خوار گشت[16]
هنر جوی و تیمار بیشی مخور — که گیتی سپنجست و ما بر گذر[17]
همه روشنیهای تو[18] راستیست — ز تاری و کژّی[19] بباید گریست
دل هر کسی بندهٔ آرزوست — وزو[20] هر یکی‌را[21] دگر گونه خوست[22]
سر راستی دانش ایزدست — چو دانستیش زو نترسی بدست[23]

---

[1] K, IV — تخت عاج I — تاج تخت [2] K, IV — تاج و تخت I — فرو بخت [3] VI — б. оп.
[4] I, IV, VI — اگر [5] K — بدانستن از کمترین I, IV — ازین کهترین VI — چنین کمترین
[6] VI — доб. заголовок: سخن حکمت گفتن بزرجمهر پیش کسری [7] K, I, IV, VI — پیش
[8] Л — خسرو [9] VI — دانا [10] VI — باشد [11] K — доб.:
بزرجمهر آنگهی گفت شاه * که داننده خود سر برآرد بماه
ازان خوب گفتار و آن پندها * بود موبدانرا بدل بندها
نخستین که از بند بگشاد لب * بداد خداوند بگشاد لب
[12] IV — چو او [13] I — نوشین [14] K, VI — آن оп. IV — چنین گفت بوزرجمهر آن [15] I — دیرتاب IV — دیرداب(?!) [16] VI — бб. 1082—1083 оп. [17] K — доб.:
اگر روز ما پایدار آمدی * جهانرا بسی خواستار آمدی
بگیتی به از مردمی کار نیست * بدین با تو دانش بپیکار نیست
[18] K, I, IV, VI — از همه روشنی مردم [19] K — کمّی [20] K — ازو [21] Л — کسی‌را [22] I, IV — доб.:
بخو هر کسی در جهان دیگرست * ترا با وی آمیزش اندر خورست
[23] VI — چو بر راستی کرد رو بخردست I, IV, VI — после б. помещён б. 1083.

خردمند و دانا و روشن‌روان[1] تنش زین جهانست و جان[2] زان جهان
هران کس که در کار پیشی کند همه رای و آهنگ بیشی کند
بنایافت[3] رنجه مکن خویشتن که تیمار جان باشد و رنج تن
ز نیرو بود مرد را راستی ز سستی[4] دروغ آید و کاستی
ز دانش چو جان ترا مایه نیست به از خامشی هیچ پیرایه نیست[5]
چو بر دانش خویش مهر آوری خرد را ز تو بگسلد[6] داوری
توانگر بود هر کرا آز نیست خنک بنده کش آز انباز[7] نیست
مدارا خرد را برادر بود خرد بر سر جان چو افسر بود
چو دانا[8] ترا دشمن جان بود به از دوست مردی که نادان بود[9]
توانگر شد آن کس که خشنود[10] گشت[11] بد و آز و تیمار او سود گشت[12]
بآموختن گر[13] فروتر شوی سخن‌را ز دانندگان بشنوی
بگفتار گر[14] خیره شد رای مرد نگردد کسی خیره همتای مرد[15]
هران کس که دانش فرامش کند زبان را بگفتار[16] خامش[17] کند
چو داری بدست اندرون خواسته زر و سیم و اسبان آراسته[18]
هزینه چنان کن که[19] بایدت کرد نشاید گشاد[20] و نباید فشرد[21]
خردمند کز دشمنان[22] دور گشت تن دشمن او را چو[23] مزدور گشت

---

[1] K, I, IV, VI — خرم نهان [2] K — دلش و جهان I, IV — دل VI — او و [3] I, IV — بنابوده
[4] Л, К — مستی Б — و من رجولیة المرء صدقه و من خوره کذبه [5] К — бб. 1091—1108 оп.
[6] Л — مگسلد Б — و من کان بعلمه مفتونا کان بین العقلاء ممقوتا [7] I, IV, VI — آن کسی کازش انباز [8] Л — نادان Б — والعدوّ العاقل خیر من الصدیق الجاهل [9] Л — دلش دیو بدرا بفرمان بود [10] I, IV, VI — خورسند [11] VI — بود [12] I, IV, VI — ز آز و ز تیمار در بند گشت [VI — بود] [13] VI — چون [14] I, IV — اگر [15] I, IV — در کار کرد VI — б. оп. [16] I, IV, VI — ز گفتار و کردار [17] VI — خوامش(!) [18] Л —

خرد چون گسست از دل و مغز پاک * کم‌اندیش و بی‌بیم باشد دماک(!)

[19] VI — خزینه باندازه [20] I, IV, VI — فشاند [IV — بباید] نباید [21] IV — بباید فشرد Б — б. оп. I, IV, VI — доб. б.:

میانه گزینی بمانی بجای * نباشد جز از نیکیت رهنمای

[22] VI — مردمان [23] VI — خویش را همچو

چو داد تن[1] خویشتن داد مرد — چنان دان که پیروز شد در نبرد
مگو آن سخن کاندرو سود نیست — کزان[2] آتشست بهره جز دود نیست
میندیش ازان کان نشاید بدن — نداند کس[3] آهن بآب آژدن
فروتن بود شه که[4] دانا بود — بدانش بزرگ و توانا بود
هران کس که او[5] کردهٔ کردگار — بداند گذشت از بد روزگار[6]
پرستیدن داور[7] افزون کند — ز دل کاوش دیو[8] بیرون کند[9]
بپرهیزد از هرچ ناکردنیست — نیازارد آنرا که نازردنیست
بیزدان گراییم[10] فرجام کار — که روزی‌ده اویست و پروردگار
ازان خوب[11] گفتار بوزرجمهر — حکیمان همه تازه کردند چهر[12]
یکی انجمن ماند اندر شگفت — که مرد جوان آن بزرگی گرفت
جهاندار کسری درو خیره ماند — سرافراز روزی دهانرا بخواند
بفرمود تا نام او سر کنند[13] — بدانگه که آغاز دفتر کنند[13]
میان مهان[14] بخت بوزرجمهر — چو خورشید تابنده شد بر سپهر
ز پیش شهنشاه[15] برخاستند[16] — برو آفرینی[17] نو آراستند
بپرسش گرفتند زو[18] آنچ گفت — که مغز و دلش با خرد بود جفت[19]

---

[1] Л—دل [2] VI—وزان [3] I, IV, VI—که نتوانی [4] Л—فروتر شود شاه و VI—فزونتر
Б—وإن الملك يصير بالعلم الأنواع التمكن والجلالة جامعا و مهما كان عالما بود شه که
VI—تابش كان لا محالة متواضعا [5] VI—از [6] IV—мисра оп. [7] VI—وداد [8] Л—کاهش دیو
[9] IV—бб. 1108—1109 и первое мисра б. 1110 оп. [10] I, VI—گراید به [11] Л—چرب خویش
VI—نغز Б—فصاحة منطقه [12] Л—это мисра, бб. 1112—1114 и первое мисра б. 1115 оп.; Б—содержит эти бб.: فتعجب الحكما من كلام بزرجمهر و فصاحة منطقه و وفور علمه و حكمته واستبشر كسرى بمكانه فأمر صاحب ديوان الأرزاق ان يكتب اسمه فى اول الجريدة فأضحت سعادة بزرجمهر كالشمس المشرقه ثم انفض المجلس و أثنى عليه من كان فيه من العلماء و الحكماء و قال لهم بزرجمهر… I, IV—после этого б. помещён б. 1114. [13] K, I—کمند(!)
[14] K, I, IV—جهان [15] VI—جهاندار [16] VI—برخواستند(!) [17] Л, VI—آفرین [18] K, VI—ازو
[19] I, IV—

دگر باره موبد بپرسش گرفت * همه بخردان مانده اندر شگفت

زبان تیز[1] بگشاد مرد جوان   که پاکیزه دل بود و روشن روان[2]
چنین گفت کز خسرو دادگر   نپیچید[3] باید بداندیشه سر
کجا[4] چون شبانست ما گوسفند   و گر ما زمین او سپهر بلند
نشاید گذشتن ز پیمان[5] اوی[6]   نه پیچیدن از رای[7] و فرمان[8] اوی[9]
بشادیش باید که باشیم شاد   چو داد زمانه بخواهیم[10] داد
هنرهاش گسترده[11] اندر جهان   همه[12] راز او[13] داشتن در[14] نهان
مشو با گرامیش کردن دلیر   کز آتش بترسد[15] دل نرّه شیر
اگر کوه فرمانش[16] دارد[17] سبک   دلش خیره خوانیم و مغزش تنک[18]
همه بد ز شاهست و نیکی ز شاه   کزو بند و چاهست[19] و هم[20] تاج و گاه
سر تاجور فرّ یزدان بود   خردمند ازو شاد و خندان بود
از آهرمنست[21] آن کزو شاد نیست   دل و مغزش از دانش آباد نیست
شنیدند گفتار مرد جوان   فرو بست[22] فرتوت‌را زو زبان[23]
پراگنده گشتند زان[24] انجمن   پر از آفرین روز و شبشان[25] دهن
دگر هفته روشن دل شهریار   همی بود داننده را خواستار[26]
دل از کار[27] گیتی بیکسو کشید   کجا خواست گفتار دانا شنید

---

[1] K, IV, VI — باز [2] I, IV — پاکیزه‌جان [3] Л — بپیچید — Б — لاینبغی لنا نحن أن نصرف وجوه خواطرنا عن الملک [4] K, I, IV, VI — که او [5] Л, K — فرمان (Л — нет рифмы). [6] Л, VI — او [7] K, VI — راه [8] K — پیمان [9] Л, VI — او [10] VI — نخواهیم [11] K — استودن — VI — گستردن [12] I — جهان — IV, VI — همان [13] Л — ازو — Б — ونطوی سرّه فی تضاعیف الکتمان و ستوره [14] I, IV — داشت اندر [15] Л, IV, VI — نترسد — Б — فان الأسد یفزع من لفحات الضرام [16] K — درمانش [17] I, IV — گیرد [18] K — доб. бб.:

میانه گزینی بمانی بجای * نباشد جز از نیکیت رهنمای
دگر بتری خود بکار آوری * بدرویشی انجامد این داوری

[19] IV, VI — جاهست [20] K, I, IV, VI — ازو [21] IV — اهریمنست [22] K, I, IV, VI — فزون گشت [23] K, I, IV, VI — روان — Б — فلمّا سمعوا منه هذا ازدادوا به سرورا [24] K, VI — ازان — I, IV — گشت آن بزرگ [25] K, I, IV, VI — زو زبان و [26] Доб. заголовки: Л — سوال کردن موبدان از بوزرجمهر I — مجلس دوم IV — مجلس دوم سوال کردن از بوزرجمهر و خواب گفتن [27] I, IV, VI — دل شاه

کسی کو سرافراز درگاه بود / بدانندگی در خور شاه بود[1]
برفتند گویندگان[2] سخن / جوان و جهاندیده مرد کهن[3]
سرافراز بوزرجمهر جوان / بشد با حکیمان روشن[4] روان
حکیمان داننده و[5] هوشمند / رسیدند نزدیک تخت بلند
نهادند رخ سوی بوزرجمهر / که کسری همی زو برافروخت چهر
ازیشان یکی بود فرزانه‌تر / بپرسید ازو از قضا و قدر
که انجام و فرجام چونین سخن / چه گونه‌است و این برچه آید[6] ببن[7]
چنین داد پاسخ که جوینده[8] مرد / دوان[9] و شب و روز با کار کرد
بود راه روزی[10] برو تار و تنگ / بجوی اندرون آب او با درنگ[11]
یکی بی‌هنر[12] خفته بر تخت بخت / همی گل فشاند برو بر درخت[13]
چنینست رسم قضا و قدر / ز بخشش نیابی بکوشش گذر
جهاندار دانا و[14] پروردگار / چنین آفریند اختر روزگار
دگر گفت کان[15] چیز کافزون ترست[16] / کدامست و[17] بیشی[18] کرا درخورست[19]
چنین گفت کان کسی که داننده‌تر[20] / بنیکی کرا دانش[21] آید ببر[22]
دگر گفت کز ما چه نیکوترست / ز گیتی کرا نیکویی درخورست

[1] VI — б. оп. [2] K — доб. زان VI — دانندگان [3] IV — бб. 1134—1135 оп. и вместо них повторяет б. 1137. [4] VI— نوشین [5] IV, VI — دانندهٔ [6] I— این را کی آید [7] IV, VI — آنرا که افگند بن [IV— اینرا] [8] VI— گوینده [9] Л, I IV— جوان [10] VI— بود روزی او [11] K— برو اندرون میغ بارنده سنگ K — доб.:

تن خویش را پروریدن بناز * بدو سخت بستن در رنج و آز
نگه داشتن مردم خویشرا * بشستن تن از رنج درویش را

[12] Л— پرهنر Б— و ترا آخر دائما علی تخت السیاده تتهدل علیه أفنان السعادة [13] K—доб.:

یکی با هنر از پی نان دوان * پر از درد جان و پر انده روان

[14] K, I, IV — دانای [15] Л— کین [16] I, IV, VI — ازان کس که روزی پرست [VI— خورست] [17] I — و оп. [18] VI — روزی [19] VI — خورست K—порядок бб.: 1145, 1148, 1149, 1146, 1147, 1150. [20] K — کوشنده‌تر [21] K — وکردارش [22] I, IV, VI, Б— бб. 1146—1147 оп.

چنین داد پاسخ که آهستگی　　کریمی و خوبی[1] و شایستگی
فزونتر بکردن سر[2] خویش پست　　ببخشد نه[3] از بهر پاداش دست
بکوشد بجوید بگرد[4] جهان[5]　　خرامد بهنگام با همرهان[6]
دگر گفت کاندر[7] خردمند مرد　　هنر چیست[8] هنگام ننگ و نبرد
چنین گفت کان کس که آهوی خویش　　ببیند[9] بگرداند[10] آیین و کیش
بپرسید دیگر که در زیستن　　چه سازی که کمتر[11] بود[12] رنج تن
چنین داد پاسخ که گر[13] با خرد　　دلش بردبارست[14] رامش برد
بداد و ستد در کند[15] راستی　　ببندد در کژّی و کاستی[16]
ببخشد گنه چون شود کامکار　　نباشد سرش تیز و نابردبار[17]
بپرسید دیگر که از[18] انجمن　　نگهبان کدامست بر خویشتن[19]
چنین گفت کان کو پس آرزوی[20]　　نرفت از کریمیّ وز نیک خوی[21]
دگر کو بسستی نشد[22] پیشکار　　چو دید او[23] فزونی بدروزگار[24]
دگر گفت کز بخشش نیکخوی[25]　　کدامست نیکوتر ازهر دو سوی[26]
کجا در دو گیتیش بار[27] آورد　　بسالی دو بارش بهار آورد

---

[1] K, I — خرّان IV — جرّی VI — مردی Б — содержание бб. 1145—1150 даёт так: وسأله آخر عن الخصال التی یستحق صاحبها التقدم فقال: الرفق والکرم و التواضع و البذل لاالطلب مجازاة و مکافأة، و بلاشائبة منّ ولاأذیة [2] K — فروتن و کردن تن I, IV, VI — فروتن کند گردن [3] Л — بپیچد نه I, IV — ببخشیده [4] K — بجوید بکوشش بگرد I — بکوشش بگردد بگرد IV — بزفتی و کوشش نجوید [5] VI — بکوشش نجوید فریب مهان [6] K — چو آمد بهنگام ما همزبان [7] IV — کایدر [8] IV — جست [9] Л, IV — نبیند Б — وسأله آخر عن خیر خصال المرء. فقال أن یعرف عیب نفسه فیصلحها [10] K — بکردار [11] I — بیشی VI — کوشش [12] VI — شود [13] Л — چون [14] I — برد و بارست VI — بر کنارست و [15] K — کشد I, IV — ستم گر کند [16] Л — بکژی در کاستی Б — ویعدل فی الإعطاء والأخذ و لایکون عنده نقیصة ولا زیغ [17] I, IV — با روزگار [IV — تیره] [18] K, I, VI — بر [19] IV — бб. 1157—1158 оп. [20] K — کانک از پس آرزو I — کز پس آرزو VI — که بر آرزو [21] K, I — و از نیکخو VI — و آزاده‌خو [22] I — شود VI — بود [23] I — از VI — آن [24] Л — پروردگار VI — وی از روزگار IV — б. переставлен со след. б.; K, Б — б. оп. [25] K, I, IV — نیکخو [26] K, I, IV — سو VI — روی [27] Л — که جان و دلش را ببار I, IV — کجا زو دو گیتی ببار

چنین گفت کان کس که باخواسته[1]	ببخشش کند[2] جانش آراسته
و گر بر پرستاننده[3] آرد[4] سپاس	ز بخشنده بازارگانی شناس[5]
دگر گفت کز[6] مرد پیرایه چیست	وزان[7] نیکوییها گرانمایه چیست
چنین داد پاسخ که بخشنده مرد	کجا نیکویی[8] با سزاوار کرد[9]
ببالد بکردار سرو بلند	چو بالید[10] هرگز نباشد نژند[11]
وگر[12] ناسزارا بسایی[13] بمشک	نبوید نروید گل[14] از خار خشک[15]
سخن پرسی از گنگ گر مرد کر[16]	ببار آید و رای ناید ببر[17]
یکی گفت کاندر[18] سرای سپنج	نباشد خردمند بی درد و رنج
چه سازیم تا نام نیک آوریم	در[19] آغاز فرجام نیک آوریم[20]
بدو گفت شو[21] دور باش از گناه	جهانرا همه[22] چون تن[23] خویش خواه
هران چیز کانت نیاید[24] پسند	تن دوست و دشمن دران بر[25] مبند
دگر گفت کوشش ز اندازه[26] بیش	چه گویی کزین دو کدامست پیش[27]
چنین داد پاسخ که اندر خرد	جز اندیشه چیزی نه اندر خورد
بکوشی چو در پیش کار[28] آیدت	چو خواهی که رنجی ببار آیدت[29]
سزای ستایش دگر گفت کیست	اگر بر نکوهیده باید گریست

1 VI—برخاسته(!) 2 VI—شود 3 IV, VI—ستاینده 4 K—دارد I, VI—سازد IV—بارد 5 K—ببخشد بآزادگانی سه پاس 6 K, I, IV, VI—بر 7 K, I, IV, VI—وزین 8 K—کجا بنگری VI—که او نیکوییها 9 K—доб.:

چنین داد پاسخ که دادن بهست * چو دانا بود بر جهان برمهست

بپرسید دیگر که اندر جهان * چه بهتر همی ز آشکار و نهان

10 K, I, IV, VI—بپالیز Б—подробности оп. 11 I, IV—نگردد بسند 12 K, I, IV—اگر 13 Л—دسادی(!) I, IV—نشاند 14 K—نروید نبوید گل I, IV—نروید نبوید جز 15 IV—خاک خشک VI—б. оп. 16 K—از کار نامرد گر I—از گنگ و مرد گبر VI—بپرسیدش از گیل وزمرد کر 17 K—چه گوید که دانش نیاید ببر I—بداد اندرآیی نیاید ببر VI—که بروی نیاید پرستش ببر IV, Б—б. оп. 18 K—اندر 19 VI—وز 20 K—و فرجام او بنگریم 21 K, IV, VI—رو 22 K—همی 23 VI—جهانرا ز بهتر تن 24 I—نباشد 25 K, I, IV, VI—بدان در 26 I—بانداز و VI—باندیشه 27 Б—бб. 1173—1175 оп. 28 Л—بکوشش چو از تو بکار K—بکوشش خرد خود بکار I, IV—ز کوشش بخوبی بکار (в тексте по Т). 29 VI—б. оп.

چنین گفت کانکو بیزدان[1] پاک — فزون دارد امّید و هم بیم[2] و باک
دگر گفت کای مرد روشن خرد — ز گردون چه بر سر همی بگذرد[3]
کدامست خوشتر مرا روزگار — ازین برشده چرخ ناپایدار
سخنگوی پاسخ چنین داد باز — که هر کس که گشت[4] ایمن[5] و بی‌نیاز
بخوبی زمانه[6] ورا داد داد — سزد گر نگیری[7] جز از داد یاد
بپرسید دیگر که دانش کدام — بگیتی که باشیم زو[8] شادکام
چنین گفت کانکو بود بردبار[9] — بنزدیک او مرد بی‌شرم خوار[10]
دگر گفت کانکو نجوید[11] گزند — ز خوها[12] کدامش بود سودمند[13]
بگفت[14] آنک مغزش نجوشد[15] ز خشم — بخوابد[16] بخشم از گنهکار چشم[17]
دگر گفت کان[18] چیست ای هوشمند — که آید خردمند را آن[19] پسند[20]
چنین گفت کان کو[21] بود پر خرد[22] — ندارد غم آن کزو[23] بگذرد
و گر ارجمندی سپارد بخاک — نبندد دل اندر غم و درد[24] پاک[25]
دگر[26] کو ز نادیدنیها امید — چنان بگسلد دل چو[27] از باد بید
دگر گفت بد چیست بر پادشای[28] — کزو تیره گردد دل پارسای[29]
چنین داد پاسخ که بر شهریار — خردمند گوید که آهو چهار
یکی آنک ترسد ز دشمن بجنگ — و دیگر که دارد دل از بخش[30] تنگ

[1] VI—ز یزدان [2] K, I, IV, VI—ترس [3] Л—چه پرسی همی بگذرد I, VI—که سرت از بر چرخ می بگذرد IV, Б—б. оп. [4] I, VI—شد [5] IV—ایمن شد [6] K, I, IV, VI—زمانه بخوبی [7] VI—نگیرد [8] K, I, VI—ازو IV—ازان [9] I, VI—برد و بار [10] K—ببیند بآغاز و فرجام کار [11] Л, K—(!)دجوید (в тексте по Т). [12] Л—خواهان [13] I, IV, VI—б. оп.; Б—وقال له اخبرنی بخصلة توجب السرور K—доб.:

چنین گفت آنکو بود سازگار * بنزدیک او مرد بی‌شرم خوار

[14] K, I, IV—دگر [15] Л, K—(!)دجوشد IV—بجوشد [16] IV—بخواند [17] IV—خشم VI—б. оп. [18] K—آن [19] I, IV, VI—زو [20] VI—گزند [21] K—آنکو [22] VI—بیخرد [23] I—آنک زو IV—آنکه زو [24] VI—ترس [25] I, IV, VI—و باک [26] I, IV, VI—هران [27] K—که IV—بگسلاند که VI—نبرد بلرزد چو [28] K, I, IV—پادشا [29] K, I, IV—پارسا VI—с этого б. начинается большая лакуна и оп. 100 бб. (по 1290 вкл.). [30] I, IV—دلش بخش

دگر آنک[1] رای خردمند مرد / بیکسو نهد روز ننگ و نبرد
چهارم که باشد سرش پرشتاب / نجوید[2] بکار اندر آرام و خواب
بپرسید دیگر که بیعیب کیست / نکوهیدن آزادگانرا بچیست
چنین گفت کینرا ببخشیم راست / که جان و خرد در[3] سخن پادشاست[4]
گرانمایگانرا فسون[5] و دروغ / بکژّی و بیداد[6] جستن[7] فروغ
میانه بود مرد کنداوری / نکوهشگر و سر[8] پر از داوری[9]
منش پستی[10] و کام بر پادشا / ببیهوده خستن[11] دل[12] پارسا[13]
زبان راندن و دیده بی‌آب شرم[14] / گزیدن[15] خروش اندر آواز[16] نرم
خردمند مردم[17] که دارد روا[18] / خرد دور کردن ز بهر هوا
بپرسید دیگر یکی هوشمند / که اندر جهان چیست آن[19] بی‌گزند
چنین داد پاسخ او کز[20] نخست / در پاک یزدان بدانست[21] جست[22]
کزویست سپاس و بدویست پناه / خداوند روز و شب و هور و ماه
دل خویشرا آشکار و نهان / سپردن بفرمان شاه جهان
تن خویشتن[23] پروریدن[24] بناز / برو سخت بستن[25] در رنج و آز

[1] K — و دیگر که I, IV — سه دیگر که [2] Л — (!)دجوید K — بجوید Б — содержание бб. 1192—1194 даёт так: أحدها أن يرغب عن عدوّه في مقام القتال و الثانى أن يضيق صدرا من بذل النوال و الثالث ألا يقبل كلام الناصح الصادق المقال والرابع ان يكون طياشا عديم السكون في أكثر الأحوال [3] K — بر [4] I, IV — كجا زو سخن بر خرد بر رواست [5] K — فسوس [6] I, IV — بکین و ببیداد [7] K — جوید [8] K — نکوهش که پرسند I, IV — نکوهش کزو سر Б — و سأله آخر عما يذم به الأكابر فقال إنهم يذمون بالطنز و الكذب والميل الى الظلم و الزيغ و بالبذاء و قلة الحياء و الخروج الى الخصام في اثناء الكلام و اتباع الجهل و مخالفة العقل [9] I — доб. бб. 1183 и 1184. [10] K — بیشی T — بستن [11] K, I — جستن [12] I — بد [13] IV — бб. 1199—1201 оп. [14] Л, K — زبان را بدین دیده بی آب و شرم I — دیده و آب شرم (в тексте конъектура). [15] Л — گزیده [16] I — آوای [17] Л, K — پنجم [18] K — وفا [19] I, IV — کان [20] Л, K, I, IV — کجا راه یزدان بجست از (в тексте конъектура). [21] Л — ببایدت I, IV — ببایدش K — بدین نیز خشنودی شاه (в тексте конъектура). [22] K — доб.:
بنازد بدین نیز و دین پرورد * ازو خویش و پیوند او برخورد
چنین داد پاسخ که کار از نخست * در پاک یزدان ببایدت جست
[23] K, I, IV — خویشرا [24] Л — پروریده [25] Л — بسته

نگه داشتن مردم خویش را — گسستن تن از[1] رنج درویش را
سپردن بفرهنگ فرزند خرد — که گیتی بنادان نشاید[2] سپرد
چو فرمان پذیرنده باشد پسر — نوازنده باید که باشد پدر
بپرسید دیگر که فرزند[3] راست — بنزد پدر[4] جایگاهش کجاست
چنین داد پاسخ که نزد پدر — گرامی چو جانست فرخ پسر[5]
پس از مرگ نامش بماند بجای — ازیرا پسر خواندش رهنمای[6]
بپرسید دیگر که از خواسته — که دانی[7] که دارد دل آراسته
چنین داد پاسخ که مردم بچیز — گرامیست وز[8] چیز خوارست نیز[9]
نخست آنک یابی بدو آرزوی[10] — ز هستیش پیدا کنی[11] نیک خوی[12]
وگر چون بباید نیاری[13] بکار — همان سنگ و[14] هم گوهر شاهوار[15]
دگر گفت با تاج و[16] نام بلند — کرا خوانی از خسروان سودمند[17]
چنین داد پاسخ کزان شهریار — که ایمن[18] بود مرد پرهیزکار[19]
وز آواز او بد هراسان بود[20] — زمین زیر تختش تن آسان بود[20]
دگر گفت مردم توانگر بچیست — بگیتی پر[21] از رنج و[22] درویش کیست
چنین[23] گفت آن کس که هستش بسند — ببخشش خداوند چرخ بلند
کسی را کجا بخت انباز نیست — بدی در جهان بتّر[24] از آز نیست[25]

---

[1] I, IV— ز تن کوشش و [2] I, IV — نباید [3] Л — فرزانه Б — الولد [4] Л — بنزدیک او К — که نزد پدر [5] Л — б. оп.; Б — فقال الولد الصالح من الأب بمنزلة الروح من الجسد
[6] IV— доб. пропущенные выше бб. 1184, 1200 и 1201. [7] К — چه دانی I, IV — چه داری [8] К — وبی I— ار IV— از [9] К — доб. б.:

ازو چند چیزست بسته درش * یکی تا نگویی سخن در خورش

[10] Л — از او آرزوی K, I, IV — آرزو [11] Л — باید کند I, IV — پیدا شود [12] K, I, IV — خو
[13] Л — دماند دماری(!) К — اگر چه بیاری نیابد I — دگر چون نپاید بیاری [14] I — و оп.
[15] Б—этот вопрос и ответ оп. [16] К— و оп. [17] К— ارجمند [18] Л— آیین [19] Б— فقال: شهریار لایرعب قلوب اهل العفاف [20] K, I, IV— شود [21] I, IV — در [22] I, IV — و оп. [23] Л — دگر
[24] IV — بدتر [25] Доб. заголовки: Л— حدیث بوزرجمهر К— سوال کردن کسری از بوزرجمهر I — مجلس سیوم دانش نمودن بوزرجمهررا(!) نوشین‌روان IV — مجلس سوم با شاه کسری

ازو نامداران فرو ماندند   همه همزبان آفرین خواندند
چو یک هفته بگذشت هشتم پگاه   نشست از بر تخت پیروز[1] شاه
بخواند آن کسی‌را که دانا بدند   بگفتار و[2] دانش توانا بدند
بگفتند هر گونه‌ای هر کسی   همانا پسندش نیامد بسی
چنین[3] گفت کسری ببوزرجمهر   که از چادر شرم بگشای چهر
سخن‌گوی دانا زبان برگشاد   ز هر گونه دانش همی کرد یاد[4]
نخست آفرین کرد بر شهریار   که پیروز بادا سر تاجدار[5]
دگر گفت مردم نگردد بلند   مگر سر بپیچد ز راه گزند
چو باید که دانش بیفزایدت   سخن یافتن را خرد بایدت
در[6] نام جستن دلیری بود   زمانه ز بددل بسیری بود
و گر تخت[7] جویی هنر بایدت   چو سبزی بود[8] شاخ و[9] بر بایدت
چو پرسند پرسندگان از هنر   نشاید[10] که پاسخ دهیم از گهر
گهر بی هنر ناپسندست[11] و خوار   برین[12] داستان زد یکی هوشیار
که گر گل نبوید برنگش[13] مجوی   کز آتش بروید[14] مگر آب جوی[15]
توانگر ببخشش بود شهریار   بگنج نهفته نه‌ای پایدار[16]
بگفتار خوب ار هنر خواستی   بکردار پیدا کند راستی
فروتر[17] بود هرک دارد خرد   سپهرش همی در[18] خرد پرورد
چنین هم بود مردم شاد[19] دل   ز کژّیش خون گردد آزاد[20] دل
خرد در جهان چون درخت وفاست   وزو[21] بار جستن[22] دل پادشاست
چو خرسند باشی تن آسان شوی   چو آز آوری زو[23] هراسان شوی

[1] K, I — بپیروزه   [2] K, I, IV — و оп.   [3] K — سخن   [4] IV — زبان برگشاد (нет рифмы).
[5] K — شه نامدار и доб.:
جهانگیر و شیراوزن و نامدار * توانا و دانا و پرهیزگار
[6] Л — دگر   [7] K — بخت   [8] I, IV — دهد   [9] K, I, IV — و оп.   [10] K — نباید   [11] I, IV — زار و سستست   [12] I, IV — بدین   [13] I — نبویی ز رنگش   [14] Л — دمودد(!) (в тексте конъектура).
[15] K — نجوید کسی آب روی   I — کزان پس نجویی مگر آب جوی   IV — бб. 1236 и 1237 оп.
[16] K — نامدار   I — تن نامدار   [17] K — فزونی   I, IV — برفتن   [18] K — از   [19] K, I, IV — ساده   [20] K — ز بیشی چو او کرد آزاده   I, IV — برگردد آزاده   [21] K — ازو   [22] I, IV — برنخستین   [23] K — از آز و ز ری

مکن نیک مردی بجای[1] کسی * که پاداش نیکی نیابی[2] بسی
گشاده دلانرا[3] بود[4] بخت یار * انوشه کسی کو بود بردبار[5]
هران کس که جوید همی برتری * هنرها ببایَد بدین داوری
یکی رای و[6] فرهنگ باید نخست * دوم آزمایش بباید درست
سیوم یار[7] باید بهنگام[8] کار * ز نیک و ز بد[9] برگرفتن شمار
چهارم که مانی بجا کامرا * ببینی ز آغاز فرجام را[10]
بپنجم اگر[11] زورمندی بود * بتن کوشش آری[12] بلندی بود
وزین هر دری[13] جفت گردد سخن * هنر خیره بی[14] آزمایش مکن
ازان[15] پس چو یارت[16] بود نیکساز[17] * بروبر[18] بهنگامت آید نیاز[19]
چو کوشش نباشد[20] تن زورمند[21] * نیارد سر آرزوها ببند
چو کوشش ز اندازه اندر گذشت * چنان دان که کوشنده نومید[22] گشت
خوی مرد دانا بگویم پنج * کزان عادت او خود[23] نباشد برنج
چو نادان[24] که عادت کند هفت چیز * وزان هفت چیز[25] برنجست نیز
نخست آنک هر کس که دارد[26] خرد * ندارد غم آن کزو[27] بگذرد
نه شادان کند دل بنا یافته[28] * نه گر[29] بگذرد زو شود تافته[30]

---

1 Л, I, IV—بروی 2 IV—بیابی 3 Л, K—که ساده دلانرا 4 K—سزد 5 I—برد و بار 6 K—و оп. 7 K—سوم بار 8 K, I, IV—بایدت هنگام 9 I, IV—ز هر نیک و بد 10 K—б. оп.; I, IV—

چهارم چو یارت بود نیکساز * بروبر هم آن گاهت آید نیاز

11 K, I, IV—گرت 12 K—ششم کوشش اندر I, IV—ششم کوششت ار 13 K—هر دوگر I, IV—هر دو بی 14 K—بر 15 K—وزان 16 Л—یاران K—نادان (в тексте конъектура). 17 K—نیکیار 18 Л, K—بروز و (в тексте конъектура). 19 K—بهنگام نایذ ببار(!) I, IV—б. оп. (см. прим. к б. 1248); K—доб. б.:

نباید که آزرده باشی زبیشن(?!) * که پس رفته باشی تو در خون خویش

20 Л—نمادد(!) IV—نبایذ 21 K—دردمند 22 Л—کوشش تنومند(?!) K—پوینده 23 K, I, IV—وزین پنج عادت 24 Л—دانا 25 Л—نباشد خردگر I, IV—نباشد بدان کو 26 K—آنکسی کو ندارد 27 K, I, IV—آنک زو 28 I, IV—نه شادی کند زانکه نایافته 29 K—که گر 30 K, I, IV—доб. б.:

بنابودنیها ندارد امید * نگوید که باد [K—بار] آورد بار [K—شاخ] بید

چو از رنج وز[1] بد تن آسان شود ز نابودنیها هراسان شود
چو سختیش پیش آید از هر شمار شود پیش و[2] سستی نیارد[3] بکار[4]
ز نادان که گفتیم هفتست راه یکی آنک خشم آورد بیگناه
گشاده کند[5] گنج[6] بر ناسزای[7] نه زو مزد یابد بهر دو سرای[8]
سه دیگر بیزدان بود ناسپاس تن خویش را در نهان ناشناس[9]
چهارم که با هر کسی راز خویش بگوید برافرازد آواز خویش
بپنجم بگفتار ناسودمند تن خویش دارد بدرد و[10] گزند
ششم گردد ایمن ز نااستوار[11] همی پرنیان جوید از خار بار[12]
بهفتم که بستیهد اندر دروغ بیی شرمی اندر بجوید[13] فروغ
چنان دان تو ای شهریار بلند که از وی[14] نبیند کسی جز گزند[15]
چو بر انجمن مرد خامش بود ازان خامشی دل برامش بود
سپردن بدانای داننده[16] گوش بتن توشه یابد[17] بدل رای و هوش
شنیده سخنها فرامش مکن که تاجست بر تخت[18] شاهی سخن
چو خواهی که دانسته آید ببر بگفتار بگشای[19] بند از هنر[20]
چو گسترد خواهی به هرجای[21] نام زبان برکشی همچو تیغ[22] از نیام

---

[1] K, IV—واز [2] I, IV—و оп. [3] I, IV—نیاید [4] Б—أما الخمسة المنجیة فهی ألایجزع علی ما فات ولایفرح بماهو آت ولایرجو ما لایکون و یحذر من عواقب الأمور و اذا حزبه حازب کافحه من غیر جبن ولا حوز [5] I, IV—گشاید در [6] K—راز [7] K, I, IV—ناسزا [8] K, I, IV—باشد نه هرگز جزا Б—و الثانی أن یعطی من لا یستحق فیکون غیر مأجور و لا مشکور [9] I, IV—نباشد خردمند و یزدان شناس [10] Л—بدور از Б—والخامس أن یتکلم بما لا یعنیه فیقعد مهموما ملوما [11] I, IV—بنااستوار [12] Л—رنج خار Б—و السادس أن یأمن غیر ثقة و یصاحب غیر ذی مقة [13] IV—نجوید [14] K—بد Б—أن صاحب الشر لایری غیر الضر [15] I, IV—که از پند کس برنگیری [IV—نگیرد] گزند [16] K, I, IV—گوینده [17] K—نوشه یابی I, IV—یابی [18] K—بر سر چو [19] Л—دگشای (!) I, IV—مگشای [20] K, I, IV—گهر K—доб.:

ز گفتار گویا توانا شوی * بگویی ازان سان کزو بشنوی
زبان را چو با دل بود راستی * ببندد همی بر تو هر کاستی

[21] Л—بفرجام [22] K—چون حسام

چو با مرد دانات باشد[1] نشست   ز بردست گردد سر زیردست
ز دانش[2] بود جان و دلرا[3] فروغ   نگر تا نگردی بگرد دروغ
سخنگوی چون برگشاید سخن   بمان تا بگوید تو تندی[4] مکن
زبانرا چو با دل بود راستی   ببندد ز هر سو در کاستی[5]
ز بی کار گویان[6] تو دانا شوی   نگویی ازان سان[7] کزو بشنوی[8]
ز دانش در بی نیازی مجوی   وگر چند ازو سختی آید بروی[9]
همیشه دل شاه نوشین روان   مبادا ز[10] آموختن ناتوان
بپرسید پس موبد تیزمغز   که اندر جهان چیست کردار نغز[11]
کجا مردرا[12] روشنایی دهد   ز رنج زمانه رهایی دهد
چنین داد پاسخ که هرکو خرد   بیابد[13] ز هر دو جهان برخورد[14]
بدو گفت گر[15] نیستش[16] بخردی   خرد خلعتی[17] روشنست ایزدی
چنین داد پاسخ که دانش بهست   چو دانا بود بر مهان[18] بر مهست
بدو گفت گر راه دانش نجست   بدین[19] آب هرگز روانرا نشست[20]
چنین داد پاسخ که از[21] مرد گرد   سرخویش را خوار باید شمرد
اگر تاو[22] دارد بروز نبرد   سر بدسگال اندر آرد[23] بگرد
گرامی بود[24] بر دل پادشا   بود جاودان شاد و فرمان روا
بدو گفت گر[25] نیستش بهره زین   ندارد پژوهیدن آیین و دین[26]
چنین داد پاسخ که آن به که مرگ   نهد بر سر او یکی تیره ترگ[27]
دگر گفت کز[28] بار آن میوه‌دار   که دانا بکارد بباغ[29] بهار
چه سازیم تا هر کسی برخوریم   وگر سایهٔ او بپی بسپریم[30]

---

[1] Л—باید I, IV—نادانت باشد [2] I, IV—بدانش [3] K, I, IV—دل با [4] K—تیزی [5] K, I, IV—б. оп. [6] I, IV—ز گفتار گویا [7] I, IV—بگویی ازان پس [8] K—б. оп. [9] I, IV—восстанавливают б. 1276. [10] K, I, IV—از [11] I, IV—زیبا و نغز [12] Л, K—که جان مرا [13] Л—بباید [14] Л—доб. заголовок: سوال کردن موبدان از بوزرجمهر [15] K, I, IV—اگر [16] K—نیستی [17] K, I, IV—خلعت [18] Л—جهان [19] K—بدان [20] I, IV—бб. 1285—1288 оп. [21] Л—با [22] K—تاب [23] K—بدسگالان درآرد [24] K—شود [25] K, I, IV—اگر [26] Л—کین K—گرد—IV [27] نه دانش پژوهد نه آیین [IV—نه] دین—I, IV ندارد پژوهش نه آیین و دین (нет рифмы). [28] Л—اگر K—از [29] VI—بوقت [30] VI—ببرنسپریم

چنین داد پاسخ که هر کو زبان … ز بد بسته دارد نرنجد روان[1]
کسی را ندرد بگفتار پوست … بود بر دل انجمن نیز دوست
همه کار دشوارش آسان شود[2] … ورا[3] دشمن و دوست یکسان شود[4]
دگر گفت کان[5] کو ز راه گزند … بگردد بزرگست و هم[6] ارجمند
چنین داد پاسخ که کردار بد … بسان درختیست با[7] بار بد
اگر نرم گوید زبان کسی … درشتی بگوشش نیاید[8] بسی[9]
بدان کز زبانست گوشش[10] برنج … چو رنجش نجویی[11] سخن را بسنج
همان کم‌سخن مرد خسرو پرست … جز[12] از پیش گاهش نشاید[13] نشست
دگر از[14] بدیهای نا آمده … گریزد چو از دام مرغ و دده
سه دیگر که بر بد توانا بود … بپرهیزد ار[15] ویژه دانا بود
نیازد بکاری که ناکردنیست … نیازارد آنرا که نازردنیست
نماند که نیکی[16] برو بگذرد … پی[17] روز نا آمده[18] نشمرد[19]
بدشمن ز[20] نخچیر آژیرتر … برو دوست همواره[21] چون تیر و پر[22]
ز شادی که فرجام او غم بود … خردمند را ارز وی[23] کم بود
تن آسانی و[24] کاهلی دور کن … بکوش و ز رنج تنت سور کن
که ایدر ترا[25] سود بی‌رنج نیست … چنان هم که بی[26] پاسبان[27] گنج نیست
ازین باره گفتار بسیار گشت … دل مردم خفته بیدار گشت
جهان زنده بادا بنوشین روان … همیشه جهاندار و دولت جوان[28]

---

[1] K—بر بخردان IV—برنجد روان [2] K—بود [3] I, IV, VI—ابا [4] K—بود [5] I, IV, VI—هر [6] K—او I—گر IV—کز VI—بزرگی بود [7] Л—بی K—پر [8] K—نکوهش نیابد IV—نیابد [9] VI—с этого б. начинается лакуна и оп. 297 бб. (по 1595 вкл.). [10] K—کوشد I—مردم IV—زبان کرد بایسته مردم [11] I, IV—نخواهی [12] K, IV—چو [13] K, I—نباید [14] Л, K—گر [15] K, I—او IV—و [16] K, IV—بماند که گیتی [17] K—ببد [18] I, IV—بد نامده روز را [19] Б—оп. все остальные вопросы и ответы. [20] K—ز دشمن چو I, IV—ز دشمن به [21] K, IV—پیوسته I—همواره оп. [22] Л—تیر پر K—تیره‌تر I—تیربر IV—تیزتر (в тексте по Т). [23] K—ارز او I, IV—آن زیان [24] K—از [25] I, IV—اندر جهان [26] Л, I, IV—با [27] I, IV—هران کس که کاهل بود [28] K—доб.:

همه کامها جسته و یافته * بدو بخت او تیز بشتافته
چو پردخت بوزرجمهر از سخن * همی داستانرا سر آمد ببن

برو خواندند آفرین موبدان — کنارنگ و بیدار دل بخردان
ستودند شاه جهانرا بسی — برفتند با خرمی هر کسی
دو هفته برین نیز بگذشت[1] شاه — بپردخت[2] روزی ز کاری[3] سپاه
بفرمود تا موبدان و ردان — بایوان خرامند با بخردان[4]
بپرسید شاه[5] از بن و از[6] نژاد — ز تیزی[7] و آرام و فرهنگ و داد[8]
ز شاهیّ وز داد کنداوران[9] — ز آغاز[10] و فرجام نیک اختران[11]
سخن کرد زین[12] موبدان خواستار — بپرسش[13] گرفت آنچ آید[14] بکار[15]
بوزرجمهر آن زمان شاه گفت — که رخشنده گوهر برآر از نهفت
یکی آفرین کرد بوزرجمهر — که ای شاه روشن دل و خوب[16] چهر
چنان دان که اندر جهان نیز شاه — یکی چون تو ننهاد[17] بر سر کلاه[18]
بداد و بدانش بتاج و بتخت — بفرّ و بچهر و[19] برای و ببخت
چو پرهیزکاری کند شهریار — چه نیکوست پرهیز با[20] تاجدار

---

[1] Л—بگذشت K—доб. برین نیز یک هفته و Б—بعدأسبوعین... [2] I, IV—بپرداخت
[3] I—بکاری [4] Л—доб. (повторно) б. 1312. [5] I, IV—بپرسیدشان [6] Л—وز (нарушен метр); K—از تن وز (также нарушен метр). [7] Л—زدمر (!?) [8] Перед б. доб. заголовки: I—مجلس چهارم IV—مجلس چهارم ثنا خواندن بوزرجمهر بر نوشین‌روان [9] K, I, IV—واز تاج کنداوری
[10] K, I, IV—ز انجام [11] K, I, IV—نیک اختری [12] I, IV—ازین [13] IV—پرستش [14] K—آنک آمد I, IV—آمد [15] K—доб.:

سخن راند و نامد ازان رامشش * چو هر کس براندازهٔ دانشش
زنا کردنی کار برتافتن * به از دل باندوه و غم یافتن
بنادان اگر هیچ رای آورد * سر بخت خود زیر پای آورد
سپهبد که با رای و پرهش بود * زنا برده هشیار برهش (!) بود
که نادان ز دانش گریزد همی * بنادانی اندر ستیزد همی
نتابد برو فرّهٔ ایزدی * به نیکی گراید زراه بدی
چو دانا بود پیش گاه مهی * بباید ازان بارگه فرهی

[16] K—ماه I, IV—پاک и оп. و [17] IV—بنهاد [18] Л—б. оп.; Б—содержит этот б.: أيها الملك المنور القلب الموثق الرواء إنه لم يعتصب بتاج السلطنة أحد يماثلك... [19] I—چهره
[20] K—پرهیزگر

ز یزدان بترسد گهٔ[1] داوری — نگردد[2] بمیل و[3] بکنداوری
خردرا کند پادشا بر هوا — بدانگه که خشم آورد پادشا
نباید که اندیشهٔ شهریار — بود جز[4] پسندیدهٔ کردگار
ز یزدان شناسد همه خوب و زشت — بپاداش نیکی بجوید[5] بهشت
زبان[6] راست گوی و دل آزرم‌جوی — همیشه جهانرا بدو آبروی
هران کس که باشد ورا رای زن — سبک باشد[7] اندر دل انجمن[8]
سخن گوی و روشن دل و داد ده — کهانرا[9] بکه دارد و مه بمه
کسی کو بود شاهرا زیر دست — نباید که یابد[10] بجائی شکست[11]
بدانگه شود تاج خسرو بلند — که دانا بود نزد او ارجمند
نگه داشتن کار درگاه‌را — بزهر آژدن کام بدخواه‌را
چو دارد ز هر دانشی آگهی — بماند جهاندار با فرهی
نباید که خسبد کسی دردمند — که آید مگر شاه‌را زو[12] گزند
کسی کو بپادافره اندر[13] خورست[14] — کجا بد نژادست و بد گوهرست[15]
کند شاه دور از میان گروه — بی آزار تا زو[16] نگردد ستوه
هران کس که باشد بزندان شاه — گنهکار گر[17] مردم بیگناه
بفرمان یزدان بباید گشاد — بزند و بباست آنچ کردست یاد[18]
سپهبد بفرهنگ دارد سپاه — براساید از درد فریاد خواه
چو آژیر[19] باشی ز دشمن برای — بداندیش‌را دل برآید ز جای
همه رخنهٔ پادشاهی بمرد — بداری بهنگام پیش از[20] نبرد
بچیزی[21] که گردد نکوهیده شاه — نکوهش بود نیز با[22] فرّ و گاه[23]

[1] K—که او [2] Л—(!) دگردد K, IV—بگردد [3] I—برمیل و IV—برومیل Б—ولم یضع أساس أمره علی الجرف المنهارة [4] I, IV—نا [5] K—بیابد [6] Л—روان [7] K—ماند
[8] I, IV—б. оп. [9] K, I, IV—که که را [10] Л—باشد I—تابد IV—ماند [11] I, IV—ز جای نشست
[12] K, I, IV—زان [13] Л—در [14] I, IV—ایزدست [15] IV—نابخردست [16] IV—او [17] K—اگر
[18] K—доб. б.:
اگر پایش از بند باید بجان (?) * بتیغ از بد دیو شستی جهان
[19] I—از دور IV—چو از زور باشد از درد و آه [20] Л—از оп. [21] I, IV—ز چیزی [22] I, IV—بر [23] K—بتر

ازو دور گشتن[1] برغم هوا[2]   خرد را بران رای[3] کردن گوا[4]
فزودن[5] بفرزند بر مهر خویش   چو در آب دیدن[6] بود[7] چهر خویش
ز فرهنگ وز دانش آموختن   سزد گر دلت یابد[8] افروختن[9]
گشادن[10] بروبر[11] در گنج خویش   نباید که یاد[12] آورد رنج خویش
هرانگه که یازد[13] ببدکار[14] دست   دل شاه بچه نباید شکست
چو بر بد کنش[15] دست گردد دراز   بخون جز بفرمان یزدان میاز[16]
وگر[17] دشمنی یابی اندر دلش   چو خو[18] باشد از بوستان بگسلش[19]
که گر[20] دیر ماند[21] بنیرو شود   وزو باغ شاهی پر آهو شود
چو باشد جهانجوی با[22] فرّ و هوش[23]   نباید که دارد ببدگوی گوش[24]
ز دستور بدگوهر و گفت[25] بد   تباهی بدیهیم شاهی رسد
نباید شنیدن ز نادان سخن   چو بد گوید از داد فرمان مکن
همه[26] راستی باید آراستن   نباید که دیو آورد کاستن[27]
چو این گفتها بشنود پارسا   خرد را کند بر دلش[28] پادشا
کند آفرین تاج بر شهریار   شود تخت شاهی برو[29] پایدار
بنازد بدو تاج شاهی و تخت   بداندیش نومید گردد ز بخت
چو برگردد این چرخ ناپایدار   ازو[30] نام نیکو[31] بود یادگار
بماناد تا روز باشد[32] جوان   هنر یافته جان نوشین روان[33]
ز گفتار او انجمن خیره شد[34]   همه رای دانندگان تیره شد[34]
چو نوشین روان آن سخنها شنود   بروزیش چندانک بد برفزود

[1] Л — گشتی [2] I — روا IV — پر از غم روان [3] Л — راه [4] IV — نوان [5] Л — فزونی [6] Л — دیده [7] K, I, IV — برو [8] I — دادد(!) IV — باید [9] K — бб. 1345 и 1346 оп. [10] Л — گشاده [11] I — بد و بر [12] Л — بار [13] I — دارد [14] K — ببیکار I, IV — ببیداد [15] I, IV — برکشتنت [16] IV — متاز [17] Л — اگر [18] Л, K — نی [19] I, IV — بر گلش [20] K, I, IV — اگر [21] I, IV — باشد [22] K, I, IV — را [23] I, IV — برز [24] I, IV — نازد بتیغ و بگرز [25] I, IV — جفت [26] K — همی [27] K, I, IV — ز کژّی دل خویش پیراستن и доб.:
ز شاه جهاندار جز راستی * نزیبد که دیو آورد کاستی
[28] K — دلت I, IV — دل [IV — براند] نراند [29] K, I, IV — بدو [30] I, IV — ورا [31] Л — نیکی [32] I, IV — ماند [33] Л — б. оп.; Б — оп. до конца «диспута». [34] K, I, IV — گشت

وزان پندها دیده پرآب کرد / دهانش پر از درّ خوشاب کرد
یکی انجمن لب پر از آفرین / برفتند ز[1] ایوان شاه زمین
برین نیز بگذشت یک هفته روز / بهشتم چو بفروخت گیتی فروز[2]
بپرداخت آن چادر لاژورد[3] / بیاراست گیتی بدیبای زرد
شهنشاه بنشست با موبدان / جهاندیده و کار کرده ردان
سر موبد[4] موبدان اردشیر / چو شاپور و چون یزدگرد دبیر
ستاره شناسان و جویندگان / خردمند و[5] بیدار[6] گویندگان
سراینده بوزرجمهر[7] جوان / بیامد بر شاه نوشین روان[8]
بدانندگان گفت شاه جهان / که با[9] کیست این[10] دانش اندر نهان
کزو دین یزدان بنیرو شود / همان تخت شاهی بی‌آهو شود
چو بشنید زو[11] موبد موبدان / زبان برگشاد از میان ردان
چنین داد پاسخ که از داد شاه[12] / درفشان شود فرّ[13] دیهیم وگاه
چو[14] باداد بگشاید از گنج بند / بماند پس از مرگ[15] نامش بلند
دگر کو[16] بشوید زبان[17] از دروغ / نجوید بکژّی ز گیتی[18] فروغ
سپهبد چو[19] با داد و بخشایشست / ز تاجش[20] زمانه پر آسایشست
و دیگر که از کهتر پر گناه / چو پوزش کند باز بخشدش شاه[21]
بپنجم[22] جهاندار نیکو سخن / که نامش نگردد بگیتی کهن

---

[1] K, I, IV—از [2] Перед б. доб. заголовки: Л—سوال کردن از بوزرجمهر I—مجلس پنجم
IV—مجلس پنجم سوال کردن کسری از ستاره‌شناسان [3] K, I—здесь и далее لاجورد [4] K, I, IV—سر مهتر [K—بسر] [5] Л, IV—و оп. [6] Л, K—доб. و [7] I—здесь и далее برزیجمهر [8] K—доб. б.:

همی خواند بر شهریار آفرین * وزو شادمان گشت شاه زمین

[9] I, IV—تا [10] I—از IV—با [11] K, I, IV—ازو [12] I, IV—پادشاه [13] K, I, IV—доб. و [14] I, IV—که [15] Л—گنج [16] Л—گر K—چون [17] Л—دهان [18] Л—زبان از K—ز کژّی بگیتی Б—оп. до эпизода مهبود [19] I, IV—سدیگر که [20] Л—دادش [21] K—

وگر رنج بیند کسی بی‌گناه * نجوید سر نامور پیشگاه

I, IV—

چهارم که از گوهر پرگناه * نجوید سر نامور پیشگاه

[22] K—سدیگر

همه راست گوید سخن کمّ و بیش — نگردد بهر کار ز آیین خویش[1]
ششم[2] بر پرستندهٔ تخت خویش — چنان مهر دارد که بر بخت[3] خویش
بهفتم[4] سخن هرک[5] دانا بود — زبانش[6] بگفتن توانا بود
نگردد دلش سیر ز[7] آموختن — از اندیشگان مغز را[8] سوختن
بآزادیست از خرد هر کسی — چنان چون ببالد زاختر بسی[9]
دلت مگسل ای شاه راد از خرد[10] — خرد نام و[11] فرجام را پرورد
منش پست و کم‌دانش[12] آن کس که گفت — منم کم ز گیتی[13] کسی نیست جفت
چنین گفت پس یزدگرد دبیر — که ای شاه دانا و[14] دانش پذیر
ابر شاه زشتست[15] خون ریختن — باندک سخن دل بر آهیختن[16]
همان چون سبکسر بود[17] شهریار — بداندیش دست[18] اندر آرد بکار
همان با خردمند گیرد ستیز — کند دل ز نادانی خویش تیز
دل شاه گیتی چو پر[19] آز گشت — روان ورا دیو انباز[20] گشت
ور ایدون که حاکم بود[21] تیز مغز — نیاید ز گفتار او کار[22] نغز
دگر کارزاری که هنگام جنگ — بترسد[23] ز جان[24] و نترسد ز ننگ
توانگر که باشد دلش تنگ و زفت — شکمّ[25] زمین بهتر او را نهفت
چو بر مرد درویش کنداوری — نه کهتر نه زیبندهٔ[26] مهتری[27]
چو کژّی کند پیر[28] ناخوش بود — پس از مرگ جانش پر آتش بود

---

[1] Л, I, IV — б. оп. [2] K — چهارم [3] Л, I — تخت (нет рифмы). [4] K — بپنجم [5] K, I, IV — گرچه [6] Л — روانش [7] K, I, IV — از [8] Л — مهر او K — مغز سر [9] I, IV — б. оп.; K — доб.:
خرد پرورد جان دانندگان * خرد ره نماید بخوانندگان
[10] I, IV — دل ای شاه مگسل ز راه خرد [11] K — و оп. [12] I, IV — (?) پست کرداش [13] I, IV — ز دانش [14] I, IV — دانای [15] K — رشکست [16] K, I, IV — برانگیختن [17] I, IV — سبکسار بد [18] K — که اندیشه سست [19] Л — پر از I, IV — که پر [20] I — همباز [21] Л — موبد K — کجا کم بود [22] I, IV — ز گفتار او نایدت کار [23] Л, I, IV — نترسد [24] IV — نام [25] K — شکاف I, IV — شکم بر [26] I, IV — نه بهتر ز زیبنده [27] K — доб.:
چو کهتر پی کار نیکی بپوس * همان مهترش ریمن وچاپلوس
[28] Л — نیز IV — بود چیز

چو کاهل بود مردِ برنا بکار — ازو سیر گردد دل روزگار
نماند[1] ز ناتندرستی[2] جوان — مبادش توان[3] و مبادش روان[4]
چو بوزرجمهر این[5] سخنهای نغز — شنید[6] و بدانش بیاراست مغز
چنین گفت با[7] شاه خورشید چهر — که بادا بکام تو روشن[8] سپهر
چنان دان که هر کس که دارد خرد — بدانش روانرا همی پرورد
نکوهیده ده[9] کار[10] بر ده[11] گروه — نکوهیده‌تر نزد دانش پژوه[12]
یکی آنک حاکم[13] بود با[14] دروغ — نگیرد بر[15] مرد دانا فروغ
سپهبد که باشد نگهبان گنج — سپاهی که او سر بپیچد[16] ز رنج
دگر دانشومند کو از[17] بزه — نترسد چو چیزی بود بامزه[18]
پزشکی که باشد بتن دردمند — ز بیمار[19] چون باز دارد گزند
چو[20] درویش مردم[21] که نازد[22] بچیز — که آن چیز گفتن نیرزد بنیز
همان سفله کز هر کس[23] آرام و خواب — ز دریا دریغ آیدش روشن آب
وگر باد نوشین بتو[24] بر جهد — سپاسی ازان بر سرت[25] برنهد
بهفتم خردمند کاید بخشم — بچیز کسان بر گمارد دو چشم
بهشتم بنادان نماینده راه — سپردن بکاهل کسی کارگاه[26]
همان[27] بیخرد کو نیابد[28] خرد — پشیمان شود هم ز گفتار بد[29]

[1] I, IV—بماند [2] K—زبان تندرست [3] K—روان I, IV—زبان [4] K—توان и доб.:

دلی کان نه خرم ز کار بهی * سزد گر برو داغ آنکس نهی
بگفت این و بر گفته نفزود هیچ * ز خاموشی آراست جانرا بسیچ

[5] K, I, IV—آن [6] K—بگفت [7] I, IV—کای [8] I, IV—بکام تو بادا درفشان [9] Л—تر [10] Л—доб. و [11] IV—دو [12] K—доб.:

ندانند ز آغاز انجام را * نه از ننگ دانند همی نام را
کسانی که دانش‌پژوهند و شاد * بدان دانشی گوی و گفتار داد
ز نادان بنالد دل سنگ و کوه * ازو هم کسی خود نگیرد شکوه

[13] K—دایم I, IV—عالم [14] I, IV—پر [15] K—برو [16] Л, K, I—نپیچد [17] K—کو را [18] I, IV—خونی بود بی مزه [19] IV—تیمار [20] Л—ز [21] I, IV—مردی [22] Л, IV—یازد [23] I, IV—همان شب کزو هر شب [24] Л, K—برو [25] Л—کند بر سرش [26] I, IV—б. оп. [27] I, IV—هران [28] K—بیابد [29] K—کردار بد I, IV—خود

دل مردم بی‌خرد بی‌آرزوی   برین گونه آویزد ای[1] نیک خوی
چو آتش که گوگرد یابد[2] خورش   گرش در[3] نیستان بود پرورش
دل شاه نوشین روان زنده باد   سران جهان پیش او بنده باد[4]

* *
*

برین نیز بگذشت یک هفته ماه[5]   نشست از بر تخت پیروز[6] شاه[7]
بیک دست موبد که بودش وزیر   بدست دگر یزدگرد دبیر[8]
همان گرد بر گرد او موبدان   سخنگو چو بوزرجمهر جوان[9]
ببوزرجمهر آن زمان گفت شاه[10]   که ای مرد پردانش و نیک خواه[11]
سخنها که جان را[12] بود سودمند   همی[13] مرد بی‌ارز[14] گردد بلند[15]
ازو گنج گویا نگیرد کمی   شنودن[16] بود مرد را خرمی
چنین گفت موبد ببوزرجمهر   که ای نامورتر ز گردان سپهر
چه دانی که بیشیش[17] بگزایدت   چو کمّی بود روز[18] بفزایدت
چنین داد پاسخ که کمتر خوری   تن آسان شوی هم روان پروری
ز کردار نیکی چو بیشی کنی   همی[19] بر هماورد پیشی کنی
چنین گفت پس یزدگرد دبیر   که ای مرد[20] گوینده و[21] یادگیر

---

[1] K— بردار ای I, IV— ندارد دگر تا بود [2] I, IV— گر او نیابد [3] I, IV— که ویژه [4] I— б. оп.; доб. заголовки: I— مجلس ششم IV— سؤال کردن موبد و وزیر از بوزرجمهر [5] K— شاه
[6] I, IV— پیروزه [7] K— بیامد نشست از بر تخت و گاه [8] K— доб.:
جهاندار شادان بران تخت زر * ابا یاره و تاج و زرین کمر
[9] K, I, IV— و ردان [10] K, I, IV— شاه گفت [11] K, I, IV— که گوهر چرا باید اندر نهفت
[12] Л, K— تن را I, IV— کس را (в тексте по T). [13] K, I, IV— همان [14] K, I, IV— بی ارج [15] K— доб.:
بگو می چه داری ز ناگفته سود * بباید یکی موبدانرا نمود
ز ناگفته گفتن بسی به بود * شنیدن ازو خرمی به بود
[16] Л— ستودن IV— ستوده [17] K— بس تنت I, IV— بیشیت [18] I— زور [19] I, IV— همان
[20] K, I, IV— تیز [21] K, IV— گویندهٔ

سه[1] آهو کدامند[2] با دل براز　　که دارند[3] و هستند زان[4] بی‌نیاز
چنین داد پاسخ که باری نخست　　دل از عیب جستن بباید شست[5]
بی‌آهو کسی نیست اندر جهان　　چه در آشکار و چه[6] اندر نهان
چو مهتر بود[7] بر تو رشک آوری[8]　　چو کهتر[9] بود زو سرشک آوری[10]
سه دیگر سخن چین و[11] دو روی مرد　　بران[12] تا برانگیزد از آب[13] گرد
چو گوینده‌یی کو[14] نه بر جایگاه　　سخن گفت و زو دور شد فرّ و جاه[15]
همان کو[16] سخن سربسر نشنود　　ندانند بگفتار و هم[17] نگرود
بچیزی ندارد خردمند چشم　　کزو باز ماند بپیچد ز خشم
بپرسید پس موبد موبدان　　که ای برتر از دانش بخردان
کسی نیست بی‌آرزو[18] در جهان　　اگر آشکارست[19] و گر در[20] نهان
همان آرزورا پدیدست[21] راه　　که پیدا کند[22] مرد را دستگاه
کدامین ره آید ترا سودمند　　کدامست با درد و رنج و گزند
چنین داد پاسخ که راه از دو سوست　　گذشتن ترا تا[23] کدام آرزوست
ز گیتی یکی باز گشتن بخاک　　که راهی درازست با بیم و باک
خرد باشدت[24] زین سخن رهنمون　　بدین پرسش اندر چرایی و چون[25]
خرد مردرا[26] خلعت[27] ایزدیست　　سزاوار خلعت[28] نگه کن که کیست
تنومندرا کو[29] خرد یار نیست　　بگیتی کس[30] اورا خریدار نیست

---

[1] Л—دو K, I, IV—ده (в тексте по Т). [2] K, I, IV—کدامست [3] I, IV—دارنده [4] K, I, IV—ازان [5] Л—جست K—доб.:

چو دانی که اندر تنت خون روان * پراگنده گشت و خورد خون روان

[6] K, I, IV—تن و جان بپساود [7] I, IV—اگر مهتری [8] I, IV—آورد [9] Л—که بهتر K, I, IV—چو بهتر (в тексте по Т). [10] I, IV—آورد [11] I, IV—و оп. [12] K, I, IV—بدان [13] K—باد [14] I, IV—گوینده مردم [15] K—سخن گوید و رای دارد نگاه I, IV—ازو دور شد هور و ماه [16] K—گر I, IV—هران کو [17] I, IV—بگفتار من [18] Л—آرزوی [19] K, I, IV—آشکارا [20] I, IV—بود گر [21] K—بدویست [22] I, IV—بود [23] K—زو I, IV—بدانرا [24] I, IV—باشدش [25] I, IV—که ایزد پرستی چرا و نه چون [26] K, I, IV—خردمندرا [27] Л—خلقت [28] Л—خلقت K—قامت [29] K—تنی‌را که اورا [30] K—بس

نباشد خرد[1] جان نباشد رواست   خرد جان پاکست[2] و ایزد[3] گواست[4]
چو بنیاد مردی[5] بیاموخت مرد   سرافراز گردد بننگ و نبرد
ز دانش نخستین بیزدان گرای   که او[6] هست و باشد همیشه بجای
بدو بگروی کام دل یافتی   رسیدی بجایی که بشتافتی
دگر دانش آنست کز خوردنی   فراز آوری روی[7] آوردنی
بخورد و بپوشش بیزدان[8] گرای   بدین دار فرمان یزدان بجای[9]
گر[10] آیدت روزی بچیزی نیاز   بدشت[11] و بگنج[12] و بپیلان[13] مناز[14]
هم از پیشهها[15] آن گزین کاندروی   ز نامش نگردد نهان آبروی
همان دوستی با کسی کن بلند   که باشد بسختی ترا سودمند[16]
تو در[17] انجمن خامشی برگزین   چو خواهی که یکسر کنند آفرین
چو گویی همان گوی کآموختی[18]   بآموختن در جگر سوختی
سخن سنج و دینار گنجی[19] مسنج   که بر دانشی مرد خوارست گنج
روان[20] در سخن گفتن آژیر کن   کمان کن خردرا سخن[21] تیر کن
چو رزم آیدت پیش هشیار باش   تنت را[22] ز دشمن نگهدار باش
چو بدخواه پیش تو صف برکشید   ترا رای و آرام باید[23] گزید
برابر چو بینی کسی[24] همنبرد   نباید که گردد ترا روی زرد
تو پیروزی ار[25] پیشدستی کنی   سرت پست گردد چو[26] سستی کنی
بدانگه که اسب افگنی[27] هوش دار   سلیح همآورد را گوش دار

---

[1] K— کجا شد خرد I, IV— چو باشد خرد [2] K, I, IV— جانست [3] K— یزدان [4] K—доб.:
یکی راه بی باکی و بربدی * دوم ره نکوکاری و بخردی
[5] K, I, IV— دانش [6] Л, I, IV— تا [7] K— زو به [8] K, I, IV— بکوشش بنیکی [I— بپاکی] [9] I, IV— بپای [10] Л— که [11] I, IV— بدست [12] K— بتخت و بتاج [13] I, IV— بگنج بخیلان [14] I— میاز [15] Л—(?) دسمی(?) [16] K, I, IV— یارمند K—доб.:
بچیزی میالای از تن دهان * که از تو رود دین و دانش نهان
باندکترین چیر دمسمد (?) و خوار * گذاره کن این بدکنش روزگار
[17] K, I, IV— بر [18] I, IV— گو که آموختی [19] IV— گیتی [20] K, I, IV— زبان [21] I, IV— خردرا گمان و زبان [22] I, IV— تن ما [23] K— ترا جنگ و سختی بباید [24] I, IV— چو بینی بآورد کس [25] K, I, IV— از [26] I, IV— که [27] I— افگند

گرو[1] تیز گردد تو زو برمگرد   هشیوار یاران گزین در نبرد[2]
چو دانی که با او نتابی مکوش   ببرگشتن از رزم باز آر هوش
چنین هم نگه دار تن در[3] خورش   نباید که بگزایدت پرورش
بخور آن چنان کان بنگزایدت   ببیشی خورش تن بنفزایدت[4]
مکن در خورش خویش را[5] چارسوی[6]   چنان خور که نیزت کند آرزوی[7]
ز می نیز هم شادمانی گزین   که مست از کسی نشنود آفرین
چو یزدان پسندی پسندیده‌ای   جهان چون تنست و تو چون دیده‌ای
بسی از جهان آفرین یاد کن   پرستش برین یاد بنیاد کن
بژرفی نگه دار هنگام را[8]   بروز و بشب گاه[9] آرام را
چو دانی که هستی[10] سرشته ز خاک[11]   فرامش مکن راه یزدان پاک
پرستش ز خورد[12] ایچ کمتر مکن   تو نو باش گر هست گیتی کهن
بنیکی گرای و غنیمت شناس   همه ز آفریننده دار[13] این[14] سپاس
مگرد ایچ گونه بگرد بدی   بنیکی گرایی اگر[15] بخردی
ستوده‌تر آن کس بود در[16] جهان   که نیکش بود آشکار و نهان
هوارا مبر پیش رای و خرد[17]   کزان پس خرد سوی تو ننگرد
چو خواهی که رنج تو آید ببر[18]   ز آموزگاران مپرتاب سر[19]

[1] I, IV—که او [2] K—доб.:
بپرور کسی را که کار آیدت * بدان کار در دست یار آیدت
[3] I, IV—در تن [4] K—
مخور چند نانی که بگزایدت * ز بیشی خورش روز نفزایدت
I, IV—
ترا خورد بسیار بگزایدت * که چون کم خوری روز بفزایدت
[5] I, IV—خویشتن [6] K, I, IV—چارسو [7] K, I, IV—آرزو K—доб.:
میانه گزینی بود سودمند * بموبد چنین گفت استا و زند
[8] K—هر گام را [9] Л—доб. و I, IV—و شب و گاه [10] K—ز بادی سراسر I, IV—تو بادی بروی [11] IV—بخاک [12] Л, K—روز I—خود [13] K, I, IV—دان [14] IV—آن [15] Л—بیارای گر I, IV—اگر [16] K—زین [17] K—مکن هیچ کاری تو خود بیخرد IV—ازان پس خرد [18] I, IV—تن آید ببار [19] I, IV—مپرتاب سر را ز آموزگار

دبیری بیاموز فرزند را / چو هستی[1] بود خویش و پیوند را
دبیری رساند جوانرا بتخت[2] / کند ناسزا را[3] سزاوار بخت[4]
دبیریست از پیشه‌ها ارجمند / کزو[5] مرد افگنده گردد بلند
چو با آلت و رای باشد دبیر / نشیند بر پادشا ناگزیر
تن خویش آژیر[6] دارد ز رنج[7] / بیابد بی اندازه از شاه گنج
بلاغت چو با خطّ گرد آیدش / بر اندیشه معنی بیفزایدش[8]
ز لفظ آن گزیند که کوتاه‌تر / بخط آن نماید که دلخواه‌تر
خردمند باید که باشد دبیر / همان بردبار و سخن یادگیر[9]
هشیوار و سازیدهٔ پادشا / زبان خامش از بد بتن[10] پارسا
شکیبا و با دانش و راستگوی / وفادار و پاکیزه و تازه روی[11]
چو با این هنرها شود نزد شاه / نشاید[12] نشستن مگر پیش گاه[13]
سخنها چو بشنید ازو شهریار / دلش تازه شد چون گل اندر بهار
چنین گفت کسری بموبد که رو / ورا پایگاهی[14] بیارای نو
درم خواه و خلعت سزاوار اوی[15] / که در دل نشستست گفتار اوی[16]

* *
*

دگر هفته چون هور بفراخت[17] تاج / بیامد[18] نشست از بر تخت عاج
ابا نامور موبدان و ردان / جهاندار[19] و بیداردل بخردان
[همی خواست ز ایشان جهاندار شاه[20] / همان نیز[21] فرخ دبیر سپاه[22]]

---

1 I, IV—پشتی 2 I, IV—ببخت 3 K—زو شود ناسزا I, IV—سر ناسزاها 4 I, IV—تخت 5 K, I, IV—وزو 6 K—ازیر 7 K—برنج I, IV—خویش‌را گر بدارد برنج 8 K—چو با خط بلاغت بیفزایدت * باندیشه معنی نکو آیدت 9 IV—ناگزیر 10 Л—اندر بتن K—و تن بود 11 Л—نیک‌خوی 12 I, IV—نباید 13 Л—бб. 1487—1490 оп. 14 K—جایگاهی IV—بارگاهی 15 K—او 16 K—او I, IV—که دل شاد گردد ز گفتار اوی доб. заголовки: Л—سوال کردن کسری از بوزرجمهر I—مجلس هفتم IV—مجلس هفتم سوال کردن نوشین روان از بوزرجمهر و پاسخ شنیدن 17 K, I, IV—روزی بیاویخت 18 K—برآمد 19 K, I, IV—جهانجوی 20 K—بخواندند مر موبدان پیش شاه 21 K—دگر 22 K—و سپاه I, IV—б. оп. مرد

[هم از فیلسوفان وز مهتران
ز هر کشوری کاردیده سران[1]]

همان ساوه و[2] یزدگرد دبیر
بپیش اندرون بهمن[3] تیزویر

ببوزرجمهر آن زمان گفت شاه
که دلرا بیارای و بنمای راه

ز من راستی هرچ دانی بگوی
بکژّی مجو از جهان[4] آبروی

پرستش چگونه است[5] فرمان من
نگه داشتن رای و پیمان من[6]

ز گیتی چو آگه شوند این مهان[7]
شنیده بگویند با همرهان[8]

چنین گفت با شاه بیدار[9] مرد
که ای برتر از گنبد لاژورد[10]

پرستیدن شهریار زمین
نجوید خردمند جز[11] راه دین

نباید بفرمان شاهان درنگ
نباید که باشد دل شاه تنگ

هر آن کس که بر پادشا دشمنست
روانش پرستار آهرمنست

دلی کو[12] ندارد تن[13] شاه دوست
نباید[14] که باشد ورا مغز و پوست

چنان دان که آرام گیتیست شاه
چو نیکی کنیم[15] او دهد دستگاه[16]

بنیک و بد او را بود[17] دسترس
نیازد بکین و[18] بآزرم کس

تو مپسند فرزندرا جای اوی[19]
چو جان دار در دل همه رای[20] اوی[21]

بشهری که هست اندرو مهر شاه
نباید نیاز اندران[22] بوم[23] راه

بدی از[24] تو از فرّ او بگذرد[25]
که[26] بختش همه نیکویی پرورد

جهاندرا دل از شاه خندان[27] بود
که بر چهر[28] او فرّ یزدان بود

چو از نعمتش بهره یابی[29] بکوش
که داری همیشه بفرمانش[30] گوش

---

[1] K, I, IV — б. оп. [2] I, IV — همان شاه با [3] K — موبد [4] I — نهان [5] Л — доб. و

[6] K, I, IV—доб.:

سخنها سبک گوی و بسته مگوی * مکن جام [بکن شاخ—K] گفتار با رنگ و بوی

[7] K—(?) شدند از کران [8] K— ابا دیگران I, IV—б. оп. [9] Л— پیروز [10] K, I— لاجورد [11] K— چون [12] Л— که [13] I, IV— دل [14] K— نشاید [15] I, IV— کنی [16] K, I, IV— پایگاه [17] I, IV— ببدمان [18] I, IV— نیازارد او کس [19] K— او [20] K, I, IV— داد چهر دلارای [21] K— او [22] K— بباد اندرون [23] Л—доб. و [24] K, I, IV— بر [25] Л, I— نگذرد [26] Л, K— چو [27] I— جهاندار ازو شاد و خندان IV— جهانداری و شاه چندان [28] Л— فرّ [29] K— جهانرا دل بهره یابی [30] I— بفرمان

باندیشه گر سر بپیچی ازوی[1] نبیند بنیکی ترا بخت[2] روی
چو نزدیک دارد مشو برمنش وگر دور گردی[3] مشو بدکنش[4]
پرستنده گر یابد از[5] شاه رنج نگه کن که با رنج نامست و[6] گنج
نباید که سیر آید از[7] کار کرد همان تیز گردد ز گفتار سرد[8]
اگر گشن شد بنده را دستگاه بفرّ و بنام جهاندار شاه
گر از ده یکی باژ[9] خواهد رواست چنان رفت باید که او را هواست
گرامی‌تر آن کس بود نزد شاه که چون گشن بیند[10] ورا دستگاه
ز بهری که اورا سراید ز گنج[11] نماند که باشد بدو درد و رنج[12]
ز یزدان بود آنک ماند[13] سپاس کند آفرین مرد یزدان شناس
و دیگر که اندر دلش راز شاه بدارد نگوید[14] بخورشید و ماه
بفرمان شاه آنک[15] سستی کند همی از تن[16] خویش مستی کند
نکوهیده باشد گل آن درخت که نپراگند بار[17] بر تاج و تخت[18]
ز کسهای او پیش او بد مگوی که کمتر کنی نزد او[19] آبروی
وگر[20] پرسدت هرچ دانی نگوی[21] ببسیار گفتن مبر[22] آبروی[23]
هر آن کس که بسیار گوید دروغ بنزدیک شاهان نگیرد فروغ
سخن کان[24] نه اندر خورد با خرد بکوشد که بر پادشا نشمرد
فزونست زان[25] دانش اندر جهان که بشنید[26] گوش آشکار و نهان
کسی را که شاه جهان خوار کرد بماند همیشه روان پر ز درد[27]
همان در جهان ارجمند آن بود که با او لب شاه خندان بود

---

1 K, I, IV—تو ز وی 2 Л—تخت K, I, IV—بتابد همانگه ز تو بخت 3 K—گردد 4 I, IV—مکن سرزنش 5 Л—گریان وز 6 Л—و оп. I, IV—بفرمایدش تا شود سوی 7 Л—کسی را بدان 8 I, IV—бб. 1515—1519 оп. 9 Л—باژ 10 K—گردد 11 K—رنج 12 K—بفرمایدش تا برد سوی گنج 13 K—دارد I, IV—آن گماند(!) 14 Л—ندارد بگوید 15 K—شاهان که 16 Л—پی 17 Л—برگ I, IV—که تیره کند باد 18 K—порядок бб.: 1521, 1525, 1526, 1524, 1522, 1523 и доб. б.:

بود بر دل و چشم شاه آشکار * نهان کردهٔ گردش روزگار

19 K, I, IV—شاه 20 K—اگر 21 K—بگوی 22 K—مجو 23 I, IV—бб. 1525—1527 оп. 24 K—سخنها 25 K, I, IV—ازان 26 K—بشنود 27 K, I, IV—روانش بدرد

چو[1] بنوازدت شاه کشّی مکن / اگر[2] چه پرستنده باشی کهن
که هر[3] چند گردد پرستش دراز / چنان دان که هست او ز تو[4] بی‌نیاز
اگر با تو گردد ز چیزی[5] دژم / بپوزش گرای و مزن هیچ دم
اگر[6] پرورد دیگری را همان / پرستار باشد چو تو بی‌گمان
وگر[7] نیستت آگهی[8] زان گناه / برهنه دلت را ببر نزد شاه
وگر هیچ تاب اندر آری بدل / بدو روی منمای و پی[9] برگسل
بفرّش ببیند[10] نهان ترا / دل کژّ و تیره روان[11] ترا
ازان پس نیابی تو زو[12] نیکوی / همان گرم گفتار او نشنوی[13]
در[14] پادشا همچو دریا شمر / پرستنده ملاح و کشتی هنر[15]
سخن لنگر[16] و بادبانش خرد / بدریا خردمند چون[17] بگذرد[18]
همان[19] بادبانرا کند سایه‌دار[20] / که هم سایه‌دارست و هم مایه‌دار[21]
کسی کو ندارد روانش[22] خرد / سزدگر در پادشا نسپرد[23]
اگر پادشا کوه آتش بدی / پرستنده را[24] زیستن خوش بدی
چو آتش گه خشم[25] سوزان بود / چو خشنود باشد فروزان بود
ازو یک زمان شیر و شهدست بهر / بدیگر زمان چون گزاینده[26] زهر
بکردار دریا بود کار شاه / بفرمان او تابد از چرخ ماه
ز دریا یکی ریگ دارد بکف / دگر در بیابد[27] میان صدف[28]

---

1 IV—که 2 I, IV—وگر 3 I, IV—وگر 4 K, I, IV—از تو او 5 I, IV—بچیزی 6 I, IV—که گر 7 K—اگر 8 I, IV—نیست آگاهیت 9 K—بدو درد منمای و زین 10 K—بدل او ببینند I, IV—ار نبیند 11 K—گمان 12 K—این 13 K, IV—بشنوی 14 K, I, IV—دل 15 Л—گهر 16 K, IV—لشکر 17 Л—خود 18 Л, K—دنگرد(!) 19 K, I, IV—همه 20 I, IV—مایه‌دار 21 I, IV—مایه‌دارست و هم سایه‌دار 22 K, I, IV—هنر با 23 K—ننگرد 24 Л—زان K—پرستندهٔ 25 Л—گه از خشم I, IV—با خشم 26 Л—گرایند 27 Л—باشد I, IV—دارد 28 K—доб.:

چو روزی خورد هر کسی بی‌گمان * بنوی رسد درد ازو یک زمان
ز بیشی و کمی سخن در نورد * مدار از پس خوردرا بدرد
چو تیره شود کار تو پیش شاه * نباید که تو پیش پوزش گناه

جهان زنده بادا بنوشین روان | همیشه بفرمانش کیوان[1] روان
نگه کرد کسری بگفتار اوی | دلش گشت خرم بدیدار اوی
چو[2] گفتی که زه[3] بدره بودی چهار[4] | بدین[5] گونه بد بخشش شهریار
چو با زه بگفتی زهازه بهم | چهل بدره بودی ز گنجش درم[6]
چو گنجور با شاه کردی شمار | بهر بدره بودی درم[7] ده هزار
شهنشاه با زه زهازه بگفت | که گفتار او با درم بود جفت
بیاورد گنجور خورشید چهر | درم بدره‌ها پیش بوزرجمهر
برین داستان بر سخن ساختم | بمهبود دستور پرداختم
میاسای ز[8] آموختن یک زمان | ز دانش میفگن دل اندر گمان
چو گویی که فام[9] خرد توختم | همه هرچ بایستم آموختم
یکی نغز بازی کند روزگار | که بنشاندت پیش آموزگار
ز دهقان کنون[10] بشنو این داستان | که بر خواند از گفتهٔ باستان

[داستان مهبود[11] با زروان][12]

چنین گفت موبد که بر تخت عاج | چو کسری کسی نیز ننهاد تاج
ببزم و برزم[13] و بپرهیز و داد | چنو[14] کس ندارد ز شاهان بیاد
ز دانندگان دانش آموختی | دلش را بدانش[15] برافروختی
خور و خواب با موبدان داشتی[16] | همی سر بدانش برافراشتی[17]
برو چون روا شد بچیزی[18] سخن | تو ز آموختن هیچ سستی مکن[19]
نباید که[20] گویی که دانا شدم | بهر آرزو بر توانا شدم[21]

[1] I, IV—بکیوانش فرمان [2] IV—تو [3] Л—دو [4] Л—هزار [5] K—برین [6] Л—б. оп. [7] Л—بدی بدره‌های درم [8] K, I, IV—از [9] K, I, IV—وام [10] Л, K—سخن [11] Л—здесь и далее—مهنود [12] Доб. заголовки: I—حکایت مهبود وزیر و پسرانش با زروان حاجب و احوال ایشان IV—گفتار اندر داستان مهبود وزیر با زروان حاجب [13] K, I, IV—برزم و ببزم [14] I—چو او IV—چن او [15] K—ز دانش [16] K, I, IV—خواستی [17] K, I, IV—همه دل بدانش بیاراستی [18] Л—روان گشت شیرین IV—بچیزی [19] IV—б. помещен после б. 1566. [20] K, I, IV—ندانی چو [21] K—доб.:

چنان دان که نادانترین کس تویی * چو گفتار دانندگان نشنوی

چو[1] این داستان بشنوی یاد گیر   ز گفتار گوینده دهقان پیر
بپرسیدم از[2] روزگار کهن   ز نوشین روان یاد کرد این سخن
که او را یکی پاک دستور بود   که بیدار دل بود و گنجور بود
دلی پر خرد داشت و رای درست   ز گیتی بجز[3] نیک‌نامی نجست[4]
که مهبود بد نام آن پاک مغز   روان و دلش پر ز گفتار نغز
دو فرزند بودش چو خرم بهار   همیشه پرستندهٔ شهریار
شهنشاه چون بزم[5] آراستی   وگر برسم موبدی[6] خواستی
نخوردی جز از دست مهبود چیز   هم ایمن بدی زان دو فرزند نیز
خورشخانه در خان او داشتی   تن خویش مهمان او داشتی
دو فرزند آن نامور پارسا   خورش ساختندی بر[7] پادشا[8]
بزرگان ز مهبود بردند رشک[9]   همی ریختندی برخ بر[10] سرشک
یکی نامور بود زروان بنام   که او را بدی بر در شاه کام
کهن بود و هم حاجب شاه بود   فروزندهٔ رسم درگاه[11] بود
ز مهبود و فرخ دو[12] فرزند اوی   همه ساله بودی پر از آبروی[13]
همی ساختی تا سر[14] پادشا   کند تیز بر کار[15] آن پارسا
بد گفت از[16] ایشان ندید ایچ راه   که کردی پر آزار زان[17] جان شاه
خردمند زان بد نه[18] آگاه بود   که او را بدرگاه بدخواه بود
ز گفتار و کردار آن شوخ مرد   نشد هیچ[19] مهبود را روی زرد
چنان بد که یک روز مردی[20] جهود   ز زروان درم خواست از بهر سود
شد آمد بیفزود در پیش[21] اوی   برآمیخت با جان بدکیش[22] اوی
چو با حاجب شاه گستاخ شد   پرستندهٔ خسروی کاخ شد

---

1 Л — چون 2 Л — بپرسید زو 3 K, I, IV — جز از 4 IV — доб. заголовок: آغاز داستان
5 I, IV — بزمی 6 K — وگر خود ز برسم بدی؛ I, IV — پرسش موبدی 7 K — تاختندی بر
8 K — порядок бб.: 1575, 1580, 1577, 1576, 1578, 1579. 9 K — ز مهبود بودند؛ I, IV — آوریدی زی
آن گاه؛ I, IV — گردان برشک 10 I, IV — ز خونین 11 K — ز مهبود بر در بزرگان ز رشک
12 I, IV — وز هر دو 13 K — б. оп. 14 Л — سوی؛ K — همی خواستی تا سر؛ I, IV — مرز و درگاه
15 Л — تیره بر کار؛ K — تیز بر کین؛ I, IV — تیز در کار 16 Л — از оп. 17 K — ازان؛ I, IV — ازو
18 K, I — خود 19 K — ایچ 20 Л, IV — مرد 21 K, I, IV — نزدیک 22 K, I, IV — تاریک

ز افسون سخن رفت[1] روزی نهان ز درگاه وز[2] شهریار جهان
ز نیرنگ وز[3] تنبل و جادویی ز کردار کژّی وز[4] بدخویی
چو زروان بگفتار مرد جهود نگه کرد و زان سان سخنها[5] شنود
برو[6] راز بگشاد و گفت این سخن بجز پیش جان آشکارا مکن
یکی چاره باید ترا[7] ساختن زمانه ز مهبود پرداختن
که او را بزرگی[8] بجایی رسید که پای زمانه نخواهد کشید
ز گیتی[9] ندارد کسی را بکس تو گویی که نوشین‌روانست و[10] بس
جز از دست فرزند مهبود چیز خورشها نخواهد جهاندار نیز
شدست[11] از نوازش چنان پرمنش که هزمان ببوسد فلک دامنش
چنین[12] داد پاسخ بزروان جهود کزین داوری غم نباید فزود[13]
چو برسم بخواهد[14] جهاندار شاه خورشها ببین تا چه آید[15] براه
نگر[16] تا بود هیچ شیر اندروی[17] پذیره شو و[18] خوردنیها ببوی[19]
همان بس[20] که من شیر بینم[21] ز دور[22] نه مهبود بینی تو زنده نه پور[23]
که گر زو[24] خورد بی‌گمان روی و سنگ[25] بریزد[26] هم اندر زمان بی‌درنگ[27]
نگه کرد زروان بگفتار اوی[28] دلش تازه‌تر شد بدیدار اوی[28]
نرفتی بدرگاه بی آن جهود خور و شادی و کام[29] بی او نبود[30]
چنین تا برآمد برین چند گاه بد آموز پویان بدرگاه شاه
دو فرزند مهبود هر بامداد خرامان شدندی بر شاه راد[31]

---

[1] I, IV — گفت [2] K — و از [3] K — واز [4] K, I, IV — واز [5] K — افسون آواز I, IV — راز [6] K — بدو فسونش [7] K — چارهٔ بایدت I, IV — جادویی بایدت [8] K — او از بزرگان [9] K, I, IV — بگیتی [10] I — و оп. [11] I, IV — شدند [12] K — چنان [13] I — с этого б. начинается большая лакуна, которая поглощает 264 бб. [14] Л — که خواهد K, IV — نگیرد (в тексте конъектура). [15] K, IV — آرد [16] VI — ببین (здесь кончается лакуна). [17] VI — اندرو [18] K — پذیره دوش [19] VI — ببو [20] VI — ازان پس [21] Л — بویم [22] IV — بینم در وی [23] IV — وگر یابم از دور زو رنگ و بوی [24] IV — اگر آن VI — وگر زان [25] Л — (?!) رودسک [26] IV — بمیرد [27] Л — (?!) پی بتک Б — содержание б.: فانی أصیره بحیث لو وقعت منه قطرة علی الحجارة لتقطعت قطعا و تفلقت فلقا [28] VI — здесь и всюду او [29] IV, VI — راز [30] K — چو زو بود شادی ورا هرچه بود [31] K, IV, VI — شاه شاد

پس پردهٔ نامور کدخدای / زنی بود پاکیزه و پاک‌رای[1]
که چون شاه کسری خورش خواستی / یکی خوان زرین بیاراستی
سه کاسه نهادی برو از گهر / بدستار زربفت پوشیده[2] سر
ز دست دو فرزند آن[3] ارجمند / رسیدی بنزدیک شاه بلند
خورشها ز شهد و ز شیر و گلاب / بخوردی و آراستی[4] جای خواب
چنان بد که یک روز هر دو جوان / ببردند خوان نزد نوشین‌روان
بسر بر نهاده یکی پیشکار / که بودی[5] خورش نزد او استوار
چو خوان اندر آمد بایوان[6] شاه[7] / بدو[8] کرد زروان[9] حاجب نگاه
چنین گفت خندان بهر دو[10] جوان / که ای ایمن از[11] شاه نوشین‌روان
یکی[12] روی[13] بنمای تا زین خورش / که باشد همی[14] شاه را پرورش[15]
چه رنگست[16] کآید همی بوی خوش / یکی پرنیان چادر از وی[17] بکش
جوان زان خورش زود بگشاد[18] روی[19] / نگه کرد زروان ز دور اندروی[20]
همیدون جهود اندرو[21] بنگرید / پس[22] آمد چو رنگ خورشها بدید
چنین گفت زان[23] پس بسالار بار / که آمد درختی که کشتی ببار
ببردند خوان نزد نوشین‌روان / خردمند و بیدار هر دو جوان
پس خوان[24] همی رفت زروان چو گرد / چنین گفت با[25] شاه آزاد مرد
که ای شاه نیک اختر و[26] دادگر / تو بی چاشنی دست خوردن مبر
که روی فلک بخت خندان تست / جهان[27] روشن از تخت و میدان[28] تست
خورشگر بیامیخت باشیر زهر[29] / بداندیش را باد زین[30] زهر[31] بهر
چو بشنید زو[32] شاه نوشین‌روان / نگه کرد روشن بهر دو جوان

---

1 VI — رهنمای
2 Л — پوشید
3 K — ز دست آن دو فرزند او
4 K — (!) و رو ساختی
5 VI — بردی
6 K — ببالای — IV ببالین
7 VI — آورد در بارگاه
8 K, IV — برو — VI در او
9 IV—здесь и всюду زوران
10 K, VI—بمرد
11 K—که ای کهتر—IV—оп. از
12 K—همی
13 VI—کاسه
14 VI—ازان
15 K—б. переставлен со след. б.
16 K, VI—چیزست
17 K, IV, VI—چادر پرنیان زو
18 K, VI — خورش را جوان زود بگشود
19 VI — رو
20 K — بدان خوان اوی VI—اندرو
21 K—اندران
22 K, IV, VI—سر
23 K, IV, VI—ازان
24 VI—اندر
25 IV, VI—تا بر
26 K, IV, VI—و оп.
27 IV—فلک
28 VI—تاج رخشان
29 K—خورشرا برآمیخت با نوش زهر IV, VI—برآمیخت باشیر زهر
30 K, IV, VI—ازین
31 K—شهد IV, VI—شیر
32 K, IV, VI—ازو

که خوالیگرش مام ایشان بدی[1] — خردمند و با کام ایشان بدی[2]
جوانان ز پاکی وز[3] راستی — نوشتند بر پشت دست آستی
همان چون بخوردند از کاسه[4] شیر — تو گویی[5] بخستند هر دو بتیر
بخفتند بر جای هر دو جوان — بدادند جان پیش نوشین روان
چو شاه جهان اندران بنگرید — برآشفت و شد چون گل شنبلید
بفرمود کز خان مهبود خاک — برآرید وز کس مدارید[6] باک
بر آن[7] خاک باید بریدن سرش — مه مهبود مانا[8] مه خوالیگرش
بایوان مهبود در کس نماند[9] — ز خویشان او در جهان بس نماند[9]
بتاراج داد آن همه خواسته — زن و کودک و گنج آراسته
رسیده از آن[10] کار زروان بکام[11] — گهی کام دید اندر آن گاه نام[12]
بنزدیک او شد جهود ارجمند — برافراخت سر تا[13] بابر بلند
بگشت اندرین نیز چندی سپهر — درستی نهان کرده از[14] شاه چهر
چنان بد که شاه جهان کدخدای — بنخچیر گوران[15] همی کرد رای
بفرمود تا اسب نخچیرگاه — بسی بگذرانند در پیش[16] شاه
ز اسبان که کسری همی بنگرید — یکی را بران[17] داغ مهبود دید
ازان تازی اسبان دلش[18] برفروخت — بمهبود بر جای مهرش بسوخت[19]
فرو ریخت آب از دو دیده بدرد — بسی داغ دل یاد مهبود کرد
چنین گفت کان مرد با جاه و رای[20] — ببردش چنان دیو ریمن ز جای[21]
بدان دوستداری و آن راستی — چرا زد[22] روانش در[23] کاستی

---

[1] Л—بدند [2] Л—بدند K, IV, VI—وبا مهر خویشان بدی [3] K, IV—واز [4] K, IV, VI—ازان شهد و [5] K, IV, VI—گفتی [6] K—برآرند وز کس ندارند [7] K—پس از [8] K, IV—بادا VI—باد و [9] IV—مباد [10] K, IV, VI—رسید اندر آن [11] Л—بنام (нет рифмы). [12] IV—که مه کام بادش بگیتی مه نام VI—که کسری بپرداخت زان ننگ و نام [13] K, IV, VI—برافراختش سر [14] Л—کرد زان [15] K, IV, VI—گرگان Б—خرج ذات یوم لصید [16] K, IV, VI—بر چشم [17] K—بران دو برو IV, VI—بران بر یکی Б—فرسپن [18] K, VI—رخش [19] IV—бб. 1640—1641 оп. [20] K—رای و جاه IV—جای و جاه VI—آب و جاه [21] K, IV, VI—ز راه [22] IV—گشاد از [23] VI—چرا در دل آورد آن

نداند جز از کردگار[1] جهان ازان آشکارا درستی نهان
و زان جایگه سوی نخچیرگاه بیامد چنان داغ دل کینه خواه[2]
ز هر کس بره بر سخن خواستی ز گفتارها دل بیاراستی
سراینده بسیار همراه[3] کرد بافسانهها[4] راه کوتاه[5] کرد
دبیران[6] و زروان و دستور شاه برفتند یک روز[7] پویان[8] براه
سخن رفت چندی ز افسون و بند ز جادوی و[9] آهرمن پرگزند
بموبد چنین گفت پس شهریار که دل را بنیرنگ[10] رنجه مدار
سخن جز بیزدان[11] و از دین مگوی ز نیرنگ[12] جادو شگفتی مجوی
بدو گفت زروان انوشه[13] بدی خرد را بگفتار توشه بدی
ز جادو سخن هرچ[14] گویند هست نداند جز از[15] مرد جادو پرست[16]
اگر خوردنی دارد از شیر بهر پدیدار گرداند از دور زهر[17]
چو بشنید نوشین روان این سخن برو تازه شد روزگار کهن
ز مهبود و هر دو پسر یاد کرد برآورد بر لب یکی[18] باد سرد
بزروان نگه کرد و خامش[19] بماند سبک بارهٔ گامزن را براند
روانش ز[20] اندیشه پر دود بود که زروان بداندیش مهبود بود
همی گفت کین مرد ناسازگار ندانم چه کرد اندران روزگار
که مهبود بردست ما کشته شد چنان دوده را[21] روز برگشته شد
مگر کردگار آشکارا کند دل و مغز ما را[22] مدارا کند
که آلوده بینم همی زو[23] سخن پر از دردم از روزگار کهن

[1] IV—کسی جز خدای VI—نهان جز خدای [2] K, IV—با سپاه VI—бб. 1645—1646 оп. [3] VI—همراه بسیار [4] Л, VI—بافسونها [5] VI—خوار [6] K—دبیری [7] VI—روی [8] K, IV, VI—گویان [9] K—جادو وز IV—جادو و [10] K—بدین رنگ VI—بدین کار [11] IV—ز یزدان [12] K, IV, VI—доб. و [13] VI—که نوشه [14] Л—رفت [15] IV, VI—بجز [16] Л, K—یزدان پرست Б—содержание бб. 1652—1653 дает так: فأنطق الله ذلک الحاجب الذی بیضت الایام شعره و سوّدت الآثام وجهه بأن قال: أیها الملک إن السحر حق و أمره عظیم [17] Б—содержание этого б. даёт так: حتی إن الساحر یسحر بالنظر حتی یستحیل الطعام بنظر سما ناقعا [18] K—برآوردش از دل یکی IV, VI—شاه از جگر [19] VI—خیره [20] K, IV, VI—از [21] VI—مردرا [22] K, I, IV—ما پر [23] IV—زین

همی رفت با دل پر از درد و غم پر آژنگ رخ دیدگان پر ز نم
بمنزل رسید آن زمان شهریار سرا پرده زد بر لب جویبار
چو زروان بیامد بپرده سرای ز بیگانه پردخت کردند جای[1]
ز جادو سخن رفت[2] وز[3] شهد و شیر بدو گفت شد[4] این سخن دلپذیر
ز مهبود زان[5] پس بپرسید شاه ز[6] فرزند او تا چرا شد تباه
چو[7] پاسخ ازو[8] لرز لرزان شنید ز زروان گنهکاری آمد پدید
بدو گفت کسری سخن راست گوی مکن کژّی[9] و هیچ چاره[10] مجوی
که کژّی نیارد مگر کار بد دل نیک[11] بد گردد از یار بد
سراسر سخن راست زروان بگفت نهفته پدید آورید از نهفت
گنه یکسر افگند سوی[12] جهود تن خویش را[13] کرد پر[14] درد و دود
چو بشنید زو[15] شهریار بلند هم اندر زمان پای کردش ببند[16]
فرستاد نزد مشعبد[17] جهود دو اسبه سواری بکردار دود[18]
چو آمد بدان بارگاه بلند بپرسید زو نرم[19] شاه بلند[20]
که این کار چون بود با من بگوی بدست[21] دروغ ایچ منمای روی
جهود از جهاندار زنهار خواست که پیدا کند راز[22] نیرنگ راست
بگفت آنچ زروان بدو گفته بود سخن هرچ اندر نهان رفته[23] بود
جهاندار بشنید[24] خیره بماند رد و موبد و مرزبانرا بخواند
دگر باره کرد آن[25] سخن خواستار بپیش ردان دادگر شهریار
بفرمود پس تا دو دار بلند فرو هشته از دار پیچان کمند

[1] VI—б. оп. [2] IV—گفت [3] K—واز [4] IV, VI—نیست [5] K, VI—ازان [6] Л—که
[7] IV, VI—به [8] IV, VI—سخن [9] K, IV, VI—چاره [10] K, IV, VI—کژی [11] K—ننگ
[12] K—بر آن VI—بسوی او برفگند [13] K—زان خویش VI—خویشتن [14] K—بی [15] IV, VI—ازو [16] IV—بپرسید ازو گرم کار گزند VI—پای او کرد بند [17] K—سواری فرستاد نزد VI—طلب داشت آمد بنزدش [18] VI—کزو باز پرسد گناه که بود [19] K—ازان کار IV—آنگاه [20] VI—

بدو گفت شاه سرافراز مرد * که گرد کژی ایچ گونه مگرد

[21] K—ز راه IV—ز دست VI—ز گفت [22] K, IV, VI—راه [23] Л—پنهان بدو گفته [24] K—доб. و [25] Л, IV—این

بزد مرد دژخیم پیش درش   نظاره برو بر همه کشورش
بیک دار[1] زروان و دیگر[2] جهود   کشنده برآهخت و[3] تندی نمود
بباران سنگ و بباران تیر   بدادند سرها بنیرنگ شیر
جهانرا نباید سپردن ببد   که بر بدگمان[4] بی‌گمان بد رسد
ز خویشان مهبود چندی بجست[5]   کزیشان بیابد کسی[6] تندرست
یکی دختری یافت پوشیده روی   سه مرد گرانمایه و[7] نیکخوی[8]
همه گنج زروان بدیشان نمود   دگر هرچ آن داشت مرد[9] جهود
روانش ز مهبود بریان[10] شدی[11]   شب تیره تا روز گریان[12] بدی
ز یزدان همی خواستی زینهار   همی ریختی خون دل بر کنار
بدرویش بخشید بسیار چیز   زبانی[13] پر از آفرین داشت نیز
که یزدان گناهش ببخشد مگر   ستمگر نخواند ورا دادگر[14]
کسی کو بود پاک و یزدان پرست   نیازد[15] بکردار بد هیچ دست
که گر[16] چند بد کردن آسان بود   بفرجام زو جان[17] هراسان بود
اگر بد دل سنگ خارا شود   نماند نهان آشکارا شود[18]
وگر[19] چند نرمست آواز تو   گشاده شود[20] زو همه[21] راز تو
ندارد نگه راز مردم زبان[22]   همان به که نیکی کنی در جهان[23]
چو بیرنج باشی و پاکیزه رای   ازو بهره یابی به هر دو[24] سرای
کنون کار زروان و مرد جهود   سرآمد خرد را بباید ستود
اگر دادگر باشی و سرفراز[25]   نمانی[26] و نامت بماند دراز[27]

---

[1] VI—یکی بهر [2] K—بدیگر [3] K, IV—برآویخت و VI—برو سخت [4] K, IV—بدکنش [5] Л—بخست [6] Л—نبایـد کسی K—نیامد یکی [7] VI—و оп. [8] IV—دیهیم جوی [9] K—همه هرچه بد زانِ مرد IV, VI—همه آنچ دیدند ازان [10] Л, K—گریان [11] K—بدی [12] K—بریان [13] Л—روانی [14] K, IV—نخواندش بیدادگر VI—б. оп. [15] IV—نیارد [16] K, IV, VI—اگر [17] K—ازین بد IV—ازو دل [18] Л—б. оп. Б—содержание б. дает так: ولو أخفى الشر فى أحشاء الصخور لم يكن له بد من الظهور [19] K, IV, VI—اگر [20] K—کند [21] IV—کند روز هم VI—عاقبت [22] K—بدارد نگهدار مردم جهان IV—جهان VI—نهان [23] K, IV—نهان [24] Л, IV—بدیگر [25] IV, VI—ای شهریار [26] Л, VI—بمانی [27] IV, VI—بود یادگار

تن خویش را شاه بیدادگر — جز از گور[1] و نفرین نیارد بسر
اگر پیشه دارد دلت راستی — چنان دان که گیتی بیاراستی[2]
چو خواهی ستایش پس از مرگ تو — خرد باید این تاج و این[3] ترگ تو
چنان کز پس مرگ نوشین روان — ز گفتار[4] من داد او شد جوان[5]

* * *

ازان پس که گیتی بدو[6] گشت راست — جز از[7] آفرین در بزرگی نخواست
بخفتند در دشت[8] خرد و بزرگ — بآبشخور آمد همی میش و گرگ
مهان کهتری را بیاراستند — بدیهیم بر نام او خواستند
بیاسود گردن ز بند[9] زره — ز جوشن گشادند گردان گره
ز کوپال و خنجر بیاسود دوش — جز آواز رامش نیامد بگوش
کسی را نبد با جهاندار تاو — بپیوست با هر کسی[10] باژ[11] و ساو
جهاندار دشواری آسان گرفت — همه ساز نخچیر و[12] میدان گرفت
نشست اندر ایوان گوهر نگار — همی رای زد با می و میگسار[13]
یکی شارستان کرد بآیین[14] روم — فزون از دو فرسنگ بالای بوم
بدو اندرون کاخ و ایوان و باغ — بیک دست رود و بیک دست[15] راغ
چنان بد بروم اندرون پادشهر[16] — که کسری بپیمود و برداشت بهر[17]
برآورد زو[18] کاخهای[19] بلند — نبد نزد کس در جهان ناپسند[20]
یکی کاخ کرد اندران[21] شهریار — بدو[22] اندر ایوان گوهرنگار

---

[1] K— گرز VI— بجز گور [2] K, IV, VI— تو آراستی [3] K, IV, VI— ای تاجور [4] IV— بگفتار
[5] VI — б. оп.; доб. заголовки: Л — حدیث شارستان شاه K — گفتار اندر ستایش نوشین روان VI— ساختن کسری شارستانرا IV— گفتار اندر شناختن(!) نوشین‌روان شارستان نوشین‌روان
[6] IV, VI— برو [7] VI— بجز [8] IV— برفتند بر دشت VI— بر پشت [9] VI— بار [10] K, IV, VI— همی خورد می تا چنان گشت کار [11] K— تاج [12] K— ساز و نخچیر [13] K— از هر سویی
[14] K— بدیگرش VI — دگر دست [15] K — در راه VI — با رای IV — شهر کرد او بر آیین
[16] Л — باذنهر IV, VI — چند شهر (в тексте конъектура). [17] Л — بپیمود بر دشت بهر K — б. оп.; Б — оп. детали. [18] K — ازو [19] IV, VI — ازو کاخهایی برآمد [20] K — ارجمند
[21] K — از در IV, VI — اندرو [22] K— برو

همه شوشهٔ طاقها[1] سیم و زر   بزر[2] اندرون چند گونه گهر
یکی گنبد از آبنوس و ز عاج   بپیکر ز پیلسته و شیز[3] و ساج[4]
ز روم و ز هند آنک استاد بود   وز استاد خویشش هنر[5] یاد بود
ز[6] ایران وز[7] کشور نیمروز   همه کارداران گیتی فروز
همه گرد کرد اندران[8] شارستان   که هم شارستان بود و هم کارستان
اسیران که از بربر آورده بود   ز روم و ز هر جای کازرده[9] بود[10]
وزین هر یکی را یکی خانه کرد   همه شارستان جای بیگانه کرد[11]
چو از[12] شهر یکسر بپرداختند   بگرد اندرش روستا ساختند
بیاراست بر[13] هر سویی کشت زار   زمین برومند و هم میوه دار[14]
ازین هر یکی را یکی کار داد   چو تنها بد از کارگر یار داد[15]
یکی پیشه‌کار و دگر کشت‌ورز[16]   یکی آنک پیمود[17] فرسنگ و مرز[18]
چه بازارگان و چه یزدان پرست   یکی سرفراز و دگر[19] زیردست[20]
بیاراست آن[21] شارستان چون بهشت   ندید اندرو چشم یک جای زشت
ورا سورستان[22] کرد[23] کسری بنام   که در سور[24] یابد جهاندار[25] کام
جز از داد و آباد کردن[26] جهان   نبودش بدل آشکار و نهان[27]

---

[1] K—خانها IV, VI—طاقها سربسر [2] IV, VI—بدو [3] Л—چو بایسته از شیز K—چو پیکر بیاراسته سرو—IV, VI بنگاشته پیکر از شیر (в тексте по Т). [4] VI—تاج K—доб. бб. 1724 и 1727. [5] K—بدل [6] K, VI—از [7] IV—ز توران و از [8] IV, VI—گرد بر گرد [9] Л, IV, VI—گیلان وز هرک آزرده [10] K, IV, VI—доб. б.:

بدین شارستان اندرون جای کرد * دلارای را کشور آرای کرد

Б—содержание бб. 1723—1724 дает так: وأسكنها الأسارى الذين جاء بهم من البربر و الروم و كوفجان و الجبل فاشتغل كل واحد منهم بصناعته [11] IV, VI — б. оп.; K — б. находится после б. 1719. [12] K—زان [13] VI—از برآراست [14] IV, VI—доб. б.: آزرده بود

گروگان که از کوفج آورده بود * ز ترکان وز آنکس که [ز گیلان واز هرچه—IV]

Б—см. прим. к б. 1723. [15] Л, K—کرد یاد K—б. находится перед б. 1720; IV—доб. б. 1724, опущенный выше; VI—б. оп. и вместо него восстанавливает б. 1724. [16] K—دشت ورز VI—پیشه‌ورز [17] Л—فرمود [18] VI—بالای مرز [19] K, IV—یکی [20] VI—бб. 1729—1730 оп. [21] K—این [22] IV, VI—شورستان [23] K—خواند [24] Л—دشوار IV, VI—در شور [25] IV—جهانجوی [26] Л—چو از داد آباد کردش [27] VI—б. переставлен с предыдущим б.

زمانه چو[1] اورا ز شاهی[2] ببرد   همان تاج دیگر کسی را[3] سپرد
چنان[4] دان که یکسر فریبست[5] وبس   بلندی و پستی نماند بکس
کنون جنگ خاقان و هیتال گیر   چو رزم[6] آیدت پیش[7] کوپال گیر
چه گوید سخنگوی با آفرین   ز شاه و ز هیتال و خاقان چین[8]

[رزم خاقان چین با هیتالیان][9]

چنین[10] گفت پرمایه دهقان پیر   سخن هرچ زو[11] بشنوی یاد گیر
که از نامداران با فرّ و داد   ز[12] مردان جنگی بفرّ[13] و نژاد
چو خاقان چینی[14] نبود از مهان[15]   گذشته ز کسری بگرد جهان[16]
همان تا لب رود جیحون ز چین[17]   برو خواندندی بداد آفرین[18]
سپهدار با لشکر و گنج و تاج   بگل زرّیون بود زان[19] روی چاج
سخنهای کسری بگرد جهان   پراگنده شد در میان مهان[20]
بمردی و دانایی و فرّهی   بزرگی و آیین شاهنشهی
خردمند خاقان بدان روزگار   همی دوستی جست با شهریار
یکی چند[21] بنشست با رای‌زن   همه نامداران شدند انجمن
بدان دوستی را همی جای جست[22]   همان[23] از رد و موبدان رای[24] جست

---

[1] VI— جهان نیز [2] IV— بشاهی [3] IV, VI— او دیگری را [4] VI— چنین [5] IV, VI— برینست [6] IV, VI— جنگ [7] VI— گرز و [8] K, IV— б. оп.; K— вместо него дает:

نگه کن که خاقان و هیتال را * چه افتاد بشنو تو این حال را

[9] K— با هیتال— VI گفتار اندر داستان خاقان چین با هیتال ترک— IV با شاه هیتال و گنج— IV, VI بمردی و جنگی و فرّ [10] VI— سخن [11] VI— چون ازو [12] IV, VI— به [13] K— فرّ [14] VI— چین کس [15] IV— چین کس نبد در جهان [16] IV— ز کسری گذشته ز دیگر مهان [17] Л, K— زمین VI— و چین [18] K—доб.:

چو آگاهی آمد بخاقان چین * از ایران و از شاه ایران زمین
وزان شادمانی بفرزند او * شدن شاد و خرم بپیوند او

[19] IV, VI— ازان [20] VI— گشت آشکار و نهان [21] IV— بیک چند— VI بپیکند [22] K— بآغاز خشنودی شاه جست— VI بآغاز آن آشنایی نجست— IV ازان آشنایی بجست [23] K, IV— همی [24] VI— راه

یکی هدیه آراست پس بی شمار[1] — همه یاد کرد[2] از در شهریار[3]
ز اسپان چینی[4] و دیبای چین — ز تخت و ز تاج و ز تیغ و نگین
طرایف که باشد بچین اندرون — بیاراست از هر دری برهیون[5]
ز دینار چینی ز بهر نثار — بگنجور فرمود تا سی[6] هزار
بیاورد و[7] باهدیه‌ها یار کرد — دگر را همه بار دینار[8] کرد
سخنگوی مردی بجست از مهان — خردمند و گردیده گرد[9] جهان
بفرمود تا پیش[10] او شد دبیر — ز خاقان یکی[11] نامه‌ای بر حریر
نبشتند[12] برسان ارژنگ[13] چین — سوی شاه با صد هزار آفرین
گذر مرد را سوی[14] هیتال بود — همه ره پر از[15] تیغ و کوپال بود
ز سغد اندرون تا[16] بجیحون سپاه — کشیده رده پیش هیتال شاه
گوَی غاتفر نام سالارشان — بجنگ[17] اندرون نامبردارشان
چو آگه شد از کار خاقان چین — وزان هدیهٔ شهریار[18] زمین
ز لشکر جهاندیده‌گانرا بخواند — سخن سر بسر پیش ایشان براند
چنین گفت با سرکشان غاتفر — که ما را بد آمد ز اختر بسر
اگر شاه ایران و[19] خاقان چین — بسازند وز[20] دل کنند آفرین
هراسست زین[21] دوستی[22] بهر ما — برین[23] روی[24] ویران شود شهر ما[25]
بباید یکی تاختن ساختن — جهان[26] از فرستاده پرداختن
ز لشکر یکی[27] نامور برگزید — سرافراز[28] جنگی چنان چون سزید
بتاراج داد آن همه خواسته — هیونان و اسپان آراسته
فرستاده را سر بریدند پست — ز ترکان[29] چینی سواری نجست

1 VI—پس شهریار 2 K, IV—همی یادگار 3 VI—کارزار 4 VI—تازی 5 Л, K, VI—رهنمون 6 IV, VI—صد 7 K, IV, VI—و оп. 8 K, VI—ده اشتر ز گنج درم بار 9 K, IV, VI—گشته بگرد 10 VI—نزد 11 VI—چینی 12 Л, IV, VI—نوشتند 13 K, IV—آیین VI—بر رسم و آیین 14 K—مرز 15 VI—راه پر تیر 16 Л—اندر آمد 17 IV, VI—برزم 18 K, VI—شاه ایران IV—هدیه های شاه ایران 19 IV—ز 20 K—واز 21 IV—زان VI—ازین 22 K—از ایشان همه 23 K, IV—بدو 24 VI—بدو روز 25 Б—إن حصلت مصادقة بين ملك إيران و ملك توران تضررنا بها 26 IV—روان 27 VI—بسی 28 K, IV, VI—доб. و 29 K, IV, VI—گردان

چو آگاهی آمد بخاقان چین / دلش گشت پر درد و سر پر ز کین
سپه را ز قجغارباشی[1] براند / بچین و ختن نامداری نماند
ز خویشان ارجاسب و[2] افراسیاب / نپرداخت یکتن[3] بآرام و خواب
برفتند یکسر بگلزریون / همه سر پر از خشم و دل پر ز خون[4]
سپهدار خاقان چین سنجه بود[5] / همی بآسمان بر زد از خاک دود[6]
ز جوش سواران بچاچ اندرون / چو خون شد برنگ[7] آب گلزریون
چو آگاه شد غاتفر زان سخن / که خاقان چینی چه افگند بن
سپاهی ز هیتالیان برگزید / که گشت آفتاب از جهان ناپدید
ز بلخ و ز شگنان و آموی و زم[8] / سلیح و سپه خواست[9] و گنج درم
ز سومان وز[10] ترمذ ویسه‌گرد / سپاهی برآمد ز هر سوی گرد[11]
ز کوه و بیابان وز ریگ و شغ / بجوشید لشکر[12] چو مور و ملخ
چو بگذشت خاقان برود برک[13] / تو گفتی همی[14] تیغ بارد فلک[15]
سپاه انجمن کرد بر مای و مرغ[16] / سپه گشت خورشید چون پرّ چرغ[17]
ز بس نیزه و تیغهای بنفش / درفشیدن گونه گونه[18] درفش
بخارا پر از گرد[19] و کوپال بود / که لشکرگهٔ شاه هیتال بود
بشد غاتفر با[20] سپاهی چو کوه / ز هیتال گرد آوریده[21] گروه[22]
چو تنگ[23] اندر آمد ز هر سو سپاه / ز تنگی ببستند بر باد راه[24]
درخشیدن تیغهای سران / گراییدن گرزهای گران

[1] K— جغفارباشی IV— قجقارتاسی VI— قفجازباشی Б— б. оп. [2] IV— و оп. [3] Л— بپردخت بآب و بجاه K— نپرداخت کس را [4] Л— б. оп.; Б— وعظم علی قتال الهیاطلة [5] K— گیتی IV— فتجه بود VI— تند بود [6] Л, VI— آب دود K— ز هر سو همی باز خواندش سپاه Б— б. оп. [7] IV— چو گل شد بجاج [8] IV— رم [9] IV— برد [10] K— ز شگنان و از IV— ز جیلان و از VI— ز موقان وز [11] Л— بگرد K, IV, VI— ز هر سو سپاه اندر آورد گرد Б— б. оп. [12] K— گیتی [13] Л— بدان رود تک IV— ز رود بزرگ VI— ز رود یلک [14] VI— مگر [15] Л— دارد فلک IV— ابا لشکر و کوس و پیل سترگ [16] K— ماء و مرغ Б— مای مرغ [17] VI— б. оп. [18] IV— کاویانی VI— پرنیانی [19] IV, VI— گرز [20] K— بیاورد غاتفر [21] IV— آورید آن VI— با او فراوان [22] Доб. заголовки: IV— جنگ خاقان چین با هیتال ترک و هزیمت شدن هیتال VI— جنگ خاقان چین با هیتالیان [23] IV— بتنگ [24] VI— б. оп.

تو گفتی که آهن زبان داردی   هوا گرززا[1] ترجمان داردی
یکی باد برخاست و گردی سیاه[2]   بشد روشنایی ز خورشید و ماه
کشانی و سغدی شدند انجمن   پر از آب[3] رو[4] کودک و مرد و زن
که تا چون بود کار آن رزمگاه   کرا بر دهد[5] گردش هور و ماه
یکی[6] هفته آن لشکر جنگجوی[7]   برِوی اندر آورده بودند روی
بهر جای بر تودهای کشته بود   ز خون خاک و سنگ[8] ارغوان گشته بود
ز بس نیزه و گرز و کوپال[9] و تیغ   تو گفتی همی[10] سنگ[11] بارد ز میغ
نهان شد بگرد اندرون آفتاب   پر از خاک[12] شد چشم پرّان[13] عقاب
بهشتم سوی غاتفر گشت گرد   سیه شد جهان چون شب[14] لاژورد[15]
شکست اندر آمد بهیتالیان   شکستی که بستنش تا[16] سالیان
ندیدند و[17] هر کس کزیشان[18] بماند   بدل در همی[19] نام یزدان بخواند[20]
پراگنده بر هر سویی خسته[21] بود   همه مرز پر کشته[22] و بسته بود
همی این بدان آن بدین گفت جنگ   ندیدیم هرگز چنین[23] بادرنگ
همانا نه مردم بدند[24] آن[25] سپاه   نشایست کردن بدیشان[26] نگاه
بچهره همه دیو بودند و دد   بدل دور ز[27] اندیشهٔ نیک و بد
ز ژوپین وز[28] نیزه و گرز و تیغ   تو گفتی ندانند[29] راه گریغ
همه چهرهٔ اژدها داشتند   همه نیزه بر ابر[30] بگذاشتند

---

[1] Л — کرّهٔ [2] K — یکی گرد بود از دو رویه سپاه [3] Л — доб. و [4] K, IV, VI — رخ [5] K — کرا یابد از — IV کرا یابد بر از — VI که یابد بر [6] K, IV — بیک [7] IV — رزمجوی [8] IV, VI — ز بس تیر پران ز پر — K [9] IV — پولاد [10] K — هوا [11] VI — تیغ [12] Л — خشم [13] K — ز بس تیر پران ز پر [9] ... سنگ و خاک گرفتند — Л [14] Л, K — چشمها [15] K, VI — لاجورد [16] K — با IV — بسته نبد VI — بستش نبد [17] Л — سپهبد همی [19] Л — K — بدیدند (в тексте конъектура). [18] IV — هر آنکس که زنده ازیشان
[20] VI — б. оп. [21] IV — کشته [22] Л, K, IV — خسته [23] K — بدین [24] VI — بدید [25] K — این [26] VI — کرد اندر ایشان [27] K, IV, VI — از [28] K, IV, VI — ز شمشیر و از [29] K — ندارند [30] Л — بر کوه K, IV — نیزه [IV — تیغ] بخفتند و بر برف Б — содержание бб. 1801—1805 дает так:
كأنهم ليسوا من الإنس بل كأنهم مردة الشياطين و كأن وجوههم وجوه الثعابين تمرق سهامهم من الجبال و لايملون أبدا من القتال و لايرفعون سروجهم عن ظهور الخيل و يرسلونها فى الثلج طول فتجزئ بماترى فى البريه من الحسك و الشوك فلاطاقة لنابهم

همه چنگ‌هاشان[1] بسان[2] پلنگ نشد سیر دلشان تو گویی[3] ز جنگ[4]
یکی زین ز[5] اسبان نبرداشتند بخفتند و بر برف[6] بگذاشتند[7]
خورش بارگی را[8] همه خار بود سواری بخفتی دو[9] بیدار بود[10]
نداریم ما تاب خاقان چین گذر کرد باید بایران زمین
گر ایدونک فرمان برد[11] غاتفر ببندد بفرمان کسری کمر
سپارد بدو شهر[12] هیتال را فرامش کند گرز و کوپال را
وگر نه خود از تخمه خوشنواز گزینیم جنگاوری سرفراز[13]
که او شاد باشد بنوشین روان بدو دولت پیر گردد جوان
بگویید بدو کار[14] خاقان[15] چین جهانی[16] برو برکنند آفرین
که با فرّ و برزست و بخش[17] و خرد همی راستی را خرد پرورد
نهادست برقیصران باژ و ساو ندارند با او کسی زور[18] و تاو
ز هیتالیان کودک و مرد و زن برین[19] یک سخن برشدند انجمن
چغانی گوی بود فرخ نژاد جهانجوی پردانش و بخش و داد[20]
خردمند و[21] نامش فغانیش[22] بود که با گنج و با لشکر خویش بود
بزرگان هیتال و خاقان[23] چین بشاهی برو خواندند آفرین[24]

---

[1] VI—جنگیانشان [2] IV—جنان(!) [3] IV, VI—ز رزم و [4] K—б. оп. [5] IV—ز оп. [6] Л—همی نیزهٔ بر باد VI—بهر جای چون باد [7] K—б. оп. [8] IV—خور بارگیشان [9] IV—بخفتی و VI—سوار اندران جنگ [10] K, IV, VI—доб.:

همه شب جز از کشتن و تاختن * تن خویش را بآتش انداختن
نبود و ندانست کس خواب و خورد * مگر دیو جوید ازیشان نبرد

VI—далее доб.:

همی گفت هر کس که ایدر نبرد * برآمد ز هیتالیان جمله گرد

[11] K—ایدون کز ایدر VI—دهد [12] Л, IV—شاه [13] VI—جنگ‌آور رزمساز [14] K, IV—حال [15] VI—بجز هند و هیتال و ایران و [16] VI—چغانی [17] K—رای IV—مغز [18] IV, VI—توش [19] IV—بدین VI—بران [20] K—جوانی جهانجوی با بخت و داد IV—جوان و جهانجوی با بخش و داد VI—бб. 1814—1816 оп. [21] K, IV—و оп. [22] Л—چغانیش Б—فغانیش [23] IV—مردان [24] Доб. заголовки: Л—آگاهی یافتن نوشین روان از کار خاقان و هیتال و رای زدن IV—خبر یافتن کسری از کار خاقان چین

پس آگاهی آمد بشاه بزرگ   ز خاقان که شد[1] نامدار سترگ
ز هیتال و گردان آن انجمن   که آمد ز خاقان بریشان شکن
ز شاه چغانی که با بخت نو[2]   بیامد نشست از بر تخت نو[2]
پر اندیشه بنشست شاه جهان   ز گفتار بیدار کارآگهان
بایوان[3] بیاراست جای نشست   برفتند گردان خسرو پرست
ابا موبد موبدان اردشیر   چو شاپور و چون یزدگرد دبیر
همان[4] بخردان[5] نماینده راه   نشستند یکسر بر تخت شاه
چنین گفت کسری که ای بخردان[6]   جهان گشته[7] و کاردیده[8] ردان[9]
یکی آگهی یافتم ناپسند   سخنهای ناخوب و[10] ناسودمند[11]
ز هیتال وز[12] ترک و[13] خاقان چین   وزان مرزبانان توران[14] زمین
بی اندازه لشکر شدند[15] انجمن   ز چاچ و ز چین و ز ترک و ختن
یکی[16] هفته هیتال با ترک و چین   ز اسبان نبرداشتند[17] ایچ زین
بفرجام[18] هیتال برگشته شد[19]   دو بهره مگر[20] خسته و کشته[21] شد[22]
بدان نامداری که هیتال بود   جهانی پر از گرز[23] و کوپال بود
شگفتست کامد بریشان شکست   سپهبد مباد[24] ایچ با رای[25] پست
اگر غاتفر داشتی نام[26] و رای   نبردی سپهر آن سپه را ز جای
چو شد مرز هیتالیان پر ز شور   بجستند از تخم بهرام گور
نو[27] آیین یکی شاه بنشاندند   بشاهی[28] برو آفرین خواندند
نشستست خاقان بدان[29] روی چاج   سرافراز با لشکر و گنج[30] تاج
ز خویشان[31] ارجاسب و افراسیاب   جز از مرز ایران نبینند بخواب

1 IV—بد 2 K—تو 3 VI—در ایوان 4 IV, VI—همه 5 K—همه موبدان 6 K, IV, VI—مهتران 7 K, IV, VI—جهاندیده 8 IV, VI—کار کرده 9 K—سران 10 K, VI—و оп. 11 IV—бб. 1825—1827 оп. 12 K—واز 13 VI—و оп. 14 VI—ایران 15 K, VI—شدست 16 K, IV, VI—بیک 17 K, VI—نبرداشتستند 18 IV—سرانجام 19 K—اند 20 IV—فزون VI—ازان 21 Л—بسته 22 K—اند 23 K, IV—تیغ 24 Л—مبادا سپاه K—مبادا سپه 25 Л—راه 26 VI—هوش 27 K, VI—بر 28 K, IV, VI—سراسر 29 K—بدین VI—ازان 30 Л—با گرز با سرش и обратный порядок мисра. 31 Л, VI—بخویشان

ز پیروزی لشکر غاتفر همی برفرازد بخورشید[1] سر
سزد گر نباشیم همداستان که خاقان نخواند چنین داستان
که تا آن[2] زمین پادشاهی مراست که دارند ازو[3] چینیان[4] پشت راست
همه زیردستان ازایشان[5] برنج سپرده[6] بدیشان زن و مرد[7] و گنج
چه بینید یکسر کنون اندرین[8] چه سازیم با ترک و خاقان چین[9]
بزرگان دانندہ برخاستند همه پاسخش را بیاراستند
گرفتند یکسر برو آفرین که ای شاه نیک اختر و پاکدین[10]
همه مرز هیتال آهرمنند دو رویند و این[11] مرز را دشمنند
بریشان[12] سزد هرچ آید زبد هم از شاه گفتار نیکو سزد
ازیشان اگر نیستی کین و درد جز از[13] خون آن شاه آزاد مرد
بکشتند پیروز را ناگهان چنان شهریاری چراغ جهان
مبادا که باشند یک روز شاد که هرگز نخیزد ز بیداد[14] داد
چنینست باداافره دادگر همان[15] بدکنش را بدآید بسر[16]
ز خاقان اگر شاه راند سخن که دارد بدل کین و درد[17] کهن
سزد گر ز خویشان افراسیاب بدآموز[18] دارد دو[19] دیده پرآب
دگر آنک[20] پیروز شد دل گرفت اگر زو[21] بترسی نباشد شگفت[22]
ز هیتال وز[23] لشکر غاتفر مکن یاد و تیمار ایشان مخور[24]
ز خویشان ارجاسپ و افراسیاب ز خاقان که بنشست ازان[25] روی آب

---

[1] K — ز خورشید [2] K — کورنسان(؟) IV, VI — کروشان(؟) [3] K — زو [4] VI — جنگیان
[5] Л — ایران Б — منهم [6] Л — سپردن [7] IV, VI — تن و مرز [8] IV — بدین اندرون [9] IV — کنون
Л — оп. мисра, б. 1842 и первое мисра б. 1843; Б — содержание этих бб.: فقاموا ودعوا للملك و أثنوا عليه ثم قالوا ايها الملك [10] K, IV — با دانش پیش بین VI — نیک اختر پیش بین [11] K — آن IV — وین [12] K — بدیشان [13] VI — بجز [14] Л — доб. و [15] K — همه [16] IV, VI — б. оп. [17] K, IV, VI — درد و کین [18] VI — بداندیش [19] K — بدان مرز دارند [20] K, IV — و دیگر که [21] K — گر از وی [22] VI — б. оп. [23] K, IV, VI — واز [24] K — б. переставлен со след. б.; VI — доб.: که جمله مرین ملک را دشمنند * همه سر پُر از جنگ آهرمنند
[25] Л — بدان K — آن که بگذشت

بروشن روان کار ایشان بساز ... تویی در جهان شاه گردن فراز[1]
فروغ از تو گیرد روان و[2] خرد ... انوشه کسی کو روان پرورد
تو داناتری از بزرگ انجمن ... نبایدت فرزانه و رای زن[3]
ترا زیبد اندر جهان تاج و تخت ... که با فرّ و برزی و با[4] رای و بخت[5]
اگر شاه سوی خراسان شود[6] ... ازین پادشاهی هراسان شود[6]
هر آن گه که بینند بی شاه[7] بوم ... زمان تا زمان لشکر آید ز روم
از ایرانیان باز خواهند کین ... نماند بروبوم ایران زمین[8]
نه کس پای بر خاک ایران نهاد ... نه زین[9] پادشاهی ببد[10] کرد یاد
اگر شاه را رای کینست و جنگ ... ازو رام گردد بدریا نهنگ
چو بشنید ز[11] ایرانیان شهریار ... ز بزم و ز پرخاش وز[12] کارزار
کسی را نبد گرد رزم آرزوی ... ببزم و بناز اندرون کرده خوی
بدانست شاه[13] جهان کدخدای ... که اندر دل بخردان چیست رای
چنین داد پاسخ که یزدان سپاس[14] ... کزو دارم اندر دو گیتی هراس[15]
که ایشان نجستند جز[16] خواب و خورد ... فراموش[17] کردند گرد نبرد
شما را بر[18] آسایش و بزمگاه ... گران شد چنینتان[19] سر از رزمگاه
تن آسان شود هرک رنج آورد ... ز رنج تنش باز[20] گنج آورد
بنیروی یزدان سر ماه را ... بسیچیم یکسر همه[21] راه را
بسوی خراسان کشم لشکری ... بخواهم[22] سپاهی ز هر کشوری[23]

---

[1] VI—دشمن گداز [2] VI—оп. و [3] I—здесь кончается лакуна. [4] K, VI—که با فرّ و اورنگی [K—اورندی] و [5] I, IV—که با فرّ و اورنگی ای نیکبخت [6] VI—شدی [7] K—همانگه چو بی شاه بینند I, IV—پی شاه بنهد ز [8] K—و چین [9] Л—بدین [10] Л—کسی Б—оп. подробности. [11] K, IV, VI—از [12] K—ز رای بزرگان و از I, IV—ز صلح و ز پیکار وز VI—ز صلح و ز پرخاش وز [13] Л—بپرسید زیشان Б—فغضب أنوشروان و قال [14] I, IV—شناس [15] I—سپاس [16] K—که شیران از آسایش و I, IV, VI—که ایران ز آسایش و Б—وقال إن أسود ایران تعوّدوا العیش والطرب [17] I—فرامشت [18] K—گر I, IV, VI—از [19] I, IV—برینسان VI—ازینسان [20] K, I—ناز و VI—بار [21] Л—مگر [22] I—بخوانم [23] K, I, IV, VI—доб. б.:

همین نامداران و گردان که هست * ببندیم کوس از برپیل مست
نه هیتال خواهم [K—مانم] نه خاقان چین * که بر بوم ایران کنند آفرین

جهان از بدان پاک بی‌خو کنم بداد و دهش کشوری نو کنم
همه نامداران فرو ماندند بپوزش برو آفرین خواندند
که ای شاه پیروز با فرّ و داد زمانه بدیدار[1] تو شاد باد
همه نامداران ترا بنده‌ایم بفرمان و رایت سرافگنده‌ایم[2]
هر آنگه که فرمان دهد کارزار[3] نبینند ز ما کاهلی شهریار[4]
ازان[5] پس چو بنشست با رای زن بزرگان و کسری شدند[6] انجمن
همی بود ازین[7] گونه تا ماه نو برآمد[8] نشست از بر گاه نو
تو گفتی که جامی[9] ز یاقوت زرد نهادند بر چادر لاژورد[10]
بدیدند بر چهرهٔ شاه ماه[11] خروشی برآمد ز درگاه شاه[12]
چو برزد سر از کوه رخشان چراغ زمین شد بکردار زرین جناغ
خروش آمد و نالهٔ گاودم ببستند بر پیل رویینه خم
دمادم بلشکرگه آمد سپاه تبیره‌زنان برگرفتند راه
بدرگاه شد یزدگرد دبیر ابا رای زن موبد[13] اردشیر
نبشتند[14] نامه بهر کشوری بهر نامداری و هر مهتری
که شد شاه با لشکر از بهر[15] رزم شما کهتری را[16] مسازید بزم
[بفرمود نامه بخاقان چین فغانیش را هم بکرد[17] آفرین[18]]
یکی لشکری از مداین[19] براند که روی زمین جز[20] بدریا نماند
زمین کوه تا کوه یکسر سپاه درفش جهاندار بر[21] قلبگاه
یکی لشکری سوی گرگان[22] کشید که گشت آفتاب از جهان ناپدید
بیاسود[23] چندی ز بهر[24] شکار همی گشت[25] در کوه و در مرغزار

---

1 K, IV, VI—بفرمان 2 VI—бб. 1876—1877 оп. 3 K—شهریار 4 K—ببیند ز ما کوشش VI—کارزار 5 I, IV, VI—وزان 6 K—زمانی شدند از جهان I, IV—زمانی شد اندر سخن VI—زمانی شدندی سر 7 Л—زین رفت 8 VI—بیامد 9 K—تاجی 10 K, VI—لاجورد 11 VI—بنشسته برگاه شاه 12 VI—بر ابر سیاه. Доб. заголовки: I—رفتن کسری بجنگ خاقان IV—داستان کسری انوشیروان با خاقان چین 13 I, IV—доб. و 14 IV, VI—نوشتند 15 VI—و رای 16 I—کهترانرا IV—کمتری را 17 K—ستودش فراوان و کرد I—نکرد 18 VI—نامه‌ای همچنین 19 Л—لشکر از نامداران 20 K—زمین را 21 K, VI—در 22 K—گردان 23 VI—نیاسود 24 VI—ز بزم و 25 K—غمی گشت I, IV—همی بود

بسغد اندرون بود خاقان که شاه   بگرگان[1] همی رای زد با سپاه
ز خویشان ارجاسب و افراسیاب   شده[2] سغد یکسر چو دریای آب
همی گفت خاقان سپاه مرا   زمین بر نتابد کلاه[3] مرا
از ایدر سپه سوی ایران کشیم[4]   وز ایران بدشت دلیران کشیم[5]
همه خاک ایران بچین آوریم[6]   همان[7] تازیانرا[8] بدین آوریم[9]
نمانم که کس تاج[10] دارد نه تخت[11]   نه اورنگ شاهی نه از تخت[12] بخت[13]
همی بود یک چند با گفت و گوی   جهانجوی[14] با لشکری جنگجوی[15]
چنین تا بیامد ز شاه[16] آگهی   کز ایران بجنبید با[17] فرّهی
وزان بخت[18] پیروزی و[19] دستگاه   ز دریا بدریا کشیده[20] سپاه
بپیچید خاقان چو آگاه شد   برزم اندرون راه[21] کوتاه شد
باندیشه[22] بنشست با رای زن   بزرگان لشکر شدند انجمن
سپهدار خاقان بدستور گفت   که این آگهی خوار نتوان نهفت[23]
شنیدم که کسری بگرگان رسید   همه روی کشور سپه گسترید
ندارد همانا ز ما آگهی   وگر تارک[24] از رای دارد تهی
ز چین[25] تا بجیحون سپاه منست   جهان زیر فرّ[26] کلاه منست
مرا پیش او رفت[27] باید بجنگ   بپوشد درم[28] آتش نام و ننگ
گماند[29] کزو بگذری[30] راه نیست   وگر در زمانه جز[31] او شاه نیست
بیاگاهد اکنون چو من جنگجوی[32]   شوم با سواران چین پیش اوی

[1] VI—از ایران [2] Л—بشد [3] I, IV, VI—نه‌گاه [4] I, IV—کشم [5] I, IV—وز آنجا بشهر دلیران کشم [6] I, IV, VI—آورم [7] K, I, IV, VI—همه [8] I—تاجداران IV—تاجداری [9] I, VI—آورم IV—بچین آورم (нет рифмы). [10] VI—گاه [11] K—دارند و تخت IV—بخت [12] K—و [13] IV—تخت VI—نه آیین شاهی نه پیروز I, IV—نه آیین شاهان نه گاه و نه بر چرخ [14] Л—доб. و [15] K, I, IV, VI—لشکر و آبروی Доб. заголовки: Л—پیام فرستادن خاقان چین آگاهی یافتن خاقان ز آمدن کسری بجنگ VI—بکسری [16] Л—بشاه [17] K—ابا [18] VI—تخت و [19] I, IV—پیروز و آن [20] K—کشیدن [21] K—ز رزم اندرش رای I, IV—رای [22] K, I, IV, VI—پراندیشه [23] I—شمرد (нет рифмы). [24] K—وگر نه دل [25] Л—زمین [26] K—پرّ [27] IV—رفته [28] K—مگر I, IV—درنگ [29] VI—گمانم [30] VI—بگذرد [31] K—چو [32] K—نه نیک آید اکنون که من VI—از من که من جنگجوی I, IV—بگفتم شمارا همه رزمجوی جنگجوی

خردمند مردی[1] بخاقان چنین · چنین گفت کای شهریار زمین[2]
تو با شاه ایران مکن رزم یاد · مده پادشاهی و لشکر بباد
ز شاهان نجوید[3] کسی جای اوی · مگر تیره[4] باشد دل و رای اوی
که با فرّ او تخت را شاه[5] نیست · بدیدار او در فلک ماه[6] نیست
همی باژ خواهد ز هند و ز روم · ز[7] جایی که گنجست[8] و[9] آباد بوم
خداوند تاجست[10] و زیبای تخت · جهاندار و[11] بیدار و[12] پیروز بخت
چو بشنید خاقان ز موبد سخن · یکی رای شایسته افگند بن
چنین گفت با کاردان[13] راه جوی · که این را چه بیند خردمند روی
دو کارست پیش اندرون[14] ناگزیر · که خامش نشاید بدن[15] خیره خیر
که آنرا بپایان جز از[16] رنج نیست · به از بر[17] پراگندن گنج نیست
ز[18] دینار پوشش نباید نه خورد · نه گستردنی روز ننگ و نبرد[19]
بدو ایمنی باید و[20] خوردنی · همان پوشش[21] و نغز[22] گستردنی
هر آن کس که از بد هراسان شود[23] · درم خوار گیرد تن آسان شود[23]
ز لشکر سخنگوی ده[24] برگزید · که داننده گفتار دانا شنید[25]
یکی نامه بنبشت با[26] آفرین · سخندان چینی چو ارتنگ[27] چین
برفت آن[28] خرد یافته ده سوار · نهان[29] پر سخن تا در شهریار
بکسری چو برداشتند آگهی · بیاراست ایوان[30] شاهنشهی

1 K— موبد 2 VI— مهتر پاکدین 3 VI— ندارد 4 VI— دیده 5 I, IV, VI— ماه 6 K, I, IV, VI— بر فلک راه 7 VI— به 8 VI— تختست 9 IV— و оп. 10 VI— بختست 11 K, I, IV, VI— و оп. 12 I, IV, VI— و оп. 13 IV— با ردان (метр нарушен). 14 K, I, IV, VI— آمده 15 K— شدن VI— نباید شدن 16 K— که از گنج اومان جز از I, IV, VI— که از رزم [VI— تخم] او بار جز 17 Л— مهاذرا K, VI— نه به از 18 IV— به 19 K—
ز دینار گنجی نباید نخست * پس آنگه بگویم ترا من درست
20 K— بادو 21 K— کوشش 22 I, IV— کوشش نغز و VI— نغز و 23 K— بود 24 IV— سخنگو
VI— که گوید و گفتار داند شنید I, IV— که گفتار گوینده داند شنید 25 K— یکی
سخنگوی چینی برآیین K— 27 Л— ارژنگ 26 I, IV— بنوشت پر گویند و دانند گفت و شنید
I, IV— ده از ترک و 28 K, I, IV— این 29 VI— روان 30 VI— آن تخت

بفرمود تا پرده برداشتند   ز درگاهشان شاد[1] بگذاشتند
برفتند هر ده بر شهریار   ابا نامه و هدیه و با نثار
جهاندار چون دید بنواختشان   ز خاقان بپرسید و بنشاختشان
نهادند سر پیش او[2] بر زمین[3]   بدادند پیغام خاقان چین[4]
بچینی یکی نامه‌ای بر[5] حریر   فرستاده[6] بنهاد پیش دبیر
دبیر آن زمان نامه خواندن[7] گرفت   همه[8] انجمن ماند[9] اندر شگفت[10]
سر نامه بود از نخست آفرین   ز دادار بر شهریار[11] زمین
دگر سرفرازی و گنج و سپاه   سلیح و[12] بزرگی نمودن بشاه[13]
سه دیگر سخن آنک[14] فغفور چین   مرا خواند اندر جهان آفرین
مرا داد بی آرزو[15] دخترش   نجویند جز رای من لشکرش[16]
وزان هدیه کز[17] پیش نزدیک شاه   فرستاد و هیتال بستند ز راه[18]
بران کینه[19] رفتم من از شهر چاچ   که بستانم از غاتفر گنج[20] و تاج
بدان[21] گونه رفتم ز گلزرّیون[22]   که شد[23] لعلگون آب جیحون ز خون
چو آگهی آمد بماچین و چین[24]   بگوینده بر خواندیم[25] آفرین
ز پیروزی شاه[26] و مردانگی   خردمندی و شرم و فرزانگی
همه دوستی بودی اندر[27] نهان   که جوییم با[28] شهریار جهان
چو آن[29] نامه بشنید و گفتار اوی[30]   بزرگی و مردی و بازار اوی[31]
فرستاده را جایگه ساختند   ستودند بسیار و بنواختند

[1] K—خوار [2] VI—یکسره [3] I, IV—بر زمین پیش اوی [4] I, IV—چون خویش اوی и доб. заголовки: نامهٔ خاقان چین بنوشین روان [5] I, IV—بد [6] VI—فرستاد و [7] K—چو آن نزد گردان بخواندن I, IV—همان یزدگرد آن بخواندن [8] K—کزو I, IV—ازو [9] I, IV—مانده [10] VI—б. оп. [11] K—بر شاه ایران [12] Л, I, IV—و оп. [13] Л—براه [14] VI—بد که [15] Л—بی آرزوی I—بر آرزو IV—بود بر آرزو VI—فرستاد بی‌آرزو [16] Л—کشورش K—بالشکرش I—نجوید بجز شاهی و لشکرش IV—نجوید بجز ما کسی لشکرش [17] Л—در K—کو [18] K, I, IV, VI—براه [19] Л—برین گونه K—بدان کینه [20] K—تخت [21] K, I, IV, VI—بران [22] Л—بگلزریون [23] K—بد [24] K, I, IV—بر ما بچین [25] K, I, IV—بر خواندم [26] I—و راه [27] K—خواستم در I, IV—جستم اندر VI—داشتم در [28] I, IV—باشد ابا VI—جویم ابا [29] K—که از I, IV—چو از [30] Л—او [31] Л—او VI—б. оп.

چو خوان و[1] می آراستی میگسار — فرستاده را خواستی[2] شهریار
ببودند یک ماه نزدیک شاه — بایوان[3] بزم و بنخچیرگاه
یکی بارگه ساخت روزی بدشت — ز گرد سواران هوا تیره گشت
همه مرزبانان زرین[4] کمر — بلوچی و گیلی بزرین[5] سپر
سراسر بدان بارگاه آمدند — پرستنده نزدیک شاه آمدند
چو سیصد ز پیلان[6] زرین ستام — ببردند و[7] شمشیر زرین نیام
درخشیدن[8] تیغ[9] و ژوپین[10] و خشت — تو گویی[11] که زرّ اندر[12] آهن سرشت
بدیبا بیاراسته پشت پیل — بدو[13] تخت پیروزه همرنگ نیل
زمین پر خروش و هوا پر ز جوش[14] — همی کرّ شد[15] مردم تیزگوش
فرستادهٔ بردع[16] و هند و روم — ز هر شهریاری ز[17] آباد بوم[18]
ز دشت سواران نیزه گزار — برفتند یکسر سوی[19] شهریار
بچینی نمود آنک شاهی کراست[20] — ز خورشید تا پشت[21] ماهی کراست[22]
هوا پر شد از جوش گرد[23] سوار — زمین پر شد از آلت کارزار
بدشت اندر آوردگه ساختند — سواران جنگی همی تاختند
بکوپال و تیغ و بتیر و کمان — بگشتند گردنکشان یک زمان
همه دشت ژوپین زن[24] و نیزه دار[25] — بیکسو پیاده بیکسو سوار
فرستادگانرا ز هر کشوری — ز هر نامداری و هر مهتری
شگفت آمد از[26] لشکر و ساز اوی[27] — همان[28] چهره و نام[29] و آواز اوی[30]
فرستادگان یک بدیگر براز[31] — بگفتند کین شاه گردن فراز

---

[1] I, IV—و оп. [2] I, IV—خواندی [3] K—بمیدان و VI—доб. و [4] Л, I, IV—بزرین [5] K, VI—زرین I, IV—گیل و بزرین [6] K—چو دیدند پیلان I, IV, VI—ز بالای [7] Л, K, I, IV—و оп. [8] VI—درفشیدن [9] I, IV—تیر [10] IV—رویین [11] K, I, IV, VI—گفتی [12] I—زر اندر بر [13] K, I, IV, VI—برو [14] VI—پر ز جوش و هوا پر خروش [15] K—کر شود VI—کر شدی [16] K—بربر [17] VI—و [18] I, IV—б. оп. [19] K, I, IV, VI—بر [20] I, IV—مراست [21] VI—برج [22] I, IV—مراست [23] K—گرد و جوش VI—و گرد [24] K, I, VI—ژوپین ور [25] IV—بد نامور خشت دار [26] Л—آن [27] Л, VI—او [28] I, IV, VI—هم از [29] I, IV—ساز [30] Л, VI—او [31] I, IV—فراز (нет рифмы).

هنر جوید و هیچ پیچد[1] عنان — بکردار پیکر[2] نماید سنان
هنر گر نمودی بما[3] شهریار — ازو داشتی هر یکی[4] یادگار
چو هر یک[5] برفتی بر شاه خویش — سخن داشتی یار[6] همراه خویش
بگفتی که چون شاه نوشین روان — بدیده نبینند[7] پیر و جوان
سخن هرچ گفتند اندر نهان[8] — بگفتند با شهریار جهان[9]
بگنجور فرمود پس شهریار — که آرد[10] بدشت آلت کارزار
بیاورد خفتان و خود و زره — بفرمود تا برگشاید گره
گشاده برون[11] کرد زور آزمای — نبرداشتی جوشن او ز جای
همان خود و خفتان و کوپال اوی[12] — نبرداشتی جز برو یال اوی[12]
کمانکش[13] نبودی بلشکر چنوی[14] — نه از نامداران چنان جنگجوی[15]
بیاوردگه رفت چون پیل مست — یکی گرزهٔ گاوپیکر بدست
بزیر اندرون بارهٔ گامزن — ز بالای او خیره شد[16] انجمن
خروش آمد و ناله کرّنای — هم از پشت پیلان جرنگ[17] درای
تبیره‌زنان پیش بردند سنج[18] — زمین آمد از سمّ[19] اسبان برنج[20]
شهنشاه با خود و گبر[21] و سنان[22] — چپ و راست گردان و پیچان عنان
فرستادگان خواندند آفرین — یکایک نهادند سر بر زمین
بایوان شد از دشت شاه جهان — یکایک برفتند با او مهان
بفرمود تا پیش او شد دبیر — ابا موبد موبدان اردشیر[23]

---

[1] Л—هنر پیچد و هیچ پیچد K—جوید و پیچ و تاب I, IV—جوید و هم بپیچد VI—جوید و هم نپیچد [2] K, I, IV, VI—بگردان لشکر [3] I, IV—هنرها که بنمودمان [4] K—کسی I, IV—ازو داشت باید بدل [5] K, I, IV—کس [6] K—یاد و I, IV—یاد VI—доб. و [7] K—ندید و نبیند I, IV—ندیدست [8] K, IV, VI—حدیث فرستادگان در نهان [9] I—б. оп. [10] IV—آری [11] K—برو I, IV—یکی VI—بری [12] Л, VI—او [13] K—کمانش [14] I—ز لشکر کمانور نبودی چو اوی [15] VI—доб. заголовок: هنر نمودن کسری ببزرگان اطراف [16] K, I, IV, VI—گشت [17] Л—بانگ K, VI—ز جرنگ و [18] I—صف [19] K, IV, VI—نعل [20] I—زمین همچو دریا برآمد بکف [21] K—با گرز و خود [22] I, IV—با خود و برگستوان [23] Доб. заголовки: Л—جواب نامه خاقان چین از شاه کسری K—نامه کسری بخاقان چین IV—پاسخ نامه خاقان چین از نوشین روان

بقرطاس برنامهٔ خسروی نویسنده بنوشت بر پهلوی
قلم چون دو رخ را بعنبر بشست سر نامه کرد آفرین از نخست
بران[1] دادگر کو سپهر[2] آفرید بلندی و تندی[3] و مهر[4] آفرید
همه بندهگانیم و او پادشاست خرد بر توانایی او گواست
نفس جز بفرمان او نشمرد[5] پی مور بی او زمین نسپرد
ازو[6] خواستم تا مگر آفرین رساند ز ما[7] سوی خاقان چین
نخست آنک گفتی ز هیتالیان کزان گونه بستند بد را میان
ببیداد بر خیره خون ریختند بدام نهاده خود[8] آویختند[9]
اگر بدکنش زور دارد چو شیر نباید که باشد[10] بیزدان دلیر
چو ایشان گرفتند راه[11] پلنگ تو پیروز گشتی[12] بر ایشان بجنگ
و دیگر که گفتی[13] ز گنج و سپاه ز نیروی فغفور و تخت و کلاه[14]
کسی کز[15] بزرگی زند داستان نباشد خردمند همداستان
تو تخت بزرگی ندیدی نه تاج شگفت آمدت[16] لشکر و[17] مرز[18] چاج
چنین با کسی گفت باید[19] که گنج نبیند نه لشکر نه رزم[20] و نه رنج
بزرگان گیتی مرا دیده اند کسان کم ندیدند[21] بشنیده اند[22]
که دریای چین را ندارم[23] بآب شود کوه[24] از آرام من در[25] شتاب
سراسر زمین زیر گنج منست کجا آب و خاکست رنج منست
سه دیگر کجا دوستی خواستی بپیوند ما دل بیاراستی
همی بزم جویی[26] مرا نیست رزم نه خرّد کسی رزم هرگز ببزم
و دیگر که با نامبردار مرد نجوید خردمند هرگز نبرد
بویژه که خو کرده باشد بجنگ گهٔ رزم جستن[27] نجوید درنگ

---

[1] I—بدان [2] VI—جهان [3] I, IV—ژرفی [4] VI—بریندسان زمان و مکان [5] K, I, IV, VI—نگذرد [6] Л—وزو [7] Л—مرا [8] K—بلا اندر IV, VI—[VI—در] نهاده بر [9] I—бб. 1990—1991 оп. [10] IV, VI—گردد [11] VI—رسم [12] I—باشی [13] K—گیتی [14] K—از تاج و گاه [15] VI—کو [16] K, I, IV, VI—آیدت [17] I—و оп. [18] VI—مرد [19] VI—گفت باید کسی را [20] I, IV—مرز [21] Л—کسی کو ندیدست [22] VI—بمردی و دانش پسندیده اند [23] Л—برآرم K—اندر آرم [24] VI—گرد [25] Л—از رزم من در [26] I—جویم [27] I—جسته IV—که از رزم جسته

بسی دیده باشد گه[1] کارزار[2] — نخواهد[3] که رزم[4] آموزگار
دل خویش باید که در جنگ سخت — چنان رام دارد[5] که با تاج و تخت
ترا یار[6] بادا جهان آفرین — بماناد روشن کلاه و نگین
نهادند برنامه بر مهر شاه — بیاراست آن خسروی تاج و گاه
برسم کیان خلعت آراستند — فرستاده را پیش او[7] خواستند
ز پیغام هرچش بدل بود نیز — بگفتار بر نامه بفزود نیز
بخوبی برفتند ز[8] ایوان شاه — ستایش کنان برگرفتند راه
رسیدند پس پیش خاقان چین — سراسر زبانها پر از آفرین
جهاندیده خاقان بپردخت[9] جای — بیامد بر تخت او رهنمای
فرستادگانرا همه پیش خواند — ز کسری فراوان سخنها براند
نخست[10] از هش و دانش و رای اوی[11] — ز گفتار و دیدار و بالای اوی[11]
دگر گفت چندست با او سپاه — ازیشان[12] که دارد نگین و کلاه
ز داد و ز بیداد وز[13] کشورش — هم از لشکر و گنج وز[13] افسرش[14]
فرستاده گویا زبان برگشاد — همه دیدها پیش او کرد یاد
بخاقان چنین گفت کای[15] شهریار — تو اورا بدین زیردستی مدار
بدین[16] روزگاری که ما نزد اوی[17] — ببودیم شادان دل و تازه روی[18]
بایوان رزم و بدشت[19] شکار — ندیدیم هرگز چنو[20] شهریار[21]
ببالای سروست و همزور پیل — ببخشندگی[22] همچو دریای نیل
چو برگاه باشد سپهر وفاست — بآوردگه هم[23] نهنگ بلاست
اگر تیز گردد بغرّد چو ابر — از[24] آواز او رام گردد هژبر
وگر می گسارد بآواز[25] نرم — همی دل ستاند بگفتار گرم

[1] K, I, IV—در [2] VI—چنین روزگار [3] K, VI—نباید [4] VI—جنگش [5] Л, K—باشد VI—باید [6] K—یاد [7] K—فرستادگان پیش خود [8] K, I, IV, VI—از [9] K, I, IV, VI—بپرداخت [10] IV—سخن [11] Л, K, VI—او [12] K, I, IV—وزیشان [13] K, I, IV—واز [14] VI—б. оп. [15] I—ای [16] VI—بدان [17] K—که آمد بدوی I, IV—روزگاران کم آید چنوی VI—او [18] K—رو VI—بدیدار او شاد دل تازه روی I, IV—شادان و دل تازه روی [19] I, IV, VI—بایوان و بزم و برزم و [20] VI—چو او [21] I, IV—یک سوار [22] K—ببخشش همی I, IV—ببخشش کفش [23] K, VI—بر I, IV—در آوردگه چون [24] I, IV—وز [25] K, I, VI—بآوای

خجسته سروشست بر گاه و تخت   یکی باور شاخ زیبا درخت[1]
همه شهر ایران سپاه ویند   پرستندگان[2] کلاه ویند
چو سازد بدشت اندرون بارگاه   نگنجد همی در جهان آن سپاه
همه گرزداران با زیب و فر[3]   همه پیشکاران بزرین کمر[4]
ز پیل و ز بالا و از[5] تخت عاج   ز اورنگ وز[6] یاره و طوق[7] و تاج
کس آیین اورا نداند شمار   بگیتی جز از[8] دادگر شهریار
اگر دشمنش کوه آهن شود[9]   بر خشم او چشم سوزن شود[9]
هر آنکس که سیر آید از روزگار   شود تیز و[10] با او کند کارزار[11]
چو خاقان چنین آن[12] سخنها شنید   بپژمرد و شد چون گل شنبلید[13]
دلش زان سخنها بدو نیم شد[14]   وزاندیشه مغزش پر از بیم شد[15]
پر اندیشه[16] بنشست با رای زن   چنین گفت با نامدار انجمن
که ای بخردان روی[17] این[18] کار چیست   پراندیشه و[19] خسته ز آزار کیست[20]
نباید که پیروز گشته بجنگ   همه نامها[21] باز گردد بننگ
ز هر گونهٔ موبدان خواستند[22]   چپ و راست گفتند و آراستند[23]
چنین گفت خاقان که اینست راه   که مردم[24] فرستیم نزدیک[25] شاه[26]
باندیشه در[27] کار پیشی کنیم   بسازیم با شاه و[28] خویشی کنیم[29]

---

[1] Л — زیبای بخت K — و زیبا درخت IV — تخت (нет рифмы); VI — б. оп. [2] K, VI — زرین کمر — I, IV, VI گرزدارانش زرین کمر [3] K — پرستندگانش — IV پرستارپر [فرّ — VI] [4] K, I, IV — فر — VI پیشکارانش با زیب و فر با زور و فر — جنگجویانش [5] Л — وز (метр нарушен); K, I, IV — ز پیلان و از پایهٔ — VI ز پیلان جنگیّ وز [6] VI — آن [7] I, IV — تخت [8] VI — بجز [9] K — بود [10] Л — و оп. [11] I, IV — б. оп. [12] I, IV, VI — این [13] K — бб. 2033—2034 оп. [14] I, IV — پر از بیم گشت [15] I, IV — بدو نیم گشت [16] K, I, IV, VI — پر از درد [17] I, IV — رای [18] VI — آن [19] K — و оп. [20] VI — ز نادیده این رنج و تیمار چیست [21] K, VI — نام ما [22] VI — ساختند [23] K, VI — انداختند (K — нет рифмы). [24] K, I, IV, VI — گردی [25] K, VI — فرستم بنزدیک [26] K — доб. б.:

چو آمد شدش باشد و گفت و گوی * نگردد همی آب تیره بجوی

[27] Л — باندیشهٔ [28] K, I, IV — و با شاه VI — با او (метр нарушен). [29] I — доб. б.:

ز کار وی اندیشه کوته کنیم * خرد را بر جنگ همره کنیم

پس پردهٔ ما بسی دخترست[1] * که بر تارک بانوان[2] افسرست[3]
یکی را بنام شهنشه کنیم * ز کار وی اندیشه کوته کنیم
چو پیوند سازیم با او بخون * نباشد کس اورا[4] ببد رهنمون[5]
بدو[6] نازش و سرفرازی بود * وزو بگذری جنگ و بازی بود[7]
ردانرا پسند آمد این[8] رای شاه * بآواز گفتند کاین است[9] راه
ز لشکر سه پرمایه‌را[10] برگزید * که گویند و دانند پاسخ[11] شنید
در گنج دینار بگشاد و گفت * که گوهر چرا باید اندر[12] نهفت
اگر[13] نام را باید[14] و ننگ را * وگر بخشش و رزم[15] و آهنگ را
یکی هدیه‌ای ساخت کاندر جهان * کسی آن ندید از کهان و مهان
دبیر جهاندیده‌را پیش خواند * سخن هرچ بودش بدل در براند[16]
نخست آفرین کرد بر کردگار * توانا و دانا و پروردگار
خداوند کیوان و خورشید و ماه * خداوند پیروزی و دستگاه[17]
ز بنده نخواهد جز از[18] راستی * نجوید بداد اندرون کاستی
ازو باد بر شاه ایران درود * خداوند شمشیر و کوپال و خود
خداوند دانایی و تاج و تخت * ز پیروزگر یافته کام و بخت[19]
بداند جهاندار خسرو نژاد * خردمند با سنگ و فرهنگ[20] و داد[21]

---

[1] K, VI—دخترند [2] VI—نیکوان [3] K, VI—افسرند [4] K—کسی را [5] Л—бб. 2043—2044 оп.; Б—содержание этих бб. дает так: فإنه إذا التحمت بيننا أواصر المواصلة و انتظمت بيننا شجنة القرابة أمنا أن يقصد بلادنا و ديارنا بل نعتضد مع ذلك بقرابته و نستظهر بمودته [6] K—کزو [7] K—جنگ سازی بود VI—ترک و تازی بود [8] K, VI—آن I, IV—از [9] K, I, IV, VI—اینست [10] K—گرانمایه‌ای [11] I, IV—گفتار داند VI—گفت و [12] K—داشت باید [13] I, IV—مگر VI—همه [14] IV—مانند (метр нарушен). [15] I, IV, VI—بزم [16] VI—بایست با او براند Доб. заголовки: Л—پاسخ نامهٔ کسری از خاقان چین I—نامه کسری بخاقان چین(!) IV—نامه خاقان چین بنزد نوشین روان و پوزش نمودن VI—نامه خاقان پیش کسری [17] VI—خداوندی اوراست برما گناه [18] I, VI—بجز [19] VI—обратный порядок мисра. [20] Л—فرهنگی و داد K—با فر و با رای VI—فرهنگ و پیروز [21] I—доб. б.: خداوند دانا که داند درست * که کس تخت را جاودانی نجست

که مردم بمردم بوند[1] ارجمند — اگر چند باشد بزرگ و بلند
فرستادگان خردمند من — که بودند نزدیک[2] پیوند من
ازان بارگه چون[3] بدین بارگاه — رسیدند و[4] گفتند چندی ز شاه
ز داد و خردمندی و بخت[5] اوی — ز تاج و سرافرازی[6] و تخت اوی[7]
چنان آرزو[8] خاست کز فرّ تو[9] — بباشیم[10] در سایهٔ پرّ تو[11]
گرامی‌تر از خون دل چیز[12] نیست — هنرمند[13] فرزند با دل یکیست
یکی پاک دامن که آهسته‌تر — فزون‌تر[14] بدیدار[15] و شایسته‌تر[16]
بخواهد ز من[17] گر پسند آیدش — همانا که این[18] سودمند آیدش
نباشد جدا مرز ایران ز چین[19] — فزاید ز ما در جهان آفرین
پس اندر نبشتند[20] چینی حریر — ببردند با مهر پیش وزیر[21]
سه مرد گرانمایه و[22] چرب گوی[23] — گزین کرد خاقان ز خویشان اوی
برفتند زان[24] بارگاه بلند[25] — بایران بنزدیک شاه ارجمند[26]
چو بشنید کسری بیاراست تاج — نشست از بر خسروی تخت عاج[27]
سه مرد گرانمایه و[28] هوشمند — رسیدند نزدیک تخت بلند
سه[29] بدره ز دینار[30] چون[31] سی هزار — ببردند و[32] کردند پیشش نثار
ز زرین و سیمین و دیبای چین — درفشانتر[33] از آسمان بر[34] زمین
فرستادگانرا چو بنشاختند[35] — بچینی زبان آفرین ساختند[36]
سزاوار ایشان یکی جایگاه — همانگه بیاراست دستور شاه
بگشت اندرین نیز یک شب[37] سپهر — چو برزد سر از کوه تابنده مهر

---

[1] Л—شوند [2] I, IV, VI—доб. و [3] Л—تا [4] VI—و оп. [5] I—تخت [6] Л—سر و افسر [7] I—بخت اوی VI—бб. 2060—2061 оп. [8] Л—آرزوی [9] K, I, IV—از فرّ او [10] K, I, IV—که باشیم [11] K, I, IV—او [12] VI—هیچ [13] Л, IV—خردمند و I, VI—خردمند [14] K, I, IV—نکوتر [15] VI—بخوبی [16] K—بایسته‌تر [17] K—همی [18] K, I, IV—آن [19] Л—جز از مرز ایران و چین [20] Л, K, IV, VI—اندر نوشتند [21] K, VI—دبیر [22] I, IV—گرانمایهٔ [23] VI—نیکخوی [24] K, I, IV, VI—ازان [25] K—ارجمند [26] K, I, IV, VI—بلند [27] I—б. оп. [28] K, IV, VI—گرانمایهٔ [29] I—چو [30] I, IV, VI—دستار [31] K—چین I—بد [32] I, IV—و оп. [33] I, IV—درخشانتر [34] I, IV—شد VI—و [35] K, I, IV—بنشاندند VI—بنواختند [36] K, I, IV—خواندند [37] Л, VI—چندی

نشست از بر تخت پیروز[1] شاه   ز یاقوت بنهاد بر سر کلاه[2]
بفرمود تا موبد و رای زن[3]   برفتند با نامدار انجمن[4]
چنین گفت کان[5] نامهٔ بر حریر   بیارند و بنهند[6] پیش دبیر
همه نامداران نشستند[7] گرد   خرامان[8] بر شاه شد یزدگرد
چو آن نامه بر شاه ایران بخواند   همه[9] انجمن در شگفتی بماند
ز بس خوبی و[10] پوزش و آفرین   که پیدا بد[11] از گفت خاقان چین
همه سرفرازان پرهیزکار   ستایش گرفتند بر شهریار
که یزدان سپاس و بدویم[12] پناه   که ننشست یک شاه بر[13] پیشگاه
بپیروزی و فرّ و اورند شاه[14]   بخوبی و نرمی[15] و پیوند شاه[16]
همه دشمنان پیش تو بنده اند[17]   وگر کهتری را سرافگنده اند[18]
همه بیم زان[19] لشکر چاچ بود   ز خاقان که با گنج و با[20] تاج بود[21]
بفرّ شهنشاه شد نیکخواه   همی راه جوید بنزدیک[22] شاه[23]
هر آنکس که دارد ز گردان خرد   تن آسانی و راستی پرورد
چو دانست خاقان که او تاو[24] شاه   ندارد بپیوند او جست راه
نباید بدین[25] کار کردن درنگ   که کس را[26] ز[27] پیوند او نیست ننگ
ز چین تا بخارا سپاه ویند   همه مهتران نیکخواه[28] ویند
چو بشنید گفتار آن بخردان   بزرگان و بیدار دل موبدان

---

[1] I — پیروزه [2] VI — б. переставлен со след. б. [3] K, I, IV, VI — موبدان و ردان [4] K, I, IV, VI — نشستند با نامور بخردان [5] I, IV — کین [6] K, I, IV, VI — بیارید و بنهید [7] VI — چو گشتند [8] K — شتابان [9] I, IV, VI — یکی [10] VI — مهر وز [11] K, I, IV, VI — شد [12] K, I, IV — بیزدان VI — بدو کن [13] IV — در [14] I, IV — اورنگ شاه VI — اورنگ او [15] K — نیکی [16] I, IV — بخوبی و نیرنگ و آهنگ او VI — بچربی و نرمی و باسنگ و جاه I, IV, VI — доб.: برزم اندرون زنده‌پیل مست * ببزم اندرون گرد مهمان پرست K — доб. этот б. после б. 2085. [17] K, I, IV — کهترند VI — او کهترند [18] K, I, IV, VI — اگر کهتری را خود اندر خورند [19] K, I, IV — ازین [20] K — با لشکر و [21] I — باج بود VI — б. оп. [22] K — جویند نزدیک [23] VI — б. оп. [24] Л — با تاو I, IV, VI — پایاب [25] I, IV, VI — برین [26] VI — شه را [27] I, VI — به [28] K, I, IV, VI — در پناه

ز بیگانه ایوان بپرداختند * فرستاده را پیش بنشاختند[1]
شهنشاه بسیار بنواختشان * بنزدیکی تخت بنشاختشان[2]
پیام جهاندار[3] بگزاردند * براسب سخن پای بفشاردند[4]
چو بشنید شاه آن سخنهای گرم * ز گردان چینی بآواز[5] نرم
چنین داد پاسخ که خاقان چین * بزرگست و[6] با دانش و آفرین
بفرزند پیوند جوید همی * رخ دوستی را[7] بشوید همی
هر آنکس که دارد روانش خرد * بچشم خرد کارها بنگرد
بسازیم و این رای[8] فرخ نهیم[9] * سخن هرچ گفتست پاسخ دهیم[9]
چنان باید اکنون که خاقان چین * دل ما کند شاد بر[10] به گزین[11]
کسی را فرستم که دارد خرد * شبستان او سربسر بنگرد
یکی برگزینند[12] که نامی ترست * بخاقان چین برگرامی ترست
ببینند که تا چون بود[13] مادرش * بود[14] از نژاد کیان گوهرش
چو این کرده باشد که کردیم یاد * سخن را[15] بپیوستگی داد داد
فرستادگان خواندند آفرین * که از شاه شادست خاقان چین[16]

---

1 I — پیش او تاختند 2 K — доб. б.:

سپهدار با لشکر و گنج و تاج * ندیدند گردان چینی ز چاج

3 K, VI — جهانجوی I, IV — شهنشاه 4 K, I, IV, VI — داستانرا بیازردند [I, IV — گل] بلب [I, VI — نیازردند] 5 K — بآوای 6 Л — و — оп. 7 VI — آشتی را 8 Л — کار 9 VI — کنیم IV — оп. второе мисра б. 2099, бб. 2100—2101 и первое мисра б. 2102. 10 I — اندرین VI — شاه در 11 K — бб. 2101—2102 оп. 12 VI — ز دخت آن گزینند 13 Л, VI — به بینید تا چون پدر 14 K, I, IV, VI — بدست 15 Л — سخنها 16 K, I, IV — доб.:

شبستان او گر گهر بار میغ * شوند او ندارد ز کسری دریغ

K — еще доб.:

یکی را ز فرزانگان برگزین * که آید بنزدیک خاقان چین
چنان باید اکنون که خاقان چین * دل ما کند اندرین بهگزین
کسی را فرستم که دارد خرد * شبستان او سربسر بنگرد
فرستاده گفت ای شه بافرین * یکی را ز فرزانگان برگزین

11-418

که در پرده پوشیده رویان اوی[1] ز دیدار آن کس نپوشند[2] روی[3]
شهنشاه بشنید ز[4] ایشان سخن برو تازه شد روزگار[5] کهن[6]
نویسندهٔ نامه را پیش خواند ز خاقان فراوان سخنها براند
بفرمود تا نامه پاسخ نبشت[7] گزیده سخنهای فرخ نبشت[7]
نخست آفرین کرد بر کردگار جهاندار[8] پیروز و[9] پروردگار
بفرمان اویست گیتی بپای همویست[10] بر نیک و بد رهنمای[11]
کسی را که خواهد کند ارجمند ز پستی برآرد بچرخ بلند
دگر مانده اندر بد[12] روزگار چو نیکی نخواهد[13] بدو کردگار[14]
بهر نیکی از وی[15] شناسم سپاس[16] وگر[17] بد کنم[18] زو دل اندر هراس
نباید[19] که جان باشد اندر تنم[20] اگر بیم و[21] امید ازو برکنم[22]
رسید این[23] فرستادهٔ باآفرین ابا گرم[24] گفتار خاقان چین
شنیدم ز پیوستگی هرچ گفت ز پاکان که او دارد اندر نهفت
مرا شاد شد[25] دل ز پیوند تو[26] بویژه ز پوشیده فرزند تو[26]
فرستادم اینک یکی هوشمند که دارد خرد جان اورا ببند[27]
بباید بگوید همه راز من ز فرجام[28] پیوند و[29] آغاز من
همیشه تن و جانت پر[30] شرم باد دلت شاد و پشتت بما گرم باد
نویسنده چون خامه[31] بیکار گشت بیاراست قرطاس و اندر نوشت
همان[32] چون سرشک قلم کرد خشک نهادند مهری برو بر ز مشک

[1] VI—او [2] IV—بپوشند [3] VI—رو [4] K, I, IV, VI—از [5] VI—اندهان [6] Доб. заголовки: Л—پیوستگی ساختن کسری با خاقان چین I—رفتن مهران ستاد پیش خاقان IV—جواب نامه کسری بخاقان VI—پاسخ دادن انوشیروان نامهٔ خاقانرا و خواستن دختر [7] Л, IV, VI—نوشت [8] K, VI—доб. و [9] I, IV—و оп. [10] I, IV—که اویست [11] VI—б. переставлен со след. б. [12] Л—زو از بد K—زو نماید ببد I, IV—در بد [13] Л, K, IV—نخواهد(!) I—بخواهد [14] IV—روزگار (нет рифмы). [15] K—نیکئ در I, VI—نیکئ زو IV—ازو (метр нарушен). [16] IV—شناس [17] K—اگر [18] Л, K, I, IV—کنی VI—کند (в тексте по T). [19] K, I, IV, VI—نخواهم [20] K, I, IV, VI—اندر دلم [21] Л—و оп. [22] K, I, IV, VI—بگسلم [23] VI—آن [24] K, VI—چرب I, IV—خوب [25] K, I, IV—شادئ [26] K, I, IV—اوی VI—او [27] K—پسند [28] Л—доб. و [29] K—و оп. [30] K, I, IV, VI—ترا جان پر از [31] K—نامه چو [32] K, VI—هوا

بر ایشان یکی خلعت افگند شاه — کزان ماند اندر[1] شگفتی سپاه
گزین کرد کسری[2] خردمند و[3] راد[4] — کجا نام او بود مهران ستاد
ز[5] ایرانیان نامور صد سوار — سخنگوی و شایسته و نامدار
چنین گفت کسری بمهران ستاد — که رو شاد و پیروز با مهر و داد
زبان و گمان[6] بایدت چرب گوی — خرد رهنمای و دل آزرمجوی
شبستان اورا[7] نگه کن نخست — بد و نیک باید که دانی درست
بآرایش چهره و فرّ و زیب — نباید که گیرندت اندر فریب[8]
پس پردهٔ او بسی[9] دخترست — که با فرّ و بالا[10] و با افسرست[11]
پرستارزاده نیاید بکار — اگر چند باشد پدر شهریار[12]
نگر تا کدامست با شرم و داد — بمادر[13] که دارد ز خاتون[14] نژاد
نبیره جهاندار[15] فغفور چین — ز پشت سپهدار خاقان چین[16]
اگر گوهر تن[17] بود با نژاد — جهان زو شود[18] شاد او نیز شاد
چو بشنید مهران ستاد[19] این[20] ز شاه — بسی آفرین کرد بر تاج و گاه[21]
برفت از بر گاه[22] گیتی فروز — بفرخنده فال و بخرداد[23] روز
بخاقان چنین آگهی شد که شاه[24] — فرستاد مهران ستاد و سپاه[25]
چو آمد بنزدیک خاقان چین — زمین را ببوسید و کرد آفرین
جهانجوی چون دید بنواختش — یکی نامور[26] جایگه[27] ساختش

[1] K—که ماندند ازان در [2] K—گردی I, IV, VI—پیری [3] K, I, IV—و оп. [4] IV—زاد [5] K, I, IV—وز VI—از [6] VI—روان [7] I, IV, VI—خاقان [8] K—گیرد ترا در نشیب [9] K—یکی [10] K, I, IV, VI—که با برز بالا [11] K—доб.:

نژاد پدر گرچه باشد بزرگ * ز مادر سخن نیز گوید سترگ

[12] VI—б. оп. [13] VI—ز مادر [14] VI—بمادر [15] K, VI—سپهدار و [16] K, VI—پدر کرده خاقان با آفرین I, IV—бб. 2135—2136 оп. [17] K—گوهرش خود [18] VI—بود [19] IV—здесь и всюду مهران شاد [20] I, IV—آن [21] VI—бб. 2137—2138 оп.; IV—доб. заголовок: برسولی رفتن مهران شاد بنزد خاقان چین و دختر آوردن [22] K—شاه I, IV—در شاه [23] K, I, IV—هنگام و خرداد [24] K, I, IV, VI—چو آگاهی آمد ز راه [25] K, I, IV, VI—پذیره فرستاد چندی سپاه [26] I, IV, VI—مایه‌ور [27] VI—پایگه

ازان کار خاقان پراندیشه گشت   بسوی شبستان خاتون گذشت[1]
سخنهای نوشین روان بر گشاد   ز گنج و ز لشکر بسی[2] کرد یاد
بدو گفت کین شاه نوشین روان   جوانست و بیدار و دولت[3] جوان
یکی دختری داد باید[4] بدوی[5]   که مارا فزاید بدو[6] آبروی[7]
ترا[8] در پس پرده یک دخترست   کجا[9] بر سر بانوان[10] افسرست[11]
مرا آرزویست[12] از مهر اوی   که دیده نبردارم[13] از چهراوی[14]
چهارست نیز از پرستندگان   پرستار و بیدار دل بندگان
از ایشان یکی را سپارم بدوی   برآسایم از جنگ وز[15] گفت و گوی[16]
بدو گفت خاتون که با رای تو   نگیرد کس اندر جهان جای تو[17]
برین گونه[18] یک شب بپیمود خواب   چنین تا برآمد ز کوه آفتاب
بیامد بدرگاه مهران ستاد   بر تخت او رفت و نامه بداد
چو آن نامه برخواند خاقان چین   ز پیمان بخندید وز[19] بهگزین
کلید شبستان بدو داد و گفت   برو تا کرا بینی اندر نهفت
پرستار با او[20] بیامد[21] چهار   که خاقان بدیشان بدی[22] استوار
چو مهران ستاد آن سخنها شنید   بیاورد با استواران کلید[23]
در حجره بگشاد و اندر شدند   پرستندگان داستانها زدند
که آنرا که اکنون تو بینی بداد   ستاره ندیدست و خورشید و[24] باد
شبستان بهشتی شد[25] آراسته   پر از ماه و خورشید و پر خواسته

[1] Л—б. оп.; Б — содержание б. дает так: ...ثم قام و دخل علی زوجته ألاصلیة النسیبة
[2] K—یکایک بزن بر همی I, IV, VI—همی [3] K, I, IV, VI—بختش [4] K, I, IV—خواهم VI—که من دختری داد خواهم [5] VI—بدو [6] K, VI—ازو [7] VI—آبرو [8] K, VI—مرا [9] VI—که او [10] K—که او بر سر نامدار [11] I, IV—бб. 2146—2147 оп.; K, VI—доб.:
بدیدار او نیست اندر جهان * فراوان ز من خواستندش مهان
[12] K—مرا روز و شب هست [13] Л—که بیننده بردارم [14] VI—б. оп. [15] K—از رنج و از VI—و از [16] IV—که مارا فزاید بدو آبروی [17] K—б. оп. [18] I, IV, VI—بدین گفته [19] K—و از [20] I, IV, VI—پرستنده با وی [21] K—بیامد پرستنده با وی [22] Л—برایشان بکرد [23] VI—бб. 2156—2158 оп.; K—доб. заголовок: رفتن مهران ستاد بچین و آوردن دختر خاقان چین بهر شاه کسری [24] Л—نی گرد [25] K, I, IV—بد

پری چهره[1] بر گاه بنشست پنج   همه بر سران تاج و در زیر گنج
مگر دخت خاتون که افسر نداشت   همان یاره و طوق و گوهر نداشت
یکی جامهٔ کهنه بد بر[2] برش   کلاهی ز مشک ایزدی[3] بر سرش
ز گرده برخ بر نگارش نبود   جز آرایش کردگارش نبود
یکی سرو بد بر سرش ماه نو   فروزان ز دیدار او گاه نو
چو مهران ستاد اندرو[4] بنگرید   یکی را بدیدار چون او ندید
بدانست[5] [بینادل رای راد[6]   که دورند خاقان و خاتون ز داد[7]
بدستار و دستان همی چشم اوی[8]   بپوشید وزان[9] تازه شد خشم اوی[10]
پرستنده را گفت نزدیک شاه   فراوان بود یاره و تاج و گاه[11]
من اینرا که بی‌تاج و آرایشست   گزیدم که این اندر[12] افزایشست
برنج از پی برگزین آمدم   نه از بهر دیبای[13] چین آمدم
بدو گفت خاتون[14] که ای مردپیر   نگویی همی یک سخن دلپذیر
تو آنرا که با فرّ و زیبست[15] و رای   دلفروز گشته رسیده بجای
ببالای سرو و[16] برخ چون بهار   بداند[17] پرستیدن شهریار
همی کودکی نارسیده بجای   برو برگزینی نه‌ای[18] پاک‌رای[19]
چنین پاسخ آورد مهران ستاد   که خاقان اگر سر بپیچد زداد[20]
بداند که شاه جهان کدخدای   بخواند مرا نیز ناپاک رای
من این‌را پسندم که بی[21] تخت عاج[22]   ندارد ز بن[23] یاره و طوق و تاج
اگر مهتران این نبینند رای   چو[24] فرمان بود[25] باز گردم بجای

[1] K—پرستنده [2] K, I, IV—جامه بد بر [IV—راسته] داشته VI—در جامه برداشته [3] K—سیه [4] I, IV—آمد و [5] I—یکی دید [6] Л, I, IV—داد و راد K—از راه داد VI—مرد زاد (в тексте конъектура). [7] K, I, IV, VI—که فرزند خاتون و خاقان نژاد [8] K, VI—او [9] K, I, IV, VI—ازان [10] K, VI—او [11] Л—б. оп.; Б—وقال إن الظن يصدق ويمين وتوسم النجابة والاصالة في ناصية العاطلة عن التاج و الطوق... [12] VI—که بس رد(!) [13] Л—دینار [14] VI—خاقان [15] IV—برزست [16] Л—و оп. [17] IV—بد آید [18] I, IV—نوای [19] VI—доб. б.: چو بشنید مهران ستاد این سخن * بدو گفت کای شاه تندی مکن [20] VI—бб. 2175—2176 оп. [21] K—بر VI—بدو گفت این را که بر [22] I, IV—بر تخت ساج [23] I, IV—تن و [24] K, I, IV—که [25] Л—دهد VI—دهی

نگه کرد خاقان[1] بگفتار اوی[2] — شگفت آمدش رای و کردار اوی[3]
بدانست کان پیر پاکیزه مغز — بزرگست و شایستهٔ کار نغز
خردمند بنشست با رای زن[4] — بپالود[5] ز[6] ایوان شاه انجمن[7]
چو پردخته[8] شد جایگاه نشست — برفتند با زیج رومی بدست
ستاره‌شناسان و کندآوران — هر آنکس که بودند ز[9] ایشان سران[10]
بفرمود تا هر کرا بود مهر — بجستند یکسر شمار سپهر
همی کرد موبد باختر نگاه — ز کردار خاقان و پیوند شاه
چنین گفت فرجام کای شهریار — دلت را ببد هیچ رنجه مدار
که این کار جز بربهی نگذرد — ببد رای دشمن جهان نسپرد[11]
چنینست راز سپهر بلند — همان گردش اختر سودمند
کزین[12] دخت خاقان وز[13] پشت شاه — بیاید یکی شاه زیبای گاه[14]
برو شهریاران کنند[15] آفرین — همان پرهنر سرفرازان چین[16]
چو بشنید خاقان دلش گشت[17] خوش — بخندید خاتون[18] خورشیدفش
چو از چاره دلها بپرداختند — فرستاده را پیش بنشاختند
بگفتند چیزی که بایست گفت — ز فرزند خاتون که بد در[19] نهفت[20]
بپذرفت مهران ستاد از پدر — بنام شهنشاه پیروزگر
میانجی بپذرفت خاقان[21] بداد — همان را[22] که دارد ز خاتون[23] نژاد
پرستندگان بانثار آمدند — بشادی بر شهریار آمدند

[1] I, IV— خاتون [2] VI— او [3] VI— رای بیدار او [4] I— با انجمن [5] VI— بپردخت
[6] K, IV— از [7] I— همی رای زد پیش آن رایزن [8] K, IV— پردخت [9] I, IV— از [10] K— داناسران VI—бб. 2183—2184 оп.
[11] Л— همی نشمرد K— نشمرد I, IV, VI— زمان نشمرد (в тексте по T). [12] K, I, IV— که از [13] K, I, IV— و از [14] VI—
که از شاه کسری وزین خوب چهر * بیاید یکی پور مانند مهر
[15] K, I, IV— شهر ایران کنند [16] VI—
که بر هفت کشور شود پادشا * جهاندار و پیروز و فرمان روا
[17] Л— زان گونه گفتار [18] Л— خاقان Б— فضحکت الخاتون و استبشر الخاقان [19] K— بد اندر
[20] VI—доб. заголовок: فرستادن خاقان دختر خود بکسری [21] Л— خاتون [22] Л, I, IV, VI— یکی را [23] Л, IV— خاقان

وزان[1] پس یکی گنج آراسته — بدو در ز هر[2] گونه‌ای خواسته
ز دینار وز[3] گوهر و طوق و تاج[4] — همان مهر[5] پیروزه و تخت عاج[6]
یکی دیگر از عود هندی[7] بزر — برو بافته چند گونه گهر[8]
ابا هر یکی افسری شاهوار — صد اسب و صد استر بزین و ببار[9]
شتر بار کرده ز[10] دیبای چین — بیاراسته پشت اسبان بزین
چهل را ز[11] دیبای زربفت گون[12] — کشیده زبرجد بزر اندرون
صد اشتر ز گستردنی بار کرد — پرستنده سیصد پدیدار کرد
همی بود[13] تا هر کسی[14] برنشست — برآیین چین با درفشی بدست
بفرمود خاقان پیروز بخت — که بنهند[15] برکوههٔ پیل تخت
برو بافته شوشهٔ[16] سیم و زر — بشوشه درون چند گونه گهر[17]
درفشی درفشان[18] بدیبای چین — که پیدا نبودی ز دیبا زمین[19]
بصد مردش از[20] جای برداشتند[21] — ز هامون بگردون برافراشتند[22]
ز[23] دیبا بیاراست مهدی بزر[24] — بمهد[25] اندرون نابسوده گهر
چو سیصد پرستار[26] با ماهروی — برفتند شادان دل و راه جوی[27]
فرستاد فرزند را نزد شاه — سپاهی همی رفت با او براه
پرستنده پنجاه و[28] خادم چهل — برو برگذشتند شادان بدل[29]
چو پرداخته[30] شد زان بیامد دبیر — بیاورد مشک و گلاب و حریر[31]

1 K—ازان 2 Л—بدادند هر VI—بدو داد هر 3 K—و از 4 IV—تخت عاج 5 I, IV, VI—مهد Б—الأسورة 6 IV—طوق و تاج 7 VI—چینی 8 VI — б. переставлен с предыдущим б. 9 IV—نثار VI—бб. 2200—2207 оп. 10 K—کردند و 11 K—جهانی ز I, IV—جهاندار 12 Л—دون(!) Б—فأوقر أربعين حملا من الثياب المنسوجة بالذهب و الزبرجد 13 K, I, IV—همی دید 14 I, IV—یکی 15 I—بنهید 16 Л—برو بامهٔ شوشه و K—بافته شمشهٔ I—بافته شفشهٔ IV—تافته شفشهٔ (в тексте по T). 17 K—نشانده بهر شوشهٔ در گهر I, IV—بشفشه درون نابسوده گهر Б—إلى غير ذلك من الخيل و الفيلة بآلات الذهب 18 K—درفشان درفشی 19 Л—ز دیباش حیبن 20 K—بشد مرد ازان 21 I, IV, VI—برداشتی 22 I, IV, VI—برافراشتی 23 I, IV—به 24 I, IV—بیاراسته مهد زر VI—مهد دگر 25 VI—بزر 26 K—پرستنده 27 VI—доб. б. 2200. 28 K—پرستار سیصد ز I, IV—فرستادهٔ بیست و VI—صد پیش و 29 K, I, IV, VI—شاداب دل 30 K, I, IV—پردخت 31 K, VI—عبیر

یکی نامه بنوشت ارتنگ وار[1] پر آرایش و بوی و رنگ و نگار
نخستین ستود آفریننده را جهاندار و[2] بیدار و[3] بیننده را
که هر چیز کو سازد اندر بوش بران[4] سو بود بندگانرا روش[5]
شهنشاه ایران مرا افسرست نه پیوند او از پی دخترست
که تا من شنیدستم از بخردان[6] بزرگان و بیدار[7] دل موبدان[8]
ز فرّ[9] بزرگی و اورند شاه بجستم همی رای و[10] پیوند[11] شاه
که اندر جهان سربسر دادگر جهاندار[12] چون او[13] نبندد کمر
بمردی و پیروزی و دستگاه بفرّ و بنیرو[14] و تخت[15] و کلاه
برادی و دانش[16] برای[17] و خرد ورا دین[18] یزدان همی پرورد[19]
فرستادم اینک جهانبین خویش سوی شاه[20] کسری بآیین خویش
بفرموده ام[21] تا بود بنده وار چو شاید پس[22] پردهٔ شهریار
خرد گیرد از فرّ و فرهنگ اوی[23] بیاموزد آیین و آهنگ[24] اوی[25]
که بخت و خرد رهنمون تو باد بزرگی و دانش ستون تو باد
نهادند مهر از بر مشک چین فرستاده را داد و کرد آفرین
یکی خلعت از بهر مهران ستاد بیاراست کان کس ندارد بیاد
که دادی کسی از مهان[26] جهان فرستاده را آشکار و نهان[27]
همان نیز یارانش را هدیه داد ز دینار وز مشکشان کرد شاد[28]
همی رفت بادختر و خواسته سواران و پیلان[29] آراسته
چنین[30] تا لب رود جیحون کشید بمژگان همی از دلش[31] خون کشید[32]

---

[1] Л—آژنگ وار [2] I, IV, VI—و оп. [3] IV, VI—و оп. [4] K, I, IV, VI—بدان [5] VI—زوش [6] VI—موبدان [7] VI—IV—доб. заголовок: نامه خاقان نزد نوشین روان و فرستادن دختر [8] VI—بخردان [9] K, I, IV, VI—доб. و [10] VI—راهِ [11] I—فرمان (нет рифмы). [12] Л—هشیار [13] I, IV—تو [14] Л—بپیروز [15] I, IV—بتخت VI—ببرز و بتخت [16] K—نژاد و جهانجوی [17] K, I, IV—بدین [18] K, I, IV—پاک [19] VI—б. оп. [20] VI—بنزدیک [21] VI—بفرمودمش [22] K, VI—آید پس I, IV—یابد سرا [23] VI—او [24] Л—اورنگ [25] VI—او [26] K—میان [27] I, IV—бб. 2229—2230 оп. [28] K—بهره داد VI—б. оп. [29] Л—доб. و [30] VI—به رای و به دانش [31] VI—ازان رنج ره [32] IV—چکید همی

همی بود تا رود بگذاشتند ز خشکی بران[1] روی برداشتند[2]
ز جیحون دلی پر زخون بازگشت ز فرزند با درد انباز[3] گشت
چو آگاهی آمد ز[4] مهران ستاد همی هر کس آن[5] مژده‌را هدیه[6] داد
یکایک همی خواندند آفرین ابر شاه ایران و سالار چین
دلی شاد با هدیه و با نثار همه مهربان[7] و همه دوستار[8]
ببستند آذین[9] بشهر و براه درم ریختند از بر تخت شاه
به آموی و راه بیابان[10] مرو زمین بود یکسر چو پرّ تذرو
چنین[11] تا ببسطام و گرگان رسید تو گفتی زمین آسمانرا ندید
ز آیین که بستند[12] بر شهر و دشت[13] براهی که لشکر همی برگذشت
وز ایران[14] همه کودک و مرد و زن براه[15] بت چین شدند انجمن[16]
ز بالا بر[17] ایشان گهر ریختند بپی[18] زعفران و درم[19] بیختند[20]
بر آمیخته طشتهای[21] خلوق[22] جهان پر شد از نالهٔ کوس و بوق[23]
همه یال اسبان پر از مشک و می شکر با درم ریخته زیر پی
ز بس نالهٔ نای و چنگ و[24] رباب نبد بر زمین جای آرام و خواب
چو آمد بت اندر شبستان شاه بمهد اندرون کرد کسری نگاه
یکی سرو دید از برش گرد ماه نهاده بمه[25] بر ز عنبر کلاه
کلاهی[26] بکردار مشکین زره ز گوهر کشیده[27] گره بر[28] گره
گره بسته از تار و برتافته[29] بافسون یک اندر دگر بافته
چو از غالیه بر گل انگشتری همه[30] زیر انگشتری مشتری

1 K, VI—بدان 2 I, IV—б. оп. 3 I—همباز 4 I—به 5 K, VI—کسی 6 I, IV—هدیه و مژده 7 I, IV—میزبان VI—مرزبان 8 VI—بانثار (нет рифмы); Л—доб. заголовок: باز گردیدن کسری از گرگان 9 K, I, IV, VI—آیین 10 K, I, IV—доб. و 11 K—چنان 12 I, IV—و گنبد VI—از آذین و گنبد 13 Л—که بندد بشهر و بدشت 14 Л, I, IV—ز ایوان 15 IV—بسان 16 I—мисра оп. 17 K—ز بالای 18 K—بسی 19 VI—بسرتنگ زعفران 20 K, VI—ریختند (нет рифмы); I—мисра оп. 21 Л—دستهاء I—تشتهای IV—پشتهای 22 I, IV—حلوق 23 VI—б. оп. 24 VI—چنگ و بانگ 25 K, VI—بسر 26 VI—قبایی 27 K, VI—چو زنجیر گشته I, IV—طبایع کشیده 28 I—در 29 I, IV—ناز بر تافته VI—گره زلف را بسته و تافته 30 K—هم از

درو[1] شاه نوشین روان خیره ماند   برو نام یزدان فراوان بخواند
سزاوار او جای بگزید شاه   بیاراستند[2] از پی ماه گاه[3]
چو آگاهی آمد بخاقان چین   ز[4] ایران وز[5] شاه ایران زمین
وزان شادمانی بفرزند اوی[6]   شدن[7] شاد و خرم بپیوند اوی[6]
بپردخت سغد و سمرقند و چاچ   بقچغار باشی[8] فرستاد تاج[9]
ازین[10] شهرها چون برفت آن[11] سپاه   همی[12] مرزبانان فرستاد شاه
جهان شد پر از داد نوشین روان   بخفتند بر[13] دشت[14] پیر و جوان
یکایک همی[15] خواندند آفرین   ز[16] هر جای بر شهریار[17] زمین
همه دست برداشته بآسمان   که ای کردگار مکان و زمان
تو این داد برشاه کسری بدار   بگردان ز جانش بد روزگار
که از فرّ و اورند[18] او در جهان   بدی دور گشت آشکار و[19] نهان
بنخچیر چون او[20] بگرگان رسید   گشاده کسی روی خاقان ندید
بشد خواب و خورد از[21] سواران چین   سواری نبرداشت از اسب[22] زین
پراگنده شد ترک سیصد هزار   بجایی نبد کوشش[23] کارزار
کمانی نبایست[24] کردن بزه   نه که بد از ایدر[25] نه چینی نه مه
بدین سان بود فرّ و برز کیان   بنخچیر آهنگ شیر ژیان
که نام وی و[26] اختر شاه بود   که هم تخت و هم[27] بخت همراه بود
و زان[28] پس بزرگان شدند انجمن   از[29] آموی تا شهر چاچ و ختن[30]
بگفتند کاین شهرهای فراخ   پر از باغ و میدان و ایوان و کاخ

---

[1] Л, I, IV — بدو [2] VI — بیاراسته [3] Л — برش بارگاه; I, IV — گاه ماه [4] K, IV, VI — از [5] K, IV — واز; VI — و وز [6] VI — او [7] Л — شده [8] K, VI — بقفجاق باشی; I — بقفجار باشی; IV — بقجقار تاشی [9] K — باج [10] IV, VI — ازان [11] K, IV — оп. آن (метр нарушен); I — این [12] K, I, IV — همه [13] K — در [14] I, IV, VI — پشت [15] VI — برو [16] I, IV, VI — به [17] I, IV, VI — شاه ایران [18] VI — اورنگ [19] K — آشکارا [20] VI — بنخچیرگه چون [21] K, I, IV — оп. از [22] VI — که بود از در [23] K, VI — نبایست کردن; I, IV — доб. و [24] Л — کمانرا نمی بود [25] K, I, IV, VI — [I, IV — ایدر] نه که ماند اندر [VI — که] ز نام و پی و [26] K — که نام و پی; I, IV, VI — ز نام و پی و [27] K, VI — او; I, IV — کجا تخت با که با تخت [28] K — ازان [29] K, I, VI — ز [30] K — و جاج وز شهر ختن

ز چاچ و برک تا[1] سمرقند[2] و سغد   بسی بود ویران و آرام جغد[3]
چغانی و سومان[4] و ختلان[5] و بلخ   شده روز بر هر کسی تار و تلخ
بخارا و خوارزم و آموی و زم   بسی یاد داریم[6] با درد و غم
ز بیداد وز[7] رنج افراسیاب   کسی‌را نبد جای آرام و خواب
چو کیخسرو آمد برستیم[8] از اوی[9]   جهانی برآسود[10] از گفت و گوی[11]
ازان[12] پس چو ارجاسب شد زورمند   شد این مرزها پر ز درد و گزند
از[13] ایران چو گشتاسب آمد بجنگ   ندید ایچ ارجاسب جای[14] درنگ
برآسود گیتی ز کردار اوی[15]   که هرگز مبادا فلک یار اوی[15]
ازان[16] پس چو نرسی سپهدار شد[17]   همه شهرها[18] پر ز تیمار شد[19]
چو شاپور ارمزد[20] بگرفت جای   ندانست نرسی[21] سرش‌را ز پای
جهان سوی داد آمد و ایمنی   ز بد بسته شد دست آهرمنی
چو خاقان جهان[22] بستد از یزدگرد   ببد تیز[23] دستی برآورد گرد
بیامد جهاندار بهرام گور   ازو گشت خاقان پر از درد و شور
شد از داد او شهرها چون بهشت   پراگنده شد کار ناخوب و[24] زشت
بهنگام پیروز چون خوشنواز   جهان کرد پر درد[25] و گرم و گداز
مبادا فغانیش فرزند اوی[26]   مه خویشان مه تخت و مه اورند اوی[27]
جهاندار[28] کسری کنون مرز ما   بپذرفت و پرمایه شد ارز ما
بماناد تا جاودان این بر اوی[29]   جهان سربسر چون تن و چون[30] سر اوی[31]

[1] Л—بزرگ و K—وز ترک و VI—و ز چین و (в тексте конъектура). [2] I, IV—و سمرقند تا ترک [3] Л, K—آباد ویران ز جغد VI—گشت ویران و بآوای جغد [4] Л—جغانی سواران I—سامان IV—سرمان VI—بامی [5] IV—جیلان [6] VI—داری [7] K—واز [8] I, IV—برستند [9] VI—از او [10] K, VI—آسوده شد I, IV—بیاسود [11] VI—گو [12] K, I, IV, VI—وزان [13] I, IV—ز VI—وز [14] VI—روی [15] Л, VI—او [16] I, IV, VI—وزان [17] K, I, IV, VI—گشت [18] K, I, IV, VI—مرزها [19] K, I, IV, VI—گشت [20] K, I, IV, VI—هرمزد [21] VI—شاپور [22] VI—چین [23] K—بتدبیر VI—بترتیز [24] I—و оп. [25] K, I, IV—خون VI—جور [26] VI—نه خویشان بیداد و پیوند اوی [27] K, I, IV, VI—[VI—او] [28] VI—شهنشاه [29] I—او رای اوی IV—جای اوی VI—برو [30] K—تنست و [31] I, IV—جهان یکسره باد ماوای اوی VI—تنست و سر او

که از وی زمین[1] داد بیند کنون[2] نبینیم رنج و نه ریزیم خون[3]
ازان[4] پس ز[5] هیتال و ترک و ختن بگلزّریون بر شدند انجمن
بهر سو که بد موبدی کاردان ردی پاک و[6] هشیار و[7] بسیاردان[8]
ز پیران هر آن کس که بد رای زن بروبر ز ترکان شدند انجمن[9]
چنان رای[10] دیدند یکسر سپاه که آیند با هدیه نزدیک شاه
چو نزدیک[11] نوشین روان آمدند همه یک دل و یک زبان آمدند
چنان گشت ز[12] انبوه درگاه شاه که بستند بر مور و برپشه[13] راه
همه برنهادند سر بر زمین همه شاهرا خواندند آفرین
بگفتند کای شاه ما بندهایم بفرمان تو در جهان زندهایم[14]
همه[15] سرفرازیم با ساز جنگ بهامون بدرّیم چرم[16] پلنگ
شهنشاه پذرفت ز[17] ایشان نثار پرستند[18] پاک از بد روزگار[19]
از ایشان فغانیش بد پیشرو سپاهی پسش جنگ سازان نو
ز گردان[20] چو خشنود شد شهریار[21] بیامد[22] بدرگاه سالار بار
بپرسید بسیار و بنواختشان[23] بهر برزنی جایگه ساختشان[24]
وزان[25] پس شهنشاه یزدان پرست بخاک آمد از جایگاه نشست
ستایش همی کرد بر کردگار که ای برتر از گردش روزگار
تو دادی مرا فرّ و فرهنگ و رای تو باشی بهر نیکئی[26] رهنمای
هر آن[27] کس که یابد ز من[28] آگهی ازین[29] پس نجوید کلاه مهی

---

[1] K — دگرسان ز چین I, IV — کزین سان زمین VI — کروشان زمین [2] I, IV — ازوی
[3] I, IV — نریزند خون چون بدیدند روی [4] I, IV, VI — وزان [5] VI — چو [6] Л, IV — و оп.
[7] IV — و оп. [8] VI — бб. 2291—2292 оп. [9] K, I, IV — б. оп. [10] K, I, IV, VI — روی [11] VI — بنزدیک [12] K, I, IV, VI — از [13] K, I, IV — برپشه و مور VI — بر مور و بر پشه بسته [14] Л — б. переставлен со след. б. [15] Л — که ما [16] Л — نداریم جنگی [17] K, IV, VI — از [18] Л — پرستنده(? [19] K — برفتند پیش و نبد روز بار I, IV, VI — برفتند سر پیش پس بندهوار [IV — ببد روز تار] [20] Л — گرگان [21] VI — ازیشان ببد شادمان شهریار и обратный порядок мисра. [22] Л — سپاهی [23] Л — بنواختش [24] Л — ساختش [25] K — ازان [26] Л — نیک و بد
[27] K, VI — که هر [28] VI — ما I, IV — که آید بهر کس ز من [29] K, I, IV — ازان

همه کهتری را بسازند[1] کار / ندارد کسی[2] زهرهٔ کارزار
بکوه اندرون مرغ و ماهی بر[3] آب / چو من خفته باشم نجویند خواب
همه دام و دد پاسبان منند / مهان[4] جهان کهتران منند
کرا برگزینی تو او خوار نیست / جهاندرا جز از[5] تو جهاندار نیست
تو نیرو دهی تا مگر در جهان / نخسبد[6] ز من مور خسته روان[7]
چنین پیش یزدان فراوان گریست / نگر تا چنین در جهان شاه کیست
بتخت آمد از جایگاه نماز / ز گرگان برفتن گرفتند ساز[8]
برآمد خروشیدن گاودم / ز درگاه[9] آواز رویینه خم
سپه برنشست و[10] بنه بر نهاد / ز یزدان نیکی دهش کرد یاد
ز دینار و دیبا و تاج و کمر / ز گنج درم هم ز درّ[11] و گهر
ز[12] اسبان و[13] پوشیده رویان و تاج / دگر مهد پیروزه و تخت عاج
نشستند[14] بر زین پرستندگان / بتآرای و هر گونه‌ای[15] بندگان
فرستاد یکسر سوی طیسفون / شبستان[16] چینی بپیش اندرون[17]
بفرخنده فال و[18] بروز آسمان / برفتند گرد اندرش خادمان
سر[19] موبدان بود مهراستاد / بشد با شبستان[20] خاقان نژاد
سوی طیسفون رفت گنج و بنه / سپاهی نماند[21] از یلان یک تنه[22]
همه ویژه گردان[23] آزادگان / بیامد سوی آذرآبادگان
سپاهی بیامد ز هر کشوری / ز گیلان وز[24] دیلمان لشکری
ز کوه بلوچ و ز دشت سروچ[25] / گرازان برفتند گردان[26] کوچ[27]
همه پاک با هدیه و با نثار / بپیش سراپردهٔ شهریار

---

1 Л—بسازید IV—مهترانرا بسازند 2 VI—ندارند کس 3 VI—سنگ و ماهی در 4 VI—جهان 5 VI—بجز 6 VI—نگردد 7 K, I, IV—نهان 8 IV—доб. заголовок: باز آمدن کسری نوشین‌روان بایران زمین 9 VI—доб. و 10 VI—و оп. 11 K, I, IV, VI—گنج 12 K—از 13 VI—و оп. 14 VI—ببستند 15 VI—برفتند گرد اندرش 16 Л—بتستان K—بتآرای 17 VI—бб. 2319—2320 оп. 18 K—فالی 19 Л—پس 20 VI—بت چین 21 Л—برفت I, IV—بماند 22 VI—бб. 2322—2323 оп. 23 K, I, IV—доб. و 24 K, IV, VI—واز 25 VI—قنوج 26 VI—برفتند خنجرگذاران 27 IV—لوچ

بدان شهر[1] شد شهریار[2] بزرگ   که از میش کوته کند چنگ[3] گرگ[4]
بفرّ جهاندار کسری سپهر   دگر گونه‌تر شد بکین و بمهر[5]
بشهری کجا برگذشتی سپاه   نیازارد زان[6] کشتمندی براه
نجستی کسی[7] از کسی نان و آب   بره‌بر[8] بیاراستی[9] جای خواب[10]
برینسان[11] همی گرد گیتی بگشت   نگه کرد[12] هر جای هامون و دشت[13]
جهان دید یکسر پر از کشتمند   در و دشت پر گاو و پر گوسفند
زمینی که آباد هرگز نبود   بروبر ندیدند کشت و درود
نگه کرد کسری برومند یافت   بهر خانه‌ای چند فرزند یافت
خمیده[14] سر از بار شاخ[15] درخت   بفرّ جهاندار بیدار بخت[16]
بمنزل رسیدند نزدیک شاه   فرستادهٔ قیصر آمد براه[17]
ابا هدیه و جامه و سیم و زر[18]   ز دیبای رومی و چینی[19] کمر
نثاری که پوشیده شد روی بوم   چنان باژ هرگز نیامد ز روم[20]
ز دینار پر کرده ده چرم گاو   سه ساله فرستاده شد[21] باژ و ساو
ز قیصر یکی نامه‌ای با نثار[22]   نبشته[23] سوی[24] نامور شهریار
فرستاده را پیش بنشاندند   نگه کرد و نامه برو[25] خواندند
بسی[26] نرم پیغامها داده بود   ز چیزی که پیشش فرستاده بود

---

1 K, I, IV, VI—شاد   2 K, I, IV—نامدار   3 K, I, IV, VI—چنگ [K—دست] کوتاه شد
4 K, I, IV—доб.:
جهان تا جهان بلوچی نبود * مگر شهر از ایشان پر از داغ و دود
VI—доб.:
جهان در جهان ظلم و جوری ببود * مگر شهر ایران بکشت و درود
5 K, I, IV, VI—بآیین و مهر   6 K—نیازاردی I, IV—نیازردی آن   7 I, IV—همی   8 Л—بروبر
9 K—نیاراستی   10 VI—б. оп.   11 I, IV—بدینسان   12 K—همه کرد   13 VI—б. переставлен со след. б.   14 K, I—خمیدی   15 Л—سران شاخ بار   16 VI—با تاج و تخت   17 I, IV, VI—ز راه   18 I, IV—وسیم و هم تخت زر   19 K—زرّین I, IV—رومی VI—چندی   20 Л—بروم
21 K, I, IV—بد VI—فرستاد سه ساله با   22 K—پرنثار VI—پرنگار   23 Л, IV, VI—نوشته
24 K—بر   25 K, I, IV, VI—کرد تا نامه بر   26 K—همی

کزین پس فزون‌تر[1] فرستیم چیز   که این ساو بد باژ[2] بایست نیز[3]
بپذرفت شاه آنک او دید رنج   فرستاد یکسر همه سوی گنج
وزان تخت شاه اندر آمد باسب[4]   همی‌راند تا خان آذر گشسب[5]
چو از دور جای پرستش بدید   شد از آب دیده رخش ناپدید
فرود آمد از اسب برسم بدست   بزمزم همی‌گفت[6] و لب را ببست
همان[7] پیش آتش[8] ستایش[9] گرفت   جهان آفرین‌را نیایش[10] گرفت
همه زرّ و گوهر فزونی که برد   سراسر بگنجور آتش سپرد[11]
پراگند بر موبدان سیم و[12] زر   همه جامه بخشیدشان با گهر
همه موبدان زو توانگر شدند   نیایش کنان پیش آذر شدند
بزمزم همی خواندند آفرین   بران دادگر شهریار زمین
وزانجا بیامد سوی طیسفون   زمین شد ز لشکر کُه بیستون[13]
ز بس خواسته کان[14] پراگنده شد   ز زرّ[15] و درم کشور آگنده شد[16]
وزان شهر سوی مداین کشید   که آنجا بدی گنجهارا کلید[17]
گلستان چین با چهل اوستاد   همی راند در[18] پیش مهران ستاد
چو کسری بیامد بر تخت خویش   گرازان و انباز[19] با بخت خویش
جهان چون بهشتی شد آراسته   ز داد و ز خوبی پر از خواسته[20]

---

1 K— فزون زین 2 I— باژ بد تاج IV— باج بر باج 3 K— چنان چون بود در خور تاج نیز VI— که باباژ و باساو تا بست نیز 4 I, IV— بتخت 5 I, IV— تا سوی آن فرّ و بخت 6 K— همی‌رفت 7 K— روان I, VI— نوان IV— وزان 8 K— یزدان 9 K, I, IV, VI— نیایش 10 K, I, IV, VI— ستایش 11 VI— او بر شمرد 12 IV— و оп. 13 I, IV— سپاهی پس پشت و پیش اندرون K, I, IV— доб.:

بهر شهر کاندر شدی دادگر * بدرویش دادی بسی سیم و زر

14 K, I, IV, VI— کش 15 K, I, IV, VI— ز گنج 16 K— доб.:

دو هفته ببودند در طیسفون * سپاهی پس پشت و پیش اندرون

I, IV— доб.:

دو هفته ببود اندرین طیسفون * ز لشکر زمین چون کُه بیستون

17 IV— бб. 2355—2358 оп. 18 K, I— از 19 I— همباز VI— هشیار 20 VI— و وز خاسته

نشستند[1] شاهان ز[2] آویختن — بهر جای بیداد و[3] خون ریختن[4]
جهان پر[5] شد از فرّهٔ ایزدی — ببستند گفتی دو دست از[6] بدی
ندانست کس غارت و تاختن — دگر دست سوی بدی آختن
جهانی بفرمان شاه آمدند — ز کژّی و[7] تاری براه آمدند
کسی کو بره بر[8] درم ریختی — ازان خواسته دزد[9] بگریختی
ز دیبا و دینار بر[10] خشک و آب — برخشنده روز و بهنگام خواب[11]
بپیوست نامه بهر[12] کشوری — بهر[12] نامداری و هر مهتری
ز بازارگانان ترک و ز چین[13] — ز سقلاب و هر کشوری همچنین[14]
ز بس نافهٔ[15] مشک و چینی پرند — از[16] آرایش روم وز بوی[17] هند
شد ایران بکردار خرم بهشت — همه خاک عنبر شد و[18] زرّ خشت
جهانی بایران نهادند روی — برآسوده از رنج وز[19] گفت و گوی[20]
گلابست گویی هوارا سرشک — برآسوده از رنج مرد و پزشک[21]
ببارید برگل بهنگام نم — نبد کشتورزی ز باران دژم
جهان گشت پر سبزه و چارپای — در و دشت گل بود و بام و سرای
همه رودها همچو دریا شده — بپالیز گلبن[22] ثریا شده
بایران زبانها بیاموختند — روانها بدانش برافروختند[23]
ز بازارگانان هر مرز و بوم — ز ترک و ز چین و ز سقلاب و روم[24]

---

[1] K, I, IV—برآسوده [2] K—از [3] I, IV—و оп. [4] VI—бб. 2359—2363 оп. [5] K, I, IV—نو [6] K, I, IV—از оп. [7] Л—وز (метр нарушен). [8] K—ببد بر I, IV—بدر بر [9] K—زود [10] K—ز دینار و دیبا ابر [11] K, I, IV—доб.:

ز بیم و ز داد جهاندار شاه * نکردی بداندیش زان سو نگاه
جهان چون بهشتی بد آراسته * در و دشت یکسر پر از خواسته

[12] K—ز هر [13] K—و ختن [14] K—انجمن [15] Л—نامه و [16] K, I, IV—ز [17] Л—بوم VI—وز بار [18] K, I, IV, VI—خاک او عنبر و [19] K, I, IV—درد و از [20] VI—б. оп. [21] Л—رنج و درد و پزشک K, I, IV, VI—درد و رنج پزشک (в тексте конъектура). [22] K, I, IV, VI—گل چون [23] K, I—بیفروختند [24] I, IV—ز هند و ز روم

ستایش گرفتند بر[1] رهنمای[2] فزایش گرفت از گیا[3] چارپای[4]
هرآن کس که از دانش آگاه بود ز گویندگان[5] بر در شاه بود
رد و موبد و بخردان[6] ارجمند بداندیش ترسان ز بیم گزند
چو خورشید گیتی بیاراستی خروشی ز درگاه برخاستی
که ای زیردستان شاه جهان مدارید یک تن بد اندر[7] نهان
هر آن کس که از کار دیده‌ست[8] رنج نیابد[9] باندازهٔ رنج گنج
بگویند[10] یکسر بسالار بار کزآن کس کند مزد او[11] خواستار
وگر وامخواهی[12] بیاید ز راه[13] درم خواهد از[14] مرد بی‌دستگاه[15]
نباید که یابد تهیدست رنج که گنجور وامش بتوزد ز گنج[16]
کسی کو[17] کند در[18] زن کس نگاه چو خصمش بیاید[19] بدرگاه شاه
نبینند مگر چاه و[20] دار بلند که یا دار تیرست و یا چاه بند
وگر اسب یابند جایی[21] یله که دهقان بدر بر کند زان گله[22]
بریزند خونش بران کشتمند برد گوشت[23] آن کس که یابد گزند
پیاده بماند سوارش[24] ز اسب بپوزش رود[25] نزد آذرگشسب
عرض بسترد نام[26] دیوان اوی[27] بپای[28] اندر آرند ایوان اوی[29]
گناهی نباشد کم و[30] بیش ازین ز پستر بود آنک بد[31] پیش ازین[32]

---

1 Л—گرفته برو 2 Л—رهنما 3 VI—در جهان 4 Л—چارپا Л, K, I, IV, VI—обратный порядок мисра (в тексте конъектура); K—доб.:

بپیوست آمد شد مردمان * بهر جایگه ساخته خان و مان

5 VI—دانندگان 6 K—بخرد و موبدان 7 VI—بدی در 8 VI—او دید بسیار 9 Л, K, I, IV, VI—بیابد (в тексте конъектура). 10 I—بگوییید 11 K, IV, VI—کزان پس کند مردرا [VI—مرمرا] 12 K, I, IV—وامخواهی VI—کامخواهی 13 K, I—براه IV—نباید براه 14 Л—ار 15 VI—بادستگاه 16 Л—بدادی ز گنج I—گزارید وام وی از پیش گنج IV—بیابد ز شاه و ز اگنده گنج 17 I, IV—گر 18 K—بر 19 Л, I, IV—بیابد VI—بیارد 20 Л—جای 21 K—یابد بجایی 22 Л—آن غله I, IV—کند زو بدربر گله VI—شکایت کند زان گله 23 Л—گوش 24 I, IV, VI—سوارش بماند 25 K, VI—شود 26 Л, K, I—عرض I, IV—доб. و VI—نشمرد نام و 27 VI—او 28 Л—بپا 29 VI—او 30 K—که باشد برو I—که باشد کم و VI—که باشد ز کم 31 I—بستر کند وان بود 32 IV—б. оп.

12-418

نباشد بران[1] شاه همداستان — بدر بر[2] نخواهد جز از[3] راستان
هر آن کس که نپسندد این[4] راه ما — مبادا که باشد بدرگاه ما[5]

* * *

جهاندار یک روز بنشست شاد — بزرگان داننده را بار داد[6]
سخن گفت خندان و بگشاد چهر — بر تخت بنشست[7] بوزرجمهر
یکی آفرین کرد بر کردگار[8] — خداوند پیروز و پروردگار[9]
چنین گفت کای داور تازه‌روی[10] — که بر[11] تو نیابد سخن زشتگوی[12]
خجسته شهنشاه پیروزگر[13] — جهاندار با دانش و باگهر[14]
نبشتم[15] سخن چند بر پهلوی — ابر[16] دفتر و کاغذ خسروی
سپردم[17] بگنجور تا روزگار — برآید بخواند مگر شهریار
بدیدم که این گنبد دیرساز — نخواهد همی لب گشادن[18] براز
اگر مرد برخیزد از تخت بزم — نهد بر کف خویش جانرا برزم
زمین را بپردازد[19] از دشمنان — شود ایمن از رنج آهرمنان[20]
شود پادشا بر جهان سربسر — بیابد سخنها همه در بدر
شود دستگاهش چو خواهد[21] فراخ — کند گلشن و باغ و میدان[22] و کاخ
نهد گنج و[23] فرزند گرد آورد — بسی روز بر آرزو[24] بشمرد[25]
فراز آورد لشکر و خواسته — شود کاخ و ایوانش آراسته

---

[1] K, I, IV, VI — همی [2] K — بدرگه VI — برین‌بر [3] K — بجز VI — نخواند بجز [4] VI — او نپسندد [5] Доб. заголовки: Л, I — سخن گفتن بوزرجمهر پیش کسری K — حدیث سوال بوزرجمهر با شاه کسری و جواب برزیجمهر و کسری IV — گفتار اندر پندنامهٔ برزیجمهر شاه نوشین روانرا VI — کرد یاد [6] VI — بنشاند [7] VI — شهریار [8] K, I, IV — که شد دل بکردار خرم بهار [9] K, I, IV — VI — б. оп. [10] K, VI — راستگوی [11] K — از [12] K, VI — عیب‌جوی I, IV — جست و جوی [13] K, I, IV — پیروز بخت [14] K, I, IV — جهاندار بادانش و پرهنر VI — تاج و تخت [15] Л, IV, VI — نوشتم [16] I — برین [17] Л — سپرده [18] VI — گشادن همی لب دست بر [K — در] [19] Л, K, I — (!)دمردازد [20] K — اهریمنان [21] K, I, IV — کار گردن [22] VI — ایوان [23] K — همه گنج [24] Л — با آرزوی [25] K, I — نشمرد VI — کارگر دست یابد

گر ایدونک درویش باشد برنج   فراز آرد از[1] هر سویی نام و گنج[2]
ز روی ریا هرچ[3] گرد آورد   ز صد سال بودنش بر نگذرد
شود خاک و بی‌بر شود رنج اوی[4]   بدشمن بماند همه[5] گنج اوی[6]
نه فرزند ماند نه تخت و کلاه   نه ایوان[7] شاهی نه گنج و سپاه[8]
چو بنشیند آن جستن و باد اوی[9]   ز گیتی نگیرد[10] کسی یاد اوی[11]
بدین[12] کار چون بگذرد روزگار   ازو نام نیکی[13] بود یادگار[14]
ز گیتی دو چیزست جاوید[15] بس   دگر هرچ باشد نماند بکس[16]
سخن گفتن نغز و کردار نیک   نگردد[17] کهن[18] تا جهانست ریک[19]
بدین[20] سان بود گردش روزگار   خنک مرد با شرم و[21] پرهیزگار
مکن شهریارا گنه تا توان   بویژه[22] کزو شرم دارد روان
بی‌آزاری و سودمندی گزین   که اینست فرهنگ آیین و دین[23]
ز من یادگارست چندی[24] سخن   گمانم که هرگز نگردد کهن
چو بگشاد روشن دل شهریار   فراوان سخن کرد زو[25] خواستار
بدو گفت فرخ کدامست مرد   که دارد دلی شاد بی[26] باد سرد
چنین گفت کانکو بود بیگناه[27]   نبردست آهرمن اورا ز راه
بپرسیدش[28] از کژّی و راه دیو   ز راه[29] جهاندار کیهان خدیو

---

[1] IV, VI— آورد [2] K— تاج و گنج IV— نام گنج [3] K— ز روی و ز بازوی I— ز روی ز ناروی IV— ز روی و ز یاروی VI— چو از زور بازو به [4] K, VI— او [5] I, IV— همان VI— رسد بیگمان [6] K, VI— او [7] K— آوای [8] VI—б. переставлен с пред. б. [9] Л— رای اوی IV— جنبش و باد اوی VI— جستن باد او [10] Л— بگیرد بگیتی [11] Л— جای اوی VI— او [12] K, I, IV, VI— برین [13] I, IV— نیکو [14] VI— چنان مرد با شرم پرهیزکار [15] K— و доб. [16] VI— бб. 2414—2416 оп. [17] Л— نماند I, IV— بماند [18] IV— چنان [19] K— وریک K, I, IV— доб.:

ز خورشید وز باد وز آب و خاک * نگردد تبه نام و گفتار پاک

[20] K— چو زین [21] I, IV— و оп. [22] K, I, IV— گناهی [23] K— آیین و فرهنگ دین I, IV— آیین و فرجام دین [24] I, IV, VI— چندین [25] K, I, IV, VI— ازو [26] Л, I, IV— با K— به (метр нарушен). [27] Л— هر آن کس که او چیره شد برگناه [28] I— بپرسید IV— بترسد [29] Л— راز پس

بدو گفت فرمان یزدان بهیست[1] — که اندر دو گیتی ازو[2] فرّهیست
در برتری[3] راه آهرمنست[4] — که مرد پرستنده را دشمنست
خنک در جهان مرد پیمان[5] منش — که پاکی و شرمست پیرامنش[6]
چو جانش[7] تنش را نگهبان بود — همه زندگانیش آسان بود
بماند بدو[8] رادی و راستی — نکوبد[9] در کژّی و کاستی
هران چیز کان[10] بهرهٔ تن بود — روانش پس از مرگ روشن بود
ازین هر دو چیزی ندارد دریغ — که بهر نیامست گر[11] بهر تیغ
کسی کو بود بر خرد پادشا — روانرا ندارد[12] براه هوا[13]
سخن نشنو از[14] مرد افزون‌منش — که با جان روشن بود بدکنش[15]
چو خستو بیاید[16] بدیگر سرای — هم ایدر پر از[17] درد ماند بجای
کزین بگذری سفله آنرا شناس — که از پاک یزدان ندارد سپاس
دریغ آیدش بهرهٔ تن ز تن[18] — شود ز[19] آرزوها ببندد دهن
همان[20] بهر[21] جانش که دانش بود — نداند نه از دانشی بشنود
بپرسید کسری که از کهتران[22] — کرا باشد اندیشهٔ مهتران[23]
چنین گفت کان کس که داناترست — بهر آرزو[24] بر تواناترست
کدامست[25] دانا بدو شاه گفت — که دانش[26] بود[27] مرد را در نهفت
چنین گفت کان کو بفرمان دیو — نپردازد[28] از راه کیهان خدیو[29]
ده‌اند اهرمن هم بنیروی[30] شیر — که آرند جان وخرد را بزیر

---

[1] Л — کسی کو سزاوار شاهنشهیست [2] K, I, IV, VI — بدو [3] K — تیزی IV — بدتری [4] K, IV — اهریمنست [5] VI — برتر [6] K, I, VI — پیراهنش [7] Л — خاقان [8] Л, K, I, IV — کنون [9] IV — بکوبد [10] VI — کز [11] K, I, IV, VI — یا [12] K — نراند [13] I, IV — б. оп. [14] Л, K — (!) که چون تو بیاید دشنو از I, IV — مشنو از VI — نشنود [15] Л — مسکنش [16] Л — و [17] Л — ترا VI — بدان [18] Л — بتن [19] I — оп. ز [20] I, IV — هم از [21] Л — доб. VI — نباشد [22] K, I, IV — مهتران VI — موبدان [23] K — اندازهٔ کهتران I, IV — اندازهٔ بهتران K — بهره بر VI — اندازه بر بخردان [24] Л — آرزوی [25] Л — неразборчиво. [26] K — رایش [27] IV — برد [28] K, I, IV, VI — نبرّد دل [29] K, VI — доб.:

کسی را همی خیره فرمان برد * که خصم روانست و آن خرد

[30] K — ده اهریمنند این بنیرو چو

بدو گفت کسری که ده[1] دیو چیست[2] کزیشان خرد را بباید گریست
چنین داد پاسخ که آز و نیاز دو دیوند با زور و[3] گردن فراز[4]
دگر خشم و رشکست و ننگست و کین چو نمّام[5] و دو روی[6] و ناپاک دین
دهم[7] آنک از[8] کس ندارد سپاس بنیکی و هم نیست[9] یزدان شناس
بدو گفت ازین[10] شوم ده باگزند[11] کدامست آهرمن زورمند
چنین داد پاسخ بکسری که آز ستمکاره دیوی بود دیرساز
که اورا نبینند خشنود ایچ[12] همه در فزونیش باشد بسیچ[13]
نیاز آنک اورا ز[14] اندوه و درد همی[15] کور بینند و رخساره زرد[16]
کزین[17] بگذری خسروا[18] دیو رشک یکی دردمندی بود بی پزشک
اگر در زمانه کسی بی‌گزند[19] ببیندی[20] شود جان او دردمند
دگر ننگ دیوی بود با ستیز[21] همیشه ببد کرده چنگال تیز
دگر دیو کینست پرخشم و جوش[22] ز مردم بتابد گهٔ خشم هوش[23]
نه بخشایش آرد برو بر[24] نه مهر دژ آگاه دیوی پرآژنگ چهر[25]
دگر دیو نمّام[26] کو جز دروغ نداند[27] نراند سخن با[28] فروغ
بماند[29] سخن چین و دو روی دیو بریده دل از بیم[30] کیهان خدیو
میان دو تن کین و جنگ[31] آورد[32] بکوشد که[33] پیوستگی بشکرد[34]
دگر دیو بی‌دانش و[35] ناسپاس نباشد خردمند و نیکی شناس

---

[1] K—کسری ره [2] VI—کیست [3] I, IV—و оп. [4] VI—بدگوهر کینه‌ساز [5] IV—رمام [6] K—و روزی [7] Л—دوم K—دگر [8] IV—زو [9] Л—همونیست [10] Л, IV—کین [11] K—ازین دیوها پرگزند I, VI—پرگزند IV—شومتر ده گزند [12] I, IV, VI—هیچ [13] K—هیچ (нет рифмы, метр нарушен). [14] K, I—از [15] K, I, IV—همه [16] VI—б. оп. [17] VI—چو زین [18] Л—باشد آن [19] K—پرگزند VI—کسی را گزند [20] I, IV, VI—ببینند [21] K, I, IV, VI—پرستیز [22] K—خشمست پر جوش و خشم VI—جوش و خشم [23] K—چشم I, IV—برآرد بناکه خروش VI—نه بخشایش آرد بکس بر نه خشم (нет рифмы). [24] K, I, IV—بکین بر [25] K—دیوست ارژنگ چهر VI—б. оп. [26] Л—دو روی IV—رمام VI—آنست [27] VI—نگوید [28] Л—جز I, IV—پر [29] K, I, IV, VI—نماند [30] K, I, IV—ترس VI—ببرد دل از ترس [31] VI—خشم [32] K, I, IV, VI—افگند [33] I, IV—بکوشید و [34] K, I, VI—بشکند IV—کوشندگی بشکند [35] K, IV—و оп.

بنزدیک او رای و شرم[1] اندکیست　　بچشمش[2] بد و نیک هر دو یکیست
ز دانا بپرسید پس شهریار　　که چون دیو با دل کند کارزار
ببنده چه دادست[3] کیهان خدیو　　که از کار[4] کوته کند دست دیو
چنین داد پاسخ که دست خرد　　ز کردار آهرمنان بگذرد[5]
خرد باد جان ترا رهنمون　　که راهی درازست پیش اندرون[6]
ز شمشیر دیوان[7] خرد جوشنست　　دل و جان داننده زو[8] روشنست[9]
گذشته سخن یاد دارد[10] خرد　　بدانش روانرا همی[11] پرورد
وگر خود بود[12] آنک خوانیم خیم[13]　　که با[14] او ندارد[15] دل از[16] دیو بیم
جهان خوش بود بر دل نیک خوی　　نگردد بگرد در آرزوی[17]
سخنهای باینده[18] گویم[19] کنون　　که دلرا[20] بشادی بود رهنمون
همیشه خردمند و[21] امیدوار[22]　　نبیند جز از[23] شادی روزگار
نیندیشد از کار بد یک زمان　　ره راست گیرد نگیرد[24] کمان
دگر هرکه[25] خشنود باشد بگنج　　نیازد نیارد تنش را برنج
کسی کو بگنج و[26] درم ننگرد　　همه روز او بر خوشی بگذرد
دگر دین یزدان پرستست و[27] بس　　برنج و بگنج و بآزرم کس
ز فرمان یزدان نگردد[28] سرش　　سرشت بدی نیستست[29] هم گوهرش
برین همنشانست پرهیز نیز　　که نفروشد[30] او راه یزدان بچیز

---

[1] K— بزم و رزم　VI— شرم و رای　[2] Л— بچشمم　[3] K— ببندد چرا دست　[4] K— بنده　[5] K— اهریمنان نگذرد　I, IV— بدانش روانرا همی پرورد　VI—

چنین پاسخش داد پس مرد دین * که ای شاه با دانش و بآفرین

[6] K, VI— б. стоит после б. 2465.　[7] K— دیو از　[8] K, VI— دانا بدو　[9] K— در تنست　I, IV— бб. 2464—2465 оп.　[10] K— باز یابد　VI— راز دارد　[11] K, VI— خرد　[12] K— خویرا　[13] I, IV— هران کو خرد باشد او را ندیم　[14] I, IV— ابا　[15] K— نتابد　[16] Л, K— از оп.　[17] VI— б. оп.　[18] K, I, IV, VI— امّید　[19] VI— بینم　[20] VI— که جانرا　[21] I, IV— و оп.　[22] VI— پرهیزکار　[23] I, IV, VI— بجز　[24] K— تیر گیرد نجوید　I, IV— تیر گیرد نگیرد　VI— تیر گیرد براهِ　[25] Л, K, I— هرچ　VI— هیچ　[26] Л— و оп.; K— برنج و　[27] Л, IV— و оп.; VI— پرستیش　[28] K— اگر در　[29] K, I, IV, VI— سرشتش برینست و　[30] IV— بفروشد

بدو گفت زین[1] ده[2] کدامست شاه * سوی نیکویها نماینده راه
چنین داد پاسخ که راه خرد * ز هر دانشی بی‌گمان بگذرد[3]
همان خوی نیکو[4] که مردم بدوی * بماند همه ساله با آب روی
وزین گوهران گوهر[5] استوار * تن خشندی دیدم[6] از روزگار
وزیشان امیدست آهسته‌تر * برآسوده از رنج و شایسته‌تر[7]
وزین گوهران آز دیدم برنج * که همواره سیری نیابد ز گنج[8]
بدو گفت شاه از هنرها چه به * که گردد بدو مرد جوینده مه
[چنین داد پاسخ که هر کو ز راه * نگردد بود با تنی بی‌گناه[9]]
[بیابد ز گیتی همه کام و نام[10] * از انجام[11] فرجام و آرام و کام[12]]
[بپرسید ازو نامبردار گو * کزین ده[13] کدامین بود پیشرو[14]]
[چنین داد پاسخ بآواز[15] نرم * سخنهای دانش[16] بگفتار گرم]
[فزونی[17] نجوید برین‌بر خرد * خرد بی‌گمان برهنر بگذرد]
[وزان پس ز دانا بپرسید مه * که فرهنگ مردم[18] کدامست به]
چنین داد پاسخ که دانش[19] بهست * خردمند خود بر جهان[20] بر مهست
که دانا بلندی نیازد بگنج[21] * تن خویش را دور دارد ز رنج
ز نیروی خصمش[22] بپرسید شاه * که چون جست خواهی[23] همی دستگاه
چنین داد پاسخ که کردار بد * بود خصم روشن روان و[24] خرد
زدانا بپرسید پس دادگر * که فرهنگ بهتر بود گر[25] گهر[26]
چنین داد پاسخ بدو رهنمون * که فرهنگ باشد ز گوهر[27] فزون[28]

---

1 K, I, IV—ازین 2 VI—ازین ره 3 I, IV—б. оп. 4 VI—نیکی 5 K, I, IV—گوهری 6 K—کسی را ندیدم من 7 Л, VI—بایسته‌تر 8 Л—نماید بگنج IV—نیابی ز گنج 9 I, IV—бб. 2483—2488 оп.; K, VI—بگردد بود بر تن او [VI—با تن پر] گناه 10 K—نام و کام 11 K, VI—доб. و 12 K—نام VI—جام 13 T—ره 14 K—б. оп.; T—کنم پیشرو 15 K—گفت اورا که آواز VI—که آواز 16 K, VI—دانا 17 K—فروتن 18 K—مردان VI—دانا 19 Л—دانا 20 K, I, IV—مهان 21 K—نیازد بتندی و گنج I—نیازد بلندی بگنج IV—نیارد بلندی بگنج VI—بیارد بلندی بگنج 22 Л—دردان(?) 23 K, I, IV, VI—خواهد 24 Л—و оп. 25 K, I, IV—یا 26 VI—б. оп. 27 VI—دانش 28 K, I, IV—доб.:
که فرهنگ آرایش جان بود * ز گوهر سخن گفتن آسان بود

گهر[1] بی هنر زار و خوارست و سست — بفرهنگ باشد روان تن درست[2]
بدو گفت جانرا زدودن بچیست — هنرهای تن را[3] ستودن بچیست
بگویم کنون گفتها[4] سربسر — اگر یاد گیری[5] همه[6] دربدر
خرد مرد را[7] خلعت ایزدیست — ز اندیشه دورست و دور از بدیست[8]
هنرمند کز[9] خویشتن در شگفت — بماند هنر زو نباید گرفت
همان خوش منش مردم خویشدار[10] — نباشد بچشم خردمند خوار
اگر بخشش و دانش و رسم و داد — خردمند گرد آورد[11] با نژاد
بزرگی و افزونی و راستی — همی گیرد از خوی بد کاستی[12]
ازان[13] پس بپرسید کسری ازوی — که ای نامور مرد فرهنگ جوی
بزرگی بکوشش بود گر[14] ببخت — که[15] یابد جهاندار ازو تاج و تخت
چنین داد پاسخ که بخت و هنر — چنانند چون[16] جفت با یکدگر
چنان چون تن و جان[17] که یارند و جفت — تنومند پیدا و جان در[18] نهفت
همان کالبد مرد را پوششست[19] — اگر بخت بیدار در کوششست[20]
بکوشش نیاید[21] بزرگی بجای — مگر بخت نیکش بود رهنمای
و دیگر که گیتی فسانست و باد[22] — چو خوابی که بیننده دارد بیاد[23]
چو بیدار گردد نبیند[24] بچشم — اگر نیکویی دید اگر[25] درد و خشم
دگر پرسشی برگشاد از نهفت — بدانا ستوده[26] کدامست گفت[27]
چنین داد پاسخ که شاهی که تخت — بیاراید و زور یابد ز بخت
اگر دادگر باشد و نیک نام — بیابد ز گفتار و کردار[28] کام[29]

---

[1] I — که هر [2] K — доб. бб. 2518—2523 текста. [3] K — اورا [4] K, I, IV, VI — گفت من [5] IV — گیرد [6] K, I, IV, VI — ز من [7] K — کو یکی I, IV, VI — خود یکی [8] IV — доб. заголовок: سوال کردن نوشین‌روان از بوزرجمهر [9] K — از [10] K — پیش کار I, IV, VI — که کین آورد کژی و کاستی [11] K — آورد VI — خردمند را آورد و با دانش و [12] I, IV — خویش کار [13] I, IV, VI — وزان [14] K, VI — یا [15] Л — چو [16] VI — هم [17] K — کاتش و باد [18] Л — و بیدار [19] K, I, IV, VI — کوششست [20] K, I, IV, VI — پوششست K, IV, VI — در بیدار و جان و جانرا [21] VI — نیاید [22] Л — بس [23] Л — چنان دان که بیننده جانست و بس I, IV — چو خواهی [24] Л — نگیرد که گیرنده گیرد بیاد [25] I, IV — دید و گر VI — بیند ار [26] Л — ستودن [27] Л — جفت [28] Л — کردار و گفتار [29] K — نام (нет рифмы).

بدو گفت کاندر جهان مستمند[1] کدامست بد روز و ناسودمند
چنین داد پاسخ که درویش زشت که نه کام[2] یابد نه خرم بهشت
بپرسید و[3] گفتا که بدبخت کیست که همواره[4] از درد باید گریست[5]
چنین داد پاسخ که داننده مرد که دارد ز کردار بد روی زرد
بپرسید ازو گفت خرسند کیست ببیشی ز چیز آرزومند کیست[6]
چنین داد پاسخ که آن کس که مهر ندارد برین[7] گرد گردان[8] سپهر
بدو گفت ما را چه شایسته‌تر چنین گفت کان کس که آهسته‌تر[9]
بپرسید ازو گفت آهسته کیست که بر تیز مردم بباید گریست[10]
چنین داد پاسخ که از عیبجوی[11] نگر تا که[12] پیچد سر از گفتگوی[13]
بنزدیک او شرم و آهستگی[14] هنرمندی[15] و رای و شایستگی[16]
بپرسید ازو نامور شهریار که از مردمان[17] کیست امیدوار
چنین گفت کان کس که کوشا ترست[18] دو گوشش[19] بدانش نیوشا ترست[20]
بپرسید ازو شهریار جهان از[21] آگاهی نیک و بد در نهان
چنین داد پاسخ که از آگهی فراوان بود کژّ و مغزش تهی
مگر آنک گفتند خاکست[22] جای ندانم چه گویم ز[23] دیگر سرای
بدو گفت کسری که آباد شهر کدامست و ما زو چه داریم بهر
چنین داد پاسخ که آباد جای ز داد جهاندار باشد بپای[24]
بپرسید کسری که بیدارتر[25] پسندیده‌تر مرد و هشیارتر[26]
بگیتی[27] کدامست با من بگوی که بفزاید از دانشی[28] آبروی

[1] VI—ناسودمند (размер нарушен и нет рифмы). [2] K—نام [3] K, I, IV—و оп. [4] I, IV—هم زارش VI—هموارش [5] K—ببیشی ز چیز آرزومند چیست [6] K, VI—бб. 2518—2519 оп. [7] Л—بدو K—برو [8] Л—کردار(!) (метр нарушен); IV—نیابد بهره ز گردان (метр нарушен). [9] K—бб. 2520—2523 стоят перед б. 2496; I, IV—آنکس که بایسته‌تر [10] VI—оп. б. и вместо него даёт б. 2518. [11] Л—زشت گوی [12] Л, K, I, IV—چه VI—نه (в тексте по T). [13] Л—هم از [14] K, I, IV, VI—доб. عیب جوی [15] I, IV, VI—خردمندی [16] K, I, IV, VI—доб. است [17] VI—مردگان [18] Л—کوشان‌ترست [19] Л—ز کوشش [20] Л—نیوشان ترست [21] K, I—ز [22] Л—خاکیست [23] K, I, IV, VI—ندانم چگونست [24] VI—бб. 2530—2531 оп. [25] Л—بیدار کیست [26] Л—هشیار کیست IV—бб. 2531—2533 оп. [27] VI—ز گیتی [28] K—بفزایدش دانش و

چنین داد پاسخ که دانای پیر
که با آزمایش بود یادگیر

بدو گفت کسری که رامش[1] کراست
که دارد بشادی همی[2] پشت[3] راست[4]

چنین[5] داد پاسخ که هر[6] کو ز بیم[7]
بود ایمن و باشدش زرّ و سیم

بدو گفت مارا ستایش بچیست
بنزدیک هر کس پسندیده کیست

چنین داد پاسخ که اورا[8] نیاز[9]
بپوشد همی[10] رشک با ننگ و آز[11]

همان رشک و کینش نباشد[12] نهان
پسندیده او باشد اندر جهان

ز مرد شکیبا بپرسید شاه
که از صبر[13] دارد بسر بر کلاه

چنین گفت کان کس که نومید گشت
دل تیره رایش چو[14] خورشید[15] گشت

دگر آنک روزش بباید[16] شمرد
بکار[17] بزرگ اندرون دست برد[18]

بدو گفت غم در[19] دل کیست بیش
کز اندوه[20] سیر آید از جان[21] خویش

چنین داد پاسخ که آنکو ز تخت[22]
بیفتاد و نومید گردد ز بخت[23]

بپرسید ازو شهریار بلند
که از ما که[24] دارد دلی دردمند

چنین[25] گفت کان[26] کو خردمند نیست
توانگر کش از بخت[27] فرزند نیست

بپرسید شاه از دل مستمند[28]
نشسته بگرم[29] اندرون بیگزند[30]

بدو گفت با دانشی[31] پارسا
که گردد برو[32] ابلهی[33] پادشا

بپرسید[34] نومیدتر کس کدام
که دارد توانایی و نیک[35]نام

---

[1] K, I, IV — دانش [2] Л, IV — بشاهی همی K — همان [3] I — گفت [4] VI — бб. 2533—2534 оп. [5] K — بدو [6] K, I, IV — آن VI — او [7] K — ببیم [8] K, I, IV, VI — آنکو [9] K, IV — بناز [10] K, I, IV, VI — همان [11] K — доб.:

بدو گفت کاندر جهان سربسر * کدامست مرد پسندیده‌تر

[12] K, IV — نماند I, VI — بماند [13] I, IV — کبر [14] K — ز تخت و ز — I ز بخت او و جانش [15] VI — بتخت و بجان همچو جمشید ز بخت و ز جانش — IV خانش [16] Л, I — [روشن — Л] نباید — IV بدورش نماند(!) K — نماید(!) (в тексте конъектура). [17] K — بکاری [18] VI — бб. 2541—2543 оп. [19] K — درد I, IV — بر [20] Л — اندازه [21] Л — کار [22] I, IV — بخت [23] I, IV — تخت [24] Л — تا از که [25] VI — بدو [26] VI — آن [27] K, I, IV, VI — کسی را که [28] VI — دردمند [29] VI — برنج [30] I, IV, VI — باگزند [31] VI — دانش [32] I, IV — بدو [33] K — بدو آنگهی [34] K, I, IV — گفت [K — دگر] بدو [35] K — ننگ و

چنین گفت کان کو ز کار[1] بزرگ   بپیچد بماند نژند و سترگ[2]
بپرسید ازو شاه نوشین روان   که ای مرد دانا و روشن روان[3]
که دانی که بی نام و آرایشست   که او از در مهر[4] و بخشایشست
بدو گفت مرد فراوان گناه   گنهکار[5] درویش و بی‌دستگاه[6]
بپرسید و گفتش که برگوی راست   که تا از گذشته پشیمان کراست
چنین داد پاسخ که آن[7] تیره ترگ   که بر سر نهد پادشا روز مرگ
پشیمان شود دل کند[8] پرهراس   که جانش بیزدان بود ناسپاس
ودیگر که کردار دارد بسی[9]   بنزدیک آن ناسپاسان[10] کسی[11]
بپرسید و[12] گفت ای[13] خرد یافته   هنرها یک اندر دگر بافته[14]
چه دانی کزو تن[15] بود سودمند   همان بر دل[16] هر کسی ارجمند
چنین داد پاسخ که ناتندرست[17]   که دلرا جز از[18] شادمانی نجست[19]
چو از درد روزی بسستی بود[20]   همه[21] آرزو[22] تندرستی بود
بپرسید و گفتش که از آرزوی[23]   چه بیشست پیدا کن ای نیکخوی[24]
بدو گفت چون سرفرازی بود   همه آرزو بی‌نیازی[25] بود[26]
چو از[27] بی‌نیازی بود تندرست   نباید جز از کام دل چیز جست[28]
ازان پس چنین[29] گفت با[30] رهنمون   که بر[31] دل چه اندیشه آید فزون
چنین داد پاسخ که اینرا سه روی[32]   بسازد خردمند با راه جوی

---

[1] I, IV—گاه [2] K—
بگفتا کسی کو بود دین درست * نیابد جز کام دل هر چه جست
VI—бб. 2549—2550 оп. [3] Л—بخت بینا و بختیت جوان I, IV—بخت جوان [4] Л—اورا ز دل مهر [5] Л—доб. و [6] VI—با دستگاه [7] VI—ای [8] I, IV—با دلی [9] I, IV—بد اندر دگر تافته [10] Л—پارسایان [11] I, IV—بسی [12] VI—و оп. [13] VI—آن [14] K—تافته [15] Л—(!) چون تندرست K—کز از تن I, IV—که تن زو [16] VI—تن [17] K, I, IV—که روشن [18] I, IV—بیابد جز از کام دل هر [19] K—بگیتی بجز VI—بود دل خوش از [20] VI—تا تندرست [21] I, IV—روزیش پستی بود [22] Л—همان [23] IV, VI—آرزوی [24] IV, VI—آرزو چه جست [24] IV, VI—نیکخو [25] Л—سرفرازی (нет рифмы); K—همه از پی بینیازی [26] Л—б. переставлен со след. б. [27] K—با [28] VI—б. оп. [29] K—بدو [30] K—ای [31] VI—در [32] Л—این هر سه سوی

یکی آنک اندیشد[1] از روز بد   مگر بیگنه بر تنش[2] بد رسد
بترسد ز کار فریبنده دوست   که با مغز جان خواهد و خون و پوست
سه دیگر ز بیدادگر شهریار[3]   که بیکار بستاند از مرد کار[4]
چه نیکو[5] بود گردش روزگار   خرد یافته مرد[6] آموزگار
جهان روشن و[7] پادشا دادگر   ز گردون نیابی[8] فزون زین[9] هنر
بپرسیدش از دین و از[10] راستی   کزو دور باشد بد و[11] کاستی
بدو گفت شاها بدینی گرای   کزو نگسلد یاد کرد[12] خدای
همان دوری[13] از کژّی و راه دیو   بترس از جهانبان و[14] کیهان خدیو[15]
بفرمان یزدان نهاده دو گوش   وزیشان نباشد کسی با خروش[16]
ازان پس بپرسیدش از[17] پادشا   که فرمانروانست بر پارسا
کز ایشان کدامست پیروز بخت   که باشد بگیتی سزاوار تخت
چنین گفت کان کو بود دادگر   خرد دارد و رای و شرم و هنر
بپرسیدش از دوستان[18] کهن   که باشند همکوشه[19] و یک سخن[20]
چنین داد پاسخ که از مرد دوست   جوانمردی و داد دادن نکوست
نخواهد بتو بد[21] بآزرم کس   بسختی بود یار و فریادرس
بدو گفت کسری کرا بیش دوست   که با او یکی بود از مغز و[22] پوست
چنین داد پاسخ که از نیکدل   جدایی نخواهد جز[23] از دل گسل[24]
دگر آنکسی کو نوازنده‌تر   نکوتر بکردار و[25] سازنده‌تر[26]
بپرسید دشمن کرا بیشتر   که باشد بدوبر بداندیش‌تر[27]

---

[1] I, IV—اندیشه [2] VI—سرش [3] Л, I, IV, VI—پادشا [4] Л, I, IV, VI—که بیکار نشناسد از پارسا [5] Л—گونه [6] K—یار I, IV—راه [7] K—از [8] Л—نیابد K—ندانی [9] VI—فزون زین نیابی [10] Л—بپرسید از دین وز [11] K—و оп.; VI—بدکژی و [12] Л—یادگار [13] K, I, IV—دور [14] K—بترسد ز کسری و I, IV—بترسند یکسر ز [15] VI—оп. 24 бб. и вместо них даёт 134 бб. текста (с 3962 и далее). [16] K, IV—دین‌فروش I—کسی‌را نبد دین‌فروش [17] Л—بپرسید زو [18] Л—بپرسید از روزگار [19] Л—باشد همه کو شه [20] I, IV—هم سخن [21] K—نخواهند بمودد [22] Л—و оп.; K—با خون و I, IV—کزیشان باشد ورا خون (в тексте конъектура). [23] Л, K—خود [24] I, IV—نیکدل (нет рифмы). [25] I—و оп. [26] Л—تازنده‌تر [27] Л—
کرا بیش دشمن بدو گفت شاه * بتر دشمنی در ورا چیست راه

چنین داد پاسخ که برترمنش[1] — که باشد فراوان بدو[2] سرزنش
همان نیز کآواز دارد درشت[3] — پر آژنگ رخساره و بسته مشت[4]
بپرسید[5] تا جاودان دوست کیست — ز درد جدایی که خواهد گریست[6]
چنین داد پاسخ که کردار نیک — نخواهد جدا بودن از یار نیک
چه ماند بدو گفت جاوید چیز[7] — که آن چیز کمّی نگیرد بنیز
چنین داد پاسخ که انباز[8] مرد — نه کاهد نه سوزد[9] نه ترسد[10] ز درد
بدو گفت کسری چه[11] روشن‌ترست[12] — که بر تارک هر کسی[13] افسرست
چنین گفت کین جان دانا بود — که بر[14] آرزوها توانا بود[15]
بدو گفت شاه ای خداوند مهر — چه باشد بپهنا فزون از سپهر
چنین گفت کان[16] شاه بخشنده دست — و دیگر دل مرد یزدان پرست
بپرسید و گفتا چه[17] با زیب‌تر — کزان بر فرازد خردمند[18] سر
چنین داد پاسخ که ای پادشا — مده گنج هرگز بناپارسا
چو کردار با[19] ناسپاسان کنی — همی خشت خشک اندر آب افگنی
بدو گفت اندر[20] چه چیزست رنج — کزو کم شود مرد را آز گنج[21]
بدو داد پاسخ که ای شهریار — همیشه دلت باد چون نوبهار[22]
پرستندهٔ شاه بدخو ز رنج[23] — نخواهد تن و زندگانئ و گنج[24]
بپرسید و گفتش[25] چه دیدی[26] شگفت — کزان برتر اندازه نتوان گرفت
چنین گفت با شاه بوزرجمهر — که یکسر شگفتست کار[27] سپهر
یکی مرد بینیم[28] با دستگاه — کلاهش رسیده بابر سیاه

---

[1] K — ای بر منش [2] K — برو [3] K — کارد دارد درست [4] K — رخسار و بسته درشت (нет рифмы); I, IV — رخسار بسته دو مشت [5] K, I — بدو گفت [6] IV — бб. 2587—2589 оп. [7] K — نیز [8] K — آباد [9] I — ز سود و [10] IV — بکاهد ز سود و بترسد [11] I, IV — که [12] K — نوشین‌ترست [13] IV — سری [14] K — ابر I, IV — که با [15] Л — обратный порядок мисра. [16] I, IV — بگفتش یکی [17] K — که I, IV — بپرسید گفتش چه [18] K, I, IV — خورشید [K — ز] به [19] Л — بی [20] K, IV — ایدر I, VI — کاندر [21] Л — мисра оп.; K — روز گنج I, IV — نخواهد کزو کم شود آز گنج (нет рифмы). [22] Л — б. оп. [23] Л — мисра оп.; K — پر جور و رنج [24] Л — بتن زندگانئ و رنج [25] I, IV — بپرسید گفتا [26] K — جدایی [27] K, I, VI — گردان [28] K, I, IV, VI — بینی تو

که او دست چپ را نداند ز[1] راست — ز بخشش فزونی نداند نه کاست
یکی گردش آسمان بلند — ستاره بگوید که چونست و چند
فلک[2] رهنمونش بسختی بود — همه بهر او شوربختی بود
گرانتر چه دانی بدو گفت شاه — چنین داد پاسخ که سنگ[3] گناه
بپرسید کز برتری[4] کارها — ز گفتارها هم ز کردارها
کدامست با ننگ[5] و باسرزنش — که باشد[6] ورا هر کسی[7] بدکنش
چنین داد پاسخ که زفتی ز شاه — ستیهیدن مردم بیگناه[8]
توانگر که تنگی[9] کند در خورش — دریغ آیدش پوشش[10] و پرورش
زنانی[11] که ایشان ندارند[12] شرم — بگفتن ندارند[13] آواز[14] نرم
همان نیک مردان که تندی کنند — وگر تنگ دستان بلندی کنند
دروغ آنک بی‌رنگ و زشتست[15] و خوار — چه بر نابکار و[16] چه بر شهریار
بگیتی ز نیکی[17] چه چیزست گفت — که هم آشکارست و هم در[18] نهفت
کزو[19] مرد داننده جوشن کند — روانرا بدان چیز روشن کند
چنین داد پاسخ که کوشان بدین[20] — بگیتی[21] نیابد جز از[22] آفرین
دگر آنک دارد ز یزدان سپاس — بود دانشی مرد نیکی[23] شناس[24]
بدو گفت کسری که کرده[25] چه به — چه ناکرده از شاه وز[26] مرد مه
چه بهتر کزو باز داریم چنگ[27] — گرفته[28] چه بهتر[29] ز بهر درنگ

---

[1] Л—نداند ز بن یک سخن نیز [2] K—بیک [3] Л—هنگ K—ننگ از [4] K—بهترین VI—بتّری [5] K—سنگ [6] I, IV, VI—خواند [7] K—خوانند هر کس ورا [8] Л, VI—برگناه K—مردمان برگناه I, IV—ستیهنده با مردم نیکخواه (в тексте конъектура); K—доб.:

بپرسید ازو شهریار جوان * که خواری کرا بیشتر در جهان
چنین داد پاسخ بوزرجمهر * که ای شاه با داد و با رای و مهر

[9] Л—دمکی(!) I, IV, VI—نیکی [10] I, IV—پوزش [11] IV—زبانی [12] VI—ندانند [13] I, IV—ندانند [14] IV—آوای [15] K—شرمست [16] K—چه بر پایکاری [17] Л—گیتی [18] K, I, IV, VI—هم از آشکارا هم اندر [19] Л—ازو [20] K, I, IV, VI—برین [21] I, IV, VI—ز گیتی [22] I, IV—مگر VI—بجز [23] Л—نیکو [24] VI—یزدان‌شناس [25] VI—کردن [26] K, IV, VI—و از [27] VI—چه بهتر ز فرمودن و بوم جنگ(!) [28] I, IV—گرفتن [29] VI—بهره

چه بهتر[1] ز فرمودن و[2] داشتن   وگر مردرا خوار بگذاشتن
بپاسخ نگه داشتن گفت[3] خشم   که از بی‌گناهان بخوابند چشم[4]
دگر آنک[5] بیدار داری روان   بکوشی تو در[6] کارها تا توان[7]
فروهشته کین بر گرفته امید   بتابد روان زو[8] بکردار شید
ز کار بزه چند یابی مزه   بپیچی مزه دور باش از بزه
سپاس از خداوند خورشید و ماه   که رستم ز بوزرجمهر و ز شاه
چو این کار دلگیرت[9] آمد ببن   ز شطرنج باید که رانی سخن

[داستان در نهادن شطرنج][10]

چنین گفت موبد که یک روز شاه   بدیبای رومی بیاراست گاه[11]
بیاویخت تاج از بر تخت عاج   همه جای عاج و همه جای تاج[12]
همه کاخ پر موبد و مرزبان   ز بلخ و ز بامین و ز کرزبان[13]
چنین آگهی یافت شاه جهان   ز گفتار بیدار کارآگهان[14]
که آمد فرستادهٔ شاه هند   ابا پیل و چتر[15] و سواران سند
شتروار بارست با او[16] هزار   همی راه جوید بر شهریار
همانگه چو بشنید بیدار شاه   پذیره فرستاد چندی سپاه

---

1 VI—بهره   2 I—و оп.   3 Л—وقت   4 K—بخوابیدن چشم را گاه خشم (нет рифмы); I, IV—چو دانی که با تو بخوابند چشم   I, IV—б. переставлен с предыдущим б.   5 K—گفت   6 K—نباشی تو در   I, IV—نکوشی ببد   7 K—ناتوان   VI—б. оп.   8 Л—رو   K—در   9 Л—دلگیرم   K—گفته که این نامور   10 I—داستان شطرنج آوردن   IV—آمدن رسول شاه هند بنزد نوشین‌روان   VI—آوردن هندوان شطرنج پیش کسری   11 Л—доб.:

چنین آگهی یافت از شاه هند * که با پیل و چتر سواران سند

12 Л, VI—ساج و همه ساج تاج   I, IV—ساج عاج و همه عاج تاج   K, I, IV, VI—доб.:

همه برج ماه و همه گاه شاه * همه بارگاهش سراسر سپاه

13 Л—کرزدان(!)   K—همه آفرین‌را گشاده زبان   IV—لرزبان   VI—б. оп.   14 Л—бб. 2631—2632 оп.; Б—содержание этих бб.: فجاء بعض الحجاب و أعلمه بوصول رسول من صاحب الهند

15 VI—چتر پیل   16 VI—وی

چو آمد بر شهریار بزرگ فرستادهٔ نامدار و[1] سترگ
برسم بزرگان نیایش گرفت جهان آفرین را ستایش گرفت[2]
گهر کرد[3] بسیار پیشش نثار یکی چتر و ده پیل[4] با گوشوار
بیاراسته چتر هندی بزر بدو[5] بافته چند گونه گهر
سر بار بگشاد در[6] بارگاه بیاورد یکسر همه نزد[7] شاه[8]
فراوان ببار اندرون سیم و زر چه از مشک و عنبر چه از عود تر[9]
ز یاقوت و الماس وز تیغ هند همه تیغ هندی سراسر پرند
ز چیزی که خیزد ز[10] قنّوج و رای[11] زده دست و پای[12] آوریده بجای
ببردند[13] یکسر[14] همه پیش تخت نگه کرد سالار خورشید[15] بخت
ز چیزی که برد اندران رای[16] رنج فرستاد کسری سراسر بگنج
بیاورد پس[17] نامه‌ای بر پرند نبشته[18] بنوشین روان رای[19] هند
یکی تخت[20] شطرنج کرده برنج تهی کرده از رنج شطرنج گنج
بیاورد پیغام هندی[21] ز رای که تا چرخ[22] باشد تو بادی[23] بجای
کسی کو بدانش برد رنج بیش بفرمای تا[24] تخت شطرنج پیش
نهند و ز هر گونه رای آورند که این نغز بازی بجای آورند
بدانند هر مهره‌ای را بنام که گویند پس[25] خانهٔ او کدام[26]
پیاده بدانند و پیل و سپاه رخ و اسب و رفتار فرزین و شاه
گر این نغز بازی بجای[27] آورند درین کار پاکیزه رای[28] آورند
همان[29] باژ و ساوی که فرمود شاه بخوبی فرستم بران[30] بارگاه
وگر[31] نامداران ایران گروه ازین دانش آیند یکسر[32] ستوه

---

[1] K, I, IV — و оп. [2] VI — б. оп. [3] VI — بیاورد [4] K, I, IV — ابا چتر و با پیل و [5] K, I, IV, VI — برو [6] K — بر [7] K — پیش [8] I — б. оп. [9] VI — бб. 2640—2641 оп. [10] K — به [11] I, IV — مای [12] Л — پا [13] I, IV — نهادند [14] VI — بنزدیک یکیک [15] K — پیروز [16] I, IV — که گیرند ازان باد [17] Л — پس آورد [18] Л, I, IV, VI — نوشته [19] VI — شاه [20] Л — доб. و [21] VI — هندو [22] Л — تاج [23] Л — مانی [24] K — بفرمان ما [25] IV — که چون راند پس [26] VI — که چون راند بایدش و خانه کدام K — бб. 2650—2652 оп. [27] I, IV, VI — برون [28] I, IV, VI — بدانندگان بر فزون [29] K — همه [30] I, IV — بیابد بدان VI — بدین [31] K — اگر [32] K — یکیک VI — آرند یکسر

چو با دانش ما ندارند تاو / نخواهند زین[1] بوم و بر باژ و ساو
همان باژ باید پذیرفت[2] نیز / که دانش به از نامبردار[3] چیز
دل و گوش کسری بگوینده داد / سخنها برو کرد گوینده یاد
نهادند شطرنج نزدیک شاه / بمهره درون[4] کرد چندی نگاه
ز تختش یکی[5] مهره از عاج بود / پر از[6] رنگ پیکر دگر[7] ساج بود
بپرسید ازو شاه پیروز بخت / ازان[8] پیکر و مهره و[9] مشک و تخت[10]
چنین داد پاسخ که ای شهریار / همه رسم و راه از در[11] کارزار
ببینی[12] چو[13] یابی ببازیش راه / رخ و پیل[14] و آرایش[15] رزمگاه
بدو گفت یک هفته مارا[16] زمان / ببازیم[17] هشتم بروشن روان
یکی خرم ایوان بپرداختند / فرستاده را پایگه[18] ساختند[19]
رد و موبدان نماینده راه / برفتند یکسر بنزدیک شاه
نهادند پس[20] تخت شطرنج پیش / نگه کرد هر یک ز[21] اندازه بیش
بجستند و هرگونه‌ای ساختند[22] / ز هر دست یکبارش انداختند[23]
یکی گفت و پرسید و دیگر شنید / نیاورد کس راه[24] بازی پدید
برفتند یکسر پر آژنگ چهر / بیامد بر شاه بوزرجمهر
ورا زان سخن نیک ناکام[25] دید / بآغاز آن رنج[26] فرجام دید
بکسری چنین گفت کای[27] پادشا / جهاندار و[28] بیدار و[28] فرمانروا
من این نغز بازی بجای آورم / خردرا بدین[29] رهنمای آورم
بدو گفت شاه این سخن کار تست / که روشن روان بادی و تندرست
کنون رای قنّوج گوید[30] که شاه / ندارد یکی مرد جوینده راه

[1] K, VI—ازین I, IV—مخواهید ازین [2] K—بپذرفت [3] VI—نامداران [4] K—بمهر اندرون [5] Л—همه پیکر [6] Л—برو [7] I, IV—همه پر آژنگ و دیگر [8] Л—ازین [9] I, IV—مهرهٔ [10] VI—شکل تخت [11] Л, VI—رای تو در K—رای و تو در I, IV—راه تو در (в тексте по T). [12] VI—بدانی [13] K—که [14] Л, I, IV—رای VI—رخ‌آرای [15] I, IV—رایت و رامش و [16] VI—باید [17] Л, I, IV—بیاریم [18] I, IV, VI—جایگه [19] K—ز هر دست با یکدگر تاختند [20] K—سر [21] K, I, IV, VI—از [22] K—گونه انداختند VI—باختند [23] K—با یکدگر ساختند VI—یک با دگر باختند I, IV—مرآنرا همی چاره نشناختند [24] Л—رای [25] K—ننگ و بدنام VI—تند ناکام [26] Л—آزرم و [27] I, IV—ای [28] I, IV—و оп. [29] K, I, IV, VI—برین [30] IV, VI—گفتی

13-418

شکست بزرگست[1] بر موبدان   بدرگاه و[2] برگاه[3] و بر بخردان
بیاورد شطرنج بوزرجمهر   پر اندیشه بنشست و بگشاد چهر
همی جست بازی چپ و دست راست   همی راند[4] تا جای هر یک[5] کجاست
بیک روز و یک شب چو بازیش یافت[6]   از ایوان سوی شاه ایران[7] شتافت
بدو گفت کای[8] شاه پیروز بخت   نگه کردم این مهره و مشک و[9] تخت
بخوبی همه بازی آمد بجای   ببخت بلند جهان کدخدای[10]
فرستادهٔ شاه‌را پیش خواه   کسی‌را که دارند مارا[11] نگاه[12]
شهنشاه باید که بیند نخست   یکی رزمگاهست گویی درست[13]
ز گفتار او شاد شد شهریار   ورا نیک پی خواند و به روزگار
بفرمود تا موبدان و ردان[14]   برفتند با نامور بخردان
فرستادهٔ رای را پیش خواند   بران[15] نامور پیشگاهش[16] نشاند
بدو گفت گوینده بوزرجمهر   که ای موبد رای خورشید چهر
ازین مهرها رای[17] با تو چه گفت   که همواره با تو خرد باد جفت
چنین داد پاسخ که فرخنده رای   چو از پیش او من برفتم ز جای
مرا گفت کین مهرهٔ ساج و عاج   ببر[18] پیش تخت خداوند تاج
بگویش که با[19] موبد و[20] رای زن   بنه پیش[21] و بنشان یکی انجمن[22]
گر این نغز بازی بجای آورند   پسندیده و دلربای[23] آورند
همین[24] بدره و برده و باژ و ساو   فرستیم[25] چندانک داریم تاو
وگر شاه و فرزانگان این بجای   نیارند روشن ندارند رای[26]

---

[1] IV, VI—شکستی بدی زشت [2] I, IV, VI—و оп. [3] K, VI—بر شاه [4] VI—همی دید
[5] I, IV—یک‌یک [6] K, I, IV, VI—بازی بیافت [7] K—گاه کسری [8] K—ای [9] K, VI—شکل
I, IV—و оп. [10] K—جهاندار کشور خدای [11] VI—او را [12] I, IV—б. оп. [13] I, IV—б. переставлен с предыдущим б. [14] VI—تا نیکپی موبدان [15] I, IV—برین [16] Л—زرگاهش
K, I, IV—بارگاهش [17] Л, I, IV, VI—شاه [18] VI—بنه [19] K—بگویید که تا [20] I, IV—و оп.
[21] K—این [22] VI—б. оп. [23] K—دل ز رای I, IV—رهنمای VI—دلگشای [24] K—همه
[25] I, IV—доб. و [26] K—после этого б., а VI после след. доб.:

بدانش بود شهریار ارجمند * نه از گنج و مردان و تخت بلند

I, IV—бб. 2693—2694 оп.

نباید که خواهد ز ما باژ و گنج ‏ دریغ آیدش جان دانا به[1] رنج
چو بینند دل و رای باریک ما ‏ فزونتر فرستند بنزدیک[2] ما
بر تخت[3] آن شاه بیدار بخت ‏ بیاورد و بنهاد شطرنج و تخت
چنین گفت با موبدان و ردان ‏ که ای نامور پاکدل[4] بخردان
همه گوش دارید گفتار اوی[5] ‏ هم آن[6] رای هشیار سالار اوی[7]
بیاراست دانا یکی رزمگاه ‏ بقلب اندرون ساخته جای شاه[8]
چپ و راست صف برکشیده سوار[9] ‏ پیاده بپیش اندرون نیزه‌دار[10]
هشیوار دستور در پیش[11] شاه ‏ برزم اندرونش نماینده راه
مبارز که اسب افگند بر دو روی ‏ بدست چپش پیل[12] پرخاشجوی
وز و برتر اسبان جنگی بپای ‏ بدان تا که[13] آید ببالای رای[14]
چو بوزرجمهر آن سپه را براند ‏ همه انجمن در شگفتی بماند
غمی شد فرستادهٔ هند سخت ‏ بماند اندر آن کار هشیار بخت[15]
شگفت اندرو مرد جادو بماند ‏ دلش را باندیشه اندر نشاند
که این تخت شطرنج هرگز ندید ‏ نه از کار دانان هندی[16] شنید
چگونه فراز آمدش رای این ‏ بگیتی[17] نگیرد کسی جای این
چنان گشت کسری ز بوزرجمهر ‏ که گفتی بدو بخت بنمود چهر
یکی جام فرمود پس شهریار[18] ‏ که کردند پر گوهر شاهوار[19]
یکی بدره دینار و اسبی بزین[20] ‏ بدو داد و کردش بسی آفرین

---

[1] Л— جای دانا ز [2] VI— فزون زین فرستید نزدیک [3] VI— چو بر تخت [4] K, I, IV— پاکدل نامور [5] VI— او [6] K— همه I, IV— همین [7] K— و بازار اوی VI— و بیدار او VI—доб.:

یکی رزمگاهست گفت این درست * بباید نگه کردن اورا نخست

[8] K, VI—б. оп. [9] I, IV— سپاه [10] I, IV— رزمخواه [11] I, IV— بر دست [12] I, IV— چپ و راست [13] I, IV— کی [14] VI—б. оп.; K—доб.:

بیاراسته پیل جنگی دو سوی * بجنگ اندرون همگنان کرد روی

[15] I, IV— مرد بیدار بخت VI—бб. 2705—2706 оп. и вместо них даёт:

یکایک برو آفرین خواندند * ورا موبد پاکدین خواندند

[16] I, IV— هندو [17] I, IV, VI— ز گیتی [18] VI— زرین بفرمود شاه [19] VI— که آرند آنگه بنزد [20] VI— گزین سپاه

بشد مرد دانا بآرام[1] خویش — یکی تخت و پرگار[2] بنهاد پیش[3]
بشطرنج و اندیشهٔ هندوان — نگه کرد و بفزود رنج روان
خرد با دل روشن انباز کرد — باندیشه بنهاد بر تخت نرد[4]
دو[5] مهره بفرمود کردن ز عاج — همه پیکر عاج همرنگ[6] ساج
یکی رزمگه ساخت[7] شطرنجوار — دو رویه بر آراسته[8] کارزار
دو لشکر ببخشید بر[9] هشت بهر — همه رزمجویان گیرنده شهر
زمینوار[10] لشکرگهی چارسوی[11] — دو شاه[12] گرانمایه و نیکخوی[13]
کم و بیش دارند[14] هر دو بهم — یکی از دگر برنگیرد ستم[15]
بفرمان ایشان سپاه از دو روی — بتندی[16] بیاراسته جنگجوی[17]
یکی را چو تنها[18] بگیرد دو تن — ز لشکر برین[19] یک تن آید شکن
بهر جای پیش و پس اندر[20] سپاه — گرازان دو شاه اندران رزمگاه[21]
همی این بران آن برین[22] برگذشت — گهی رزم کوه و[23] گهی رزم دشت
برین گونه تا بر که بودی شکن — شدندی دو شاه و سپاه[24] انجمن
بدین[25] سان که گفتم بیاراست نرد — بر شاه شد یک بیک[26] یاد کرد[27]
وزان[28] رفتن شاه برترمنش — همانش[29] ستایش همان سرزنش

[1] VI — بایوان [2] Л — تخت برگاه, Б — الفرجار [3] Доб. заголовки: K, I, IV — نهادن بوزرجمهر نرد را [I, IV — ساختن] VI — ساختن بزرجمهر نرد را و فرستادن بهندوستان [4] K — خود تخت نرد I, IV — مر نردرا ساز کرد VI — بافسون و اندیشه بنهاد نرد K, I, IV, VI — доб. б.:

نگه کرد جایی که تاریکتر * وزو گردد اندیشه باریکتر

[5] VI — سه [6] VI — همان مهرهٔ عاج و پیکر ز [7] I, IV — رزمگاهست [8] K, VI — بیاراسته [9] I, IV — در [10] K — بگسترد I, IV — زمی باز و VI — ازو ساخت [11] I, IV — چارسو [12] K, VI — لشکر [13] I, IV — نیکخو [14] Л — دادند I — که دارند رفتار [15] IV, VI — б. оп. [16] Л — بلندی [17] VI — б. оп. [18] Л — یکی حوی تنها(?) [19] I, IV, VI — بران [20] K — گردش نشسته I — کردش ز گرد IV — کردش ز لشکر VI — گرداش کرده [21] K — حربگاه [22] I — این بدان آن بدین [23] K — رزم گویی I, IV — نرم گوی و VI — رزم گوی و [24] K — سپاه و دو شاه I, IV — سپاه دو شاه [25] K, I, IV — برین [26] K, VI — سربسر [27] I, IV — سر پر از باد و گرد [28] I, IV, VI — ازان [29] I, IV — همان بد

ز نیروی و فرمان[1] و جنگ سپاه / بگسترد و بنمود یک یک بشاه
دل شاه ایران[2] ازو[3] خیره ماند / خردرا باندیشه اندر نشاند
همی گفت کای[4] مرد روشن روان / جوان بادی و روزگارت جوان
بفرمود تا ساروان[5] دو هزار / بیارد شتر تا در[6] شهریار
ز باری که خیزد ز روم و ز چین / ز هیتال و مکران و[7] ایران زمین[8]
ز گنج شهنشاه کردند بار / بشد کاروان از در شهریار
چو شد بارهای[9] شتر ساخته / دل شاه زان[10] کار پرداخته
فرستادهٔ رای را پیش خواند / ز دانش فراوان سخنها براند
یکی نامه بنوشت نزدیک اوی[11] / پر از دانش و رامش و رنگ و بوی[12]
سر نامه کرد آفرین بزرگ / بیزدان پناهش ز دیو[13] سترگ[14]
دگر گفت کای[15] نامور شاه هند / ز دریای قنّوج تا پیش سند
رسید این[16] فرستادهٔ رای زن / ابا چتر و پیلان بدین[17] انجمن[18]
همان تخت[19] شطرنج و پیغام[20] رای / شنیدیم و پیغامش[21] آمد[22] بجای
ز دانای هندی زمان خواستیم / بدانش روانرا بیاراستیم[23]
بسی رای زد[24] موبد پاک رای / پژوهیده[25] و آورد بازی[26] بجای
کنون آمد این موبد هوشمند / بقنّوج نزدیک رای[27] بلند
شتروار بارگران دو هزار / پسندیده بار از در شهریار[28]
نهادیم بر جای شطرنج نرد / کنون تا ببازی که آرد نبرد

1 K— نیروی ایشان I— نیروی فرمان IV— نیرو و فرسان VI— ز بیرون فرمان 2 Л— کسری 3 IV, VI— ازان 4 K, I— ای 5 K, VI— ساربان 6 I, IV— بیارند اشتر بر 7 Л— و оп. 8 VI— б оп. 9 VI— بار آن 10 K, I, IV, VI— ازان 11 K, I, IV, VI— رای 12 K, I, IV, VI— هوش و رای 13 I— دین 14 Доб. заголовки: Л— نامه کسری به رای هند IV— نامهٔ نوشین روان نزد رای هند و رفتن بوزرجمهر 15 I— ای 16 K, I, IV— آن 17 K, I, IV— بدان 18 VI—б. оп. 19 I, IV— باژ و VI— هم از کار 20 IV— فرمان VI— доб. و 21 I— فرمانش 22 VI— که این دانش ما بیارد 23 Л— б. оп.; Б— содержание б.: استمهلنا الرسول فتجرد الموبذ الطاهر القلب للتفکر فی استخراج اللعب VI—бб. 2740—2745 оп. 24 Л, K— زن 25 I, IV— پژوهیده 26 K— که این باز آمد بدانش 27 I, IV— شاه 28 K, I, IV— بار از در یادگار

برهمن فراوان بود پاکرای که این بازی آرد بدانش بجای[1]
ز چیزی که دید این فرستاده رنج فرستند همه رای هندی بگنج[2]
ور[3] ایدون کجا رای با رهنمای بکوشند بازی نیاید[4] بجای
شتروار[5] باید که هم زین شمار بپیمان کند رای قنّوج بار
کند بار همراه با بار ما چنینست[6] پیمان و بازار[7] ما
چو خورشید رخشنده شد بر سپهر برفت از در[8] شاه بوزرجمهر
چو آمد ز[9] ایران بنزدیک رای برهمن بشادی ورا[10] رهنمای[11]
ابا بار[12] با نامه و تخت نرد دلش پر ز بازار ننگ و نبرد
چو آمد[13] بنزدیکئ تخت اوی بدید آن سر و افسر و[14] بخت اوی[15]
فراوانش بستود بر پهلوی بدو داد پس نامهٔ خسروی[16]
ز شطرنج وز راه وز رنج رای[17] بگفت آنچه آمد یکایک بجای[18]
پیام شهنشاه با او بگفت رخ رای هندی چو گل بر شگفت
بگفت آن کجا دید پاینده[19] مرد چنان هم سراسر[20] بیاورد نرد[21]
ز بازی و از[22] مهره و رای شاه وزان موبدان نماینده راه[23]
بنامه درون آنچه[24] کردست یاد بخوانند بدانند نپیچند ز داد[25]
ز گفتار او شد رخ شاه[26] زرد چو بشنید گفتار شطرنج و نرد
بیامد یکی نامور کدخدای فرستاده را داد[27] شایسته[28] جای[29]

---

[1] I, IV — بکوشند بازی بیاید بجای [2] Л — бб. 2746—2747 оп.; Б — содержание этих бб.: I, IV — فإن فطنتم للعب به فلكم هذه الأحمال و إن عجزتم عن ذلك فأضيفوا اليها مثلها... б. переставлен со след. б. [3] К — از [4] VI — نیاید [5] Л — شتربار [6] К, I, IV, VI — برینست [7] IV — آزار [8] I, IV — بر [9] К, I, IV, VI — از [10] VI — بپیش بد ورا [11] К, I, IV, VI — б. переставлен со след. б. [12] Л — بآرام [13] I, IV, VI — بیامد [14] Л — و оп. [15] К — бб. 2753—2756 оп. [16] VI — обратный порядок мисра; IV — доб. заголовок: رسیدن بوزرجمهر حکیم ببارگاه رای هند [17] I, IV — وز بار وز رنج اوی VI — و از بار و از رنج او [18] I, IV, VI — [VI — او] ز شطرنج اوی [19] VI — فرخنده [20] I, IV, VI — برابر [21] К, VI — б. переставлен со след. б. [22] Л — وز VI — آن [23] I, IV — бб. 2758—2760 оп. [24] Л — گنج К, VI — کنون آنچه [25] VI — بخواندند و زان نامه پیچید راد Л — далее нарушен порядок бб.: 2758, 2760, 2759, 2762, 2761, 2764, 2763 и т. д. [26] VI — رای [27] VI — ساخت [28] К — برگزیدند [29] VI — б. переставлен со след. б.

یکی خرم ایوان بیاراستند — می و رود و رامشگران خواستند
زمان خواست پس[1] نامور هفت روز — برفت آنک بودند دانش[2] فروز
بکشور ز پیران شایسته مرد — یکی انجمن کرد و بنهاد نرد
بیک هفته آن[3] کس که بد تیزویر — ازان نامداران برنا و پیر[4]
همی باز جستند بازی نرد — برشک و برای و بننگ و نبرد
بهشتم چنین گفت موبد برای — که این را ندانند کسی سر ز پای
مگر با روان یار[5] گردد خرد — کزین مهره بازی برون آورد
بیامد نهم روز بوزرجمهر — پر از آرزو دل پر آژنگ[6] چهر[7]
که کسری[8] نفرمود ما را[9] درنگ — نباید که گردد دل شاه تنگ
بشد[10] موبدانرا ازان دل[11] دژم — روان پر ز غم ابروان پر ز خم[12]
بزرگان دانا بیکسو شدند — بنادانی خویش خستو شدند
چو آن دید[13] بنشست بوزرجمهر — همه موبدان بر گشادند چهر
بگسترد پیش اندرون تخت نرد — همه گردش مهرها یاد کرد
سپهدار[14] بنمود و جنگ[15] سپاه — هم آرایش رزم و فرمان شاه[16]
ازو خیره شد رای با رای زن — ز کشور بسی[17] نامدار[18] انجمن
همه مهتران[19] آفرین خواندند — ورا موبد پاک دین خواندند
ز هر[20] دانشی زو بپرسید رای[21] — همه پاسخ آمد یکایک[22] بجای[23]
خروشی برآمد ز دانندگان — ز دانش پژوهان و خوانندگان

[1] K, I, IV, VI — زو [2] Л — رامش VI — گیتی [3] I, IV — هر [4] VI — б. оп. [5] Л — باز [6] K — از زنگ [7] K — доб. бб. 2753—2756; I, IV, VI — порядок бб.: 2768, 2771, 2769, 2770, 2772. [8] K, I, IV — که ایدر [9] VI — که آید بفرموده ما را [10] K — ببد [11] I, IV, VI — دل رای ازان [12] I, IV, VI — شد برو پر ز خم K — б. помещён после б. 2768. [13] K, I, IV, VI — شد موبدان [14] K, I, IV — بنه‌دار [15] I, IV — جنگی [16] K — доб.:

که این نرد شد ساخته چون بمهر * همین مهرها زوست چون ماه و مهر
چو سی روز و سی شب سیاه و سپید * بگردد همی مهره سی پیر امید
چو نیک و بد سعد و نحس فلک * بگردد همی در بروج و درک

VI — б. оп. и вместо него даёт второй б. разночтения по K. [17] I, IV, VI — یکی [18] K — یکی نامور [19] VI — موبدان [20] K — هم از [21] I — شاه [22] K — آورد یکیک [23] I — بجاه

که اینت[1] سخنگوی داننده مرد — نه[2] از بهر شطرنج و بازی[3] نرد
بیاورد زان پس[4] شتر دو هزار — همه[5] گنج قنّوج کردند بار
ز عود و ز عنبر ز کافور[6] و زر — همه جامه و جام پیکر[7] گهر
ابا باژ یکساله از پیشگاه — فرستاد یکسر بدرگاه شاه[8]
یکی افسری خواست از گنج رای — همان جامهٔ زر[9] ز سر تا بپای[10]
بدو داد و چند آفرین کرد نیز — بیارانش بخشید بسیار چیز
شتر دو هزار آنک از پیش برد — ابا باژ و هدیه مر[11] اورا سپرد[12]
یکی کاروان بد[13] که کس پیش ازان[14] — نراند[15] و نبد خواسته بیش ازان[16]
بیامد ز قنّوج بوزرجمهر — برافراخته سر بگردان سپهر
دلی شاد با نامهٔ شاه هند — نبشته[17] بهندی خطی بر پرند
که رای و بزرگان[18] گوایی دهند — نه از بیم کز نیک[19] رایی دهند[20]
که چون شاه نوشین روان کس ندید — نه از موبد سال خورده[21] شنید
نه[22] کس دانشی‌تر ز دستور اوی[23] — ز[24] دانش سپهرست گنجور اوی[25]
فرستاده شد باژ یک ساله پیش — اگر[26] بیش باید فرستیم[27] بیش
ز بازی که[28] پیمان نهادیم نیز — فرستاده شد هرچ بایست چیز[29]
چو آگاهی آمد ز دانا بشاه — که با کام و با خوبی[30] آمد ز راه

[1] IV—اینست [2] K—که [3] K, I, VI—شطرنج بازی و IV—بازی و شطرنج و [4] I, IV—جامها پر ز زرّ و [5] K, VI—همان [6] K—یاقوت Л—وز کافور (метр нарушен). [7] K—آنگه I, IV—هم از جامه و هم ز درّ و VI—همان جامه و چند گونه [8] Л—б. оп.; Б—содержание б.: فأوقر عند ذلك ملك الهند ألعى حمل من نفائس بلاده مع خراج سنة و نفذ الكل الى خزانة أنوشروان [9] K, I, IV—جامهٔ او [10] VI—бб. 2784—2785 оп. [11] K—دو با او دو با هدیه I, IV—ابا باژ و با هدیه VI—و آن باژ و آن هدیه [12] K, I, IV, VI—б. помещён после б. 2788. [13] K, I, IV—شد [14] I—ازین [15] K, I, IV—ندید [16] I—ازین VI—б. оп. [17] Л, IV, VI—نوشته [18] K—گوان می [19] I—نیست IV—یا سست VI—واز سست [20] Л—б. оп.; Б—содержание б.: فعاد الی حضرة أنوشروان و معه كتاب ملك الهند بشهادة جميع علماء بلاده بانه ليس... [21] K, I, IV, VI—موبدان نیز هرگز [22] K—که [23] Л, K, VI—او [24] K, I, IV, VI—نه [25] Л, K, VI—او [26] K, IV, VI—وگر I—دگر [27] VI—خواهد فرستمش [28] Л—باری که K—ز [29] VI—б. оп. [30] I, IV—رای VI—نرمی

ازان[1] آگهی شاد شد شهریار   بفرمود تا هرک بد نامدار
ز شهر و ز لشکر خبیره[2] شدند   همه نامداران پذیره[3] شدند
بشهر اندر آمد چنان ارجمند   بپیروزی شهریار بلند
بایوان[4] چو آمد بنزدیک تخت   برو[5] شهریار آفرین کرد سخت
ببر در گرفتش جهاندار شاه   بپرسیدش از رای وز[6] رنج راه
بگفت آنکجا رفت[7] بوزرجمهر   ازان بخت بیدار[8] و مهر سپهر
پس آن نامه رای[9] پیروز بخت   بیاورد و بنهاد در پیش تخت
بفرمود تا یزدگرد دبیر   بیامد بر شاه دانش پذیر
چو آن نامهٔ رای[10] هندی بخواند   یکی انجمن در شگفتی بماند
هم از دانش و[11] رای بوزرجمهر   ازان بخت سالار خورشید چهر[12]
چنین گفت کسری که یزدان سپاس   که هستم خردمند و نیکی[13] شناس[14]
مهان تاج و تخت مرا بنده‌اند   دل و جان بمهر من آگنده‌اند
شگفتی‌تر از کار بوزرجمهر   که دانش بدو داد چندین سپهر[15]
سپاس از خداوند خورشید و ماه   کزویست پیروزی و دستگاه
برین داستان بر[16] سخن ساختم[17]   بطلخند و شطرنج پرداختم[18]

[1] I, IV— بدان [2] I, IV, VI— پذیره [3] I, IV, VI— ابا پیل و کوس و تبیره [4] I, IV— در ایوان VI— ز ایوان [5] Л, K— برآن [6] K— واز [7] I, IV— دید [8] VI— پیروز [9] Л— نامه‌را [10] K— شاه [11] K— و оп. [12] Л— بخت بیدار و مهر سپهر [13] K, I, IV— یزدان [14] VI—

بلشکر چنین گفت نوشینروان * که هستم ز دستور روشن روان

[15] I, IV— б. оп.; K — доб.:

که چیزی که هرگز ندید و شنید * بدانش بیاورد آنرا پدید
بدو گفت خسرو که یزدان سپاس * که چون تو نبودست دانش شناس

[16] VI— چون [17] K— ساختیم [18] K— پرداختیم

[داستان طلخند و گو][1]

[چنین گفت شاهوی بیدار دل ... که ای پیر دانای و بسیار دل[2]]
ایا مرد فرزانه و تیزویر[3] ... ز شاهوی پیر این سخن یاد گیر
که در هند مردی[4] سرافراز بود ... که با لشکر و خیل و با ساز[5] بود
خنیده[6] بهر جای جمهور نام ... بمردی بهر جای گسترده کام[7]
چنان پادشا گشته برهندوان ... خردمند و بیدار[8] و روشن روان
ورا بود[9] کشمیر تا مرز چین ... برو خواندندی بداد[10] آفرین
بمردی جهانی گرفته بدست[11] ... ورا سندلی بود جای[12] نشست[13]
همیدون[14] بدش تاج و گنج و سپاه ... همیدون[14] نگین و همیدون[14] کلاه
هنرمند[15] جمهور[15] فرهنگجوی ... سرافراز با دانش و آبروی
بدو شادمان زیر دستان اوی ... چه شهری[16] چه از در[17] پرستان اوی
زنی بود[18] هم گوهرش[19] هوشمند[20] ... هنرمند و[21] با دانش و بی‌گزند
پسر زاد زان[22] شاه نیکو[23] یکی ... که پیدا نبود از پدر اندکی
پدر چون بدید آن[24] جهاندار نو ... هم اندر زمان[25] نام کردند گو
برین برنیامد بسی روزگار ... که بیمار شد ناگهان[26] شهریار

---

1 K — حکایت گو با برادرش طلخند — IV — گفتار اندر سبب نهادن شطرنج بهندوستان — VI — در سبب تصنیف شطرنج K — доб.:

کز آغاز شطرنج چون ساختند * بدان رزم افتاده پرداختند

2 K, I, IV, VI — б. оп. 3 K, I, IV, VI — چنین گفت فرزانه شاهوی پیر 4 VI — مرد 5 K, IV, VI — و با لشکر و گنج و با ساز I — که با گنج و با لشکر و ساز 6 VI — ستوده 7 K, VI — فزون کرده از قور نام I — فزون کرده بد نام و کام IV — فزون کرده از فر و کام 8 K — بینا VI — دانا 9 I, IV — بد ز 10 K — ردان 11 I, IV — بمشت 12 Л — доб. و VI — جای بود و 13 I, IV — بود و هم جای پشت 14 K, I, IV — هم ایدر VI — هم آنجا 15 Л — доб. و 16 Л — شهر و 17 Л — آذر K — لشکر 18 VI — داشت 19 Л — (?) کورهرش I, IV — بودش اندر خرد 20 VI — سودمند 21 K, VI — و оп.; I, IV — خردمند و 22 I, IV, VI — ازان 23 K — زادش از زن همیدون I, IV, VI — در شب 24 K — بدیدش 25 K — بهندی ورا I, IV — بهر دو ورا VI — بمردی ورا 26 VI — نامور

بکدبانو اندرز کرد و بمرد — جهانی پر از داد گورا[1] سپرد
ز خردی نشایست گو بخت را[2] — نه تاج و کمر بستن و تخت را[3]
سرانرا[4] همه سر پر از گرد بود — ز جمهورشان دل[5] پر از درد بود
ز بخشیدن و خوردن و داد اوی[6] — جهان بود یکسر پر از یاد اوی
سپاهی و شهری همه[7] انجمن — زن و کودک و مرد شد رای زن
که این خرد کودک نداند سپاه — نه داد و نه خشم و نه[8] تخت و کلاه
همه پادشاهی شود پرگزند — اگر شهریاری نباشد بلند
به دنبر برادر بد آن[9] شاه را — خردمند و شایستهٔ گاه را[10]
کجا نام آن نامور مای بود — به دنبر نشسته دلارای[11] بود
جهاندیدگان یک بیک[12] شاه جوی — ز سندل بدنبر نهادند روی[13]
بزرگان کشمیر تا مرز چین — بشاهی بدو[14] خواندند آفرین
ز دنبر بیامد سرافراز مای — بتخت کیان[15] اندر آورد پای
همان تاج جمهور بر سر نهاد — بداد و ببخشش در اندر گشاد[16]
چو با ساز[17] شد مام گورا بخواست — بپرورد و با جان همی داشت راست
پری چهره آبستن آمد ز مای[18] — پسر زاد ازین[19] نامور کدخدای[20]
ورا پادشا نام طلخند کرد — روانرا پر از مهر فرزند کرد
دو ساله شد این[21] خرد و[22] گو هفت سال — دلاور گوی بود با فرّ و یال
پس از[23] چند گه مای بیمار شد — دل زن برو پر ز[24] تیمار شد
دو هفته برآمد بزاری بمرد — برفت و جهان دیگری را سپرد
همه[25] سندلی زار و گریان شدند — ز درد دل مای بریان شدند

---

[1] K—درد اورا [2] I, IV—تخت را [3] I, IV—بستن بخت را [4] Л—سراسر [5] I, IV, VI—ز جمهور دلشان [6] Л, K, VI—او [7] K, I, IV, VI—شدند [8] K, VI—نه بخشش نه [9] K, I, IV—بدیری [10] I—خرگاهرا VI—مر گاهرا [11] I, IV—بدی یک [یکی بد—K] برادر مر این IV—نشسته بت‌آرای [12] VI—سراسر [13] K—бб. 2834—2836 оп.; I, IV—نهادند زی مای روی IV—نشستن مای برجای برادرش جمهور بپادشاهی :доб. заголовок [14] I, IV, VI—برو [15] I—کسان [16] I—سر اندر گشاد IV—سر اندر نهاد [17] K, I, IV—رای [18] Л, VI—شاه [19] VI—ازان [20] Л, VI—پیشگاه [21] I, IV—آن [22] K—و оп. [23] K, I, IV, VI—بدان [24] K—انجمن پر ز I, IV—جفت او پر ز VI—شاه پر درد و [25] IV—همی

نشستند یک ماه با سوگ شاه سر ماه یکسر بیامد[1] سپاه
همه[2] نامداران و گردان شهر هر آن کس که اورا خرد بود[3] بهر
سخن رفت هر گونه بر انجمن چنین گفت فرزانه‌ای[4] رای زن
که این زن که از تخم[5] جمهور بود همیشه ز کردار بد دور بود
همه راستی خواستی نزد[6] شوی نبود ایچ تا بود جز دادجوی
نژادیست این[7] ساخته دادرا همه[8] راستی‌را و بنیادرا[9]
همان به که این زن[10] بود شهریار که او[11] ماند زین[12] مهتران یادگار
ز[13] گفتار او رام گشت انجمن فرستاده شد نزد آن پاک تن[14]
که تخت دو فرزند را خود[15] بگیر فزاینده کاریست این[16] ناگزیر
چو فرزند گردد سزاوار[17] گاه بدو ده بزرگی و گنج و سپاه
ازان[18] پس هم آموزگارش تو باش دلارام و دستور و رایش[19] تو باش
بگفتار ایشان زن نیکبخت بیفراخت[20] تاج و بیاراست تخت[21]
فزونی و خوبی و فرهنگ و داد[22] همه پادشاهی بدو گشت شاد[23]
دو موبد[24] گزین کرد[25] پاکیزه‌رای هنرمند و گیتی سپرده بپای[26]
بدیشان[27] سپرد آن دو فرزند را دو مهتر نژاد[28] خردمند را[29]
نبودند ز[30] ایشان جدا[31] یک زمان بدیدار ایشان شده[32] شادمان[33]
چو نیرو گرفتند و[34] دانا شدند بهر دانشی بر توانا شدند
زمان تا زمان یک ز دیگر جدا شدندی بر مادر پارسا[35]

---

[1] VI—برآمد [2] K—همان [3] I, IV, VI—که او از خرد داشت [4] K, I, IV, VI—فرزانه با [5] Л—در حکم [6] K, I, IV, VI—زین دو [7] Л—آن K—نژادست و بر [8] K, I, IV—همان [9] VI—б. оп. [10] I, IV—به بود کین [11] I, IV—این [12] I, IV, VI—از [13] I, IV—به [14] I, IV—چنین گفت فرزانه با رای زن [15] K, I, IV, VI—فرزند خود را [16] Л—آن [17] K, VI—سرافراز [18] K, VI—وزان [19] I, IV—یارش [20] K, I, IV—بیفروخت [21] VI—برافروخت تاج و بیفزود تخت [22] K, VI—فزون کرد پرهیز و خوبی و داد I, IV—رای [23] I, IV—هنرمند و گیتی سپرده بپای [24] Л—مرد [25] Л—доб. و [26] I, IV—که باشند مر هند را کدخدای [27] K—بایشان [28] Л, K, VI—доб. و [29] VI—برومند را [30] I, IV—نبودی از [31] K—نبودی جدا زو یکی [32] K, I, IV—بدی [33] VI—б. оп. [34] K—و оп. [35] K—پادشا

که از ما کدامست شایسته تر / بدل برتر و نیز[1] بایسته‌تر
چنین گفت مادر بهردو پسر / که تا از شما با[2] که یابم هنر
خردمندی[3] و رای و پرهیز و دین / زبان چرب و گوینده و[4] بآفرین
چو دارید هر دو ز[5] شاهی نژاد / خرد باید و شرم و پرهیز و داد
چو تنها شدی سوی[6] مادر یکی / چنین هم سخن راندی اندکی
که از ما دو فرزند کشور کراست / بشاهی و این تخت و افسر کراست
بدو[7] مام گفتی که تخت آن تست / هنرمندی و رای[8] و بخت آن تست[9]
بدیگر پسر هم ازینسان[10] سخن / همی راندی تا[11] سخن شد کهن
دل هر دوان[12] شاد کردی بتخت / بگنج و سپاه و بنام[13] و ببخت
رسیدند هر دو بمردی بجای / بدآموز[14] شد هر دو را رهنمای
ز[15] رشک اوفتادند هر دو برنج / برآشوفتند[16] از پی تاج و گنج
همه شهر ز ایشان بدو[17] نیم گشت / دل نیک مردان پر از بیم گشت
ز گفت بدآموز جوشان شدند / بنزدیک مادر خروشان شدند
بگفتند کز ما که زیباترست[18] / که برنیک و بد بر[19] شکیباترست
چنین پاسخ آورد فرزانه[20] زن / که با موبدی[21] یکدل و[22] رای زن[23]
شما را بباید نشستن[24] نخست / بآرام و[25] با کام فرجام[26] جست
ازان[27] پس خنیده[28] بزرگان[29] شهر / هر آن کس که او دارد از رای[30] بهر
یکایک بگوییم با[31] رهنمون / نه خوبست گرمی[32] بکار اندرون[33]

1 VI—مر ترا نیز 2 K—از 3 K, I, IV, VI—هنرمندی 4 K—گویندهٔ I, IV—جویندهٔ 5 K, I, IV—به 6 K—نزد 7 VI—بدین 8 I, IV—خردمندی و تخت 9 Л, Б—б. оп. 10 K, VI—برینسان I, IV—چنین هم برینسان 11 I, IV—همی راند تا آن 12 Л, I, IV—دل هر یکی 13 VI—بنام و نژاد 14 K—یک‌آموز 15 I, IV—به 16 Л—برآشوفتند K—همیشه یکی 17 K, I, IV—و لشکر بدو VI—لشکر و گنج دو 18 K—دیباترست 19 IV—پر VI—بر بد 20 VI—بیرون 21 VI—کای نامور 22 I, IV—موبدان اندرین 23 IV—доб. заголовок: داد پاسخ بفرزند آمدن طلخند و گو بریکدگر و دو گروهی شدن 24 I, IV—بباید نشستن شما را 25 Л, K—و оп. 26 K—فرجام باکام IV—доб. و 27 I, IV—وزان 28 VI—ستوده 29 K—بزرگان آن مرز و 30 Л—راه 31 K—بپرسید ازان I, IV, VI—[VI—از] بپرسید با 32 I, IV—که چونست گرمی VI—که گرمی نباید 33 K—доб.:
سخن گفت باید بهر انجمن * بنزدیک فرزانه و رای زن

کسی کو بجوید همی تاج[1] و گاه   خرد باید و رای و گنج و سپاه
چو[2] بیدادگر پادشاهی کند   جهان پر ز گرم[3] و تباهی کند
بمادر چنین گفت پرمایه[4] گو   کزین پرسشی[5] اندر زمانه مرو
اگر کشور از من نگیرد[6] فروغ   بکژّی مکن هیچ[7] رای دروغ
بطلخند بسپار گنج و سپاه[8]   من او را یکی کهترم[9] نیکخواه
وگر[10] من بسال و خرد مهترم   هم از پشت جمهور کنداورم
بدو گوی تا[11] از پی تاج و تخت   نگیرد ببیدانشی[12] کار سخت
بدو گفت مادر که تندی مکن   براندیشه[13] باید که رانی سخن[14]
هر آن کس که بر تخت شاهی نشست   میان بسته باید[15] گشاده دو دست
نگه داشتن جان پاک از بدی   بدانش سپردن ره بخردی[16]
هم از دشمن[17] آژیر بودن بجنگ   نگه‌داشتن بهرهٔ نام و ننگ
ز داد و ز بیداد[18] شهر و سپاه   بپرسد[19] خداوند خورشید و ماه[20]
اگر پشه[21] از شاه یابد ستم   روانش بدوزخ بماند دژم
جهان از شب تیره تاریکتر   دلی باید از موی باریکتر
که از بد کند جان و تن را[22] رها   بداند که کژّی نیارد بها
چو بر سر نهد تاج بر تخت داد   جهانی ازان[23] داد باشند[24] شاد
سرانجام بستر ز خشتست و خاک   وگر سوخته گردد[25] اندر مغاک
ازین دودمان شاه جمهور بود   که رایش ز کردار بد دور بود
نه هنگام بد مردن اورا[26] بمرد   جهانرا بکهتر[27] برادر سپرد
ز دنبر بیامد سرافراز مای   جوان بود و بنیادل و پاکرای[28]

---

1 Л — تخت   2 K, I, IV — که   3 VI — رنج   4 I, IV — فرزانه   5 Л — پوشش   6 Л, K — بگیرد(!)   7 K, I — بگوی و مکن ایچ IV — مگوی و مکن هیچ VI — بگوی و مزن هیچ   8 K, I, IV, VI — تخت و کلاه   9 K — کمترم   10 K, I, IV — اگر   11 K — که طلخند خود I, IV — بگویی که تا   12 IV — همی دانشی   13 K, VI — باندازه   14 I, IV — باندازه پا نه بلندی مکن   15 K — دارد   16 IV, VI — رهِ ایزدی   17 Л — دانش   18 Л — доб. و   19 I, IV — بترس از   20 VI — б. оп.   21 Л — بسته   22 I, IV — دلرا   23 K, I, IV — جهان یکسر از   24 VI — جهان یکسر آباد باشند و   25 I, IV — کرده   26 VI — مردن بدش چون   27 I, IV — بمهر VI — بمهتر   28 I, IV — رهنمای

همه سندلی پیش او[1] آمدند * پر از خون دل و[2] شاه جو[3] آمدند
بیامد بتخت مهی برنشست * میان تنگ بسته گشاده دو[4] دست
مرا خواست انباز گشتیم و جفت[5] * بدان تا نماند[6] سخن در نهفت
اگر زانک[7] مهتر برادر تویی * بهوش[8] و خرد نیز برتر تویی[9]
همان کن که جانرا نداری برنج * ز بهر سرافرازی و تاج و گنج
یکی از شما گر کنم من[10] گزین * دل دیگری گردد از من بکین[11]
مریزید خون از پی[12] تاج و گنج[13] * که بر کس نماند سرای سپنج[14]
ز مادر چو بشنید طلخند پند * نیامدش گفتار او سودمند
بمادر چنین گفت کز[15] مهتری * همی از پی گو کنی داوری
بسال ار برادر ز من مهترست * نه هر کس که او مهتر او[16] بهترست
بدین لشکر من[17] فراوان کسست * که همسال او بآسمان کرکسست
که هرگز نجویند گاه و سپاه * نه تخت و نه افسر نه گنج و کلاه
پدر گر بروز جوانی بمرد * نه تخت[18] بزرگی کسی را سپرد
دلت جفت[19] بینم همی[20] سوی گو * بزآنی که او را کنی پیشرو
من از گل برین گونه مردم کنم * مبادا که نام پدر گم کنم
یکی مادرش سخت[21] سوگند خورد * که بیزارم از گنبد لاژورد[22]
اگر هرگز[23] این آرزو خواستم * ز یزدان[24] و بر دل بیاراستم

---

1 K — اوی 2 K — و оп. 3 K, I, IV — شاهجوی (I, IV — рифма нарушена). 4 VI — میان بسته در داد و بگشاده 5 K — گشتمش جفت 6 Л — بماند مگر این I, IV — بماند 7 K, I, IV, VI — [VI — چو، K — ز] پس اکنون که 8 K, I, IV, VI — بسال 9 VI — بهتر تویی
K — перед б. доб.:
چو کار ولایت بدو راست گشت * جهان زود منشور او در نوشت
10 K — پس 11 K, VI — دگر گردد از من پر از درد و کین I, IV — دگر گردد از من برادر بکین 12 VI — بر 13 I, IV — تاج و تخت 14 I, IV — که شاهی نماند بکین بر نه بخت K — доб.:
فراوان سخن پیش مادر بگفت * که چندین چه داری سخن در نهفت
15 I, IV — اگر 16 K — مهترست VI — مهتر بود 17 K — بدین شهر لشکر I — اندر IV — ار (метр нарушен); VI — بدین شهر ما در 18 I, IV — доб. و 19 IV — خفته 20 VI — همه 21 VI — تا که 22 K, I, VI — لاجورد 23 K — که گر هرگز VI — که هرگز گر 24 IV — بیزدان

مبر زین سخن جز بنیکی گمان — مشو تیز[1] با گردش آسمان
که آنرا که خواهد دهد نیکوی — نگر جز بیزدان بکس نگروی[2]
من انداختم هرچ آمد ز پند — اگر نیستت پند منت[3] سودمند
نگر تا چه بهتر ز کار آن کنید — وزین پند من توشهٔ جان کنید[4]
وزان[5] پس همه بخردانرا بخواند — همه[6] پندها پیش ایشان براند[7]
کلید در گنج دو پادشا — که بودند با دانش و پارسا
بیاورد و کرد آشکارا[8] نهان — بپیش جهاندیدگان و مهان[9]
سراسر بر[10] ایشان ببخشید راست — همه کام آن هر دو[11] فرزند خواست
چنین گفت زان[12] پس بطلخند[13] گو — که ای نیکدل نامور یار[14] نو
شنیدم[15] که جمهور چندی[16] ز مای — سرافرازتر بد بسال[17] و برای
پدرت آن گرانمایهٔ نیکخوی[18] — نکرد ایچ ازان[19] پیش تخت آرزوی[20]
نه ننگ آمدش هرگز از کهتری — نجست ایچ بر مهتران مهتری[21]
نگر تا پسندد چنین دادگر — که من پیش کهتر ببندم کمر
نگفتستت[22] مادر سخن جز بداد — ترا دل چرا شد[23] ز بیداد شاد[24]
ز لشکر بخوانیم چندی مهان — خردمند و برگشته گرد جهان
ز فرزانگان چون سخن بشنویم — برای و بگفتارشان[25] بگرویم
ز[26] ایوان مادر بدین[27] گفت و گوی[28] — برفتند و دلشان پر از جستوجوی[29]
برین[30] برنهادند هر دو جوان — کزان پس ز گردان وز[31] پهلوان

---

[1] I, IV — بد تو [2] Л — б. оп.; Б — подробности оп. [3] K — نیستت پند من VI — که از پند گردد دلت [4] VI — б. оп. [5] I, IV — ازان [6] I, IV, VI — هم این [7] IV — доб. заголовок: رای زدن موبدان در کار طلخند و گو [8] VI — آشکار و [9] I, IV, VI — جهاندیدگان جهان [10] Л — ز VI — بد [11] K, I, IV, VI — کام و رای دو [12] I, IV, VI — ازان [13] Л — доб. و [14] K, I, IV — تیز بازار VI — نامبردار [15] K, IV, VI — شنیدی I — شنودی [16] K — چند (метр нарушен); VI — چندر [17] VI — بگنج [18] K, VI — نیکخو [19] K — از VI — ازو [20] K, VI — آرزو Л — б. оп.; Б — оп. подробности. [21] K — بر مهترش بهتری VI — از بهر مهتران مهتری [22] VI — بدو گفت [23] I, IV — چرا شد دل تو [24] VI — دگویند(!) کسی را که باشد نژاد [25] I — بتدبیرشان IV — بفرمانشان [26] K, VI — از [27] K — پر از [28] VI — گفت و گو [29] Л — جستجوی VI — جست و جو I, IV — бб. 2934—2935 оп. [30] VI — بران [31] K — و از

ز دانا و پاکان[1] سخن بشنویم[2] ‖ بران سان که باشد بدان بگرویم[3]
کز ایشان همی دانش آموختیم[4] ‖ بفرهنگ دلها برافروختیم[5]
بیامد دو فرزانه[6] رهنمای[7] ‖ میانشان همی رفت هرگونه رای
همی خواست[8] فرزانهٔ گو[9] که گو ‖ بود شاه[10] در سندلی[11] پیشرو
هم آن کس که استاد طلخند بود ‖ بفرزانگی هم خردمند[12] بود[13]
همی این بران برزد و آن[14] برین ‖ چنین تا دو مهتر گرفتند کین[15]
نهاده بدند[16] اندر ایوان[17] دو تخت ‖ نشسته بتخت آن دو پیروز بخت[18]
دلاور دو فرزانه[19] بر دست راست ‖ همی هر یکی[20] از جهان بهر خواست
گرانمایگانرا همه[21] خواندند ‖ بایوان[22] چپ و راست بنشاندند
زبان برگشادند فرزانگان ‖ که ای سرفرازان و مردانگان
ازین نامداران فرخ نژاد ‖ که دارید[23] رسم پدرشان بیاد
که خواهید برخویشتن پادشا ‖ که دانید زین[24] دو جوان[25] پارسا
فرو ماندند[26] اندران موبدان ‖ بزرگان و بیداردل[27] بخردان
نشسته همی دو[28] جوان بر دو تخت ‖ بگفت دو فرزانهٔ نیکبخت[29]
بدانست شهری و هم لشکری ‖ کزان کار جنگ آید و[30] داوری
همه پادشاهی شود[31] بر[32] دو نیم ‖ خردمند ماند برنج و ببیم
یکی ز انجمن سر برآورد راست ‖ بآوا[33] سخن گفت و بر پای خاست

---

[1] K—نادان [2] Л—بشنوید I, IV—بشنوند [3] Л—بگروید I, IV—بگروند [4] Л—آموختند
[5] Л—برافروختند VI—بفرهنگیان دل برافروختیم [6] Л—доб. و [7] I, IV—نیکرای [8] K—همی گفت
[9] I, IV—آن فرزانهٔ VI—فرزانه موبد [10] VI—доб. و [11] K—در سند و هم
[12] K, VI—ناخردمند [13] I, IV—همی این بران آن برین برفزود [14] K—همانرا [15] I, IV—چنین تا دو مهتر گرفتند کین * پر از جنگ و پرخاش گشت آن زمین
[16] Л—شدند [17] K—نهاده بد اندر دو ایوان VI—نهادند ازان پس بایوان [18] VI—نشسته برو این دو بیدار بخت
[19] Л, VI—فرزند Б—و بجنب کل واحد منهما وزیره و من هو مدبره... [20] Л—کسی [21] Л—همی VI—چو بر همه موبدانرا [22] VI—در ایوان [23] Л, IV—دارند K—داریم
[24] K, I—ازین VI—ازین دانند [25] VI—هر دوان [26] VI—برآمد ندا
[27] VI—و از سندلی [28] K, I, IV, VI—دو شاه [29] K, I, IV, VI—شوربخت [30] Л—کزیشان برآید همی
[31] K—بود [32] Л, I, VI—به [33] I, IV—همانگه

که ما از[1] دو دستور[2] دو شهریار　　چه یاریم گفتن که آید[3] بکار
بسازیم فردا یکی[4] انجمن　　بگوییم با یکدگر[5] تن بتن
وزان پس فرستیم یک یک پیام　　مگر شهریاران بیابند[6] کام[7]
برفتند ز[8] ایوان ژکان و[9] دژم　　لبان[10] پر ز باد و روان پر ز غم
بگفتند کین کار با رنج گشت　　ز دست جهاندیده اندر گذشت[11]
برادر[12] ندیدیم هرگز دو شاه　　دو دستور بدخواه در پیشگاه
ببودند یک شب پر آژنگ چهر　　بدانگه که بر زد سر از کوه مهر
برفتند یکسر بزرگان شهر　　هر آن کس که شان بود زان کار[13] بهر
پر آواز شد سندلی چارسوی[14]　　سخن رفت هر گونه بی آرزوی[15]
یکی را ز گردان بگو[16] بود رای　　یکی سوی طلخند بد رهنمای
زبانها ز گفتارشان[17] شد ستوه　　نگشتند[18] همرای و با همگروه[19]
پراگنده گشت آن بزرگ انجمن　　سپاهی و شهری همه تن بتن
یکی سوی طلخند پیغام کرد　　زبانرا ز گو پر ز دشنام کرد
دگر سوی گو رفت با گرز و تیغ　　که از شاه جانرا[20] ندارم دریغ
پرآشوب شد کشور سندلی　　بدان نیکخواهی و آن یکدلی[21]
خردمند گوید که در یک سرای　　چو فرمان دو گردد نماند بجای
پس آگاهی آمد بطلخند و[22] گو　　که هر برزنی با یکی[23] پیشرو
همه[24] شهر ویران کنند[25] از هوا　　نباید که دارند شاهان روا
ببودند زان[26] آگهی پرهراس　　همی داشتندی شب و روز پاس[27]
چنان بد که روزی دو شاه جوان　　برفتند بی[28] لشکر و پهلوان

---

1 K, I, IV, VI — که از ما　2 VI — доб. و　3 K — چه گوییم کان خود نیاید　4 K — بیاریم فرزانگی　5 I, IV, VI — یک با دگر　6 Л — یابند　7 VI — بباشند رام　8 K, I, IV, VI — از　9 Л, VI — بزرگان　10 I, IV — دهان　VI — سری　11 VI — бб. 2957—2959 оп.　12 K, I, IV — برابر　13 K — که بود اندران کار　I — ازان کار　VI — کزان شهرشان بود　14 K, I, IV — چارسو　15 K — آرزو　I — گونهٔ بآرزو　IV — بر آرزو　VI — گفت هر یک بآرزوی (метр нарушен).　16 IV — نکو　17 K, I, IV, VI — گفتارها　18 Л, K — بگشتند　19 Л — همراه با همگروه　I — یا همگروه　VI — یکرای هم با گروه　20 K, I, IV, VI — من جان　21 VI — دەدلی　22 VI — و оп.　23 I, IV, VI — برزنی را یکی　24 I — همی　25 I, IV — کند　26 K, I, IV, VI — ازان　27 VI — یاس　28 I — پی

زبان برگشادند یک با دگر[1]   پرآژنگ روی و پر از جنگ سر
بطلخند گفت ای برادر مکن   کز اندازه[2] بگذشت ما را سخن
بتا روی بر[3] خیره چیزی[4] مجوی   که فرزانگان آن[5] نبینند روی
شنیدی[6] که جمهور تا زنده بود   برادر ورا چون[7] یکی بنده بود
بمرد او و من ماندم خوار[8] و خرد   یکی خرد را گاه[9] نتوان سپرد
جهان پر ز خوبی[10] بد از رای اوی[11]   نیارست جستن کسی جای اوی[11]
برادر ورا همچو جان بود و تن   بشاهی ورا خواندند بد[12] انجمن[13]
اگر بودمی من سزاوار گاه   نکردی بمای[14] اندرون کس نگاه
بر آیین شاهان گیتی[15] رویم   ز فرزانگان نیک و بد بشنویم[16]
من از تو بسال و خرد مهترم[17]   تو گویی که من کهترم بهترم[18]
مکن[19] ناسزا تخت شاهی مجوی   مکن روی کشور پر از گفت و گوی
چنین پاسخ آورد طلخند[20] پس   بافسون بزرگی نجستست کس[21]
من این تاج و تخت از پدر یافتم   ز تخمی که او کشت بریافتم[22]
همه پادشاهی و گنج و سپاه   ازین پس بشمشیر دارم نگاه
ز جمهور وز مای چندین مگوی   اگر آمنی تخت را[23] رزم[24] جوی
سرانشان پر از[25] جنگ باز آمدند   بشهر اندرون رزمساز آمدند
سپاهی و شهری همه[26] جنگجوی   بدرگاه شاهان نهادند روی[27]
گروهی بطلخند کردند رای   دگر را[28] بگو[29] بود دل رهنمای

---

[1] K—با یکدگر [2] VI—کز اندیشه [3] Л—بتاری و بر K—بماروی بر(!) IV—ببازوی بر تخت [4] K—خیره VI—بناز و مناز و بلندی [5] VI—این [6] Л—شنیدم [7] I, IV, VI—ورا مای همچون [8] I, IV—و بماندم ازو خوار VI—مانده زو زار [9] K—تاج VI—تخت [10] I, IV—زبونی [11] K, I, VI—او [12] I, VI—خواستند [13] IV—бб. 2979—2980 оп. [14] Л—بما [15] K, I, IV, VI—پیشین [16] Л, VI—نشنویم [17] Л—پدر برترم I, IV, VI—پدر مهترم [18] Л—کهتر و مهترم I, IV, VI—مهتر و بهترم [19] Л—یکی [20] K, I, IV, VI—داد طلخند پاسخ که [21] Л—فسون بزرگی سخایست و بس [22] K, I, IV, VI—ز تخم بدان پشت برتافتم [23] K—پر از [24] VI—راه [25] VI—باندیشهٔ [26] Л—با منی تخت با I, IV, VI—یافتی بخت را [27] Доб. заголовки: K—مصاف گو با طلخند VI—آرایش جنگ میان گو و طلخند از بهر پادشاهی [28] I, IV—یکی را [29] IV—نکو

برآمد خروش از در هر دو شاه[1] یکی را نبود اندر آن شهر راه[2]
نخستین[3] بیاراست[4] طلخند جنگ نبودش بجنگ دلیران[5] درنگ
سر[6] گنجهای پدر[7] برگشاد سپه را همه ترگ و جوشن بداد
همه شهر یکسر[8] پر از بیم شد[9] دل مرد بخرد بدو نیم شد[10]
که تا چون بود گردش آسمان کرا بر کشد زین دو مهتر زمان
همه کشور آگاه شد زین[11] دو شاه دمادم بیامد ز هر سو[12] سپاه
بپوشید طلخند جوشن نخست بخون ریختن چنگها را بشست
بیاورد گو نیز[13] خفتان و خود[14] همی داد جان پدر را درود[15]
بدان تندی[16] از جای برخاستند همی[17] پشت پیلان بیاراستند[18]
نهادند برکوههٔ پیل زین تو گفتی همی راه جوید[19] زمین
همه دشت[20] پر زنگ و[21] هندی[22] درای همه گوش پر نالهٔ کرّنای
بلشکرگه آمد دو شاه جوان همه بهر[23] بپیشی[24] نهاده روان
سپهر اندران[25] رزمگه خیره شد زگرد سپه چشمها تیره شد
برآمد خروشیدن گاودم ز دو رویه[26] آواز رویینه خم
بیاراست با میمنه[27] میسره تو گفتی[28] زمین کوه شد یکسره
دو لشکر کشیدند صف بر دو میل دو شاه سرافراز بر[29] پشت پیل
درفشی[30] درفشان بسر بر بپای یکی پیکرش[31] ببر و دیگر همای
پیاده بپیش اندرون نیزه دار سپردار[32] و شایستهٔ کارزار

---

[1] Л— شهریار [2] Л— بار [3] K— چنان هم [4] VI— برآراست [5] K— از دلیران VI— از دلیری [6] I, IV— در [7] K— درم [8] VI— لشکر [9] I, IV, VI— بدو نیم گشت [10] I, IV, VI— پر از بیم گشت [11] VI— زان [12] I, IV— ز کشور VI— دو [13] K— بپوشید لشکرش [14] Л— خفتان خود VI— خفتان جنگ [15] VI— همی شست روح پدر را بننگ [16] K, I, IV, VI— تیزی [17] K, I, IV— همه [18] Доб. заголовки: Л— رزم گو با طلخند IV— گفتار اندر مناظره طلخند و گو با یکدگر [19] K, VI— در نوردد I, IV— جنگ جوید [20] K— چشم I, IV, VI— شهر [21] K— و оп. [22] I, IV— زرین [23] K, I, IV, VI— پیش [24] K— لشکر [25] Л— بشهر اندرون [26] K, VI— روی IV— доб. و [27] K— بیاراستند میمنه I, IΛ— بیاراسته [IV— بیاراستند] میمن و VI— با قلب بیاراسته [28] K— گویی [29] I— از [30] K, IV, VI— درفش [31] K— پیکر I, IV— پیکری [32] K— سپهدار

نگه کرد گو اندران[1] دشت جنگ ‌ ‌ ‌ هوا دید چون پشت جنگی پلنگ
همه کام خاک[2] و همه دشت خون ‌ ‌ ‌ بگرد اندرون نیزه بد[3] رهنمون
به[4] طلخند هر چند جانش بسوخت ‌ ‌ ‌ ز خشم او[5] دو چشم خرد را[6] بدوخت
گزین کرد مردی سخنگوی گو ‌ ‌ ‌ کزان مهتران او بدی[7] پیشرو
که رو پیش طلخند و اورا بگوی ‌ ‌ ‌ که بیداد[8] جنگ برادر مجوی
که هر خون که باشد برین[9] ریخته ‌ ‌ ‌ تو باشی بدان گیتی[10] آویخته
یکی گوش بگشای[11] بر پند گو ‌ ‌ ‌ بگفتار بدگوی غرّه مشو
نباید که از ما[12] بدین کارزار ‌ ‌ ‌ نکوهش بود در جهان یادگار[13]
که این[14] کشور هند ویران شود ‌ ‌ ‌ کنام پلنگان و شیران شود
بپرهیز ازین جنگ و[15] آویختن ‌ ‌ ‌ ببیداد بر خیره خون ریختن[16]
دل من بدین آشتی شاد کن ‌ ‌ ‌ ز فام[17] خرد گردن آزاد کن
ازین مرز تا پیش دریای[18] چین ‌ ‌ ‌ ترا باد چندانک خواهی[19] زمین
همه[20] مهر با جان برابر کنیم ‌ ‌ ‌ ترا[21] بر سر خویش افسر کنیم
ببخشیم شاهی بکردار گنج ‌ ‌ ‌ که این[22] تخت و افسر نیرزد برنج
وگر چند[23] بیداد جویی[24] همه ‌ ‌ ‌ پراگندن گرد کرده رمه
بدین گیتی اندر نکوهش بود ‌ ‌ ‌ همین را[25] بدان سر پژوهش بود
مکن ای برادر به[26] بیداد رای ‌ ‌ ‌ که بیداد را نیست با داد پای[27]
فرستاده چون[28] پیش طلخند شد ‌ ‌ ‌ بپیغام[29] شاه[30] از در[31] پند شد
چنین داد پاسخ که اورا[32] بگوی ‌ ‌ ‌ که در جنگ چندین بهانه مجوی

[1] VI—اندرون [2] K—خشک [3] IV—نیزهٔ [4] Л, I, IV, VI—ز [5] K—آن [6] I, IV, VI—خرد را همی لب ازو بر [7] Л—بود [8] VI—بیهوده [9] K—بهر خون کزین کین شود I, IV, VI—آید بکین [10] I, VI—یکسر [11] VI—доб. و [12] I, IV—من [13] VI—бб. 3016—3018 оп. [14] Л—کزین K—ازین [15] K—خیره I, IV—رزم و [16] K, VI—доб.:
بترس از خداوند خورشید و ماه * که گم کردهای بیگمان تیره راه
[17] K, I, IV, VI—وام [18] Л, I, IV, VI—بپیمای این [I, IV, VI—ازین] مرز تا پیش [19] Л—باید [20] K—همی [21] VI—خرد [22] IV—آن [23] I, IV, VI—جنگ و [24] VI—جوید [25] K—همانرا [26] Л—ز [27] VI—رای [28] K, VI—پیاده چو در [29] K—ز پیغام [30] VI—گو [31] I, IV—زبان و روانش پر از [32] K, I—گورا

برادر نخوانم ترا من نه دوست   نه مغز تو[1] از دودهٔ ما[2] نه پوست[3]
همه پادشاهی تو ویران کنی   چو آهنگ جنگ دلیران کنی
همه بدسگالان بنزد تواند   ببهرام روز اورمزد تو اند
گنهکار هم پیش یزدان تویی   که بدنام و بدگوهر و بدخویی
ز خونی که ریزند زین پس[4] بکین   تو باشی بنفرین و من بآفرین[5]
و دیگر که گفتی ببخشیم تاج   هم این مرزبانی و این[6] تخت عاج
هر آنگه که تو شهریاری کنی   مرا مرز[7] بخشی و یاری کنی
نخواهم که جان باشد اندر تنم   وگر چشم بر تاج شاه[8] افگنم
کنون جنگ را بر کشیدم[9] رده   هوا شد چو دیبا بزر آژده
ز تیر و ز[10] ژوپین و نوک سنان   نداند کنون گو[11] رکیب از عنان
بر آوردگه بر سرافشان کنم   همه لشکرش را[12] خروشان کنم
بران[13] سان سپاه اندر آرم بجنگ   که سیر آید از جنگ جنگی[14] پلنگ
بیارند[15] گورا کنون بسته دست   سپاهش ببینند هر سو شکست[16]
که از[17] بندگان نیز با[18] شهریار   نپوشد کسی جوشن کارزار
چو پاسخ شنید آن خردمند[19] مرد   بیامد همه یکبیک یاد کرد
غمی شد دل گو چو پاسخ شنید   که طلخند را رای پاسخ[20] ندید[21]
پر اندیشه فرزانه را[22] پیش خواند   ز پاسخ فراوان سخنها براند
بدو گفت کای[23] مرد فرهنگ جوی   یکی چارهٔ کار با من[24] بگوی

---

[1] I, IV — مغزی تو; VI — من [2] VI — تو [3] K — этот и след. бб. помещены после б. 3030.
[4] I, IV — ازین پس که ریزی هران خون; VI — دیگر هران خون که ریزند [5] Л, VI — بنفرین همان; VI — همین آرزو بود و این; K — بی آفرین وبا آفرین [6] K — با; I, IV — مرز با ارز با [7] I, IV — زرّ [8] VI — و گاه [9] I, IV — که من برکشیدم سپه را [10] I, IV, VI — پادشاهی و هم شیر آید [11] K — ندانند هم اکنون [12] I, IV — لشکر گو [13] I, IV — بدان [14] VI — ز بس تیر و سپاهش [15] I, IV — بیاریم [16] Л — گردن شکست; I, IV — گرد شکست; VI — از جای و جنگ همانجای کنم پاک پست; K — доб.:
ز تیغم سرانشان چو بیجان شوند * همه خستگان زار و پیچان شوند
[17] VI — دگر [18] Л — تا [19] VI — سخنگوی [20] K, VI — دانش هیچ [21] I, IV — бб. 3043—3044 оп.
[22] K — موبدش را [23] I, IV — ای [24] K — ما; VI — کار ما باز

همه دشت خونست و بی تن سرست   روانرا گذر بر جهان داورست[1]
نباید کزین جنگ فرجام کار   بما باز ماند[2] بد روزگار
بدو گفت فرزانه کای شهریار   نباید ترا پند آموزگار
گر از من همی باز جویی سخن   بجنگ برادر درشتی مکن
فرستادهای تیز نزدیک اوی[3]   سرافراز[4] با دانش و نرم گوی[5]
بباید[6] فرستاد و دادن پیام   بگردد مگر او ازین[7] جنگ رام
بدو ده همه گنج نابرده رنج   تو جان برادر گزین کن ز گنج
چو باشد ترا تاج و انگشتری   بدینار با او مکن داوری
نگه کردم از گردش آسمان   بدین زودی اورا[8] سرآید زمان
ز گردنده هفت اختر اندر سپهر   یکی را ندیدم بدو[9] رای و[10] مهر
تبه گردد او هم بدین[11] دشت جنگ   نباید گرفتن خود این[12] کار تنگ[13]
مگر مهر شاهی و تخت و[14] کلاه   بدان تات بددل نخواند[15] سپاه
دگر هرچ خواهد[16] ز اسب و ز گنج   بده تا نباشد روانش[17] برنج
تو گر شهریاری و نیک اختری   بکار سپهری تواناتری[18]
ز فرزانه بشنید شاه این سخن   دگر باره رای[19] نو افگند بن
ز درد برادر پر از آب روی   گزین کرد نیک اختری چرب‌گوی[20]
بدو گفت گو پیش[21] طلخند شو[22]   بگویش که پر درد و رنجست گو
ازین گردش رزم[23] و این کارزار   همی خواهد از داور[24] کردگار

[1] K, VI—سپاه از دو رویه بجنگ اندرست I, IV—روان گرامی ببند اندرست [2] K, I, IV, VI—گردد [3] K, VI—هم اکنون فرستادهٔ نزد او [VI—چربگوی] [4] I, IV, VI—доб. و [5] K—آب‌رو I, IV—چرب‌گوی VI—خوب‌روی [6] K—بیامد [7] K, I, IV, VI—مگر گردد او اندرین [K—خود ازین] [8] VI—مر اورا بزودی [9] K, I, IV, VI—برو [10] I, VI—و оп. [11] K, I, IV—برین VI—درین [12] K—برو I, IV—بدو VI—نداند گرفتن ترا [13] K, I, VI—ننگ K—доб.:

بدو ده مگر باز گردد برت * ز کین دور گردد بود کهترت

[14] K—و оп. [15] VI—بدان تاب بر دل نجوید [16] Л—باید [17] K, I, IV, VI—ز جانش نباشی [18] I, IV, VI—تو داناتری IV—доб. заголовок: پیغام فرستادن گو نزد برادرش طلخند [19] VI—رایی [20] IV—خوب‌گوی [21] K, I, IV—رو سوی [22] K, VI—رو [23] I, IV, VI—چرخ [24] K, I, IV, VI—دادگر

که گرداند اندر دلت هوش و مهر[1] بتابی[2] ز جنگ برادر تو چهر
بفرزانهای کو[3] بنزدیک تست فروزندهٔ جان[4] تاریک تست
بپرس[5] از[6] شمار ده و دو و هفت که چون خواهد این کار بیداد رفت[7]
اگر چند تندی[8] و کنداوری[9] هم از گردش چرخ برنگذری[10]
همه گرد بر گرد ما دشمنست جهانی پر از مردم[11] ریمنست
همان شاه[12] کشمیر و فغفور چین که تنگست از ایشان بما بر زمین
نکوهیده باشیم ازین[13] هر دو روی هم از[14] نامداران پرخاشجوی
که[15] گویند کز[16] بهر تخت و کلاه چرا ساخت طلخند و گو رزمگاه
بگوهر مگر همنژاده نیند همان از گهر[17] پاکزاده نیند[18]
ز لشکر گر آیی بنزدیک من درفشان کنی[19] جان تاریک من
ز دینار و دیبا و از اسپ و گنج ببخشم نمانم که مانی[20] برنج
هم از دست من کشور و مهر[21] و تاج بیابی همان یاره و تخت عاج
ز مهر[22] برادر ترا ننگ نیست مگر آرزویت جز از[23] جنگ نیست
اگر پند من سربسر[24] نشنوی[25] بفرجام زین بد[26] پشیمان شوی
فرستاده آمد چو باد دمان[27] بنزدیک طلخند تیره روان[28]

---

[1] K—текст испорчен; VI—که کردار(!) و اندر دلت جای مهر [2] I, IV—نتابی [3] K, VI—ز فرزانهٔ کو I, IV—نه فرزانه مردی [4] K, I, IV, VI—[K—رای] فریبندهٔ جان [5] IV—بترس [6] VI—این [7] K—

بترس از چنین گردش روزگار * براندیش ازین چرخ ناپایدار

[8] Л—کندی VI—تیزی [9] I, IV, VI—جنگ‌آوری [10] I, IV—б. переставлен с предыдущим б. [11] Л—دشمن [12] Л—مرز I, IV, VI—هم از شاه [13] K, VI—از I, IV—زین [14] I, IV—همه [15] I, IV—چه [16] K—از [17] K, I, IV, VI—پدر Б—أصل طاهر [18] K, I, IV, VI—доб.:

بگفتار ناپاک دل رهنمون * همی دست یازند ایشان بخون

Б—совпадает с Л. [19] VI—شود [20] K, I, IV, VI—نخواهم که باشی [21] VI—تخت [22] I, IV, VI—ترا آرزو خود جز از VI—مرا با تو خود آرزو [23] K—آرزو I, IV—مرا آرزو جستن مهتر [24] K, I, IV, VI—یک‌بیک [25] K, VI—بشنوی [26] K—ازین بد I, IV—بفرجام کارت [27] K, I, IV, VI—آب روان [28] K—доб.:

پیام برادر بدو داد زود * که پند برادر ورا بود سود

بگفت آنچ بشنید[1] و بفزود نیز   ز شاهیّ وز[2] گنج و دینار و چیز[3]
چو بشنید طلخند گفتار اوی[4]   خردمندی و رای و دیدار اوی[5]
ازان کآسمانرا دگر بود راز   بگفت برادر نیامد فراز
چنین داد پاسخ که گورا[6] بگوی   که هرگز مبادی جز از[7] چاره جوی
بریده زُوانت[8] بشمشیر بد   تنت سوخته ز آتش[9] هیربد[10]
شنیدم همه خام گفتار تو   ندیدم جز از[11] چاره بازار تو
چگونه دهی گنج و شاهی بمن   تو خود کیستی زین بزرگ[12] انجمن[13]
توانایی و گنج و شاهی مراست   ز خورشید تا آب و ماهی[14] مراست
همانا زمانت فراز[15] آمدست   کت اندیشه‌های دراز[16] آمدست
سپاه ایستاده چنین بر دو میل   ز آورد مردان و[17] پیکار پیل
بیارای لشکر فراز آر[18] جنگ   برزم آمدی[19] چیست رای درنگ[20]
چنان بینی اکنون ز من[21] دستبرد   که روزت[22] ستاره بباید شمرد
ندانی جز افسون و بند و[23] فریب   چو دیدی[24] که آمد بپیشت نشیب
از اندیشه‌ای دور وز[25] تاج و تخت   نخواند ترا دانشی نیکبخت
فرستاده آمد سری پر ز باد   همه پاسخ پادشا کرد یاد
چنین تا شب تیره بنمود روی   فرستاده آمد همی زین بدوی[26]
فرود آمدند اندران رزمگاه   یکی کنده کندند پیش[27] سپاه
طلایه همی گشت بر گرد دشت   بدین[28] گونه تا رامش اندر[29] گذشت

---

[1] VI—گو گفت [2] K, I, IV—از VI—و وز [3] VI—دینار نیز (нет рифмы). [4] Л—کنداوری
[5] Л—پنداوری VI—б. оп. [6] I, IV—که اورا [7] Л—مگر I, IV, VI—بجز [8] K, I, IV—زبانت
[9] K—بآتش [10] VI—б. оп. [11] VI—ندیدم بجز [12] I, IV—شمار [13] VI—бб. 3085—3086 оп.
[14] K, I, IV—پشت ماهی [15] VI—نزار [16] K—سر بخت تان زیر گاز VI—که چندین بصلحت نیاز
[17] K, VI—بآورد میدان و I, IV—ز آوردگاه و ز [18] K—گرازان تو لشکر بیارای I, IV, VI—فراز آر لشکر بیارای [19] VI—اندرون [20] K—ببینی ز من جنگ و کین پلنگ I, IV, VI—چندین درنگ [21] K, I, IV, VI—از من کنون [22] Л—روز [23] Л—رای I, IV—جز از بند و افسون ندانی [24] I, IV, VI—دانی [25] Л, I, IV, VI—اندیشه دوری وز [I, IV—و از] [26] I—می آمدی نزد اوی IV—نزد اوی [27] K—گرد [28] K, IV, VI—برین [29] K—تا شب همی بر I, IV, VI—تا آن شب اندر

چو برزد سر از برج شیر آفتاب زمین شد بکردار دریای آب
یکی چادر آورد خورشید زرد بگسترد بر کشور[1] لاژورد[2]
برآمد خروشیدن کرّنای هم آواز کوس از دو پرده سرای
درفش دو شاه نو آمد بدید سپه میمنه میسره برکشید[3]
دو شاه سرافراز در[4] قلبگاه دو دستور فرزانه در پیش[5] شاه
بفرزانهٔ خویش فرمود[6] گو که گوید بآواز با[7] پیشرو
که برپای دارید[8] یکسر درفش کشیده همه تیغهای بنفش
یکی از یلان پیش منهید[9] پای نباید که جنبد پیاده[10] ز جای
که هر کس که تندی[11] کند روز جنگ نباشد خردمند یا[12] مرد سنگ
ببینم که[13] طلخند با این سپاه چگونه خرامد بآوردگاه
نباشد جز از رای[14] یزدان پاک ز رخشنده خورشید تا تیره خاک[15]
ز پند آزمودیم وز مهر چند[16] نبود ایچ ازین پندها سودمند[17]
گر ایدونک پیروز[18] گردد سپاه مرا بر دهد گردش هور و ماه
مریزید خون از پی خواسته که یابید خود گنج[19] آراسته
وگر نامداری بود زین سپاه که اسب افگند تیز بر[20] قلبگاه
چو[21] طلخندرا یابد[22] اندر نبرد نباید که بر وی فشانند[23] گرد
نیایش کنان پیش پیل ژیان بباید شدن تنگ بسته میان
خروشی برآمد که فرمان کنیم ز رای تو[24] آرایش جان کنیم
وزان[25] روی طلخند پیش سپاه چنین گفت با پاسبانان گاه
گر ایدونک باشیم پیروزگر دهد گردش اختر[26] نیک بر

[1] VI—گنبد [2] K, I, VI—لاجورد [3] I, IV—бб. 3100—3101 оп. [4] K—بر [5] K—بر دست VI—بر پیش [6] VI—خود بفرمود [7] Л—کای [8] Л—دارند [9] Л—مهتر ز IV—ننهند [10] K, I, IV, VI—پیاده نباید که جنبد [11] I, IV, VI—تیزی [12] Л, K—دا(!) IV—با [13] K—ببینیم [14] VI—بجز حکم [15] K, I, IV, VI—доб.:

چنانستم امّید از روزگار * که مان روشنایی دهد کردگار

[16] K, I, IV—و چندی ز مهر VI—چندی سپهر [17] K, I, IV, VI—بگفتیم و طلخند ننمود چهر [18] VI—منصور [19] IV—که خود بر دهد گنج VI—گنج خود [20] K, VI—در [21] K—که [22] IV—یابند [23] I, IV—نشانند [24] VI—گفتارت [25] K—ازان [26] Л—اختر گردش

همه تیغها کینه را برکشیم[1] بیزدان پناهیم[2] و دم در کشیم[3]
چو یابید[4] گورا نبایدش کشت نه با او[5] سخن نیز گفتن درشت[6]
بگیریدش از پشت آن پیل مست بپیش من آرید بسته دو دست[7]
همانگه خروشیدن کرّنای برآمد ز دهلیز پردهسرای[8]
همه کوه و دریا پر آواز گشت تو گفتی سپهر روان باز گشت
ز بس نعره و چاک چاک[9] تبر ندانست کس پای گیتی ز سر
ز رخشنده[10] پیکان و پرّ عقاب همی دامن اندر کشید آفتاب
زمین شد بکردار دریای خون[11] در و دشت[12] بد زیر خون اندرون[13]
دو[14] پیل ژیان شاهزاده[15] دو شاه براندند هر دو ز قلب سپاه[16]
برآمد خروشی[17] ز طلخند و گو که از باد ژوپین من دور شو
بجنگ برادر مکن دست پیش نگه دار ز آواز من[18] جای خویش
همی این بدان[19] گفت و آن[20] هم بدین چو دریای خون شد[21] سراسر زمین
یلانی که بودند خنجر گزار بگشتند[22] پیرامن کارزار
ز زخم دو شاه آن دو[23] پرخاشجوی همی خون و مغز اندر آمد بجوی[24]
برین گونه تا خور ز گنبد[25] بگشت وز[26] اندازه آویزش[27] اندر گذشت
خروش آمد از دشت و آواز[28] گو که ای جنگسازان و گردان نو
هر آن کس که خواهد ز ما زینهار مدارید ازو کینه در[29] کارزار

---

1 K, VI—برکشید I, IV—شما تیغهارا همه برکشید 2 K, I, IV, VI—پناهید 3 K—در کشید I, IV, VI—دشمن کشید 4 I, IV—گیرید 5 I, IV—وی 6 VI—бб. 3118—3119 оп. 7 IV—доб. заголовок: لشکر آراستن طلخند و گو و رزم ایشان با یکدگر 8 K, I, IV—доб.:

از آواز اسپان و گرد سران * گراییدن گرزهای گران

9 Л, K, I, VI—جاک جاک 10 I—درخشنده IV—درخشیدن 11 I, IV—چین 12 K, I, IV, VI—سر و دست 13 I, IV—در زیر گرد اندرون VI—در زیر خاک عجین 14 K—ز I, IV, VI—چو 15 VI—ایستاده 16 VI—برآمد خروشیدن از قلبگاه 17 K, I, IV, VI—خروشی برآمد 18 I, IV—ز آزار من VI—ز بدها نگه دار تو 19 VI—بدو 20 VI—او 21 K—جوشان 22 I, IV—نگشتند 23 Л—شاه دو I, IV—شاهان 24 VI—б. оп. 25 K—چنین هم که تا خور ز 26 I, IV—ز 27 VI—پیکار 28 K, I, IV—آوای 29 K, I, VI—کینهٔ IV—کینه و گردون

بدان تا برادر بترسد ز جنگ — چو تنها بماند نسازد درنگ[1]
بسی خواستند از یلان زینهار[2] — بسی کشته شد در دم کارزار[3]
چو طلخند بر[4] پیل تنها بماند — گو اورا بآواز چندی بخواند
که رو[5] ای برادر بایوان خویش — نگه کن[6] بایوان و دیوان[7] خویش
نیابی همانا بسی زنده[8] تن — ازان تیغ زن[9] نامدار انجمن
همه خوب کاری ز یزدان شناس — وزو[10] دار تا زنده باشی سپاس
که زنده برفتی[11] تو از پیش[12] جنگ — نه هنگام رایست و روز درنگ
چو بشنید طلخند آواز اوی[13] — شد از ننگ[14] پیچان و[15] پر آب روی[16]
بمرغ[17] آمد از دشت[18] آوردگاه — فراز آمدندش ز هر سو[19] سپاه
در گنج بگشاد و روزی بداد — سپاهش[20] شد آباد و[21] با کام و[22] شاد
سزاوار خلعت هر آنکس که دید — بیاراست او را چنان چون سزید[23]
بدینار چون لشکر آباد گشت — دل جنگجوی از غم آزاد گشت
پیامی فرستاد نزدیک گو — که ای تخت را چون بپالیز خو[24]
بر آنی[25] که از من شدی[26] بی گزند — دلت را بزنار افسون مبند[27]
بآتش شوی[28] ناگهان سوخته[29] — روان آژده چشمها دوخته[30]

---

[1] K, I, VI—

پراگنده گشتند لشکر همه * رمه بی‌شبان شد شبان بی‌رمه

IV — доб. этот б. после б. 3135. [2] K — ز طلخند هر آنکس که بد نامدار [3] I, IV — б. оп. [4] I, IV— با [5] I, IV — آی [6] IV — نگهبانِ [7] K, I — کیوان VI — نگه‌دار پیمان [8] VI — ز لشکر دو [9] K — آن و تیغ VI — ازین که ماند [10] K — ازو [11] VI — برستی [12] K, I, IV, VI — دشت [13] VI — گو [14] VI — جنگ [15] K — و оп. [16] VI — بر روی خو [17] K — بشهر آزاد از کام [18] Л — پیش [19] Л — دو VI — دگر ره [20] I, IV — سپاهی [21] I, IV, VI — و оп. [22] K — در سرو نو [22] I, IV — و оп. [23] VI — б. оп. [24] I, IV — خو و [خاک — I] بر خار VI — چون بپالیز

Л — доб. заголовок: پیام فرستادن طلخند بگو [25] K — چنانی [26] VI — گشتی ز ما [27] I, IV, VI — б. переставлен со след. б. [28] K, I, IV — بدی بر آتش VI — تنت [29] I, IV, VI — سوختی

[30] Л — چشم دل دوخته I, IV — دوختی VI — وزان اژدها چشمها دوختی کجا چشم آزرم بردوختی

K — доб.:

دلیری کن و جنگ شیران بسیچ * نباید که گیری ازین تاب هیچ

3148a چو بشنید گو آن پیام درشت | دلش را ز مهر برادر بشست[1]
3148б دلش زان سخن گشت اندوه‌گین | بفرزانه گفت این شگفتی ببین
بدو گفت فرزانه کای شهریار | تویی از پدر تخت را یادگار
ز دانش پژوهان تو داناتری | هم از تاجداران تواناتری
مرا این درستست و[1a] گفتم بشاه | ز گردنده خورشید و تابنده[2] ماه
که این[3] نامور تا نگردد[4] هلاک | بگردد[5] چو مار اندرین[6] تیره خاک[7]
بپاسخ تو با او[8] درشتی مگوی[9] | بپیوند و[10] آزرم اورا بجوی[11]
اگر جنگ سازد بسازیم[12] جنگ | که او[13] با شتابست[14] و ما[15] با درنگ
سپهبد فرستاده را پیش خواند | بخوبی[16] فراوان سخنها براند
بدو گفت رو با برادر بگوی | که چندین درشتی و تندی مجوی
درشتی نه زیباست با[17] شهریار | پدر نامور بود و تو نامدار
مرا این درستست کز پند من | تو دوری نجویی[18] ز پیوند من
ولیکن مرا زانک هست آرزوی[19] | که تو نامور باشی و نامجوی[20]
بگویم همه آنچ اندر دلست | سخنها که جانم برو[21] مایلست[22]

VI— доб.:

بیامد فرستاده نزدیک گو * بدو داد پیغام آن شاه نو

[1] Л, I, IV — этот и след. б. оп. [1a] K — چنین گفت موبد که VI — و — оп. [2] K, I, VI — وز بخش IV — وز رنجش(?) [3] K, I, IV — آن [4] VI — بگردد [5] I, IV, VI — نگردد [6] K — چو مارا از آن [7] K, VI — доб.:

نباشد سخن سود گفتن بدوی * که او را دل از سنگ خارست و روی [VI — خاراست روی]

نخواهد بدن [نباید شدن — VI] دلت خورسنددار * دو گوشت بپند خردمند دار

[8] VI — اورا [9] K — زمانه سر آید کنون هم بروی [10] Л, I, IV, VI — و — оп. [11] Л, K — گفتار اورا مجوی [و آزار — K] K, I, IV, VI — доб.:

همه کوشش او بکار بدیست * چه سازی که آن بخشش ایزدیست

[12] K — نسازیم [13] K — اگر [14] IV — شبانست [15] K — اگر [16] I, IV — بچربی [17] K, I, IV — از [18] K, I, IV, VI — تو دوری و دوری [19] K, I, IV, VI — آرزو [20] K, I, IV, VI — نیکخو [21] I, IV — بدان [22] K — б. оп.; VI —

نگوییم همی زانکه اندر گذشت * سخنها همه گشت چون باد دشت

ترا سر بپیچید ز[1] دستور بد ز آسانی[2] و رای و راه[3] خرد
مگوی[4] ای برادر سخن جز بداد که گیتی سراسر فسونست و باد[5]
سوی راستی یاز تا هرچ[6] هست ز گنج و ز مردان خسرو پرست[7]
فرستم همه سربسر[8] پیش تو ببیند[9] روان بد اندیش تو
که[10] اندر دل من جز از[11] داد نیست مباد آنک از[12] جان تو شاد نیست
برینست[13] رایم که دادم پیام اگر بشنود مهتر[14] خویش کام
ور ایدونک رایت جز از جنگ نیست بخوبی و پیوندت آهنگ نیست
بسازم کنون جنگ را[15] لشکری که پاید سپاه مرا کشوری[16]
ازین مرز آباد ما بگذریم سپهرا همه پیش دریا بریم
یکی کنده سازیم گرد[17] سپاه برین جنگجویان ببندیم راه
ز دریا بکنده در آب افگنیم سراسر سر اندر[18] شتاب افگنیم
بدان تا هر آن کس که بیند[19] شکست ز کنده نباشد[20] ورا راه جست
ز ما هرک پیروز گردد بجنگ بریزیم[21] خون اندرین[22] جای تنگ
سپه را همه دستگیر آوریم مبادا که شمشیر و تیر آوریم
فرستاده برگشت[23] و آمد چو باد بروبر سخنهای گو[24] کرد یاد[25]
چو طلخند بشنید گفتار[26] گو ز لشکر هر آن کس که بد پیشرو
بفرمود تا پیش او خواندند سزاوار هر جای بنشاندند
همه پاسخ گو بدیشان بگفت همه رازها برگشاد از نهفت

---

1 Л—نپیچد ز I—سحید(!) IV—نِپیچید VI—بپیچد 2 Л—تن آسانی 3 K, IV—راه و رای 4 Л—مگو 5 VI—که از داد گردد روان تو شاد 6 K—هر که 7 I, IV—و نیروی دست 8 K, I, IV, VI—یکایک همه 9 VI—ببندم 10 VI—گر 11 VI—здесь и всюду بجز 12 I, IV—مبادا کزین 13 VI—برانست 14 VI—مردم 15 I, IV—جنگ با 16 VI—لشکری (нет рифмы). 17 Л, K, IV—پیش 18 K—سر سرکشان در I, IV, VI—سر آبها بر [VI—در] 19 VI—یابد 20 Л—نیابد I—نباید 21 I, IV—نریزیم 22 K—اندران VI—خونش درین 23 K—فرستاده‌ای گشت 24 Л—او 25 K—доб.:

همه داستانها بدو باز راند * بسی آفرین بر بزرگان بخواند
همه مرزبانان ازو خیره ماند * بگو بر همی نام یزدان بخواند

26 K, I, IV—پیغام

بلشکر چنین گفت کین جنگ نو[1] | بدریا که اندیشه کردست گو[2]
چه بینید و[3] اینرا چه رای آوریم[4] | که اندیشهٔ او بجای آوریم[4]
اگر بود خواهید[5] با من[6] یکی | نپیچید سررا[7] ز داد[8] اندکی
اگر جنگ جوییم چه[9] دریا چه کوه | چو در جنگ لشکر بود همگروه
اگر یار باشید با من بجنگ | از[10] آواز روبه[11] نترسد پلنگ[12]
هر آن کس که جویند[13] نام بزرگ[14] | ز گیتی بیابند[15] کام بزرگ[16]
جهانجوی[17] اگر کشته گردد[18] بنام | به از زنده دشمن بدو[19] شادکام[20]
هر آن[21] کس که در جنگ تندی[22] کند | همی از پی سودمندی[23] کند
بیابید[24] چندان ز من خواسته | پرستنده و اسب آراسته
ز کشمیر تا پیش دریای چین | بهر شهر بر ما[25] کنند آفرین[26]
ببخشم همه شهرها برسپاه | چو فرمان مرا گردد[27] و تاج و گاه
بپاسخ همه مهتران پیش اوی[28] | یکایک نهادند بر خاک روی[29]
که ما نام جوییم و تو شهریار | ببینی کنون[30] گردش روزگار[31]
ز درگاه طلخند برشد خروش | ز لشکر همه کشور[32] آمد بجوش
سپهرا همه سوی دریا کشید | وزان[33] پس سپاه گو آمد پدید[34]

---

1 VI — گو 2 VI — نو IV — доб. заголовок: تباه شدن طلخند بر پشت پیل در میان لشکر خود 3 Л — و оп. 4 Л — آورید 5 I — (!)خواهمد IV — خواهند 6 K — ما 7 K, I, IV, VI — نپیچد کسی سر 8 I, IV, VI — جنگ 9 Л — جوییم I — جوید چه IV, VI — جویی چه 10 IV — به 11 K, I, IV, VI — شیران 12 K — نهنگ 13 I, IV — (!)جویمد VI — جویید 14 K, VI — بلند 15 I, VI — بیابید IV — نیابند 16 K, VI — بلند K — б. переставлен со след. б. 17 Л — جهانجو 18 K, I, IV — آید 19 K, VI — برو 20 K, I, IV, VI — доб.:

فراز آمد آن روزگار بزرگ * بهامون پدید آید از میش گرگ

21 VI — که هر 22 VI — سستی 23 VI — خود پرستی 24 K, I, IV — بیابند 25 I, IV, VI — ما را 26 VI — б. переставлен со след. б. 27 VI — باشد 28 VI — او 29 VI — رو 30 K — ببینیم تا 31 K — доб.:

کرا بر کشد اندرین رزمگاه * کرا بر دهد بخشش هور و ماه

32 I, IV — ز کشور همه لشکر 33 Л — ازان 34 I, IV, VI — سو سپهرا بپهنا کشید

برابر فرود آمدند آن دو شاه[1] ... که بودند با یکدگر[2] کینه خواه
بگرد اندرون کنده‌ای ساختند ... چو شد ژرف آب اندر انداختند[3]
دو لشکر برابر کشیدند صف ... سواران همه بر لب آورده کف
بیاراست با[4] میسره[5] میمنه ... کشیدند نزدیک[6] دریا بنه
دو شاه گرانمایه پر درد و کین[7] ... نهادند بر پشت پیلان دو زین
بقلب اندرون ساخته جای خویش[8] ... شده هر یکی لشکرآرای خویش[8]
زمین قار[9] شد آسمان شد بنفش ... ز بس نیزه و پرنیانی درفش[10]
هوا شد ز گرد سپاه آبنوس ... ز نالیدن بوق و آوای[11] کوس
تو گفتی که دریا بجوشد همی ... نهنگ اندرو[12] خون خروشد همی
ز زخم تبرزین و گوپال و تیغ ... ز دریا برآمد یکی[13] تیره[14] میغ
چو بر چرخ[15] خورشید دامن کشید ... چنان شد که کس نیز کس را[16] ندید
تو گفتی هوا تیغ بارد همی ... بخاک اندرون لاله کارد همی[17]
ز[18] افگنده گیتی بران گونه گشت ... که کرکس نیارست بر سر[19] گذشت
گروهی بکنده درون[20] پر ز خون ... دگر سر بریده فگنده نگون
ز دریا همی خاست از باد موج ... سپاه اندر آمد همی فوج فوج
همه دشت مغز و جگر بود و دل ... همه نعل اسبان ز خون پر ز گل[21]
نگه کرد طلخند از[22] پشت پیل ... زمین دید برسان[23] دریای نیل
همه[24] باد بر سوی طلخند گشت ... براه و به آب[25] آرزومند گشت
ز باد و ز خورشید و شمشیر تیز ... نه آرام دید و نه راه[26] گریز
بران زین[27] زرّین بخفت و بمرد ... همه کشور هند گورا سپرد

---

[1] Л—سپاه [2] K, I, IV, VI—یک با دگر [3] Л—б. оп.; Б—و حفر کل واحد منهما حوالی عسکره خندقا ألقى فیه الماء [4] K, I, IV—بیاراسته [5] VI—بیاراسته قلب با [6] VI—در پیش [7] VI—بر پشت کین [8] VI—کین [9] I, IV—قاره [10] Л—б. оп. [11] K—کوس و آواز I, IV, VI—آواز [12] IV, VI—اندرون [13] K—همی [14] I, IV, VI—سرخ [15] I, IV, VI—پیش بر [VI—در] [16] K—روی هامون VI—پیش و پس را [17] VI—б. оп. [18] VI—از [19] Л—کس [20] Л—فگنده در او [21] K—بود گل VI—б. оп. [22] K—ازان [23] VI—مانند [24] I, IV—همان [25] Л, I, IV—بآب و بنان [26] K, VI—جای [27] K—اسب I, IV—تخت

ببیشی نهادست مردم دو چشم … ز کمّی بود دل پر از درد و خشم[1]
نه آن ماند ای مرد[2] دانا نه این … ز گیتی همه شادمانی گزین
اگر چند بفزاید از رنج گنج … همان گنج[3] گیتی نیرزد برنج
ز قلب سپه چون نگه کرد گو … ندید آن درفش سپهدار نو
سواری[4] فرستاد تا[5] پشت پیل … بگردد[6] بجوید همه میل میل[7]
ببینند که آن[8] لعل رخشان درفش … کزو بود روی سواران بنفش
کجا شد که بنشست جوش[9] نبرد … مگر چشم من تیره گون[10] شد ز گرد[11]
سوار آمد و سر بسر بنگرید … درفش سر نامداران ندید[12]
همه قلبگه دید[13] پر گفت و گوی … سواران کشور[14] همه شاهجوی[15]
فرستاده برگشت و آمد چو باد[16] … سخنها همه پیش او کرد یاد[17]
سپهبد فرود آمد از پشت پیل … پیاده همی رفت گریان دو میل[18]
بیامد چو[19] طلخند را مرده دید … دل[20] لشکر از درد پژمرده دید
سراپای[21] او سربسر[22] بنگرید … بجایی[23] برو پوست خسته ندید
خروشان همه گوشت بازو[24] بکند … نشست از برش سوگوار و نژند

---

[1] I, IV — چشم خشم(!) [2] K, I, IV, VI — پیر [3] K, I, IV — همه گنج VI — همه چیز
[4] Л — سپاهی Б — فارسا [5] I, IV — از VI — بر [6] I, IV — که تا او VI — که گردد [7] K — خیل خیل I — پیل و میل [8] VI — نبینندکان(!) [9] I — کجا رفت و چون بود گرد VI — او نیست جویا [10] VI — تیره‌تر [11] I — که برخاست ناگاه از رزم گرد IV — б. оп. [12] K —
بیامد ازان روشنایی پدید * سوار آمد و سر بسر بنگرید
Доб. заголовки: K — خبر یافتن مادر طلخند از مردن طلخند IV — آگاه شدن گو از تباه شدن برادرش طلخند [13] Л — قلب کردند [14] I, IV, VI — لشکر [15] K — گیتی پر از جست و جوی [16] Л, I, IV — گرد [17] Л, I, IV — یاد کرد VI — б. оп. [18] K — رخ همچو نیل, и доб.:
بیامد بر پیل طلخند زود * برانسان کز آتش بود تیره دود
VI — доб. вариант этого б. [19] I, IV, VI — برادر چو [20] I, IV, VI — رخ [21] Л, K — سر و پای
[22] K, I, IV, VI — یکبیک [23] I, IV, VI — که جایی [24] Л — بازوی K — موی خود را I — شاهی
VI — کتف شاهی

15-418

همی گفت زار ای نبرده جوان برفتی پر از درد و[1] خسته[2] روان
ترا گردش اختر[3] بد بکشت وگرنه نزد بر تو بادی[4] درشت
بپیچید ز[5] آموزگاران سرت تو رفتی و مسکین[6] دل مادرت[7]
بخوبی[8] بسی راندم با تو پند نیامد ترا پند من سودمند
چو فرزانهٔ گو بدآنجا رسید جهانجوی[9] طلخند را مرده دید
برادرش گریان و پر درد گشت[10] خروش سواران بران پهن دشت[11]
خروشان بغلتید در پیش گو همی گفت زار ای جهاندار[12] نو
ازان[13] پس بیاراست فرزانه پند[14] بگو[15] گفت کای شهریار بلند
ازین زاری و سوگواری[16] چه سود چنین رفت و این بودنی کار بود
سپاس از جهان آفرینت[17] یکیست که طلخند بر دست تو کشته نیست
همه بودنی[18] گفته بودم بشاه ز کیوان و بهرام و خورشید و ماه
که چندان[19] بپیچد برزم[20] این جوان که بر خویشتن بر سر آرد زمان
کنون کار طلخند چون باد گشت بنادانی و تیزی[21] اندر گذشت[22]
سپاهست چندان[23] پر از درد و خشم سراسر همه بر تو دارند چشم
بیارام و[24] ما را تو[25] آرام ده خرد را بآرام[26] دل کام ده
که چون[27] پادشا را ببینند[28] سپاه پر از درد[29] و[30] گریان پیاده[31] براه
بکاهدش نزد سپاه آبروی[32] فرومایه گستاخ گردد بروی[33]

---

[1] I — و оп. [2] VI — تیره [3] I, IV — اختر گردش [4] VI — باد [5] I, IV, VI — از [6] VI — تیره [7] K, VI — доб.:

بماند از پی تو پر از درد و غم * ز مرگت شب و روز باشد دژم

[8] I, IV, VI — بچربی [9] VI — جهاندار [10] K — پر از کنده گشت I, IV — بران پهن دشت [11] I, IV — از فلک بر گذشت VI — бб. 3233—3234 оп. [12] K — سپهدار [13] K, I, IV — وزان [14] K — بگشاد لب را ز بند I, IV, VI — لب را ببند [15] I, IV, VI — بدو [16] Л — رای وین سوگ و زاری [17] K — جهان آفرینمان [18] Л — گفتنی [19] I, IV — چندین [20] VI — بجنگ [21] K — تیری [22] VI — تیرگی در گذشت [23] I, IV — چندین [24] VI — و оп. [25] I, IV, VI — دل [26] VI — از آرام [27] K — کنون [28] IV — نبینند [29] K, I — گرد [30] I, IV, VI — و оп. [31] VI — که آید [32] VI — آبرو [33] K — بدوی VI — برو

بکردار جام[1] گلابست شاه ‏ که از گرد یکباره[2] گردد تباه
ز دانا خردمند بشنید[3] پند ‏ خروشی ز لشکر برآمد بلند
که ای نامداران و گردان شاه ‏ مباشید یک تن بدین[4] رزمگاه
که آن لشکر اکنون جدا نیست زین[5] ‏ همه آفرین باد بر آن و این[6]
همه پاک در زینهار منید ‏ وزین[7] پرمنش یادگار منید
ازان پس چو دانندگانرا[8] بخواند ‏ بمژگان[9] بسی[10] خون دل برفشاند
ز پند آنچ طلخند را داده بود ‏ بدیشان بگفت آنچ ازو هم شنود[11]
یکی تخت تابوت کردش ز عاج ‏ ز زرّ و ز پیروزه و[12] خوب ساج
بپوشید رویش بچینی[13] پرند ‏ شد آن نامور[14] نامبردار هند[15]
بدبق[16] و بقیر و بکافور و[17] مشک ‏ سر تنگ تابوت کردند[18] خشک
وزان[19] جایگه تیز لشکر براند ‏ براه و بمنزل فراوان نماند
چو شاهان گزیدند[20] جای نبرد ‏ بشد مادر از خواب و آرام و خورد
همیشه بره دیدبان[21] داشتی ‏ بتلخی همی[22] روز بگذاشتی[23]
چو از راه برخاست گرد سپاه ‏ نگه کرد بینادل از دیده‌گاه
همی دیده‌بان بنگرید از دو میل ‏ که بیند مگر تاج طلخند و پیل[24]
ز بالا درفش گو آمد پدید ‏ همه روی کشور سپه گسترید
نیامد پدید از[25] میان سپاه ‏ سواری برافگند از[26] دیده‌گاه
که لشکر گذر کرد زین[27] روی[28] کوه ‏ گو و هرک بودند با او گروه[29]

---

[1] K, I, VI—جامی [2] K—یک باد I, IV, VI—گرد و از باد [3] K—نشنید [4] K—برین [5] IV—ازین [6] Л, I, IV, VI—ساختن باید و آفرین [7] K, I, IV—وزان [8] I, IV—همه مهترانرا [9] VI—ز مژگان [10] K, I, IV, VI—همی [11] K, I, IV, VI—б. оп. [12] I—وز [13] VI—رومی [14] K—تاجور [15] I, IV, VI — обратный порядок мисра. [16] K—بدق I, IV—بدیق [17] VI—بکافور خوش بوی و [18] VI—کرد تابوترا [19] K—ازان [20] K—بدیدند [21] I—دیدبانی (метр нарушен). [22] K—همه [23] Л — б. переставлен со след. б.; VI—бб. 3257—3258 оп. [24] K, I, IV, VI — б. переставлен со след. б. [25] VI — ندیدند اورا [26] K, I, VI — ازان [27] Л, VI — گذارد ازین [28] K, I, IV, VI—سوی [29] Л — б. стоит перед б. 3261.; K — доб.:

که آمد درفش سپهبد پدید * ز طلخند چشم نشانی ندید

نه طلخند پیدا نه پیل و درفش | نه آن نامداران زرینه کفش[1]
ز مژگان فرو ریخت خون مادرش | فراوان بدیوار بر زد سرش[2]
ازان پس چو آمد بمام[3] آگهی | که تیره شد آن فرّ شاهنشهی
جهاندار طلخند بر زین بمرد | سرگاه شاهی بگو در سپرد[4]
همی جامه زد چاک[5] و رخ را بکند | بگنجور گنج آتش اندر فگند[6]
بایوان او شد دمان مادرش[7] | بخون اندرون غرقه گشته[8] سرش[9]
همه کاخ و تاج[10] بزرگی بسوخت | ازان[11] پس بلند آتشی برفروخت
که سوزد تن خویش[12] بآیین[13] هند | ازان سوگ پیدا کند دین هند
چو از مادر آگاهی[14] آمد بگو | برانگیخت آن بارهٔ تیزرو
بیامد ورا تنگ دربر گرفت | پر از خون مژه خواهش اندر گرفت
بدو گفت کای[15] مهربان گوشدار | که ما بیگناهیم زین[16] کارزار
نه من کشتم اورا نه یاران من | نه گردی گمان برد زین[17] انجمن
که خود پیش او دم توان زد[18] درشت | ورا گردش اختر بد بکشت
بدو[19] گفت مادر که ای[20] بدکنش | ز چرخ بلند آیدت سرزنش
برادرکشی ازپی تاج و تخت[21] | نخواند ترا نیک دل نیکبخت[22]
چنین[23] داد پاسخ که ای مهربان | نشاید[24] که برمن شوی[25] بدگمان

---

[1] Л, I, IV, VI — б. переставлен со след. б. (в тексте конъектура); K — доб.:

بیامد بر مادرش دیدبان * ز طلخند جایی ندادش نشان
درفش گو شاه آمد پدید * بران دشت طلخند شد ناپدید

VI — доб. варианты этих бб. [2] I, IV, VI — بخون اندرون غرقه گشته برش K — б. оп. [3] K — بدو [4] K — جویا سپرد Л — б. переставлен с пред. б.; I, IV, VI — бб. 3265—3266 оп. [5] I, IV, VI — بدرید [6] K — б. оп.; I, IV, VI — б. переставлен со след. б. [7] I, IV, VI — ز مژگان فرو ریخت خون مادرش [8] K — فراوان بدیوار بر زد [9] I, IV — برش [10] K — تاج و تخت I, IV, VI — همان که تا تن بسوزد — VI [همه — VI] کاخ و تخت [11] K, I, IV, VI — وزان [12] K — بسوزد که خود را [13] I, IV — بآیین [14] Л, K — آگهی [15] K, I, IV, VI — که ای مادر [16] K, VI — که ز گردان این — VI ازین I, IV — من بیگناهم ازین [17] K — اندران که بود I, IV — ازین [18] K — همی گفت با من سخنها I, IV — (!) دو برادر [19] K — ورا [20] K — کای مادرش [21] VI — گاه [22] VI — نیکخواه [23] Л — چنان [24] VI — نباید [25] VI — شود

بیارام تا گردش[1] رزمگاه[2] نمایم ترا[3] کار شاه و سپاه[4]
که یارست شد پیش او رزمجوی[5] کرا بود در سر خود این گفت و گوی[6]
بدادار کو داد[7] و مهر آفرید شب و روز و[8] گردان سپهر آفرید
کزین پس نبینند مرا مهر[9] و گاه نه اسب و نه گرز و نه تخت و کلاه
مگر کین سخن[10] آشکارا کنم ز تندی دلت پر مدارا کنم
که اورا بدست کسی بد[11] زمان که مردم رهایی نیابد ازان[12]
که یابد بگیتی[13] رهایی ز مرگ وگر[14] جان بپوشد بپولاد ترگ[15]
چنان[16] شمع رخشان فرو[17] پژمرد بگیتی کسی یک نفس[18] نشمرد
وگر[19] چون نمایم نگردی تو رام بدادار[20] دارنده کوراست[21] کام
که پیشت بآتش بر[22] خویش را بسوزم ز بهر[23] بداندیش را
چو بشنید مادر سخنهای گو دریغ آمدش برز و[24] بالای گو[25]
بدو[26] گفت مادر که بنمای راه که چون مرد بر پیل طلخند شاه
مگر بر من این آشکارا شود پر آتش[27] دلم پر مدارا شود
پر از درد شد گو بایوان[28] خویش جهاندیده فرزانه را خواند پیش
بگفت آنچ[29] با مادرش رفته[30] بود ز مادر که بر آتش آشفته بود
نشستند هر دو بهم رای زن گو و مرد فرزانه بی انجمن[31]

[1] I, IV—تا من ترا VI—منت از [2] K—کارزار [3] I, IV—همه [4] K—آن روزگار [5] I—جنگجوی VI—رزمجو [6] VI—گفت و گو [7] I, IV, VI—ماه [8] IV, VI—و оп. [9] K, VI—تاج [10] K, I, IV, VI—حدیث [11] I, IV—کسی را بدست کسی بر VI—بر [12] K, I, IV, VI—بیاید ببیند بروشن روان [13] VI—ز گیتی [14] K, I, IV—اگر [15] VI—اگر جامه باشد ز پولاد و ترگ [16] K—چو آن [17] VI—روشن بسی [18] K—بمردی نفس یک زمان I, IV, VI—بمردی کسی یکنفس [19] K, I, IV, VI—اگر [20] I, IV, VI—بدارای [21] I, IV—دارندهٔ راست [22] K, I, IV, VI—وگرنه بآتش تن [23] K—ز بیم VI—بسوزیم کام [24] Л, K, I, VI—و оп.; K—سرو
[25] K, I, IV—доб.:

کز آتش بسوزد دلیری جوان * هنر نابسوده تنش را روان

[26] K—چنین [27] K—ز دانش [28] K—گو راد شد سوی ایوان [29] I, IV, VI—آنک [30] Л, VI—گفته [31] I—و چار زن IV—رای زن (I, IV—нет рифмы); VI—با انجمن

بدو گفت فرزانه کای نیکخوی[1] نگردد بما راست این آرزوی[2]
ز هر سو بخوانیم[3] برنا و پیر کجا نامداری بود تیزویر[4]
ز کشمیر وز[5] دنبر و مرغ و مای وزان تیزویران[6] جوینده[7] رای
ز دریا و از[8] کنده و رزمگاه بگوییم با مرد جوینده راه
سواران بهر سو پراگند[9] گو بجایی که بد موبدی پیشرو
سراسر بدرگاه شاه آمدند بدان نامور بارگاه آمدند
جهاندار بنشست با موبدان[10] بزرگان دانادل و بخردان[11]
صفت کرد فرزانه آن[12] رزمگاه که چون رفت پیکار جنگ[13] و سپاه
ز دریا و از[14] کنده و[15] آبگیر یکایک بگفتند با تیزویر[16]
نخفتند ز[17] ایشان یکی تیره شب نه بر یکدگر برگشادند لب[18]
ز میدان[19] چو برخاست آواز[20] کوس جهاندیدگان خواستند[21] آبنوس
یکی تخت کردند از[22] چار سوی[23] دو مرد گرانمایه و[24] نیکخوی[25]
همانند آن[26] کنده و[27] رزمگاه بروی اندر آورده روی سپاه
بران تخت صد[28] خانه کرده نگار صفی کرد او لشکر کارزار[29]
پس آنگه دو لشکر ز ساج و ز عاج دو شاه سرافراز با پیل[30] و تاج[31]
پیاده بدید اندرو[32] با سوار همه کرده آرایش[33] کارزار

---

[1] K, IV—ای نیکخو [2] K, IV—آرزو [3] Л—بخوانید [4] K—здесь и далее تیزبیر [5] K—و از [6] K, IV—تیزبیر VI—تیزرایان [7] VI—پاکیزه [8] Л—دریای وز IV, VI—وز (метр нарушен). [9] K, I, IV, VI—ز هر سو برافگندند [10] K, I, IV, VI—هندوان [11] K, I, IV, VI—دانا و روشن روان [12] Л—فرزانه را K—فرزانه آن VI—چنین گفت فرزانه از [13] I, IV, VI—شاه [14] I, IV—ز دو روی و از [15] VI—ز دو رویه کنده وزان [16] K—تیزبیر VI—برفتند برنا [17] K, I, IV—از و پیر [18] VI—б. оп. [19] VI—پیلان [20] K, I, IV—آوای [21] Л—ساختند VI—جهان گشت ماندهٔ [22] I, IV—زو [23] K, IV, VI—چارسو [24] I, IV—و оп. [25] K, IV, VI—نیکخو [26] K—آن VI—بکردار آن [27] I—وآن [28] K, I, IV—شد Б—صوّروا فیه مائة بیت [29] K, I, IV, VI—خرامیدن لشکر و شهریار [30] VI—فر [31] Л—бб. 3309—3310 оп.; Б—содержание этих бб.: ثم عملوا من الساج و العاج صورة شاهین متعصبین بالتاج مع جنودهما و خیولهما و فیولهما [32] VI—بدو اندرون [33] I, IV—آویزش VI—صفت کرده آویزش

ز[1] اسبان و پیلان و[2] دستور شاه — مبارز که اسب افگند بر[3] سپاه
همه کرده پیکر[4] بآیین[5] جنگ — یکی تیز و جنبان[6] یکی[7] با درنگ
بیاراسته شاه قلب[8] سپاه — ز یک دست فرزانهٔ نیکخواه
ابر[9] دست شاه از دو رویه دو پیل[10] — ز پیلان شده گرد[11] همرنگ نیل
دو اشتر[12] بر پیل کرده بپای — نشانده بر ایشان دو پاکیزه رای
بزیر شتر[13] در دو اسب و دو مرد — که پرخاش جویند روز نبرد
مبارز دو رخ بر دو روی دو صف — ز خون جگر بر لب آورده کف
پیاده برفتی ز پیش و ز پس — کجا بود در جنگ فریادرس
چو بگذاشتی تا سر آوردگاه — نشستی چو[14] فرزانه بر دست شاه
همان نیز[15] فرزانه یک خانه بیش — نرفتی نبودی ازین[16] شاه پیش[17]
سه خانه برفتی سرافراز پیل — بدیدی همه رزمگه از دو میل
سه خانه برفتی شتر[18] همچنان — برآوردگه بر دمان و دنان
نرفتی کسی پیش[19] رخ کینه‌خواه — همی تاختی او[20] همه رزمگاه
همی راند[21] هر یک بمیدان[22] خویش — برفتن نکردی کسی[23] کمّ و بیش
چو دیدی کسی[24] شاه را در نبرد — بآواز گفتی که شاها بگرد[25]
ازان[26] پس ببستند بر شاه راه — رخ و اسب و فرزین و پیل و سپاه
نگه کرد شاه اندران[27] چارسوی[28] — سپه دید افگنده چین در بروی[29]
ز اسب[30] و ز کنده[31] برو بسته راه — چپ و راست و پیش و پس اندر سپاه

---

[1] K, I, IV, VI—از [2] VI—و оп. [3] I, IV—با [4] Л—همه گرد کرده [5] K—برسان و قلب—VI [6] K, VI—بر آیین—VI کرده جنبان—I, IV تیز جنبان [7] I, VI—دگر [8] K—بیاراست در قلب شاه و [9] I, IV—ازین VI—ز هر [10] Л—میل [11] VI—ریگ [12] K, VI—برفتی دمودی ازدن (!)—K [13] K—ستر [14] VI—دو [15] I, IV, VI—مرد [16] Л—اسب از نرفتی بجنگ ازبر—I, IV برفتی نبودی ازو [17] I, IV—خویش [18] K—ستر [19] I, IV—برفتی بکردی—K [20] K, VI—در [21] I—همی رفت [22] VI—کس بفرمان [23] K—برفتی ز هر سو وزان—VI [24] I—کم IV—یکی [25] K, I, IV—ای شاه برد VI—ای شیر مرد [26] I, IV, VI—همه [27] K—تیز اندران I, IV—گرد اندرش [28] K—چارسو [29] Л—بر چین بروی K—برو VI—бб. 3327—3328 оп. [30] I, IV—آب [31] K—ز اسب فگنده

شد از رنج وز[1] تشنگی شاه مات   چنین یافت از چرخ گردان برات
ز شطرنج طلخند بد آرزوی[2]   گو آن شاه آزاده و[3] نیکخوی[4]
همی کرد مادر ببازی نگاه   پر از خون دل از بهر[5] طلخند شاه
نشسته شب و روز پر درد و[6] خشم   ببازی شطرنج داده دو چشم
همه کام و رایش بشطرنج بود   ز طلخند جانش پر از رنج بود
همیشه همی ریخت خونین سرشک   بران[7] درد شطرنج بودش پزشک
بدین گونه بد تا چمان و چران[8]   چنین تا سر آمد برو بر زمان
سرآمد کنون[9] بر من این داستان   چنان هم که بشنیدم از[10] باستان[11]

[داستان کلیله و دمنه][12]

نگه کن که شادان[13] برزین چه گفت   بدانگه که بگشاد راز از نهفت
بدرگه[14] شهنشاه[15] نوشین روان   که نامش بماناد تا جاودان[16]
ز هر دانشی موبدی[17] خواستی[18]   که درگه بدیشان بیاراستی[19]
پزشک سخنگوی و[20] کنداوران[21]   بزرگان و کار آزموده[22] سران[23]

---

[1] K—و از [2] K—آرزو VI—ز طلخند شطرنج کرد اندروی [3] K, I, IV—آزادهٔ VI—فرزانهٔ [4] K—نیکخو [5] K, I, IV—درد [6] K—ز دلی پر [7] I—بدان VI—دران [8] K, I, IV—ناچران VI—ناچران جهان و چمان [9] K—همان [10] I, IV, VI—گفتهٔ [11] K—доб.:

کنون باز گردم بشاه جهان * شهنشاه کسریٔ نوشین روان
هم از حال برزوی وز موبدان * وزان دفتر او بر هندوان

[12] Л—کلیله K, I, VI—آوردن برزو طبیب کلیله و دمنه از هندوستان گفتار اندر داستان کلیله IV—رفتن برزویه طبیب بطلب مهرگیا بهندوستان [13] K, I, IV, VI—شاداب [14] I, IV, VI—بماند [بماندست—VI] دایم جوان [15] K—ز گفتار و کردار [16] K, I, IV, VI—بگاه [17] K, I, IV, VI—موبدان [18] I, IV—داشتی [19] K—ازیشان بیاراستی I, IV—بدان خرمی روز بگذاشتی и доб.:

ز هر کشوری موبدی خواستی * که درگاه ازیشان بیاراستی

[20] Л—و оп. [21] I, IV—بفرمان او بود یکسر جهان [22] K—آزموده گزارنده و [23] I, IV—مهان VI—бб. 3340—3341 оп.; I, IV—доб.:

پزشک سخنگوی پیر از گمان * گزارنده و آزموده سران

ابر هر دری[1] نامور مهتری — کجا هر سری را بدی[2] افسری
پزشک سراینده برزوی بود — بنیرو[3] رسیده سخنگوی بود[4]
ز هر دانشی داشتی بهره ای — بهر[5] بهره ای در جهان شهره ای
چنان بد که روزی بهنگام بار — بیامد بر نامور شهریار
چنین[6] گفت کای شاه دانش پذیر — پژوهنده و یافته[7] یادگیر
من امروز در دفتر هندوان — همی بنگریدم بروشن روان
چنین بد نبشته[8] که بر[9] کوه هند — گیاییست[10] چینی چو رومی پرند
که[11] آنرا چو گرد آورد رهنمای — بیامیزد و دانش آرد بجای
چو بر مرده بپراگند[12] بی گمان[13] — سخنگوی گردد هم اندر زمان[14]
کنون من بدستوری شهریار — بپیمایم این راه دشوار[15] خوار
بسی دانشی رهنمای آورم — مگر کین شگفتی بجای آورم
تن مرده گر زنده گردد رواست — که نوشین روان بر[16] جهان پادشاست
بدو گفت شاه این نشاید بدن — مگر آزمون را[17] بباید شدن
ببر نامهٔ من[18] بر رای[19] هند — نگر تا که باشد بت آرای[20] هند
بدین کار با خویشتن یار خواه — همه[21] یاری از بخت بیدار خواه
اگر نو[22] شگفتی شود[23] در جهان — که این[24] گفته رمزی بود[25] در نهان
ببر هرچ باید بنزدیک رای — کزو بایدت بیگمان رهنمای
در گنج بگشاد نوشین روان — ز چیزی که بد در خور خسروان[26]
ز دینار و دیبا و خزّ و حریر — ز مهر و ز افسر ز[27] مشک و عبیر[28]

---

[1] K—رهی I, IV—دهی [2] I, IV—سری داشتی [3] I, IV, VI—بپیری [4] K—б. оп. [5] VI—ز هر [6] VI—همی [7] IV—ناقد و VI—با دانش و [8] Л, IV, VI—نوشته [9] IV—در [10] K—گیاهیست [11] K—چه [12] I, IV—پیدا کنی VI—بپراکنی [13] VI—در زمان [14] VI—همی [15] I, IV—دشخوار [16] Л—در [17] K—کازمودن I—کازمونرا [18] VI—ما [19] K—شاه بیگمان [20] I, IV, VI—دلارای I—обратный порядок мисра. [21] Л—همی VI—همان [22] Л—تو I, IV—از مردمی [23] Л—شوی VI—شگفتی شوی بیگمان [24] I, IV, VI—کزین [25] K—ازین تو [26] Л, I, IV, VI—ز رومی که بد جامهٔ پهلوان [27] Л—افسون و [28] I, IV—доб.:

هم از یاره و گوهر شاهوار * هم از طوق و از افسر و گوشوار

شتروار[1] سیصد[2] بیاراست شاه   فرستاده برداشت[3] آمد براه[4]
بیامد بر رای و نامه بداد   سر بارها[5] پیش او برگشاد
چو برخواند آن نامهٔ شاه[6] رای   بدو[7] گفت کای مرد[8] پاکیزه رای
ز کسری مرا گنج بخشیده نیست   همه لشکر و پادشاهی[9] یکیست
ز داد و ز فرّ و ز اورند[10] شاه   وزان روشنی بخت[11] وآن دستگاه
نباشد شگفت از جهاندار پاک   که گر[12] مردگانرا برآرد ز خاک
برهمن بکوه اندرون هرک هست   یکی دارد این رای را با تو دست[13]
بت آرای و[14] فرخنده دستور من   هم آن گنج و پرمایه گنجور من[15]
بد و نیک هندوستان پیش تست   بزرگی مرا در کم و بیش تست
بیاراستندش بنزدیک رای   یکی نامور[16] چون ببایست جای
خورشگر فرستاد[17] هم[18] خوردنی   همان پوشش نغز و[19] گستردنی[20]
برفت آن شب و رای زد با ردان[21]   بزرگان قنوج با[22] بخردان[23]
چو برزد سر از کوه رخشنده روز   پدید آمد آن شمع گیتی فروز
پزشکان[24] فرزانه را[25] خواند رای[26]   کسی کو بدانش بدی رهنمای[27]

---

[1] Л—شتربار [2] VI—سی بد [3] I, IV—برخاست VI—راه جست [4] Л, I, IV—از بارگاه
[5] Л—بدره ها [6] Л—نامه بر شاه K—بیاراستندش بنزدیک [7] I, IV—چنین [8] Л—پیر
VI—ای مرد [9] K—تن و پادشاهی و لشکر I, IV—تن و لشکر و گنج شاهی VI—تن و
کشور پادشاهی [10] I, IV—از فرّ و از اورنگ VI—ز اورنگ [11] Л, I, IV—تخت K—بزم [12] VI—
اگر [13] K—بگرداند این راز با تو درست I, IV, VI—کوه [VI—رای] با تو بدست
[14] K—و оп. I, IV—بیارایی [15] VI—бб. 3367—3368 оп. [16] VI—فرستاده را [17] Л—доб. و
[18] VI—فرستاده ز افگندن و [19] K—و оп. [20] I, IV—б. оп. [21] I, IV, VI—همه شب بزد رای با
موبدان [22] I, IV, VI—و هم [23] I, IV—доб.:

شهنشاه چون دید از اندیشه رنج * بفرمود تا جامه دستی ز گنج
بیاورد گنجور و اسبی گزین * نشست شهنشاه کردند زین
فرستاد از افگندن و خوردنی * همان پوشش نغز و گستردنی

[24] K—بزرگان [25] VI—داننده را [26] Л—خواندند [27] Л—ز برزوی یک یک سخن راندند K—
یکی نامور چون ببایست جای I, IV—б. оп.; K, VI—доб.:

بفرمود تا نزد دانا شوند * ز برزوی یک یک سخن بشنوند
برفتند هر کس که دانا بدند * ز کار پزشکی توانا بدند

چو برزوی بنهاد سر سوی کوه   برفتند با او پزشکان گروه
پیاده همه کوهساران بپای   بپیمود با دانشی رهنمای
گیاها ز خشک و ز تر برگزید[1]   ز پژمرده و آنچ رخشنده[2] دید
ز هر گونه دارو ز[3] خشک و ز تر[4]   همی برپراگند بر مرده بر
یکی مرده زنده نگشت از گیا   همانا که سست[5] آمد آن[6] کیمیا
همه کوه بسپرد یک یک[7] بپای[8]   ابر رنج او بر نیامد[9] بجای[10]
بدانست کان کار آن پادشاست   که زنده‌است جاوید و فرمانرواست[11]
دلش گشت سوزان[12] ز تشویر شاه   هم از نامداران هم از[13] رنج راه
وزان[14] خواسته نیز کآورده بود   ز گفتار بیهوده آزرده بود
ز کار نبشته ببد[15] تنگدل   که آن مرد بیدانش و[16] سنگدل
چرا خیره بر باد چیزی نبشت[17]   که بد بار آن رنج گفتار زشت[18]
چنین گفت زان[19] پس بران[20] بخردان   که ای کاردیده ستوده ردان
که دانید داناتر از خویشتن   کجا سر فرازد بدین[21] انجمن
بپاسخ شدند انجمن همسخن[22]   که داننده پیریست ایدر[23] کهن
بسال و خرد او ز ما مهترست[24]   بدانش ز هر مهتری بهترست[25]
چنین گفت برزوی[26] با هندوان[27]   که ای نامداران روشن روان
برین رنجها بر فزونی کنید   مرا سوی او رهنمونی کنید

[1] K—بنگرید [2] Л—برآن کوه بر هرچ رخشنده K—ز تن مرد و هرچه مرده IV—
تن مرده و هر چه رخشنده [3] Л—داروی ز VI—ز هر سوی سودش ز [4] I, IV—ز هر گونهٔ
سود ازان خشک و تر [5] IV—اسب(!) [6] K—این [7] Л—بردند یک‌یک I, IV—که سپردند
هم از رمزشان I—بسی رنج برد و بیامد [9] K—بیامد [8] VI—بجای VI—یکسر [یکبیک—IV]
[10] VI—بپای [11] VI—سر آرزوشان نیاید VI—هم از رنجشان هم نیامد IV—هم نیامد
б. оп. [12] I, IV, VI—جوشان [13] Л, I, IV—وز VI—و وز [14] K, VI—ازان [15] Л—نوشته ببد
[16] K, I, IV—و оп.; VI—نوشته شد او VI—کار نوشته بشد IV—بشد I—گذشته شد او K—
که I, IV—که برناید از رنج تخمی که کشت [18] K—نوشت [17] Л, I, IV, VI—مردهٔ دانش
[19] K, I, IV, VI—ازان که بار آرد آن رنج و گفتار زشت VI—برناید از رنج گفتار زشت
[20] K, I, IV, VI—بدان [21] I, IV—بهر VI—ازبرافرازد [22] VI—زان سخن [23] VI—اندر [24] I,
IV—برترست [25] K—ز هر دانشی برترست I—مهترست [26] VI—здесь и везде برزویه [27] I—
موبدان

مگر کان سخنگوی دانای پیر   بدین کار باشد مرا دستگیر[1]
ببردند برزوی را نزد اوی   پر اندیشه دل سر پر از[2] گفت و گوی
چو نزدیک او شد سخنگوی مرد   همه رنجها[3] پیش او یاد کرد
ز کار نبشته[4] که آمد پدید   سخنها که از کاردانان شنید
بدو[5] پیر[6] دانا زبان[7] برگشاد   ز هر دانشی پیش او کرد یاد
که من[8] در[9] نبشته[10] چنین[11] یافتم   بدان[12] آرزو تیز[13] بشتافتم[14]
چو زان رنجها بر نیامد پدید   ببایست ناچار دیگر شنید[15]
گیا چون سخن دان و دانش چو کوه   که همواره باشد مر اورا شکوه[16]
تن مرده چون مرد بیدانشست   که دانا[17] بهر جای با رامشست[18]
بدانش بود بیگمان زنده مرد   چو دانش نباشد بگردش مگرد[19]
چو مردم ز دانایی آید[20] ستوه   گیا چو کلیله‌ست[21] و دانش چو کوه
کتابی[22] بدانش نماینده راه   بیابی چو جویی تو[23] از گنج شاه
چو بشنید برزوی زو[24] شاد شد[25]   همه رنج بر چشم او باد شد[25]
برو آفرین کرد و شد نزد شاه   بکردار آتش بپیمود راه
بیامد نیایش کنان پیش رای   که تا جای باشد تو بادی[26] بجای

---

1 I, IV—б. оп. 2 I, IV—ازان VI—گشت از و دل پر 3 VI—گفتها 4 Л, IV—نوشته
K, VI—گذشته 5 K, I, IV, VI—برو 6 IV—نیز 7 K, I, IV, VI—سخن 8 I, IV, VI—ما
9 I, IV—از 10 Л, IV, VI—نوشته 11 I, IV, VI—همین 12 I, IV, VI—بدین 13 Л—آرزوی
نیز—IV تیز 14 K—б. оп. 15 VI—بسیار زحمت کشید 16 Л—مرا زو شکوه K, I, IV, VI—
[VI—اورا شکوه، K—(!)دارو ز کوه] که باشد همه ساله دور از گروه (в тексте конъектура).
17 I, VI—نادان IV—گیا زان 18 I, IV, VI—بی رامشست 19 K, I, IV—خنک رنج بردار
پاینده مرد VI—(?)ندارد بگردش مرد K—доб.:
یکی دفتری هست در گنج شاه * که خواند کلیله ورا نیکخواه
20 K, I, IV—آمد 21 I, IV—همچو کانست VI—کلیدست 22 K—که باشد I, IV—گیایی Б—
کتاب 23 I, IV—بدانشتر VI—نیابی تو هم اکنون 24 I, IV—ازان 25 K, I, IV, VI—گشت
26 I, IV—باشی تو گیتی هست VI—باشد هند تو باشی

کتابیست ای شاه[1] گسترده کام / که آنرا بهندی کلیله‌ست نام
بمهرست با[2] درج[3] در گنج شاه / برای و بدانش نماینده راه
بگنجور فرمان دهد تا ز گنج / سپارد بمن گر ندارد[4] برنج
دژم گشت زان[5] آرزو جان شاه / بپیچید بر خویشتن چند گاه[6]
ببرزوی گفت این کس از ما نجست / نه اکنون نه از[7] روزگار نخست
و لیکن جهاندار نوشین‌روان / اگر تن بخواهد ز ما یا[8] روان
نداریم ازو باز چیزی که هست / اگر سرفرازست اگر زیردست
و لیکن بخوانی مگر پیش ما / بدان تا روان بداندیش ما
نگوید[9] بدل کان نبشتست[10] کس / بخوان و بدان و ببین پیش و پس
بدو گفت برزوی کای شهریار / ندارم[11] فزون ز آنچ[12] گویی مدار
کلیله بیاورد گنجور شاه[13] / همی بود اورا[14] نماینده راه[15]
هران در که از[16] نامه برخواندی / همه روز بر دل همی راندی
ز نامه فزون زآنک بودیش یاد / زبرخواندی[17] نیز تا بامداد[18]
همی بود شادان دل و تن درست / بدانش همی جان روشن بشست[19]
چو زو نامه رفتی بشاه جهان / دری از کلیله نبشتی[20] نهان
بدین چاره تا نامهٔ هندوان / فرستاد نزدیک نوشین‌روان[21]
بدین[22] گونه تا پاسخ نامه دید / که دریای[23] دانش بر ما رسید
ز[24] ایوان بیامد بنزدیک رای / بدستوری بازگشتن بجای[25]

---

1 Л, VI—شنیدم یکی نام K—گیاییست ای شاه I, IV—شنیدم گیاییست (в тексте конъектура). 2 K—که آن هست 3 I, IV, VI—و با ارج 4 Л—نباشد 5 K, I, IV, VI—ازان 6 K—بر ز گاه I, IV—بر ز راه 7 VI—در 8 Л, VI—با 9 IV—بگوید 10 Л, IV, VI—نوشتست 11 K—بگویم 12 K, I, IV, VI—ز آنکه 13 I, IV—دستور اوی 14 K, VI—ورا 15 I, IV—همی آنک بستد ز گنجور اوی 16 Л—آن I, IV, VI—کزان 17 Л, K, I, IV—نه برخواندی VI—نخواندی فزون (в тексте конъектура). 18 Л—تیز تا بامداد I, IV—زانکه بودیش باد 19 K, I, IV—б. помещен после б. 3421. 20 Л—نوشتی I, IV, VI—بدو در نوشتی کلیله 21 Л—روشن‌روان I, IV, VI—بیامد بنزدیک [I, IV—بر شاه] نوشین‌روان 22 K, VI—برین I, IV—بدان 23 I, IV—ده باب 24 K, I, IV, VI—از 25 IV—доб. заголовок: باز آمدن برزویه طبیب از هندوستان و کلیله و دمنه آوردن

چو بگشاد دل رای بنواختش   یکی خلعت هندویی ساختش
دو یاره بها گیر و[1] دو گوشوار   یکی طوق پر گوهر شاهوار
هم از شارهٔ هندی و[2] تیغ هند   همه روی آهن سراسر[3] پرند
بیامد ز قنوج برزوی[4] شاد   بسی دانش نو[5] گرفته بیاد
ز ره چون رسید اندر آن بارگاه   نیایش کنان رفت نزدیک شاه
بگفت آنچ از رای دید و شنید   بجای گیا دانش آمد پدید
بدو گفت شاه ای پسندیده مرد   کلیله روان مرا زنده[6] کرد
تو اکنون ز گنجور بستان کلید   ز چیزی که باید[7] بباید گزید
بیامد خرد یافته سوی گنج   بگنجور بسیار ننمود[8] رنج
درم بود و گوهر چپ و دست راست[9]   جز از جامهٔ شاه چیزی نخواست
گرانمایه دستی بپوشید و رفت[10]   بر گاه[11] کسری[12] خرامید[13] تفت[14]
چو آمد بنزدیک تختش فراز   برو آفرین کرد و بردش نماز
بدو گفت پس نامور[15] شهریار   که بی‌بدره و گوهر شاهوار
چرا رفتی ای رنج‌دیده ز گنج   کسی‌را سزد[16] گنج کو دید[17] رنج
چنین پاسخ آورد برزو[18] بشاه   که ای تاج تو برتر از چرخ[19] ماه
هر آنکس که او پوشش[20] شاه یافت   ببخت و بتخت مهی راه یافت
دگر آنک با جامهٔ شهریار   ببینند[21] مرا مرد ناسازگار[22]
دل بدسگالان شود تار و تنگ   بماند رخ دوست با آب و رنگ
یکی آرزو خواهم از شهریار   که ماند ز من در جهان یادگار[23]
چو بنویسد این نامه بوزرجمهر   گشاید برین رنج[24] برزوی چهر

[1] K—یکی تاج پاکیزه [2] K—هند و آن I, IV—همان شاره و محمل [3] K—گرفته [4] K—براه اندر آمد دل آباد و [5] K—دانشی نو I, IV, VI—دانشی بر [6] VI—تازه [7] K—شاید [8] I, IV—بنمود [9] I, IV, VI—بچپ و براست [10] K—تفت [11] I, IV—بدرگاه VI—بنزدیک [12] K—خسرو [13] Л, K—доб. و [14] K—رفت [15] K, I, IV, VI—چنین گفت برزویرا [16] I, IV—رسد [17] VI—برد [18] K, I, IV—چنین داد برزوی پاسخ VI—چنین گفت برزوی دانا [19] K, I, IV, VI—доб. و [20] K—پوزش [21] Л—نه‌دسد (!) [22] IV—که ماند ز من در جهان یادگار VI—бб. 3440—3441 оп.; I—бб. 3440—3442 оп. [23] K—доб. б. 3445. [24] K—برین گونه I—گشاده کند رنج VI—برین بند

نخستین در[1] از من کند یادگار / بفرمان پیروزگر شهریار
بدان تا پس از مرگ من در جهان / ز داننده[2] رنجم نگردد نهان
بدو گفت شاه این بزرگ آرزوست / بر اندازهٔ[3] مرد آزاده خوست[4]
ولیکن[5] برنج تو اندر خورست / سخن گرچه[6] از پایگه[7] برترست[8]
بوزرجمهر آن زمان شاه گفت / که این آرزو را[9] نشاید[10] نهفت
نویسنده از کلک چون خامه کرد / ز برزوی یک در سر[11] نامه کرد
نبشت او بران نامهٔ[12] خسروی / نبود آن زمان خط جز پهلوی[13]
همی بود با ارج[14] در گنج شاه / بدو ناسزا کس نکردی نگاه
چنین تا بتازی سخن راندند / ورا[15] پهلوانی همی خواندند
چو مامون[16] روشن‌روان[17] تازه کرد / خور روز[18] بر دیگر اندازه کرد
دل موبدان داشت و رای کیان / ببسته[19] بهر دانشی بر[20] میان[21]
کلیله[22] بتازی شد از پهلوی / بدین[23] سان که اکنون همی بشنوی
بتازی همی بود تا گاه نصر / بدانگه که شد در[24] جهان شاه نصر[25]
گرانمایه بوالفضل دستور اوی[26] / که اندر سخن بود گنجور اوی[26]
بفرمود تا پارسی و[27] دری / نبشتند[28] و[29] کوتاه شد داوری
وزان[30] پس چو پیوسته[31] رای آمدش / بدانش خرد[32] رهنمای آمدش

---

1 K—که 2 IV, VI—بداننده 3 I, IV, VI—نه اندازهٔ 4 I, IV—سالار خوست [IV—جوست]
5 K—بگیتی 6 K—هرچه 7 Л—بارگه 8 VI—доб.:

نویسندهٔ نامهٔ خسروی * چو بنوشت آن خط بر پهلوی

9 Л—آرزویرا K—آرزو زو 10 K, I, IV—نباید 11 I, IV—سخن 12 K—کاغذ I—نبشته ابر نامهٔ IV—نبشتند با نامهٔ IV—نوشتند بر نامهٔ 13 K—نبد آن حکایت بجز پهلوی VI—б. оп. 14 I, IV, VI—نگه داشت همیدون 15 I, IV, VI—ازان 16 VI—هارون Б—و بقی کذلك الی زمان امیر المؤمنین المنصور ثانی 17 K—خرد I, IV—جهان 18 Л—چنین نامه I, IV—خور و ماه 19 K—ببستی I, IV—نبشته 20 K—در 21 I, IV—عیان 22 VI—здесь и везде کلیّه 23 I, IV—برین VI—بدان 24 I, IV—بد بر VI—زین 25 IV—عصر 26 Л, VI—او 27 K, VI—تا 28 Л, I, IV, VI—بگفتند 29 VI—و оп. 30 K—ازین 31 I, IV—بنشست VI—بشنید 32 K—سخن I, IV, VI—برو بر خرد

همی خواست تا[1] آشکار و نهان / ازو[2] یادگاری بود در جهان
گزارنده را پیش[3] بنشاندند / همه[4] نامه بر رودکی[5] خواندند
بپیوست گویا پراگنده را / بسفت این چنین درّ آگنده را
بدان[6] کو سخن راند[7] آرایشست / چو ابله بود جای بخشایشست
حدیث پراگنده بپراگند / چو پیوسته شد جان و مغز آگند
جهاندار تا جاودان زنده باد / زمان و زمین پیش او بنده باد[8]
از اندیشه دلرا مدار ایچ تنگ[9] / که دوری تو از روزگار درنگ[10]
گهی بر فراز و[11] گهی بر[12] نشیب / گهی با مراد[13] و گهی[14] با نهیب
ازین دو یکی نیز[15] جاوید نیست / بدون ترا راه[16] امید نیست
نگه کن کنون کار[17] بوزرجمهر / که از خاک بر شد بگردان سپهر
فراز[18] آوریدش بخاک نژند / همان کس که بردش بابر[19] بلند[20]

[داستان کسری با بوزرجمهر][21]

چنان بد[22] که کسری بدان روزگار / برفت از مداین ز بهر شکار
همی تاخت با[23] غرم و آهو بدشت / پراگنده شد غرم و او مانده[24] گشت
ز هامون بر[25] مرغزاری رسید / درخت و گیا دید و هم سایه دید[26]

---

[1] I, IV, VI—از [2] I, IV, VI—کزو [3] VI—گزارندهٔ زود [4] Л—همی [5] K—زوزنی IV—دان VI—نامهٔ رودکی VI—نامه‌را پیش [6] K, VI—بران I, IV—هران [7] I, IV—داند VI—دان
[8] K—доб.:

من از شاه محمود خرم شدی * اگر رایش از حالم آگه بدی
بگیتی درون تا که آید فراز * گهی در نشیب و گهی در فراز

[9] Л—بند باندیشه دلرا مکن هیچ بند [10] Л—گزند T—دورنگ [11] I, IV—بر فرازی [12] K—رای [13] I, IV, VI—نامدار [14] K—گه باخرامی و گه با VI—доб. بافرازی و گه با [15] I, IV, VI—بند [16] Л—رای و [17] Л—رای [18] K, I, IV, VI—فرود [19] VI—برابر [20] K, I, IV, VI—обратный порядок мисра. [21] K—آزار کسری از بوزرجمهر I—بند کردن شاه بوزرجمهررا و سبب آن IV—سبب رنجیدن VI—گفتار اندر داستان آزار رساندن کسری بوزرجمهر حکیم‌را [22] K—دان [23] I, IV, VI—بر [24] VI—سست [25] K—доб. چو [26] IV—доб. заголовок: آغاز داستان کسری از برزیجمهر

همی راند با شاه بوزرجمهر / ز بهر پرستش هم از بهر مهر
فرود آمد از بارگی شاه نرم / بدان تا کند بر گیا چشم[1] گرم
ندید از پرستندگان هیچ[2] کس / یکی خوب رخ ماند[3] با شاه[4] بس
بغلتید چندی[5] بران[6] مرغزار / نهاده[7] سرش مهربان بر کنار
همیشه ببازوی آن شاه بر[8] / یکی بند بازو بدی پر[9] گهر[10]
برهنه شد از جامه[11] بازوی او / یکی مرغ رفت از هوا سوی او[12]
فرود آمد از ابر مرغ[13] سیاه / ز پرواز شد تا ببالین[14] شاه
ببازو نگه کرد و گوهر[15] بدید / کسی را بنزدیک او برندید[16]
همه لشکرش گرد آن مرغزار / همی‌گشت هر کس ز بهر شکار[17]
همان شاه تنها بخواب اندرون / نه بر گرد او بر کسی رهنمون
چو مرغ سیه بند بازوی بدید / سر درز آن گوهران بردرید
چو بدرید گوهر یکایک بخورد / همان درّ خوشاب و یاقوت زرد
بخورد و ز بالین او[18] برپرید / همانگه ز دیدار شد ناپدید
دژم گشت زان[19] کار[20] بوزرجمهر / فروماند از[21] کار گردان سپهر
بدانست کآمد بتنگی نشیب / زمانه بگیرد فریب و نهیب[22]
چو بیدار شد شاه و اورا بدید / کزان[23] سان[24] همی لب بدندان گزید[25]
گمانی چنان برد کورا بخواب / خورش کرد بر پرورش بر[26] شتاب
بدو گفت کای[27] سگ ترا این[28] که گفت / که پالایش طبع بتوان نهفت

[1] K—بیاساید از راه [2] I, IV—ایچ [3] VI—بود [4] VI—доб. و [5] K, I, IV—چندان [6] VI—دران [7] K—گرفته [8] K, I, IV—داننده بر VI—آن نامور [9] VI—از [10] I, IV—доб.: ببازو نگه کرد و گوهر ندید * یکی آشنارا ز لشکر ندید [11] K, VI—خواب [12] I, IV—б. оп. [13] K, I—مرغی IV—از اسب و مرغی [14] K, I, IV, VI—بپرید تا زیر [K—پیش] بالین [15] K, I, IV, VI—نگه کرد و آن بند بازو [16] K, I, IV, VI—سر بند آن گوهران بردرید [K—سر عقد] [17] K, I, IV, VI—бб. 3482—3484 оп. [18] I, IV, VI—بخورد آن همه پاک پس [19] K, I, IV, VI—ازان [20] VI—مرغ [21] K—ازان [22] I, IV—نگیرد نشیب از فریب VI—نگیرد ز هر کس فریب [23] K—کزین [24] I—گونه [25] VI—رخش گشت چون شنبلید [26] I—خورش پرورش کرد بروی T—خورش کرد بوزرجمهر از [27] K, I, IV, VI—ای [28] VI—مرد دانا

16-418

نه من اورمزدم وگر[1] بهمنم ز خاکست وز باد[2] و آتش تنم
جهاندار چندی زبان رنجه کرد ندید ایچ پاسخ جز از[3] باد سرد
بپژمرد بر جای بوزرجمهر ز شاه و ز کردار[4] گردان سپهر
که بس زود دید آن[5] نشان نشیب[6] خردمند[7] خامش بماند از نهیب
همه گرد بر گرد آن مرغزار سپه بود و[8] اندر میان شهریار[9]
نشست از بر اسب کسری بخشم ز ره تا در کاخ نگشاد چشم
همه ره زدانا همی[10] لب گزید[11] فرود آمد از باره[12] چندی ژکید[13]
بفرمود تا روی[14] سندان[15] کنند بداننده بر کاخ زندان کنند
دران[16] کاخ بنشست بوزرجمهر ازو برگسسته جهاندار مهر[17]
یکی خویش بودش دلیر و جوان پرستندهٔ شاه نوشین‌روان
بهر جای با شاه[18] در کاخ بود بگفتار با شاه گستاخ بود
بپرسید یک روز بوزرجمهر ز پروردهٔ شاه[19] خورشید چهر
که اورا[20] پرستش همی چون کنی بیاموز تا کوشش افزون کنی
پرستنده گفت ای سر موبدان چنان دان[21] که امروز شاه ردان[22]
چو از خوان برفت آب بگساردم[23] زمین ز آبدستان مگر یافت نم[24]
نگه سوی من بنده زان[25] گونه کرد که گفتم[26] سرآمد مرا خواب و خورد[27]
جهاندار چون گشت با من درشت مرا سست شد آبدستان بمشت
بدو دانشی گفت آب آر خیز[28] چنان چون[29] که بر دست شاه آب ریز

---

1 K—ویا 2 VI—آب 3 VI—بجز 4 K—گردنده 5 K—او 6 I—فریب 7 Л—خرمند(?) 8 Л—و оп. 9 K—доб.:
بیازو نگه کرد و گوهر ندید * یکی آشنا را ز لشکر ندید
10 VI—همه 11 I, IV, VI—مکید 12 I, IV, VI—اسب 13 K—از اسب و فرمان گزید 14 Л, K, VI—доб. و 15 VI—زود درمان 16 K, I, IV, VI—بدان 17 K—ز پرورده شاه خورشید چهر I, IV, VI—بدید آن پر آژنگ روی سپهر 18 K, I, IV—[K—با خویش] شب و روز با شاه 19 K—ازان مرد با فرّ 20 K—شه‌را 21 VI—بُد 22 I, IV, VI—نوشین‌روان 23 K—بسپاردم 24 K, I, IV—[K—بیازاردم] زمین داستانرا نیازاردم VI—همی ز آب دستان بیازاردم 25 I, IV, VI—سوی من ببد روی ازان 26 VI—گفتی 27 Л, I, IV, VI—б. переставлен с пред. б. 28 K—تو آب تیز 29 K, I, IV, VI—هم

بیاورد مرد جوان آب گرم — همی ریخت بر دست او نرم نرم[1]
بدو گفت کین بار[2] بر دستشوی[3] — تو با[4] آب جو هیچ تندی[5] مجوی[6]
چو لب را بیالاید[7] از بوی خوش — تو از ریختن آبدستان نکش[8]
چو روز دگر شاه نوشین روان — بهنگام خوردن بیاورد خوان[9]
پرستنده‌را دل پر اندیشه گشت — بدان[10] تا دگر بار بنهاد تشت
چنان هم چو داناش فرموده بود — نه کم کرد ازان نیز و نه برفزود[11]
بگفتار دانا فرو ریخت آب — نه نرم و نه از ریختن[12] برشتاب
بدو گفت شاه ای فزاینده مهر — که گفت این ترا گفت[13] بوزرجمهر
مرا اندرین دانش او داد راه — که بیند همی این[14] جهاندار شاه[15]
بدو گفت رو پیش دانا بگوی — کزان[16] نامور جاه[17] و آن آبروی
چرا جستی از برتری کمتری[18] — ببد گوهر و[19] ناسزا داوری[20]
پرستنده بشنید و[21] آمد دوان — بر خال[22] شد تند و[23] خسته روان[24]
ز شاه آنچ بشنید با او[25] بگفت — چنین یافت زو پاسخ اندر نهفت
که حال[26] من از حال[26] شاه جهان — فراوان بهست آشکار و نهان
پرستنده برگشت و[27] پاسخ ببرد — سخنها یکایک برو[28] برشمرد
فراوان[29] ز پاسخ برآشفت شاه — ورا بند فرمود و تاریک چاه

---

[1] K, I, IV—دانده نرم VI—б. оп. [2] K—(?)ابنا VI—ازین بار [3] I—کن [4] K—بر IV—با [5] K—ایچ ننگی [6] I—مکن [7] K—بببار آید I—چو اینرا بیالایی оп. (метр нарушен). [8] Л, K—(!) دکش I, IV, VI—بکش; Б—وحین یمسح شفتیه بالطیب فلا تقطع الماء بل استمر علی إفراغه رهوا رهوا کما کنت تفرغه [9] K, I, IV, VI—б. оп.; Б—و لمّا قدم الطست فی یوم الثانی [10] I—بران [11] K, I, IV, VI—б. оп. [12] Л, VI—بر خویشتن [13] Л, K—چه گفتت VI—جز که جزین نیز [14] Л, K, VI—پرستنده گفت ای [15] Л, K, VI—обратный порядок мисра. [16] Л—ازان [17] K, VI—جای IV—چاه [18] K—کهتری [19] Л—و оп. [20] VI—
بگو گر ترا آرزو در سرست * وگر در دلت آرزو دیگرست
[21] VI—و оп. [22] Л—ببد حال VI—بران کاخ [23] K—نیک [24] I, IV, VI—تنگ بسته میان [25] I, IV—وی [26] VI—جای [27] VI—و оп. [28] K—فراوان ابر خال او I, IV—فراوان بره [29] K—زمانی بر شاه شد حال او VI—خال را

دگر باره پرسید زان[1] پیشکار — که چون دارد[2] آن کم‌خرد روزگار
پرستنده آمد پر از آب چهر — بگفت آن سخنها ببوزرجمهر
چنین داد پاسخ بدو[3] نیکخواه — که روز من آسانتر از روز شاه
فرستاده برگشت و آمد چو باد — همه پاسخش کرد بر شاه یاد
ز پاسخ برآشفت و شد چون پلنگ — ز[4] آهن تنوری بفرمود تنگ
ز پیکان وز[5] میخ گرد اندرش[6] — هم از بند آهن نهفته[7] سرش
بدو اندرون جای دانا گزید — دل از مهر دانا بیکسو کشید[8]
نبد روزش آرام و شب جای خواب — تنش پر ز سختی دلش پر شتاب
چهارم چنین گفت شاه جهان[9] — ابا پیشکارش سخن در نهان[10]
که یک بار نزدیک دانا گذار — ببر زود پیغام و پاسخ بیار[11]
بگویش که چون بینی اکنون تنت — که از میخ تیزست پیراهنت[12]
پرستنده آمد بداد آن پیام — که بشنید زان[13] مهتر خویش[14] کام
چنین داد پاسخ بمرد جوان — که روزم به از روز نوشین‌روان
چو برگشت و پاسخ بیاورد مرد — ز گفتار شد شاه را روی زرد
ز[15] ایوان یکی راستگویی گزید — که گفتار دانا بداند شنید
ابا او یکی مرد[16] شمشیر زن — که دژخیم بود اندران انجمن
که رو تو بدین بدنهادرا[17] بگوی — که گر پاسخت را بود رنگ و بوی
وگر نه که[18] دژخیم با تیغ تیز — نماید ترا گردش رستخیز
که گفتی که زندان به از تخت شاه — تنوری پر از میخ با[19] بند و چاه[20]

---

1 K, I, IV — ازین VI — ازان 2 I, IV — راند VI — دارم 3 K — بدین I, IV, VI — بدان
4 VI — از 5 K — زده IV, VI — و از 6 VI — کرد از برش 7 VI — گرفته 8 I, IV — б. оп.
9 K, I, IV — با پیشکار 10 K, I, IV — که پیغام بگزار و پاسخ بیار 11 K, I, IV — б. оп.
12 I, IV — б. оп. 13 K, I, IV, VI — ازان 14 VI — شاد 15 K, VI — از 16 K, I, IV — یکی با فرستاده
VI — ابا او فرستاد 17 K, I, IV, VI — بدین بخت بدرا [K — (!) شوم رو را] 18 K — به I, IV —
نیست 19 K — واز IV — و هم VI — هم از میخ صندوق و هم 20 I — повторяет первое мисра
и доб.:

هم از میخ و صندوق وز بند و چاه * که گفتی که زندان به از تخت شاه

بیامد بگفت آنچ بشنید مرد — شد از درد دانا دلش پر ز درد[1]
بدان پاکدل گفت بوزرجمهر — که ننمود هرگز بما[2] بخت چهر[3]
چه با گنج و[4] تختی[5] چه با رنج سخت — ببندیم هر دو بناکام رخت[6]
نه این پای دارد بگیتی[7] نه آن — سر آید همی نیک و بد بی‌گمان[8]
ز[9] سختی گذر کردن آسان بود — دل تاجداران هراسان بود
خردمند و دژخیم باز آمدند — بر شاه گردن فراز آمدند
شنیده بگفتند با شهریار — دلش گشت زان[10] پاسخ او فگار[11]
بایوانش بردند زان[12] تنگ جای — بدستوری پاکدل رهنمای
برین نیز بگذشت چندی سپهر — پر آژنگ شد[13] روی بوزرجمهر
دلش تنگ‌تر گشت[14] و باریک شد — دو چشمش ز[15] اندیشه تاریک شد
چو با گنج رنجش برابر نبود[16] — بفرسود ازان درد و در غم بسود[17]
چنان بد که قیصر بدان چندگاه — رسولی فرستاد نزدیک شاه
ابا نامه و هدیه و با نثار — یکی درج و[18] قفلی برو[19] استوار
که با شاه[20] کنداوران و ردان — فراوان بود[21] پاکدل موبدان
بدین[22] قفل و این درج[23] نابرده دست — نهفته بگویند چیزی که هست[24]

---

[1] I, IV—б. оп. [2] K—مرا [3] VI—مهر [4] Л—و оп. [5] I, IV, VI—تخت و [6] I, IV, VI—هر گونه ناکام رخت K, I, IV—б. переставлен со след. б. и K—доб.:

همی کاهد از رنج من روزگار * چو آسانی و کام از شهریار

[7] K, I, IV, VI—بگردش [8] Л—در گمان VI—مرا بد بدیها بی‌گمان (метр нарушен). [9] IV—به [10] VI—ازان [11] K, I, IV—بترسید شاه از بد روزگار VI—آرام دار [12] K, I, IV, VI—ازان [13] VI—بد [14] I—تنگ برگشت [15] VI—از [16] Л, VI—نمود [17] K—یزدان دل ناپسود I, IV—رنج وز غم بسود K—доб.:

برین نیز چندی زمانه بگشت * چه بر تخت کسری چه بر تیره دشت

Доб. заголовки: Л—آمدن رسول قیصر پیش کسری I—سوال کردن رسول قیصر از کسری IV—آمدن رسول قیصر بنزد کسری و سوال کردن VI—آوردن رسول قیصر درجی پیش کسری [18] Л—و оп. [19] K—بران [20] K, I, IV, VI—ای شاه [21] K, I, IV, VI—ترا [22] K—برین [23] K, IV, VI—درج و این قفل [24] I—с этого б. начинается большая лакуна (вырваны листы), которая поглощает 1400 с лишним бб.

فرستیم باژ ار بگویند راست / جز از باژ چیزی که آیین ماست
گر ایدونک زین[1] دانش ناگزیر / بماند دل موبد[2] تیزویر
نباید که خواهد ز ما باژ شاه[3] / نراند بدین[4] پادشاهی سپاه[5]
برین گونه دارم[6] ز قیصر پیام / تو پاسخ گزار آنچ آیدت کام[7]
فرستاده را گفت شاه جهان / که این هم نباشد ز یزدان[8] نهان
من از فرّ او این[9] بجای[10] آورم / همان مرد پاکیزه رای[11] آورم
یکی[12] هفته ایدر ز می[13] شاد باش / برامش دل‌آرای و آزاد[14] باش
ازان[15] پس بران[16] داستان خیره ماند / بزرگان و فرزانگان را[17] بخواند
نگه کرد[18] هر یک[19] ز هر[20] باره ای / که سازد مر آن[21] بندرا چاره ای
بدان[22] درج و قفلی چنان بی‌کلید[23] / نگه کرد و[24] هر موبدی بنگرید
ز دانش سراسر بیکسو شدند / بنادانی خویش خستو[25] شدند
چو گشتند یک[26] انجمن ناتوان / غمی شد دل شاه نوشین روان
همی گفت کین راز[27] گردان سپهر / بیارد باندیشه[28] بوزرجمهر
شد از درد دانا دلش پر ز درد / برو پر ز چین کرد و رخساره زرد[29]
شهنشاه چون دید ز[30] اندیشه رنج / بفرمود تا جامه دستی[31] ز گنج
بیاورد گنجور و[32] اسبی گزین / نشست شهنشاه کردند زین
بنزدیک دانا فرستاد و گفت / که رنجی که دیدی نشاید[33] نهفت
چنین راند[34] بر سر سپهر بلند / که آید[35] ز ما بر تو چندی[36] گزند

---

[1] VI—ازین [2] K—مردم [3] IV, VI—باژ و ساو [4] IV—برین [5] IV—شتاو VI—چو با ما بدانش ندارند تاو [6] IV, VI—آمد [7] Л—آید ز کام IV—بایدت کام [8] Л—بیزدان VI—نماند بما بر [9] Л—از فره اینرا IV—فر و آیین VI—فر یزدان [10] Л—بجا [11] Л—موبد پاکرا [12] IV—تو یک [13] K—بمن IV, VI—بمی [14] Л, VI—با داد [15] IV—وزان VI—وزین [16] K, IV—بدان [17] VI—دانندگانرا [18] K—بیاورد [19] VI—کس [20] Л, K, VI—بهر [21] VI—که برسازد آن [22] K, IV—بران [23] VI—و رومی کلید [24] VI—و оп. [25] IV—یکسو (нет рифмы). [26] IV, VI—ازان [27] K—کردار IV, VI—این راز [28] VI—بیابد از اندیشه [29] K, IV, VI—б. оп. [30] K, IV—از [31] Л—لختی [32] VI—و оп. [33] Л—دبایـد(!) IV, VI—بباید [34] K—رفت [35] IV—آمد [36] K, VI—چندین

زبان تو مغز مرا کرد تیز — همی با تن خویش کردی ستیز
یکی کار پیش آمدم[1] ناگزیر — کزان بسته[2] آمد[3] دل تیزویر[4]
یکی درج زرین[5] سرش بسته خشک — نهاده برو[6] قفل و[7] مهری ز مشک
فرستاد قیصر بر[8] ما ز روم — یکی موبدی نامبردار بوم
فرستاده گوید که سالار گفت — که این راز پیدا کنید از نهفت
که این درج را چیست اندر نهان — بگویند فرزانگان جهان[9]
بدل گفتم این[10] راز پوشیده چهر — ببینند[11] مگر جان[12] بوزرجمهر
چو بشنید بوزرجمهر این سخن — دلش پر[13] شد از[14] رنج و درد کهن[15]
ز زندان بیامد سر و تن بشست — بپیش جهانداور آمد[16] نخست
همی بود ترسان ز[17] آزار شاه — جهاندار پر خشم و او بیگناه[18]
شب تیره و روز پیدا نبود[19] — بدان[20] سان که پیغام خسرو شنود[21]
چو خورشید بنمود تاج از فراز — بپوشید روی شب تیره باز[22]
باختر[23] نگه کرد بوزرجمهر — چو خورشید رخشنده بد[24] بر سپهر[25]
بآب خرد چشم دلرا بشست — ز دانندگان استواری بجست
بدو گفت بازار من خیره گشت — چو چشمم ازین[26] رنجها تیره گشت
نگه کن که پیشت که آید[27] براه — ز حالش بپرس ایچ نامش[28] مخواه[29]
براه آمد از خانه بوزرجمهر — همی رفت پویان[30] زنی خوب چهر[31]
خردمند بینا بدانا[32] بگفت — سخن هرچ بر[33] چشم او بد نهفت

1 K—آمدت 2 K—تنگ IV—تیر 3 VI—گردد 4 K, IV, VI—مرد پیر 5 Л—زر بر 6 Л—بران 7 Л—و оп. 8 IV, VI—سوی 9 IV, VI—و کیان 10 Л—گفت کین 11 K, IV, VI—نبینند 12 VI—رای 13 K, VI—نو 14 IV—دژم شد ازان 15 Л—б. переставлен с предыдущим б. 16 VI—جهان‌آفرین شد 17 K, IV, VI—از 18 K—б. помещен перед б. 3590. 19 K, IV, VI—بیدار بود 20 K, IV, VI—بران 21 K, IV, VI—سالار بود K, IV—б. переставлен со след. б. 22 IV—دیرباز VI—دیریاز 23 K—در اختر 24 K, IV—شد 25 K, IV—обратный порядок мисра; VI—б. оп. 26 K—بدین IV—اندرین 27 IV, VI—آن [IV—این] کیست کاید 28 Л—مگوی و مپرس ایچ از من K, IV—نگوی و مپرس ایچ و نامش VI—وز نامش (в тексте по T). 29 IV, VI—بخواه IV—доб. заголовок: آشکار کردن بوزرجمهر سوال قیصر روم‌را 30 Л, K, VI—گویا 31 VI—پر ز مهر 32 IV—دانا ببینا 33 Л—در

چنین گفت پرسنده را[1] راه‌جوی / که بپژوه[2] تا دارد این ماه شوی
زن پاکدامن بپرسنده گفت[3] / که شویست و[4] هم کودک اندر نهفت
چو بشنید داننده گفتار زن / بخندید[5] بر بارهٔ[6] گامزن
همانگه زنی[7] دیگر آمد پدید / بپرسید چون ترجمانش بدید[8]
که ای زن ترا بچه و شوی هست / وگر یک تنی[9] باد داری بدست
بدو گفت شویست اگر بچه نیست / چو پاسخ شنیدی بر من مه‌ایست
همانگه سدیگر زن آمد پدید[10] / بیامد بر او بگفت و شنید[11]
که ای خوب‌رخ کیست انباز[12] تو / برین[13] کش[14] خرامیدن و ناز تو
مرا[15] گفت هرگز نبودست شوی / نخواهم که پیدا کنم نیز روی[16]
چو بشنید بوزرجمهر این سخن / نگر تا چه اندیشه افگند بن
بیامد دژم روی تازان براه / چو بردند جوینده‌را[17] نزد شاه
بفرمود تا رفت نزدیک تخت / دل شاه کسری غمی گشت سخت
که داننده‌را چشم بینا[18] ندید / بسی باد سرد از جگر برکشید
همی کرد پوزش ازان[19] کار شاه / کزو داشت[20] آزار بر بیگناه
پس از روم[21] و قیصر زبان برگشاد / همی‌کرد زان[22] قفل و زان[23] درج یاد
بشاه جهان گفت بوزرجمهر / که تابان بدی تا بتابد[24] سپهر
یکی انجمن باید[25] از بخردان / فرستادهٔ قیصر و[26] موبدان
نهاده همی درج در پیش شاه / بپیش بزرگان جوینده راه[27]
بنیروی یزدان که اندیشه داد / روان مرا راستی[28] پیشه داد

---

1 Л, K— بـا
2 VI— وا پرس
3 Л— زن پاکرا خود بپرسید و گفت
4 K— و оп.
5 K, VI— بجنبید
6 IV— جرمهٔ
7 IV— زن
8 Л— زو ترجمان چون شنید
9 Л— خود همی
10 K, IV, VI— براه Б— ثم ظهرت له امرأة أخرى
11 K, IV, VI— [VI— بزودی] همان نیکخواه
12 IV— همباز
13 K, IV, VI— بدین
14 VI— خوش
15 Л— بدو
16 IV, VI— ببیند مرا شوی روی
17 K— داننده‌را VI— گوینده‌را
18 IV— پیدا
19 K, VI— بدان IV— بران
20 Л— گشت
21 VI— درج
22 IV— ازان VI— از
23 K— از VI— زان گونه
24 VI— بزی تا بماند
25 Л— باشد
26 IV— درج و هم VI— فرستاده و چیز و هم
27 Л— б. оп.
28 Л— روشنی

بگویم بدرج اندرون هرچ هست — نسایم[1] بران قفل و آن درج[2] دست[3]
اگر تیره[4] شد چشم[5] دل روشنست — روانرا ز دانش همی[6] جوشنست
ز گفتار او شاد شد شهریار — دلش تازه شد چون گل اندر بهار
از اندیشه شد شاهرا پشت راست — فرستاده و[7] درج‌را پیش خواست
همه موبدان و ردانرا بخواند — بسی دانشی[8] پیش دانا نشاند[9]
ازان[10] پس فرستاده‌را گفت شاه — که پیغام بگزار و پاسخ بخواه
چو بشنید رومی زبان برگشاد — سخنهای قیصر همه[11] کرد یاد
که گفت از[12] جهاندار پیروز[13] جنگ — خرد باید و دانش[14] و نام و ننگ
ترا فرّ و برز[15] جهاندار هست — بزرگی و دانایی و زور دست
همان بخرد و[16] موبد[17] راه‌جوی — گو[18] برمنش کو بود شاه‌جوی[19]
همه پاک در بارگاه تواند — وگر در جهان نیکخواه تواند
همین درج با قفل و مهر و نشان — ببینند بیدار دل سرکشان[20]
بگویند روشن که زیر نهفت[21] — چه چیزست وآن با خرد هست[22] جفت
فرستیم زین[23] پس بتو[24] باژ و ساو — که این مرز دارند با باژ تاو[25]
وگر باز مانند[26] ازین مایه چیز — نخواهند[27] ازین مرزها[28] باژ نیز

---

1 K—بسایم 2 K, IV, VI—مهر 3 IV—доб.:

هم از موبدان و بخردان راه‌جوی * گوان و دلیران و هم ماه‌روی
همه پاک در بارگاه تواند * وگر در جهان نیکخواه تواند

4 Л—دیده VI—چشم 5 VI—تیره 6 Л, IV, VI—همان 7 VI—فرستادهٔ 8 IV—چو بیدانشان
9 Л—ایشان براند VI—ببیدانشی پیش موبد نشاند Л—доб.:

نهادند پس درج نزدیک شاه * چه پیش بزرگان داننده راه

10 IV, VI—وزان 11 K, IV, VI—همی 12 Л, K—کار VI—ز کار 13 VI—بیرون ز 14 VI—کوشش 15 VI—زور 16 IV, VI—پر خرد 17 K—доб. و 18 K, IV—گوی 19 IV—راه گوی VI—گوان دلیران و هم راست گوی 20 IV—بخردان VI—بیدار سرکشان 21 VI—آنرا که اندر نهفت 22 Л—با جان پاکیزه IV—به آن کنید تاجان VI—گشت 23 K—زان 24 IV, VI—هم زین نشان 25 VI—که با دانشت ما نداریم تاو 26 K—(!) ماندد IV, VI—مانید 27 IV, VI—مخواهید 28 IV, VI—مرز ما

چو دانا ز گوینده[1] پاسخ[2] شنید   زبان برگشاد آفرین گسترید
که همواره شاه جهان شاد باد   سخن دان[3] و با بخت و با داد[4] باد
سپاس از خداوند خورشید و ماه   روانرا بدانش نماینده راه
ندانند جز او[5] آشکارا و راز   بدانش مرا آز و او بی‌نیاز[6]
سه دُرّست رخشان بدرج اندرون   غلافش[7] بود زآنچ[8] گفتم برون[9]
یکی سفته و دیگری نیم سفت   دگر[10] آنک آهن ندیدست جفت
چو بشنید دانای رومی کلید   بیاورد و نوشین‌روان بنگرید
نهفته یکی حقه بد در میان   بحقه درون پردهٔ[11] پرنیان
سه گوهر بدان حقه[12] اندر نهفت   چنان هم که دانای ایران بگفت[13]
نخستین ز گوهر یکی سفته بود   دوم نیم سفت و سیم[14] نابسود
همه موبدان آفرین خواندند   بدان دانشی گوهر افشاندند
شهنشاه رخساره بی‌تاب[15] کرد   دهانش پر از دُرّ خوشاب کرد
ز کار گذشته دلش تنگ شد   بپیچید و رویش پر آژنگ شد
که با او چرا کرد چندان جفا   ازان پس کزو دید مهر[16] و وفا
چو دانا رخ شاه پژمرده یافت[17]   روانش بدرد اندر آزرده یافت[17]
برآورد گوینده راز از نهفت   گذشته همه پیش کسری بگفت
ازان بند بازوی[18] و مرغ سیاه   از[19] اندیشهٔ گوهر و خواب[20] شاه[21]
بدو گفت کین بودنی کار بود   ندارد پشیمانی و درد سود
چو آرد[22] بد و نیک رای سپهر   چه شاه و چه موبد[23] چه بوزرجمهر
ز تخمی که یزدان باختر بکشت[24]   ببایدش بر تارک ما نبشت[25]

---

1 IV—دانای گوینده 2 VI—چونان 3 VI—سخنگوی 4 K—بخت آزاد IV—سخنگوی با بخت همزاد 5 IV, VI—بداند همه 6 K—همان مردم سرفراز 7 Л—خلافش VI—غلیفش 8 K, IV, VI—ز آنکه 9 K, IV, VI—فزون 10 K, IV—یکی 11 VI—بارهٔ 12 K—بحقه بد IV, VI—پرده 13 K—б. помещен после б. 3640. 14 K—سوم IV—سیوم نیم سفته VI—نیم سفته دگر 15 K, VI—پرتاب 16 IV—مهر دید 17 IV, VI—دید 18 K, IV—بند بازو 19 IV—ز 20 K—کهتر و حال IV—کهتر و خواب 21 VI—б. оп. 22 IV, VI—آید 23 K—کهتر 24 IV—بر اختر بکشت VI—ترا خیره گشت 25 Л, IV, VI—نوشت

دل شاه نوشین‌روان شاد باد   همیشه ز درد و غم آزاد باد
اگر چند باشد[1] سرافراز شاه   بدستور گردد دلارای گاه
شکارست[2] کار شهنشاه و رزم[3]   می و[4] شادی و بخشش و داد و بزم[5]
بداند که شاهان چه کردند پیش   بورزد بدان[6] همنشان رای[7] خویش[8]
ز آگندن[9] گنج و رنج سپاه   ز آزرم[10] گفتار وز داد خواه[11]
دل و جان دستور باشد برنج   ز اندیشهٔ کدخدایی و گنج[12]

* *
*

چنین بود تا گاه نوشین‌روان   همو بود شاه و همو پهلوان
همو بود جنگی و موبد همو[13]   سپهبد همو بود و بخرد همو[14]
بهر جای کارآگهان داشتی   جهانرا بدستور نگذاشتی
ز بسیار و اندک ز کار جهان   بد و نیک زو[15] کس نکردی نهان
ز کارآگهان موبدی[16] نیکخواه   چنان بد که برخاست بر پیش‌گاه[17]
که گاهی گنه[18] بگذرانی همی   ببد نام آن کس نخوانی[19] همی
هم اینرا[20] دگر باره آویزشست[21]   گنهکار اگر چند با پوزشست[22]
بپاسخ چنین بود توقیع[23] شاه   که آن کس که خستو شود[24] بر گناه[25]

---

[1] Л—باشی [2] VI—سه کارست [3] Л—بزم [4] IV—دگر VI—ابا [5] Л—رزم K—رای و بزم [6] K, IV—بران [7] K—ارز IV—راه VI—بورزند هم زان نشان‌کار [8] Доб. заголовки: Л, IV—توقیعات نوشین‌روان [IV—گفتار اندر] K—در ستایش سلطان محمود طاب ثراه [9] VI—پراگندن [10] IV—ز آزار و VI—ز آواز [11] K—бб. 3654—3655 оп. и вместо них доб. бб. 3814—3821, след. б.:

بگویم کنون داستان ردان * ز توقیع پیروز نوشین‌روان

и заголовок—در توقیعات شاه کسری [12] IV, VI—از اندیشه کردن فزونی بگنج [VI—گرانئ گنج] [13] K—همی IV—هم اوی [14] K—همو ورهو بدهمی IV—همو هیربد بد سپهبد هم اوی [15] K, IV, VI—ازو [16] IV, VI—موبد [17] K, IV, VI—برداشت روزی بشاه [VI—بگاه] VI—доб.:

بتوقیع پرسید و با شاه گفت * که بنگر که نامت نماند نهفت

[18] VI—گناهی که تو [19] VI—بخوانی [20] K—همورا IV—همانرا VI—همان‌گر [21] K, VI—پوششست [22] K—کوششست [23] Л—بد بتوقیع [24] Л—خشنود بد K—خشنود شد [25] VI—бб. 3663—3665 оп.

چو بیمار زارست و ما چون پزشک ز دارو گریزان و ریزان سرشک
بیک دارو ار او[1] نگردد درست روان از پزشکی نخواهیم شست[2]
دگر موبدی گفت انوشه[3] بدی بداد و دهش نیز تو شه[4] بدی
سپهدار گرگان[5] برفت از نهفت بپیشه درآمد[6] زمانی بخفت
بنه برد ار گیل[7] و او برهنه همی باز گردد ز بهر بنه
بتوقیع پاسخ چنین داد باز که هستیم ازان لشکری بی‌نیاز[8]
کجا پاسپانی کند بر سپاه ز بد خویشتن را ندارد نگاه
دگر گفت انوشه بدی[9] جاودان نشست و خور و خواب با موبدان
یکی نامور مایه‌دار[10] ایدرست[11] که گنجش ز گنج تو افزونترست[12]
چنین داد پاسخ که آری رواست که از فرّه[13] پادشاهی ماست[14]
دگر[15] گفت کای شهریار بلند انوشه بدی وز بدی[16] بی‌گزند
اسیران رومی که آورده‌اند بسی شیرخواره درو برده‌اند[17]
بتوقیع گفت آنچه[18] هستند خرد ز دست اسیران نباید[19] شمرد
سوی مادرانشان فرستید[20] باز بدل شاد وز[21] خواسته بی‌نیاز
نبشتند[22] کز روم صد[23] مایه‌ور همی باز خرّند[24] خویشان بزر
اگر باز خرند گفت از هراس بهر مایه‌داری یکی مایه کاس[25]

---

[1] K— بدارو یکی گر IV— او گر [2] Л— روان از پزشکی بخواهیم شستت K— روان از پزشکی دخواهیم سست(!) IV— روان از بزرگی نخواهیم سست (в тексте конъектура). [3] VI— نو شه [4] K— خردرا بگفتار توشه IV, VI— بگوشه [VI— راه] ز هر بد بهر سو [5] Л— سپهدار گردان K, IV, VI— ز گرگان Б— صاحب جیش جرجان [6] K— اندر آمد [7] K— سپه بود از کیل IV— بر دگر کیک VI— بر دگر گیل [8] Л— که از لشکر ما که شد بینیاز VI— доб. опущенные выше бб. 3664 и 3665. [9] Л— انوشه بود شاه تا K— شاها بمان VI— نوشه بزی [10] K— نامدار IV— مایه‌ور نامدار VI— مایه‌ور مالدار [11] Л— آمدست [12] Л— که دختش (!) ز گنج تو خوار آمدست [13] Л, K— آن افسر IV— доб. و [14] Л— خداست [15] K— یکی [16] Л— از بدی K— همیشه بدی و بدی [17] Л, IV— خوارند و پرورده‌اند K— شیرخوارند و زو برده‌اند [18] Л— چو گفتا VI— گفت آنکه [19] Л, VI— دماید (!) [20] IV— فرستیم [21] K— و از [22] Л, VI— نوشتند [23] IV, VI— سه [24] VI— جویند [25] K— یکی را سپاس IV— ماده کاس VI— ماست کاس
Б—бб. 3674—3686 оп.

فروشید[1] و افزون مجویید[2] نیز | که ما بی‌نیازیم ز[3] ایشان بچیز
بشمشیر خواهیم ز[4] ایشان گهر[5] | همان بدره و برده و سیم و زر
بگفتند کز مایه‌داران شهر | دو بازارگانند[6] کز شب دو بهر
یکی را نیاید سر اندر بخواب | از[7] آواز مستان و چنگ و رباب
چنین داد پاسخ گزین[8] نیست رنج | جز[9] ایشان هر آنکس که دارند گنج
همه همچنان شاد و خرّم زیند[10] | که آزاد باشند[11] و بی‌غم زیند[12]
نوشتند خطی کانوشه[13] بدی | همیشه ز تو دور دست بدی[14]
بایوان چنین گفت شاه یمن | که نوشین‌روان چون گشاید دهن
همه مردگان را[15] کند بیش یاد | پر از غم شود زنده‌را[16] جان شاد[17]
چنین داد پاسخ که از مرده یاد[18] | کند هرکی دارد خرد با نژاد
هر آنکس که از مردگان دل بشست | نباشد ورا نیکویها درست[19]
یکی[20] گفت کای[21] شاه کهتر پسر | نگردد همی گرد داد پدر
بریزد همی بر زمین بر[22] درم | که باشد فروشندهٔ[23] او دژم[24]
چنین داد پاسخ که این نارواست[25] | بهای[26] زمین هم فروشنده راست
دگر گفت کای شاه برترمنش | که دوری ز بیغاره و سرزنش
دلی داشتی پیش ازین[27] پر ز شرم | چرا شد برین‌سان بی آزرم و گرم[28]
چنین داد پاسخ که دندان نبود | مکیدن[29] جز از شیر پستان[30] نبود
چو دندان برآمد ببالید[31] پشت[32] | همی گوشت جویم چو گشتم درشت[33]

---

[1] Л—فرستید K—فروشند VI—فروشیم [2] Л, IV—ایدون مجوییید K—مجویند [3] K, IV, VI—از [4] K—از [5] Л—هنر IV, VI—نه شمشیر جوییمشان نه گهر [6] K, VI—بازارگانست [7] K, IV—ز [8] K, IV—که گر [9] Л—کز VI—از [10] IV, VI—زیید [11] K, IV, VI—بی آزار باشید [12] IV, VI—زیید [13] K, IV—روزی که که نوشه [14] VI—бб. 3686—3687 оп. [15] Л—مردمانرا [16] Л—بندهرا [17] VI—мисра оп. [18] VI—мисра оп. [19] Л—کنون یکثر ذکر الأموات Б—لم یستقم حاله IV—دوستی تندرست VI—همان دوستئ او درست Б—همی مهر اورا درست [20] K—چنین [21] IV—ای [22] IV—بر زمی [23] K—فروشنده بر [24] VI—бб. 3692—3693 оп. [25] K—بارواست [26] K, IV—بها و [27] K, IV—پیشتر [28] VI—бб. 3695—3697 оп.; Б—бб. 3695—3702 оп. [29] Л—مزیدن [30] Л, IV—درمان [31] Л—بباید K—نیارم [32] Л, K—نشست [33] Л—نگشتم درست K—گوش جوید ز گیتی درست

یکی گفت گیرم کنون[1] مهتری ... برای[2] و بدانش ز ما بهتری
چرا برگذشتی ز شاهنشهان ... دو[3] دیده برای[4] تو دارد جهان
چنین داد پاسخ که ما را خرد ... ز دیدار ایشان همی بگذرد
هش و[5] دانش و رای دستور ماست ... زمین گنج و اندیشه گنجور ماست
دگر گفت باز تو ای شهریار ... عقابی گرفتست روز شکار
چنین گفت کورا بکوبید[6] پشت ... که با مهتر خود چرا شد درشت
بیاویز پایش[7] ز دار بلند ... بدان تا بدو باز گردد گزند
که[8] از کهتران نیز در کارزار ... فزونی نجویند با[9] شهریار[10]
دگر نامداری ز کارآگهان ... چنین گفت کای شهریار[11] جهان
بشبگیر[12] بر زین بشد با سپاه ... ستاره شناسی بیامد[13] ز راه[14]
چنین گفت کای[15] مرد گردن فراز ... چنین لشکری[16] گشن و زین[17] گونه ساز
چو برکاشت[18] او پشت[19] بر شهریار[20] ... نبینند کس اورا بدین روزگار[21]
بتوقیع گفت آنک گردان سپهر ... گشادست با رای او چهر و مهر[22]
ببرزین سالار و گنج و سپاه ... نگردد تباه اختر هور و ماه
دگر موبدی گفت کز[23] شهریار ... چنین بود پیمان بیک روزگار[24]
که مردی گزینند فرخ نژاد ... که در پادشاهی بگردد بداد[25]
رساند بدین بارگاه آگهی ... ز بسیار و اندک بدی گر[26] بهی
گشسب سرافراز مردیست[27] پیر ... سزد گر بود دادرا[28] دستگیر[29]
چنین داد پاسخ که اورا ز آز[30] ... کمر بر میانست دور از نیاز[31]

---

[1] K—کرما که بر(!) IV, VI—که تو [2] VI—بداد [3] VI—که [4] VI—بروی [5] K—همان
[6] Л—بکوبند [7] K—بیاویزندش IV—اورا VI—برآویز اورا [8] IV, VI—کس [9] K, VI—بر
[10] IV—در روزگار [11] Л—چنان داد پاسخ بشاه [12] Л—که شبگیر [13] IV—برآمد [14] VI—براه
[15] Л—کین [16] Л—لشکر [17] K—ازین [18] Л—برکارد [19] K—پشت از [20] VI—بپیکار در بست با شهریار
[21] Л, VI—کردگار [22] VI—бб. 3710—3711 оп. [23] K—گر VI—کای
[24] VI—تویی داد فرمای و به روزگار [25] VI—б. оп. [26] K—و IV—یا VI—ز کار [27] VI—دبیران سرافراز
[28] VI—شاهرا [29] Л—б. переставлен с пред. б. [30] Л—آری رواست [31] Л—کمر بر میان بست زان سو که خواست

کسی را گزینید[1] کز[2] رنج خویش / بپرهیزد و باشدش[3] گنج خویش
جهاندیده مردی درشت و[4] درست / که او رای[5] درویش سازد نخست[6]
یکی گفت سالار خوالیگران / همی نالد از شاه وز مهتران
که آن چیز کو خود[7] کند آرزوی / سپارد همه[8] کاسه بر چار سوی
نبوید نیازد بدو نیز[9] دست / بلرزد دل[10] مرد خسرو پرست
چنین داد پاسخ که از بیش خورد / مگر آرزو باز گردد[11] بدرد
دگر گفت هر کس[12] نکوهش کند[13] / شهنشاه را چون پژوهش کند[14]
که بی لشکر گشن بیرون شود / دل دوستداران[15] پر از خون شود
مگر[16] دشمنی بد سگالد بدوی[17] / بباید بچاره بنالد بدوی[18]
چنین داد پاسخ که داد و خرد / تن پادشا را همی پرورد
اگر دادگر چند بی کس بود / ورا پاسبان راستی[19] بس بود
دگر گفت کای با خرد گشته جفت / بمبدان خراسان[20] سالار گفت
که گرزاسب را باز کرد او ز کار[21] / چه گفت اندرین کار[22] او شهریار[23]
چنین داد پاسخ که فرمان ما / نورزید و بنهفت[24] پیمان ما
بفرمودمش تا به[25] ارزانیان / گشاید در گنج سود و زیان
کسی کو دهش کاست[26] باشد[27] بکار[28] / بپوشد همه فرّهٔ[29] شهریار[30]

---

1 Л—ببینند K, VI—گزینند
2 Л, K, IV—که از
3 IV—تا باشدش VI—آگند
4 IV—درشتی VI—برای
5 Л—همه راه IV—همان رای VI—که او کار
6 K—доб. 22 бб. (бб. 3895—3917) из последующего эпизода (سخن پرسیدن موبد از نوشین روان).
7 IV, VI—چندانکه او خود [VI—خون]
8 IV—همی
9 VI—بسازیم هر گونه
10 IV—تن
11 IV—مکن آرزو تا نگردد
12 Л, IV, VI—کش
13 Л—بود VI—پژوهش کند
14 Л—بود VI—نکوهش کند
15 IV—دل و دست دانا
16 Л—وگر K—اگر
17 K—بروی VI—بدو
18 Л—بچاره بیارد بدو آرزوی K—بچاره بماند بروی(!) IV—بچاره بنالد بیاید بدوی VI—بدو
19 IV—در راستی پاسبان
20 K—جراساز(!)
21 K—که با هر کسی دادگر شهریار IV—که گر اسب ما باز گردد ز بار VI—ز راه
22 IV, VI—چه ببیند دران کار [VI—درین رای]
23 K—بزرگست و بخشنده و سازگار VI—نیزشاه
24 IV—ننهفت VI—بفروخت
25 Л—ز K—بفرمود تا پس به
26 K—راست IV, VI—کار
27 K—دادد(!)
28 VI—ورا
29 IV—کردهٔ
30 VI—мисра оп.

دگر گفت با هر کسی پادشا[1] بزرگست و بخشنده و پارسا[2]
پرستار دیرینه مهرک چه کرد که روزیش اندک شد و روی زرد
چنین داد پاسخ که او شد درشت بران[3] کردهٔ خویش بنهاد پشت
بیامد[4] بدرگاه[5] و بنشست مست[6] همیشه جز از[7] می ندارد بدست[8]
ز کارآگهان موبدی گفت شاه چو[9] راند سوی جنگ قیصر سپاه
نخواهد جز ایرانیانرا بجنگ جهان شد بایران بر از[10] روم تنگ
چنین داد پاسخ که آن دشمنی بطبعست[11] و پرخاش[12] آهرمنی
دگر باره پرسید موبد[13] که[14] شاه ز شاهان دگر گونه خواهد[15] سپاه[16]
کدامست و[17] چون[18] بایدت مرد جنگ ز مردان شیرافگن[19] تیز جنگ
چنین داد پاسخ که جنگی سوار نباید که سیر آید از کارزار
همان بزمش آید همان رزمگاه برخشنده روز و شبان سیاه
نگردد بهنگام نیروش کم ز بسیار و اندک نباشد دژم
دگر گفت کای شاه نوشین‌روان همیشه بزی[20] شاد و روشن روان[21]
بدربر یکی مرد بد از نسا[22] پرستنده و کاردار بسا[23]
درم ماند بر وی چو سیصد هزار بدیوان چو کردند با او[24] شمار
بنالد همی[25] کین[26] درم خورده شد برو مهتر و کهتر[27] آزرده شد
چو آگاه شد زآن سخن شهریار که موبد درم خواست از کاردار
چنین گفت کز خورده[28] منمای رنج ببخشید چیزی مر اورا[29] ز گنج

[1] VI—мисра оп. [2] VI—доб.:

دگر موبدش گفت کای تاجور * ز هر حال کن بخردانرا خبر

[3] VI—بدان [4] VI—نیامد [5] K—بپیگاه [6] VI—پست [7] VI—بجز [8] IV—б. оп. [9] K—که [10] K—سران [11] IV, VI—طبیعیست [12] K—درشتی و کردار IV—доб. و VI—پیکار [13] IV—مردی VI—برداشت مردی [14] K—ز [15] Л, VI—خواهند [16] K—بروز سپید و شبان سیاه [17] K, IV, VI—و оп. [18] IV—گر [19] Л—доб. و K, IV—[K—доб. و] اسب افگن VI—ز شیران اسب افگن [20] Л—بوی IV—بدی [21] IV, VI—بختت جوان [22] K—یسا VI—بسا [23] VI—نسا [24] K—وی VI—باری [25] Л—بنالید کی IV—نماید همی VI—نباید همی [26] Л, K—آن [27] K—همی او ازان درد IV, VI—رد و موبد و کهبد [28] K—ناخورده [29] K—مراورا دیگر ببخشای اورا درم هم VI—چندی هم اورا IV—

دگر گفت جنگی سواری بخست — بدان[1] خستگی دیر ماند و برست[2]
بپیش صف رومیان حمله برد — بمرد او وزو[3] کودکان[4] ماند خرد
چه فرمان دهد شهریار جهان — ز کار چنان خرد کودک نوان[5]
بفرمود کان کودکانرا[6] چهار — ز گنج درم داد باید هزار
هر آنکس که شد کشته[7] در کارزار — کزو[8] خرد کودک بود یادگار
چو نامش ز دفتر بخواند دبیر — برد پیش کودک درم[9] ناگزیر
چنین هم بسال اندرون چار[10] بار — مبادا که باشد ازین کار خوار[11]
دگر گفت انوشه بدی سال و ماه — بمرو اندرون پهلوان سپاه
فراوان درم گرد کرد و بخورد — پراگنده گشتند زآن[12] مرز مرد
چنین داد پاسخ که آن خواسته — که از شهر مردم کند کاسته
چرا باید از خون[13] درویش گنج — که او شاد باشد تن و[14] جان برنج
ازان کس که بستد بدو باز ده — ازان[15] پس بمرو[16] اندر آواز ده
بفرمای داری زدن بر درش — ببیداری[17] کشور و لشکرش[18]
ستمکاره‌را زنده بردار کن — دو پایش ز بر سر[19] نگونسار کن
بدان تا کس از پهلوانان ما[20] — نپیچد دل و جان ز پیمان ما[20]
دگر گفت کای شاه یزدان پرست — بدربر بسی[21] مردم زیردست
همی داد[22] اورا ستایش کنند[23] — جهان آفرین‌را نیایش کنند[23]
چنین داد پاسخ که یزدان[24] سپاس[25] — که از ما کسی[26] نیست اندر هراس
فزون کرد باید بدیشان[27] نگاه — اگر باگناهند و گر[28] بیگناه

---

[1] K, IV, VI—بران [2] VI—دحست (!) [3] Л—او ازو IV—و ازو [4] VI—کودکی [5] VI—کودک ناتوان K, IV—б. оп. [6] VI—کودکشرا [7] Л, K—جز او هرک کشتند [8] K—ازو IV, VI—وزو [9] VI—درم نزد کودک برد [10] Л—چند VI—بسالی درون چار [11] IV—ز گنجش درم داد باید هزار VI—ز گنج درم رو برو بر شمار [12] K, IV, VI—ازان [13] VI—خورد [14] K—درون VI—که تو شاد باشی تن او [15] K, IV, VI—وزان [16] VI—بمرز [17] Л—بپایان آن K—ببی نامی و آن VI—ببینایی [18] IV, VI—لشکر و کشورش [19] Л—دو پازیر سر بر [20] Л—من [21] VI—بدرویشی [22] Л—راز [23] K—کنند [24] VI—از ما [25] IV—شناس [26] Л—یکی [27] K—بایشان [28] K, IV, VI—اگر

17-418

دگر گفت کای شاه با فرّ و هوش … جهان شد پر آواز خنیا و نوش[1]
توانگر وگر[2] مردم زیردست … شب آید شود پر ز آوای[3] مست
چنین داد پاسخ که اندر جهان … بما[4] شاد بادا کهان و مهان
دگر گفت کای شاه برترمنش … همی زشت‌گویت[5] کند سرزنش
که چندین[6] گزافه ببخشید[7] گنج … ز گرد آوریدن[8] ندیدست رنج
چنین داد پاسخ که آن[9] خواسته … کزو گنج ما باشد آراسته
اگر باز گیریم ز[10] ارزانیان … همه سود فرجام گردد[11] زیان
دگر[12] گفت کای شهریار بلند … که هرگز مبادا بجانت گزند
جهودان و ترسا[13] ترا دشمنند … دو رویند و با کیش آهرمنند[14]
چنین داد پاسخ که شاه سترگ[15] … ابی[16] زینهاری نباشد بزرگ[17]
دگر گفت کای نامور شهریار … ز[18] گنج تو افزون ز سیصد هزار
درم داده‌ای مرد[19] درویش را … بسی پروریده[20] تن خویش را
چنین گفت کاین[21] هم بفرمان ماست … بارزانیان چیز بخشی[22] رواست
دگر گفت کای شاه نادیده رنج … ز بخشش فراوان[23] تهی ماند گنج
چنین داد پاسخ که دست فراخ … همی مردرا نو کند یال و[24] شاخ
جهاندار چون گشت یزدان‌پرست … نیازد ببد در جهان نیز دست[25]
جهان تنگ دیدیم بر تنگ‌خوی[26] … مرا آز و زفتی نبد[27] آرزوی[28]
چنین گفت موبد که ای شهریار … فراخان سالار[29] سیصد هزار

---

1 Л—خنیا فروش IV—پر از شادی و ناز و نوش VI—شادی و نوش 2 K—اگر 3 Л, VI—آواز 4 VI—بمن 5 K, VI—عیب جویت IV—عیب جوید 6 VI—چندان 7 K, IV, VI—ببخشد 8 Л—آورنده 9 VI—از 10 K, VI—گیرم از IV—از 11 Л, VI—گیرد 12 VI—یکی 13 K—جهودان کشور 14 K, IV—اهریمنند 15 K—بزرگ 16 Л—ز بی 17 K, VI—سترگ (VI—рифмы нет). 18 Л—که 19 Л—مرگ K—مزدوی IV—داد مزدور و 20 IV, VI—مزد و ویژه 21 K, IV, VI—کان 22 K—چند بخشد 23 VI—که کردی 24 Л—بشکنند مردرا یال و K—مردرا بفگند بر دو IV—بر دو زانو کند برگ و VI—کهن شاخرا نو کند برگ و 25 K—گشاده دل و روی و نیروی دست IV, VI—ببندد جهان او هر چه دست بست 26 IV—تنگجو 27 K—هیچ زفتی نکرد IV—نکرد VI—درشتی نکرد 28 IV—آرزو 29 IV—بیدار

درم بستد از بلخ بامی برنج — سپرده نهادند[1] یکسر بگنج
چنین داد پاسخ که مارا درم — نباید که باشد[2] کسی زو دژم
[که رنج آید از بیشی گنج ما — نه چونین بود داد از پادشا[3]]
از[4] آنکس که بستد بدو هم[5] دهید[6] — ز گنج آنچ خواهد بران سر[7] نهید[8]
که درد[9] دل مردم زیردست — نخواهد جهاندار یزدان پرست
پی[10] کاخ آباد را برکنید[11] — بگل بام[12] اورا توانگر کنید[13]
شود کاخ ویران تر از هرچ بود[14] — بماند پس از مرگ[15] نفرین و دود
ز دیوان ما[16] نام او بسترید[17] — بدربر چنو را[18] بکس مشمرید[19]
دگر گفت کای شاه فرخ نژاد — بسی گیری[20] از جم و کاوس یاد[21]
بدان گفت تا از پس[22] مرگ من — نگردد نهان افسر و ترگ من
دگر گفت کز[23] بهمن سرفراز — چرا شاه ایران بپوشید راز
چنین داد پاسخ که اورا خرد — بپیچد[24] همی وز[25] هوا[26] برخورد[27]
یکی گفت کای شاه کهتر نواز — چرا گشتی اکنون چنین دیریاز[28]
چنین داد پاسخ که با[29] بخردان — همانم همان[30] نیز[31] با موبدان
چو آواز آهرمن آید[32] بگوش — نماند بدل رای[33] و با مغز هوش[34]
بپرسید موبد ز[35] شاه زمین — سخن راند[36] از پادشاهی[37] و دین

---

[1] K—سپردیم و بنهاد IV, VI—سپرد و نهادیم [2] K, IV, VI—گردد [3] Л—دادن پادشا (в тексте конъектура); K, IV—б. оп. VI—б. стоит после б. 3793. [4] Л—هر [5] K—بدان هم IV—هم اورا VI—مر اورا [6] K, VI—دهند [7] IV—بر سر [8] K, VI—نهند [9] Л, IV—اندر [10] K—که چون [11] Л, VI—برکنی [12] IV—بگلنار [13] Л, VI—کنی [14] K—پر از رنج سود IV—ورا رنج سود VI—(?) چو آرد ارنج درویش چه سود [15] Л—بماندش از مرگ K—پس مرگ IV—رنج [16] K—دیوانها [17] IV, VI—بسترند [18] K—بنرمی چن اورا IV—چو اورا [19] IV, VI—نشمرند [20] Л—دارم [21] IV—доб.:

بپاسخ چنین گفت نوشین روان * که بادا همیشه روانش جوان

[22] IV—گویم این تا پس VI—چنین گفت تا چون پس از [23] Л—کای [24] IV—بپوشد [25] K—از [26] IV—روان [27] VI—бб. 3799—3800 оп. [28] IV—دیوساز [29] K—از [30] Л—همانا نیم IV, VI—همان و همین [31] VI—گوی [32] IV—اهریمن آمد [33] Л, VI—رحم [34] VI—رای و در مغز هوش [35] K, VI—که [36] K—داند [37] VI—از بهر شاهی

که بی‌دین جهان به که بی پادشا[1]   خردمند باشد برین بر گوا[2]
چنین داد پاسخ که گفتم همین   شنید این سخن[3] مردم پاکدین[4]
جهاندار بی‌دین جهان را ندید   مگر[5] هر کسی دین دیگر گزید
یکی بت‌پرست و یکی پاکدین   یکی گفت[6] نفرین به از آفرین
ز گفتار ویران نگردد جهان   بگو آنچ رایت بود در نهان[7]
هرآنگه که شد تخت بی‌پادشا   خردمندی و دین[8] نیارد بها[9]
یکی گفت کای شاه خرم نهان   سخن راندی[10] چند پیش مهان
یکی آنکه[11] گفتی زمانه[12] منم   بد و نیک اورا بهانه منم
کسی کو کند آفرین بر[13] جهان   بما باز گردد درودش[14] نهان
چنین[15] داد پاسخ که آری رواست   که تاج زمانه سر پادشاست[16]
جهاندارا چنین شهریاران سرند[17]   ازیرا چنین بر سران[18] افسرند[19]
گذشتم ز توقیع نوشین‌روان   جهان پیر و اندیشه من[20] جوان[21]
مرا طبع نشگفت[22] اگر تیز گشت   بپیری[23] چنین آتش آمیز گشت[24]
ز منبر چو محمود گوید خطیب   بدین محمد گراید صلیب[25]
همی گفتم این نامه را[26] چند گاه   نهان بد ز خورشید و کیوان و ماه

---

[1] K—جهانست بی پادشا [2] IV—б. оп. [3] K—از من این IV—ز من [4] K—б. помещен после б. 3809; VI—бб. 3805—3806 оп. [5] K, IV—اگر [6] Л—گفته [7] VI—سخن راندی چند پیش مهان [8] IV—خردمند و دانا VI—خردمند دینی [9] K—доб. б. 3805 и 25 бб. (бб. 3935—3959) из последующего эпизода (سخن پرسیدن موبد از نوشین‌روان...); VI—доб.:

چو بی دین بود پادشا همچنین * بیابد(!) ز گیتی بسی آفرین
بود دین و شاهی چو تن با روان * بدین هر دوان رای دارد جوان

[10] VI—رانده‌ای [11] Л—گفت [12] K—چنین داد پاسخ نشانه [13] Л—در [14] K, IV, VI—ز دوده [15] VI—سخن [16] K—доб. приложение III. [17] VI—جهان‌چون تن و شهریاران— T برند سرند [18] Л—سر VI—از ایران چنین بر سران [19] K—

سپاس از خداوند خورشید و ماه * که رستم ز توقیع شاه و سپاه

VI—доб. приложение III. [20] IV—ما VI—او [21] K—سر آمد برین نامهٔ خسروان [22] IV, VI—بشگفت [23] VI—بتندی [24] K—бб. 3816—3821 оп. здесь и помещены после б. 3653; Б—бб. 3802—3821 оп. [25] VI—б. оп. [26] VI—نامهٔ

چو تاج سخن نام محمود گشت / ستایش بآفاق[1] موجود گشت
زمانه بنام وی آباد باد / سپهر از سر تاج او[2] شاد باد[3]
جهان بستد از بت‌پرستان هند / بتیغی که دارد چو رومی[4] پرند

[نامه کسری بهرمزد][5]

شنیدم کجا کسری شهریار / بهرمز یکی نامه کرد استوار[6]
ز شاه جهاندار[7] خورشید دهر[8] / مهست و سرافراز و گیرنده شهر[9]
جهاندار بیدار[10] و[11] نیکو کنش / فشانندهٔ گنج بی‌سرزنش
فزاینده نام و[12] تخت قباد / گرایندهٔ[13] تاج و شمشیر و[14] داد
که با فرّ و برزست و فرهنگ و نام / ز تاج بزرگی رسیده بکام
سوی پاک هرمزد[15] فرزند ما / پذیرفته از دل همی[16] پند ما
ز یزدان بدی[17] شاد[18] و پیروز بخت / همیشه جهاندار با تاج و تخت
بماه خجسته بخرداد[19] روز / بنیک اختر و فال گیتی فروز[20]
نهادیم بر سر ترا تاج زر / چنان هم که ما یافتیم از پدر
همان آفرین نیز کردیم یاد / که بر تاج ما کرد فرخ قباد
تو بیدار باش و جهاندار باش / خردمند و راد[21] و بی‌آزار باش
بدانش فزای و بیزدان گرای / که اویست[22] جان ترا رهنمای

---

[1] VI—ز آفاق [2] VI—وی [3] IV—б. переставлен со след. б. [4] IV, VI—وشی [5] Л—هرمز گفتار; VI—نامه نوشین روان بنزد هرمزد شاه; IV—نامهٔ شاه کسری بنزد پسرش هرمزد; K—در ستایش سلطان محمود [6] IV, VI—б. оп.; K—یکی نامه فرمود پس شهریار * نبشتن بر هرمز نامدار [7] K, IV, VI—سرافراز [8] IV—شهر [9] Л—با رای و مهر; IV—جمشید دهر; VI—بهرام شهر [10] IV, VI—با داد [11] K, VI—و оп. [12] VI—و оп. [13] IV—گزارندهٔ [14] K, IV, VI—و оп. [15] IV—هرمز آن پاک; VI—هرمز پاک [16] K, IV, VI—همه [17] IV—شدی; VI—بود [18] K—شاه [19] K—بخرّاد; VI—بخورداد [20] IV—доб. заголовок: آغاز داستان [21] K—خردمند باش [22] K, VI—او باد

بپرسیدم از مرد نیکو سخن — کسی کو بسال و خرد بد کهن
که از ما بیزدان که نزدیکتر — کرا نزد او[1] راه باریکتر
چنین داد پاسخ که دانش گزین — چو خواهی ز پروردگار[2] آفرین
که نادان[3] فزونی ندارد ز خاک — بدانش بسنده کند[4] جان پاک
بدانش بود شاه زیبای تخت — که دانندهٔ بادی و پیروز بخت[5]
مبادا که گردی[6] تو پیمان شکن — که خاکست پیمان شکن را کفن
بباد افره بیگناهان مکوش — بگفتار بدگوی مسپار گوش[7]
بهر کار فرمان مکن جز بداد — که از داد باشد روان تو شاد
زبانرا مگردان بگرد دروغ — چو خواهی که تخت تو گیرد فروغ
وگر زیردستی بود[8] گنج دار — تو اورا ازان گنج بی رنج دار[9]
که چیز کسان دشمن گنج تست — بدان گنج شو شاد کز رنج تست[10]
وگر زیردستی شود مایه دار[11] — همان شهریارش بود سایه دار
همی در پناه تو باید نشست — اگر زیردستست[12] اگر درپرست[13]
چو نیکو[14] کند با تو پاداش کن — ابا دشمن دوست پرخاش کن
وگر گردی اندر جهان ارجمند — ز درد[15] تن اندیش و درد[16] گزند
سرای سپنجست[17] هر چون[18] که هست — بدو اندر ایمن نشاید نشست
هنر جوی با دین و دانش گزین — چو خواهی که یابی ز بخت آفرین[19]
گرامی کن اورا[20] که در پیش تو[21] — سپر کرده جان بر[22] بداندیش تو[23]
بدانش دو دست ستیزه ببند[24] — چو خواهی که از بد نیابی گزند[25]

---

[1] Л—از گذارنده VI—کرا ایزد [2] IV—که بر ما کنند [3] K—از باد IV—دانا [4] IV, VI—پسندیده کن [5] VI—обратный порядок мисра. [6] K, IV, VI—باشی [7] IV—هوش [8] K, IV, VI—شود [9] K—б. переставлен с б. 3845; IV—мисра оп. [10] K, IV—б. оп. [11] K—بود IV—мисра оп. مایه‌دار [12] K—پهلوانست IV—پاکرایست VI—شهریارست [13] K, IV, VI—زیردست [14] K—نیکی IV, VI—که نیکی [15] K, IV—رنج [16] K—доб. و IV—دور از [17] VI—سه پنجست [18] K—همچون [19] Л—б. стоит после б. 3844. [20] K—آذرا گوا کن IV, VI—آذرا [21] Л—درویش تست [22] Л, K, VI—بر оп. [23] Л—تست K, VI—б. переставлен со след. б. [24] Л—بنیزه بلند VI—درست و بنیرو بلند [25] IV—б. оп.

چو بر سر نهی تاج شاهنشهی / ره برتری[1] باز جوی از بهی
همیشه یکی دانشی پیش دار[2] / ورا چون روان و تن خویش دار[2]
بزرگان و بازارگانان شهر[3] / همی داد باید که یابند بهر
کسی کو ندارد هنر[4] با نژاد / مکن زو بنیز از[5] کم و بیش یاد
مده مرد بی نام‌را[6] ساز جنگ / که چون باز جویی[7] نیاید بچنگ
بدشمن دهد مر[8] ترا دوستدار / دو کار آیدت پیش دشوار و خوار[9]
سلیح تو در کارزار آورد / همان بر تو روزی بکار آورد
ببخشای بر مردم مستمند / ز بد دور باش و بترس از گزند
همیشه نهان دل خویش جوی / مکن رادی و داد هرگز بروی
همان نیز نیکی باندازه کن[10] / ز مرد جهاندیده بشنو سخن[11]
بدنیی گرای[12] و بدین دار چشم / که از دین بود مردرا رشک و خشم
هزینه باندازهٔ گنج کن / دل از بیشیّ گنج[13] بی‌رنج کن
بکردار شاهان پیشین[14] نگر / نباید که باشی مگر[15] دادگر
که نفرین بود بهر بیداد شاه / تو جز داد مپسند و نفرین مخواه
کجا آن سر و[16] تاج شاهنشهان / کجا آن بزرگان و[17] فرخ مهان
از ایشان سخن یادگارست و بس / سرای سپنجی نماند بکس
گزافه مفرمای خون ریختن / وگر جنگ‌را لشکر انگیختن[18]
نگه کن بدین نامه پندمند / دل اندر سرای سپنجی مبند
بدین من[19] ترا نیکویی خواستم[20] / بدانش دلت‌را بیاراستم[21]
براه خداوند خورشید و ماه / ز بن[22] دور کن دیورا دستگاه

---

[1] K—بتری IV—بدتری VI—بهترین [2] Л—گیر [3] Л—دهر [4] K—خرد [5] VI—نیز [6] Л, IV—بی ارز را VI—بی‌آز را [7] Л—خواهی [8] K, VI—سپردن IV—سپارد [9] K—ازو از بباشدت فریادرس روز کار IV, VI—دشخوار خوار [10] Л—بفرهنج کن VI—دردی باندازه کن Л—доб. 2 мисра: همان نیکویی باندازه کن и درم‌را فدای تن رنج کن [11] K—ز نادان گیتی [12] Л—بدنیا گرا [13] IV—همه تکیه بر مرد [14] Л—ببیشی [15] K, IV, VI—بپوشان سخن [16] Л—و оп. [17] VI—و оп. [18] Л, IV—آویختن [19] K, IV, VI—ما [20] K, IV, VI—جز از خواستیم [21] K, IV, VI—بیاراستیم [22] K, VI—برو IV—بدو

بروز و شب این نامه‌را پیش دار — خردرا بدل داور[1] خویش دار
اگر یادگاری کنی در جهان — که نام[2] بزرگی نگردد نهان[3]
خداوند گیتی پناه تو باد — زمان و زمین نیکخواه تو باد
بکام تو گردنده چرخ بلند — ز کردار بد[4] دور و دور از گزند[5]
شهنشاه کو داد دارد[6] خرد — بکوشد که با شرم گرد آورد[7]
دلیری برزم اندرون[8] زوردست — بود پاکدینی[9] و یزدان‌پرست
بگیتی نگر کین هنرها کراست — چو دیدی ستایش مر اورا[10] سزاست
مجوی[11] آنک[12] چون مشتری روشنست — جهانجوی و[13] با تیغ و با جوشنست[14]
جهان بستد از مردم بت‌پرست — ز دیبای دین[15] بر دل آیین ببست[16]
کنون لاجرم جود موجود گشت — چو شاه جهان شاه[17] محمود گشت[18]
اگر بزم جوید همی گر[19] نبرد[20] — جهان بخشش‌را[21] این بود کارکرد
ابو القاسم آن شاه پیروز و داد[22] — زمانه بدیدار[23] او شاد باد

---

[1] Л—بربر K—داروی VI—جاور [2] Л—ز نام IV, VI—ز نامت [3] IV—نماند نهان
VI—доб.:
که چون شاه گم گردد از روزگار * بود نام نیکو ازو یادگار
شناسد ترا هر که یاد آورد * برو نام تو آفرین گسترد
[4] Л—بپیمان منش IV—ز تیمار بد [5] VI—ز تیمار من دور دار از گزند K, IV—доб.:
زمانه ترا جاودان بنده باد * سر بدسگالان ز بن کنده باد
بچرخ نهم اختر و بخت تو * که جاوید بادا سر و تخت تو
VI—доб.:
جهان چون ترا کام بادا چنان * ز تو دور بادا بد بدگمان
زمانه ترا جاودان بنده باد * همه بدسگالت سرافگنده باد
بچرخ نهم اختر و بخت تو * مه و مشتری پایهٔ تخت تو
ز تاج تو رخشنده گشته جهان * بخدمتگری پیشگاهت مهان
[6] K—راه و IV—با رای و راه و VI—کز رای داد و [7] K—گراید بشاهی همی. برخورد б. стоит после б. 3874. [8] IV—اندر و [9] K—پاکدستی [10] K—فراوان [11] Л—مجو VI—بجوی [12] K—این که [13] K, VI—و оп. [14] IV—جهانجوی را تیغ با دشمنست [15] IV—دنیا و دین [16] IV, VI—آذین ببست [17] IV—جهانگیر [18] Л—б. оп.; Б—оп. весь эпизод (نامهٔ نوشین روان...). [19] IV, VI—یا [20] K—نام سرد(؟) [21] K, VI—جهانجوی را [22] VI—فیروز داد [23] IV—بکردار

[سخن پرسیدن موبد از کسری][1]

یکی پیر بد پهلوانی[2] سخن   بگفتار و کردار گشته کهن
چنین گوید از[3] دفتر پهلوان   که پرسید[4] موبد ز[5] نوشین روان
که آن[6] چیست کز کردگار جهان   بخواهد[7] پرستنده اندر نهان
بدان آرزو[8] نیز پاسخ دهد   بدان پاسخش بخت[9] فرخ نهد
یکی دست برداشته بآسمان   همی خواهد[10] از کردگار جهان[11]
نیابد[12] بخواهش همه آرزو   دو چشمش پر از آب و پر چینش رو[13]
بموبد چنین گفت پیروز شاه   که خواهش ز یزدان باندازه خواه
کزان آرزو[14] دل پر از خون شود   که خواهد که ز[15] اندازه بیرون شود[16]
بپرسید[17] نیکی[18] کرا در خورست   بنام بزرگی که زیباترست
چنین داد پاسخ که هر کس که[19] گنج   بیابد[20] پراگنده نابرده[21] رنج
نبخشد نباشد[22] سزاوار تخت   زمان تا زمان تیره[23] گردش بخت[24]
ز هستی و بخشش[25] بود مرد مه   تو ار[26] گنج داری نبخشی[27] نه به[28]
بگفتش[29] خرد را که بنیاد چیست   بشاخ و ببرگ خرد[30] شاد[31] کیست

---

[1] K— سوالهایی که از شاه کسری کردند و جواب گفت IV, VI— گفتار اندر سوالها که از نوشین روان پرسیدند [VI— سخنانی که] [2] Л, IV— پهلوان [3] Л— گفت کز [4] Л— بپرسید [5] VI— ز оп. [6] IV— این [7] Л—(!) دخواهد VI— نخواهد [8] Л— بدین آرزوی [9] Л— رای VI— بپاسخ ورا بخت [10] VI— خواند [11] K, IV— زمان [12] K— نخواهد VI— نیاید [13] Л—б. оп. [14] Л— آرزوی [15] K, IV, VI— چو [K— که] خواهش از [16] IV, VI— обратный порядок мисра. [17] K, VI— بپرسد [18] K— جنگی [19] IV— ز [20] Л—(!) دیابد IV— نیابد [21] VI— بیاگند یابد پنابرده [22] Л—(!) دمحشد دماشد K— ببخشد نباشد IV, VI— ببخشش نباشد (в тексте конъектура). [23] IV— نیز [24] K— کند تیره گردش ورا تیر بخت [25] K— بهستی و بخششی IV— بهستی و مردی VI— بهستی و بخشش [26] K, IV, VI— گر [27] Л, K—(!) دمخشی IV— ببخشی VI— ببخشش [28] K— بنه IV— بهبه VI— و منه K—доб. четыре бб. текста (бб. 4076, 4078—4080). [29] K, IV, VI— بپرسد [30] K— بشاخ برومند VI— و نبرد خرد [31] IV— بشاخ خرد نامبردار

چنین داد پاسخ که داناست شاد || دگر آنک شرمش بود با نژاد[1]

بپرسید دانش کرا سودمند || کدامست بی دانش و بی گزند[2]

چنین داد پاسخ که هر کو خرد || بپرورد جانرا همی پرورد[3]

ز بیشی خردرا بود[4] سودمند || همان بی خرد باشد اندر گزند[5]

بگفتش که[6] دانش به از فرّ شاه[7] || که فرّ و[8] بزرگیست[9] زیبای گاه[10]

چنین داد پاسخ که دانا[11] بفر || بگیرد جهان سربسر زیر پر[12]

خرد باید[13] و نام و فرّ و نژاد || بدین چار[14] گیرد سپهر از تو یاد

چنین گفت زان پس که[15] زیبای تخت || کدامست وز[16] کیست ناشاد بخت

چنین داد پاسخ که یاری[17] نخست || بباید[18] ز شاه جهاندار جست

دگر[19] بخشش و دانش و رسم[20] گاه || دلش پر ز بخشایش داد خواه

ششم نیز کانرا[21] دهد مهتری || که باشد سزاوار بر بهتری[22]

بهفتم[23] که از نیک و بد در[24] جهان || سخنها برو بر نماند نهان

چو فرّ و خرد دارد و دین و بخت || سزاوار تاجست و زیبای تخت

بهشتم که دشمن بداند[25] ز دوست || بی آزاری از شهریاران نکوست[26]

نماند[27] پس از مرگ او نام زشت || بیابد[28] بفرجام خرم بهشت

بپرسیدش از داد و خردک منش[29] || ز نیکیّ وز[30] مردم بدکنش

---

[1] К—оп. 64 бб. (бб. 3898—3961). Частично, в искаженном виде они помещены в предыдущих эпизодах (22 бб. помещены после б. 3718, 25 бб. после б. 3809, а остальные помещены после б. 4053). [2] IV, VI—پرگزند [3] IV—бб. 3900—3901 оп. [4] VI—خرد جان با [5] VI—ز کینش بتیمار و گرم و گزند [6] IV, VI—بپرسید [7] Л—از شهریار [8] Л, VI—و оп. [9] Л—доб. و [10] Л—کار [11] Л—نادان [12] VI—سر [13] VI—ماند [14] VI—خوار [15] IV—ز شاهی چنین گفت VI—ز شاهان بپرسید [16] VI—و از [17] Л—داری (!) VI—باری [18] VI—بپاید [19] IV—که از VI—گر از [20] IV—доб. و [21] IV—دوم آنکسی‌را VI—آنکه اورا [22] VI—مهتری (нет рифмы). [23] IV—سیوم [24] VI—که نیک و بد اندر [25] IV—چهارم ز دشمن نداند [26] IV, VI—б. переставлен с предыдущим б.; IV—доб.:

وگر زین هنرها نیابد دو روی * همانا که باشدت بی آبروی

[27] Л, IV—بماند [28] Л—دیابد (!) IV—نیابد [29] Л—بگفتش برای و خرد در منش VI—بپرسید از راد خردک منش [30] IV, VI—و از

چنین داد پاسخ که آز و نیاز — دو دیوند بدگوهر و دیرساز[1]
هر آنکس[2] که بیشی کند[3] آرزوی[4] — بدو[5] دیو او[6] باز گردد بخوی[7]
وگر سفلگی بر گزید او ز[8] رنج — گزینند برین[9] خاک آگنده گنج
چو بیچاره دیوی بود دیرساز[10] — که هر دو بیک خو گرایند باز
بپرسید و گفتا که چندست و چیست[11] — که بهری برو هم[12] بباید گریست
دگر[13] بهر ازو گنج و تاجست و[14] نام — ازان مستمندیم و زین[15] شادکام
چنین داد پاسخ که دانا سخن — ببخشید و اندیشه افگند بن
نخستین[16] سخن گفتن سودمند — خوشاواز خواند ورا بی‌گزند
دگر آنک پیمان سخن خواستن[17] — سخنگوی و بینا دل آراستن[18]
که چندان سراید که آید بکار — وزو ماند[19] اندر جهان یادگار
سه دیگر سخنگوی هنگام‌جوی[20] — بماند همه ساله با آب‌روی
چهارم که دانا دلارای خواند — سراینده‌را مرد با رای خواند
که پیوسته گوید[21] سراسر سخن — اگر نو بود داستان گر کهن[22]
بپنجم[23] که باشد سخنگوی گرم — بشیرین سخن[24] هم بآواز نرم
سخن چون یک اندر دگر بافتی[25] — ازو بیگمان کام دل یافتی
بپرسید چندی که[26] آموختی — روانرا بدانش بیفروختی[27]
چنین گفت کز هرک آموختم[28] — همه فام[29] جان و خرد توختم[30]
همی پرسم از ناسزایان سخن — چه گویی که دانش کی آید ببن[31]

---

[1] IV—بدگوهر دیوساز [2] VI—آنکه [3] VI—کنی [4] IV—آرزو [5] IV, VI—بدان [6] VI—بد [7] IV—بخو [8] Л, VI—بر گزینی و [9] IV, VI—بران [10] IV—پر نیاز VI—شود پر نیاز [11] IV—بپرسید چندست گفتار چیست [12] IV—شهری ازو می VI—همی زو [13] VI—وگر [14] Л—و оп. IV—بهره تاجست و گنجست [15] IV—مستمندی ازین VI—ازین [16] Л—ز بخشش [17] IV—خوانیش VI—آسان سخن دانیش [18] IV, VI—بیدار دل دانیش [VI—خوانیش] [19] VI—ماندن (метр нарушен). [20] Л—چو باشد سخنگوی و آزرمجوی VI—فرجام‌جوی [21] Л—پوشیده باشد IV—گردد [22] Л—چه گویی که دانش کی آید ببن [23] VI—به پیچد [24] IV, VI—زبان [25] Л—(!) دافتی IV—یافتی (нет рифмы). [26] IV—چندانکه VI—بدو گفت چندین گر [27] IV—برافروختی [28] IV—از هر که آموختیم [29] IV—ازو وام [30] IV—توختیم VI—бб. 3930—3931 оп. [31] Л—اگر نو بود داستان گر کهن IV—б. оп. (в тексте по Т).

بدانش نگر دور باش از گناه که دانش گرامیتر از تاج و گاه
بپرسید کس را از[1] آموختن ستایش ندیدم و[2] افروختن
که نیزش[3] ز دانا بباید[4] شنید نگویم[5] کسی کو[6] بجایی رسید[7]
چنین داد پاسخ که از گنج سیر[8] که آید[9] مگر خاکش آرد بزیر
در دانش از گنج نامیترست همان نزد دانا گرامیترست
سخن ماند از ما همی یادگار تو با گنج دانش برابر مدار
بپرسید[10] دانا شود مرد پیر گر آموزشی[11] باشد و یادگیر[12]
چنین داد پاسخ که دانای پیر ز دانش جوانی بود ناگزیر
بر ابله جوانی گزینی[13] رواست که بی گور او[14] خاک او[15] بی نواست
بپرسید کز تخت[16] شاهنشهان[17] بکردی[18] همه شهریار جهان[19]
کنون نامشان بیش یاد آوریم[20] بیاد[21] از جگر سرد باد آوریم[22]
چنین داد پاسخ که در دل نبود که آن رسم را خود نباید ستود[23]
بشمشیر و[24] داد این جهان داشتن[25] چنین رفتن و خوار بگذاشتن
بپرسید با[26] هر کسی پیش ازین سخن راندی نامور بیش ازین
سبک دارد[27] اکنون نگوید[28] سخن نه از نو نه از روزگار کهن[29]
چنین داد پاسخ که گفتار بس بکردار جوییم همه[30] دسترس
بپرسید هنگام شاهان نماز نبودی چنین پیش ایشان[31] دراز
شمارا ستایش فزونست ازان خروش و[32] نیایش فزونست ازان

---

[1] Л—کسری کز IV—بدو گفت کسرا از [2] IV—از VI—و оп. [3] IV—پیرش [4] VI—نباید [5] IV, VI—نگوید [6] VI—کسیرا [7] IV, VI—обратный порядок мисра. [8] Л—از جنگ [9] VI—آمد [10] IV—بدو گفت VI—доб. که (метр нарушен). [11] Л—که آموزشش [12] VI—شیر
Л, IV, VI—след. б. оп. (текст по Т): بگوید جوانی نگیرد آموزیش او بود یادگیر گر [13] Л—بر ابله جوابی بگویی [14] Л—(!)بی کورا [15] Л, VI—خاک را [16] IV—بخت [17] IV—همی پادشاهی تهی VI—شاهنشهی [18] Л—(!)دکردی IV—نکردی (в тексте конъектура). [19] IV—چون نیارم ستود VI—бб. 3941—3944 оп. [20] IV—آوری [21] IV—همی [22] IV—آوری [23] IV—چون نیارم ستود
[24] Л—و оп. [25] Л—داشتند (нет рифмы). [26] Л—کجا IV—بپرسد تا بدو گفت VI—بپرسد که با (в тексте по Т). [27] IV—داری [28] IV—(!)دگویی [29] VI—б. оп. [30] IV—همی [31] IV, VI—آتش [32] Л—و оп.

چنین داد پاسخ که یزدان پاک / پرستنده‌را سر[1] برآرد ز خاک
فلک‌را گزارندهٔ او[2] کند / جهانرا همه بندهٔ او[3] کند
گر این[4] بنده آنرا نداند بها / مبادا ز درد و ز سختی رها
بپرسید تا تو شدی شهریار / سپاست فزون چیست از کردگار
کزان مر ترا دانش[5] افزون شدست / دل بدسگالان[6] پر از خون شدست
چنین داد پاسخ که از کردگار / سپاس آنک گشتیم[7] به روزگار[8]
کسی پیش من بر[9] فزونی نجست / وز[10] آواز من دست بدرا بشست[11]
زبون بود بدخواه در جنگ من / چو گوپال من دید و[12] اورنگ[13] من
بپرسید[14] در جنگ خاور بدی / چنان تیزچنگ و دلاور بدی
چو با باختر ساختی ساز[15] جنگ / شکیبایی آراستی[16] با درنگ
چنین داد پاسخ که مرد جوان / نپندیشد از رنج و درد روان[17]
هرآنگه که سال اندر آید[18] بشست / بپیش[19] مدارا بباید[20] نشست
سپاس از جهاندار پروردگار / کزویست نیک و بد روزگار
که روز جوانی[21] هنر داشتیم[22] / بدو نیک‌را خوار نگذاشتیم[23]
کنون روز پیری بدانندگی / برای و بگنج و فشانندگی[24]
جهان زیر آیین و فرهنگ[25] ماست / سپهر روان جوشن جنگ[26] ماست
بدو گفت[27] شاهان پیشین دراز / سخن خواستند[28] آشکارا و راز
شمارا سخن کمتر و داد[29] بیش / فزون داری[30] از نامداران پیش
چنین داد پاسخ که هر شهریار / که باشد ورا[31] یار[32] پروردگار[33]

1 Л—کی VI—سر оп. 2 IV, VI—گرایندهٔ او [VI—خود] 3 VI—خود 4 IV—آن 5 IV—کزان برتری رامش VI—رامش 6 IV, VI—بدسگالت 7 Л—доб. و 8 VI—بر روزگار 9 VI—بپیش بر من 10 IV, VI—ز 11 VI—نشست 12 IV—و оп. 13 IV, VI—آهنگ 14 IV—بدو گفت VI—بپرسید که 15 Л—چرا باختر ساختی کار IV—چو با لشکری ساختی ساز 16 Л—از راستی IV—و راستی 17 VI—رنج تن با روان 18 IV, VI—آمد 19 IV—بپیشش 20 Л—نشاید IV—نیاید 21 VI—که آنروز زور و 22 IV—داشتم 23 IV—بگذاشتم VI—بگذاشتیم 24 Л—بخواندگی VI—ببخشندگی 25 IV—فرهنگ و آیین 26 K—خویش و در چنگ IV—دین 27 Л, VI—بپرسد که 28 K—داشتند 29 IV—گفتن و راز 30 IV—فزونست 31 Л—ترا 32 Л—доб. و IV—دین 33 K—پراندیشه بینم برین روزگار

ندارد تن خویش با[1] رنج و درد   جهانرا نگهبان هر آنکس[2] که کرد[3]
بپرسید[4] شادان دل شهریار   پراندیشه بینم بدین روزگار[5]
چنین داد پاسخ که بیم[6] گزند   ندارد بدل مردم هوشمند
بدو گفت[7] شاهان پیشین[8] ز بزم[9]   نبردند[10] جانرا باندازه رزم[11]
چنین داد پاسخ که ایشان ز جام[12]   نکردند هرگز بدل یاد نام[13]
مرا نام[14] بر جام چیره شدست   روانم زمانرا[15] پذیره شدست
بپرسید هر[16] کس که[17] شاهان بدند   تن خویشتن را نگهبان[18] بدند
بدارو و[19] درمان و کار پزشک   بدان تا[20] نپالود[21] باید[22] سرشک
چنین داد پاسخ که تن[23] بی زمان[24]   که پیش آید از[25] گردش آسمان
بجایست[26] دارو نباید بکار   نگه داردش[27] گردش روزگار
چو هنگامهٔ رفتن آمد[28] فراز   زمانه نگردد بپرهیز باز
بپرسید چندان[29] ستایش کنند[30]   جهان آفرینرا نیایش کنند[30]
زمانی نباشد[31] بدان[32] شادمان   باندیشه دارد[33] همیشه روان[34]
چنین داد پاسخ که اندیشه نیست   دل شاه با چرخ گردان یکیست
بترسم که[35] هر کو ستایش کند   مگر بیم[36] مارا نیایش کند
ستایش نشاید[37] فزون ز آنک هست   نجویم راز دل[38] زیردست
بدو گفت[39] شادی ز فرزند چیست   همان آرزوها ز[40] پیوند چیست

[1] IV— در [2] IV— همان بس VI— همان کس [3] K—бб. 3969—3970 оп. [4] IV— بدو گفت [5] VI—бб. 3970—3971 оп. [6] IV— گرد [7] Л, VI— بپرسد که [8] Л— پیشی [9] VI— ببزم [10] Л— ببردند K—(!) دبردند VI— زدودند [11] IV, VI— از اندوه رزم [12] K— بجام [13] K— دام Л—б. оп. [14] Л, K— دام [15] IV, VI— زبانرا [16] K, IV— کان [17] VI— بپرسد کزین پیش [18] IV— خویش را نیکو خواهان [19] Л— بداروی [20] IV— بدان را VI— بدن را [21] Л, VI— دیالود(!) K— بنالود IV— بپالود (в тексте конъектура). [22] VI— ناید [23] Л— تو [24] IV— بی زبان VI— که بی سر زمان [25] IV— این [26] IV— بجانست [27] IV— نگهدارش از [28] Л— неразборчиво; IV— آید [29] K, VI— چندین IV— بپرسد که چندین بدو گفت [30] Л, K— کنند(!) IV— کنم VI— کنی (в тексте конъектура). [31] IV— نباشی VI— بباشی [32] Л— ز تن VI— بدل [33] IV, VI— پراندیشه داری [34] K—бб. 3981—3983 оп. [35] Л— بپرسید IV— بترسم ز [36] IV— نیز [37] K, IV, VI— نباید [38] Л— آزاری [39] Л— بپرسد که K— بپرسد ز VI— بپرسید [40] IV— به

چنین داد پاسخ که هر کو جهان　　بفرزند ماند نگردد[1] نهان[2]
چو فرزند باشد بیابد مزه　　ز بهر مزه دور گردد بزه
وگر بگذرد کم[3] بود درد اوی[4]　　که فرزند بیند رخ زرد اوی[5]
بپرسد که[6] گیتی تن آسان کراست　　زکردار نیکو[7] پشیمان چراست
چنین داد پاسخ که یزدان پرست　　بگیرد[8] عنان زمانه[9] بدست
فزونی نجوید[10] تن آسان شود　　چو بیشی سگالد[11] هراسان شود
دگر آنک گفتی ز کردار نیک　　نهادن[12] دل و جان ببازار[13] نیک
ز گیتی[14] زبونتر مر آنرا شناس　　که نیکی سگالید با[15] ناسپاس
بپرسید کان[16] کس که بد کرد و مرد　　ز دیوان جهان نام اورا سترد
هران[17] کس که نیکی کند بگذرد　　زمانه نفس‌را همی بشمرد
چه باید[18] همی[19] نیکویی‌را[20] ستود　　چو[21] مرگ آمد و نیک و بدرا درود[22]
چنین داد پاسخ که کردار نیک　　بیابد[23] بهر جای بازار نیک[24]
نه مرد آنک او نیک کردار[25] مرد　　بیاسود و[26] جانرا بیزدان سپرد[27]
وزان کس که ماند همی نام بد　　از[28] آغاز بد بود وفرجام بد
نیاسود[29] هر[30] کس کزو[31] باز ماند　　وزو[32] در زمانه بدآواز ماند
بپرسد چه کارست برتر ز[33] مرگ　　اگر باشد این‌را[34] چه سازیم برگ
چنین داد پاسخ کزین تیره خاک　　اگر بگذری یافتی جای[35] پاک

---

[1] Л—(!)دگردد [2] K—б. оп. [3] K—کی [4] K, VI—او IV—داوری [5] K, VI—او IV—بدان [6] IV—بدو گفت [7] K, IV, VI—نیکی [8] IV—نگیرد [9] IV—زمانرا [10] Л—دلبری (!)دجوید [11] VI—سگالی [12] IV, VI—نهان [13] IV—ما کار [14] IV—بگیتی [15] K, IV—سگالد [16] K—آن که بداند [17] K—همان [18] VI—ماند [19] K—همه [20] IV—نیکوییها ابا [21] Л—که [22] Л—ربود K—доб.:

پراندیشه داری همیشه روان * زمانی نباشی بدل شادمان

[23] Л—(!)بباید [24] VI—б. оп. [25] VI—چنین داد پاسخ که چون زاد [26] IV—و оп. [27] Л—доб.:

چنین داد پاسخ که نیکی گمان * همیشه بود شاد اندر گمان

[28] K, IV—به VI—مر [29] Л, K, VI—بیاسود [30] IV—آن [31] IV—که او [32] K—ازو [33] K—آنرا [34] IV, VI—بپرسید کو نیست بد نزد VI—بدو گفت بد نیست بدتر ز IV—نزدیک [35] VI—جای

هر آنکس که در بیم و اندوه زیست ۞ بران زندگی زار باید[1] گریست[2]
بپرسد کزین دو گرانتر[3] کدام ۞ کزویم پر[4] درد و ناشاد کام
چنین[5] داد پاسخ که هم سنگ کوه[6] ۞ جز[7] اندوه[8] مشمر که گردد ستوه[9]
چه[10] بیمست اگر بیم اندوه نیست ۞ بگیتی[11] جز اندوه نستوه[12] نیست[13]
بپرسید کز ما[14] که با گنجتر ۞ چنین گفت کان[15] کس که بی‌رنجتر[16]
بپرسید کاهو[17] کدامست زشت ۞ که از ارج[18] دورست و دور از بهشت
چنین داد پاسخ که زنرا[19] که شرم ۞ نباشد بگیتی نه آواز[20] نرم
ز مردان بتر آنک نادان[21] بود ۞ همه زندگانی بزندان[22] بود[23]
بگرود[24] بیزدان و تن پرگناه[25] ۞ بدی[26] بر دل خویش کرده سیاه[27]
بپرسید[28] مردم کدامست راست[29] ۞ که جان و خرد بر دل او گواست
چنین گفت کانکو بسود و زیان ۞ نگوید نبندد[30] بدی‌را میان
بپرسید کز خو چه[31] نیکوترست ۞ که آن بر سر مردمان افسرست
چنین داد پاسخ که چون بردبار ۞ بود مرد نایدش افسون[32] بکار

---

[1] K, IV, VI — زندگانی بباید [2] VI — доб.:

اگر شاه باشی وگر کهتری * ز بیم و ز درد جهان بگذری

[3] IV — کزان همگروه [4] IV — بدو گفت ازین هر دو بدتر [5] VI — بدو [6] IV — کزویم پر از [7] IV — چو [8] K — اندیشه [9] IV — چو کوه [10] VI — چو [11] K — که بر دل چو کوه VI — ز گیتی [12] IV, VI — بستوه [13] VI — доб.:

بپرسید از اینها گذشتن بچیست * که بر کار گیتی نباید گریست
چنین داد پاسخ که دانش بود * که داننده دایم برامش بود

[14] Л, K — بپرسد که از ما [15] VI — آن [16] IV — بارنجتر [17] Л — بپرسید که آهو [18] Л — رنج [19] VI — کزین را [20] K — آوای IV — نشستن نه آوای VI — نشسته بآواز [21] IV — و پیران که دانا [22] IV — کانا زندگانیش [23] Л, IV, VI — доб.:

بپرسید مردم که نستوه‌تر * چنین گفت کانکو بی اندوه‌تر

[24] K, VI — بگردد [25] Л — نگردد دیزان(!) تن بی گناه [26] IV — بدین [27] Л — گردد سیاه IV — تباه [28] IV — بدو گفت [29] K — دگر گفت کانکو نبد خود سزاست [30] K — بگوید ببندد IV, VI — بکوشد نبندد [VI — نبیند] [31] K — کز ما چه IV — کر دور(!) VI — مردم که [32] K — افسر مردم افسون نیاید VI — مردم افسر ناید IV — نیاید

نه آن کز پی[1] سودمندی کند[2] وگر نیز[3] رای بلندی کند[2]
چو رادی که پاداش رادی نجست[4] ببخشید و تاریکی[5] از دل بشست
سه دیگر چو کوشایی[6] ایزدی که از جان پاک آید[7] و بخردی[8]
بپرسید در دل هراس از چه بیش بدو گفت کز رنج و[9] کردار خویش
بپرسید[10] بخشش کدامست به که بخشنده گردد سرافراز و[11] مه
چنین داد پاسخ کز ارزانیان[12] مدارید باز ایچ سود و زیان[13]
بپرسید موبد ز کار جهان سخن برگشاد[14] آشکار و نهان[15]
که آیین کژ بینم و[16] ناپسند[17] دگر[18] گردش کار ناسودمند
چنین داد پاسخ که زین[19] چرخ پیر اگر هست با دانش و یادگیر[20]
بزرگست و داننده و[21] برترست که بر داوران جهان داورست
بدآیین[22] مشو دور باش از پسند مبین ایچ ازو سود و نا[23] سودمند
بد و نیک از او[24] دان کش[25] انباز نیست بکاریش فرجام[26] و آغاز نیست
چو گوید بباش[27] آنچ گوید[28] بدست همو بود تا بود و تا هست[29] هست
بپرسید کز درد بر کیست رنج که تن چون سرایست و جان را[30] سپنج
چنین داد پاسخ که این پوده پوست[31] بود رنجه[32] چندانک مغز اندروست[33]

---

[1] Л, К— چو رازی که [2] IV— نه از کژی او [3] Л—(!) بود [4] Л—(!) دمره К— دحست [5] К— بادی بجست VI— چو داری کفن بود دادن دخست(!) IV—(!) پاداش رازی دخست(!) [6] VI— کوشان بود [7] VI— آمد [8] К—бб. 4018—4021 помещены после б. 4024. بپرسید و بارکم [9] IV— و оп. [10] IV— بدو گفت [11] VI— و оп. [12] К, IV— کز ایرانیان [13] VI— آنچه سود از [14] IV— برگشای میان [15] VI—порядок бб.: 4021, 4024, 4023, 4022. [16] К— که این گر ببینم [17] IV— یاپسند VI— ازو یاپسند [18] Л— وگر IV, VI— اگر IV— که آدین گزینیم ازو ازو [19] Л, К, VI— این (в тексте конъектура). [20] IV—бб. 4024—4026 оп. [21] VI— زو [22] Л, К, VI— ازان [23] Л—(!) دا К— اندرین VI— نا آنچه از سودِ (в тексте конъектура). [24] К, IV— بآیین VI— زو [25] VI— کس [26] К— انجام [27] Л—(!) دماش IV— بپاش [28] К, IV, VI— خواهد [29] К— همه بود و نابود و ناهست و VI— همه بود و نابود تا هست [30] Л— جان چون VI— زرسپست و جانرا [31] Л—(!) بوده زوست VI— گرد پوست [32] Л— مغز К— رنج [33] К— با مغز دوست(!)

18–418

چو پالود زو[1] جان ندارد خرد / که بر خاک باشد چو جان[2] بگذرد
بپرسید موبد ز پرهیز و[3] گفت / که آز و نیاز از که باید[4] نهفت
چنین داد پاسخ که آز[5] و نیاز / سزد گر ندارد خردمند باز[6]
تو از آز[7] باشی همیشه برنج / که همواره سیری نیابی[8] ز گنج
بپرسید کز شهریاران که بیش / بهوش و بآیین و با رای و کیش[9]
چنین داد پاسخ که آن پادشا / که باشد پرستنده و[10] پارسا
ز دادار[11] دارنده دارد سپاس / نباشد کس از رنج او در[12] هراس
پر امید دارد دل نیک[13] مرد / دل بدکنش را پر از بیم و درد
سپه را بیاراید از گنج خویش / سوی بدسگال افگند رنج خویش
سخن[14] پرسد از بخردان جهان / بد و نیک دارد ز دشمن[15] نهان
بپرسید[16] کار[17] پرستش بچیست / بنیکی یزدان گراینده[18] کیست
چنین داد پاسخ که تاریک خوی[19] / روان اندر آرد بباریک[20] موی
نخست آنک داند که هست و یکیست / ترا زین نشان رهنمای[21] اندکیست[22]
ازو[23] دارد از کار نیکی سپاس / بدو باشد ایمن وزو در هراس
هراس تو آنگه که جویی[24] گزند / وزو[25] ایمنی چون بود[26] سودمند
وگر[27] نیک دل[28] باشی و راه‌جوی / بود نزد هر کس ترا آبروی
وگر بدکنش باشی و بدتنه[29] / بدوزخ فرستاده باشی[30] بنه
مباش ایچ گستاخ با این جهان / که او راز[31] خویش از تو دارد[32] نهان

---

[1] K, IV—ازو [2] K—که جای دمادست اگر(!) IV—که جان زو بتابست اگر VI—که جان زو بیایست اگر [3] Л, VI—و оп. [4] K—از چه شاید IV, VI—بتوان [5] IV, VI—شرم [6] IV—راز [7] VI—نیاز آنکه [8] K—نیابد [9] IV—برای و بدین و بکیش VI—доб.:
که بد بیش و پیش از همه خسروان * که چون او نبودند هم پهلوان
[10] K—پرستندهٔ [11] K—داد وز VI—دارای [12] Л—بی [13] VI—تنگ [14] K—همی [15] IV—مردم [16] IV—بدو گفت [17] VI—کاری [18] Л—نگارنده [19] K—باریک خوی(!) [20] K—بتاریک [21] Л—رهنما [22] IV—б. оп. [23] K, IV, VI—وزو [24] K—ز خونین [25] K—ازو [26] K, VI—بوی [27] K, IV, VI—اگر [28] IV—نیک دین [29] IV, VI—بد بنه (нет рифмы). [30] K, IV—فرستاد باید VI—فرستد روانت [31] K—رای [32] IV—اندر که اورا خرد دارد

گراینده باشی بکردار دین[1] بداری[2] بدین[3] روزگار[4] گزین
خردرا کنی با[5] دل آموزگار بکوشی که نفریبدت[6] روزگار
همان نیز یار[7] گنهکار مرد نباشی ببازار[8] ننگ و نبرد
غم آن جهان از پی این جهان نباید که داری[9] بدل در[10] نهان
نشستنت[11] همواره با بخردان گراینده[12] رامش جاودان[13]
گراینده بادی[14] بفرهنگ و رای بیزدان خرد بایدت رهنمای
از[15] اندازه برنگذرانی[16] سخن که تو نوبکاری و گیتی کهن
نگرداندت[17] رامش و رود[18] مست نباشدت با مردم بد نشست
بپیچی دل از هرچ نابودنیست ببخشایی آنرا که بخشودنیست
نداری دریغ آنچه داری[19] ز دوست اگر[20] دیده خواهد اگر[21] مغز و پوست[22]
اگر دوست با دوست گیرد شمار نباید که باشد[23] میانجی بکار
چو با مرد بدخواه باشد نشست چنان کن[24] که نگشاید[25] او بر تو دست
چو جوید[26] کسی راه بایستگی[27] هنر باید و شرم و شایستگی[28]
نباید[29] زبان از هنر چیره‌تر[30] دروغ از هنر نشمرد دادگر
نداند[31] کسی‌را بزرگی بچیز نه خواری بناچیز دارد[32] بنیز[33]

---

[1] IV—بدین گراید نیکو بکردار [2] Л—(!)دداری IV—ندارد [3] K, IV, VI—برین
[4] K, IV—روزگاری [5] K, IV, VI—بر [6] IV—و بفریبی از [7] Л—(!)دار K—کار [8] Л, K, VI—
نباشد ببازار IV—بآزار (в тексте конъектура). [9] Л—دارد [10] VI—بر [11] Л, K, IV—نشستنست VI—نشستند
[12] K—گراینده بر [13] K, IV, VI—доб.:
که این رامش اندر جهان بگذرد * مهندس مر اورا [هنررا برامش—K] همی بشمرد
K—далее доб. часть опущенных выше бб. (бб. 3898, 3899, 3902, 3906—3918, 3920, 3923—3929, всего 24 бб.). [14] VI—باشی [15] K, IV—ز [16] Л—(!)بردگذرانی IV—برنگذرد این [17] IV—بگرداندت [18] Л—و оп. K—و روز IV—رامش روز VI—دانش روز [19] K, VI—بچیزی جدایی [20] K—وگر [21] K, VI—وگر [22] Л—б. оп. [23] K, VI—آید [24] Л, K—دان [25] Л—(!)دگشاید K, IV—بگشاید [26] K—گوید [27] Л, K—بآهستگی IV—کسی را پیوستگی رای [28] Л—نباید هنر از زبان خیره‌تر IV—آهستگی بایستگی [29] Л—(!)دباید [30] Л—چیزتر IV—چیزتر [31] K, IV, VI—ندارد [32] K—ماند IV—دارد چیز (!)نیا بخواری VI—(!)بخواری نه باچیز [33] IV—نه نیز بخواری بناچیز داری

اگر بدگمانی گشاید زبان — تو تندی[1] مکن هیچ[2] با بدگمان
ازان[3] پس چو سستی گمانی برد[4] — وز اندازه گفتار او بگذرد
تو پاسخ مر اورا باندازه گوی[5] — سخنهای چرب آور و تازه گوی[5]
بآزرم اگر بفگنی[6] سوی[7] خویش — پشیمانی آید[8] بفرجام پیش
چو بیکار باشی مشو رامشی — نه‌کارست بیکاری ار[9] با هشی[10]
ز هر کار کردن ترا ننگ[11] نیست — اگر چند با بوی و با رنگ نیست[12]
بنیکی بهر کار کوشا[13] بود — همیشه بدانش نیوشا بود[14]
بکاری نیازد[15] که فرجام اوی — پشیمانی و تندی آرد بروی
ببخشاید[16] از درد بر مستمند — نیارد دلش[17] سوی درد و گزند
خردمند کو دل کند[18] بردبار — نباشد بچشم جهاندار[19] خوار
بداند که[20] چندست با او[21] هنر — باندازه یابد ز هر کار بر[22]
گر افزون ازان دوست بستایدش[23] — بلندی[24] و کژّی[25] بیفزایدش
همان مرد ایزد ندارد برنج — وگر چند گردد پراگنده گنج[26]
پرستش کند پیشه و راستی — بپیچد ز بی‌راهی و کاستی
برین برگ و این شاخها آخت[27] دست — هنرمند[28] دینی و یزدان[29] پرست

---

1 K, IV, VI—تیزی 2 K—ایچ 3 IV, VI—وزان 4 K—بود 5 Л—گو 6 Л, K—افگنی VI—دفگنی(!) 7 K—کام 8 VI—آرد 9 IV—نه کاریست پیکار اگر 10 K, VI—б. оп.
11 VI—نیک 12 VI—دگر کار با موی باریک نیست K, IV—б. оп. 13 Л—کوشان 14 Л—نیوشان بود IV—
بهر کار کوشا بباید شدن * بدانش نیوشا بباید شدن
15 IV—مبادی VI—نیارد 16 IV—ببخشای 17 IV—میاور دلت 18 K—کودک کند IV—کودک که بد 19 Л—خردمند 20 VI—بدان گه که 21 K—دا دو(!) 22 K, IV—یازد بهر کار سر VI—باید بهر کار سر 23 IV—که افزونی از دوست بفزایدش VI—که افزونی از دوست بگزایدش 24 K—بتندی 25 IV—کشی 26 VI—доб. приложение IV. 27 K—برین برد
بدین فر و این شاخها یار—VI برین روی بر شاخها تاخت—IV و بر شاخها تاخت
28 VI—доб. و 29 IV—ایزد

همانست[1] رای و همین‌ست راه   بیزدان گرای[2] و بیزدان پناه[3]
اگر دادگر باشدی[4] شهریار   ازو ماند اندر[5] جهان یادگار[6]
چنان هم که[7] از داد[8] نوشین‌روان   کجا[9] خاک شد نام ماندش[10] جوان[11]

[وفات یافتن قیصر روم و رزم کسری][12]

چنین گوید از نامهٔ[13] باستان   ز گفتار آن دانشی[14] راستان[15]
که آگاهی آمد بآباد بوم   بنزد جهاندار کسری ز روم
که تو زنده بادی که قیصر بمرد   زمان و[16] زمین دیگری را سپرد[17]
پر اندیشه شد جان کسری ز مرگ   شد آن لعل رخساره[18] چون زرد برگ
گزین کرد ز[19] ایران فرستاده ای   جهاندیده و راد[20] و آزاده ای
فرستاد نزدیک فرزند اوی[21]   بر شاخ سبز[22] برومند اوی[23]
سخن گفت با او بچربی[24] بسی   گزین بد[25] رهایی نیابد کسی
یکی نامه بنوشت با سوگ و درد   پر از آب دیده دو رخساره زرد[26]
که یزدان ترا زندگانی دهاد   همت خوبی و کامرانی[27] دهاد

1 IV, VI—همینست 2 Л—گرا 3 VI—доб. 169 бб., опущенных выше «пять меджлисов Нушинрáвана с Бузуржмихром», первый заголовок и первый б. которых следующие: سخنانی که بوزرجمهر گفت در مجلس اول

چنین گفت یکروز نوشین‌روان * بفرمود کین موبدانرا بخوان

4 VI—باشی ای 5 IV, VI—ماندی 6 K—б. оп. 7 K—چنین دان که 8 IV—شاه 9 K, IV, VI—که او 10 IV—دارد VI—او در 11 K, VI—доб. приложение V. 12 K—داستان شاه کسری با قیصر روم IV—آگاهی شدن نوشین‌روان از تباهی قیصر و نامه نوشتن VI—آگاهی یافتن کسری از مرگ قیصر 13 K—گفته 14 VI—وز دانش 15 K—داستان 16 K, VI—زمانه 17 K—обратный порядок мисра. 18 IV—رخشانش 19 K, IV, VI—از 20 K—جهاندیدهٔ راد IV, VI—جهاندیده مردی 21 Л—او 22 K—بدان سر شاخ IV—بران سبز شاخ 23 Л—او VI—б. оп. 24 VI—بخوبی 25 VI—پس 26 K—رخسار و لب پر ز گرد и доб.:

ز نوشین‌روان گشاینده شهر * جهاندار کسری گیرنده دهر

27 K, IV, VI—پس از مرگ او بی زیانی [IV—مهربانی، VI—کامرانی]

نزاید جز از مرگ را[1] جانور   سرای سپنجست و ما برگذر
اگر تاج ساییم وگر خود[2] و ترگ   رهایی نیابیم[3] از چنگ[4] مرگ
چه قیصر چه خاقان چو آید[5] زمان   بخاک اندر آید[6] سرش بی‌گمان[7]
ز قیصر ترا مزد[8] بسیار باد   مسیحا روان ترا[9] یار باد
شنیدم که بر نامور تخت اوی[10]   نشستی بیاراستی[11] بخت اوی[12]
ز ما هرچ باید ز[13] نیرو بخواه   ز اسب و سلیح و ز گنج[14] و سپاه
فرستاده از پیش کسری برفت   بنزدیک قیصر خرامید[15] تفت
چو آمد بدرگه گشادند[16] راه[17]   فرستاده آمد بر تخت و گاه[18]
چو قیصر نگه کرد و[19] عنوان بدید   ز بیشی کسری دلش[20] بردمید
جوان نیز[21] بد مهتر[22] نونشست   فرستاده‌را نیز نبسود[23] دست
بپرسید ناکام پرسیدنی[24]   نگه کردنی[25] سست و کژ دیدنی[26]
یکی جای دورش فرود آورید   بدان نامهٔ پادشا ننگرید
یکی[27] هفته هر کس که بد رای‌زن   بنزدیک قیصر شدند انجمن
سرانجام گفتند ما کهتریم   ز فرمان شاه جهان نگذریم
سزاخود[28] ز کسری چنین[29] نامه بود   نه[30] بر کام[31] بایست بدکامه[32] بود
که امروز[33] قیصر جوانست و نو   بگوهر بدین[34] مرزها پیشرو[35]

---

[1] IV—خاکرا VI—مگر مرگرا [2] K—اگر تاج داریم خود VI—خود یا یابیم [3] K—
نیابد هم IV—نباشد هم [4] VI—که یابد ز چنگال [5] K—که آمد IV—هم ایدر VI—چه آمد
[6] IV, VI—آرد [7] K—آرد سر بدگمان [8] IV—مرد [9] K, VI—ورا IV—مرا [10] VI—او [11] VI—
وآراستی [12] VI—او [13] K—به [14] VI—تیغ [15] Л—доб. و [16] K—گشاینده [17] IV—بار
[18] K, VI—فرستادهٔ شاه شد پیشگاه IV—فرستادهٔ شاه شد پیشکار [19] IV, VI—و оп. [20] VI—
همی [21] Л—دیز(!) K—حیره(!) چو IV—خیره VI—تیر (в тексте конъектура). [22] K—
کهتر VI—و مهتر [23] Л—دمز دنمود(!) K, IV—ننمود [24] VI—نظر بر وی افگند که دیدنی
[25] IV—کردن [26] Л, IV—گر دیذنی [27] IV, VI—بیک [28] Л, VI—سراخود [29] K—ز شاه این
IV, VI—ازو همچنین چنین [30] VI—که [31] IV—بدکام [32] K—خودکامه [33] K, IV—بدی ز
VI—آنکه چو دانی که [34] K—برین [35] K, VI—доб.:

چنین گفت قیصر ابا رای‌زن * که پاسخ نویس از در انجمن
چنان چون تو دانی که باید نوشت * نویس و پدیدار کن خوب و زشت

یک امسال با مرد برنا مکاو   بعنوان بیشی و با[1] باژ و ساو[2]
بهر پایمردی[3] و خودکامه ای   نبشتند[4] بر[5] ناسزا نامه ای
بعنوان ز قیصر سرافراز روم   جهان سربسر هرچ جز روم شوم[6]
فرستادهٔ شاه ایران رسید   بگوید ز بازار ما هرچ دید[7]
از اندوه و[8] شادی سخن هرچ گفت   غم و شادمانی نباید[9] نهفت
بشد قیصر و[10] تازه شد[11] قیصری   که سر برفرازد ز هر مهتری
ندارد ز شاهان کسی را بکس   چه[12] کهتر بود[13] شاه[14] فریادرس[15]
چو قرطاس رومی[16] بیاراستند   پدربر فرستاده را خواستند
چو بشنید دانا که شد رای راست   بیامد بدر پاسخ نامه خواست
ورا ناسزا خلعتی ساختند   ز بیگانه ایوان بپرداختند
بدو گفت قیصر نه من چاکرم   نه[17] از چین و هیتالیان کمترم
ز مهتر سبک داشتن ناسزاست[18]   وگر شاه تو بر جهان پادشاست
بزرگ آنک[19] اورا بسی دشمنست   مرا دشمن و دوست بر دامنست
چه داری بزرگی[20] تو از من دریغ[21]   همی[22] آفتاب اندر آری[23] بمیغ
نه از تابش او همی[24] کم شود   وگر خون چکاند[25] برو نم[26] شود[27]

همان اسقف و موبد و رای‌زن * سکوبا شدند از در انجمن
نبشتند پس پاسخ نامه زود * چنان هم که قیصر بفرموده بود
سوی شاه کسری خداوند تاج * فروزندهٔ تاج با تخت عاج

[1] K—پیشین و با IV—واز VI—هم از بهر بیشی هم از [2] IV—доб. заголовок: پاسخ دادن پسر قیصر نامهٔ نوشیروانرا بناسزا Порядок бб.: K—4106, доб. 5 бб., 4109, 4108, 4107, 4110; VI—4105, доб. 5 бб., 4110, 4111, 4112, 4106—4109, 4113. [3] K—بپرمایه مردی VI—نامداری [4] Л—نوشتند [5] Л—با K—نبشتم برش IV—فرستیم بر VI—نوشتیم بر [6] K—خداوند مرز و خداوند بوم IV—در روی بوم VI—جهان پیش او همچو یک مهره موم [7] VI—بگفتش بشاه آنچه از وی شنید [8] K—و оп. [9] Л—نماند IV—نماید [10] Л—قیصری [11] K—دارهٔ(!) [12] K—چو [13] IV—چه از [14] K—доб. و [15] K, VI—доб.:

نبشته ز هر گونه در وی سخن * ازین گونه تا نامه آمد ببن

[16] IV—چینی [17] K, IV, VI—گر [18] K—بروم اندرون پادشاهی مراست [19] Л—بزرگی که [20] IV—مردی [21] K—مرا گنج دینار و گوپال و تیغ [22] VI—اگر [23] K—اندر آرم [24] K—نه از آزمایش همی [25] Л—چکانم [26] VI—پر از غم [27] IV—б. оп.

چو کار آیدم[1] شهریارم تویی   همان از پدر یادگارم تویی
سخن هرچ[2] دیدی بخوبی بگوی   وزین پاسخ نامه زشتی مجوی
تنش را بخلعت بیاراستند   ز[3] در بارهٔ مرزبان خواستند
فرستاده برگشت و آمد دمان[4]   بمنزل زمانی نجستی زمان
بیامد بنزدیک کسری رسید   بگفت آن کجا رفت و دید[5] و شنید
ز گفتار او تنگدل گشت شاه   بدو گفت بر خوردی از رنج راه
شنیدم که هر کو هوا پرورد   بفرجام کردار[6] کیفر برد
گر از[7] دوست[8] دشمن نداند[9] همی   چنین راز دل بر تو خواند همی
گماند[10] که مارا همو دوست نیست   اگر چند اورا پی و[11] پوست نیست
کنون[12] نیز یک[13] تن ز رومی نژاد   نمانم[14] که باشد ازان[15] تخت شاد
همی[16] سر فرازد که من قیصرم   گر از نامداران یکی مهترم[17]
کنم[18] زین سپس روم را نام شوم   برانگیزم آتش ز آباد بوم[19]
بیزدان پاک و بخورشید و ماه   بآذرگشسب و بتخت و کلاه
که کز[20] هرچ در پادشاهی اوست   ز گنج کهن پر کنند گاو پوست
نساید[21] سر تیغ مارا[22] نیام   حلال جهان باد بر من حرام[23]
بفرمود تا بر درش کرّنای   دمیدند با سنج و[24] هندی درای
همه[25] کوس بر کوههٔ ژنده[26] پیل   ببستند و شد روی[27] گیتی چو نیل
سپاهی گذشت از مداین بدشت   که دریای سبز اندرو خیره گشت
ز نالیدن بوق و رنگ[28] درفش   ز جوش سواران زرینه کفش

---

[1] K— وگر خواهمت [2] VI— آنچه [3] IV— به [4] Л— دوان [5] Л— دید و گفت VI— گفت و دید [6] K, IV, VI— ناندیشد [K— بداندیشد] از کار و [7] Л— کجا K, IV— گرو [8] Л, K, IV— доб. و [9] IV— بداند [10] Л— که ماند [11] K— وگر همچو خونم پی و IV— وگر خون اورا پی و VI— خون و پی رای او [12] K, IV— اگر [13] VI— من یکی [14] IV— بمانم [15] Л— باشد زان K— باشند ازان VI— بران [16] IV— همان VI— کنون [17] Л— پهلوانان همی برترم [18] Л— کنون [19] VI— б. оп. [20] K— اگر IV, VI— که گر [21] K— نمانم IV— نشاید VI— نیاید [22] K, VI— من در [23] K— پاک بروی حرام IV— مگر دل ز رومی رسیده بکام VI— جمله بر من حرام [24] Л, VI— صنج و IV— و оп. [25] IV, VI— همان [26] Л— کوهه بر پشت [27] IV— ببست و شد از گرد [28] VI— کوس و زنگ و

ستاره تو گفتی بآب اندرست[1] / سپهر روان هم[2] بخواب اندرست[3]
چو آگاهی آمد بقیصر ز[4] شاه / که پر خشم ز[5] ایران بشد با سپاه
بیامد ز عمّوریه تا[6] حلب / جهان کرد پر جنگ و جوش و[7] جلب[8]
سواران رومی چو سیصد هزار / حلب را گرفتند یکسر[9] حصار
سپاه[10] اندر آمد ز هر سو بجنگ / نبد جنگ‌شانرا[11] فراوان درنگ
بیاراست بر هر دری[12] منجنیق / ز گردان روم آنک بد جاثلیق[13]
حصار سقیلان بپرداختند / کزان[14] سو همی تاختن ساختند
حلب[15] شد بکردار دریای خون / بزنهار شد لشکر باطرون[16]
بدو هفته از رومیان سی[17] هزار / گرفتند و آمد بر شهریار
بی اندازه کشتند ز[18] ایشان بتیر / برزم اندرون چند شد دستگیر
بپیش سپه کنده‌ای ساختند[19] / بشبگیر آب اندر انداختند
بکنده ببستند بر شاه راه / فرو ماند از جنگ شاه و سپاه
برآمد برین روزگاری دراز / بسیم و زر آمد سپه‌را نیاز[20]
سپهدار روزیدهانرا بخواند / وزان جنگ چندی سخنها براند
که این کار با رنج بسیار[21] گشت / بآب[22] و بکنده نشاید گذشت
سپه‌را[23] درم باید و دستگاه / همان اسب[24] و خفتان و[25] رومی کلاه
سوی گنج رفتند روزیدهان / دبیران و گنجور شاه[26] جهان
از[27] اندازهٔ لشکر شهریار / کم آمد درم تنگ سیصد هزار

1 K—ستاره‌ست گویی باب اندرون 2 K—شد IV—رونده 3 K—اندرون доб. заголовки: K—جنگ شاه کسری بقیصر روم IV—لشکر کشیدن انوشیروان بجنگ روم VI—آگاهی یافتن قیصر از آمدن کسری بجنگ 4 VI—که 5 K, IV—از VI—پر از خشم از 6 VI—از بعموریه 7 K, IV, VI—شد پر از جنگ و شور و 8 K—حلب IV—صلب VI—شغب 9 VI—پیش 10 K, VI—سوار 11 K—جنگیانرا 12 IV—سوی 13 IV—جابلیق (!) 14 VI—کزین 15 VI—حبش 16 Л, K—باطرن IV—باطروق (нет рифмы). 17 Л—دو Б—ثلاثین ألف 18 K, VI—از IV—ز оп. 19 K—کنده برساختند 20 Л, IV, VI—б. оп.; Б—وطالت علیهم المدة واستنفدت الخزائن وفنیت ألاقوات و احتاجت العساکر الی نفقاتهم 21 VI—دشوار 22 K, IV—برآب 23 K—بسی را 24 VI—تیغ 25 VI—و оп. 26 VI—روزی دهان 27 K, IV—ز

بیامد بر شاه موبد چو گرد　　بگنج[1] آنچ بود از[2] درم یاد کرد

دژم کرد شاه اندران کار چهر　　بفرمود تا رفت بوزرجمهر

بدو گفت گر[3] گنج شاهی[4] تهی　　چه باید مرا تخت[5] شاهنشهی

برو هم کنون ساروان را بخواه　　هیونان بختی برافگن براه[6]

صد از گنج مازندران بار کن　　وزو بیشتر بار دینار کن

بشاه جهان گفت بوزرجمهر　　که ای شاه با دانش و داد[7] و مهر

سوی گنج ایران درازست راه　　تهی دست و[8] بیکار باشد[9] سپاه

بدین شهرها گرد ما هر کسست[10]　　کسی کو درم بیش دارد بدست[11]

ز بازارگان و ز[12] دهقان درم[13]　　اگر وام خواهی نگردد[14] دژم[15]

بدین[16] کار شد شاه همداستان　　که دانای ایران بزد داستان[17]

فرستاده ای جست بوزرجمهر　　خردمند و شادان دل و خوب چهر

بدو گفت ز[18] ایدر سه[19] اسپه برو　　گزین کن یکی نامبردار گو[20]

ز بازارگان و ز[21] دهقان شهر　　کسی را کجا باشد[22] از نام بهر

ز بهر سپه این درم فام[23] خواه　　بزودی بفرماید از گنج شاه

بیامد فرستادهٔ خوش منش[24]　　جوان و خردمند و نیکو کنش[25]

پیمبر باندیشه[26] باریک بود　　بیامد بشهری که نزدیک بود

درم خواست فام[27] از پی[28] شهریار　　برو انجمن شد بسی مایه دار

یکی کفشگر بود و[29] موزه فروش　　بگفتار او تیز[30] بگشاد گوش[31]

---

[1] VI—بگفت [2] IV—آنچه کم بود [3] K, IV, VI—اگر [4] K—شاید IV—بدره شاید [5] VI—نام [6] VI—бб. 4162—4163 оп. [7] K—با رای و با داد IV, VI—با داد و VI—بدره ماند [8] VI—و оп. [9] Л, IV—ماند [10] K—هست VI—شهرها در درم هرچه گرد ما در با رای [11] VI—بهست کهست [12] K, IV, VI—ز بازارگانان و [13] VI—دهر [14] K—نباشی [15] VI—کسی را کجا باشد از نام بهر [16] K, IV—بدان [17] VI—бб. 4168—4171 оп. [18] K, IV—از [19] IV—دو [20] Л—لو(!) Б—بعض الکفاة [21] K, IV—ز بازارگانان و [22] K, IV—باید [23] K, IV—وام [24] K, IV, VI—خوش سخن [25] K, IV, VI—که نو بد بسال و بدانش کهن [26] K—از شهرها [27] IV—وام VI—قرض [28] K—چو در رای و اندیشه IV—نکو بین و اندیشه [29] IV, VI—و оп. [30] Л—دمز(!) K, IV, VI—پهن (в тексте конъектура). [31] Доб. заголовки: Л—داستان انوشیروان و بوزرجمهر با مرد موزه دوز IV—داستان موزه فروش با کسری

درم چند باید بدو گفت مرد — دلاور شمار درم یاد کرد
چنین گفت کای پر خرد مایه‌دار — چهل من درم هر منی[1] صد هزار
بدو کفشگر گفت من این[2] دهم — سپاسی ز گنجور بر سر[3] نهم[4]
بیاورد قپّان و[5] سنگ و درم — نبد هیچ دفتر بکار و قلم
چو بازارگانرا درم سخته شد — فرستاده زان[6] کار پردخته شد
بدو کفشگر گفت کای[7] خوب چهر — برنجی بگویی ببوزرجمهر
که اندر زمانه مرا کودکیست — که بازار او بر دلم خوار نیست
بگویی[8] مگر شهریار جهان — مرا شاد گرداند اندر نهان
که اورا سپارد[9] بفرهنگیان — که دارد سر[10] مایه و هنگ[11] آن
فرستاده گفت این ندارم برنج — که کوتاه کردی مرا راه گنج[12]
بیامد بر مرد دانا[13] بشب — وزان[14] کفشگر نیز[15] بگشاد لب
بر شاه شد شاد[16] بوزرجمهر — بران[17] خواسته شاه بگشاد چهر
چنین گفت زان[18] پس که یزدان سپاس — مبادم مگر پاک و[19] یزدان شناس
که در پادشاهی[20] یکی موزه دوز — برین[21] گونه شادست و گیتی فروز
که چندین درم ساخته[22] باشدش[23] — مبادا که بیداد بخراشدش[24]

---

[1] K— مر درم هر مری IV— مرّ و هر مرّ ازو VI— مرّه هر مره [2] IV— کین من [3] K, IV— خود [4] VI—бб. 4179—4181 оп. и вместо них дает:

چو این دستگیری کند شاه‌را * بیابد بدرگاه او راه‌را
همان روزش از گنج تاوان دهد * وزین هم سپاسی بسربر نهد

[5] Л— و оп. [6] K— را IV— از [7] K, IV— ای [8] K— بگوید [9] K, IV, VI— سپارم [10] IV— مرا [11] K— و آهنگ IV— سنگ VI— نمگ(!) [12] VI—доб.:

چو ما جسته باشیم بپیوند تو * بمکتب رود پاک فرزند تو
تو چون قرض دادی بدین آرزو * بگوییم بدستور آزاده خو

[13] Л, K, VI— شاه ایران Б— الی خدمة بزرجمهر [14] K— ازان [15] VI— زود [16] VI— بیامد بر شاه [17] VI— بدان [18] K, IV, VI— ازان [19] K— که هستم چنین پاک و VI— که بودم همه ساله [20] IV— کشور ما [21] IV— بدین [22] K, IV— گشاده درم VI— فراوان درم [23] K— داد او [24] K— از ما ستم باشدش IV, VI— بگیتی چنین رنج بنیاد او

نگر تا چه دارد کنون آرزوی[1] — بماناد بر ما[2] همین راه[3] و خوی[4]
چو فامش[5] بتوزی[6] درم[7] صد هزار — بده[8] تا بماند ز ما[9] یادگار
بدان[10] زیردستان دلاور شدند — جهانجوی[11] با تخت و افسر شدند
مبادا که بیدادگر شهریار — بود شاد بر تخت و بهروزگار[12]
بشاه جهان گفت بوزرجمهر — که ای شاه نیک اختر[13] خوب چهر[14]
یکی آرزو[15] کرد موزه‌فروش — اگر شاه دارد بمن بنده[16] گوش
فرستاده گوید که این مرد گفت — که شاه جهان با خرد باد جفت
یکی پور دارم رسیده بجای[17] — بفرهنگ جوید همی رهنمای[18]
اگر شاه باشد بدین[19] دستگیر — که این پاک فرزند گردد دبیر
ز یزدان بخواهم[20] همی جان شاه — که جاوید باد این[21] سزاوار گاه[22]
بدو گفت شاه ای خردمند مرد — چرا دیو چشم ترا تیره[23] کرد[24]
برو همچنان[25] باز گردان شتر[26] — مبادا کزو سیم[27] خواهیم و در[28]
چو بازارگان[29] بچه گردد دبیر — هنرمند و با دانش و یادگیر
چو فرزند ما بر نشیند بتخت — دبیری ببایدش پیروزبخت
هنر باید از مرد موزه فروش — بدین کار دیگر تو با من مکوش[30]
بدست خردمند و مرد نژاد — نماند بجز[31] حسرت و سرد باد
شود پیش او خوار مردم شناس — چو پاسخ دهد زو پذیرد[32] سپاس
بما بر پس از مرگ نفرین بود — چو آیین این روزگار این بود
نخواهیم روزی جز از گنج[33] داد — درم زو مخواه و مکن هیچ یاد[34]

---

1 K, IV—آرزو 2 IV—بماند بما بر 3 K—داد IV—رای 4 K, IV—خو 5 K, IV, VI—وامش 6 Л—بدوزم Б—وإذا أوفيته القرض فزده مائة ألف درهم 7 Л—دهم 8 Л—بدو 9 K—بداند بر 10 IV, VI—همه 11 VI—доб. و 12 Л, K—[K—و оп.] درفشان کند رای و پرهیزگار 13 Л—доб. و 14 VI—бб. 4196—4200 оп. 15 Л—آرزوی 16 K, IV—بگفتار 17 Л—بجا 18 Л—رهنما 19 IV—برین 20 Л, VI—بخواهد 21 K, VI—بادا 22 IV—б. оп. 23 K, IV—خیره 24 VI—بربود از تو خرد 25 K—همچنین 26 IV—بار کن بر شتر VI—خاسته(!) برشمر 27 K—زر 28 IV—خواهیم زر VI—زر 29 K—بازاریان 30 K, IV, VI—سپارد بدو چشم بینا و گوش 31 K—جز از 32 IV—نیابد VI—درد یابد 33 IV, VI—برین جنگ [IV—بدین] 34 Л—б. оп. Б—وإني لست أطلب الأموال إلا من حاصل الخزانة المدّخرة من العدل

هم اکنون شتر باز گردان براه[1]   درم خواه وز[2] موزه دوزان مخواه
فرستاده برگشت و شد با درم   دل کفشگر گشت پر درد و غم[3]
شب آمد غمی شد ز گفتار شاه   خروش جرس خاست از بارگاه[4]
طلایه پراگنده برگرد دشت   همه شب همی گرد لشکر بگشت
ز ماهی چو بنمود خورشید تاج   برافگند خلعت زمین را ز عاج
طلایه چو گشت از لب[5] کنده باز   بیامد بر شاه گردن فراز[6]
که پیغمبر[7] قیصر آمد بشاه   پر از درد و پوزش کنان از گناه[8]
فرستاده آمد همانگه[9] دوان   نیایش کنان پیش نوشین روان
چو رومی سر[10] و تاج کسری بدید   یکی باد سرد از جگر برکشید
بدل گفت کینت[11] سزاوار گاه[12]   بشاهی و مردی و چندین سپاه
وزان[13] فیلسوفان رومی چهل   زبان[14] برگشادند[15] پر باد دل
ز دینار با هر کسی[16] سی هزار   نثار آوریده بر[17] شهریار[18]
چو دیدند رنگ رخ[19] شهریار[20]   برفتند لرزان[21] و پیچان چو مار
شهنشاه چون دید بنواختشان   بآیین یکی جایگه[22] ساختشان
چنین[23] گفت گوینده پیشرو   که ای[24] شاه قیصر جوانست و نو
پدر مرده و ناسپرده جهان   ندانند[25] همی آشکار و نهان
همه سربسر بازدار[26] توایم   پرستار و[27] در زینهار توایم
ترا روم ایران و ایران چو روم   جدایی چرا باید این مرز و بوم

---

[1] IV—ز راه [2] K—و از VI—از [3] K, IV, VI—زان درم پر ز غم [IV—شد دژم] [4] Л—с этого б. начинается большая лакуна (лист вырван), которая поглощает 166 бб. [5] K—پس [6] IV—доб. заголовок: پوزش نمودن رسولان قیصر نزد نوشین‌روان [7] K—پیغامبر (метр нарушен). [8] VI—بر گناه IV—б. оп. [9] VI—همانگه فرستاده آمد [10] Б—وجهه [11] IV—اینت VI—کاینست [12] IV, VI—شاه Б—إن هذا هو المستحق للملک القمن [13] K—ازان [14] VI—روان [15] IV, VI—پر ز گفتار و [16] IV—یکی [17] IV—آوریدند زی [18] VI—б. оп. [19] IV—تازه رخ [20] VI—بر تخت بر تاجدار [21] IV—گریان VI—ببودند گریان Б—فلما دنوا من الملك خدمو باكين و خشعوا و ضرعوا [22] IV—پایگه [23] IV—سخن [24] IV, VI—این [25] VI—ندانی [26] VI—تاجدار [27] K—و оп.

خرد در زمانه[1] شهنشاه راست   وزو داشت قیصر همی پشت راست
چه خاقان چینی چه[2] در[3] هند شاه   یکایک پرستند این تاج و گاه[4]
اگر[5] کودکی نارسیده بجای   سخن گفت بی دانش و رهنمای[6]
ندارد شهنشاه ازو کین و درد   که شادست ازو[7] گنبد لاژورد[8]
همان باژ روم آنچ بود از نخست   سپاریم و عهدی بتازه[9] درست
بخندید نوشین روان زان سخن   که مرد فرستاده افگند بن[10]
بدو گفت اگر نامور کودکست   خرد با سخن نزد او اندکست[11]
چه قیصر چه آن بی‌خرد رهنمون[12]   ز دانش[13] روانرا گرفته زبون
همه هوشمندان اسکندری   گرفتند پیروزی و برتری[14]
کسی کو بگردد ز پیمان ما[15]   بپیچد دل از رای و فرمان[16] ما[17]
از آباد[18] بومش برآریم خاک   ز گنج و ز لشکر نداریم باک
فرستادگان خاک دادند بوس   چنانچون بود مردم چاپلوس[19]
که ای[20] شاه پیروز برتر منش   ز کار گذشته مکن سرزنش
همه سربسر خاک رنج تواییم   همه پاسبانان گنج تواییم
چو[21] خشنود گردد ز ما شهریار   نباشیم ناکام[22] و بد روزگار
ز رنجی که ایدر شهنشاه برد   همه رومیان آن ندارند خرد
ز دینار پر کرده ده چرم گاو   بگنج[23] آوریم از در[24] باژ و ساو
یکمّی و[25] بیشیش[26] فرمان رواست   پذیرد ز ما گرچه آن[27] ناسزاست

---

1 K—همه بوم مر Б—وانت أعقل ملوك 2 VI—چه оп. 3 K—بر 4 K—همی از تو دارند تخت و کلاه VI—بدویند زیبای تخت و کلاه 5 K—همین 6 VI—б. оп. 7 IV—ز تو 8 K, VI—لاجورد 9 K—بباید VI—نباید بیاریم عهدی Б—فلیکتب لنا عهد نرکن الیه 10 VI—که گشت این چنین کارهای کهن 11 K—

چنین گفت نوشین روان قباد * که او نو جوانست و سر پر ز باد

12 IV—ناطرون VI—باطرون 13 IV—روانش 14 K—بهتری 15 K—من 16 IV—رای خندان 17 K—من 18 IV—آزاد 19 K—б. 4243 помещен после этого б. 20 K—تویی 21 K—که 22 K—بباشیم با کام 23 K—چوجنگ 24 VI—بگنج تو آریم از 25 IV—و оп. 26 K—بیشیت VI—بیشی اش 27 K—این

چنین داد پاسخ که از کار گنج — سزاوار دستور[1] باشد برنج
همه رومیان پیش موبد شدند — خروشان و[2] با اختر بد شدند
فراوان ز هر در سخن راندند — همه راز قیصر برو راندند
ز دینار گفتند وز گاو[3] پوست — ز کاری که آرام روم اندروست
چنین گفت موبد اگر[4] زر دهید[5] — ز دیبا چه مایه بران سر نهید[6]
بهنگام برگشتن شهریار — ز دیبای زربفت باید هزار
که خلعت بود شاه‌را هر زمان — چه با کهتران و چه[7] با مهتران
برین برنهادند و گشتند باز — همه پاک بردند پیشش نماز[8]
ببد شاه چندی بران[9] رزمگاه — چو آسوده شد شهریار و سپاه
ز لشکر یکی مرد بگزید گرد[10] — که داند شمار نبشت[11] و سترد[12]
سپاهی بدو داد[13] تا باژ روم — ستاند[14] سپارد بآباد بوم
وز آنجا بیامد سوی طیسفون — سپاهی پس پشت و پیش اندرون
همه یکسر آباد از[15] سیم و زر — بزرین[16] ستام و بزرین[17] کمر
ز بس پرنیانی درفش سران[18] — تو گفتی هوا شد همه[19] پرنیان
در و دشت گفتی که زرین شدست[20] — کمرها ز گوهر چو پروین شدست[21]
چو نزدیک شهر اندر آمد ز راه[22] — پذیره شدندش فراوان سپاه[23]
همه پیش کسری پیاده شدند — کمر بسته و دل گشاده شدند
هر آنکس که پیمود با شاه راه — پیاده بشد تا در بارگاه[24]
همه[25] مهتران خواندند آفرین[26] — بران شاه بیدار با داد و دین[27]

1 IV—دشوار 2 VI—خردمند 3 K—ز گفتار گفتند و از کار 4 K, VI—که گر 5 K—دهند 6 K—بسر بر نهند 7 IV—کهتر و چند 8 K—б. оп. и доб. 34 бб. приложения VI. 9 IV—بدان 10 VI—موبدی برگزید 11 IV—نوشت 12 VI—دبیر سخندان چنان چون سزید 13 K—فرستاد 14 K, VI—بخواهد 15 K—با VI—یکسر پیش با 16 IV—بسیمین 17 IV—زرّین (метр нарушен). 18 K—از میان VI—بسش پرنیان بد درفش از میان 19 K—مگر 20 K—آیین ز دست 21 K—کمرهای زرین چو پروین زدست 22 K—سپاه 23 K—ز راه 24 K—تا بسالارگاه 25 VI—چو آن 26 VI—آفرین خواندند 27 VI—همه زر و گوهر برافشاندند K—доб.:

هر آنکس که از مهتران نامدار * برو کرد یاقوت و گوهر نثار

چو تنگ اندر آمد بجای[1] نشست — بهر مهتری شاه بنمود دست
سرآمد سخن گفتن موزه دوز — ز ماه محرم گذشته سه روز[2]
جهانجوی دهقان آموزگار[3] — چه گفت اندرین گردش روزگار
که روزی فرازست و روزی نشیب — گهی با خرامیم و گه با نهیب
سرانجام بستر بود تیره خاک — یکی را فراز و[4] یکی را مغاک
نشانی نداریم ازان[5] رفتگان — که بیدار و[6] شادند اگر خفتگان
بدان[7] گیتی ار[8] چندشان برگ نیست — همان به که آویزش[9] مرگ نیست
اگر صد بود[10] سال اگر بیست[11] و پنج — یکی شد چو یاد آید از روز رنج[12]
چه[13] آنکس که گوید خرامست و ناز[14] — چه گوید که دردست و رنج و نیاز[15]
کسی را ندیدم بمرگ آرزوی[16] — نه[17] بی راه و از[18] مردم نیکخوی[19]
چه دینی[20] چه اهریمن[21] بت پرست — ز مرگند بر سر نهاده دو دست
چو سالت شد ای پیر بر شست و یک — می و جام و آرام شد بی نمک
نبندد دل اندر سپنجی سرای — خرد یافته مردم پاکرای
بگاه بسیچیدن مرگ می[22] — چو پیراهن شعر باشد بدی
فسرده تن اندر میان گناه — روان[23] سوی فردوس کم کرده راه
ز یاران بسی ماند و چندی گذشت — تو با جام همراه[24] مانده بدشت[25]

---

[1] K—ز جای [2] VI—б. оп.; Б—وهذا آخر القصة المنسوبة الى الخفاف доб. заголовки: IV—سوالهای بوزرجمهر و موبدان از هرمزد و جواب او و اختیار کردن شاه اورا K—رای زدن کسری با برزیجمهر VI—اندر سوال کردن نوشین روان و موبدان از هرمزد شاه [3] VI—بآموزگار [4] IV—فرازی [5] IV—ازین [6] K—و оп. [7] VI—ازان [8] K—در پادشاهی [9] IV—آوازش [10] VI—باشد [11] K—شست VI—سی [12] K—باد IV—(!)از IV—نداند کس ار در رنج و آز و نیاز [13] K—هر [14] K—ناز حرامست VI—خرامم بناز [15] VI—اندرآمد برنج [16] K, IV, VI—آرزو (в тексте конъектура). [17] K, VI—ز [18] IV—ونز VI—وز [19] K, IV, VI—نیکخو (в тексте конъектура). [20] K—دنیا [21] K, VI—آهرمن [22] K—(!)دی [23] IV—دوان [24] K—خام و هم VI—همواره [25] K—доб.:

ز بد کردن آمد بحاصل زیان * روان از گنه کردن تن توان
بآغاز اگر کار خود بنگری * ابی شک بفرجام کیفر بری
مشو شادمان گر بدی کرده‌ای * که آزرده گردی گر آزرده‌ای

زمان خواهم از کردگار زمان — که چندی[1] بماند دلم شادمان
که این داستانها و چندین سخن — گذشته برو سال و[2] گشته[3] کهن
ز هنگام کی شاه تا یزدگرد — ز لفظ من آمد پراگنده گرد
بپیوندم و باغ[4] بی خو کنم — سخنهای شاهنشهان[5] نو کنم
همانا که[6] دلرا ندارم برنج — اگر بگذرم زین سرای سپنج[7]

* *
*

چه گوید کنون مرد روشن روان — ز رای جهاندار نوشین‌روان
چو سال اندر آمد[8] بهفتاد و چار — پر اندیشهٔ مرگ شد شهریار
جهانرا همی کدخدایی بجست — که پیراهن داد پوشد[9] نخست
دگر کو بدرویش بر مهربان — بود راد و[10] بی رنج روشن روان[11]
پسر بد مر[12] اورا گرانمایه شش — همه راد و بینادل و شاهفش
بمردی و فرهنگ و پرهیز[13] و رای — جوانان با دانش و دلگشای[14]
از ایشان خردمند[15] و مهتر بسال — گرانمایه هرمزد بد بی همال
سرافراز و با دانش و خوب چهر — برآزادگان بر بگسترده[16] مهر
بفرمود کسری بکار آگهان — که جویند راز وی اندر نهان
نگه داشتندی بروز و بشب — اگر[17] داستانرا گشادی دو لب
ز کاری که کردی بدی یا بهی — رسیدی بشاه جهان آگهی
ببوزرجمهر آن زمان شاه گفت — که رازی[18] همی داشتم در نهفت

بآخر ترا رفت باید ز جای * چه گویی چه بینی چه آیدت رای
بیفزای نیکی تو تا ایدری * که گردی ازو شاد چون بگذری
که گفتار و کردار این روزگار * ز ما ماند اندر جهان یادگار

[1] K, VI—چندان [2] IV, VI—و оп. [3] VI—سالیان [4] IV—باز [5] K—شاهنشهی
[6] VI—پس آنگاه [7] K, VI—доб. заголовок: آغاز داستان [8] VI—سالش درآمد [9] K—جوید
[10] IV—رای и оп. و [11] K—б. оп.; порядок бб.: 4291, 4295, 4296, 4292, 4293, 4294, 4297. [12] IV—بود
[13] K, VI—پرهیز و فرهنگ [14] VI—با دانش رهنمای [15] VI—هنرمند [16] K—فزاینده
[17] IV—وگر [18] K, VI—کاری Б—امرأ

19-418

ز هفتاد چون[1] سالیان درگذشت / سر و موی مشکین چو کافور گشت[2]
چو من بگذرم زین سپنجی سرای / جهانرا بباید یکی کدخدای
که بخشایش آرد بدرویش بر / ببیگانه و مردم خویش بر
ببخشد بپرهیزد[3] از مهر[4] گنج / نبندد دل اندر سرای سپنج[5]
سپاسم ز یزدان که فرزند هست / خردمند و[6] دانا و ایزد[7] پرست
وز ایشان بهرمزد یازان ترم[8] / برای و بهوشش فرازان ترم[9]
ز بخشایش[10] و بخشش و راستی / نبینم همی در دلش کاستی
کنون موبدان و ردانرا بخواه[11] / کسی کو کند سوی[12] دانش نگاه[13]
بخوانیدش و[14] آزمایش کنید / هنر بر هنر بر فزایش کنید
شدند اندران موبدان انجمن / ز هر در پژوهنده[15] و رای زن
جهانجوی هرمزدرا خواندند / بر نامدارانش بنشاندند
نخستین سخن گفت بوزرجمهر / که ای شاه نیک اختر خوب چهر
چه دانی کزو جان پاک[16] و خرد / شود روشن و کالبد برخورد[17]
چنین داد پاسخ که دانش بهاست / که داننده بر مهتران بر مهاست[18]
بدانش بود مردرا ایمنی / ببندد ز بد دست[19] اهریمنی
دگر بردباری[20] و بخشایش است / که تنرا بدو[21] نام و[22] آرایش است[23]

---

[1] K — که هفتاد از IV — ز هشتاد چون VI — ز گفتار چون [2] K — доб. б.:
دلی کو بدرویش بر مهربان * بود داد و بی‌رنج و سود و زیان
[3] K — نپرهیزد [4] IV — مرد VI — ببخشش بپردازد از مرز [5] K — доб.:
همیشه بنیکی بود رای او * ابر گاه شاهان سزد جای او
[6] K — و оп. [7] K, VI — یزدان [8] K — داناترم IV — دازان ترم(!) [9] K — تواناترم VI — بروبر بمردی گرازان‌ترم [10] K — ببخشایش VI — از آرایش [11] VI — بخوان [12] K — نزد [13] VI — کسی‌را که باشد ز دانش نشان [14] K — بدانش ورا IV — بدانیدش و [15] K, IV — پژوهیده [16] K — پاک جان [17] VI — پرورد [18] K — گراینده برمهتران مهترست [19] VI — نبندد دل مرد [20] K — دل مرد با داد [21] VI — ازو [22] K — بدان نامم(!) [23] K — доб. б.:
فروتن سه دیگر کس و دادگر * شکویا(!) و جویای دین و هنر

بپرسید کز نیکوی سودمند[1] — بگو از چه گردد چو گردد بلند[2]
چنین داد پاسخ که آنک[3] از نخست — بنیک و بد آزرم هر کس بجست[4]
بکوشید تا بر دل هر کسی — ازو رنج بردن نباشد بسی
چنین داد پاسخ که هر کس که داد — بداد از تن خود همو[5] بود شاد
نگه کرد پرسنده بوزرجمهر — بدان پاکدل مهتر خوب چهر
بدو گفت کز[6] گفتنی هرچ[7] هست — بگویم تو بشمر یکایک[8] بدست
سراسر همه پرسشم[9] یاد گیر — بپاسخ همه داد[10] بنیاد گیر[11]
سخن‌را مگردان پس و پیش[12] هیچ — جوانمردی و داد دادن[13] بسیچ
اگر یاد گیری چنین[14] بیگمان — گشادست بر تو در[15] آسمان
که چندین[16] بگفتار بشتافتم[17] — ز پرسنده پاسخ فزون یافتم[18]
جهاندار آموزگار تو باد — خرد جوشن[19] و بخت یار تو باد
کنون هرچ دانم[20] بپرسم ز داد[21] — تو پاسخ گزار آنچ[22] آیدت یاد[23]
ز فرزند کو بر پدر ارجمند — کدامست شایسته و بی‌گزند[24]
ببخشایش دل سزاوار کیست — که بر درد او بر بباید گریست
ز کردار نیکی پشیمان کراست — که دل بر[25] پشیمانی او گواست
سزا کیست کورا نکوهش کنیم — ز کردار او چون پژوهش کنیم
ز گیتی کجا بهتر آید گریز — که خیزد از[26] آرام او رستخیز

---

[1] IV—ازو گفت مرد ارجمند VI—گرچه بود سودمند [2] K, VI—کدامست و مرد از چه گردد بلند [3] IV—که آن [4] IV—نجست VI—бб. 4316—4317 оп. [5] VI—دل خویش او [6] IV—از [7] K, IV, VI—هرچه [8] K—نویسم سراسر [9] K—پرسمت VI—گویمت [10] VI—همه پاسخ از داد [11] K—چنان چون بود مرد دانا پذیر [12] K, VI—بس و بیش IV—بس بیش (в тексте конъектура). [13] IV—داد (метр нарушен). [14] K—سخن [15] K—شوی برتر از اختر Б—باب السماء مفتوح لك [16] VI—چو چونین [17] VI—بشتافتند [18] VI—بیافتند• [19] IV, VI—روشن [20] K—هرچه از تو IV, VI—هرچه دانم [21] K, VI—بداد [22] IV, VI—آنچه
[23] K, VI—доб.:

بپاسخ خردمند پیدا شود * بهر آرزو بر توانا شود

K — ещё доб.:

سخن همچو قفلست و پاسخ کلید * بپاسخ بد از نیک آید پدید

[24] VI—б. оп. [25] VI—بر دل [26] VI—ز

بدین[1] روزگار از[2] چه باشیم شاد　　گذشته چه بهتر که گیریم[3] یاد
زمانه که اورا بباید ستود[4]　　کدامست و ما از چه[5] داریم سود
گرانمایه‌تر کیست از دوستان　　کز آواز او دل شود بوستان
کرا[6] بیشتر دوست اندر جهان　　که باید بدو[7] آشکار و نهان
همان نیز دشمن[8] کرا بیشتر　　که باشد بروبر بداندیش‌تر[9]
سزاوار آرام[10] بودن کجاست　　که دارد جهاندار ازو پشت راست
ز گیتی زیانکارتر[11] کار چیست　　که بر کردهٔ خود بباید گریست[12]
ز چیزی که مردم همی پرورد　　چه چیزست کان زودتر[13] بگذرد
ستمکاره کش نزد[14] او شرم نیست　　کدامست کش مهر و آزرم نیست
تباهی بگیتی ز گفتار[15] کیست　　دل دوستانرا پر[16] آزار کیست
چه چیزست کان ننگ[17] پیش آورد　　همان بد ز گفتار خویش آورد
بیکروز تا شب برآمد ز کوه　　ز گفتار دانا نیامد[18] ستوه
چو هنگام شمع آمد[19] از[20] تیرگی　　سر مهتران تیره از خیرگی
ز گفتار ایشان[21] غمی گشت شاه　　همی کرد خامش بپاسخ نگاه
گرانمایه هرمزد بر پای خاست　　یکی آفرین کرد بر شاه راست
که از شاه گیتی مبادا تهی　　همی باد بر تخت شاهنشهی
مبادا که بی‌تو ببینیم تاج　　گر آیین شاهی وگر[22] تخت عاج
بپوزش جهان[23] پیش تو خاک باد　　گزند ترا چرخ[24] تریاک باد[25]
سخن هرچ[26] او گفت پاسخ دهم[27]　　بدین[28] آرزو رای[29] فرخ نهم[30]

---

[1] IV— وزین [2] K— روزگاران IV— ار [3] K— داریم [4] K— شنود(!) [5] K— کدامست و برما (метр нарушен); IV— برچه [6] IV— اگر [7] K— که شادند ازو VI— شاید بدو [8] K— دانش [9] VI— б. оп. [10] VI— доб. و [11] K— زیانکار (метр нарушен). [12] VI— бб. 4338—4341 оп. Б— وما أضر الأشیاء فی هذه الدار التی هی عرضه للفناء [13] K— زود بر [14] K— ستمگر که نزدیک [15] K— ز گیتی بگفتار [16] K— دوستان پر ز [17] K— سه چیزست آنرا که IV— نیک [18] VI— نیاید [19] VI— آید [20] K— و [21] IV, VI— او چون [22] IV— شاهان و هم [23] VI— بپرسش جوان [24] VI— خاک [25] K—

همه روز فیروز تخت تو باد * همه چشم روشن بتخت تو باد

[26] K, VI— آنچه [27] K— دهیم VI— گفتند پاسخ دهیم [28] K— بدان [29] K— روز [30] K, VI— نهیم

ز فرزند پرسید دانا سخن   وزو باید دم پاسخ افگند بن
بفرزند[1] باشد پدر شاد دل   ز غمها بدو دارد[2] آزاد دل
اگر مهربان باشد او بر پدر   بنیکی[3] گراینده و دادگر
دگر آنک[4] بر جای بخشایشست   برو چشم را[5] جای پالایشست
بزرگی که بختش پراگنده گشت   بپیش یکی ناسزا بنده[6] گشت
ز کار وی ار خون خروشی رواست   که ناپارسایی برو پادشاست[7]
دگر هرک[8] با مردم ناسپاس   کند نیکویی ماند اندر هراس[9]
هر آن کس که نیکی فرامش کند   خردرا بکوشد که بیهش کند
دگر گفت از آرام[10] راه گریز   گرفتن کجا خوبتر از ستیز[11]
بشهری که بیداد شد پادشا   ندارد خردمند بودن روا
ز بیدادگر شاه باید گریز   کزو خیزد اندر جهان رستخیز
چه گوید که دانی که شادی[12] بدوست   برادر بود یا دلارام دوست[13]
دگر آنک پرسد ز کار زمان[14]   زمانی کزو گم[15] شود بدگمان[16]
روا باشد[17] ار چند بستایدش[18]   هم اندر ستایش بیفزایدش[19]
دگر آنک پرسید[20] از مرد دوست   ز هر دوستی[21] یارمندی[22] نکوست
توانگر بود چادر او بپوش   چو درویش باشد تو با او بکوش[23]
کسی کو فروتنتر[24] و رادتر   دل دوستانش[25] بدو شادتر[26]
دگر آنک پرسد که دشمن کراست   کزو دل همیشه بدرد و بلاست
چو گستاخ باشد زبانش ببد   ز گفتار او دشمن آید سزد

---

1 VI— ز فرزند 2 VI— گردد 3 IV— بگیتی 4 IV, VI— آنکه 5 IV— مرده‌را VI— بدو مرده‌را 6 VI— ناسزاینده 7 IV—б. оп.; VI— که بر پادشاهی پدر پادشاست 8 K, IV— هر که
9 VI—бб. 4357—4362 оп. 10 K— کارام و 11 K, IV— خود نیرزد پشیز (в тексте по T).
12 K— راه گشادن IV— که دانا که شادی (в тексте по T). 13 Б— وأما الذى يفرح به فهو إما شفيق صالح أو شفيق ناصح 14 K— نهان 15 K— بد 16 VI— نیم سود و زیان(!) 17 IV, VI— دارد 18 IV— بستاییش 19 IV— بیفزاییش 20 IV, VI— پرسیدی 21 K— دشمنی
22 IV— نازمندی 23 K— نیوش IV— مکوش VI, Б—б. оп. (в тексте по T). 24 VI— فزونتر بد
25 K— دوستداران 26 IV—б. оп.

دگر آنک پرسید[1] دشوار چیست *** بی‌آزار را دل[2] پرآزار کیست[3]
چو بد بود و بدساز با وی[4] نشست *** یکی زندگانی بود چون کبست
دگر آنک گوید گوا کیست راست *** که جان و خرد بر گوا بر گواست[5]
به از آزمایش ندیدم[6] گوا *** گوای سخنگوی و[7] فرمان‌روا
زیانکارتر کار گیتی که چیست *** که فرجام ازان بد بباید گریست[8]
چو چیره شود بر دلت بر هوا *** هوا بگذرد همچو باد هوا
پشیمانی آرد بفرجام سود[9] *** گل آرزورا نشاید بسود[10]
دگر آنک گوید که گردان ترست *** که چون پای جویی بدستت[11] سرست
چنین دوستی مرد نادان بود *** سرشتش بد و رای گردان[12] بود
دگر آنک گوید ستمکاره[13] کیست *** بریده دل از شرم و بیچاره[14] کیست
چو کژّی کند مرد بیچاره خوان *** چو بی‌شرمی آرد ستمکاره خوان
هر آن کس که او پیشه گیرد دروغ *** ستمکاره‌ای خوانمش بی‌فروغ
تباهی که گفتی ز گفتار کیست *** پر آزارتر درد آزار کیست[15]
سخن‌چین و دو روی و بیکار[16] مرد *** دل هوشیاران کند پر ز درد
بپرسید دانا که عیب از چه بیش *** که باشد پشیمان ز گفتار خویش

---

[1] K, VI — پرسد که [2] K — با دل [3] K — چیست Л — здесь кончается лакуна; IV, VI — برآزار کیست(!) K — доб.:

پرآزار دل باشد و خوارتر * چنان دان که هر کس پرآزارتر

[4] IV — ز بدخواه و بدساز با او [5] K — بجای و خرد بر گوای کراست Л, VI — оп. бб. 4372—4382; Б—содержание этих опущенных 11-ти бб.: وأما أضر الأشياء فهو سوء خلق الملوك فاذا صحبتهم ملوك وإذا لم تصحبهم أذلوك وأما الذى يعجل الزمان إنفاده فهو الشهوة التى تملك من المرء فؤاده فيلقى فى تحصيلها إلى يد الهوى قياده وأما الظالم الذى لا حياء فى عينه فهو الذى زاغ عن منهج السداد و عرف بالوقاحة فى كسب الفساد و من اتخذ الكذب حرفته والتزيد ديدنه و عادته. وأما الذى يثير كلامه للفساد فهو النمام والمنافق و ذو البطالة النائه فى الظلم الجهالة [6] K — بروبر [7] IV — و оп. [8] IV — бб. 4374—4375 оп. [9] IV — آید بفرجام سور [10] K — گل زرد اورا نیارد ستود IV — بسور (в тексте по T). [11] IV — جویم بدستم [12] IV — سرشت بدآرای کیهان [13] IV — ستمکار [14] IV — بیچار [15] K — بی‌آزاری و درد بازار کیست [16] VI — بیگانه

هر آن کس که راند سخن بر گزاف   بود بر سر انجمن مرد لاف
بگاهی[1] که تنها[2] بود در نهفت   پشیمان شود[3] زان سخنها که گفت
هم اندر زمان چون گشاید سخن   بپیچش آرد آن[4] لافهای کهن
خردمند وگر[5] مردم بی‌هنر   کس از آفرینش نیابد[6] گذر
چنین بود تا بود دوران دهر[7]   یکی زهر یابد یکی پایزهر[8]
همه پرسش این[9] بود[10] و پاسخ همین   که بر شاه باد از جهان آفرین
زبانها بفرمانش[11] گوینده باد   دل راد[12] او شاد[13] و جوینده[14] باد
شهنشاه کسری ازو[15] خیره ماند   بسی آفرین کیانی بخواند
ز گفتار او[16] انجمن شاد شد[17]   دل شهریار از غم آزاد شد[17]
نبشتند[18] عهدی بفرمان شاه   که هرمزدرا داد[19] تخت و کلاه
چو قرطاس رومی[20] شد از باد خشک[21]   نهادند مهری برو بر ز مشک
بموبد سپردند پیش[22] ردان[23]   بزرگان[24] و بیداردل بخردان[25]
جهانرا نمایش چو کردار نیست   نهادش جز[26] از[27] رنج و تیمار نیست
اگر تاج داری اگر گرم[28] و رنج   همان[29] بگذری زین سرای سپنج
بپیوستم این[30] عهد نوشین‌روان   بپیروزی شهریار جوان[31]
یکی نامهٔ شهریاران بخوان   نگر تا که باشد چو نوشین‌روان

---

[1] Л — بکاهد VI — نکاهد [2] VI — پنهان [3] K — بود [4] Л, IV, VI — ردان [5] K, IV, VI — هنرمند یا [6] IV — نگیرد [7] Л — دور زمان [8] Л — ازو بیگمان IV, VI — б. оп. [9] K — آن [10] VI — اینست [11] K — همیشه جهانجوی [12] IV, VI — و رای [13] K — شادان دلارای و [14] IV — گوینده (нет рифмы). [15] IV — بدو VI — درو [16] K — بزرگان آن [17] K, IV, VI — چو منشور او گشت [18] Л, IV, VI — نوشتند [19] IV — باد [20] IV, VI — چینی [21] K — گشت از باد خشک [22] K, IV, VI — سپرد آن به [VI — ز] پیش [23] K — سپاه (нет рифмы). [24] IV, VI — سرافراز [25] K — موبدان [26] K — پر [27] VI — بجز [28] IV — درد [29] Л, K — همی [30] K — نویسم پس IV, VI — بپیوندم این [31] Л — جهان K, IV, VI — б. помещён после б. 4397, перед которым доб. заголовки: Л — عهدنامهٔ شاه کسری بهرمزد K — منشور نوشتن کسری برای هرمز VI — عهدنامه نوشتن کسری IV — اندر عهدنامهٔ نوشین‌روان در بارهٔ پسرش پیش از وفات بنام هرمز

برای و بداد و[1] ببزم و بجنگ * چو روزش سرآمد نبودش درنگ
تو ای پیر فرتوت بی‌توبه[2] مرد * خرد گیر وز[3] بزم و شادی بگرد[4]
جهان تازه شد چون قدح یافتی * روانرا ز توبه تو[5] برتافتی[6]
چه گفت آن سراینده سالخورد * چو[7] اندرز[8] نوشین‌روان یاد کرد
سخنهای هرمزد چون شد ببن * یکی نو پی افگند[9] موبد سخن
هم آواز شد[10] رایزن با دبیر * نبشتند[11] پس نامه‌ای بر حریر
دلارای عهدی ز[12] نوشین‌روان[13] * به[14] هرمزد ناسال خورده جوان
سر نامه از دادگر کرد یاد * دگر گفت کین[15] پند پور قباد
بدان ای پسر کین جهان بی‌وفاست * پر از[16] رنج و تیمار و درد و بلاست
هر آنگه که باشی بدو شادتر * ز رنج زمانه دل[17] آزادتر
همه شادمانی بمانی[18] بجای * بباید شدن زین سپنجی سرای
چو اندیشه رفتن آمد[19] فراز * برخشنده روز و شب دیریاز[20]
بجستیم[21] تاج کیی‌را سری * که بر هر سری باشد او افسری[22]
خردمند شش بود مارا پسر * دلفروز و بخشنده[23] و دادگر
ترا برگزیدم که مهتر بدی * خردمند و زیبای افسر بدی
بهشتاد بر بود پای[24] قباد * که در پادشاهی مرا کرد یاد

---

[1] K, IV—برای و بداد VI—چنین شهریارم [2] VI—توشه [3] K, VI—و از [4] Л—دگرد(!) VI—مگرد [5] K—روان از در توبه VI—از بر توبه [6] IV—چرا تافتی Б—б. оп.; K—доб.:
اگر بخردی سوی توبه گرای * که باشد خردمند پاکیزه رای
پس از پیریت روزگاران نماند * تموز و خریف و بهاران نماند
ازان پس که تن جای گیرد بخاک * نگر تا کجا باشد آن جان پاک
[7] VI—که [8] IV—هم ایدر ز [9] K—پی در افگند IV—بن افگند VI—دگر نو درافگند [10] K, IV—هم‌آوای شد VI—هم او و شه [11] Л, IV, VI—نوشتند [12] IV—با عهد [13] VI—از عهد نوشیروان [14] Л—ز [15] VI—این [16] VI—ترا [17] K—تن IV—به [18] VI—نماند [19] K—آید [20] IV—دیرباز K—доб.:
جهان جهان داشتم چند سال * بگیتی کسی‌را ندیدم همال
نگردد بچاره چو آیدت مرگ * شود خشک ار چند بارست و برگ
[21] K—نجستیم [22] VI—б. оп. [23] IV—رخشنده [24] K, VI—سال Б—لما أناف على ثمانين

کنون من رسیدم بهفتاد و چار ... ترا کردم اندر جهان شهریار
جز آرام[1] و خوبی نجستم برین ... که باشد روان مرا[2] آفرین
امیدم چنانست کز کردگار ... نباشی جز از شاد[3] و بهروزگار
گر ایمن[4] کنی مردمانرا بداد ... خود ایمن بخسپی و از داد شاد
بپاداش نیکی بیابی بهشت ... بزرگ آنک[5] او تخم نیکی بکشت
نگر تا نباشی بجز[6] بردبار ... که تندی[7] نه خوب آید از شهریار
جهاندار و[8] بیدار و[8] فرهنگجوی ... بماند همه ساله با آبروی
بگرد دروغ ایچ گونه مگرد ... چو گردی[9] شود بخترا[10] روی زرد
دل و مغزرا دور دار از شتاب ... خردرا[11] شتاب اندر آرد[12] بخواب
بنیکی[13] گرای و بنیکی بکوش ... بهر نیک و بد پند دانا نیوش
نباید که گردد بگرد تو بد ... کزان[14] بد ترا[15] بیگمان بد رسد
همه پاک پوش و همه پاک خور ... همه پندها یاد گیر از پدر
ز یزدان گشادی و بیزدان گرای ... چو خواهی که باشد ترا رهنمای[16]
جهانرا چو آباد داری بداد ... بود تخت آباد و دهر از تو شاد[17]
چو نیکی نمایند پاداش کن ... ممان[18] تا شود رنج نیکی کهن[19]
خردمندرا[20] شاد و نزدیک دار ... جهان بر بداندیش تاریک دار
بهر کار با[21] مرد دانا سگال ... برنج تن از پادشاهی منال
چو یابد خردمند نزد تو راه ... بماند بتو تاج و تخت و کلاه[22]
هر آن کس که باشد ترا زیردست ... مفرمای در بینوایی[23] نشست[24]

¹ Л—از نرم ² IV—پس از مرگ من VI—که یابم پس از مرگ ³ K—شاه VI—بجز شاد
⁴ Л, K—گرامی VI—که ایمن ⁵ IV—آنکه VI—خنک آنکه ⁶ K, IV—جز از ⁷ K, IV, VI—تیزی
⁸ IV, VI—و оп. ⁹ IV—گویی ¹⁰ VI—بود مر ترا ¹¹ K, IV, VI—خرد با ¹² K, IV, VI—آید ¹³ IV—بنیکان ¹⁴ IV, VI—که از ¹⁵ K—بتو ¹⁶ VI—б. оп. ¹⁷ K—تو از خود ایمن VI—بود گنجت آباد و بخت از تو شاد IV—بخت آباد و بخت از تو شاد بخسبی وز داد شاد ¹⁸ Л—همی Б—ومن أحسن اليك فبادر إلى مجازاته و لاتؤخرها حتى لاتخلق جدّة حسناته ¹⁹ VI—б. оп. ²⁰ K, IV—هنرمندرا ²¹ VI—همه کار بر ²² IV—گنج و سپاه VI—تخت و گنج و کلاه ²³ VI—پادشاهی ²⁴ K—سختی و منمای دست

بزرگان و آزادگان را بشهر[1] ز داد[2] تو باید که[3] یابند بهر
ز نیکی فرومایه را دور دار ببیدادگر مرد مگذار[4] کار
همه[5] گوش و[6] دل سوی درویش دار همه[7] کار او چون غم خویش دار[8]
ور ایدونک دشمن شود دوستدار تو در بوستان تخم نیکی بکار[9]
چو از خویشتن نامور داد داد جهان گشت ازو شاد و او از تو[10] شاد
بر[11] ارزانیان گنج بسته مدار ببخشای بر مرد پرهیزکار[12]
که گر پند مارا[13] شوی کاربند همیشه بماند کلاهت بلند[14]
که نیکی دهش نیک خواه تو باد همه نیکی اندر[15] پناه[16] تو باد
مبادت فراموش گفتار من اگر[17] دور مانی ز دیدار[18] من
سرت سبز باد و دلت شادمان تنت پاک و دور[19] از بد بدگمان
همیشه خرد پاسبان تو باد همه نیکی اندر[20] گمان تو باد
چو من بگذرم زین جهان فراخ برآورد باید یکی خوب[21] کاخ
بجایی کزو دور باشد گذر نپرّد بدو کرکس تیز پر
دری دور بر چرخ ایوان[22] بلند ببالا برآورده چون ده کمند
نبشته[23] برو بارگاه مرا بزرگی و گنج و سپاه[24] مرا
فراوان ز هر گونه افگندنی هم از[25] رنگ و بوی و[26] پراگندنی
بکافور تن را توانگر کنید ز مشک از بر ترگم[27] افسر کنید

---

[1] Л— ز دهر K— بازارگانان شهر [2] IV— نیک [3] VI— ز نیک و بد تو که [4] Л— مسپار [5] K— همان [6] VI— و оп. [7] K, VI— غم [8] IV— бб. 4438—4441 оп. [9] K, VI— б. оп. Б— واذا صار عدوك لك صديقا فاياك و الركون اليه [10] K, VI— او نیز [11] K— به [12] VI— مردم پیشه‌کار и доб.:

ور ایدونکه دشمن بود دوستدار * بشوره زمین تخم نیکی مکار

[13] IV— پندها را [14] IV— доб.:

تو در شورستان تخم نیکی مکار * همه گوش دل سوی درویش‌دار

[15] K— نیکوی در [16] VI— خرد تخت و دولت کلاه [17] K— وگر [18] K— کردار [19] K, IV— تن پاک دور [20] IV— نیکویی در [21] Л, IV— برابر دو [22] VI— هم بکردار چرخ [23] Л, IV, VI— نوشته [24] VI— تاج و کلاه [25] Л— همان [26] VI— و оп. [27] K— ترک IV, VI— تارک

ز دیبای زربفت پرمایه[1] پنج — بیارید ناکاردیده[2] ز گنج
بپوشید بر ما برسم کیان — بر آیین نیکان ما در میان[3]
بسازید هم زین نشان تخت عاج[4] — برآویخته از بر عاج تاج[5]
همان هرچه زرّین به پیش اندرست[6] — اگر طاس و جامست اگر گوهرست[7]
گلاب و می و زعفران جام بیست[8] — ز مشک و ز کافور و عنبر دویست[9]
نهاده ز[10] دست چپ و دست راست — ز فرمان فزونی نباید نه کاست
ز خون کرد باید تهیگاه خشک — بدو اندر افگنده[11] کافور و مشک[12]
ازان[13] پس برآرید[14] در گاه‌را — نباید که بیند کسی شاه‌را
چو زین گونه بد[15] کار آن بارگاه — نیابد بر ما کسی[16] نیز راه[17]
ز فرزند وز دودهٔ[18] ارجمند — کسی کش ز مرگ من آید[19] گزند[20]
بیاساید از[21] بزم و شادی دو ماه — که این باشد آیین پس از مرگ شاه
سزد گر[22] هر آنکو بود پارسا — بگرید برین[23] نامور پادشا[24]
ز فرمان هرمزد بر مگذرید — دم خویش بی‌رای او مشمرید
فراوان بران نامه[25] هر کس گریست — پس از عهد یک سال دیگر[26] بزیست
برفت و بماند[27] این سخن[28] یادگار — تو این یادگارش بزنهار دار[29]
کنون زین سپس تاج[30] هرمزد شاه — بیارایم و برنشانم بگاه[31]

---

[1] K, IV, VI—ز هر جامهٔ پاک زربفت [2] Л—داکاردیده(!) [3] K—ز پایین تا سر ز سر تا میان IV—مبندید هرگز بدی‌را میان VI—بر آیین پاکان ما نامیان(!) [4] Л—بر دو تخت K, IV—ازین همنشان تخت عاج [5] Л—بیاویخته تاج بر نیک بخت IV—بیاویزی اندر بر عاج تاج [6] Л—همه هرچ زین بیشتر ایدرست [7] K, IV, VI—محمر است [8] Л—هشت [9] Л—دو پشت [10] IV, VI—به [11] IV—بدوی اندرون کرده [12] VI—б. оп. [13] K, VI—وزان [14] Л, K, VI—درآید [15] K, IV—دگر گون بود [16] K, IV—کسی نزد ما [17] VI—б. оп. [18] IV—دوده و [19] K—آمد [20] K—доб.:

روان‌شان ز اندیشه آزاد کن * بخوبی روان مرا یاد کن

[21] IV—برآساید از VI—بباید پس از [22] K—ار [23] Л—بدین [24] IV—برین نامهٔ پادشا VI—б. оп. [25] VI—عهد [26] K, IV, VI—کسری [27] IV—برفت او و ماند [28] Л, VI—جهان [29] K, IV, VI—доб.:

چو با او جفا کرد گردان سپهر * نباید که جویی ازو داد و مهر

[30] IV, VI—تاج و اورنگ [31] K—از گفتهٔ نیکخواه

[پادشاهی هرمزد[1] دوازده سال بود]

بخندید تمّوز بر[2] سرخ سیب / همی کرد با[3] بار و برگش[4] عتاب[5]
که آن دستهٔ گل بوقت بهار / بمستی همی داشتی در کنار[6]
همی باد شرم آمد[7] از رنگ اوی[8] / همی یاد یار آمد[9] از چنگ اوی[8]
چه کردی که بودت خریدار آن / کجا یافتی تیز بازار آن[10]
عقیق و زبرجد که دادت بهم / ز بار گران شاخ تو هم بخم[11]
همانا که گلرا بها خواستی / بدان[12] رنگ رخرا بیاراستی
همی رنگ شرم آید از گردنت / همی مشک بوید ز پیراهنت
مگر جامه از مشتری بستدی / بلؤلؤ بر[13] از خون نقط[14] برزدی
زبرجدت برگست و چرمت[15] بنفش / سرت برتر از کاویانی درفش[16]
بپیرایهٔ زرد و سرخ و سپید[17] / مرا کردی از برگ[18] گل ناامید

---

[1] IV — доб. نوشین‌روان [2] K — نارنج با IV — بخنده نمود اندرو VI — ازبر [3] VI — نجوید ابر [4] Л, K, VI — نار و نرگس [5] K — عتیب Б — 14 бб. оп. [6] K — رایشان داد کار VI — بر کنار [7] Л — آید [8] VI — او [9] Л — یار آید IV — باز آمد VI — ناز آمد [10] K — چو بد یافتی خود هم از کار آن VI — چرا تافتی سر ز بازار آن [11] Л — ز بازارگان بار گوهر بخم IV — ز بار کژ از بار گوهر بخم VI — ز بارگران نار و نرگس بخم [12] VI — همان [13] IV — پر [14] K — رقم [15] Л — زبرجد بزرگست و چرمت K — نارت IV — ومویت VI — زبرجد رخت گشت خطت [16] K — б. помещен после б. 4. [17] K — سبز و شاخ سپید VI — سرخ و سبز و سپید [18] K — مرگ

نگارا بهارا کجا رفته‌ای   که آرایش باغ بنهفته‌ای
همی مهرگان[1] بوید از باد تو   بجام می اندر کنم[2] یاد تو
چو رنگت شود سبز بستایمت   چو دیهیم هرمز بیارایمت
که امروز تیزست[3] بازار من   نبینی[4] پس از مرگ آثار[5] من

[آغاز داستان]

یکی پیر بد مرزبان[6] هری   پسندیده و دیده از هر دری
جهاندیده‌ای[7] نام او بود ماخ   سخن‌دان و با فرّ و با یال[8] و شاخ[9]
بپرسیدمش تا چه داری[10] بیاد   ز هرمز که بنشست بر تخت داد
چنین گفت پیر خراسان[11] که شاه   چو بنشست بر نامور پیشگاه
نخست آفرین کرد بر کردگار   توانا و دانندهٔ[12] روزگار
دگر گفت ما[13] تخت نامی کنیم[14]   گرانمایگانرا گرامی کنیم[14]
جهانرا بداریم در زیر پر   چنان چون پدر داشت با داد[15] و فر[16]
گنه کردگانرا[17] هراسان کنیم   ستم دیدگانرا تن‌آسان کنیم
ستون بزرگیست آهستگی   همان بخشش و داد و شایستگی[18]
بدانید[19] کز کردگار جهان   بد و نیک هرگز نماند[20] نهان[21]
نیاکان ما تاجداران دهر   که از دادشان آفرین بود بهر
نجستند جز داد و بایستگی[22]   بزرگی و گردی و شایستگی
ز کهتر پرستش ز[23] مهتر نواز   بداندیش‌را داشتن درگداز

---

[1] VI— بوی جان [2] Л— نو خورم IV— بیک جام می نو کنم [3] VI— مرگست [4] IV— با برگ و با برد VI— ببینی [5] K— آزار [6] K— доб. و [7] VI— جهاندیده و [8] K— بگیتی VI— با برگ و با بیغ [9] IV—б. оп. [10] K, IV— دارد [11] VI— آن پور ماخان [12] K, IV, VI— دارندهٔ [13] Л—(!) دا [14] Л— کنم [15] IV— پدر بد بآیین VI— با زیب [16] K—
IV—доб. этот б. после б. 22.:
کسی بد کند بردباری کنیم * چو رنج آیدش بیش یاری کنیم
[17] K— گنه‌گارگانرا [18] IV— بزرگی و گردی و شایستگی VI— بایستگی [19] K— ندانید [20] K— نگردد [21] IV—бб. 24, 25 и первое мисра б. 26 оп. [22] VI— آهستگی [23] Л— پرست وز

بهر کشوری دست و[1] فرمان مراست[2]   توانایی و داد[3] و پیمان[4] مراست[5]
کسی را که یزدان کند پادشا   بنازد بدو[6] مردم پارسا
که سرمایهٔ[7] شاه بخشایشست   زمانه ز بخشش بآسایشست[8]
بدرویش بر مهربانی کنیم   بپرمایه[9] بر پاسبانی کنیم
هر آن کس که ایمن شد از کار خویش   بر ما چنان کرد بازار[10] خویش
شمارا بمن هرچ[11] هست آرزوی[12]   مدارید راز از[13] دل نیکخوی[14]
ز چیزی که دلتان[15] هراسان بود   مرا داد آن دادن[16] آسان بود
هر آن کس که هست از شما نیکبخت   همه شاد باشید زین[17] تاج و تخت
میان بزرگان[18] درخشش مراست   چو بخشایش[19] و داد و بخشش[20] مراست
شما مهربانی بافزون کنید   ز دل کینه و آز بیرون کنید
هر آن کس که پرهیز کرد از دو کار   نبیند دو چشمش بد روزگار
بخشنودی کردگار[21] جهان   بکوشید یکسر کهان و مهان
دگر آنک[22] مغزش بود پر خرد   سوی ناسپاسی دلش ننگرد[23]
چو نیکی فزایی[24] بروی کسان   بود مزد آن[25] سوی تو[26] نارسان[27]
میامیز با مردم کژّگوی   که اورا[28] نباشد سخن جز بروی
وگر شهریارت[29] بود دادگر   تو بر وی بسستی گمانی[30] مبر
گر ایدونک گویی نداند[31] همی   سخنهای شاهان بخواند[32] همی

---

[1] K— بخوبی همه دست [2] VI— تراست [3] K, IV, VI— رای [4] IV, VI— برهان [5] IV— доб. выше оп. б. 24. [6] Л— برو [7] IV— سِرمایهٔ VI— بسرمایهٔ [8] K—
همه کار ما داد و بخشایشست * ز فرهنگ گیتی پر آرایشست
[9] IV— سرمایه [10] Л, IV, VI—[VI— بازار] جوان کرد آثار [11] K, IV— بما هرچه VI— ز من [12] K, IV, VI— آرزو [13] Л— باز از K, VI—[VI— از оп.] بدارید راز از [14] K, IV, VI— دل نیکخو [15] K— دل مردم بد [16] Л— دادن داد K, VI— داد ازان دادن [17] K— بر IV, VI— ازین [18] K— بتخت اندرون خود [19] VI— همان کوشش [20] K— پوشش [21] IV— شهریار [22] IV— آنکه [23] VI— бб. 40—41 оп. [24] Л— فزاید [25] Л— من [26] Л, K— او [27] K — доб.:
سرمایهٔ شاه بخشایشست * زمانه ز بخشش پر آرایشست
[28] IV— آنرا [29] K— شهریاری [30] Л— گمانی بسستی [31] Л— ندانی(!) [32] Л— چه خوانی

چو بخشایش از دل کند شهریار * تو اندر زمین تخم کژّی[1] مکار
هر آن کس که او پند ما داشت[2] خوار * بشوید دل از خوبی[3] روزگار
چو شاه از تو خشنود شد راستیست * وزو[4] سر بپیچی در[5] کاستیست
درشتیش[6] نرمیست[7] در پند تو * بجوید که شد گرم[8] پیوند تو[9]
ز نیکی مپرهیز هرگز برنج * مکن شادمان دل[10] بپیداد گنج[11]
چو اندر جهان کام دل یافتی * رسیدی بجایی که بشتافتی
چو دیهیم هفتاد بر سر نهی * همه[12] گرد کرده بدشمن دهی[13]
بهر کار درویش دارد دلم * نخواهم که اندیشه زو بگسلم
همی خواهم از پاک پروردگار * که چندان[14] مرا بر دهد[15] روزگار[16]
که درویشرا شاد[17] دارم[18] بگنج * نیارم[19] دل پارسارا برنج
هر آن کس که شد در جهان شاهفش * سرش گردد از گنج دینارکش
سرشرا بپیچم ز کنداوری * نباید[20] که جوید کسی مهتری[21]
چنین است[22] انجام و آغاز ما * سخن گفتن فاش[23] و هم راز[24] ما
درود جهانآفرین بر شماست[25] * خم چرخ گردان[26] زمین شماست[27]
چو بشنید گفتار او انجمن * پر اندیشه گشتند زان[28] تن بتن
سر گنجداران[29] پر از بیم گشت * ستمکارهرا دل بدو نیم گشت
خردمند و[30] درویش زان هرک[31] بود * بدلش اندرون شادمانی[32] فزود

---

1 VI—رویی 2 Л—تهدید ما کرد IV, VI—تهدید ما داشت 3 IV—خون VI—نجوید دلش خوبی 4 K—ازو 5 VI—نه از غایت کژی و 6 K—درشتی و 7 Л, K—بزمست 8 Л—نرم 9 VI—б. оп. 10 VI—شاد دلرا 11 VI—رنج (нет рифмы). 12 Л—همی 13 VI—б. оп. 14 IV—چندین 15 VI—امان یابم 16 K—доб.:

که درویشرا پاک روزی دهم * همه شادی و دلفروزی دهم

17 K—یاد 18 VI—دارد 19 K—ندارم 20 K, IV, VI—نخواهم 21 VI—داوری 22 K, IV, VI—همینست 23 K—هوش 24 IV—آواز 25 K—چنین باد تا باد دین شما IV, VI—شما 26 IV, VI—بادا 27 K, IV—شما VI—بر شما 28 K—زو IV—ازان VI—ازو 29 K—سر 30 VI—و оп. 31 K—روشن‌روان هر که IV—از آن که VI—درویشرا ز بخردان زو آنکه 32 Л—روشنایی

20*

چنین بود تا شد[1] بزرگیش راست هر آن چیز در پادشاهی[2] که خواست
برآشفت و خوی بد آورد پیش بیکسو شد از راه[3] آیین و کیش
هر آن کس که نزد پدرش[4] ارجمند بدی شاد و[5] ایمن ز بیم گزند
یکایک تبه کردشان بیگناه بدین[6] گونه بد[7] رای[8] وآیین شاه
سه مرد از دبیران نوشین‌روان یکی پیر و[9] دانا[10] و دیگر جوان
چو ایزدگشسب[11] و دگر برزمهر[12] دبیر[13] خردمند با فرّ و چهر
سه دیگر که[14] ماه آذرش بود نام خردمند و روشن‌دل و شادکام
بر تخت نوشین‌روان این[15] سه پیر چو دستور بودند و همچون[16] وزیر
همی خواست هرمز کزین هر[17] سه مرد یکایک برآرد[18] بناگاه گرد
همی بود ز[19] ایشان دلش پرهراس که روزی شوند اندرو ناسپاس
بایزدگشسب[20] آن زمان[21] دست آخت ببیهوده بر[22] بند و زندانش ساخت
دل موبد موبدان تنگ شد رخانش ز اندیشه بی‌رنگ[23] شد
که موبد بد و پاک[24] بودش سرشت بمردی[25] ورا[26] نام بد زردهشت
ازان بند ایزدگشسب[27] دبیر چنان شد که دل[28] خسته گردد بتیر
چو روزی برآمد[29] نبودش زوار نه‌خورد و نه پوشش نه اندەگسار[30]
ز زندان پیامی[31] فرستاد دوست بموبد که ای[32] بنده‌را[33] مغز و پوست[34]
منم بی‌زواری[35] بزندان شاه کسی‌را بنزدیک من نیست راه

---

1 IV—و باشد 2 K, IV, VI—بران چیز بر پادشا شد [VI—بد] 3 VI—доб. و 4 K—بر پدرش VI—پدر 5 K—و оп. 6 K, IV, VI—برین 7 K, VI—شد 8 VI—رسم 9 IV—و оп. 10 K—برنا VI—پیرسر بود 11 Л—آذرگشسب 12 IV—پر ز مهر 13 IV—ز پیر 14 Л—دگر آنک 15 Л—آن 16 K—و همچو 17 Л—ازین هر IV—همی ساخت هرمزد پنهان(!) که تا زین VI—همی‌گفت با خود که من زین 18 VI—برآرم 19 K, IV, VI—از 20 Л—بآذرگشسب 21 VI—گهی 22 Л—ببیهودگی 23 IV—بپیچید و رویش پر آژنگ 24 IV—زبد پاک VI—که از گوهر پاک 25 K, VI—بخردی 26 IV—مر آن پیررا 27 Л—آذرگشسب 28 Л, VI—کجا 29 Л—برآمد оп. 30 VI—б. оп. 31 IV—پیامش 32 K—این 33 Л—بندرا VI—مغزرا 34 VI—доб. б.:

چو روزی برآمد نبودش قرار * نه خورد و نه آرام و نه میگسار

35 VI—که من بیگناهم

همی خوردنی آرزوی[1] آیدم * شکم گرسنه رنج بفزایدم
یکی خوردنی پاک پیشم[2] فرست * دوایی بدین درد ریشم[3] فرست
دل موبد از درد پیغام اوی[4] * غمی گشت زان جای[5] و آرام اوی[6]
چنان[7] داد پاسخ که از کار بند * منال ار نباید بجانت گزند[8]
ز پیغام او شد[9] دلش پر شکن * پر اندیشه شد مغزش از خویشتن
بزندان فرستاد لختی خورش[10] * بلرزید زان کار دل در برش[11]
همی[12] گفت کاکنون شود[13] آگهی * بدین[14] ناجوانمرد[15] بی‌فرّهی[16]
که موبد بزندان فرستاد چیز * نیرزد تن ما برش[17] یک پشیز
گزند آیدم زین[18] جهاندار مرد * کند بر من از خشم رخساره[19] زرد
هم از بهر[20] ایزدگشسب[21] دبیر * دلش بود پیچان و رخ چون زریر
بفرمود تا پاک خوالیگرش * بزندان کشد[22] خوردنیها برش
ازان[23] پس نشست از بر تازی اسب * بیامد بنزدیک ایزدگشسب[24]
گرفتند مر یکدگررا کنار * پر از درد و مژگان[25] چو ابر بهار[26]
ز خوی بد[27] شاه چندی سخن * همی‌رفت تا شد سخنها[28] کهن

---

[1] K, IV, VI— آرزو [2] Л— هین بر من IV— بر من یکی پاک چینی VI— بر من یکی چرب و/ شیرین [3] Л, IV, VI— چو مردم کفن دوز و بالین [4] Л, VI— او [5] Л— جا K, VI— ازان جای IV— از جام [6] Л, VI— او K— доб.:

ز کردار هرمز بنالید مرد * ز اندیشه رنگ رخش گشت زرد

[7] IV— چنین VI— بدو [8] K— бб. 82—84 оп. [9] VI— بد [10] VI— طعام [11] VI— ز دردش بمانده بی‌آرام و کام IV— б. оп. [12] IV— چنین [13] IV— رسد [14] VI— بدان [15] K, IV— تاجور مرد [16] IV— بافرهی [17] K— همان جان ما IV— بر ما تنش [18] K— بد آید مرا از VI— زان [19] K, VI— و کین روی IV— رخسار [20] K— چو از مهر IV— مهر [21] Л— آذرگشسب [22] IV— برد VI— بود [23] IV, VI— وزان [24] Л— آذرگشسب VI— بزندان آذرگشسب [25] VI— آب مژگان [26] K, IV— перед б. доб.:

نگهبان زندان چو اورا بدید * شد از بیم رنگ رخش ناپدید
نیارست گفتن بزندان مرو * که این شهریارست جوشان و نو
فرود آمد آن پیر گریان ز اسب * همی‌رفت تا پیش ایزدگشسب

[27] K— ز بیدادی [28] IV— سخنشان

20-418

نهادند خوان پیش ایزدگشسب[1] گرفتند پس واژ[2] و برسم بدست
پس ایزدگشسب[3] آنچ اندرز[4] بود بزمزم همی‌گفت و موبد شنود
ز دینار و ز[5] گنج وز خواسته[6] هم از کاخ و ایوان آراسته[7]
بموبد چنین گفت کای نامجوی چو رفتی از ایدر بهرمزد گوی[8]
که گر سر نپیچی[9] ز گفتار من بر اندیشی[10] از رنج و تیمار[11] من
که از شهریاران تو خورده‌ام[12] ترا نیز در[13] بر بپرورده‌ام
بدان[14] رنج پاداش بند آمدست پس از رنج[15] بیم گزند آمدست
دلی بی‌گنه پر غم ای[16] شهریار بیزدان نمایم[17] بروز شمار
چو موبد سوی خانه شد در زمان ز کارآگهان رفت مردی دمان[18]
شنیده یکایک بهرمزد گفت[19] دل شاه با رای بد گشت جفت
ز[20] ایزدگشسب[21] آنگهی[22] شد درشت بزندان فرستاد و اورا بکشت[23]
سخنهای موبد فراوان شنید بروبر نکرد ایچ گونه پدید
همی‌راند اندیشه بر[24] خوب و زشت سوی چارهٔ کشتن زردهشت
بفرمود تا زهر خوالیگرش نهانی برد پیش در یک[25] خورش
چو موبد بیامد بهنگام بار[26] بنزدیکی[27] نامور شهریار
بدو گفت کامروز ز[28] ایدر مرو که خوالیگری یافته‌ام نو[29]
چو بنشست موبد نهادند خوان ز موبد بپالود رنگ رخان
بدانست کان خوان زمان ویست همان راستی در گمان ویست

[1] Л — آذرگشسب — IV ایزدپرست [2] K, IV — بار VI — باژ [3] Л — آذرگشسب [4] K — IV, آنکه اندرز — VI از در بند [5] Л, K — و از [6] K, IV, VI — گنج آراسته [7] K — بپیراسته — IV, VI — خواسته [VI — هم از] و از [8] IV, VI — بهرمز بگوی [9] K — بپیچی [10] K — براندیشی [11] VI — درد و پیکار [12] K — که پیش پدرت اندرون برده‌ام [13] K, IV, VI — بر [14] VI — ازان [15] K, IV, VI — بند [16] K — پرگنه از غم IV — ای оп.; VI — در غم [17] Л — نماید VI — شمارم [18] K — بکارآگهان گفت مرد دوان [19] K, IV, VI — بهرمز بگفت [20] K, IV — بر VI — از [21] Л — آذرگشسب [22] K, IV — آن‌زمان [23] VI — это мисра, б. 104 и первое мисра б. 105 оп. [24] K — اندیشهٔ [25] Л — (?) دذ یک IV — در پیش او VI — اندر بیامیخت [26] VI — کار [27] K — بپرسیدن IV, VI — بپرسید از [28] K, IV, VI — امروز از [29] IV — доб. заголовок: اندر کشتن هرمزد شاه وزیران پدر خود بمکر

خورشها ببردند[1] خوالیگران   همی‌خورد شاه از کران تا کران
چو آن کاسه زهر پیش آورید   نگه کرد موبد بدان[2] بنگرید
بران[3] بدگمان[4] شد[5] دل پاک اوی[6]   که زهرست بر خوان[7] تریاک اوی[8]
چو هرمز نگه کرد[9] لبرا ببست   بران[10] کاسهٔ زهر یازید دست
بران[11] سان که شاهان نوازش کنند   بران[12] بندگان نیز نازش[13] کنند
ازان کاسه برداشت مغز استخوان   بیازید دست گرامی بخوان
بموبد چنین گفت کای پاک‌مغز   ترا کردم[14] این لقمهٔ پاک و[15] نغز
دهن[16] باز کن تا خوری زین خورش   کزین[17] پس چنین باشدت[18] پرورش
بدو گفت موبد بجان و سرت   که جاوید بادا سر و افسرت
کزین نوشه[19] خوردن نفرماییم   بسیری[20] رسیدم[21] نبخشاییم[22]
بدو گفت هرمز بخورشید و ماه   بپاکی روان جهاندار[23] شاه
که بستانی این نوشه[24] ز انگشت من   برین آرزو[25] نشکنی پشت من
بدو گفت موبد که فرمان شاه   بیامد نماند مرا رای[26] و راه
بخورد و ز خوان زار و[27] پیچان برفت   همی راند[28] تا خانهٔ خویش تفت
ازان[29] خوردن زهر با کس نگفت   یکی جامه افگند و[30] نالان بخفت
بفرمود تا پای زهر آورند   ازان گنجها گر ز شهر[31] آورند
فروخورد تریاک و[32] نامد بکار   ز هرمز بیزدان بنالید زار
یکی استواری فرستاد شاه   بدان تا کند کار موبد نگاه

---

[1] IV — چو بردند [2] IV — بدو [3] K, IV — بدان VI — ازان [4] K — برگوا [5] Л — شد оп. (метр нарушен). [6] K, VI — او [7] Л — доб. و [8] K, VI — او [9] Л — доб. و [10] K, IV, VI — بدان [11] K, IV — بدان [12] IV — بدان VI — ابر [13] K — تارش(!) [14] K — دادم [15] K, VI — و оп.; IV — کار [16] K — دهان [17] K — ازین IV — وزین VI — وزان [18] K, IV — بایدت VI — جز این باشدت [19] K, IV — توشه [20] VI — بپیری [21] K — رسیدن [22] K, VI — ببخشاییم [23] Л — خردمند [24] K — لقمه [25] Л — برین آرزوی K, IV, VI — بدین آرزو [26] Л — نماید مرا روی K — بیاید بماند بما رای IV — بیاید نماند مرا رای VI — بیاید نماید بما رای [27] Л — و زانِ خانه (метр нарушен). [28] Л — доб. و VI — همی‌رفت [29] VI — وزان [30] K — و оп. [31] K — همان نیز تریاک زهر (нет рифмы); VI — بتازند و تریاک بهر [32] K, IV — بران زهر تریاک

که آن زهر شد بر تنش کارگر / گر[1] اندیشهٔ ما نیامد ببر[2]
فرستاده‌را چشم موبد بدید[3] / سرشکش ز مژگان برخ برچکید
بدو گفت رو پیش هرمزد گوی[4] / که بختت بَبرگشتن[5] آورد روی[6]
بدین داوری نزد داور شویم[7] / بجایی که هر دو برابر شویم[8]
ازین پس تو ایمن مشو[9] از بدی / که پاداش پیش آیدت ایزدی
تو پدرود باش ای بداندیشی مرد[10] / بدآید برویت ز بد کار کرد[11]
چو بشنید گریان بشد[12] استوار / بیاورد پاسخ بر شهریار
سپهبد پشیمان شد از کار اوی[13] / بپیچید ازان راست گفتار اوی[14]
مر آن دردرا راه[15] چاره ندید / بسی[16] باد سرد از جگر برکشید[17]
بمرد آن زمان موبد موبدان / برو زار و[18] گریان شده[19] بخردان
چنینست کیهان همه[20] درد و رنج / چه یازی[21] بتاج[22] و چه نازی بگنج
که این روزگار خوشی بگذرد / زمانه نفسرا[23] همی بشمرد
چو شد کار دانا[24] بزاری[25] بسر / همه کشور از درد زیر و زبر
جهاندار خونریز و[26] ناسازگار / نکرد ایچ یاد از بد روزگار
میان تنگ خون ریختن‌را ببست / ببهرام[27] آذرمهان آخت[28] دست
چو شب تیره‌تر شد مر اورا[29] بخواند / بپیش خود اندر[30] بزانو نشاند

---

1 K, IV, VI—کز 2 K—چه آمد بسر IV—نیاید ببر VI—نتابید سر 3 K—چو دید
4 K, IV, VI—هرمز بگوی 5 VI—سوی گشتن 6 K—доб.:
سرانجام از اندیشهٔ نابکار * شوی زین جهان کور و بیچاره زار
ز تو یافته دشمنان کام دل * روانت ازین بد بماند خجل
7 K—شوم 8 K—بجای گهر زو برابر شوم 9 IV, VI—مخسب 10 VI—خود 11 K—بپیشت برآشفت ازان کار کرد IV—ز کردار بد 12 K, IV, VI—برفت 13 VI—بروی بد از کار بد
14 VI—مرد 15 K, VI—هیچ IV—доб. و 16 IV—یکی 17 Л—доб.:
بدو گفت رو پیش موبد بگوی * کزین پس ندارد سپهرت بروی
18 IV, VI—و оп. 19 K, IV, VI—همه 20 K, IV, VI—پر 21 Л—نازی 22 IV—بنام 23 K—دمادم IV—نفس مرد دانا VI—دم ما 24 K, IV, VI—موبد 25 K—تمامی 26 IV, VI—و оп.
27 K—ز بهرام 28 K—یافت IV—تاخت 29 Л—تیره شد مهتران‌را K—گشتش مهانرا
30 IV—بنزدیک گاهش

بدو گفت خواهی[1] که ایمن[2] شوی نبینی ز من تیزی[3] و بدخوی
چو خورشید بر برج[4] روشن شود سر کوه چون پشت[5] جوشن شود
تو با نامداران ایران بپای[6] همی باش در پیش تختم بپای[7]
ز سیمای برزین بپرسم[8] سخن چو پاسخ گزاری دلت نرم کن[9]
بپرسم که این[10] دوستدار تو کیست[11] بدست ار پرستندهٔ[12] ایزدیست
تو پاسخ چنین ده که این[13] بدتنست بداندیش وز[14] تخم آهرمنست[15]
وزان[16] پس ز من هرچ خواهی[17] بخواه پرستنده و تخت و مهر[18] و کلاه
بدو گفت بهرام کایدون[19] کنم ازین[20] بد که گفتی صد افزون کنم
بسیمای برزین که بود از مهان[21] گزین پدرش آن[22] چراغ جهان[23]
همی ساخت[24] تا چاره‌ای چون کند که پیراهن مهر بیرون کند
چو پیدا شد آن چادر عاج گون[25] خور از بخش[26] دو پیکر آمد برون[27]
جهاندار بنشست بر تخت عاج بیاویختند آن بهاگیر[28] تاج
بزرگان ایران بران[29] بارگاه شدند انجمن تا بیامد سپاه
ز در پرده برداشت سالار بار برفتند یکسر بر شهریار
چو بهرام آذر مهان پیشرو چو سیمای[30] برزین و گردان نو
نشستند هر یک[31] بآیین[32] خویش گروهی ببودند[33] بر پای پیش
ببهرام آذرمهان گفت شاه که سیمای برزین بدین[34] بارگاه

[1] Л—خواهم Б—إن اردت أن تسلم منی [2] K—آزر [3] K, IV, VI—زشتی [4] K, IV—چرخ VI—تخت [5] K—دشت [6] Л—بپا K—و ایرانیان [7] Л—بپا K—نوان [8] K—سیمای اورا VI—برزین بپرسم [9] K, IV, VI—تو دل بد مکن [10] IV—آن [11] K, IV—چیست VI—سرشتش ز چیست [12] K, IV—پسندیدهٔ [13] K, VI—آن [14] K—و از [15] K, IV—اهریمنست [16] K—ازان [17] VI—آنچه باید [18] VI—گنج و تخت [19] IV, VI—ایدون [20] IV—بدین [21] IV—بسیما یکی از نژاد کیان [22] Л—پدر و آن IV—گزیده پدر آن [23] VI—бб. 153—154 оп.; K—б. переставлен со след. б. [24] K—همی‌خواست [25] K—سیم گون [26] VI—چو نعش از [27] K—доб.:
جهان بستند از لشکر هند و روم * بیفگند فرشی بهر مرز و بوم
[28] K—نهادش بسربر دلفروز [29] K, IV, VI—بدان [30] IV—سیماه [31] VI—کس [32] IV, VI—ابر جای [33] VI—ستادند [34] K—بران

سزاوار گنجست اگر[1] مرد رنج — که بدخواه زیبا نباشد بگنج
بدانست بهرام آذرمهان — که آن[2] پرسش شهریار جهان
چگونست و آنرا پی و بیخ[3] چیست — کزان بیخ اورا[4] بباید[5] گریست
سرانجام جز[6] دخمهٔ بی کفن[7] — نیابد[8] ازین[9] مهتر انجمن[10]
چنین داد پاسخ که ای شاه راد[11] — ز سیمای برزین مکن ایچ یاد[12]
که ویرانی شهر ایران ازوست[13] — که مه[14] مغز بادش بتن بر[15] مه پوست
نگوید سخن جز همه بتّری[16] — بر آن بتّری بر[17] کند داوری[18]
چو سیمای برزین شنید این سخن — بدو گفت کای نیک یار کهن
ببد بر تن من گوایی مده[19] — چنین دیورا آشنایی مده[20]
چه[21] دیدی ز من تا تو یار[22] منی — ز کردار و گفتار آهرمنی[23]
بدو گفت بهرام آذرمهان — که تخمی پراگندهای در[24] جهان
کزان[25] بر نخستین تو خواهی درود — از[26] آتش نیابی[27] مگر تیره دود
چو[28] کسری مرا و ترا پیش خواند — بر تخت شاهنشهی برنشاند[29]
ابا موبد موبدان[30] برزمهر[31] — چو ایزدگشسب[32] آن مه[33] خوب چهر
بپرسید کین تخت شاهنشهی — کرا زیبد و کیست با فرّهی
بکهتر دهم گر[34] بمهتر پسر — که باشد بشاهی سزاوار تر
همه یکسر از جای برخاستیم[35] — زبان پاسخشرا بیاراستیم[36]

---

[1] Л — оп. اگر (метр нарушен); VI — یا
[2] K, IV — این
[3] K — وآن از پی بیخ IV — آن رای و آن بیخ VI — آن شاخ و آن بیخ
[4] K — کار مارا IV — مارا
[5] K — نباید
[6] K — ازان
[7] IV — ازین مهتر انجمن
[8] K — نیابیم
[9] VI — ازان
[10] IV — نیابیم جز دخمهٔ بیکفن
[11] K, IV — گفت بهرام کای شاه‌زاد VI — گفت بهرام کای شهریار
[12] K, IV — هیچ یاد VI — تو شمار
[13] K — بدوست
[14] Л — نه
[15] K — بگیتی VI — در
[16] Л — برتری IV — بدتری
[17] Л — پس از برتری بر K — بدان تیزی بر سر IV — بدان بدتری بر
[18] VI — б. оп.
[19] IV — دهی
[20] IV — دهی VI — б. оп.
[21] VI — چو
[22] K — جفت
[23] K — اهریمنی
[24] K, IV, VI — پراکندی اندر
[25] K — که آن IV — که این
[26] K, IV, VI — وز
[27] Л — دیابی(!)
[28] IV — که
[29] K, IV, VI — شاهی بزانو نشاند
[30] K — موبدان موبد
[31] VI — موبد پیر برزیجمهر
[32] Л — آذرگشسب
[33] K — همه
[34] K, IV, VI — یا
[35] K — برخاستید
[36] K — بیاراستید

که این[1] ترک‌زاده سزاوار نیست / بشاهی کس اورا[2] خریدار[3] نیست
که خاقان نژادست و بدگوهرست / ببالا و دیدار چون مادرست
تو گفتی که هرمز بشاهی[4] سزاست / کنون زین[5] سزا[6] مر ترا این جزاست
گوایی[7] من از بهر این دادمست / چنین لب بدشنام بگشادمست
ز تشویر[8] هرمز فرو پژمرید / چو[9] آن[10] راست گفتار اورا[11] شنید
بزندان فرستادشان تیره شب / وزایشان ببد تیز[12] بگشاد لب
سیم[13] شب چو برزد سر از کوه ماه / ز سیمای[14] برزین بپردخت[15] شاه
بزندان دزدان مر اورا بکشت / ندارد جز از رنج[16] و نفرین بمشت[17]
چو بهرام آذرمهان آن[18] شنید / که آن پاکدل مرد شد ناپدید
پیامی فرستاد نزدیک شاه / که ای تاج تو[19] برتر از چرخ[20] ماه
تو دانی که من[21] چند کوشیده‌ام[22] / که تا[23] رازهای تو پوشیده‌ام
بپیش پدرت آن سزاوار شاه[24] / نبودم ترا جز همه نیکخواه
یکی پند گویم چو خوانی مرا / بر تخت شاهی نشانی مرا
ترا سودمندیست از[25] پند من / بزندان بمان[26] یک زمان بند من
بایران ترا[27] سودمندی بود / خردمندرا بی‌گزندی بود[28]
پیامش چو نزدیک هرمز رسید / یکی رازدار از میان برگزید[29]
که بهرام‌را پیش[30] شاه آورد[31] / بدان نامور بارگاه آورد[31]
شب تیره بهرام‌را پیش خواند / بچربی[32] سخن چند با او[33] براند
بدو گفت برگوی کان[34] پند چیست / که مارا بدان روزگار بهیست

[1] Л — از IV — оп. این (метр нарушен). [2] K, IV, VI — کس اورا بشاهی [3] K — بخریدار (метр нарушен). [4] IV — شاهی مر اورا [5] K — زان VI — آن [6] IV — سپس [7] K — گواهی VI — گرامی [8] VI — تشویش [9] K, IV — که [10] VI — کجا [11] Л — مردان VI — ایشان [12] K, VI — بتدبیر [13] K — سوم IV — سیوم [14] IV — здесь и в некоторых других местах سیماه [15] K, IV, VI — بپرداخت [16] K — از درد [17] VI — б. оп. [18] K — را [19] Л — شاه نو [20] K, IV — доб. و [21] K — هر [22] VI — (!) چنده دوشیده‌ام [23] K — همه [24] K — گاه [25] K — زین [26] Л — ممان [27] VI — ازان [28] IV — б. оп. [29] Л —
چو پیغام بهرام بشنود شاه * بسالار بهرام فرمود شاه
[30] K, IV, VI — نزد [31] Л — آورند [32] K, VI — بخوبی [33] VI — فراوان سخنها [34] K, IV, VI — کین

چنین داد پاسخ که در گنج شاه — یکی ساده صندوق دیدم سیاه

نهاده بصندوقدر حقه‌ای — بحقه درون پارسی[1] رقعه‌ای

نبشتست[2] بر پرنیان[3] سپید — بدان باشد[4] ایرانیانرا امید

بخط پدرت آن جهاندار شاه — ترا اندران کرد باید نگاه

چو هرمز شنید آن[5] فرستاد[6] کس — بنزدیک گنجور[7] فریادرس

که در گنجهای پدر[8] باز جوی — یکی ساده صندوق و[9] مهری بروی

بران مهر بر[10] نام نوشین‌روان — که جاوید بادا روانش جوان[11]

هم اکنون شب تیره پیش من آر — فراوان بجستن مبر روزگار

شتابید گنجور و صندوق جست — بیاورد پویان بمهر[12] درست

جهاندار صندوقرا[13] برگشاد[14] — فراوان ز نوشین‌روان کرد یاد[15]

بصندوق در حقه با مهر[16] دید — شتابید وزو[17] پرنیان برکشید

نگه کرد پس[18] خط نوشین‌روان — نبشته[19] بران رقعهٔ[20] پرنیان[21]

که هرمز بده سال و[22] بر سر دو سال — یکی شهریاری بود[23] بی همال

ازان[24] پس پر آشوب گردد جهان — شود نام و آواز او در نهان[25]

پدید آید از هر سویی[26] دشمنی — یکی بدنژادی و آهرمنی[27]

پراگنده گردد ز[28] هر سو سپاه — فرو افگند[29] دشمن اورا ز گاه[30]

دو چشمش کند کور خویش زنش[31] — ازان[32] پس برآرند هوش از تنش

بخط پدر هرمز آن[33] رقعه[34] دید — هراسان شد و پرنیان برکشید[35]

دو چشمش پر از خون شد و روی زرد — ببهرام گفت ای جفا پیشه مرد

---

[1] VI— پرنیان [2] Л, IV— نوشتست [3] Л— پرنیانی VI— پرنیان بران نوشتست [4] VI— بدانست [5] K— این [6] VI— فرستاده [7] IV— دستور [8] K, IV, VI— کهن [9] Л— و оп. [10] K— بدان مهر بد [11] VI— نهاده بران رقعه پرنیان [12] K— بمهری [13] K— صندوق سر [14] IV— درگشاد [15] IV— برگشاد [16] Л— حقه VI— مهر و حقه بر مهررا [17] K— ازو [18] VI— در و از—IV [19] Л, IV— نوشته [20] Л— حقهٔ [21] VI— که جاوید بادا روانش جوان [22] K— و оп. [23] IV, VI— شود [24] IV, VI— وزان [25] K— б. переставлен со след. б. [26] K— بی [27] K, IV, VI— چو اهریمنی [28] K— به [29] K— فرود آورد [30] VI— بگاه [31] VI— سوی سرزنش [32] K, IV, VI— وزان [33] VI— این [34] K— نامه بزرمهر آن [35] K, IV, VI— بردرید

چه جستی ازین[1] رقعه اندر همی — بخواهی ربودن ز من سر[2] همی
بدو گفت بهرام کای ترک‌زاد — بخون ریختن تا نباشی تو[3] شاد
تو[4] خاقان‌نژادی نه از کیقباد — که کسری ترا تاج بر سر نهاد
بدانست هرمز[5] که او دست خون — بیازد[6] همی زنده بی‌رهنمون[7]
شنید[8] آن سخنهای بی‌کام‌را[9] — بزندان فرستاد بهرام‌را
دگر شب چو برزد سر از کوه ماه — بزندان دژ[10] آگاه کردش تباه
نماند آن زمان بر درش بخردی[11] — همان رهنمائی و هم[12] موبدی[13]
ز خوی بد آید همه بدتری[14] — نگر تا سوی خوی بد ننگری
وزان[15] پس نبد زندگانیش خوش — ز تیمار زد بر دل خویش تش[16]
بسالی[17] باصطخر بودی دو ماه — که کوتاه بودی شبان سیاه
که شهری خنک بود و روشن هوا — از آنجا گذشتن نبودی روا
چو پنهان شدی چادر[18] لاژورد — پدید آمدی کوه[19] یاقوت زرد
منادی‌گری برکشیدی خروش — که ای نامداران با فرّ و هوش
اگر کشتمندی شود کوفته — وزان رنج کارنده آشوفته[20]
وگر اسب در کشتزاری رود[21] — کسی نیز[22] بر میوه‌داری رود[23]
دم و گوش اسبش[24] بباید برید — سر دزد بر دار[25] باید کشید
بدو ماه گردان[26] بدی[27] در جهان — بد و نیکویی زو[28] نبودی[29] نهان
بهر کشوری داد[30] کردی چنین — ز دهقان همی یافتی آفرین
پسر بد مر اورا[31] گرامی یکی — که از ماه پیدا نبود اندکی

---

1 K, IV—بدین VI—برین 2 K—سر از من 3 Л—نباشید 4 Л—ز 5 K—کسری
6 Л—(?) دماذد K—(!) دمارد VI—نیابد 7 IV—با رهنمون 8 IV—ستد 9 IV, VI—ناکام‌را
10 Л—دز K—در 11 K—موبدان 12 Л—مگر IV—و همان 13 K—چه از رهنمایان چه از بخردان
14 Л—مهتری K—بتری 15 K—ازان 16 IV, VI—(!) بش 17 K, IV, VI—ز سالی 18 K—
پردهٔ 19 VI—جام 20 VI—شود مرد دهقان برآشوفته 21 K—شود IV, VI—کشته زاری شود
22 K—شب تیره 23 K, IV, VI—شود 24 K, IV, VI—دم اسب و گوشش 25 K—تنش‌را
ابردار 26 K, IV—کرد آن 27 VI—چنان شد بدو ماه ازو 28 K—نیک از وی 29 VI—
که نیک و بد از وی نماندی 30 K—رای 31 IV—بود اورا

مر اورا پدر کرده پرویز نام / گهی خواندی خسرو شاد[1] کام
نبودی جدا یک زمان از پدر / پدر نیز نشگیفتی از پسر
چنان بد که اسبی ز[2] آخر بجست / که بد شاه پرویزرا برنشست[3]
سوی کشتمند آمد اسب جوان / نگهبان اسب[4] اندر آمد[5] دوان
بیامد خداوند آن کشتزار[6] / بپیش موکل بنالید زار
موکل بدو گفت کین اسب کیست / که بر دمّ و گوشش[7] بباید گریست
خداوند گفت اسب پرویز شاه / ندارد[8] همی کهترانرا[9] نگاه
بیامد موکل بر شهریار / بگفت آنچ[10] بشنید از[11] کشتزار[12]
بدو گفت هرمز برفتن بکوش[13] / ببر اسبرا در زمان[14] دمّ و گوش
زیانی که آمد بران[15] کشتمند / شمارش بباید شمردن[16] که چند
ز خسرو زیان باز باید ستد / اگر صد زیانست اگر پانصد[17]
درمهای گنجی بران کشتزار[18] / بریزند[19] پیش خداوند کار
چو بشنید پرویز پوزش کنان[20] / برانگیخت از هر سویی[21] مهتران
بنزد پدر تا ببخشد گناه / نبرّد دم و گوش اسب[22] سیاه
برآشفت ازان پس برو[23] شهریار / بتندی بزد بانگ بر پیشکار[24]
موکل شد از بیم هرمز[25] دوان / بدان کشت[26] نزدیک اسب[27] جوان

[1] K — خویش [2] K — از [3] K — доб. б.:

یکی گوهری نیک تک باد پای * که پرویزرا او بدی دلگشای

Доб. заголовки: Л — گفتار اندر داستان خسرو پرویز بادشتیبان IV — داد کردن هرمزد شاه از پس ایدر VI — خشم گرفتن هرمزد بر خسرو [4] VI — کشت [5] K — از پس او [6] IV, VI — کشتهزار [7] K — یال و دمش IV — گوش و دنبش [8] VI — که دارد [9] K — کهتری‌را [10] IV, VI — آنچه [11] K, IV, VI — ازان [12] IV, VI — کشته‌زار [13] K, VI — مکوش [14] K, IV, VI — در زمان اسبرا [15] K — بدان [16] K, IV, VI — گرفتن [17] IV — شد زیانش دو صد VI — صد زیانست صد بار صد [18] IV, VI — کشته‌زار [VI — بدان] [19] VI — ببردند [20] K — پور از کران IV — از کهتران VI — بودش کران [21] IV — سوی [22] IV — مگر دم و گوش [23] Л, IV, VI — زان [IV, VI — ازان] اسب او [24] Л, K, IV — جهاندیدگانرا همه کرد خوار [25] IV — اسبش VI — از پیش خسرو [26] K — برفتند VI — کشته [27] IV — اسبش

بخنجر جدا کرد زو[1] گوش و دم   بران کشتزاری[2] که آزرد[3] سم
همان نیز تاوان بدان دادخواه[4]   رسانید خسرو بفرمان شاه[5]
وزان پس بنخچیر شد شهریار   بیاورد هر کس فراوان شکار
سواری ردی مرد کنداوری[6]   سپهبد نژادی بلند اختری[7]
بره بر یکی[8] رز پر از غوره دید[9]   بفرمود تا کهتر[10] اندر دوید[11]
ازان خوشهٔ چند ببرید و برد   بپایوان و[12] خوالیگرش‌را[13] سپرد
بیامد خداوندش اندر[14] زمان   بدان[15] مرد گفت ای بد بدگمان
نگهبان این رز نبودی برنج   نه دینار دادی بهارا نه[16] گنج
چرا[17] رنج نابرده[18] کردی تباه   بنالم کنون از تو در پیش شاه
سوار دلاور ز بیم زیان[19]   بزودی کمر باز کرد از میان
بدو داد پرمایه زرّین کمر   بهر مهره‌ای‌در نشانده گهر
خداوند رز چون کمر دید[20] گفت   که کردار بد چند باید[21] نهفت
تو با[22] شهریار آشنایی مکن   خریده نداری بهایی مکن
سپاسی نهم بر توبر[23] زین کمر   بپیچی اگر بشنود[24] دادگر
یکی مرد بد هرمز شهریار[25]   بپیروزی اندر شده نامدار
بمردی ستوده بهر انجمن   که از[26] رزم هرگز ندیدی[27] شکن
که هم داده[28] بود و هم دادخواه   کلاه کیی برنهاده[29] بماه
نکردی بشهر مداین درنگ   دلاور سری[30] بود با نام و ننگ

---

[1] K, IV, VI— ازو [2] VI— بدان کشته‌زاری [3] K— برد IV— او آورد VI— که بنهاد [4] K, رزی دید کنداوری IV, VI— بفریادخواه [5] K— بدان دادخواه IV, VI— بفرمان شاه [6] K— رزی دید کنداوری IV— دلاور سوی [7] K— و کنداوری IV, VI— رزی دید بار آوری K— доб. б.:

درو شد ز بهر خورش آن جوان * بدو در همی آب سرد روان

کهترانرا درود— VI آمد چو دود— [8] K, IV, VI— سراسر [9] IV, VI— بود [10] K— اسب [11] IV—
[12] VI— و оп. [13] K— خوالیگرانش [14] K, IV, VI— خداوند رز در [15] K, IV— بدین [16] K, ماند و [17] IV— کنون [18] K— ناخورده [19] K, IV— زبان [20] IV— доб. و [21] K— ماند VI— ز بهایش
[22] IV— بر [23] K— من [24] K— تو اینرا مبر خود بر IV, VI— ار بشنود [IV— بی‌جایی] تو بیجانی
[25] VI— تاجدار [26] K, IV, VI— گهِ [27] K— ندیدم [28] VI— دادگر [29] K, IV, VI— برکشیده
[30] IV, VI— شهی

بهار و تموز و زمستان و تیر | نیاسود هرمز[1] یل شیرگیر[2]
همی‌گشت گرد جهان سربسر | همی‌جست در[3] پادشاهی هنر
چو ده سال[4] شد پادشاهیش راست | ز هر کشور آواز[5] بدخواه خاست
بیامد ز[6] راه هری ساوه شاه | ابا پیل و با کوس[7] و گنج و سپاه[8]
گر از لشکر ساوه گیری شمار | برو چار صد بار بشمر هزار[9]
ز پیلان جنگی هزار و دویست | تو[10] گفتی مگر بر زمین راه[11] نیست
ز دشت هری تا در[12] مرورود | سپه بود آگنده[13] چون تار و پود
وزین روی تا مرو لشکر کشید | شد از گرد[14] لشکر زمین ناپدید
بهرمز یکی نامه بنوشت[15] شاه | که نزدیک خود خوان ز هر سو سپاه
برو[16] راه این لشکر آباد کن | علف ساز و از تیغ ما یاد کن[17]
بدین[18] پادشاهی بخواهم[19] گذشت | بدریا[20] سپاهست و[21] بر کوه و[22] دشت
چو برخواند آن نامه‌را شهریار | بپژمرد زان[23] لشکر بی‌شمار
وزان روی قیصر بیامد ز روم | بلشکر[24] بزیر اندر آورد بوم[25]
سپه بود رومی عدد صد[26] هزار | سواران جنگ‌آور و[27] نامدار[28]
ز شهری که بگرفت نوشین‌روان | که از نام او بود قیصر نوان
بیامد ز هر کشوری لشکری | بپیش اندرون نامور[29] مهتری
سپاهی بیامد ز راه خزر | کز ایشان سیه شد[30] همه بوم و بر

[1] K— هرگز [2] IV— نه آسودی از هرمز شهرگیر VI— نیاسودی آن هرمز شیرگیر [3] K— همی‌بست با IV, VI— با [4] K— ساله [5] IV— آوای [6] K— به [7] IV— کوس و پیلان [8] K— گنج و پیلان و چندی سپاه VI— گنج و پیلان و بی مر سپاه Доб. заголовки: I — تاختن ساوه شاه بایران زمین و خبر فرستادن IV— خبر یافتن هرمزد از ساوه شاه VI— آگاهی یافتن هرمزد از آمدن ساوه شاه بجنگ [9] Л — бб. 274—275 оп.; Б — содержание этих бб.: فی مائه ألف فارس وألف و مائتی فیل [10] VI — که [11] K — شاه VI — جای [12] VI — لب [13] Л — بد پراگنده [14] VI — گردش (метр нарушен). [15] K — فرمود [16] IV, VI — پل و [17] Л— براندیش وز رنج بنیاد کن [18] IV— بدین VI— کزین [19] VI— نخواهم [20] VI— ز دریا [21] K— بیابان سپاهست VI— تا [22] IV— و оп. [23] K, IV, VI— ازان [24] K, IV— ز لشکر [25] VI— بیاورد لشکر ز آباد بوم [26] IV— سی [27] IV— و оп. [28] VI—бб. 283—284 оп. [29] K— مایه‌ور [30] VI— بد

جهاندیده بدّال[1] در پیش بود[2]   که با[3] گنج و با لشکر خویش بود[4]
ز[5] ارمینیه تا در اردبیل[6]   پراگنده شد لشکرش[7] خیل خیل[8]
ز دشت سواران نیزه‌گزار   سپاهی بیامد فزون از شمار
چو عباس و چون حمزه‌شان[9] پیشرو   سواران و گردنفرازان نو
ز تاراج ویران شد آن بوم و رست   که هرمز همی باژ ایشان[10] بجست[11]
بیامد سپه تا بآب[12] فرات   نماند اندر آن بوم جای نبات[13]
چو تاریک شد روزگار بهی   ز لشکر بهرمز رسید[14] آگهی
چو بشنید گفتار کارآگهان   بپژمرد شاداب شاه جهان[15]
فرستاد و ایرانیانرا بخواند   سراسر همه کاخ مردم نشاند
برآورد رازی که بود از نهفت   بدان نامداران ایران بگفت
که چندین سپه روی[16] بایران نهاد   کسی در جهان این[17] ندارد بیاد[18]
همه نامداران[19] فرو ماندند   ز هرگونه اندیشه‌ها راندند
بگفتند کای شاه با رای و هوش   یکی اندرین کار بگشای گوش[20]
خردمند شاهی و ما کهتریم   همی‌خویشتن موبدی[21] نشمریم[22]
براندیش[23] تا چارهٔ کار چیست   بر و بوم مارا نگهدار کیست

---

[1] IV, VI— که جهاندیده‌ای‌را [2] K— نامداران نو [3] K, VI— ابا [4] K— اندالشان پیشرو
[5] IV, VI— از [6] IV— اردویل [7] IV— لشکری VI— بد لشکرش [8] K— бб. 288—290 оп.; Б — оп. подробности. [9] VI— عمرشان [10] IV— ایران [11] IV—доб. заголовок: رای زدن هرمزد با ایرانیان در کار ساوه و قیصر [12] IV, VI— برود [13] K— ثبات Б— حتی تضییعهم الأرض علیه كأنها فی عینه كفة حابل أو غلوة نابل [14] IV— بهرمزد رسید [15] VI— б. оп.; K — доб.:

پشیمان شد از کشتن موبدان * که درگاه او کم شد از بخردان
نبودش همی مردم رای‌زن * بپیچید هرمزد برخویشتن

[16] K, IV, VI— سر [17] VI— این شگفتی [18] K, IV—б. переставлен со след. б. [19] K, IV, VI— مرزباذان [20] K, IV—б. оп.; Б—содержание б.: وأنت أيها الملك ذوالعقل و صاحب الرأی و مالك زمام الأمر و النهی [21] IV— خویشرا موبدی VI— خویشرا مهتری [22] K, IV— بشمریم
K — доб.:

همه موبدان و دبیران خویش * بکشتی و گشتی ز آیین و کیش

[23] Л — براندیشه

چنین گفت موبد که بودش وزیر — که ای شاه دانا و[1] دانش‌پذیر
سپاه خزر گر بیاید بجنگ — نیابند جنگی[2] زمانی درنگ
ابا رومیان داستانها زنیم — ز بن پایهٔ[3] تازیان برکنیم
ندارم بدل بیم از تازیان — که از دیدشان دیده دارد زیان[4]
که هم مار خوارند و هم سوسمار — ندارند جنگی که کارزار
ترا ساوه شاهست نزدیکتر — وزو[5] کار ما نیز تاریکتر[6]
ز راه خراسان بود رنج ما — که ویران کند[7] لشکر و گنج ما
چو ترک[8] اندر آید[9] ز جیحون بجنگ — نباید[10] برین کار کردن[11] درنگ
بموبد چنین گفت جوینده[12] راه — که اکنون چه سازیم با ساوه شاه[13]
بدو گفت موبد که[14] لشکر بساز — که خسرو بلشکر بود سرفراز
عرض‌را بخوان تا بیارد شمار — که چندست مردم که آید بکار
عرض با جریده بنزدیک شاه — بیامد بیاورد بی‌مر سپاه[15]
شمار سپاه آمدش صد هزار — پیاده بسی در میان سوار
بدو گفت موبد که با ساوه شاه[16] — سزد گر نشوریم با این سپاه[17]
مگر مردمی جویی و راستی — بدور[18] افگنی کژّی و کاستی
رهانی سر کهترانرا ز بد[19] — چنان کز ره پادشاهان[20] سزد
شنیدستی[21] آن داستان بزرگ — که ارجاسب آن نامدار[22] سترگ[23]
بگشتاسب و لهراسب از بهر دین — چه بد کرد با آن[24] سواران چین
چه آمد ز تیمار بر شهر بلخ — که شد زندگانی بران بوم[25] تلخ
چنین تا گشاده شد اسفندیار — همی‌بود[26] هر گونهٔ کارزار[27]

---

[1] IV, VI — دانای [2] K — از ایدر [3] IV — بیخ این [4] K, IV, VI — бб. 305—306 оп.; Б — содержание этих бб.: وأما العرب فيسهل استئصالهم وقلعهم [5] K — ازو [6] IV — باریکتر [7] K — شود [8] K — تنگ [9] K, IV — آمد [10] VI — نشاید [11] K — گردد — نشانی بدین کار [12] IV — گوینده [13] VI — б. оп. [14] K — گوینده VI — بموبد چنین گفت [15] VI — б. оп. [16] K, IV, VI — با این سپاه [17] K, IV, VI — با ساوه شاه [18] IV, VI — برون [19] K — یکی نامه بنویس شنیدی تو [20] IV — پادشاهی VI — شهریاران [21] IV — موبدانرا ز بد VI — از نیک و بد [22] K — مرزبان [23] IV — پر زیان پیر گرگ VI — که ارجاسپ رد آن گو پیر گرگ [24] K, IV, VI — خود با [25] VI — قوم [26] IV — همی‌کرد [27] IV — خواستار

ز مهتر بسال ار چه من کهترم[1] ازو من[2] باندیشه بر بگذرم[3]
بموبد چنین گفت پس شهریار که قیصر نجوید ز ما کارزار
همان شهرهارا[4] که بگرفت شاه سپارم بدو[5] باز گردد ز[6] راه
فرستادهای جست[7] گرد و دبیر خردمند و گویا و دانش پذیر[8]
بقیصر چنین گوی[9] کز شهر روم[10] نخواهم دگر باژ آن مرز و بوم[11]
تو هم پای در مرز ایران منه چو خواهی که مه[12] باشی و روز به
فرستاده چون پیش قیصر رسید بگفت آنچ[13] از شاه ایران شنید[14]
ز ره باز گشت آن زمان شاه روم نیاورد جنگ اندران مرز و[15] بوم[16]
سپاهی از[17] ایرانیان برگزید که از گردشان روز شد ناپدید
فرستادشان تا بران[18] بوم و بر[19] بپای[20] اندر آرند مرز خزر
سپهدارشان پیش خرّاد[21] بود که با فرّ و اورنگ و با داد[22] بود
چو آمد بارمینیه در سپاه سپاه خزر برگرفتند راه
وز[23] ایشان فراوان بکشتند نیز گرفتند زان مرز[24] بسیار چیز
چو آگاهی آمد بنزدیک شاه که خرّاد پیروز شد با[25] سپاه
بجز کینهٔ ساوه[26] شاهش نماند خردرا باندیشه اندر نشاند[27]

---

[1] K—مهترم [2] K—هم [3] K—نگذرم IV—бб. 322—323 оп.; VI—бб. 322—324 оп. [4] K—کنون شهرهایی [5] IV—سپاریم و خود [6] K—به [7] K—رفت [8] K—و دانای پیر IV—و دانا و هم یادگیر VI—و با دانش و یادگیر [9] K, IV, VI—گفت [10] K, VI—روم شهر IV—روم سر [11] K—نخوانم ترا باژ آن بوم و بر (нет рифмы); IV—ترا باژ آن بوم و بر VI—ترا باد ازان بوم بهر и доб. б. 324. [12] K—به [13] VI—آنچه [14] IV—бб. 328—329 оп.; K—доб. бб. 332—333. [15] Л—و оп.; VI—نیازرد خاک اندران مرز و [16] K—б. оп. [17] K, IV—ز [18] K, VI—بدان [19] IV—زود ز ایران بدر [20] Л—بپا [21] Л—خرداد K—شهره خراد IV—پور خراد VI—سپهبد بدان کار خودرای Б—خراد [22] K—با بخشش و داد VI—داد (нет рифмы). [23] K—از [24] K—رزم VI—ازان مرز [25] K, IV, VI—بر [26] K, IV—شاوه(!) [27] K—доб. б.:

عرض چون شنیدند بسته شدند * برفتند ازان جایگاه کآمدند

* *
*

یکی بنده بد شاه‌را شادکام
خردمند و بینا[1] و نستوه نام[2]

بشاه جهان گفت انوشه[3] بدی
ز تو دور بادا همیشه[4] بدی

بپرسید باید ز[5] مهران ستاد[6]
که از روزگاران چه[7] دارد[8] بیاد

بکنجی نشستست[9] با زند و است
ز[10] امید گیتی شده پیر[11] و سست

بدین[12] روزگاران بر او شدم
یکی روز و یک شب[13] بر او بدم

همی گفتم اورا من از ساوه‌شاه
ز[14] پیلان جنگی[15] و چندان سپاه

چنین داد پاسخ چو[16] آمد سخن
ازان گفتهٔ[17] روزگار کهن

بپرسیدم از پیر مهران ستاد
که از[18] روزگاران[19] چه داری[20] بیاد

چنین داد پاسخ که شاه جهان
اگر پرسدم باز گویم نهان[21]

شهنشاه فرمود تا[22] در زمان
بشد نزد او نامداری دمان

تن پیر ازان کاخ برداشتند[23]
بمهد[24] اندرون تیز[25] بگذاشتند

چو آمد بر شاه مرد کهن
دلی پر ز دانش سری پر سخن

بپرسید هرمز[26] ز مهران ستاد
گزین ترک جنگی[27] چه داری بیاد

چنین داد پاسخ بدو مرد پیر
که ای شاه گوینده و[28] یادگیر

بدانگه کجا[29] مادرت‌را ز چین
فرستاد خاقان بایران زمین[30]

بخواهندگی من بدم[31] پیشرو
صد و شست[32] مرد از دلیران[33] گو

---

1 K, IV, VI—بیدار 2 IV—خشنو بنام 3 IV—نوشه—VI توشه 4 K, IV, VI—همیشه ز تو دور چشم [K—دست] 5 K, IV, VI—پدرم آن خردمند 6 IV—здесь и далее مهرانِ شاد Б—قال إني ذكرت البارحة عند الشيخ الكبير والدی مهران ستاد 7 K, VI—بپیری بسی چیز 8 IV—که چون او ندارد زمانه 9 VI—نشسته بکنجست 10 K, IV—از 11 K—سیر 12 K, VI—برین 13 K—فراوان همی در 14 IV—به 15 K—و از گنج 16 Л, IV, VI—که 17 Л—گفته و 18 K, IV—کزان 19 VI—که از کار ما تو 20 IV—دارد 21 VI—б. оп. 22 VI—بشنید هم 23 VI—مر آن پیررا زود برداشتند 24 Л—بهند—Б—فی مهد 25 K, IV—پیر 26 K, IV—مهتر 27 K—ریمن IV, VI—که از کار ما تو 28 IV, VI—گویندهٔ 29 VI—که مر 30 IV—доб. заголовок: آمدن مهران شاد نزد هرمزد و داستان زدن از بهرام 31 IV—شدم 32 VI—بیست 33 K—برفتم ز پیش جهاندار

پدرت آن جهاندار دانا و[1] راست — ز خاقان پرستارزاده نخواست[2]

مرا گفت جز دخت خاقون مخواه — نزیبد پرستار در پیشگاه[3]

برفتم[4] بنزدیک خاقان چین — بشاهی برو خواندم[5] آفرین

ورا دختری پنج بد[6] چون بهار[7] — سراسر پر از بوی و[8] رنگ و نگار[9]

مرا در شبستان فرستاد شاه — برفتم[10] بران[11] نامور پیشگاه

رخ دختران را بیاراستند — سر زلف بر گل بپیراستند

مگر مادرت بر سر افسر نداشت — همان یاره و[12] طوق و گوهر نداشت

از ایشان جز او دخت خاقون نبود — بپیرایه و[13] رنگ و افسون نبود[14]

که خاقون[15] چینی ز فغفور بود — بگوهر ز کردار بد[16] دور بود

همی[17] مادرش را جگر زان[18] بخست — که فرزند جایی شود دور دست[19]

دژم بود زان[20] دختر پارسا — گسی کردن از خانهٔ[21] پادشا

من اورا گزین کردم از دختران — نگه داشتم چشم زان[22] دیگران

مرا گفت خاقون[23] که دیگر گزین — که هر پنج خوبند و با آفرین

مرا پاسخ این بد که این[24] بایدم — چو دیگر گزینم[25] گزند آیدم

فرستاد و کنداوران را بخواند — بر تخت شاهی بزانو نشاند

بپرسش گرفت اختر دخترش[26] — که تا چون بود گردش[27] اخترش[28]

ستاره شمر گفت جز نیکویی — نبینی و جز راستی نشنوی

ازین دخت و از[29] شاه ایرانیان — یکی کودک آید چو شیر ژیان

ببالا بلند و ببازوی[30] ستبر — بمردی چو شیر و ببخشش چو ابر

---

[1] Л—دارنده VI—دارای [2] K—همی مادرترا بخواست VI—بخواست IV—бб. 353—354 оп. [3] K—پیش شاه [4] IV, VI—برفتیم [5] IV, VI—خواندیم [6] K—پنج دختر همه [7] IV, VI—پنج دختر بد اندر بهار [VI—نهان] [8] Л, IV—و оп. [9] VI—رنگ مهان [10] K, IV—نشستم [11] VI—شدم اندران [12] IV—و оп. [13] IV—بپیرایهٔ [14] VI—доб. заголовок: آگاه کردن موبدان هرمزرا از بهرام چوبینه [15] Л, K, VI—خاقان [16] IV—ز بد گوهری [17] K, VI—همان [18] IV—زو VI—دل ازان [19] K—б. переставлен со след. б. [20] IV—شد ازان VI—ازان [21] K—کرد از آنجا بر [22] K, IV—از VI—ازان [23] IV, VI—خاقان [24] Л—مرا پاسخ که این (метр нарушен); K—آن بد که این IV—این بود کین [25] IV—گزیند [26] VI—از سر و افسرش [27] IV—دختر و [28] VI—اختر و دخترش [29] Л—وز [30] K, IV, VI—ببازو

21—413

سیه‌چشم و پرخشم و نابردبار　　پدر بگذرد او بود شهریار[1]
فراوان ز گنج پدر برخورد[2]　　بسی[3] روزگاران ببد نشمرد[4]
وزان[5] پس یکی شاه خیزد[6] سترگ　　ز ترکان بیارد سپاهی بزرگ
بسازد[7] که ایران و شهر یمن　　سراسر بگیرد بران[8] انجمن[9]
ازو شاه ایران شود دردمند　　بترسد[10] ز پیروز بخت[11] بلند
یکی کهتری باشدش دور دست　　سواری سرافراز[12] مهتر پرست
ببالا دراز و باندام خشک　　بگرد سرش جعد مویی[13] چو مشک
سخن‌آوری[14] جلد و بینی بزرگ　　سیه چرده و تندگوی[15] و سترگ
جهانجوی چوبینه دارد لقب　　هم از پهلوانانش باشد نسب
چو این[16] مرد چاکر[17] باندک سپاه　　ز جایی بیاید بدرگاه شاه
مرین[18] ترکرا ناگهان بشکند　　همه لشکرشرا بهم برزند[19]
چو بشنید گفت ستاره شمر　　ندیدم ز خاقان کسی شادتر
بنوشین‌روان داد پس دخترش　　که از دختران او بدی افسرش
پذیرفتم اورا من از بهر شاه　　چو آن کرده بد بازگشتم براه[20]
بیاورد چندی[21] گهرها ز گنج　　که ما یافتیم از کشیدندش رنج[22]
همان[23] تا لب رود جیحون براند　　جهانبین خودرا بکشتی نشاند[24]
ز جیحون دلی[25] پر ز غم[26] باز گشت　　ز فرزند با درد انباز گشت
کنون آنچ[27] دیدم بگفتم همه　　بپیش جهاندار شاه[28] رمه

---

[1] VI—б. оп. [2] IV—بود [3] Л—بدو IV, VI—پی [4] IV—نسپرد [5] K—ازان [6] VI—آید [7] IV—بیاید [8] K, IV—بدان [9] VI—бб. 375—376 оп. [10] Л—دترسد(!) K—نترسد Б—ویخشی علی نفسه من انقلاب الدهر [11] Л—دحت(!) و IV—تخت [12] IV, VI—доб. و [13] K—جعد و مویش IV—موی و جعدی [14] K, IV—زبان‌آور و [15] IV—سیه جرده گرد و دلیر [16] K—چنین VI—آن [17] VI—چابک [18] VI—مر آن [19] K—доб.:

سرانجام هم سر بپیچد ز شاه * همین بود چون کرد دشمن تباه

[20] K—بیاوردم آن ماه‌رخرا براه IV—چو این کرده شد باز گشتم ز راه VI—б. оп. [21] K, VI—چندان [22] IV—бб. 386—388 оп. [23] VI—همی [24] VI—доб. б. 385. [25] VI—دل [26] K, VI—پردژم [27] IV, VI—آنچه [28] K, IV, VI—تو ای شهریار

ازین کشور[1] این مردرا بازجوی / بپیوینده شاید که گویی بپوی[2]
که پیروزی شاه بر دست اوست / بدشمن ممیان این سخن گر[3] بدوست
بگفت این و جانش برآمد ز تن / برو زار و[4] گریمان شدند انجمن
شهنشاه زو[5] در شگفتی بماند / بمژگان همی خون دل برفشاند
بایرانیان گفت مهرانستاد / همی‌داشت این راستیها[6] بیاد
چو با من[7] یکایک بگفت و[8] بمرد / پسندیده جانش بیزدان سپرد[9]
سپاسم ز یزدان کزین مرد پیر / برآمد چنین گفتن[10] ناگزیر[11]
نشان جست باید ز هر مهتری[12] / اگر مهتری باشد ار کهتری[13]
بجوییید[14] تا این[15] بجای[16] آورید[17] / همه رنجهارا[18] بپای[19] آورید[20]
یکی مهتری[21] نامبردار بود / که بر آخر اسپ سالار بود
کجا راد[22] فرخ بدی نام اوی[23] / همه شادی شاه بد کام اوی[23]
بیامد بر شاه گفت این نشان / که داد این ستوده بگردنکشان[24]
ز بهرام بهرام[25] پور گشسپ / سواری سرافراز و[26] پیچنده[27] اسپ
ز اندیشهٔ من بخواهد[28] گذشت / ندیدم چنو مرزبانی[29] بدشت[30]
که دادی بدو بردع و اردبیل[31] / یکی نامور[32] گشت با کوس و خیل[33]

---

[1] VI — مرز [2] VI — بپویند باید که پویی بدوی [3] K — هم IV — یا [4] IV, VI — و оп. [5] K — ازو VI — ازان [6] K, VI — داستانذرا IV — داستانها [7] VI — ما [8] K — او [9] IV — бб. 395—397 оп. [10] K — گفتنی [11] VI — یادگیر [12] K, VI — کشوری [13] K — که این باشد از کهتری VI — کهتری باشد ار مهتری [14] Л, K — بجویید(!) [15] VI — اورا [16] Л — بجا [17] Л, K — آورید(!) [18] K, IV — رنجها زو [19] Л — بپا VI — کزین رنجها برو پای (метр нарушен). [20] Л, K — آورید(!) [21] K — شهری IV — کهتری [22] K — داد IV, VI — زاد Б—оп. подробности. [23] VI — او [24] Л — (?)سستود گردنکشان IV — پیچیده [25] K—доб. و [26] IV, VI — و оп. [27] Л — بخشنده [28] K — نشان چون بیابم نخواهم VI — باندیشهٔ من بخواهم IV — باندیشه بر من بخواهم [29] K, IV, VI — [K — گردد] باد ماند [VI — بگذرم] وگر بگذرد [30] Доб. заголовки: IV — آمدن بهرام چوبینه بایران بنزدیک هرمزد شاه VI — آمدن بهرام چوبینه پیش هرمز [31] K, IV — اردویل [32] K, IV, VI — مرزبان [33] VI — پیل K, IV — доб.:
هیونی تکاور برافگند شاه * ببهرام تا سر بخارد ز راه
سوی بارگاه آید از اردویل * بتنها تن خویش بی‌کوس و پیل

فرستاد و[1] بهرام را مژده داد[2] — سخنهای مهران برو کرد یاد[3]
جهانجوی پویان ز بردع برفت[4] — ز گردنکشان لشکری برد تفت[5]
چو بهرام تنگ[6] اندرآمد ز راه — بفرمود تا بار دادند شاه
جهاندیده[7] روی شهنشاه دید — بران شاه دلیر آفرین گسترید
نگه کرد شاه اندرو یک زمان — نبودش بدو[8] جز بنیکی گمان
نشانهای مهرانستاد اندروی[9] — بدید و بخندید و شد تازه روی[10]
ازان پس[11] بپرسید و بنواختش — یکی نامور[12] جایگه ساختش
شب تیره چون چادر مشکبوی — بیفگند و خورشید بنمود روی
بدرگاه شد مرزبان نزد شاه — گرانمایگان برگشادند[13] راه
جهاندار بهرام را پیش خواند — بتخت از بر نامداران[14] نشاند[15]
بپرسید زان[16] پس که با ساوه‌شاه — کنم آشتی گر[17] فرستم سپاه
چنین داد پاسخ بدو جنگجوی — که با ساوه شاه آشتی نیست روی
گر او جنگ را خواهد آراستن — هزیمت[18] بود آشتی خواستن
ودیگر که بدخواه گردد دلیر — چو بیند[19] که کام تو آمد[20] بزیر
گه رزم چون بزم[21] پیش آوری — بفرمانبری[22] ماند این[23] داوری
بدو گفت هرمز که پس چیست رای — درنگ آورم گر[24] بجنبم[25] ز جای
چنین داد پاسخ که گر بدسگال — بپیچد سر از داد بهتر[26] بفال
چه گفت آن گرانمایهٔ[27] نیکرای[28] — که بیداد را نیست با داد جای[29]
تو با دشمن بدکنش رزمجوی — که با آتش آب اندر آری[30] بجوی

---

[1] K, IV— فرستاده [2] VI— برد [3] VI— بروبر شمرد [4] K, IV— براند [5] K, IV— ز گردان جهانجوی [6] IV— نیک [7] K— خرامان بدرگه خرامید تفت VI— لشکر کسی را نخواند [8] K, IV— برو [9] VI— اندرو [10] VI— تازه‌رو [11] IV— همانگه [12] VI— مایه‌ور [13] K— برگرفتند [14] VI— بر تخت نزدیک خویشتن [15] K— доб.:
سخنهای ایران برو کرد یاد * همان نیز گفتار مهران ستاد
[16] K, IV, VI— ازان [17] K, IV, VI— یا [18] VI— نه نیکو [19] IV— بجوید [20] K— آرد IV— آید [21] IV— نرم [22] VI— بدیوانگی [23] IV— آن [24] VI— یا [25] K— دحمم(!) VI— بخنت درآمد [26] Л— مهتر VI— نپیچد سرافراز بهتر [27] IV— فرستادهٔ [28] VI— نیکخوی [29] IV— پای [30] IV— آمد VI— روی

وگر خود دگر گونه باشد سخن — شهی[1] نو گزینند سپهر[2] کهن
چو نیرو ببازوی[3] خویش آوریم — هنر هرچ[4] داریم پیش آوریم
نه از پاک یزدان نکوهش بود — نه شرم از یلان چون[5] پژوهش بود
چو ناکشته ز ایرانیان ده هزار[6] — بتابیم خیره سر از کارزار
چه گوید ترا[7] دشمن عیبجوی — که[8] بی‌جنگ پیچی ز بدخواه روی
چو بر دشمنان تیرباران کنیم[9] — کمانرا[10] چو ابر بهاران کنیم[11]
همان تیغ و گوپال چون صد هزار — شکسته[12] شود در صف کارزار
چو پیروزی ما نیاید[13] پدید — دل از نیک بختی نباید[14] کشید
وزان[15] پس بفرمان دشمن شویم — که بی‌هوش[16] و بیجان و بیتن شویم[17]
بکوشیم با[18] گردش آسمان — اگر در میانه سرآرد زمان[19]
چو گفتار بهرام بشنید شاه — بخندید و رخشنده شد پیشگاه
ز پیش جهاندار بیرون شدند — جهاندیدگان دل پر از خون شدند
ببهرام گفتند کاندر[20] سخن — چو پرسد ترا بس دلیری مکن
سپاهست چندان ابا[21] ساوه‌شاه — که بر مور و بر پشه بستند[22] راه
چنان چون تو گویی همی[23] پیش شاه[24] — که یارد بدن[25] پهلوان سپاه[26]
چنین گفت بهرام با مهتران — که ای نامداران و کندآوران
چو فرمان دهد[27] نامبردار شاه — منم ساخته پهلوان سپاه
برفتند بیدار کارآگهان — هم آنگه بر شهریار[28] جهان
سخنهای بهرام چندانک[29] بود — بهر یک[30] سراینده[31] ده برفزود

[1] VI—سپه [2] I, IV, VI—سپهبد I—здесь кончается лакуна. [3] VI—که نیروی بازوی [4] K, I, IV—هرچه VI—آنچه [5] VI—نا [6] VI—بنیروی یزدان پروردگار [7] K—بدین [8] K, I, IV, VI—چو [9] Л—کنم [10] K—کمانها [11] Л—کنم [12] K—گسسته I, IV, VI—کشیده [13] K—دمامد(!) [14] Л, K, I, IV, VI—بباید (в тексте конъектура). [15] K, IV, VI—ازان [16] K, IV—بی‌توش VI—بی‌ترس [17] I—б. оп. [18] Л—دا(!) K, I, IV, VI—تا (в тексте конъектура). [19] K—آید زمان I, IV—میان سر بیابد زیان VI—چه پیش آوردمان ز سود و زیان [20] K, I, IV—اندر [21] Л—بر [22] VI—بستست [23] Л—گفتی که من I—همه [24] VI—تقریر کردی بشاه [25] Л—شدن VI—خواهد بدن [26] IV—б. оп. [27] K—فرمایدم [28] VI—بنزدیک شاه [29] K—چونانک I, IV—زان سان که VI—چونان که [30] Л—یک оп. [31] Л—فزاینده

شهنشاه ایران ازان شاد شد[1] — ز تیمار[2] آن لشکر آزاد شد[3]
ورا کرد سالار بر لشکرش — بابر اندرآورد جنگی سرش[4]
هر آن کس که جست از یلان نام‌را — سپهبد همی‌خواند بهرام‌را
سپهبد بیامد بر شهریار — کمر بسته با آلت کارزار
که دستور باشد مرا شهریار — که خوانم عرض‌را[5] ز بهر شمار
ببینم ز لشکر که جنگی که اند — گهٔ[6] نام جستن درنگی که‌اند
بدو گفت سالار لشکر تویی — بتو باز گردد بد و[7] نیکویی[8]
سپهبد بشد[9] تا عرض‌گاه شاه — بفرمود تا پیش او شد سپاه
گزین کرد ز[10] ایرانیان لشکری — هرآن کس که بود[11] از سران افسری[12]
نبشتند[13] نام ده و دو هزار — زره‌دار و برگستوانور[14] سوار
چهل سالگانرا نبشتند[15] نام — درم بر کم و بیش[16] ازین[17] شد حرام[18]
سپهبد چو[19] بهرام بهرام بود — که در جنگ جستن ورا نام[20] بود
یکی‌را[21] کجا نام یل[22]سینه بود — کجا سینه و دل[23] پر از کینه[24] بود
سر نامداران جنگیش کرد[25] — که پیش صف آید[26] بروز نبرد
بگرداند اسب و بگوید نژاد[27] — کند بر دل جنگیان جنگ یاد
دگر آنک بد نام[28] ایزدگشسپ[29] — کز آتش نه برگاشتی روی[30] اسب

---

1 K, I, IV, VI—گشت 2 VI—وز اندوه 3 K, I, IV, VI—گشت 4 K—бб. 444—446 оп. 5 IV—оп. را (метр нарушен); VI—здесь и далее غرض 6 IV—هم از 7 K—همه 8 IV—که مهتر فرستادن 9 VI—بشد در زمان 10 K, I, IV, VI—از 11 IV—بد 12 IV—доб. заголовок: فرستادن هرمزد شاه بهرام‌را بجنگ ساوه‌شاه 13 Л, IV, VI—نوشتند 14 IV, VI—برگستوان و 15 Л, IV, VI—نوشتند 16 K—درم برو کم بیش (метр нарушен). 17 Л, K—این 18 VI—دگر زین کم و بیشتر شد خرام(!) 19 K, IV, VI—سپهدار I—سپهبدش 20 VI—کام 21 Л—оп. را (метр нарушен); VI—یلی‌را 22 K—یکی‌را که نامش یلان Б—یلان 23 K, I, IV—سینهٔ او 24 VI—براد(!) 25 I—سر نامدارانش جنگی بکرد 26 K, VI—اندر 27 K—(!) در سینهٔ او بسی کینه بپشت سپه بود همدان 28 I, IV—یکی‌را که بدنام VI—آنکه بد نامش 29 Л—آذرگشسب K—تویی 30 I, IV—در تگ VI—نبرداشتی بر گرفتی اسبان دم کجا Б—ایزدکشسب گشسب

بفرمود تا گوش دارد بنه[1]   کند میسره راست با میمنه[2]
بپشت سپه بود همدان‌گشسپ[3]   کجا دمّ شیران گرفتی باسپ[4]
بلشکر چنین گفت پس پهلوان   که ای نامداران روشن روان
کم آزار باشید و هم کم زیان   بدی‌را مبندید هرگز[5] میان[6]
چو خواهید کایزد بود یارتان[7]   کند روشن این[8] تیره بازارتان[9]
شب تیره چون نالهٔ کرّنای   برآمد[10] بجنبید[11] یکسر[12] ز جای
بران گونه رانید یکسر[13] ستور   که گر خیزد اندر شب تیره هور[14]
ز نیروی و[15] آسودگی اسب و مرد   نیندیشد[16] از روزگار نبرد
چو آگاهی آمد بر شهریار   که داننده بهرام چون ساخت[17] کار
ز گفتار و کردار او گشت شاد   در گنج بگشاد و روزی بداد
همه[18] گنجهای سلیح نبرد   بپارس و باهواز در[19] باز کرد
ز اسبان جنگ آنچ[20] بودش[21] یله   بشهر اندرآورد چندی[22] گله
بفرمود تا پهلوان سپاه   بخواهد هر آن چش بباید ز شاه
چنین گفت بهرام را شهریار   که از هر دری دیدهٔ کارزار
شنیدی[23] که با نامور[24] ساوه‌شاه   چه مایه سلیحست و گنج و سپاه[25]

[1] K—کوس‌دار و بنه [2] K—راست با میمنه میسره Л, VI—бб. 459—460 оп.; Б—содержание этих бб.: و جعل على الثقل رجلا آخر يسمى ايزدكشسب و جعل على الساقة رجلا آخر يسمى بنداكشسب وكان من الشجعان الذين يصيدون السباع بالأذناب وسط الغاب [3] K—ایزدگشسب یکی مرد بد نامش I—گشسب پیدا [4] K—بدست (нет рифмы). [5] K—یکسر I—یک‌یک [6] Л—мисра оп. [7] Л—мисра оп. [8] VI—آن [9] K—خیره‌روشن جهاندارتان IV—б. оп. [10] K—برآید VI—بیاید [11] K—مجنبید [12] K—یک تن I, IV, VI—لشکر [13] VI—چندی [14] K, I, VI—شور IV—бб. 465—466 оп. [15] Л, I—و оп.; K, VI—ز نیرو و [16] Л, K—دیندیشد(!) [17] IV—برساخت [18] K, VI—همان [19] I, IV—بیاورد و در پیش او VI—ز اسبانش چندانکه بودی همه پیش بهرام در [20] K, I—آنک VI—جنگی که [21] IV—بودی [22] IV—یکسر [23] Л—شنیدم [24] K—ذانامور [25] VI—و چندی سپاه I—бб. 472—473 оп.

هم از[1] جنگ ترکان و[2] روز کین[3]   بآوردگه بر بلرزد زمین[4]
گزیدی[5] ز لشکر ده و[6] دو هزار   زره‌دار و برگستوان‌ور[7] سوار
بدین مایه مردم بروز نبرد   ندانم که چون خیزد این[8] کار کرد
بجای جوانان شمشیرزن   چهل سالگان خواستی ز[9] انجمن
سپهبد چنین داد پاسخ بدوی   که ای شاه نیک اختر و[10] راستگوی[11]
شنیدستی آن[12] داستان[13] مهان   که در پیش بودند شاه جهان[14]
که چون بخت پیروز یاور بود   روا باشد ار یار کمتر بود
برین[15] داستان نیز دارم گوا   اگر بشنود شاه فرمان روا
که کاوس کی را بهاماوران   ببستند با لشکری[16] بیکران
گزین کرد رستم ده و دو هزار   ز شایسته مردان گرد و[17] سوار[18]
بیاورد کاوس کی را ز بند   بیران ناماداران نیامد گزند
همان نیز گودرز کشوادگان   سر نامداران[19] آزادگان
بکین سیاوش ده و دو هزار   بیاورد برگستوانور[20] سوار[21]
همان نیز پرمایه اسفندیار   بیاورد جنگی ده و دو هزار
بارجاسپ بر[22] چاره کرد آنچ[23] کرد   ازان[24] لشکر و دز برآورد گرد[25]
از این مایه[26] گر لشکر افزون بود   ز مردی و از[27] رای بیرون بود[28]

---

1 IV—همان 2 K—بدین VI—چین 3 K—جنگ 4 K—بدین رزمگه‌بر بلرزد پلنگ
VI—بدرد بآوردگه بر زمین Л—доб. б.:
بدو گفت بهرام کای شهریار * ز تو دور بادا بد روزگار
5 Л—گزیدم 6 IV—و оп. 7 K, IV—[IV—وز] برگستوان و 8 K—از I, IV—باشد آن
9 K—ز оп. 10 K, I, IV, VI—و оп. 11 I—چربگوی IV, VI—خوبروی 12 Л—شنیدستم این
13 Л—доб. از 14 VI—کزین پیش بودند اندر جهان 15 I, IV—بدین 16 IV, VI—لشکر
17 IV—و оп. 18 K—گه کارزار VI—خنجرگزار K—доб.:
از ایشان برآورد یکسر دمار * وزان نامداران جنگی سوار
19 K, I, IV, VI—доб. و 20 K, IV—و برگستوان 21 VI—
بنزدیک پیران بدان کارزار * نبردش فزون از ده و دو هزار
22 K, I, IV—در 23 IV—آنچه 24 I, IV—وزان 25 VI—б. оп. 26 Л—ازان پایه 27 Л—وز
28 VI—ز پیشینگان راه بیرون بود

سپهبد که لشکر فزون از سه چار بجنگ آورد پیچد از کارزار
دگر آنک[1] گفتی چهل[2] ساله مرد ز برنا فزونتر نجوید نبرد
چهل ساله با آزمایش بود بمردانگی در فزایش بود
بیاد آیدش مهر نان و نمک برو گشته باشد فراوان فلک[3]
ز گفتار بدگوی وز نام و ننگ هراسان بود[4] سر نپیچد ز جنگ
ز بهر زن و[5] زاده و دوده‌را[6] بپیچد روان مرد فرسوده‌را[7]
جوان چیز[8] بیند پذیرد فریب[9] بگاه درنگش نباشد شکیب[10]
ندارد زن و کودک[11] و کشت و[12] ورز بچیزی ندارد[13] ز نا ارز ارز
چو بی‌آزمایش نیابد[14] خرد سر مایهٔ کارها ننگرد[15]
گر ایدونک پیروز گردد[16] بجنگ شود شاد و[17] خندان و سازد درنگ
وگر هیچ پیروز[18] شد بر تنش[19] نبیند جز از[20] پشت او دشمنش
چو بشنید گفتار او شهریار چنان تازه شد چون گل اندر بهار
بدو گفت رو[21] جوشن کارزار بپوش و ز ایوان بمیدان گذار[22]
سپهبد بیامد ز نزدیک[23] شاه کمر خواست و خفتان و درع و کلاه[24]
برافگند برگستوان‌بر سمند بفتراک‌بر بست پیچان کمند
جهانجوی با گوی و چوگان و تیر[25] بمیدان خرامید خود با وزیر[26]
سپهبد بیامد بمیدان شاه بغلتید در خاک پیش سپاه[27]
چو دیدش جهاندار[28] کرد آفرین سپهبد ببوسید[29] روی زمین

---

1 IV, VI—آنکه 2 K, I, IV—گفتی که چل 3 IV—обратный порядок мисра. 4 Л—بیاد آیدش 5 Л, VI—و оп. 6 I—دوده و زاده‌را 7 I—آزاده‌را 8 VI—چهره 9 Л—неразборчиво. 10 Л—نشیب Б—وأما الشباب فهم بالعجلة ینخدعون وفی مقام صبر لا یصبرون 11 K—زاده I, IV, VI—بدان دون و آن زاده 12 Л, VI—و оп. 13 I, IV—نداند 14 Л—نیاید 15 Л—بنگرد VI—دمگرد(!) Б—б. оп. 16 Л—گردم VI—فیروز باشد 17 Л—شاه Б—فإن ظفروا طاروا فرحا و سرورا 18 VI—فیروز 19 Л—پر منش 20 VI—بجز 21 VI—هان 22 Л—گزار VI—بهامون گذار K—و بمیدان ایوان گذار 23 Л, K, VI—بنزدیک Б—فرجع بهرام و شد علیه... 24 K, I, IV, VI—و رومی کلاه 25 Л—با گرز و با تیغ و تیر 26 Л—شتابید 27 K, I, IV—ادا جوشن و گرز و رومی کلاه 28 П—доб. و 29 K—بپوشید چون نره‌شیر

بیاورد پس شهریار آن[1] درفش — که بد پیکرش اژدهافش[2] بنفش
که در پیش رستم بدی روز جنگ — سبک شاه ایران گرفت آن بچنگ
چو بسپود[3] خندان ببهرام داد — فراوان برو آفرین کرد یاد
ببهرام گفت آنک جدّان[4] من — همی‌خواندندش سر انجمن[5]
کجا[6] نام او رستم پهلوان — جهانگیر و پیروز[7] و روشن‌روان
درفش ویست اینک[8] داری بدست[9] — که پیروز بادی و خسروپرست[10]
گمانم که تو رستم[11] دیگری — بمردی و گردی و فرمانبری
برو آفرین کرد پس پهلوان — که پیروزگر باش[12] و روشن‌روان[13]
ز میدان بیامد بجای نشست — سپهبد درفش تهمتن بدست[14]
پراگنده گشتند[15] گردان شاه — همان شادمان پهلوان سپاه
سپیده چو برزد سر از کوه‌بر[16] — پدیدآمد آن زرد[17] رخشان سپر
سپهبد بیامد بایوان شاه — بکش کرده دست اندر آن بارگاه[18]
بدو[19] گفت من بی‌بهانه شدم — بفرّ تو تاج[20] زمانه شدم
یکی آرزو خواهم از شهریار — که با من فرستد یکی استوار[21]
که تا هر کسی کو نبرد آورد — سر دشمنی[22] زیر گرد آورد
نویسد بنامه درون[23] نام اوی[24] — رونده شود در جهان کام اوی[25]
چنین گفت هرمز که مهران دبیر — جوانست و[26] گوینده و یادگیر

[1] I, IV—شهریاری [2] K—که پیکرش بود اژدهای I, IV—کجا پیکرش اژدها بد VI—که بد پیکر اژدهای [3] K, I, IV—بستود VI—بنمود [4] K—آن نیاگان IV—آنکه اجداد [5] VI—доб. заголовок: رفتن بهرام چوبینه بدشت ساوه‌شاه [6] K, I, IV—که بد [7] VI—بیدار [8] Л, IV—این که K—آنک [9] K—بچنگ [10] K—باشی بهر کار جنگ VI—б. оп. [11] IV, VI—رستمی [12] VI—پیروز بادی [13] K—бб. 515—516 оп. [14] Л—доб. заголовок: رفتن بهرام چوبین برزم ساوه‌شا [15] VI—کشته (метр нарушен). [16] K—چو از کوه برزدش سر I, IV, VI—سر [17] I, IV—از دور VI—از چرخ [18] Л—بغلتید بر خاک در پیش گاه I, IV—بغلتید بر خاک پیش سپاه Б—ولمّا أصبح ركب الى خدمة الملك [19] K—همی [20] I, IV—نام [21] K—فرستی یکی نامدار [22] Л—دشمنان [23] IV—بنام یکی [24] K, VI—او [25] K, VI—او Доб. заголовки: K—لشکر کشیدن بهرام چوبینه بجنگ ساوه‌شاه IV—رفتن بهرام چوبینه بجنگ ساوه‌شاه [26] K—بزرگست و VI—جوانیست

بفرمود تا با سپهبد برفت   سپهبد[1] سوی جنگ تازید[2] تفت
بشد لشکر از کشور طیسفون   سپهدار[3] بهرام پیش اندرون[4]
سپاهی خردمند و[5] گرد و دلیر   سپهدار بیدار چون نره شیر
بموبد چنین گفت هرمز که مرد   دلیرست و[6] شادان بدشت[7] نبرد
ازان[8] پس چه گویی چه شاید بدن   همه داستانها بباید زدن
بدو گفت موبد که[9] جاوید زی   که خود جاودان زندگی‌را سزی
بدین برز و[10] بالای این[11] پهلوان   بدین تیز گفتار روشن‌روان[12]
نباشد مگر شاد و[13] پیروزگر   وزو دشمن شاه زیر و زبر[14]
بترسم که او هم بفرجام کار   بپیچد سر از شاه[15] پروردگار[16]
همی در[17] سخن بس دلیری نمود   بگفتار با شاه شیری نمود
بدو گفت هرمز که در پای‌زهر[18]   میالای زهر ای[19] بداندیش دهر[20]
چون او[21] گشت پیروز بر ساوه‌شاه   سزد گر سپارم بدو تاج[22] و گاه
چنین باد و هرگز مبادا جز این[23]   که او شهریاری شود بآفرین[24]
چو موبد ز شاه این[25] سخنها شنید   بپژمرد و لب‌را بدندان گزید
همی‌داشت اندر دل این[26] شهریار   چنین[27] تا برآمد برین[28] روزگار

---

1 Ж, I, IV—از ایوان 2 Л, I, IV, VI—یازید K—доб. و 3 I, IV, VI—سپهبد چو
4 K—доб. б.:
چنو رفت شاه جهان باز گشت * ابا موبد خویش همراز گشت
5 K—و оп. 6 K—دلی بود 7 I, IV—شود شاد و خندان بروز VI—بروز 8 K, I, IV, VI—ازین 9 I—بموبد چنین گفت 10 K, I—و оп. 11 I—بالا و این 12 VI—
بدین برز و بالا و روشن روان * بدین کتف و یال و بر پهلوان
13 Л—ساوه 14 K, I, IV, VI—جهانی [I—جوانی] که شد بی بر [I—آید] آرد ببر Б—б. оп. 15 IV—доб. و 16 VI—نامور شهریار 17 VI—که اندر 18 Л—دردای زهر(!) K—دریای زهر IV—دریای دهر VI—با پای زهر 19 Л—چو آلوده گشت از 20 IV—زهر 21 Л, K, I—چنو IV, VI—چو او 22 K—تخت 23 K—بجز این مباد 24 K—کند داد و راد I, IV—بر زمین 25 K—آن 26 Л—این оп. I, IV—در دل ازان VI—از Б—فلمّا سمع الموبد بذلك سكت و عض علی شفته و أخفی... 27 Л—چنان 28 K—بران

ز درگه یکی[1] رازداری بجست[2] / که تا این[3] سخن باز جوید درست[4]
بدو گفت تیز از پس[5] پهلوان / برو تا چه بینی بمن بر بخوان[6]
بیامد سخنگوی[7] پویان[8] ز پس / نبود[9] آگه از کار[10] او هیچ کس
که هم راهبر بود و هم فالگوی[11] / سرانجام هر کار گیتی بدوی
چو بهرام بیرون شد از طیسفون / همی راند با نیزه[12] پیش اندرون
بپیش آمدش[13] سرفروشی براه / ازو[14] دور بد[15] پهلوان سپاه
یکی خوانچه بر سر به پیوسته داشت[16] / برو بر فراوان سر شسته داشت[17]
سپهبد برانگیخت اسب از[18] شگفت / بنوک سنان زان سری برگرفت[19]
همی راند تا نیزه برداشت[20] راست / بینداخت آنرا بران[21] سو که خواست
یکی اختری کرد زان[22] سر[23] براه / کزین سان ببرم سر[24] ساوه‌شاه
بپیش سپاهش براه افگنم / همه لشکرش را بهم برزنم
فرستادهٔ شاه چون آن بدید / پی افگند[25] فالی چنان چون سزید
چنین[26] گفت کین[27] مرد پیروز بخت / بیابد بفرجام زین رنج تخت[28]
ازان پس چو کام دل آرد بمشت / بپیچد سر از[29] شاه و گردد درشت
بیامد بر شاه و این را[30] بگفت / جهاندار با درد و غم گشت جفت

---

[1] Л—ز در با یکی I, IV—ز درگاه یک VI—ز درگاه با [2] Л, VI—بگفت Б—وأنفذ هرمزد وراءه فی سر صاحب خبر [3] Л—رو این K—که با او VI—تا آن [4] Л—دار از نهفت VI—داند نهفت [5] Л—در [6] VI—بروشن‌روان [7] I, IV, VI—سخنجوی [8] K—جویا [9] K, I, IV, VI—نبد [10] K—رنج I, IV—رای VI—راز [11] K—راهجوی [12] I, IV—لشکر به [13] K—پذیره بدش I, IV, VI—پدید آمدش [14] I, IV, VI—وزو [15] IV—بود (метр нарушен). [16] Л—به دمو داشت(!) (метр нарушен); K—پاک خوادی پیوسته داست(!) VI—پاک سفتی سر شسته داشت [17] K—بسربر فراوان سر پخته داشت VI—برو نیزه بهرام و یکسر بکاشت(!) IV—б. оп.; Б—رأى فی الصحراء رجلا علی رأسه زنبیل فیه عدة من رؤس الغنم [18] K, I, IV—ای [19] VI—бб. 47—548 оп. [20] K, I, IV—نیزه‌را کرد [21] K—آن ازان (метр нарушен); I, IV—آن سر ازان [22] I, IV, VI—ازان [23] K—پس [24] VI—که این سر سر [25] K—بیفگند [26] VI—همی [27] I, IV—این [28] K—سرانجام ازین کار تخت I—سرانجام از رنج تخت IV—سرانجام ازین رنج سخت VI—ازین رنج یابد سرانجام تخت [29] K—ازو [30] K—فرستاده آمد بشاه آن I, IV—این هم VI—شهریار این

ورا آن[1] سخن بتّر آمد ز مرگ   بپژمرد و شد تیره آن سبز[2] برگ
فرستاده‌ای خواست از در[3] جوان   فرستاد تازان پس[4] پهلوان
بدو گفت رو با سپهبد بگوی   که امشب ز جایی که هستی مپوی
بشبگیر برگرد و پیش من آی   تهی کرد خواهم[5] ز بیگانه جای
بگوییم بتو[6] هرچ[7] آید[8] ز پند   سخن چند یاد آمدم[9] سودمند
فرستاده آمد بر[10] پهلوان   بگفت آنچ بشنید مرد جوان
چنین داد پاسخ که لشکر ز راه   نخوانند باز ای خردمند شاه
ز ره باز گشتن بد آید بفال   به نیرو[11] شود زین سخن بدسگال[12]
چو پیروز گردم بیایم برت   درفشان کنم[13] لشکر و کشورت
فرستاده آمد بنزدیک شاه   بگفت آنچ[14] بشنید زان[15] رزمخواه
ز[16] گفتار او شاه خشنود گشت[17]   همه رنج پوینده بی‌سود گشت[18]
سپهدار[19] شبگیر لشکر براند   بر ایشان همی نام یزدان بخواند
همی رفت تا کشور[20] خوزیان   ز لشکر کسی‌را نیامد زیان
زنی با جوالی میان[21] پر ز کاه[22]   همی‌رفت[23] پویان میان سپاه
سواری بیامد خرید[24] آن جوال   ندادش بها و[25] بپیچید یال
خروشان بیامد[26] ببهرام گفت   که کاهست لختی مرا در نهفت
بهای جوالی همی داشتم   بپیش سپاه تو بگذاشتم
کنون بستد از من سواری براه[27]   که دارد بسر بر ز آهن کلاه

[1] Л—زآن [2] Л, K—چون تیره شد روی [K—سبز] I, IV—فرو ماند و پژمرد چون سبز VI—بپژمرده شد تیره آن سبز [3] K—که شبگیر پیش من آی ای [4] Л—زان پس بر K—چنین هم برو تا بر I, IV, VI—تازان بر (в тексте по T). [5] K—خواهی [6] Л—ستود(!) (метр нарушен); IV—ترا [7] K, I, IV, VI—هرچه [8] VI—دانم [9] VI—آیدم [10] I, IV, VI—سوی [11] Л—نه بیرون IV, VI—آنچه [12] Б—قل للملك إن الناس يتطيرون من انصراف فى المسافر من طريقه و يجعلون ذلك فألا للعدوّ فى تصديق أمله و تحقيقه [13] K, I, IV—شود [14] IV, VI—آنچه [15] K, I, IV, VI—ازان [16] K—به [17] Л—شاد شد شهریار [18] Л—همه رنج دیرینه‌اش گشت خوار [19] I, IV, VI—سپهبد به [20] Л—تا لشکر I, IV—با لشکر [21] K—همی [22] VI—در آن قلبگاه [23] K—همی‌برد I, IV—همی‌بود [24] VI—گرفت [25] K—بدادش جوال و [26] K, I, IV, VI—زن آمد [27] K—سپاه

بجستند آن مردرا[1] در زمان کشیدند نزد[2] سپهبد دمان[3]
ستانندهرا گفت بهرام گرد گناهی که کردی سرترا ببرد[4]
دوانش بپیش سراپرده برد سر و دست و پایش شکستند خرد[5]
میانش بخنجر بدو نیم کرد بدو مرد بیدادرا بیم[6] کرد
خروشی برآمد ز پرده سرای که ای نامداران پاکیزه‌رای
هر آن کس که او برگ[7] کاهی ز کس ستاند[8] نباشدش فریادرس
میانش بخنجر کنم به دو[9] نیم بخرّید چیزی که باید[10] بسیم
همی بود ز[11] اندیشه هرمز برنج[12] ازان[13] لشکر ساوه و پیل و گنج
بدلبر چو[14] اندیشه بسیار گشت ز بهرام پر درد و تیمار گشت
روانش پر از غم دلش به[15] دو نیم[16] همی‌داشتی زان[17] بدل ترس و بیم[18]
شب تیره برزد سر از برج[19] ماه بخرّاد برزین چنین گفت شاه[20]
که برساز تا سوی دشمن شوی[21] بکوشیّ وز[22] تاختن نغنوی
سپاهش نگه کن که چند و چیند سپهبد کدامند[23] و گردان[24] کیند
بفرمود تا نامهٔ پندمند نبشتند[25] نزدیک آن پرگزند[26]

---

1 VI — مرزرا 2 I, IV, VI — پیش 3 K — бб. 573—575 оп. и вместо них даёт:

بجوشید ازو پهلوان سپاه * بپیچید از داد فریادخواه
ستانندهرا جست بهرام گرد * دوانش بپیش سراپرده برد
بدو گفت بهرام کای شیرمرد * برآوردی از خود بیکبار گرد

4 I, IV, VI — که این جرم چوبین [چونین—I] شمردی تو خرد 5 I — обратный порядок мисра. 6 Л — بیدادررا نیم(!) (нет рифмы); VI — وزو لشکرشرا همه بیم 7 VI — برد 8 K — ستدو 9 IV, VI — بردو 10 VI — باشد 11 I, IV, VI — از 12 K — سپهبد همی بود با درد و رنج K, I, IV — обратный порядок мисра. 13 I, IV — وزان 14 K — بدل خود بر I, IV — بدل برش VI — بدل در چو 15 K — بُد و دل 16 IV — پر ز بیم (нет рифмы). 17 IV — همی داشت زو 18 K — که هم جای شادی بد و جای بیم Л —

وزان لشکر ساوه و پیل و کوس * همی بود ز اندیشه‌ها پر فسوس

VI — б. оп. 19 K — چرخ 20 IV — доб. заголовок: پیغام فرستادن هرمزد شاه نزد ساوه شاه بمکر 21 K — روی 22 Л — بکوبیّ وز K, I, IV, VI — [VI — که] از 23 IV, VI — کدامست 24 I — کدام و بزرگان VI — مردان 25 Л, IV, VI — نوشتند 26 Л — آن ارجمند

یکی[1] نامه بنا هدیهٔ شاهوار[2]   که آنرا نشاید گرفتن شمار
فرستادهٔرا گفت سوی[3] هری   همی رو[4] چو پیدا شود[5] لشکری[6]
چنان دان که بهرام کنداورست[7]   مپندار کان لشکری[8] دیگرست
ازان راه نزدیک[9] بهرام پوی   سخن هرچ[10] بشنیدی آنرا[11] بگوی
بگویش که من با نوید و[12] خرام   بگسترد خواهم یکی خوب[13] دام
نباید که پیدا شود راز تو   گر او[14] بشنود نام و آواز تو
من اورا بدامت فراز آورم   سخنهای چرب و دراز[15] آورم[16]
برآراست خرّاد برزین براه   بیامد بران سو[17] که فرمود شاه
چو بهرامرا دید با او[18] بگفت   سخنها کجا داشت[19] اندر نهفت
وزان جایگه شد سوی ساوه‌شاه   بجایی که بد گنج و پیل[20] و سپاه
ورا دید بستود[21] و بردش[22] نماز   شنیده همی گفت با او براز
بیفزود پیغامش از هر دری   بدان تا شود لشکر اندر[23] هری
چو آمد[24] بدشت هری نامدار   سراپرده زد بر لب جویبار[25]
طلایه بیامد ز لشکر براه   بدیدند بهرامرا با سپاه[26]
طلایه بدید[27] آن دلاور سپاه   بیامد دوان تا بر[28] ساوه شاه
بگفت آنک[29] با نامور مهتری   یکی لشکر آمد بدشت هری
سخنها چو بشنید زو[30] ساوه‌شاه   پر اندیشه شد مرد جوینده راه

---

[1] VI—همان [2] K, I, IV, VI—شهریار [3] K—رو بر I, IV—که آید بنزدش ز سوی [4] I, IV—همی بین VI—همی شو [5] Л—بود [6] I, IV—обратный порядок мисра. [7] K, I, IV, VI—جنگ آورست [8] VI—لشکر [9] VI—ره بنزدیک [10] K, I, IV—هرچه VI—آنچه [11] K, I, IV, VI—از من [12] Л—با تو بر بد [13] I, IV—تازه [14] K, VI—وگر I, IV—اگر [15] Л—بگفتار چربت نیاز VI—خوب و دراز [16] K—доб. б.:

نگر تا کسی این چنین چاره ساخت * که دشمن بچربی همی سر فراخت

[17] I, IV—ازان سان [IV—بران] VI—برین سو [18] VI—با وی [19] VI—که میداشت [20] VI—چنگ پیل [21] I—چو دیدش ستودش [22] VI—چو دیدش ستود و ببردش [23] I—لشکرش در [24] VI—بیامد [25] I, IV—бб. 599—602 оп. [26] K—б. оп. [27] K, VI—چو دید [28] K—در [29] VI—آنکه [30] K, I, IV, VI—ازو

ز خیمه فرستاده‌را باز[1] خواند / بتندی[2] فراوان سخنها[3] براند
بدو گفت کای ریمن پر فریب / مگر کز فرازی ندیدی[4] نشیب
برفتی ز درگاه آن خوار شاه / بدان[5] تا مرا دام[6] سازی براه
بجنگ آوری پارسی لشکری / زنی خیمه در[7] مرغزار هری
چنین گفت خرّاد برزین بشاه[8] / که پیش سپاه تو اندک سپاه
گر[9] آید بزشتی گمانی مبر / که این مرزبانی بود برگذر
وگر[10] زینهاری یکی نامجوی / ز کشور سوی شاه بنهاد روی
ور ایدونک بازارگانی سپاه / بیاورد تا باشد ایمن براه[11]
که باشد که آرد بروی تو روی / وگر[12] کوه و دریا شود کینه‌جوی[13]
ز گفتار او شاد شد ساوه‌شاه / بدو گفت مانا[14] که اینست راه[15]
چو خرّاد برزین سوی خانه رفت / برآمد شب تیره از کوه تفت
بسیچید و[16] برساخت[17] راه گریز / بدان تا نیاید بدو[18] رستخیز
بدان گه[19] که شب تیره‌تر گشت[20] شاه / بفغفور فرمود تا بی‌سپاه[21]
ز پیش پدر تا در[22] پهلوان / بیامد خردمند[23] مرد جوان
چو آمد بنزدیک ایران سپاه / سواری برافگند فرزند[24] شاه
که پرسد که این[25] جنگجویان کیند / ازین[26] تاختن ساخته[27] بر چیند
ز ترکان سواری بیامد[28] چو گرد / خروشید کای نامداران مرد
سپهبد کدامست و[29] سالار کیست / برزم اندرون نامبردار کیست
که فغفور چشم[30] و دل ساوه‌شاه / ورا[31] دید خواهد همی بی[32] سپاه

1 VI — فرستاده‌ای پیش 2 VI — بخوبی 3 K, I, IV — سخنها فراوان 4 Л — دیدی(!) 5 K — بران 6 IV — رام 7 K, I, IV — بر 8 VI — براه(!) 9 I — کی IV — که 10 K, I, IV — اگر
11 K — доб. б.:
فرستم یکی کینه‌ور نزد اوی * ببینند که تا کیست این نامجوی
12 K, I, IV — اگر 13 VI — جنگجوی 14 I — ماند 15 K — کاینست آیین و راه 16 K — بسیجیده 17 I — برداشت 18 IV — برو VI — نیامد برو 19 VI — از آنجا 20 IV, VI — تیره برگشت 21 K, I, IV, VI — با سپاه Б — وأمر ساوه إبنه المسمى بغبور بأن يتلقى العسكر 22 K — بر 23 K — خرامید 24 K, VI — نزدیک 25 VI — آن 26 K, I, IV — وزین VI — وزان 27 Л, I, IV, VI — ساختن 28 VI — از آنجا بیامد سواری 29 VI — و — оп. 30 K — جان 31 VI — همی 32 Л, I, IV, VI — با

ز لشکر بیامد یکی رزمجوی[1] ببهرام گفت آنچ[2] بشنید[3] زوی[4]
سپهدار آمد ز[5] پرده‌سرای درفشی[6] درفشان بسر بر[7] بپای
چو فغفور چینی[8] بدیدش بتاخت سمند جهانرا[9] بخوی[10] درنشاخت
بپرسید و[11] گفت از کجا رانده‌ای کنون ایستاده چرا[12] مانده‌ای
شنیدم که از پارس بگریختی که آزرده گشتی و خون ریختی
چنین گفت بهرام کین خود مباد که با شاه ایران کنم کینه[13] یاد
من ایدون[14] برزم آمدم با سپاه ز بغداد رفتم بفرمان شاه
چو از لشکر ساوه‌شاه آگهی بیامد بدان بارگاه مهی
مرا گفت رو راه ایشان بگیر بگرز و سنان و بشمشیر[15] و تیر
چو بشنید فغفور برگشت زود بپیش پدر شد بگفت آنچ[16] بود
شنید آن سخن شاه شد بدگمان فرستاده‌را جست[17] هم در زمان
یکی[18] گفت خرّاد برزین گریخت همی ز آمدن خون ز[19] مژگان بریخت
چنین گفت پس با پسر ساوه‌شاه که این[20] بدگمان مرد چون یافت[21] راه
شب تیره و لشکری[22] بی‌شمار طلایه چرا شد چنین سست و خوار[23]
وزان[24] پس فرستاد مرد کهن بنزدیک بهرام چیره سخن[25]
بدو گفت رو پارسی‌را بگوی که ایدر بخیره مریز[26] آبروی[27]
همانا که این مایه دانی درست گزین[28] پادشاه[29] تو مرگ تو جست[30]
بجنگ فرستاد نزد کسی که همتا ندارد بگیتی بسی
ترا گفت رو راه بر من بگیر شنیدی تو گفتار نادلپذیر

---

[1] Л — نامجوی [2] IV, VI — آنچه [3] K — (!) اشنید [4] K, I, IV, VI — ازوی [5] Л — به [6] K, IV, VI — درفش [7] VI — پس او [8] K — چندی VI — چین‌را [9] I, IV — چمانش VI — چمنده [10] K — جهانجوی‌را [11] K — و оп. [12] VI — کجا [13] K — رزم [14] K, I, IV, VI — ایدر [15] VI — بگوپال [16] I, IV — [IV — آنچه] آنچ باز گفت VI — آنچه [17] K — گفت VI — خواست [18] I, IV — کسی [19] Л, I, IV, VI — ز оп. [20] K — آن [21] IV — رفت [22] Л, K, VI — لشکر [23] K — کار خوار I, IV — خوار کار VI — چنین شد چرا خوار خوار [24] K — ازان [25] IV — خیره سخن Доб. заголовки: Л — پیغام ساوه شاه IV — پیغام فرستادن ساوه شاه بر بهرام چوبین که چندین چرا بایدت گفت ببهرام شاه و پاسخ دادن بهرام ساوه‌را [26] Л — مبر [27] VI — و گوی [28] K, I, IV — که آن [29] K, IV — پادشای [30] VI — бб. 639—647 оп.

اگر کوه نزد[1] من آید براه ‌ ‌ بپای[2] اندرآرم بپیل و سپاه
چو بشنید بهرام گفتار اوی ‌ ‌ بخندید زان[3] تیز[4] بازار اوی
چنین داد پاسخ که شاه جهان ‌ ‌ اگر مرگ من جوید اندر نهان
چو خشنود باشد ز من شایدم ‌ ‌ اگر[5] خاک بالا بپیمایدم[6]
فرستاده آمد بر ساوه شاه ‌ ‌ بگفت آنچ بشنید زان[7] رزمخواه
بدو گفت رو پارسی‌را بگوی ‌ ‌ که چندین چرا بایدت گفت و گوی[8]
چرا آمدستی[9] بدین بارگاه[10] ‌ ‌ ز ما آرزو هرچ[11] باید[12] بخواه
فرستاده آمد ببهرام گفت ‌ ‌ که رازی که داری برآر از[13] نهفت[14]
که این شهریاریست نیک اختری ‌ ‌ بجوید همی چون تو[15] فرمان‌بری
بدو گفت بهرام کورا بگوی ‌ ‌ که گر رزمجویی[16] بهانه مجوی
گر[17] ایدونک با[18] شهریار جهان ‌ ‌ همی آشتی جویی اندر نهان
ترا اندرین مرز مهمان کنم ‌ ‌ بچیزی که گویی تو[19] فرمان[20] کنم
ببخشم سپاه ترا سیم و زر ‌ ‌ کرا در خور آید کلاه و کمر
سواری فرستیم نزدیک[21] شاه ‌ ‌ بدان تا براه[22] آیدت نیمراه
بسان همالان علف سازدت ‌ ‌ اگر دوستی شاه بنوازدت[23]
ور ایدونک ایدر بجنگ آمدی ‌ ‌ بدریا بجنگ نهنگ آمدی
چنان باز گردی ز دشت[24] هری ‌ ‌ که بر تو بگریند هر مهتری[25]
ببرگشتنت پیش در چاه باد ‌ ‌ پست[26] باد و بارانت همراه باد[27]

---

[1] K, I, IV—پیش [2] Л—بپا [3] K, I, IV—ازان [4] Л, K—تیره [5] Л—وگر [6] I—بپیندازدم [7] K, I, IV—ازان [8] K—باید این جستجوی [9] VI—کنون کامدستی [10] K, I, IV—رزمگاه [11] K, IV, VI—هرچه [12] I, IV, VI—خواهی [13] VI—تو اندر [14] VI—доб. б.:
بما راز خودرا بباید گشاد * که معلوم گردد ز بیداد داد
[15] K, VI—نجوید همی جز به I, IV—نجوید همی از تو [16] K—اگر داد خواهی I, IV, VI—که گر داد خواهی [VI—راز خواهی] [17] K—که [18] VI—اویدونکه از [19] K, VI—خواهی تو I, IV—گوئیت [20] K—پیمان [21] K, I, IV, VI—فرستم بنزدیک [22] I, IV—به پیش
[23] IV—обратный порядок мисра. [24] K—بدشت VI—ز شهر [25] I, IV—کهتری [26] IV—بشب [27] VI—б. оп.

نیاوردت ایدر مگر بخت بد   همی خواست تا بر سرت بد رسد
فرستاده برگشت و آمد چو باد[1]   پیام جهانجوی یک یک بداد
چو بشنید پیغام او ساوه‌شاه   برآشفت زان نامور رزمخواه[2]
ازان سرد گفتن دلش تنگ شد   رخانش ز[3] اندیشه بی رنگ شد
فرستاده‌را گفت رو[4] باز گرد   پیامی ببر نزد آن دیومرد
بگویش که در جنگ تو نیست[5] نام   نه از[6] کشتنت نیز یابیم کام
چو شاه تو بر در مرا کهترند[7]   ترا کمترین چاکران[8] مهترند[9]
گر ایدونک زنهار خواهی ز من   سرت برگذارم[10] ازین انجمن
فراوان بیابی ز من خواسته   شود لشکرت یکسر آراسته
بگفتار[11] بی‌سود[12] و دیوانگی[13]   نجوید[14] جهانجوی مردانگی[15]
فرستادهٔ مرد گردنفراز   بیامد بنزدیک بهرام باز[16]
بگفت[17] آن گزاینده[18] پیغام اوی[19]   همانا که[20] بد زان سخن کام اوی[21]
چو بشنید با مرد گوینده[22] گفت   که پاسخ ز مهتر نباید[23] نهفت[24]
بگویش که گر من چنین کهترم   نه[25] ننگ آید از کهتری[26] بر سرم
شهنشاه و[27] آن لشکر از ننگ تو   بتندی نجوید همی[28] جنگ تو

[1] K—براه (нет рифмы). [2] Л—ازان تنگدل رزمخواه K—ازان نامور نیکدل I—نیکخواه VI—ازان سنگدل رزمخواه بپیچید رزمخواه [3] K, I, VI—از [4] K—شو I—оп. رو (метр нарушен). [5] I, IV—ترا نیست در جنگ [6] Л—بر [7] I, IV—کهترست [8] K—چاکرم VI—چاکری [9] I—ز کهتر ترا چاکری بهترست IV—کهتر چاکرم مهترست [10] Л, VI—برفرازم [11] VI—ز گفتار [12] Л—بگفت از پی سود [13] IV—مردانگی [14] IV—بجوید [15] IV—دیوانگی [16] VI—доб. заголовок: پیغام ساوه و جواب بهرام چوبینه [17] VI—بداد [18] Л, K, IV—گراینده [19] K, IV, VI—او [20] K—همان آنچ [21] K, IV, VI—او [22] K—پوینده I, IV, VI—پیغام [23] VI—نشاید [24] K—доб.:

چنین پاسخ آورد پس نامجوی * که برگرد و با شاه ترکان بگوی

[25] K, I, IV—که VI—چه [26] IV—کهتران [27] I, IV, VI—با [28] Л—کسی K—فرستاد مارا بتیزی نجوید همی VI—سوی

من از خردگی رانده‌ام[1] با سپاه که ویران[2] کنم لشکر[3] ساوه‌شاه[4]
ببرم سرت‌را[5] برم نزد شاه نیرزد که بر نیزه سازم براه
چو من زینهاری بود ننگ[6] تو بدین خردگی کردم[7] آهنگ تو[8]
نبینی مرا جز بروز نبرد درفشی پس پشت من لاژورد[9]
که دیدار آن اژدها مرگ تست نیام[10] سنانم سر و[11] ترگ تست
چو بشنید گفتارهای درشت فرستادهٔ ساوه[12] بنمود پشت
بیامد بگفت آنچ[13] دید و شنید سر شاه ترکان ز کین بردمید[14]
بفرمود تا کوس بیرون برند سرافراز[15] پیلان بهامون برند
سپه شد همه کشور[16] از گرد سم برآمد خروشیدن گاودم
چو بشنید بهرام کآمد[17] سپاه در و دشت شد[18] سرخ و زرد[19] و سیاه
سپهرا بفرمود تا برنشست بیامد زره‌دار و[20] گرزی بدست[21]
پس پشت بد شارستان هری بپیش اندرون تیغزن لشکری
بیاراست با میمنه میسره سپاهی همه کینه‌کش یکسره[22]
تو گفتی جهان یکسر از آهنست[23] ستاره ز نوک سنان روشنست
نگه کرد زان[24] رزمگه ساوه‌شاه بآرایش و ساز آن رزمگاه[25]
هری از پس پشت بهرام بود[26] همه جای خود[27] تنگ و ناکام[28] بود[29]
چنین گفت پس با سواران خویش جهاندیده و غمگساران خویش
که آمد فریبنده‌ای نزد[30] من ازان پارسی مهتر انجمن

---

[1] K — کهتری راندم VI — کهتری آمدم [2] K — پیدا [3] I, IV — دودهٔ [4] K — доб.:
بایران برم خاک توران و چین * نمانم یکی نامور بر زمین
[5] I, IV — سرشرا [6] K — جنگ VI — نمک(!) [7] K — کردن VI — کهتری کردن [8] I, IV — бб. 677—678 оп. [9] K, VI — لاجورد [10] K — доб. و [11] Л — و оп. [12] K, I, IV, VI — شاه [13] IV — آنچه [14] VI — б. оп. [15] Л — برافراز [16] K — لشکر [17] Л — که آمد [18] K — оп. شد (метр нарушен). [19] VI — کبود [20] K, I, VI — و оп. [21] IV — бб. 685—687 оп. [22] K, I — یک دل و یک تنه [23] K, I, IV, VI — جوشنست [24] K, VI — ازان I, IV — ازین [25] I, IV, VI — دستگاه [26] I, IV, VI — دید [27] K — همان جای او I, IV — همان جایگه [28] Л — جای او نیک با کام [29] I, IV, VI — دید [30] K — فریبنده نزدیک

همی بود تا[1] آن سپه شارستان   گرفتند و شد جای[2] من خارستان[3]
بدانْ جای تنگی[4] صفی برکشید   هوا نیلگون شد زمین ناپدید
سپه بود بر میمنه چل هزار   که تنگ آمدش جای[5] خنجرگزار[6]
همان چل هزار از دلیران مرد   پس پشت لشکرش بر[7] پای کرد[8]
ز لشکر بسی نیز بیکار بود   بدان تنگی اندر گرفتار بود[9]
چو دیوار پیلان بپیش سپاه   فراز آوریدند و بستند راه
پس اندر غمی شد دل ساوه‌شاه   که تنگ آمدش جایگاه سپاه
تو گفتی بگرید[10] همی بخت اوی[11]   که بیکار خواهد بدن[12] تخت اوی[13]
دگر باره گردی[14] زبان آوری   فریبنده مردی ز دشت هری[15]
فرستاد نزدیک بهرام و گفت   که بخت سپهری ترا نیست جفت
همی بشنوی[16] چند پند و سخن   خرد یار کن چشم دل[17] باز کن

---

[1] K — با [2] I — پای [3] K — доб. заголовок: آرایش حرب میان بهرام چوبینه و ساوه‌شاه [4] K — تنگش [5] K — همه نیزه‌داران VI — چه نیزه‌گذار و چه [6] I, IV — سواران K — доб.: ژوپین‌ور کینه‌دار

ابر میسره چل هزار دگر * همه ناوک انداز و پرخاشخر
بقلب اندرون نامور صد هزار * سواران ژوپین‌زن و نیزه‌دار

I, IV — доб.:

ابر میسره چل هزار دگر * همه ناوک‌انداز و شیران نر
بقلب اندرون نامور چل هزار * چه نیزه‌گزار و چه خنجرگزار

Б — доб.: وعلى الميسرة أربعين ألفا آخرين و رتب في القلب مثل ذلك [7] I, IV — لشکر ابر
[8] VI — доб.:

بقلب اندرون نامور چل هزار * سواران ژوپین وز نیزه‌دار

[9] K — бб. 697—699 оп. [10] I, VI — بگوید [11] VI — او [12] K, I, IV, VI — شدن [13] VI — او K — перед б. доб.:

تو گفتی بدو گفت پس تیره بخت * که بر تو بگرید همی تاج و تخت

[14] K — مردی [15] Доб. заголовки: Л — پاسخ ساوه‌شاه از بهرام چوبین IV — پیغام ساوه شاه ببهرام شاه و پاسخ دادن بهرام ساوه‌را [16] Л — دشنوی(!) K, I, IV, VI — نشنوی (в тексте конъектура). [17] Л — و دل K — یاد کن چشم دل I — خرد آر و چشم دلت IV — خرد آور و چشم دل

دو تن[1] یافتستی که[2] اندر جهان / چو ایشان نبود از نژاد[3] مهان
چو خورشید بر[4] آسمان روشنند[5] / ز مردی همه ساله در جوشنند[6]
یکی من که شاهم جهاندرا[7] بداد / دگر نیز فرزند[8] فرخ نژاد
سپاهم[9] فزونتر ز برگ درخت / اگر بشمرد[10] مردم نیکبخت
گر[11] از پیل و لشکر بگیرم[12] شمار / بخندی[13] ز باران[14] ابر[15] بهار
سلیحست[16] و خرگاه و پردهسرای / فزون زانک[17] اندیشه آرد[18] بجای
ز اسبان و مردان بیابان و کوه / اگر بشمرد[19] نیز[20] گردد[21] ستوه
همه شهریاران[22] مرا کهترند / اگر کهتریرا خود اندر خورند
اگر گرددی[23] آب دریا روان[24] / وگر کوهرا پای باشد دوان[25]
نبردارد[26] از جای گنج مرا / سلیح مرا ساز[27] رنج مرا
جز[28] از پارسی مهترت[29] در جهان / مرا شاه خوانند[30] فرخ مهان
ترا هم زمانه[31] بدست منست / بپیش روان من این روشنست
اگر من ز جای اندر آرم سپاه / ببندند بر مور و بر پشه[32] راه[33]
همان پیل[34] برگستوانور[35] هزار / که بگریزد از بوی[36] ایشان سوار
بایران زمین هرک[37] پیش آیدم / ازان[38] آمدن[39] رنج نفزایدم[40]
از[41] ایدر مرا تا در طیسفون / سپاهست مانا که باشد[42] فزون

---

[1] VI— درین [2] K— تو [3] VI— کهان و [4] Л— در [5] I, IV— روشنست [6] I, IV— جوشنست [7] I, IV, VI— شاه جهانم [8] Л— چو پژموده فرزند I, IV— دگر پژمده پور VI— دگر پور پژمرده [9] Л— سپاهی [10] I— بشنود [11] Л— چو VI— ور [12] VI— بگیری [13] Л— بخندد [14] Л—доб. و [15] K— فزون آید از ابر وقت [16] Л— سپاهست [17] Л, IV, VI— زانکه [18] K— دارد [19] I, IV, VI— بشمری [20] K— پیر [21] I, IV— گردی [22] VI— مرزبانان [23] K— بایدی(!) I, IV, VI— یابدی [24] I, IV— زبان VI— زمان [25] I— روان VI— با دیو بودی دمان [26] VI— نه برگیرد [27] K— نیز و I, IV— ساز و [28] IV— چو [29] Л, K— مهترت پارسی VI— بجز مهتر پارسی [30] Л— доб. و [31] I, IV— زمان خود [32] K— بر پشه و مور [33] I, IV— б. переставлен со след. б. [34] VI—доб. و [35] K— جنگی فزون از IV— برگستوان‌کش [36] IV— پای [37] K, VI— و توران که I, IV— ویران که [38] K, I, IV, VI— کزان [39] K— آمده [40] K— نیفزایدم. [41] VI— ز [42] K— و باید که باشد I— و باشد کم آید IV— و ناید کم آید VI— و دیگر بیاید

ترا ای[1] بداختر که[2] بفریفتست[3] — فریبندهٔ تو مگر شیفتست
ترا بر تن خویشتن[4] مهر نیست — وگر هست مهر[5] ترا چهر نیست
که نشناسدی[6] چشم او[7] نیک و بد — گزاف از خرد یافته کی سزد[8]
بپرهیز زین[9] جنگ و[10] پیش من آی — نمانم که مانی[11] زمانی بپای
ترا کدخدایی و دختر دهم — همان ارجمندی و اختر دهم
بیابی بنزدیک من[12] مهتری — شوی بی‌نیاز از بد کهتری
چو کشته شود شاه ایران بجنگ — ترا آید آن[13] تاج و تختش[14] بچنگ
وزان[15] جایگه من شوم[16] سوی روم — ترا مانم[17] این[18] لشکر و گنج و بوم[19]
ازان گفتم این کم پسند آمدی — بدین کارها فرّمند[20] آمدی
سپه تاختن[21] دانی و کیمیا — سپهبد بدستت پدر گر[22] نیا
ز ما این نه[23] گفتار آرایشست — مرا بر تو برجای بخشایشست
بدین روز[24] با خوارمایه سپاه — برابر یکی ساختی[25] رزمگاه
نیابی جز این نیز پیغام من — اگر سر بپیچانی[26] از کام من
فرستاده گفت و سپهبد شنید — بپاسخ سخن تیره آمد پدید[27]
چنین داد پاسخ که ای بدنشان — میان بزرگان و گردنکشان
جهاندار بی‌سود و[28] بسیارگوی — نماندش نزد کسی آبروی
بپیشین[29] سخن و آنچ[30] گفتی ز پس — بگفتار دیدم ترا دسترس
کسی‌را که آید زمانه[31] بسر — ز مردم[32] بگفتار جوید هنر
شنیدم سخنهای ناسودمند — دلی گشته[33] ترسان ز بیم گزند

[1] I— آن [2] K, I, IV, VI— بداندیش [3] VI— که فریفتست [4] I, IV— خویش بر [5] K— بهتر (метр нарушен). [6] K— گر اشناختی I— نشناسدش [7] K, I, IV— تو [8] VI— б. оп. [9] K, I, IV, VI— ازین [10] K, I— و оп. [11] I, IV, VI— باشی [12] I, IV, VI— ما [13] K— این [14] Л— تخت و تاجش [15] Л— ازان [16] Л, K, I, IV— جا شوم من (в тексте по T). [17] Л, I, IV— ماند [18] I, IV— آن [19] VI— бб. 727—729 оп. [20] I, IV— فرهمند [21] K, I, IV— ساختن [22] K, IV— یا I— با [23] K, I, VI— به [24] VI— روی [25] VI— ساختم [26] I— نپیچانی [27] IV— доб. заголовок: پاسخ دادن بهرام چوبینه پیغام ساوه‌شاه را [28] I, IV, VI— و оп. [29] Л— ز پیشی IV, VI— ز بیشی [30] IV, VI— آنچه [31] K, I, IV, VI— زمانش [32] K, I, IV, VI— ز مردی [33] I, IV, VI— دلم گشت

یکی آنک[1] گفتی کشم شاه‌را   سپارم بتو لشکر[2] و گاه‌را
یکی داستان زد برین مرد مه[3]   که درویش‌را چون برانی[4] ز ده[5]
نگوید که جز[6] مهتر ده[7] بدم   همه بنده بودند و من مه[8] بدم
بدین[9] کار ما بر نیاید[10] دو روز   که بفروزد[11] از چرخ گیتی فروز
که بر نیزه‌ها بر سرت خون‌فشان[12]   فرستم بر شاه گردنکشان[13]
دگر آنک[14] گفتی تو[15] از دخترت   هم از گنج[16] وز[17] لشکر و کشورت[18]
مرا از تو آنگاه بودی سپاس   ترا خواندمی شاه نیکی شناس[19]
که دختر بمن[20] دادیی آن[21] زمان   که از تخت ایران نبردی[22] گمان[23]
فرستادیی[24] گنج[25] آراسته   بنزدیک من دختر و خواسته
چو من دوست بودی بایران ترا   نه رزم[26] آمدی با دلیران ترا
کنون نیزهٔ من بگوشت رسید   سرت‌را بخنجر بخواهم[27] برید
چو رفتی سر و تاج و گنجت[28] مراست   همان دختر و برده رنجت[29] مراست[30]
دگر آنک[31] گفتی فزون از شمار   مرا تاج و تختست و[32] پیل و سوار
برین[33] داستان زد یکی[34] نامدار   که پیچان[35] شد اندر[36] صف کارزار
که چندان کند سگ بتیزی شتاب   که از کام[37] او[38] دورتر باشد[39] آب
ببرند دیوان دل‌ترا ز راه   که نزدیک شاه آمدی رزمخواه[40]

---

[1] IV, VI — آنکه [2] K — دختر I, IV, VI — کشور [3] Л — به [4] K — بتابی I — بتازی IV — بیاری [5] VI — نیاری بده [6] K — بگوید که من [7] VI — بهر جای گوید که بهتر [8] VI — بودند مهتر [9] K, I, IV — برین [10] Л — نیاید K — کار بر ما نیامد I, IV — روز ما برنیاید [11] K — بفزود [12] K — نیزه بر سرت ای بدنهان I, IV, VI — نیزه بر سرت‌را [VI — هم] زین نشان [13] K, I, IV — بنزدیک شاه جهان VI — بنزدیک شه سرکشان [14] IV, VI — آنکه [15] K — آن کجا گفتی [16] Л — جنگ [17] K — و از [18] VI — افسرت [19] K — گفتمی مردم حق‌شناس I, VI — گفتمی شاه مردم‌شناس [20] K, I, IV, VI — مرا [21] IV — دادهٔ این [22] K, VI — نبودی [23] VI — زیان [24] Л — فرستادن [25] I, IV — تخت [26] Л, K, I, IV, VI — نبرد (в тексте по T). [27] Л, I — بخواهد [28] Л — تختت [29] Л — افسر و فر و بختت VI — دختر و دیده رنجت [30] I — دختر و برده و دخت راست(!) [31] IV, VI — آنکه [32] VI — و оп. [33] K, I, IV, VI — همین [34] I — یلی [35] Л, K — بپیچان [36] VI — او از [37] I, IV — جام VI — جای [38] K — جامی می [39] I, IV, VI — ماند [40] VI — کینه‌خواه

بپیچی[1] ز باد افره ایزدی | هم از کرده و کارهای[2] بدی
دگر آنک[3] گفتی مرا کهترند | بزرگان که با طوق[4] و با افسرند
همه شارستانهای گیتی مراست | زمانه برین بر که گفتم گواست
سوی شارستانها گشادست راه | چه کهتر بدان مرز پوید چه[5] شاه
اگر تو بکوبی در شارستان | بشاهی نیابی[6] مگر خارستان
دگر آنک[7] بخشیدنی خواستی[8] | ز مردی مرا دوری آراستی[9]
چو بینی سنانم ببخشاییم | همان زیردستی نفرماییم[10]
سپاه ترا[11] کام[12] و راه ترا | همان زنده پیلان و گاه ترا
چو صف برکشیدم[13] ندارم بچیز | نه‌اندیشم از لشکرت یک پشیز[14]
اگر شهریاری تو چندین دروغ | بگویی[15] نگیری بگیتی[16] فروغ
زمان داده‌ام شاه‌را تا سه روز[17] | که[18] پیدا شود فر[19] گیتی‌فروز
بریده سرت‌را بدان بارگاه[20] | ببینند بر نیزه در پیش[21] شاه
فرستاده آمد دو رخ[22] چون زریر | شده بارور[23] بخت برناش پیر
همی‌داد[24] پیغام با ساوه‌شاه | چو بشنید شد روی[25] مهتر سیاه[26]
بدو گفت فغفور کین لابه[27] چیست | بران[28] مایه[29] لشکر بباید[30] گریست

---

1 VI—برنجی 2 K—همان کرده کردارهای I, IV—کردهٔ کارهای 3 IV, VI—آنکه 4 K, I, IV, VI—تاج 5 K—بران راه جوید مه I, IV—برین راه پوید چه VI—بدین راه جوید مه 6 Л—دمادی(!) 7 IV, VI—آنکه 8 K—بخشودی و خواندی I, IV, VI—بخشودنی خواندهٔ 9 K—زود بنشاندی I, IV, VI—دور بنشانده‌ای 10 Л, I—دفرماییم(!) K—زر گیتی بفرماییم
K — доб.:

مپراد بنجشک گرد جهان * نه از باز بر دست شاهنشهان

11 Л, VI— доб. و 12 VI—رسم 13 VI—برکشیدی 14 K — доб.:

دگر گفته بودی پسندیدمت * باسپهبدی نیز بگزیدمت
پسندیده‌ام ناپسند آمدم * جهاندار خودرا پسند آمدم

15 IV—نگویی 16 K—بدانش 17 K—بروز 18 K—چو 19 VI—تیغ 20 I, IV, VI—بایران سپاه 21 Л—برندت بنیزه بنزدیک VI—بنیزه ببینند در پیش 22 I—رخی IV, VI—برخ 23 K—پاور I, IV—روز با 24 K, I, IV, VI—همی گفت 25 VI—سوی 26 VI—سپاه 27 VI—گفته 28 I—بدین IV—برین 29 VI—شاه 30 Л, K, I—دماند(!)

بیامد بدهلیز پرده‌سرای — بفرمود تا سنج[1] و هندی درای
بیارند با زنده پیلان و کوس — کنند[2] آسمانرا برنگ آبنوس
چو این[3] نامور جنگرا کرد ساز — پر[4] اندیشه شد شاه گردن‌فراز
بفرزند گفت ای گزین سپاه — مکن جنگ تا بامداد[5] پگاه[6]
شدند از دو رویه سپه باز جای — طلایه بیامد ز پرده‌سرای
برافروختند آتش از هر دو روی — جهان شد ز لشکر پر از گفت‌گوی[7]
چو بهرام در خیمه تنها[8] بماند — فرستاد و ایرانیانرا بخواند
همی رای زد جنگرا با سپاه — برین[9] گونه تا گشت گیتی سیاه
بخفتند ترکان و پرمایگان[10] — جهان شد جهانجوی‌را رایگان[11]
چو بهرام جنگی بخیمه[12] بخفت — همه شب دلش[13] بود با جنگ جفت
چنان دید در خواب بهرام شیر — که ترکان شدندی بجنگش دلیر
سپاهش سراسر شکسته شدی[14] — برو راه بی‌راه و[15] بسته شدی[16]
همی‌خواستی از یلان زینهار — پیاده بماندی[17] نبودیش یار
غمی شد چو از خواب بیدار شد — سر پرهنر پر ز تیمار[18] شد
شب تیره با درد و غم بود[19] جفت — بپوشید[20] آن خواب و[21] با کس نگفت
همانگاه خرّاد برزین ز راه[22] — بیامد که بگریخت از ساوه شاه
همی گفت ازان چاره اندرگریز — ازان لشکر گشن و آن رستخیز[23]
که کس در جهان زان فزونتر سپاه — نبینند که هستند با ساوه‌شاه
ببهرام گفت از چه سخت ایمنی — نگه کن بدین دام آهرمنی

[1] Л, I, IV—صنج [2] VI—کند [3] IV, VI—آن [4] K—بد [5] I, IV—بکن جنگ با نامداران
[6] IV—доб. заголовок: گفتار اندر خواب دیدن بهرام چوبینه و ترسیدن [7] K—گفت و گوی
I, IV—ز آواز پر گفت و گوی; VI—گشت از ایشان پر از گفت و گوی [8] K—تنها بخیمه
VI—در خانه تنها [9] I—بدین; IV—بدان [10] K, I, IV, VI—آزادگان [11] K—جهانجوی
و آزادگان [12] K—در خیمه تنها [13] K—همی [14] VI—بدی [15] K—برو راه پیکار I, IV,
VI—برو راه درگاه [16] VI—بدی [17] VI—شدی و [18] K—بدهنر پر ز پیکار [19] I, IV—گشت
[20] K, I, IV—доб. و [21] K, I, IV—و оп. [22] VI—براه [23] K—бб. 786—787 находятся после б. 790;
I, IV, VI—бб. 786—787 оп.

مده جان ایرانیانرا بباد نگه کن بدین[1] نامداران بداد[2]
ز مردی ببخشای بر جان خویش که هرگز نیامد[3] چنین کار پیش[4]
بدو گفت بهرام کز[5] شهر تو ز گیتی نیامد[6] جزین بهر تو[7]
که ماهی فروشند[8] یکسر[9] همه بتموز[10] تا[11] روزگار دمه
ترا پیشه دامست بر[12] آبگیر نه مردی بگوپال و[13] شمشیر و تیر[14]
چو خور برزند سر[15] ز کوه سیاه نمایم ترا جنگ با ساوه‌شاه[16]
چو برزد سر از چشمه شیر شید[17] جهان گشت چون روی رومی سپید
بزد نای رویین و برشد خروش زمین آمد از نعل[18] اسبان بجوش
سپه‌را بیاراست و[19] خود برنشست یکی گرز پرخاش دیده بدست
شمردند بر میمنه سه هزار زره‌دار و[20] کارآزموده سوار
فرستاد بر میسره همچنین سواران جنگی و مردان کین
بیک دست‌بر بود آذرگشسب[21] پرستندهٔ فرخ ایزدگشسب[22]
بدست چپش بود پیداگشسب[23] که بگذاشتی آب دریا بر اسب[24]
پس پشت ایشان یلان سینه‌بود که با جوشن و گرز[25] دیرینه بود[26]
بپیش اندرون بود همدان گشسب[27] که درنی زدی آتش از سم اسب[28]

---

[1] VI—درین [2] K, I, IV, VI—داد [3] I, IV—هرگزت نامد [4] VI—доб.:
که چندان سپاهست با ساوه‌شاه * که اندر میان بادرا نیست راه
[5] K—چنین داد پاسخ که از [6] K, I, IV—ز مردی نیاید [7] VI—б. оп. [8] VI—فروشید
[9] IV—ماهی [10] K, I, IV—ز تموز [11] K—با [12] K—و نیز I—یا IV—با [13] Л—و оп.
[14] K—سنانی [IV—شبانی] و گوپال و تیر I, IV, VI—نه مردم شناسی و گوپال و تیر
[15] I, IV—سر برآرد [16] K, I, IV—جنگ شاه و سپاه Доб. заголовки: Л—کشتن بهرام
جنگ ترکان و ایرانیان و کشته شدن ساوه‌شاه بدست بهرام چوبینه K—چوبین ساوه‌شاه‌را
[17] Л—شید شید VI—ترا بیشه آبست با دام شید [18] VI—سم [19] VI—و оп. [20] VI—با
(метр нарушен). [21] K—ایزدگشسب [22] K—که درنی زدی آتش از نعل اسب I, IV—б. оп.;
VI—бб. 800—804 оп. [23] K—همدان گشسب I, IV—بیاراست بر قلب ایزدگشسب [24] K—
باسب [25] I, IV—سپاهی که در جنگ [26] K—бб. 802—803 оп. [27] Л—همدا گشسب
[28] I, IV—از نعل اسب

ابا هر یکی سه هزار از یلان   سواران جنگی و جنگ‌آوران[1]
خروشی برآمد ز پیش سپاه   که ای گرزداران زرین کلاه
ز لشکر کسی کو گریزد ز جنگ   اگر شیر پیش آیدش گر[2] پلنگ
بیزدان که از تن ببرم سرش   بآتش[3] بسوزم تن و پیکرش[4]
ز دو[5] سوی لشکرش دو[6] راه بود   که بگریختن[7] راه کوتاه بود
برآورد ده[8] رش بگل هر دو راه   همی‌بود خود در میان سپاه
دبیر بزرگ جهاندار شاه   بیامد بر پهلوان سپاه[9]
بدو[10] گفت کاین‌را[11] خود اندازه نیست   گزاف زبان ترا[12] تازه نیست
ز لشکر نگه[13] کن برین[14] رزمگاه   چو[15] موی سپیدیم و گاو سیاه[16]
بدین جنگ تنگی بایران[17] شود   بر و بوم ما پاک ویران شود
نه خاکست پیدا نه دریا نه کوه   ز بس تیغداران توران گروه
یکی برخروشید بهرام سخت   ورا گفت کای بددل[18] شوربخت
ترا از دواتست و قرطاس بر[19]   ز لشکر که گفتت که مردم شمر
بیامد بخرّاد برزین بگفت   که بهرامرا نیست جز دیو[20] جفت
دبیران بجستند راه گریز   بدان تا نبینند کسی[21] رستخیز
ز بیم شهنشاه و بهرام شیر[22]   تلی[23] برگزیدند[24] هر دو دبیر[25]

---

[1] K, I, IV—سنگی دلان [2] K, I, IV, VI—یا [3] VI—بر آتش [4] K, I, IV—تن بی‌برش
[5] I, IV—بدین VI—برو [6] I, IV—لشکر یکی [7] K—بگریختی [8] VI—برآورده شد [9] K—گزین بزرگان ایران سپاه и доб.:

ببهرام و ایزدگشسب دبیر * چنین گفت کای مرد دانش پذیر

[10] K—چنین [11] I, IV—این‌را [12] K—زمانه برو I, IV—جهان خود چنین VI—مگر بخت ایرانیان [13] Л—گزین [14] K—بدان I, IV—بدین [15] K, I, IV—که [16] I, IV—سپیدیم میان سیاه Б—ما نحن بینهم إلا لشعرة بیضاء فی متن بقرة سوداء VI—бб. 812—813 оп.
[17] K, I, IV—ایران چو پیران [I—نیران] [18] K—بی‌دل I, IV—بآواز گفت ای بد [19] K—دگر گفت کای بد بن خیره سر [20] Л—از خرد نیست [21] VI—نبینند آن [22] K—ز آوای اسبان و باران تیر I, IV—باران تیر [23] K—همی [24] I, IV—همی راه جستند [25] VI—б. оп.; K—доб. б.:

بیک سو فرستند هر دو فراز * که بینند آیین و پیکار ساز

یکی تند بالا بد از رزم دور[1] بیکسو ز راه سواران تور
برفتند هر دو[2] بران برز راه که شایست کردن بلشکر[3] نگاه
نهادند بر ترگ بهرام چشم که تا چون کند جنگ هنگام خشم
چو بهرام جنگی سپه راست کرد خروشان بیامد[4] ز جای[5] نبرد
بغلتید در پیش یزدان بخاک[6] همی گفت کای[7] داور داد و[8] پاک[9]
گرین جنگ بیداد بینی[10] همی ز من ساوه‌را برگزینی همی
دلمرا[11] برزم اندر[12] آرام ده بایرانیان بر ورا[13] کام ده
اگر[14] من ز بهر تو کوشم همی برزم اندرون سر فروشم همی[15]
مرا و سپاه مرا شاد کن وزین جنگ ما[16] گیتی آباد کن
خروشان ازان جایگه برنشست یکی گرزهٔ گاوپیکر بدست
چنین گفت پس با سپه[17] ساوه‌شاه که از جادوی[18] اندرآرید[19] راه
بدان تا دل و چشم[20] ایرانیان بپیچد نباید شمارا[21] زیان
همه جادوان جادوی[22] ساختند همی در[23] هوا آتش انداختند
برآمد یکی باد و ابری[24] سیاه همی تیر[25] بارید ازو بر سپاه[26]
خروشید بهرام کای مهتران بزرگان ایران و کنداوران
بدین جادویها مدارید[27] چشم بجنگ اندر آیید یکسر[28] بخشم
که آن سربسر تنبل و[29] جادویست ز چاره بر ایشان[30] بباید گریست

---

[1] K—بران مرز دور I, IV—بدیدند دور [2] VI—سه(!) [3] VI—بهر سو [4] I, IV—برآمد
[5] VI—ز دشت [6] VI—یزدان پاک [7] I—ای [8] IV—و оп. [9] VI—بمالید رخرا بران گرم خاک и доб. б.:

همی گفت کای داور راستی * ز من دور کن کژی و کاستی

[10] K—کزین جنگ پیران نه‌بینی [11] VI—دلشرا [12] VI—خود [13] K—مرمرا I, IV, VI—مر [دل—I] ایرانیانرا برو [14] I, IV, VI—وگر [15] K—б. оп. [16] K—ازین جنگها [17] I, IV—با لشکرش [18] I, IV, VI—جادویی [19] Л, I—آردد(!) [20] K—جان [21] K—نباشد بما بر
[22] I, IV, VI—جادویی [23] VI—بر [24] I, IV, VI—ابر و گردی [25] Л—نیز(!) [26] VI—доб. заголовок: جنگ بهرام چوبینه با ساوه‌شاه [27] K, I, IV—بخوابید VI—ازین جادوییها جادویها مخوابید [28] K, I, IV—آرید لشکر [29] VI—که این باد و آتش همه [30] VI—بریشان بچاره

خروشی برآمد ز ایرانیان ** ببستند خون ریختن‌را میان[1]
نگه کرد زان[2] رزمگه ساوه‌شاه ** که آن جادویی‌را ندادند[3] راه
بیاورد لشکر سوی میسره ** چو گرگ اندرآمد بپیش[4] بره
چو یک روی لشکر بهم برشکست ** سوی قلب بهرام یازید دست
نگه کرد بهرام زان[5] قلبگاه ** گریزان سپه دید پیش سپاه
بیامد بنیزه سه‌تن‌را ز زین ** نگونسار کرد و بزد بر[6] زمین
همی گفت زین[7]سان بود کارزار[8] ** همین بود رسم و همین بود کار[9]
ندارید[10] شرم از خدای جهان ** نه از نامداران[11] فرخ مهان[12]
وزان پس[13] بیامد سوی میمنه ** چو شیر ژیان کو شود[14] گرسنه[15]
چنان لشکری‌را بهم[16] بردرید ** درفش سپهدار شد ناپدید
وزان جایگه شد سوی قلبگاه ** بران[17] سو که سالار بد[18] با سپاه[19]
بدو گفت برگشت[20] باد این سخن ** گر[21] ایدونک این رزم گردد کهن
پراگنده گردد بجنگ[22] این[23] سپاه ** نگه کن کنون تا کدامست راه
برفتند و جستند[24] راهی نبود ** کزان راه شایست بالا نمود
چنین گفت با لشکرآرای خویش ** که دیوار ما آهنینست پیش

---

[1] K — доб.:

چو رستم که در جنگ کاموس بود * برآورد از چین و سقلاب دود
بد او رستم آن زمانه بجنگ * بمیدان درون اژدهایی بچنگ

[2] K, I, IV, VI — ازان [3] K — بدادند [4] K, I, IV — بپشت VI — میان [5] K, VI — از I, IV — ازان [6] K, I, IV — برزد بروی [7] K, I, IV, VI — ازین [8] VI — روزگار [9] IV — доб. заголовок: گفتار رزم بهرام چوبینه با ساوه‌شاه [10] Л — ندارند [11] I, IV, VI — доб. و [12] K — доб.:

همی‌تاخت برسان آذرگشسب * یکی نیزه چون مار پیچان بدست
همی‌دید کامدش بدخواه پیش * دل لشکر از بیم بدخواه ریش

[13] VI — وز آنجا [14] K, VI — بود I, IV — دمان و [15] K — доб.:

سپه‌را پراکنده بر دشت و کوه * ز پیش یکی مرد گشته ستوه

[16] I, IV, VI — ز هم [17] I, IV, VI — بدان [18] IV — شد [19] K — بدان سان که بد نامدار سپاه
[20] IV, VI — برگشته [21] Л — که [22] I — ز جنگ [23] IV — آن [24] Л, IV — доб. و

هر آن کس او رخنه داند زدن * ز دیوار بیرون تواند شدن
شود ایمن و جان بایران برد * بنزدیک شاه دلیران برد[1]
همه دل بخون ریختن برنهید * سپر بر سر آرید و خنجر دهید[2]
ز[3] یزدان نباشد کسی ناامید * وگر[4] تیره بینند روز[5] سپید
چنین گفت با مهتران ساوه‌شاه * که پیلان بیارید[6] پیش سپاه
بانبوه لشکر بجنگ آورید * بدیشان جهان تار و تنگ آورید[7]
چو از دور بهرام پیلان[8] بدید * غمی گشت و تیغ از میان بر کشید
ازان[9] پس چنین گفت با مهتران * که ای نامداران و[10] جنگ‌آوران[11]
کمانهای چاچی بزه برنهید * همه یکسره ترگ بر سر نهید
بجان و سر شهریار جهان * گزین بزرگان و تاج مهان
که هر کس که با او[12] کمانست و تیر * کمانرا بزه برنهد ناگزیر
خدنگی که پیکانش یازد بخون * سه چوبه بخرطوم پیل اندرون
نشانید[13] و پس گرزها[14] برکشید * بجنگ اندرآیید و دشمن کشید[15]
سپهبد کمانرا بزه برنهاد * یکی خود[16] پولاد بر سر نهاد
بپیل[17] اندرون تیر باران گرفت * کمانرا چو ابر بهاران گرفت
پس پشت او اندرآمد سپاه * ستاره شد از پرّ و[18] پیکان سیاه
بخستند خرطوم پیلان بتیر * ز خون شد درو دشت چون آبگیر
ازان[19] خستگی پشت برگاشتند * بدو[20] دشت پیکار بگذاشتند

---

[1] I—رود [2] K, I, IV—доб.:

اگر بخت بیدار ما بردهد * بدین جنگ مان [K—رنجها] تخت و افسر دهد

IV—это мисра, бб. 855—859 и первое мисра б. 860 оп. [3] K—به [4] VI—مگر [5] K—شد روی VI—یابند روز [6] K—بیارید پیلان به [7] I—همه خوی و جنگ نهنگ آورید [8] K—چو بهرام یل پیل و لشکر VI—یلی آن [9] I, VI—وزان [10] Л—و оп. [11] K—کندآوران [12] K—که او بر I, VI—که اورا [13] K—کشانید [14] VI—تیغها [15] IV—доб. опущенные выше бб. 860, доб. б.:

اگر بخت بیدار یاور بود * مر این‌را بها تخت و افسر بود

и бб. 855—859. [16] VI—ترگ [17] K, I, IV, VI—بپیش [18] K—زخم [19] Л—بران [20] K, I, IV, VI—درو

چو پیل آن چنان[1] زخم پیکان بدید   همه لشکر خویش‌را بسپرید[2]
سپه برهم افتاد و چندی بمرد   همان[3] بخت بد کامکاری ببرد[4]
سپاه اندرآمد پس پشت پیل   زمین شد بکردار دریای نیل[5]
تلی بود خرم بدان[6] جایگاه   پس پشت آن رنج دیده سپاه
یکی تخت زرین نهاده بروی[7]   نشسته برو ساوهٔ رزمجوی[8]
سپه دید چون کوه آهن روان[9]   همه سر پر از گرد[10] و تیره روان
پس پشت آن[11] زنده پیلان مست   همی‌کوفتند آن سپه‌را بدست[12]
پر از آب شد دیدهٔ ساوه شاه   بدان تا چرا شد هزیمت سپاه
نشست از بر تازی اسپی[13] سمند   همی‌تاخت ترسان ز بیم گزند
بر[14] ساوه بهرام چون پیل مست   کمندی ببازو[15] کمانی[16] بدست
بلشکر چنین گفت کای[17] سرکشان   ز بخت بد آمد برایشان[18] نشان
نه هنگام رازست و روز سخن   بتازید[19] با تیغهای کهن
بر ایشان[20] یکی تیر[21] باران کنید   بکوشید و کار سواران کنید
بران تل برآمد[22] کجا ساوه‌شاه   همی بود بر تخت زر با کلاه[23]
ورا دید بر تازیی چون هزبر   همی‌تاخت در[24] دشت بر سان ابر[25]
خدنگی گزین کرد پیکان چو آب   نهاده برو چار پرّ عقاب
بمالید چاچی کمانرا بدست   بچرم گوزن اندر آورد[26] شست
چو چپ راست کرد و خم آورد راست   خروش از خم چرخ چاچی بخاست[27]

---

[1] K — این چنین [2] Л, IV — بردرید I — بشکرید [3] Л — همه [4] Л — دمرد(!) K — شمرد I, IV — نبرد [5] Л, I, IV, VI — б. переставлен с предыдущим б. [6] K — یکی I, IV — یکی در آن VI — تل بد اندران [7] VI — برو [8] I, IV — جنگجوی VI — جنگجو [9] K — دوان [10] VI — درد [11] K, I, IV, VI — پشتشان [12] K — بدشت (нет рифмы). [13] VI — اسب [14] K, I, IV, VI — پس [15] Л — ببازوی [16] K — و گرزی [17] K — وبا I, IV — ای [18] I, IV — شمارا [19] I, IV — بیازید [20] VI — بلشکر [21] I — تیغ [22] Л — بدان تا بد آید(!) VI — بلشکرگه آمد [23] K — باتخت و زرین کلاه IV, VI — доб. заголовок: کشته شدن ساوه‌شاه بر دست بهرام چوبینه [24] K, IV — بر [25] VI —

چو بهرام شیراوژن [چوبینه — VI] اورا بدید * ز قربان کمان کیی برکشید

K — этот б. доб. [26] K — بسان گوزنان برآورد [27] K, VI — б. оп.; I, IV — бб. 887—888 оп.

چو آورد یال یلی‌را بگوش[1]　　ز شاخ گوزنان[2] برآمد خروش
چو بگذشت پیکان از[3] انگشت اوی[4]　　گذر کرد از[5] مهرهٔ پشت اوی[6]
سر ساوه آمد بخاک اندرون　　بزیر اندرش خاک[7] شد جوی خون
شد آن نامور[8] شاه و چندان سپاه　　همان تخت زرین و زرین کلاه
چنینست کردار[9] گردان سپهر　　نه نامهربانیش پیدا[10] نه مهر[11]
نگر تا نیازی بتخت بلند　　چو ایمن شوی دور باش از گزند
چو بهرام جنگی[12] رسید اندروی[13]　　کشیدش بران خاک تفته[14] بروی[15]
برید آن سر شاهوارش ز تن[16]　　نیامد کسی پیشش از انجمن[17]
چو ترکان رسیدند نزدیک شاه　　فگنده تنی بود بی‌سر[18] براه[19]
همه برگرفتند یکسر خروش　　زمین پر خروش و هوا[20] پر ز جوش
پسر گفت[21] کاین[22] ایزدی کار بود　　که بهرام‌را بخت بیدار بود
ز تنگی کجا راه بد بر[23] سپاه　　فراوان بمردند زان[24] تنگ راه[25]
بسی پیل بسپرد مردم بپای　　نشد[26] زان سپه ده یکی باز جای
چه زیر پی پیل گشته تباه[27]　　چه سرها بریده بآوردگاه[28]
چو بگذشت زان[29] روز بد به[30] زمان　　ندیدند زنده یکی بدگمان[31]

---

[1] K, VI—چو آورد سوفار نزدیک گوش　[2] K—ز جاجی کمانش　[3] K, I, IV, VI—بر
[4] K, I, IV, VI—او　[5] K, I, IV—بر　[6] K, I, IV, VI—او　Л—доб.:

قضا گفت گیر و قدر گفت ده　*　فلک گفت احسنت مه گفت زه

K — доб.:

برآمد خروشی ز ایرانیان　*　سپهر آفرین خواند بر پهلوان

[7] I, IV, VI—جای　[8] K, I, IV—تاجور　[9] VI—آیین　[10] K, I, IV—یابی　[11] Л—بنامهربانیش
[12] K—پهلو　[13] VI—اندرو　[14] I, IV—غلتان　[15] VI—و پر خون برو　پیداست چهر
[16] K, I, IV, VI—شاهوار از تنش　[17] K—بخونش بیالود پیراهنش　I, IV—نبد خویش و
پر خون—I تنش بود پر خون　[18] K—نیامد یکی خویش پیرامنش—VI بیگانه پیرامنش
[19] IV—б. оп.　[20] VI—آسمان　[21] K—بگفتند　[22] I—این　IV—آن　[23] K—ز تنگی بچاره
[24] K, IV—ازان　I, VI—بمرد اندران　[25] I, IV—رزمخواه　که آن جای بد بر—VI درآمد
[26] IV—بشد　[27] VI—کشته سپاه　[28] K, I—در آوردگاه　VI—بر آوردگاه　[29] K, I, VI—ازان
[30] Л—ده　I—نه　VI—برنه　[31] IV—бб. 902—905 оп.

مگر آنک بودند گشته[1] اسیر روانها بغم[2] خسته و تن بتیر[3]
همه راه برگستوان بود و ترگ سرانرا ز ترگ[4] آمده روز[5] مرگ
همان تیغ هندی و تیر و کمان بهر سوی[6] افگنده بد[7] بدگمان
ز کشته چو دریای خون شد[8] زمین بهر گوشهٔای مانده اسبی[9] بزین
همی‌گشت بهرام گرد سپاه که تا کشته ز ایران که یابد براه[10]
ازان[11] پس بخرّادبرزین بگفت که یک روز با رنج ما باش[12] جفت
نگه کن کز ایرانیان کشته کیست کزان درد مارا بباید گریست
بهر جای خرّادبرزین بگشت بهر پرده[13] و خیمه‌ای برگذشت
کم آمد ز لشکر یکی نامور که بهرام بد نام آن پرهنر[14]
ز تخم سیاوش گوی مهتری سپهبد سواری دلاور سری[15]
همی‌رفت جوینده چون بیهشان مگر زو بیابد بجایی[16] نشان[17]
تن خسته و کشته چندی کشید[18] ز بهرام جایی نشانی ندید
سپهدار زان[19] کار شد دردمند همی‌گفت زار ای گو مستمند[20]
زمانی برآمد[21] پدید آمد[22] اوی[23] در بسته‌را چون کلید آمد اوی[23]
ابا سرخ ترکی بد او[24] گربه چشم تو[25] گفتی دل آزرده دارد بخشم
چو بهرام بهرامرا دید[26] گفت که هرگز مبادی تو با[27] خاک جفت
ازان پس[28] بپرسیدش از ترک[29] زشت که ای[30] دوزخی روی[31] دور از بهشت
چه مردی و نام[32] نژاد تو چیست که زاینده‌را بر تو باید گریست

---

[1] K — بسته [2] K — همه VI — ز غم [3] I — бб. 903—905 оп. [4] VI — همه [5] K — سران
زیر ترگ اندرون پر ز [6] K — سو بر [7] VI — سو پراگنده بر [8] K, I, IV — بد [9] K —
اسپان [10] K, I, IV, VI — که تا کیست گشته از ایران تباه [K, IV — کشته از ایران سپاه]
[11] K, I, IV, VI — وزان [12] K — رنجها باش I, IV — رنج باشید [13] I, IV — برزن [14] K — پرخاشخر
[15] K — سواری سری I, IV, VI — سپهدار ایران [VI — سوار] سری نژادی و ایران [16] IV —
ز جایی [17] Л — б. оп.; VI — бб. 913—914 оп. [18] K — بدید (нет рифмы). [19] K, I, IV, VI — ازان
[20] Л, I, IV, VI — سودمند [VI — گوی] گو [21] IV — بماند و [22] I — بماندند و دیدند (нет рифмы).
[23] VI — او [24] K, I, IV — بدی VI — چشمی بدی [25] K — که [26] Л, K, I, IV — доб. و [27] Л —
مبادا ترا [28] Л — оп. پس (метр нарушен). [29] K — بپرسید کین ترک I, IV, VI — بپرسید
ازان ترک [30] K — این [31] Л — доб. و [32] K, I, IV, VI — زاد

چنین داد پاسخ که من جادو ام[1] ز مردی و از[2] مردمی یک سو ام[3]
هر آن کس که سالار باشد بجنگ بکار آیمش چون بود[4] کار تنگ[5]
بشب چیزهایی نمایم بخواب که آهستگانرا[6] کنم پرشتاب[7]
ترا من نمودم شب آن خواب بد بدان[8] گونه تا بر سرت[9] بد رسد[10]
مرا چاره زان بیش بایست جست چو نیرنگهارا[11] نکردم درست
بما اختر بد چنین باز گشت همان[12] رنج با باد انباز گشت
اگر یابم از تو بجان زینهار یکی پرهنر یافتی دستوار[13]
چو بشنید بهرام و[14] اندیشه کرد دلش گشت پر درد و رخساره زرد[15]
زمانی همی گفت کین روز جنگ بکار آیدم چون شود کار تنگ
زمانی همی[16] گفت بر ساوه شاه چه سود آمد از جادویی بر سپاه[17]
همه نیکویها ز یزدان بود کسیرا کجا بخت خندان بود
بفرمود از تن[18] بریدن سرش جدا کرد جان از تن بی برش[19]
چو او[20] را بکشتند بر پای خاست چنین گفت کای داور داد و[21] راست
بزرگی و پیروزی[22] و فرهی بلندی و نیروی[23] شاهنشهی
نژندی وهم شادمانی ز تست انوشه دلیری که راه تو[24] جست
وزان[25] پس بیامد دبیر بزرگ چنین گفت کای پهلوان[26] سترگ
فریدون یل چون تو یک پهلوان ندید و نه کسری[27] نوشین روان

---

[1] K, IV—جادوم VI—جادویم [2] Л—وز [3] K, IV, VI—سوم [4] VI—شود [5] K, I, IV—روزگار درنگ [6] IV—آهستگی [7] VI—
ترا آنچنان بد نمودم بخواب * که تا جان تو باشد اندر شتاب
[8] K—ازان I—بران [9] K—سرم [10] VI—б. оп. [11] K—چنین یک هنررا [12] K, I, IV, VI—همه [13] Л—دوستدار I, IV—دستیار [14] K, I, IV, VI—و оп. [15] K—ترسان ز کار نبرد I, IV—رخ لاجورد [16] Л—بدو [17] K—آمدش اندران کینه‌خواه VI—زشت راه [18] I, IV, VI—از آن پس [19] K—بیفگند در خاک بی بر سرش (нет рифмы); VI—بی‌سرش (нет рифмы). [20] I—چنو [21] I, IV, VI—و оп. [22] VI—فیروزی [23] K, I, IV—دیهیم VI—دیهیم و [24] Л—دلی کو برای تو VI—راه از تو [25] K—ازان [26] IV—نامدار [27] Л—نه کسری نه I, IV—نه بهرام و

همت[1] شیرمردی هم اورند[2] و بند — که هرگز بجانت مبادا گزند[3]
همه شهر ایران[4] بتو زنده‌اند — همه پهلوانان ترا بنده‌اند[5]
بتو گشت بخت بزرگی[6] بلند — بتو زیردستان شوند ارجمند[7]
سپهبد تویی[8] هم سپهبد نژاد — خنک مام کو چون تو فرزند زاد
که فرخ نژادی و فرخ سری[9] — ستون همه شهر و بوم و[10] بری[11]
پراگنده گشتند ز آوردگاه[12] — بزرگان و هم پهلوان سپاه[13]
شب تیره چون زلفرا تاب داد — همان تاب او چشمرا[14] خواب داد
پدید آمد آن[15] پردهٔ آبنوس — برآسود[16] گیتی ز آواز[17] کوس
همی‌گشت گردون[18] شتاب آمدش — شب تیره‌را[19] دیریاب آمدش
برآمد یکی زرد کشتی ز[20] آب — بپالود[21] رنج و بپالود خواب
سپهبد بیامد فرستاد کس — بنزدیک یاران فریادرس
که تا هرک[22] شد کشته[23] از مهتران — بزرگان[24] ترکان و[25] جنگ‌آوران[26]
سرانشان ببرید[27] یکسر ز تن — کسی‌را که بد مهتر انجمن
درفشی[28] درفشان پس هر[29] سری — که بودند ازان جنگیان افسری[30]
اسیران و سرها همه گرد کرد — ببردند ز[31] آوردگاه نبرد

[1] VI—ابا [2] Л—و اورنگ VI—همت رای I, IV—که با شیر مردی و اورنگ [3] K—شهریاران [4] I, IV—زمانی بنامی [IV—تباهی] زمانی گزند I, IV—زمانه ز تو سر فرازد بلند تنی [5] VI—бб. 939—940 оп. [6] Л, I, IV—تخت بلندی [7] K, I, IV—بی‌گزند شده [8] K—تنی [9] K, I—پیی IV—تنی [10] Л—و оп. [11] K—کیی I, IV—همی زیبدت تاج و تخت کیی بهر بارهٔ [12] K—ازان رزمگاه I, IV, VI—ازان جایگاه [13] I—پهلوانان شاه VI—б. оп. تاجورفش کیی [14] K, I, IV, VI—تاب چشم ورا [15] K—از [16] K—برآسوده [17] K—از آوای IV—و سپاه IV, VI—آوای [18] VI—доб. و [19] Л—و شب تیره [20] K—از [21] K, I, IV, VI—بپالید [22] K, VI—هرکه [23] I, IV—هر که باشد کس [24] Л, VI—доб. و [25] Л, VI—و оп. [26] K, VI—توران [I—ایران] و جنگی سران I, IV—جنگی سران [27] I, IV—ببرند VI—ببردند [28] VI—درفش [29] Л—ز هر سو [30] Л—زان چینیان لشکری VI—مهتری [31] K, I, IV, VI—از

دبیر[1] نویسنده‌را پیش خواند   ز هر در فراوان[2] سخنها براند[3]
ازان لشکر نامور[4] بیشمار   ازان[5] جنبش و گردش روزگار
ازان[6] چاره و جنگ و از[7] هر دری[8]   کجا رفته بد با چنان[9] لشکری
وزان[10] کوشش و جنگ ایرانیان   که نگشاد روزی سواری میان
چو آن[11] نامه بنوشت نزدیک شاه   گزین کرد گوینده‌ای[12] زان سپاه[13]
نخستین سر ساوه بر نیزه کرد   درفشی کجا[14] داشتی در نبرد
سران[15] بزرگان[16] توران زمین   چنان هم درفش[17] سواران چین
بفرمود تا بر ستور نوند   بزودی بر شاه[18] ایران برند[19]
اسیران و آن خواسته هرچ[20] بود   همی‌داشت اندر هری نابسود[21]
بدان تا چه فرمان دهد شهریار   فرستاد با سر فراوان[22] سوار
همان تا بود نیز[23] دستور شاه   سوی جنگ پرموده[24] بردن سپاه
ستور نوند اندرآمد ز جای[25]   بپیش سواران یکی رهنمای[26]
وزان[27] روی[28] ترکان همه برهنه[29]   برفتند بیساز و اسب و بنه

---

[1] Л—доб. و [2] K—ز هر دفتر اول [3] VI—б. оп.; доб. заголовки: Л—فرستادن بهرام سر ساوه بدرگاه هرمز K—فتحنامه بهرام بنزد شاه و فرستادن ساوه‌شاه IV—فرستادن بهرام چوبینه سر ساوه شاه نزد هرمزد شاه VI—فتحنامه بهرام چوبینه بهرمزد [4] VI—نامور لشکر [5] IV, VI—وزان [6] I, IV, VI—وزان [7] K—جنگ و از چاره از I, IV, VI—جنگ و آن [هم—I] چاره از [8] I—سری [9] Л—رفت با این گران [10] K—ازان [11] K—و این [12] I, IV—پوینده‌ای [13] K—گوینده مردی براه [14] K, I, IV, VI—که او [15] Л—доб. و IV—سر آن [16] VI—سواران [17] VI—доб. و [18] K—ازان جایگه سوی [19] I, IV—бб. 960—966 оп. и вместо них дают:

ببردند نزدیک شاه جهان * درودی هم از پهلوان و مهان

K—доб.:

فرستاد نزدیک شاه جهان * فرستاده رفت از در پهلوان

[20] K—هرچه [21] VI—бб. 961—963 оп. [22] K—فرستاده با سروران [23] K—همی‌بود تا پیش [24] Л—پژموده [25] Л—جا [26] Л—رهنما K—доб. б.:

کشیدند رنج و سپردند راه * بدان تا بزودی ببینند شاه

[27] K—وزین [28] VI—سوی [29] K—گریزان همه

رسیدند یکسر بتوران زمین   سواران ترک و[1] دلیران[2] چین
چو آمد بپرموده[3] زان[4] آگهی   بینداخت از سر کلاه مهی
خروشی برآمد ز ترکان بزار   بران مهتران تلخ شد روزگار
همه سر پر از گرد[5] و دیده پر آب   کسی‌را[6] نبد خورد و[7] آرام و خواب
ازان[8] پس گوانرا[9] بر خویش خواند   بمژگان[10] همی‌خون دل برفشاند
بپرسید کز[11] لشکر بی‌شمار   که در[12] رزم جستن نکردند کار[13]
چنین داد پاسخ ورا رهنمون   که ما داشتیم آن سپه‌را زبون
چو بهرام جنگی بهنگام کار   نه‌بینند کس اندر جهان یک سوار
ز رستم فزونست هنگام جنگ   دلیران نگیرند پیشش درنگ[14]
نبد لشکرش‌را ز[15] ما صد یکی   نخست از دلیران ما کودکی
جهاندار یزدان ورا برکشید   ازین بیش گویم نباید[16] شنید[17]
چو پرموده بشنید گفتار اوی[18]   پر اندیشه گشتش دل[19] از کار اوی[20]
بجوشید[21] و رخسارگان کرد زرد[22]   بدرد دل آهنگ آورد کرد
سپه بودش از[23] جنگیان صد هزار   همه نامدار از در کارزار
ز خرگاه[24] لشکر بهامون کشید   بنزدیکی رود جیحون کشید[25]
وزان پس[26] کجا[27] نامهٔ پهلوان   بیامد بر شاه روشن روان[28]
نشسته جهاندار با موبدان[29]   همی گفت کای نامور بخردان[30]

---

[1] Л — ترکی [2] K, VI — سواران [3] Л, IV, VI — здесь и далее پژموده [4] K, VI — زین
[5] K — خاک [6] K — یکی‌را [7] I, IV, VI — نه خورد و نه [8] I, IV, VI — از این [9] VI — یکی‌را
[10] VI — ز مژگان [11] K, I, IV, VI — کان [12] K, I, IV, VI — گهِ [13] K — доб. б.:
هران شاه کو خوار دشمن گرفت * همان برتن خویش ماتم گرفت
[14] K, I, IV, VI — б. оп. [15] K — لشکر او ز I, IV — لشکرش زان [16] IV — بباید [17] VI — بتورانیان این چنین برگزید [18] Л, K, VI — او [19] I, IV — شد دلش [20] Л, K, VI — او
[21] K — شنید این [22] K, I, IV, VI — زرد کرد [23] I, IV — بود ازان VI — کرد ازان [24] K — چو پژموده [25] IV — رسید K — доб. б.:
بدان تا بکین سرافراز شاه * کند روز بهرام چون شب سیاه
[26] K — ازان پس I, IV — از آنجا [27] VI — وز آنجایگه [28] VI — پور نوشیروان [29] K, I, IV, VI — مهتران [30] K — کهتران I, IV — بیچاره آن کهتران VI — بیچاره ای سروران

دو هفته بدین بارگاه مهی * نیامد ز بهرام هیچ آگهی
چه گویید ازین پس[1] چه شاید بدن * بباید[2] بدین[3] داستانها زدن[4]
همانگه که[5] گفت این سخن شهریار * بیامد ز درگاه سالار بار[6]
شهنشاه‌را زان سخن مژده داد * که جاوید بادا[7] جهاندار شاد
که بهرام بر ساوه پیروز گشت * برزم اندرون گیتی‌افروز گشت
سبک مرد بهرام‌را پیش خواند * وزان نامدارانش برتر نشاند
فرستاده گفت ای سرافراز شاه * بکام تو شد کام آن رزمگاه
انوشه بدی[8] شاد و[9] رامش پذیر * که بخت بداندیش تو گشت پیر[10]
سر ساوه شاهست و کهتر پسر[11] * که فغفور خواندیش ویرا[12] پدر[13]
زده بر سر نیزه‌ها بر درست * همه شهر نظارهٔ آن[14] سرست
شهنشاه بشنید بر پای خاست * بزودی خم آورد بالای راست
همی‌بود بر[15] پیش یزدان بپای[16] * همی گفت کای[17] داور رهنمای[18]
بداندیش مارا تو کردی تباه * تویی آفرینندهٔ هور و ماه
چنان زار و نومید بودم[19] ز بخت * که دشمن نگون اندرآمد ز تخت
سپهبد نکرد این نه جنگی سپاه * که یزدان بُد این جنگرا[20] نیکخواه
بیاورد زان پس صد و سی[21] هزار * ز گنجی که بود از پدر یادگار
سه یک زان[22] نخستین[23] بدرویش داد * پرستندگانرا درم بیش[24] داد

1 K — زین پس I, IV — چه دانی درین و VI — که این خود چه بود و 2 K — نباید
3 K — برین I, IV — همه VI — همی 4 K — доб.:
کسی‌را نبد خورد و آرام و خواب * دل اندر شتاب و روان پر شتاب
5 K — چو 6 K — доб. б.:
بمژده بر شهریار جهان * بدان تا بگوید ز کار جهان
7 K — باد این 8 K, VI — بزی 9 I — شاهِ 10 Л, K — دسر(!) VI — برگشت پیر 11 K, VI — سر ساوه آن مهتر پسرش I, IV — سر ساوه و آن کهتر پسر 12 Л — آنکه IV — میخواند ویرا 13 K, VI — خواندی هم آنکه [VI — بدآنگه] پدرش 14 K — نظاره بر آن 15 K — در 16 Л — بپا 17 K — ای 18 Л — رهنما 19 VI — چو من زار و نومید گشتم 20 K — بندرا I, IV, VI — بنده‌را 21 K — دینار چون صد I, IV, VI — گنج درم صد 22 Л — سبک آن 23 K — یکی گنج ازان پس IV — سبک زان دو گنجی VI — همه آن درم‌را 24 VI — جامهٔ خویش

سه یک دیگر از بهر[1] آتشکده   همان بهر[2] نوروز و جشن سده
فرستاد تا هیربدرا دهند   که در پیش آتشکده برنهند[3]
سیم بهره جایی که ویران بود   رباطی که اندر بیابان بود
کند یکسر آباد جوینده مرد[4]   نباشد براه اندرون بیم و درد[5]
ببخشید پس[6] چار ساله خراج   بدرویش و[7] آنرا که بد تخت عاج[8]
نبشتند[9] پس نامه از شهریار   بهر کشوری سوی[10] هر نامدار
که بهرام پیروز شد بر سپاه[11]   بریدند بی‌بر[12] سر ساوه شاه[13]
پرستنده بد شاه در هفت[14] روز   بهشتم چو بفروخت[15] گیتی‌فروز
فرستادهٔ پهلوانرا بخواند   بمهر از[16] بر نامداران نشاند[17]
مر آن نامه‌را خوب[18] پاسخ نبشت[19]   درختی بباغ بزرگی بکشت
یکی تخت سیمین[20] فرستاد نیز   دو[21] نعلین زرین و هر گونه چیز
ز هیتال تا پیش رود برک[22]   ببهرام بخشید و بنوشت چک[23]
بفرمود کان خواسته بر سپاه   ببخش آنچ[24] آوردی از رزمگاه[25]
مگر گنج ویژه تن ساوه‌شاه   که آورد باید بدین بارگاه[26]

---

[1] K — سبک دگر از بهر I, IV — و دیگر شدی پیش VI — غنیمت که بد پیش [2] K — هم از بهر I, IV, VI — مهر [3] K — آتش بر آتش نهند I — бб. 1000—1001 впоследствии кем-то зачеркнуты; Б — содержание бб. 999—1001: وأمر بإحضار مائة ألف درهم وأمر بصرف بعض الى الفقراء والمحتاجين والعباد والصالحين و صرف بعضها الى بيوت النار و عمارة الربط و المعابر [4] I, IV — مزد [5] I, IV — بیم دزد VI — بشد موبد و هر چه او گفت کرد [6] VI — بر [7] VI — و оп. [8] K, I, IV, VI — تخت و تاج IV — перед б. доб. заголовок: پاسخ نامه بهرام و خلعت فرستادن بجنگ پژموده [9] Л, IV, VI — نوشتند [10] I, IV — و بهر VI — نزد [11] K — بر ساوه پیروز گشت [12] VI — بریده بخنجر [13] K — سر تخت ما گیتی افروز گشت [14] K — پرستندهٔ شاه دو هفته I, IV — دو هفته [15] K, I, IV — چو برزد سر از چرخ [K — کوه] VI — وزان پس چو افروخت [16] I, IV — بشادی [17] K — بسی خوبتر داستانها براند [18] K, I, IV, VI — زود [19] Л, I, IV, VI — نوشت [20] Л — زرین Б — تختا من الفضة [21] I, IV — چو [22] Л — دمک(?!) I, IV — بزرگ Б — من حدّ بلاد الهیاطله إلی الوادی المعروف بوادی برک [23] I — شاه سترگ VI — داد آن دلیر سترگ [24] IV, VI — آنچه [25] K, I, IV — [I — باشد] دیدی ز بی‌راه و راه [26] VI — б. оп.

وزان[1] پس تو خود[2] جنگ پرموده ساز   ممان تا شود خصم گردن‌فراز[3]
هم ایرانیانرا فرستاد چیز   نبشته[4] بهر شهر منشور نیز
فرستاده‌را خلعت آراستند   پس اسب جهان[5] پهلوان[6] خواستند
فرستاده چون پیش بهرام شد   سپهدار ازو شاد و پدرام[7] شد[8]
غنیمت ببخشید پس بر سپاه   جز از گنج ناپاک دل ساوه‌شاه
فرستاد تا استواران[9] خویش   جهاندیده و نامداران خویش
ببردند یکسر بدرگاه شاه   سپهبد سوی جنگ شد با سپاه[10]
ازو[11] چون بپرموده شد[12] آگهی   که جوید همی تخت شاهنشهی[13]
دزی داشت پرموده افراز[14] نام   کزان دز بدی ایمن و شادکام
نهاد آنچ بودش بدز در درم   ز دینار وز[15] گوهر و[16] بیش و کم
ز[17] جیحون گذر کرد خود با سپاه   بیامد گرازان سوی رزمگاه[18]
دو لشکر بتنگ[19] اندرآمد بجنگ[20]   بره‌بر نکردند جایی درنگ[21]
بدو منزل[22] بلخ هر دو[23] سپاه   گزیدند شایسته دو[24] رزمگاه
میان دو لشکر دو فرسنگ بود   که پهنای دشت از در[25] جنگ بود
دگر روز بهرام جنگی برفت   بدیدار گردان[26] پرموده[27] تفت[28]
نگه کرد پرموده اورا بدید   ز هامون یکی تند بالا گزید[29]

---

[1] K — ازان [2] I — برو IV — بران VI — دگر [3] K — کار بر ما دراز I, IV, VI — شاه و بسی گوهر و نیکویی [و I — оп.] گردن‌فراز [4] Л, IV, VI — نوشته [5] I, IV — گشن [6] K — باکام [7] K — باکام [8] Л — б. оп.; Б — ثم خلع علی الرسول و ردّه الی صاحبه فلمّا حصل عند بهرام فرح بجواب کتابه [9] Л — با استواران I, IV — با او سواران VI — با آن سواران [10] K — доб.: چو کار سپه سربسر راست کرد * همی‌جنگ پرموده‌را راست کرد [11] VI — ازان [12] K, I, IV, VI — رفت [13] Доб. заголовки: Л — خبر یافتن پژموده از بهرام VI — رفتن بهرام بجنگ پرموده و بهزیمت شدن او K — جنگ بهرام چوبینه با پژموده [14] K — آوازه I, IV — آویزه [15] K — و از [16] I — оп. و [17] K, I, IV — به [18] Б — доб. заголовок: ذکر ما جری بین بهرام جوبین و بین برموذه ابن ساوه شاه [19] K, I, IV, VI — بهم [20] VI — چو تنگ [21] VI — زمین آمد از سم اسبان بخم [22] K, I, IV — منزلیّ [23] VI — کرد آن(!) [24] VI — در [25] Л — از بر جنگ K — از در آن I — پهناور و از در [26] K, IV — خود با [27] VI — آن لشکر ترک [28] I — رفت (нет рифмы). [29] VI — бб. 1029—1030 оп.

سپه‌را سراسر همه برنشاند … چنان شد که در دشت جایی نماند
سپه دید پرموده چندانک[1] دشت … ز[2] دیدار ایشان همی[3] خیره گشت
ورا دید در[4] پیش آن لشکرش … بگردون برآورده[5] جنگی سر
غمی[6] گشت و[7] با لشکر خویش گفت … که این پیشرورا هزبرست[8] جفت
شمار سپاهش پدیدار نیست … هم این[9] رزم‌را کس خریدار نیست
سپهدار گردنکش و[10] خشمناک … همی خون شود زیر او تیره خاک[11]
چو شب تیره گردد شبیخون کنیم[12] … ز دل بیم و[13] اندیشه بیرون کنیم[14]
چو پرموده آمد[15] بپرده سرای … همی‌زد ز هر گونه از جنگ[16] رای[17]
همی گفت کین[18] از هنرها یکیست … اگرچه سپهشان[19] کنون[20] اندکیست
سواران و گردان[21] پرمایه‌اند … ز گردنکشان برترین[22] پایه‌اند
سلیحست[23] و بهرامشان پیشرو … که گردد سنان پیش او خار و خو
بپیروزی ساوه‌شاه اندرون … گرفته دل و مست گشته بخون[24]
اگر یار باشد جهان‌آفرین … بخون پدر خواهم[25] از کوه کین
بدانگه که بهرام شد جنگجوی … از ایران سوی ترک بنهاد روی
ستاره شمر گفت بهرام‌را … که در چارشنبه مزن[26] گام‌را
اگر زین بپیچی[27] گزند آیدت … همه کار ناسودمند آیدت
یکی باغ بد در میان سپاه … ازین روی وزان روی بد[28] رزمگاه
بشد چارشنبه هم از بامداد … بدان باغ کامروز باشیم[29] شاد
ببردند پرمایه گستردنی … می و[30] رود[31] و[32] رامشگر و خوردنی

---

[1] IV, VI—چندانکه [2] I, IV—به [3] K—همه [4] I, IV, VI—کز [5] Л—درآورده [6] K, I, IV—همی [7] VI—و оп. [8] I, IV—پیش‌رو و اهرمن هست VI—که با انجمن پیشرو گشت [9] Л—همان K, I, IV—همین [10] IV, VI—و оп. [11] K—همان شیر پیشش همان مرد و خاک [12] Л—کنم [13] K—وز سر I, IV, VI—ترس و [14] Л—کنم [15] K—آید [16] K—با خویش VI—در جنگ [17] IV—چنگ و نای [18] I, IV, VI—این [19] I—شهنشه IV—(!?)در سمان [20] K—همی [21] K—مردان I, IV—اسبان [22] Л, VI—کمترین [23] I, IV—سلاحست [24] I—ز خون [25] K, I, IV—جویم [26] VI—بزن [27] Л—بسیچی VI—برنجی [28] K—وز روی آن I, IV—و آن روی آن [29] K—تا گردد از روز VI—تا باشد آن روز [30] Л—و оп. [31] K, I, IV—می‌آورد [32] IV—و оп.

بیامد بدان باغ و[1] می درکشید[2] چو پاسی ز تیره شب اندرکشید
طلایه بیامد بپرموده گفت که بهرام‌را جام و باغ‌ست[3] جفت
سپهدار ازان جنگیان شش[4] هزار ز لشکر گزین کرد گرد و سوار
فرستاد تا گرد بر گرد باغ بگیرند گردنکشان بی‌چراغ
چو بهرام[5] آگه شد از کارشان ز رای جهانجوی و[6] بازارشان[7]
یلان سپه‌را گفت کای سرفراز بدیوار باغ اندرون رخنه ساز[8]
پس آنگاه بهرام و ایزدگشسب نشستند با جنگجویان بر اسب
ازان[9] رخنهٔ باغ بیرون شدند که دانست کان سرکشان چون شدند
برآمد ز در نالهٔ کرّنای سپهبد باسب اندرآورد پای[10]
سبک رخنهٔ دیگر اندرزدند سپه‌را یکایک بهم برزدند
همی‌تاخت بهرام خشتی بدست چنان چون بود مردم نیم مست
نجستند[11] گردان کس[12] از دست اوی[13] بخون گشت یازان[14] سر شست اوی[15]
برآمد چکاچاک و بانگ[16] سران چو پولادرا[17] پتک آهنگران
ازان باغ تا جای[18] پرموده شاه تن بی‌سران بد فگنده براه
چو آمد بلشکرگه خویش باز شبیخون سگالید[19] گردن‌فراز
چو نیمی ز تیره شب اندرگذشت سپهدار جنگی برون شد بدشت[20]
سپهبد بران[21] سوی لشکر کشید ز ترکان طلایه کس اورا ندید
چو آمد بنزدیکیٔ رزمگاه دم نای رویین[22] برآمد ز راه[23]

---

[1] Л — و оп. [2] I, IV — برکشید [3] K — که او با می و باغ و جامست; I — بهرام با باغ و جامست; IV — بهرام با جام باده‌ست; VI — می بجامست [4] Л — ده; K — چینیان شش; Б — ستة آلاف فارس [5] K, I, IV — سپهبد چو [6] Л — و оп. [7] VI — کردارشان [8] IV — доб. заголовок: شبیخون کردن پژموده بر بهرام و آگاهی یافتن بهرام [9] K — بدان [10] K, I, IV — بجنگ اندرآمد ز جای [11] K — نرستند [12] K, I — جز اندکی; IV — بجستند جرّار رگ (?!) [13] Л, VI — او [14] Л — تازان; I — بود یازان; IV — بود یاران; VI — بازان [15] Л, VI — او [16] K, I, IV, VI — زخم [17] VI — پولاد بر [18] I, IV — خیمهٔ (метр нарушен). [19] Л, VI — فرستاد [20] K, I — میانرا ببست (нет рифмы); IV — بیامد بدشت; VI — ز دشت [21] K, I, IV — سپه‌را بدان; VI — بدان [22] I, IV — سرغین [23] K — б. оп.

چو آواز کوس آمد و کرّنای[1] / بجستند ترکان جنگی ز جای[2]
ز لشکر بران سان برآمد خروش / که شیر ژیانرا بدرید گوش
بتاریکی اندر دهاده بخاست / ز دست چپ لشکر و[3] دست راست
یکی مر دگررا[4] ندانست باز / شب تیره و[5] نیزه‌های دراز
بخنجر[6] همی آتش افروختند / زمین و هوارا[7] همی‌سوختند
ز ترکان جنگی فراوان نماند / ز خون سنگها جز بمرجان[8] نماند
گریزان همی‌رفت مهتر چو گرد / دهن خشک و لبها شده لاجورد[9]
چنین تا سپیده دمان بردمید[10] / شب تیره‌گون[11] دامن اندرکشید
سپهدار ایران بترکان رسید / خروشی چو شیر ژیان برکشید[12]
بپرموده گفت ای گریزنده مرد / تو گرد دلیران جنگی مگرد
نه مردی هنوز ای پسر[13] کودکی / روا باشد ار شیر مادر مکی[14]
بدو گفت شاه[15] ای گراینده شیر / بخون ریختن چند باشی دلیر
ز خون سران سیر شد روز جنگ / بخشکی پلنگ و بدریا نهنگ[16]
نخواهی شد از خون مردم تو سیر / برآنم[17] که هستی تو درنده شیر
بریده[18] سر ساوه‌شاه آنک مهر / برو[19] داشت تا بود گردان سپهر[20]
سپاهی بران[21] گونه کردی تباه / که بخشایش آورد خورشید[22] و ماه
ازان[23] شاه جنگی منم یادگار / مرا هم چنان دان که کشتی بزار[24]
ز مادر همه مرگرا زاده‌ایم / ار[25] ایدونک ترکیم ار[26] آزاده‌ایم
گریزانم و تو پس اندر دمان / نیابی مرا تا نیاید زمان

[1] K — چو در شب خروش آمد از دیده‌گاه; I, IV, VI — چو در شب [VI — چو بر در] خروش آمد از کرنای
[2] K — ازان رزمگاه
[3] IV — و оп.
[4] K — یکی مرد خودرا
[5] Л, I, IV, VI — و оп.
[6] Л — زِ جیحون
[7] K — هوا و زمینش; I, IV, VI — هوا و زمین‌را
[8] IV — بمژگان
[9] I, IV — б. оп.
[10] K — برکشید
[11] Л — تیره زو
[12] I, VI — б. оп.
[13] K — تو مردی نیابی که تو
[14] K — باشدت ددرکی (?!) VI — восстанавливает опущенный выше б. 1075.
[15] K, I, IV — شاه گفت
[16] K, I, IV — بدریا نهنگ و بخشکی پلنگ
[17] Л, K — بران نه
[18] K, VI — بریدی
[19] VI — بدو
[20] I, IV — б. оп.
[21] VI — ازان
[22] K — آرد بران هور; I, IV, VI — آرد همی هور
[23] I, IV — وزان
[24] IV, VI — تو زار
[25] K, I, IV — گر
[26] I — و

اگر[1] باز گردم سلیحی[2] بچنگ[3] — مگر[4] من شوم کشته گر[5] تو بچنگ
مکن تیز مغزی و آتش سری — نه زینسان بود[6] مهتر[7] لشکری
من ایدون[8] شوم سوی خرگاه خویش — یکی[9] باز جویم سر راه خویش
نویسم[10] یکی[11] نامه زی[12] شهریار — مگر زو شوم ایمن از روزگار
گر ایدونک اندر[13] پذیرد مرا — ازین ساختن[14] پس گزیرد مرا[15]
من[16] آن[17] بارگهرا یکی بندهام — دل از مهتری پاک برکندهام
ز سر[18] کینه و جنگرا دور کن — بخوبی منش بر یکی[19] سور کن
چو بشنید بهرام زو[20] باز گشت — که برساز شاهی[21] خوش آواز[22] گشت
چو از جنگ آن لشکر[23] آسوده شد — بلشکرگه شاه[24] پرموده شد
همیگشت[25] برگرد دشت نبرد — سر سرکشانرا ز تن دور[26] کرد
چو برهم نهاده بد[27] انبوه گشت — ببالا و پهنا[28] یکی کوه گشت
مر آن[29] جایرا نامداران یل — همی هر کسی خواند[30] بهرام تل
سلیح سواران و[31] چیزی که دید — بجایی که بد[32] سوی آن تل کشید[33]
یکی نامه بنوشت زی[34] شهریار — ز پرموده و لشکر بیشمار
بگفت آنک[35] مارا چه آمد بروی — ز ترکان و آن[36] شاه پرخاشجوی

---

[1] IV— همی [2] I, IV— سلاحم [3] K— بسیجیم جنگ (нет рифмы). [4] K, I, IV, VI— اگر [5] K, I— با IV, VI— یا [6] VI— سزد [7] K— доб. و [8] K, I, IV, VI— اکنون [9] K— اگر [10] IV— نبشتم [11] K— نبیسیم یک [12] VI— زین [13] K, I, IV— او در VI— وی در [14] K, I, IV, VI— تاختن [15] K— ترا [16] K— مر [17] I, IV— این [18] K— доб. و (метр нарушен). [19] K— بیمنش برزم آمدی I, IV— تو یکی [20] K, I, IV, VI— ازو [21] K— شاه VI— بدساز بد او [22] I, IV— که بدساز شاهی هم آواز [23] K— شاه [24] K— خویش [25] VI— یکی گشت [26] K, I, IV— باز [27] K, I, IV, VI— نهادند و [28] K— ببالای سنگی I, IV— بدین ببالای سنگین [29] K, I, IV— همان VI— چنان [30] K, I, IV— شهر [IV— بدان] خواندند [K— خوانند] [31] I, VI— ز [32] VI— یکایک همه [33] Доб. заголовки: IV— نامه بهرام نامهٔ بهرام بهرمزد و احوال پژموده گفتن VI— نزد پژموده و پاسخ دادن پژموده اورا [34] VI— زین [35] K— آنچ IV, VI— آنکه [36] K— این I, IV— و از

که از بیم تیغ او سوی چاره شد * وز آنجایگه خوار و آواره شد[1]
وزین[2] روی خاقان در دز[3] ببست * بانبوه و اندیشه اندر نشست[4]
بگشتند گرد در دز[5] بسی * ندانست سامان جنگش کسی[6]
چنین گفت زان[7] پس که سامان[8] جنگ * کنون[9] نیست در کار[10] کردن درنگ
یلان سپه‌را گفت تا[11] سه[12] هزار * ازان جنگیان برگزینند[13] سوار
چهار از یلان نیز آذرگشسپ[14] * ازان جنگیان[15] برنشانند بر اسپ[16]
بفرمود تا هر کرا یافتند * بگردن[17] زدن تیز[18] بشتافتند
مگر نامدار از دز آید[19] برون * چو بینند همه دشت‌را رود[20] خون
ببند[21] بردر دز ازین[22] سان سه روز * چهارم چو بفروخت گیتی‌فروز
پیامی فرستاد پرموده‌را * مر آن مهتر[23] کشور و[24] دوده‌را
که ای مهتر و شاه ترکان[25] چین * ز گیتی چرا کردی این[26] دز گزین
کجا آن جهان جستن ساوه‌شاه * کجا آن همه گنج و آن دستگاه
کجا آن همه پیل و برگستوان * کجا آن بزرگان روشن‌روان[27]
کجا آن همه تنبل و جادوی * که اکنون از ایشان تو بر[28] یک سوی[29]
همی[30] شهر ترکان ترا بس نبود * چو باب تو اندر جهان کس نبود

---

[1] K, I, IV—
چو کین پدر [کهن کار چون—K] بر دلش تازه شد * ازان جایگه سوی آوازه شد

[2] K—وزان [3] I, IV—پرموده دزرا [4] K, I, IV, VI—بانبوه اندیشگان [بر—I] درنشست [5] K, IV, VI—دز اندر [6] K—بسی (нет рифмы). [7] K, VI—ازان [8] I, IV—بلشکر چنین [9] VI—چنین [10] K—ز تو نیست کار I, IV—نباید بپیکار [11] Л—با [12] VI—گفت بر دشت سی [13] Л—برگزیده K, I, IV, VI—رزمگه برگزینند [14] I, IV—ایزدگشسب [15] K—چینیان [16] K, I, IV—باسب VI—б. оп. [17] K—ز گردن [18] I, IV, VI—زود [19] Л—نامداران دز آید K—نامدار اندران دز I, IV—نامدار آید از دز VI—نامدار اندرآرد [20] K, I, IV—دشت چون جوی VI—در و دشت چون جوی [21] VI—نهند [22] K, IV, VI—برین I—بدین [23] IV—доб. و [24] Л—و оп. [25] K, I, IV, VI—доб. و [26] VI—کردهٔ [27] K—после этого б. помещен б. 1115. [28] Л—ازین سان تو بر K—تو ز ایشان تو بر I, IV—تو زین‌سان ابر [29] VI—б. оп. [30] K, I, IV, VI—همه

نشستی برین باره‌بر[1] چون زنان پر از خون دل و دست بر سر زنان[2]
در باره بگشای و زنهار خواه بر شاه کشور[3] مرا یار[4] خواه
ز دز گنج[5] دینار بیرون فرست بگیتی نخورد[6] آنک بر پای بست[7]
اگر گنج داری ز کشور بیار[8] که دینار خوارست بر شهریار
بدرگاه شاهت میانجی[9] منم که بر شهر ایران گوانجی[10] منم[11]
ترا بر همه مهتران مه کنم از[12] اندیشه و رای تو به کنم
ور ایدونک رازیست نزدیک تو که روشن کند جان[13] تاریک تو[14]
گشاده کن آن راز و[15] با من بگوی چو کارت چنین گشت دوری مجوی
وگر جنگرا یار[16] داری کسی[17] همان گنج و[18] دینار داری بسی
بزن کوس[19] و این کینها[20] باز خواه بود خواسته تنگ[21] ناید سپاه
چو آمد[22] فرستاده داد[23] این پیام چو بشنید زو[24] مرد جوینده کام
چنین داد پاسخ که اورا بگوی که راز جهان تا توانی مجوی
تو گستاخ گشتی بگیتی مگر که رنج نخستینت[25] آمد ببر[26]
بپیروزی اندر تو کشّی[27] مکن اگر تو نوی هست گیتی کهن
نداند کسی راز گردان سپهر نه هرگز نماید بما نیز[28] چهر
ز مهتر نه خوبست کردن فسوس مرا هم سپه بود و هم پیل[29] و کوس
دروغ آزمایست[30] چرخ بلند تو دلرا بگستاخی اندر مبند

---

1 K— نشینی کنون در دزی I, IV, VI— کنون در دزی 2 K—доб. бб.:
تو دانی که زنهار دادم ترا * ره جستنت برگشادم ترا
وگر نه بدی بی‌روان چون پدر * بایران فرستادمی از تو سر
3 K— گیتی 4 VI— گیتی شو و بار 5 K, IV—доб. و 6 Л—دخورد(!) K— بخورد 7 Л, I, IV— زد [Л— بر] پای بست VI— همه بدره‌ها سوی هامون فرست 8 Л, I, IV, VI— تو کشور مدار 9 I— گوانجی (нет рифмы). 10 K— میانجی (нет рифмы). 11 VI— نه در شهر ایران ترا دشمنم 12 K, I, IV— ز 13 K, VI— رای 14 I, IV—б. оп. 15 K, VI— و оп.; I, IV— این رای و 16 Л— بار 17 Л— بسی 18 I— و оп. 19 Л— برین کوش 20 K— کینه‌را 21 I— ننگ 22 K— بیامد 23 K, I, IV, VI— گفت 24 K, I, IV, VI— ازو 25 I, IV— رنجی که جستیت VI— رنجی که بردی نو 26 K— که بی‌رنج گنج آمدستت ببر 27 K— تیزی 28 K— پاک 29 K— بوق 30 I, IV— در باغ ما بست

پدرم آن دلیر جهاندیده[1] مرد   که دیدی ورا روزگار نبرد

زمین سم اسب ورا بنده بود   برایش فلک نیز پوینده[2] بود

بجست آنک اورا[3] نبایست[4] جست   بپیچید ز[5] اندیشهٔ نادرست[6]

هنر زیر افسوس پنهان شود[7]   همان دشمن از دوست[8] خندان شود[9]

دگر[10] آنک گفتی شمار[11] سپهر   فزونست[12] از تابش[13] هور و مهر

ستوران[14] و پیلان چو[15] تخم گیا   شد اندر دم پرّهٔ آسیا[16]

بران کو چنین بود برگشت[17] روز   نمانی تو هم شاد[18] و گیتی فروز

همی ترس ازین برگراینده[19] دهر   مگر زهر سازد[20] بدین پای زهر[21]

کسی‌را که خون ریختن پیشه گشت   دل دشمنان پر ز[22] اندیشه گشت

بریزند خونش بران[23] هم نشان   که او ریخت خون سر سرکشان

گر[24] از شهر ترکان برآری دمار   همین کین بخواهند[25] فرجام کار[26]

نیایم[27] همان پیش تو ناگهان   بترسم که بر من سرآید[28] زمان[29]

یکی بنده‌ای من یکی شهریار   بر بنده من کی شوم زار و خوار[30]

بجنگت نیایم همان بی‌سپاه   که دیوانه خواند مرا نیکخواه

اگر خواهم از شاه تو زینهار   چو تنگی بروی[31] آیدم نیست عار

وزان پس در گنج و دز مر[32] تراست   بدین[33] نامور بوم[34] کامت رواست

---

1 I, IV, VI—جهاندار بیدار 2 Л—جوینده I, IV—بر آتش دمش نیز پوینده VI—فلک بر درش تیز پوینده 3 Л—آنچ اورا K—ویرا IV—آنچه اورا 4 VI—نجست آنکه اورا ببایست 5 K, I, IV—از 6 VI—از اندیشه ناتندرست 7 VI—بود 8 K, I, IV, VI—دور 9 VI—بود 10 K, I, IV, VI—یکی 11 I, IV—شمارا 12 K, VI—فزونتر بد 13 I, IV—فزونتر بد از تابش 14 Л—سواران 15 Л—ز 16 K—شده در دم نره شیر اژدها 17 I, IV—برانی که اورا چنین گشت 18 Л, VI—دلشاد I, IV—بمانی همان شاد 19 K, IV—ازان کین گراینده [IV—گزاینده] VI—از آنک این گزاینده 20 K, IV—ساید VI—زهرش آمد 21 I—б. оп. 22 K, I, IV, VI—دشمن از وی پر 23 I, IV, VI—برین 24 Л—که 25 VI—برآرند 26 K—بخواهد ز تو روزگار I—از شهریار 27 Л, K—بیایم 28 K—سرآری 29 I, IV—سرآری جهان VI—бб. 1144—1145 оп. 30 Л, I, IV—خوار خوار K—б. помещен после б. 1147. 31 VI—نیکی برو 32 K—اگر لشکر و گنج و شاهی I, IV, VI—ازان پس دز و گنج و چیزم [VI—مردم] 33 K, I, IV—برین VI—بران 34 Л, VI—доб. و

فرستاده آمد بگفت این پیام   ز پیغام بهرام شد شادکام[1]
نبشتند[2] پس نامهٔ سودمند   بنزدیک پیروز شاه بلند
که خاقان چین زینهاری شدست   ز جنگ درازم حصاری[3] شدست
یکی مهر و منشور باید همی   بدین مژده بر سور باید همی
که[4] خاقان ز ما[5] زینهاری شود[6]   ازان[7] برتری سوی خواری شود[8]
چو نامه بیامد بنزدیک شاه   بیابر اندرآورد فرخ کلاه
فرستاد و ایرانیانرا[9] بخواند   بر[10] نامور تخت شاهی[11] نشاند
بفرمود تا نامه برخواندند   بخواننده بر گوهر افشاندند
بآزادگان گفت[11a] یزدان سپاس   نیایش کنم من بپیشش[12] سه پاس
که خاقان چین کهتر ما بود   سپهر بلند افسر ما بود
همی سر بچرخ[13] فلک برفراخت   همی‌خویشتن شاه گیتی شناخت[14]
کنون پیش برترمنش بنده‌ای   سپهبد سری گرد و[15] جوینده‌ای
چنان شد که بر ما[16] کند آفرین   سپهدار سالار[17] ترکان چین
سپاس از[18] خداوند خورشید و ماه   کجا داد بر بهتری[19] دستگاه[20]
بدرویش بخشیم گنج[21] کهن   چو پیدا شود راستی زین سخن[22]
شما هم بیزدان نیایش[23] کنید   همه نیکویی در فزایش کنید

---

[1] IV — доб. заголовок: نامهٔ بهرام چوبینه بنزد هرمزد شاه بفیروزی [2] Л, IV, VI — نوشتند [3] Л — ز بهرام جنگی حصاری — K, I, IV ازین برتری سوی خواری [4] Л, I, IV, VI — چو [5] K — خاقان چین [6] VI — شدست [7] Л — ازین [8] VI — شدست [9] K — دستور دانا [10] Л, VI — بران [11] K — بدان نامور جایگاهش [11a] I, IV — ز [IV — دانم] دارم همی گفت [12] K — روز و شب در I, IV, VI — پیش او شب [13] K — ز چرخ [14] VI — نشاخت [15] K — و оп.; I, IV — که او داد [16] VI — برنا [17] Л — доб. و [18] K — оп. از [19] K, I, IV — سر و مرز VI — مرز بر برتری [20] VI — که او دادمان برترین جایگاه [21] I, IV, VI — [IV — گنج] گنجی بخشید
[22] K — доб. б.:

همه جامهٔ شهریار جهان * ز سر تا بپای آشکار و نهان

[23] VI — ستایش

فرستادهٔ پهلوان‌را بخواند[1] * بچربی[2] سخنها فراوان[3] براند[4]
کمر خواست پر گوهر شاهوار * یکی باره و جامه[5] زرنگار
ستامی بران بارگی پر ز زر[6] * بهر مهره‌ای برنشانده[7] گهر
فرستاده‌را نیز دینار داد * یکی بدره و چیز بسیار داد
چو[8] خلعت بدان[9] مرد دانا سپرد * ورا مهتر پهلوانان شمرد[10]
بفرمود پس تا بیامد دبیر * نبشتند[11] زو[12] نامه‌ای بر حریر
که پرموده خاقان چو[13] یار منست * بهرمزد[14] در زینهار منست
برین مهر و منشور یزدان گواست * که ما بندگانیم و او پادشاست
جهانجوی‌را نیز پاسخ نبشت[15] * پر از آرزو نامه‌ای چون بهشت
بدو گفت پرموده‌را با سپاه * گسی کن بخوبی بدین بارگاه
غنیمت که از لشکرش یافتی * بدان بندگی تیز[16] بشتافتی
بدرگه فرست آنچ[17] اندر[18] خورست * ترا کردگار جهان یاورست
نگه کن بجایی که دشمن بود * وگر دشمنی‌را[19] نشیمن بود
بگیر و نگه‌دار و خانش[20] بسوز * بفرخ پی و فال گیتی‌فروز[21]
گر ایدونک لشکر فزون بایدت * فزونتر[22] بود رنج بگزایدت
بدین نامهٔ دیگر از من[23] بخواه * فرستیم[24] چندانک[25] باید سپاه
وز[26] ایرانیان هرک[27] نزدیک تست * که کردی همه[28] راستی‌را[29] درست

---

[1] Л, VI — بنده‌را پیش خواند [2] K, I, IV — بخوبی [3] K, I, IV, VI — فراوان سخنها
[4] K — доб.:

یکی دست از جامهٔ شهریار * قبا و کلاه افسر نامدار

[5] K — جامه و باره IV — جامه و یاره VI — جامه با یاره [6] K, I, IV — بربزر VI — برو کرده از سرخ زر [7] K, I, IV, VI — درنشانده [8] I — که [9] K, I — بدین VI — بران [10] Доб. заголовки: IV — پاسخ نامه بهرام چوبینه از هرمزد شاه VI — جواب نامه بهرام از هرمزد و تشریف [11] Л, IV, VI — نوشتند [12] I, IV — ازو VI — ازان [13] K, I — оп. چو [14] IV — بهرمز چو خاقان [15] Л, IV, VI — نوشت [16] VI — نیز [17] K, I — آنک IV — آنکه VI — آنچه [18] IV — ایدر [19] K — خود بدی‌را I, IV — دشمنانرا [20] K, I, IV — جانش [21] VI — б. оп. [22] K, I, IV, VI — فزونی [23] I, IV — ما [24] K, VI — فرستمت [25] IV, VI — چندانکه [26] K — ز I, IV, VI — از [27] K, I, IV, VI — هرکه [28] VI — بدان [29] K — بدل راستی در I — بدل راستی او IV — بدل رای اورا

بدین نامه‌در نام ایشان ببر / ز رنجی که بردند[1] پابند بر
سپاه ترا مرزبانی[2] دهم[3] / ترا افسر و[4] پهلوانی دهم[5]
چو نامه بیامد بر پهلوان / دل پهلو نامور[6] شد جوان
ازان[7] نامه اندر شگفتی بماند / فرستاده و ایرانیانرا بخواند
همان خلعت شاه پیش آورید / برو آفرین کرد هر کس که دید[8]
سخنهای ایرانیان هرچ[9] بود / بران[10] نامه اندر بدیشان نمود
ز گردان[11] برآمد یکی آفرین / که[12] گفتی بجنبید[13] روی زمین
همان نامور نامهٔ[14] زینهار / که پرموده‌را آمد از شهریار[15]
بدان دز فرستاد نزدیک اوی[16] / درخشنده شد جان تاریک اوی[17]
فرودآمد از بارهٔ نامدار / بسی آفرین خواند[18] بر شهریار
همه خواسته هرچ[19] بد در حصار[20] / نبشتند[21] چیزی که آید بکار[22]
فرودآمد از دز سرافراز مرد / باسب نبرد اندرآمد[23] چو گرد
همی‌رفت با لشکر از دز براه / نکرد ایچ بهرام یلرا نگاه
چو آن دید[24] بهرام تنگ[25] آمدش / وگر[26] چند شاهی بچنگ[27] آمدش

---

1 VI — جستند 2 K — میزبانی 3 I, IV — دهیم 4 I, IV, VI — و оп. 5 I, IV — دهیم 6 K, I, IV — نامور پهلوان VI — نامور زان خبر 7 I — بدان VI — بدین 8 K — کش بدید 9 K — هرکه IV, VI — هرچه 10 K, I, IV, VI — بدان 11 K — ز ایوان I, IV — از ایران 12 K, VI — تو 13 K — بخندید 14 K — نامهٔ نامور 15 I, IV — داد آن شهریار VI — داده بد شهریار 16 Л, VI — او 17 Л, VI — او I, IV — бб. 1190—1191 оп.; IV — вместо этих бб. дает:

چو پژموده آگاه شد زین سخن * دگر گونه اندیشه افگند بن

18 K — کرد 19 K — همی خواستند هرچه IV, VI — هرچه 20 K, I, IV — доб.:

ببهرام بسپرد و برساخت کار
چو بهرام بشنید کو کرد ساز * برفتن بر شاه گردن‌فراز
نگهبان فرستاد تا در حصار

21 Л, VI — نوشتند I, IV — نویسند 22 Доб. заголовки: Л — بند کردن بهرام پژموده‌را IV — رفتن پژموده بایران و داستان او با بهرام چوبینه 23 K — اندرآمد سپهبد 24 K, I, IV — چو بشنید 25 VI — نیک 26 K — اگر 27 Л, K, I — بچنگ VI — بجیک(?!)

فرستاد و اورا همانگه[1] ز راه   پیاده بیاورد[2] پیش سپاه
چنین[3] گفت پرموده اورا که من   سرافراز بودم بهر انجمن
کنون بیمنش[4] زینهاری شدم   ز ارج[5] بلندی[6] بخواری شدم
بدین روز خود[7] نیستی خوش منش[8]   که پیش آمدم[9] ای بد بدکنش[10]
کنون یافتم[11] نامهٔ زینهار   همی‌رفت خواهم بر شهریار
مگر با من او چون برادر شود   ازو رنج بر من سبکتر شود[12]
ترا با من اکنون[13] چه کارست نیز   سپردم ترا تخت شاهی[14] و چیز
برآشفت بهرام و شد شوخ[15] چشم   ز گفتار پرموده آمد بخشم
بتندیش[16] یک تازیانه بزد   بران[17] سان که از ناسزایان[18] سزد
ببستند هم در زمان پای اوی[19]   یکی تنگ خرگاه شد جای اوی[19]
چو خرّادبرزین چنان دید گفت   که این پهلوانرا خرد نیست جفت
بیامد بنزد[20] دبیر بزرگ   بدو گفت کین پهلوان سترگ
بیک پرّ پشه[21] ندارد خرد   ازیرا[22] کسی‌را بکس نشمرد
ببایدش گفتن کزین[23] چاره نیست   ورا بتر از خشم[24] پتیاره نیست
بنزدیک بهرام رفت آن[25] دو مرد   زبانها پر از پند و رخ[26] لاژورد[27]
بگفتند کین رنج دادی[28] بباد   سر نامور پر ز آتش مباد

[1] K, I, IV, VI—پیاده [2] K, I, IV, VI—بیاورد پویان به Б—содержание бб. 1195—1196: فلمّا بیهش و—Л [4] همی—K [3] سمع ذلك بهرام استشاط غضبا ونفذ خلفه و ردّه راجلا ذلیلا [5] K, IV—از اوج I, VI—از ارج [6] VI—بزرگی [7] K, I, IV—هم VI—روی هم [8] K—خویش [9] I, IV—منست VI—من آوردی [10] K—این پدیدار و کیش и доб. б.: پیش

مگر نام کم بوده باز آورم * بدین بخت کم بوده ناز آورم

[11] VI—دارم [12] Л—بدین روز بر من ستمگر شود K, I, IV—б. оп.; VI—доб. заголовок: بند تخت و آرام I, IV—گاه و آرام [14] Л—بر تن من چه [13] K—کردن بهرام پرموده‌را [15] K, I, IV, VI—سرخ Б—حتی احمّرت أحداقه وأزبدت اشداقه [16] K, I, VI—بتیزیش [17] K, I, IV, VI—بدان [18] K—از گوهر بد [19] K, VI—او [20] VI—بر او [21] K—مگر خود [22] K, I, IV—ازین پس [23] I—گرین IV—وزین [24] K—بدل در I, IV—بیک پشه از بن ورا نیز ازین رنج I—ورا نیز ازین خشم [25] I, IV—این [26] IV—لب [27] K, I, IV, VI—لاجورد [28] VI—داری

بداندست بهرام کان بود زشت | باب اندرافگند و برگشت[1] خشت
پشیمان شد و بند او[2] برگرفت | ز کردار خود دست بر سر گرفت
فرستاد[3] اسبی بزرّین ستام | یکی تیغ هندی بزرّین نیام
هم‌اندر زمان شد بنزدیک اوی[4] | که روشن کند جان تاریک اوی[4]
همی‌بود تا او میانرا[5] ببست | یکی بارهٔ تیزتگ[6] برنشست
سپهبد همی‌راند[7] با او براه | بدید آنک[8] تازه نبد روی شاه
بهنگام پدرود کردنش گفت | که آزار داری ز من در نهفت
گرت هست با شاه ایران مگوی | نباید ترا[9] نزد او آب روی[10]
بدو گفت خاقان که مارا گله | ز بختست و کردم بیزدان یله
نه[11] من زان شمارم که از[12] هر کسی | سخنها همی‌راند خواهم بسی
اگر شهریار تو زین آگهی | نیابد نزیبد برو بر مهی
مرا بند گردون[13] گردنده کرد | نگویم که با من بدی[14] بنده کرد
ز گفتار[15] او گشت بهرام زرد | بپیچید و خشم از دلیری بخورد
چنین داد پاسخ که آمد نشان | ز گفتار آن مهتر[16] سرکشان
که تخم بدی تا توانی مکار | چو کاری برت[17] بر[18] دهد روزگار
بدو گفت بهرام کای نامجوی | سخنها چنین تا توانی مگوی
چرا من بتو[19] دل بیاراستم | ز گیتی ترا نیکویی[20] خواستم[21]
ز تو[22] نامه کردم بشاه جهان | همی‌زشت[23] تو داشتم در نهان
بدو[24] گفت خاقان که آن بد[25] گذشت | گذشته سخنها همه[26] باد گشت
ولیکن چو[27] در جنگ[28] خواری بود | که آشتی بردباری بود

[1] K, I, IV—افگنده شد خشک VI—افگنده بودست [2] K, I, IV, VI—ازو [3] K, I, IV, VI—فرستادش [4] Л, K, VI—او [5] VI—با وی میانه [6] I, IV—تیزتگ بارهٔ VI—تیزرو بارگی [7] VI—راز [8] IV, VI—آنکه [9] Л—دمامد درا(!) [10] K—ازان مر ترا رنگ و بوی I, IV—نباید بر VI—بر [11] VI—که [12] VI—کم آید ترا زان سخن آبروی VI—ترا زان سخن رنگ و بوی [13] VI—مرا بنده این چرخ [14] K, I, IV—بد این [15] K—ز آواز [16] K, I, IV—نامور [17] K, VI—ترا [18] I—بد [19] VI—ز گفتار تو [20] VI—که من نیکویی مر ترا [21] K, VI—обратный порядок мисра. [22] K, I, IV—همی [23] K—همان عیب I, IV—عیب VI—همه عیب [24] K—همی [25] I, IV, VI—که اندر [26] K—همی [27] IV—که [28] I—که در جنگ لیکن به

ترا خشم با آشتی گر یکیست / خرد بی‌گمان نزد تو[1] اندکیست
چو سالار راه خداوند خویش / بگیرد نیفتد[2] بهر کار پیش[3]
همان راه یزدان بباید سپرد / ز دل تیرگیها بباید سترد
سخن گر نیفزایی[4] اکنون رواست / که آن بد که شد گشت با باد[5] راست[6]
ز خاقان چو بشنید بهرام گفت / که پنداشتم کین بماند نهفت
کنون زان گنه‌گر بباید زیان[7] / نپوشم[8] برو چادر پرنیان
چو آنجا رسی هرچ باید[9] بگوی / نه زان مر مرا کم[10] شود آبروی[11]
بدو گفت خاقان که هر[12] شهریار / که از نیک و بد برنیگرد شمار
ببد کردن بنده[13] خامش بود / بر من[14] چنان دان که[15] بیهش بود
چو از دور بیند ورا[16] بدسگال / وگر نیکخواهی بود گر[17] همال
ترا ناسزا خواند و سر سبک / ورا شاه ایران و مغزی[18] تنک
بجوشید بهرام و شد[19] زردروی / نگه کرد خرّادبرزین بروی[20]
بترسید زان[21] تیز[22] خونخوار[23] مرد / که اورا ز باد[24] اندرآرد بگرد

---

[1] Л—نزد شاه جهان [2] Л—دمفتد(!) [3] Л—دمش K—نگیرد بدانش نیایدش ز دانش نداند VI—ز دانش نباشدش پیش IV—نگیرد ز دانش بد آیدش پیش I—دمش(!) مه بیش (в тексте конъектура). [4] K—بیفزایی VI—اگر بد نیفزایی [5] K, VI—خاک [6] K—доб.:

بیزدان که با تو مرا کینه نیست * چه این کینه و درد دیرینه نیست
کجا نیکیت بود ازین بد فزون * تو بودی بنیکی مرا رهنمون

[7] Л—دمادد زدان(!) K—گله کم دباید زبان(!) I, IV, VI—گله کِم نیاید زیان [8] Л—دموشم K, IV, VI—بپوشم [9] K, I, IV, VI—خواهی [10] K, I, IV, VI—کم مر مرا [11] K—доб.:

بجای تو کردم همه نیکویی * کنون خود ز من جست یک بدخویی
بگوی آنچ داری بدل پیش شاه * که مردی مرا بس بود پایگاه

[12] K—با VI—ای [13] VI—بند [14] K—تو بی می(?!) I, IV—تو اورا [15] VI—چنان دان که [16] K—ببیند بد [17] K, I, IV, VI—یا [18] Л—مغز [19] K, I, IV, VI—چو بشنید بی مغز و Б—بهرام شد فتغیر بهرام وأصفرّ وجهه [20] K, I, IV—دروی VI—بدوی [21] K—ازان VI—ازو [22] VI—نیز [23] K—خونخواره I, IV—از کار خونخواره [24] K—پای

بـبهرام گفت ای سزاوار گاه[1]   بخور خشم و سر باز گردان ز راه
که خاقان همی[2] راست گوید سخن   تو بنیوش و اندیشهٔ[3] بد مکن
سخن گر نرفتی بدین[4] گونه سرد[5]   ترا نیستی دل پر آزار و درد[6]
بدو گفت کین بدرگ بی‌هنر[7]   بجوید[8] همی خاک و[9] خون پدر[10]
بدو[11] گفت خاقان که این بد مکن   بتیزی بزرگی بگردد[12] کهن
بگیتی هر آن کس که او چون تو بود[13]   سرش پر ز گرد[14] و دلش پر ز دود[15]
همه بد سگالید و با کس نساخت[16]   بکژّی و نابخردی سرفراخت[17]
همی از شهنشاه ترسانیم[18]   سزا زو[19] بود رنج و آسانیم
ز گردنکشان او همال منست   نه چون بنده او[20] بدسگال منست[21]
هشیوار و آهسته و با نژاد   بسی نامبردار دارد بیاد
بجان و سر شاه ایران سپاه   کز ایدر کنون بازگردی براه[22]
بپاسخ نیفزایی[23] و بدخوی[24]   نگویی[25] سخن نیز تا نشنوی
چو بشنید بهرام زو[26] گشت باز   بلشکرگه[27] آمد گو[28] رزمساز[29]
چو خرّاد برزین و آن بخردان   دبیر بزرگ و دگر[30] موبدان
نبشتند[31] نامه بشاه جهان   سخن هرچ بد[32] آشکار و نهان
سپهدار با موبد موبدان   بخشم آن زمان[33] گفت کای[34] بخردان

---

[1] K—شاه I, IV, VI—سپهدار شاه [2] Л—چین [3] K—بنیوش بارفتگان VI—بدل در تو اندیشهٔ [4] I, IV, VI—برین [5] K—برد VI—مرد [6] K, I, IV—ترا و ورا [مرا—K] ترا زو چنین نیستی دل بدرد VI—نیستی دل بدرد [روی‌زرد—K] [7] K, I, IV, VI—بهرام کین [کای—VI] بی‌هنر [8] I—بکوبد [9] Л, I—و оп.; IV—بگوید همی حال [10] VI—ندیدی همانا تو حال پدر [11] I, IV—ورا [12] Л—بلندی بزرگی بگردد K—نگردد I, IV, VI—سزد بی‌پدر گر نگردم [بگردم—IV] [13] Л—مرد [14] VI—کین [15] Л, VI—درد (VI—нет рифмы). [16] Л—بی‌سپاس I, IV—ذامردمی سرگرفت [17] Л—بدسگالند و ناحق شناس I, IV, VI—نگفت که از تو VI—همه زو I, IV—مرا زو [18] I—ترسان‌نیم [19] K—سرافراخته ناسپاس VI—در [20] Л—بندهٔ [21] VI—б. оп. [22] I, IV—ز راه [23] K—نیاسایی [24] I, IV—بدخویی VI—شده [25] K—زکوی(!) بدخویی [26] K, I, IV, VI—ازو [27] Л—ز لشکرگه [28] Л, K—سوی [29] I, IV, VI—جنگساز Б—فانصرف بهرام الی مخیمه [30] K—و آن [31] Л, IV, VI—نوشتند [32] K, I, IV, VI—رفت [آنچه—VI] هر چه [33] VI—آنگهی [34] I—ای

هم اکنون از ایدر بدز در شوید[1] بکوشید و با باد[2] همبر شوید
بدزبر[3] ببینید تا خواسته چه مایه بود گنج آراسته
دبیران برفتند دل پر هراس ز شبگیر تا شب گذشته سه پاس[4]
سیه شد بسی یازگار از شمار[5] نبشته[6] نشد[7] هم[8] بفرجام کار
بدز بر[9] نبد راه زان[10] خواسته گذشته بدو[11] سال و[12] ناکاسته
ز هنگام ارجاسپ و افراسیاب[13] ز دینار و گوهر که خیزد ز[14] آب[15]
همان نیز چیزی که کانی[16] بود کجا رستنش آسمانی بود
همه گنجها اندرآورده[17] بود کجا[18] نام او در جهان برده[19] بود
ز چیز سیاوش نخستین کمر بهر مهره‌ای در سه یاره[20] گهر
همان گوشوارش[21] که اندر جهان کسی‌را نبود از کهان و مهان
که[22] کیخسرو آنرا بلهراسپ داد که لهراسپ زان پس[23] بگشتاسپ داد
که ارجاسپ آنرا[24] بدز در نهاد که هنگام آن کس ندارد بیاد[25]
شمارش[26] ندانست کس درجهان ستاره‌شناسان و[27] فرخ مهان
نبشتند[28] یک‌یک همه خواسته که بود اندر آن گنج آراسته
فرستاد بهرام مردی[29] دبیر سخن‌گوی[30] و روشن‌دل[31] و یادگیر

---

[1] I, IV, VI — در روید [2] K — доб. و [3] K — بدز در — VI — بدر در [4] I, IV — бб. 1263—1265 оп. [5] K — کاغذ از هر شمار — VI — هم نیامد شمار [6] Л, VI — نوشته [7] Л — بشد [8] VI — شد آخر [9] Л, VI — بدر بر — K — بدز در [10] K — از — VI — ازان [11] K, VI — ز او [12] Л — و оп. [13] VI — اسفندیار [14] Л — در [15] VI — ز دینار وز گوهر شاهوار [16] I, IV — چیزهاکان نه کانی [I — آنی] [17] K, VI — گنجهای گرانمایه — I, IV — گنجهای [I — گنجها بدز] پرآوازه [18] I, IV — یکی [19] K, VI — ازان چیز کان برترین پایه — I, IV — تازه [20] K — باره — I — پایه — IV — پاره — VI — نشانده [21] VI — گوشواری [22] K — چو [23] K, I, IV, VI — آنرا [24] VI — چو ارجاسب بستد [25] K — б. оп. и дает:

ندارد کس آن روزگاران بیاد * ازان پرمنش ترک خسرونژاد
که ارجاسب آنرا ز بلخ آورید * بر آزادگان روز تلخ آورید
بدست وی افتاد آن گوشوار * فراوان برآمد برین روزگار

[26] VI — بهایش [27] IV — و оп.; VI — ز [28] Л, IV, VI — نوشتند [29] VI — مرد [30] VI — سخندان
[31] K — داننده

بیامد همه خواسته گرد کرد — که بد در دز و هم[1] بدشت نبرد
ابا خواسته بود دو گشوار — دو موزه درو بود[2] گوهر نگار
همان شوشهٔ زرّ و برو[3] بافته — بگوهر سر شوشه[4] برتافته
دو[5] برد یمانی همه[6] زرّ بفت — بسختند[7] هر یک بمن[8] بود هفت
سپهبد ز کشّی و کنداوری — نبود آگه از جستن[9] داوری
دو برد یمانی بیکسو نهاد — دو موزه بنامه[10] نکرد ایچ یاد
بفرمود زان[11] پس که پیداگشسب[12] — همی[13] با سواران نشیند براسب
ز لشکر گزین کرد مردی هزار — که با او شود[14] تا در شهریار
ز خاقان[15] شتر خواست ده[16] کاروان — شمرد آن زمان[17] جمله[18] بر ساروان[19]
سواران پس پشت[20] و[21] خاقان ز پیش — همی‌راند با نامداران خویش
چو خاقان بیامد بنزدیک شاه — ابا گنج دیرینه و با سپاه[22]
چو بشنید شاه جهان برنشست — بسربر یکی تاج و گرزی بدست
بیامد چنین تا بدرگه رسید[23] — ز دهلیز[24] چون روی خاقان بدید
همی‌بود تا چونش[25] بیند براه — فرودآید[26] او همچنان[27] با سپاه
ببیندش و[28] برگردد از پیش اوی[29] — پر اندیشه بد[30] زان سخن نامجوی[31]
پس آنگاه خاقان[32] چنان هم بر اسب — ابا موبد خویش پیداگشسب[33]

---

[1] VI—چه [2] K, VI—پر از I, IV—بدو درّ [3] Л—شوشه زر و بزر I—بدو IV—شفشهٔ زر بدو [4] IV—شفشه [5] VI—ز [6] K, I, IV—همان [7] IV—بسنجید [8] K—هر یک تنش [9] Л, VI—доб. و [10] Л—بپایش I—بموبد [11] K, I, IV, VI—ازان [12] K—بپیداگشسب I, IV, VI, Б—بایزدگشسب [13] K, I, IV, VI—که تا [14] VI—رود [15] K—ازان پس [16] K—سی I, IV—صد Б—б. оп. [17] K—شتر [18] I, IV—شمرده [IV—شمردند] شتر خواه [19] VI—بیاورد پیش اندرون ساربان Доб. заголовки: Л—آمدن فغفور پیش هرمزد K—آمدن خاقان بنزدیک شاه ایران IV—آمدن پژموده بنزد هرمزد شاه بایران زمین VI—آمدن خاقان پیش هرمزد [20] K, I, IV, VI—برفتند [21] VI—و оп. [22] I, IV—و با رنج دیده سپاه VI—و با بدره و سپاه [23] K—همی‌شد چنین تا بدو در رسید [24] K—هم از دور [25] K—خویش [26] K—فرودآمد [27] I, IV—همچنین VI—فرودآمد از اسب او [28] Л, VI—و оп. [29] IV, VI—او [30] VI—شد [31] IV, VI—نامجو K—бб. 1290—1291 оп. [32] I, IV—گفتش [33] I, IV—بپرسد مرا پیش‌گیرد بر اسب [IV—بدست] (нет рифмы); VI—بیامد ابا موبد ایزدگشسب

فرودآمد از اسب خاقان همان[1] — بیامد بر شاه ایران دمان[2]
درنگی ببد تا[3] جهاندار[4] شاه — نشست از بر تازی اسبی سیاه[5]
شهنشاه اسب تگاور[6] براند — بدهلیز با او[7] زمانی بماند
چو خاقان برفت از در[8] شهریار — عنانش گرفت آن زمان پرده‌دار[9]
پیاده شد از باره پرموده زود — بران کهتری جادوییها نمود[10]
پیاده همان شاه دستش بدست — بیاورد اورا[11] بجای نشست[12]
خرامان بیامد بنزدیک تخت — مراورا شهنشاه بنواخت سخت
بپرسید و بنشاختش[13] پیش خویش — بگفتند بسیار ز اندازه بیش[14]
سزاوار او جایگه ساختند — یکی خرم ایوان بپرداختند
ببردند[15] چیزی که شایسته بود — همان پیش پرموده بایسته بود
سپهرا بنزدیک او جای کرد — دبیری بدان[16] کار بر پای کرد
چو آگه شد از کار آن خواسته — که آورد پرموده آراسته
بمیدان فرستاد تا همچنان — ببرد بار پرمایه با[17] ساروان
چو آسود پرموده[18] از رنج راه — بهشتم یکی سور فرمود[19] شاه
چو خاقان ز پیش[20] جهاندار شاه — نشستند بر خوان او پیشگاه[21]
بفرمود تا بار آن[22] اشتران — بپشت[23] اندرآرند پیش سران

---

1 Л—همان اندرآمد پیاده همان 2 VI—бб. 1292—1293 оп. 3 Л—نبد با 4 I—تا در پادشاه 5 K—رسیدی از ایوان تا زان بارگاه 6 K—هرمزد از ایوان; VI—ایران تگاور 7 K—بصحرا ابا او 8 K—پس; IV—بر 9 VI—б. оп.; Б—содержание бб. 1287—1295 передает так: وسار الخاقان الى أن اقرب من حضرة الملك فاستقبله و ترجل كل واحد منهما للآخر ثم ركب الملك و دخل الى إيوانه و ركب الخاقان ليرجع الى مخيمه فأخذ البرده‌دار بعنانه فنزل و دخل الى الايوان 10 K, IV, VI—فزود 11 VI—بیامد ابا او 12 I, IV—б. оп. 13 I, IV, VI—بنشاندش 14 K, I, IV—غمی شد ز جان بداندیش خویش 15 VI—بکردند 16 K, VI—بران 17 K—پرمایه‌ور; IV—پرمایه‌تر; VI—بود بار با مایه‌ور; Б—وأمر بأن تترك الأحمال في الميدان عند الساربان 18 K—چو یک هفته آسود 19 VI—یکی سور فرمود پرمایه 20 VI—بنزد 21 K, I, IV—نشست از بر خوان بدان بارگاه; VI—نشست از در سور در جشنگاه 22 K—ساروان 23 K—بشهر

کسی برگرفت از کشیدن[1] شمار ‏ ‏ بیک روز مزدور بد صد[2] هزار
دگر روز هم[3] بامداد پگاه ‏ ‏ بخوان بر میآورد و[4] بنشست شاه
ز میدان ببردند پنجه هزار ‏ ‏ هم از تنگ بر پشت مردان کار[5]
از آورده صد[6] گنج شد[7] ساخته ‏ ‏ دل شاه زان[8] کار[9] پرداخته
یکی تخت جامه[10] بفرمود شاه ‏ ‏ کز[11] آنجا بیارند پیش سپاه
همان بر کمر گوهر شاهوار ‏ ‏ که نامد همی ارز او در شمار[12]
یکی آفرین خاست از[13] بزمگاه ‏ ‏ که پیروز باد این[14] جهاندار شاه[15]
بآیین گشسب آن زمان شاه گفت ‏ ‏ که با او بدش آشکار و[16] نهفت
که چون بینی این کار چوبینهرا ‏ ‏ بمردی بکار[17] آورد کینهرا
چنین گفت آیین گشسب دبیر ‏ ‏ که ای شاه روشندل و[18] یادگیر[19]
بسوری[20] که دستانش چوبین بود[21] ‏ ‏ چنان دان که خوانش نوآیین بود[22]
ز گفتار او شاه شد بدگمان ‏ ‏ روانش پر اندیشه بد[23] یک زمان
هیونی بیامد همانگه سترگ ‏ ‏ یکی[24] نامهای[25] از دبیر بزرگ
که شاه جهان جاودان شاد باد ‏ ‏ همه کار او بخشش و داد باد[26]
چنان دان که برد یمانی دو بود ‏ ‏ همه موزه از گوهر[27] نابسود

---

[1] K, I, IV—کشنده VI—گرفتند پس آنگه بدور [2] K—سی Б—ثلاثة آلاف [3] K—چون
همان تنگ بر—K ز مردان که آن بد ازان دمک دار(?!) —Л [5] بزم آراست—VI .оп و—IV [4]
همه [همان—VI] تنگ بر بسته مردان [گردان—VI] کار—IV, VI پشت مردان کار [6] I,
ازان گنج—VI [9] ازان—K, I, IV [8] شد گنج صد—K [7] از آوردگه—VI از آوردن—IV
[10] IV—خامه [11] K, I, IV, VI—که [12] K, I, IV, VI—
همان پر گوهر و گوشوار * که گفتی همه زر بود و گهر
[13] I, IV—ثم أمر بان يحضر بين يديه تخت من تلك الثياب المبسوجة بالذهب عنده—Б
[17] K, I, IV, VI—بپای ساخت بر [14] K—بادا [15] VI—б. оп. [16] K—اندر که با او نبودست
گردنکش و دلپذیر—VI [19] [18] I, IV—و оп. کیف تری صنیع جوبین و آثار سیفه و سنانه—Б
[20] K—سواری [21] Л—بسوری کجا خوانش [بانش(!)—IV] جوبین بود—I, IV چوبینه بود
[22] Л—کهن بار دانش نوآیین بود—VI خود آتش آیین بود—K نوآیینه بود [23] K, I, IV,
VI—شد [24] VI—ابا [25] K—نامه داد [26] Л, I, IV—سر [سر و—I, IV] تاج او بندهرا یاد باد
[27] VI—جامه و گوهر

همان گوشوار سیاوش[1] رد   کزو یادگارست مارا خرد
ازین چار دو پهلوان برگرفت   چو او[2] دید رنج[3] این نباشد شگفت
ز شاهک بپرسید پس نامجوی   کزین هرچ[4] دیدی یکایک بگوی
سخن[5] گفت شاهک برین همنشان   برآشفت زان[6] شاه گردنکشان
هم اندر زمان گفت چوبینه راه   همی گم کند سر برآرد بماه
یکی آنک[7] خاقان چینرا بزد   ازان[8] سان که از گوهر بد[9] سزد
دگر آنک[10] چون[11] گوشوارش بکار   بیامد[12] مگر شد یکی شهریار
همه[13] رنج او سر بسر باد گشت   همه داد دادنش[14] بیداد گشت
بگفت این و[15] پرموده‌را پیش خواند   بران نامور پیشگاهش[16] نشاند
ببودند و خوردند تا شب ز راه   بیفشاند آن تیره زلف[17] سیاه[18]
بخاقان چنین گفت کز بهر[19] من   بسی رنج دیدی تو از شهر من[20]
نشسته بیازید و[21] دستش گرفت   ازو ماند پرموده اندر شگفت[22]
بدو گفت سوگند ما تازه‌کن   همان کار[23] بردیگر[24] اندازه کن
بخوردند سوگندهای گران   بیزدان پاک و بجان[25] سران
که از شاه خاقان نپیچد بدل[26]   ندارد[27] بکاری ورا دلگسل
بگاه و بتاج و بخورشید و ماه   بآذرگشسب و بآذرپناه[28]
بیزدان که او برتر از[29] برتریست[30]   نگارندهٔ زهره و مشتریست[31]

---

[1] K, VI—سیاوخش [2] K—چنان I, IV—چنو [3] VI—رنج برد [4] IV—هرچه VI—کزو هرچه [5] VI—چنین [6] K, VI—ازو I, IV—ازان [7] IV, VI—آنکه [8] K, I, IV, VI—بران [9] Л, VI—او [10] IV, VI—آنکه [11] K—خود [12] Л, VI—بیاید [13] VI—همی [14] K—داد او پاک [15] VI—و оп. [16] K, VI—بارگاهش I, IV—جایگاهش [17] K—بسته زلف I, IV—زلف بسته [18] VI—бб. 1332—1333 оп. [19] Л—ز مهر K—از عهد I, IV—گر عهد (в тексте конъектура). [20] K—بیابی گر آیی تو از انجمن I, IV—پذیری بیابی بدان شهد من Б—إنك إن نقضت عهدنا لم تجتن ثمرة عنايتنا [21] VI—و оп. [22] VI—доб. заголовок: عهدنامه هرمزد از بهر خاقان [23] VI—عهد [24] K—بر همه کار برده بر [25] K—بخاک [26] Л—دل نپیچید VI—نرنجد بدل [27] K—نداند [28] K—بتخت و کلاه VI—بیزدان پناه [29] Л—оп. از [30] K—برترست I—اورا ازین برتریست IV—اورا ازان بهتریست [31] K—این چنین گوهراست

که چون بازگردی نپیچی ز من   نه از نامداران این انجمن
بگفتند وز[1] جای برخاستند   سوی خوابگه رفتن آراستند
چو برزد سر از کوه زرد آفتاب   سر تاجداران برآمد ز خواب[2]
یکی[3] خلعت آراسته بود[4] شاه   ز زرّین و سیمین و اسب و کلاه[5]
بنزدیک خاقان فرستاد شاه   دو منزل همی رفت با او براه
سه دیگر نپیمود راه دراز   درودش فرستاد و زو[6] گشت باز
چو آگاهی آمد سوی پهلوان   ازان خلعت شهریار جهان[7]
ز خاقان چینی که[8] از نزد شاه   چنان شاد برگشت و آمد براه[9]
پذیره شدش پهلوان سوار[10]   از ایران هر آن کس که بد نامدار[11]
علف ساخت جایی که او برگذشت[12]   به[13] شهر و ده و منزل و کوه دشت[14]
همی تاخت پوزش کنان پیش اوی[15]   پر از شرم جان بداندیش اوی[15]
چو پرموده را دید کرد آفرین   ازو سر بپیچید خاقان چین
نپذرفت ازو هرچ آورده بود   علف بود اگر بدره و برده بود[16]
همی راند بهرام با او[17] براه   نکرد ایچ خاقان بدو بر[18] نگاه
بدین گونه بر تا سه منزل[19] براند   که یک روز پرموده اورا نخواند[20]
چهارم فرستاد خاقان کسی   که برگرد چون رنج دیدی بسی[21]

[1] Л, K, IV—و از [2] VI — б. оп. [3] I, IV—بسی [4] K, I, IV—آراست پرمایه VI—خاصه فرمود [5] K, I, IV—доб.:

چه زرین کمرهای گوهر نگار * چه از باره و طوق با گوشوار
هم اسبان تازی بزرین ستام * چه شمشیر هندی بزرین نیام

VI—доб. второй б. этих добавлений; Б—содержание б.: أعدّ له خلعة رائعة تليق بجلالة قدره و فخامة امره [6] K—شه VI—و شد [7] VI—جوان [8] Л—کو [9] I, IV—ز راه [10] K, VI—سپاه [11] K, VI—نیکخواه VI—обратный порядок мисра. [12] K—برنشست [13] Л—ز [14] K—بشهر اندرون هم بمنزل بدشت I, IV—بدیه و بکوه و بدشت [15] Л, VI—او [16] Л—б. помещен после б. 1354. [17] I, IV—وی [18] K, I, IV, VI—بدو در [19] Л—بد تا بمنزل [20] VI—б. оп.
[21] VI—б. оп.; K—доб.:

بیک بار از وی بس آزرده گشت * ره زاد مردی بدل درنوشت
نپذرفت پورش سپهدار چین * بهر جای اگر چند دید آفرین

چو بشنید بهرام برگشت ازوی — بتندی[1] سوی بلخ بنهاد روی[2]
همی بود در بلخ چندی دژم — ز کرده پشیمان و دل پر ز غم
جهاندار زو[3] هم نه خشنود بود — ز تیزی[4] روانش پر از دود بود
از[5] آزار خاقان چنین نخست[6] — که بهرام آزار اورا بجست[7]
دگر آنک[8] چیزی که فرمان نبود — ببرداشتن چون[9] دلیری نمود[10]
یکی نامه بنوشت پس شهریار — ببهرام کای دیو ناسازگار[11]
ندانی همی خویشتن را تو باز — چنین از بزرگان شدی بی‌نیاز[12]
هنرها[13] ز یزدان نبینی همی — بچرخ فلک برنشینی همی
ز فرمان من سر بپیچیده ای — دگر گونه کاری بسیچیده ای
نیاید همی یادت از رنج من — سپاه من و کوشش و گنج من[14]
ره پهلوانان نسازی همی — سرت بآسمان برفرازی همی
کنون خلعت آمد سزاوار تو — پسندیده و در[15] خور کار تو
چو بنهاد بر نامه بر مهر شاه — بفرمود تا دوکدانی[16] سیاه
بیارند[17] با دوک و پنبه دروی — نهاده بسی ناسزا رنگ و بوی
هم از شعر پیراهن لاژورد[18] — یکی سرخ مقناع و شلوار زرد[19]
فرستادهٔ پرمنش[20] برگزید — که آن خلعت ناسزارا[21] سزید
بدو گفت کاین پیش[22] بهرام بر — بگو ای[23] سبک مایهٔ بی‌هنر[24]

[1] I — بکندی [2] VI —
چو آن دید بهرام ازو باز گشت * بتندی سوی بلخ با می گذشت
[3] K, I, IV, VI — ازو [4] K — تیری [5] K — به IV — ز [6] IV — که جست [7] K, I, IV, VI — از آزرم او دل بشست [K — آزار] [8] IV, VI — آنکه [9] I, IV, VI — خود [10] Доб. заголовки: Л — نامهٔ نامه هرمزد شاه IV — نامه شاه بخشم بنزدیک بهرام چوبینه K — هرمزد ببهرام چوبین مهتر نابکار [11] IV — ببهرام چوبینه با خلعت ناسزا [12] I, IV, VI — оп. б. и вместо него помещают бб. 1365—1366. [13] K — هنر گر [14] Л, Б — б. оп. [15] K — اندر [16] Л — دوکدان [17] K — بیارید [18] K, VI — پیراهنی لاجورد [19] K — سرخ ساده دو مقنای زرد I, IV, VI — شلوار و مقناع زرد Б — قمیص من الشعر و سراویل احمر و معجر اصفر و وعاء فیه قطن و مغزل الی غیرهما مما یصلح للنساء I, IV, VI — б. переставлен со след. б. [20] K, I, IV, VI — بی منش [21] K, I, IV, VI — بی بهارا [22] K, I, IV, VI — این نزد [23] K, VI — کای [24] I, IV — بی‌گهر

تو خاقان چین را ببندی همی — گزند[1] بزرگان پسندی[2] همی
ز تختی که هستی فرود آرمت — ازین پس[3] بکس نیز نشمارمت
فرستاده با خلعت آمد چو باد — شنیده سخنها همه کرد یاد[4]
چو بهرام با نامه خلعت بدید — شکیبایی و خامشی برگزید[5]
همی گفت کینست[6] پاداش من — چنین از پی[7] شاه پرخاش من
چنین بد ز[8] اندیشهٔ شاه نیست — جز از ناسزا گفت بدخواه نیست
[که خلعت ازین سان فرستد بمن — بدان تا ببینند هر انجمن][9]
جهاندار بر بندگان پادشاست — اگر مر مرا خوار گیرد رواست
گمانی نبردم که نزدیک شاه — بداندیشگان تیز[10] یابند[11] راه
[ولیکن چو هرمز مرا خوار کرد — بگفتار آهرمنان کار کرد][12]
[ز شاه جهان این چنین کارکرد — نزیبد بپیش خردمند مرد]
ازان پس که با خوارمایه سپاه — بتندی[13] برفتم ز درگاه[14] شاه
همه دیده‌اند آنچ[15] من کرده‌ام — غم و رنج و[16] سختی که من برده‌ام
چو پاداش آن[17] رنج خواری بود — گر از بخت ناسازگاری بود
بیزدان بنالم ز گردان سپهر — که از من چنین پاک بگسست مهر
ز دادار نیکی دهش یاد کرد — بپوشید پس جامهٔ سرخ و زرد
بپیش اندرون دوکدان[18] سیاه — نهاده[19] هر آنچش فرستاد[20] شاه
بفرمود تا هرک[21] بود از مهان — ازان نامداران شاه جهان
ز لشکر برفتند نزدیک اوی[22] — پر اندیشه بد جان تاریک اوی[22]

---

1 Л—پسند K—بصدر I—گزین 2 K—نشینی I—گزیدی IV—گزینی VI—ابر شهریاران بخندی 3 VI—оп. پس (метр нарушен). 4 I—доб. заголовок: نامه هرمزد ببهرام چوبینه با خلعت ناسزا 5 K—доб. б.:

هران چیز کاغاز بایست کرد * بفرجام کرد و نشایست کرد

6 I, IV, VI—اینست 7 I, IV—ازین 8 K, I, IV, VI—از 9 K, I, IV, VI—б. оп. 10 I, IV, VI—نیز 11 K—بیابد بداندیش بدخواه 12 K, I, IV, VI—бб. 1382—1383 оп. 13 K, I, IV, VI—بتیزی 14 K—بنزدیک 15 IV, VI—آنچه 16 Л—و оп. 17 VI—این 18 K, VI—دوکدانی 19 Л, VI—نهاد و 20 VI—فرمود 21 I, IV, VI—هرکه 22 Л, VI—او

چو رفتند و دیدند پیر و جوان / بران گونه آن[1] پوشش پهلوان
بماندند زان[2] کار یکسر شگفت / دل هر کس اندیشه‌ای برگرفت
چنین گفت پس پهلوان با سپاه / که خلعت بدین[3] سان فرستاد شاه
جهاندار شاهست و[4] ما بنده‌ایم / دل و جان بمهر وی آگنده‌ایم
چه بینید بینندگان اندرین / چه گوییم با شهریار زمین
بپاسخ گشادند یکسر زبان / که ای نامور پرهنر پهلوان
چو ارج تو اینست[5] نزدیک شاه / سگالند[6] بر بارگاهش سپاه[7]
نگر تا چه گفت آن خردمند[8] پیر / بری[9] چون دلش تنگ شد ز اردشیر[10]
[سری پر ز کینه دلی پر ز درد / زبان و روان پر ز گفتار سرد]
[بیامد دمان تا باصطخر پارس / که اصطخر بد بر زمین فخر پارس]
که بیزارم از تخت وز تاج[11] شاه / چو نیک و بد من ندارد نگاه
بدو گفت بهرام کین خود مگوی / که از شاه گیرد سپاه[12] آبروی
همه سربسر بندگان وییم / دهنده‌ست و خواهندگان[13] وییم
چنین یافت پاسخ ز[14] ایرانیان / که ما خود نبندیم زین[15] پس میان
بایران کس اورا نخوانیم شاه / نه بهرام‌را پهلوان سپاه
بگفتند وز[16] پیش بیرون شدند / ز کاخ همایون بهامون شدند
سپهبد سپه‌را همی[17] داد پند / همی داشت با پند لب‌را[18] ببند
چنین تا دو هفته برین[19] برگذشت / سپهبد ز ایوان[20] بیامد بدشت[21]
یکی بیشه پیش آمدش پردرخت / سزاوار می خوارهٔ[22] نیکبخت
یکی گور دید اندران مرغزار / کزان خوبتر کس نبیند نگار

---

[1] K, I, IV—بر VI—بد [2] K, IV—بماند اندران I, VI—ازان [3] VI—برین [4] VI—و оп. [5] I, IV—آزرمت اینست VI—ارجی ترا نیست [6] I—سگالیم [7] IV—это мисра, бб. 1399—1401 и первое мисра б. 1402 оп. [8] K—سخنگوی [9] K—برین [10] VI—бб. 1399—1406 оп. [11] K—از موبد و تخت I—از تاج و از تخت [12] I, IV—سپه [13] K, I, IV—دارندگان [14] I—از [15] K, I, IV—ازین [16] Л, K, IV—و از [17] IV—همه [18] VI—دلرا [19] IV—بدین [20] K—ز ایران [21] Доб. заголовки: Л—رفتن بهرام چوبینه بر پی گور و دیدن جادو را K—رفتن بهرام چوبینه بشکار و حالات او I, IV—دیدن بهرام چوبینه بخت خودرا بشکارزنی [22] Л—و می‌خواره

پس اندر همی راند بهرام نرم   برو[1] بارگی را نکرد ایچ گرم
بدان بیشه در[2] جای نخچیرگاه   بپیش اندر آمد یکی تنگ راه[3]
ز تنگی چو گور ژیان برگذشت   بیابان پدید آمد و راغ و دشت[4]
گرازنده بهرام و تازنده گور   ز گرمای آن دشت تفسیده هور[5]
ازان دشت بهرام یل[6] بنگرید   یکی کاخ پرمایه آمد پدید
بران[7] کاخ بنهاد بهرام روی   همان گور پیش اندرون راه‌جوی
همی‌راند تا پیش آن کاخ اسپ   پس پشت او بود ایزدگشسپ[8]
عنان تگاور بدو داد و گفت   که با تو همیشه خرد باد جفت
پیاده ز[9] دهلیز کاخ[10] اندرون   همی‌رفت[11] بهرام بی‌رهنمون
زمانی بدر بود[12] ایزدگشسپ   گرفته بدست[13] آن گرانمایه اسپ
یلان سینه آمد پس او[14] دوان   بر اسپ تگاور ببسته میان[15]
بدو گفت ایزدگشسپ دلیر[16]   که ای پرهنر نامبردار شیر[17]
ببین تا کجا رفت سالار ما   سپهبد یل نامبردار ما[18]
یلان سینه در کاخ[19] بنهاد روی[20]   دلی پر ز اندیشه سالار جوی[21]

---

1 Л, K—بدو 2 K—بر I, IV, VI—بد 3 IV—نیکخواه 4 K—بیامد بدو اندرون راه دشت 5 K—بآب اندرون غرقه شد اسپ پور I, IV — б. оп.; VI — бб. 1415—1417 оп. 6 K—چون I, IV—گرازنده بهرام چون 7 K, I, IV—بدان 8 K—پیداگشسب 9 K, VI—به 10 I, IV, VI—باغ 11 K, VI—همی راند 12 K, I, IV, VI—همی بود 13 K—گذشته بدشت 14 K—ازان پس 15 K—بنزدیک اسپ جهان پهلوان I, IV—

یلان سینه‌را گفت اکنون یکی * بکاخ اندرون ران تو نیز اندکی

16 K—دبیر 17 K, VI—[K—زان بر شیرگیر] بکاخ اندرون ران تو ای نره شیر 18 Л—یل دست بردار ما I, IV—کش و نامبردار ما K—вариант б. помещен после б. 1425. 19 VI—باغ 20 VI—رو 21 VI—سالارجو K—доб.:

یلان سینه‌را گفت اکنون یکی * بکاخ اندرون ران تو اسپ اندکی

вариант б. 1424 и б.:

بکاخ اندرون رفت مرد دلیر * بهر سو نگه کرد بسیار دیر

25—418

یکی طاق[1] و ایوان فرخنده دید   کزان سان بایران ندید و شنید
نهاده بایوان او[3] تخت زر[4]   نشانده بهر پایه‌ای در[5] گهر
بران تخت فرشی ز دیبای روم   همه پیکرش گوهر و زرّ[6] بوم
نشسته برو بر زنی تاجدار   ببالا چو سرو[7] و[8] برخ چون بهار[9]
بر تخت زرّین یکی زیرگاه[10]   نشسته برو پهلوان سپاه
فراوان پرستنده بر گرد تخت   بتان[11] پری روی بیدار بخت[12]
چو آن زن یلان سینه‌را دید گفت   پرستنده‌ای را که ای[13] خوب[14] جفت
برو تیز و آن شیردل‌را بگوی   که ایدر ترا آمدن نیست روی
همی باش نزدیک یاران خویش   هم اکنون بیایدت بهرام پیش[15]
بدین‌سان پیامش ز بهرام ده[16]   دلش را به برگشتن آرام ده[17]
همانگه[18] پرستندگانرا[19] براه[20]   ز[21] ایوان براگند نزد سپاه[22]
که تا[23] اسب گردان بآخر برند[24]   پر آگند[25] زینها همه بشمرند[26]
در باغ بگشاد پالیزبان   بفرمان آن تازه رخ میزبان
بیامد یکی مرد مهترپرست   بباغ از پی و واژ و[27] برسم بدست
نهادند خوان گرد[28] باغ اندرون   خورش ساختند از گمانی فزون

---

[1] K, I, IV, VI—کاخ [2] K, I, IV, VI—доб. б.:

بیک دست ایوان یکی کاخ دید * ز دیده سر چرخ آن [K—او] ناپدید

[3] K, IV, VI—بکاخ [K, IV—بطاق] اندرون [4] I—بطاق اندرون طاق زر [5] Л—بد VI—پایه زرّه [6] K—گوهر آگین و IV—زرش [7] K, I, IV, VI—ببالای سرو [8] Л—оп. و (метр нарушен).
[9] K—доб. б.:

بسان ستونی ز سیمین زده * پرستار پیشش همه بر زده

[10] VI—پایگاه [11] I—بتانی IV—بیابد(!) [12] I, IV—زیبای بخت VI—پیروز بخت [13] K—این [14] VI—نیک [15] K—وی اکنون بیاید تو می‌رو بپیش I, IV, VI—وی اکنون بیاید همی زود پیش [16] VI—بدین سانش پیغام بهرام ده [17] Л—ببرگشتن اورا دل آرام ده [18] K—ازان پس [19] I, IV—فرستادگانرا [20] Л, I, IV—ز راه [21] K, I, IV—از [22] K, VI—نزدیک شاه [23] Л—این [24] Л—بردد(!) [25] Все ркп.—پراگنده (в тексте конъектура). [26] Л—بشمردد(!) K, VI—پراگنده‌شان یک بیک بشمرید (нет рифмы); I—پراگنده‌را زینها بشمرند IV—همی بشمرند [27] Л—оп. و K—باز و I, VI—باژ و IV—یار و (в тексте конъектура). [28] VI—خوانی به

چو نان خورده شد اسب گردنکشان   ببردند پویان بجای نشان
بدان[1] زن چو برگشت بهرام گفت   که با تاج تو[2] مشتری باد جفت
بدو گفت پیروزگر باش زن   همیشه شکیبا دل و رای زن[3]
چو بهرام زان کاخ[4] آمد برون   تو گفتی ببارید[5] از چشم خون[6]
منش‌را دگر کرد[7] و پاسخ دگر[8]   تو گفتی بپروین[9] برآورد سر[10]
بیامد هم‌اندر پی[11] نرّه گور   سپهبد پس اندر همی راند[12] بور
چنین تا ازان بیشه آمد برون   همی بود بهرام‌را رهنمون[13]
بشهر اندر آمد ز نخچیرگاه   ازان کار[14] بگشاد لب بر سپاه
نگه کرد خرّاد برزین بدوی[15]   چنین گفت کای[16] مهتر راست‌گوی
بنخچیرگاه[17] این شگفتی چه بود   که آن کس ندید و نه هرگز شنود
ورا پهلوان هیچ پاسخ نداد   دژم بود[18] سر سوی ایوان نهاد[19]
دگر روز چون سیمگون گشت راغ   پدید آمد آن زرد رخشان چراغ
بگسترد فرشی ز دیبای چین   تو گفتی مگر آسمان[20] شد زمین
همه کاخ کرسیّ زرین نهاد   ز دیبای زربفت بالین نهاد
نهادند زرین یکی زیرگاه   نشسته برو[21] پهلوان سپاه
نشستی بیاراست شاهنشهی   نهاده[22] بسر بر کلاه مهی

---

[1] Л, VI—ازان I—بدین IV—برین [2] K, I, IV—تاج ترا [3] K—доб.:
نهانی بگفتند بسیار چیز * جز ایشان کسی‌را ندانست نیز
[4] K—چنین تا ازان بیشه I, IV, VI—ازان گلشن [5] I, IV—همی بارد [6] K, VI—همی بود بهرام‌را رهنمون IV—از خشم خون [7] K, I, IV—منش دیگر و گفت [8] VI—منش دیگر و گفت و گویش دگر [9] K—بگردون [10] Б — содержание бб. 1443—1445 передает так: وقالت المرأة لبهرام لا زال تاجك يطاول الجوزاء و قدرك يساجل السماء و لا زلت مسرور القلب منشرح الصدر فخرج بهرام كأنه غير الذى دخل و كأنما أبدل طبعا آخر و خلقا آخر وجهه يكاد يقطر دما وكأنه صار شهريارا معظما... [11] K—доб. این I—доб. آن VI—همانگه یکی [12] Л—همی راند در پیش Б—اذا بذلك اليعفور أمامه [13] K—б. оп. [14] VI—وزان حال [15] IV—بروی [16] I—ای [17] I, IV—بنخچیرگه [18] K, I, IV—دژم گشت و [19] Доб. заголовок: I—داستان بهرام چوبین IV—برگشتن بهرام چوبینه از عهد هرمزد شاه VI—بر تخت نشستن بهرام برابر موبدان [20] K—کاسمان [21] K, I, IV, VI—نشست از برش [22] VI—نهادش

نگه کرد کارش دبیر بزرگ / بدانست کو شد دلیر و[1] سترگ[2]
چو نزدیک خرّاد برزین رسید / بگفت آنچ دانست و دید و شنید[3]
چو خرّاد برزین شنید این سخن / بدانست کان رنجها شد کهن
چنین گفت پس با گرامی دبیر / که کاری چنین بر دل آسان مگیر
نباید[4] گشاد اندرین کار لب / بر شاه باید شدن تیره شب[5]
چو[6] بهرام‌را دل پر از تاج گشت / همان تخت زیر اندرش عاج گشت[7]
زدند اندران[8] کار هر گونه رای / همه[9] چاره از[10] رفتن آمد بجای
چو رنگ گریز اندر آمیختند / شب تیره[11] از بلخ[12] بگریختند[13]
سپهبد چو آگه شد از کارشان / ز روشن روانهای بیدارشان
یلان سینه‌را گفت با صد[14] سوار / بتاز[15] از پس این[16] دو ناهوشیار
بیامد از آنجا بکردار گرد / ابا او دلیران روز نبرد[17]
همی راند تا در[18] دبیر بزرگ / رسید و برآشفت برسان گرگ[19]
ازو چیز[20] بستد همه هرچ[21] داشت / ببند گرانش ز ره باز گاشت[22]

---

[1] VI—دلیری [2] K—доб. б.:

بیامد ز پیش سپهبد دژم * ازان کار گشته دلش پر ز غم

[3] VI—

بنزدیک خراد شد او چو دود * ابا او بگفت آنچه دید و شنود

[4] Л, K—بباید [5] IV, VI—نیمشب Б—б. оп. [6] K, I, IV, VI—که [7] K—доб.:

ندانست هرمز کزان‌سان نشان * که خلعت فرستد همی دوکدان
بچربی همی باز بایست خواند * بسی داستانها بروبر بخواند
پس آنگه ببند گرانش ببست * چنان چون بود شاه یزدان پرست
چو هرمز نباشد دگر خیره سر * ندانم چه آرد بشهرش پسر

[8] VI—اندرین [9] K, I, IV—همی [10] VI—چارهٔ [11] IV—بتیرشب [12] VI—باغ [13] Л—доб. заголовок: خبر یافتن بهرام از گریختن موبدان [14] K—پانصد [15] VI—بساز [16] K—از پی این IV, VI—از پی آن [17] K, I, IV, VI, Б—б. оп. [18] I, IV—یلان سینه اندر [19] K, VI—

بیامد یلان سینه برسان گرگ * رسید آنگهی در دبیر بزرگ

[20] K—خیره [21] K, IV, VI—هرچه [22] K, IV, VI—باز داشت

بنزدیک[1] بهرام بردش ز راه / بدان تا کند بی‌گنه را[2] تباه
بدو گفت بهرام[3] کای دیوساز[4] / چرا رفتی از پیش[5] من[6] بی‌جواز
چنین داد پاسخ که ای پهلوان / مرا کرد خرّاد برزین نوان
همی گفت کایدر[7] بدن روی نیست / درنگ تو جز کام بدگوی نیست
مرا و ترا بیم کشتن بود / ز ایدر[8] مگر بازگشتن بود[9]
چو بهرام را پهلوان سپاه / ببردند آب اندران[10] بارگاه
بدو گفت بهرام شاید بدن / بنیک و ببد[11] رای باید زدن[12]
زیانی که بودش همه باز داد / هم از گنج خویشش بسی ساز داد
بدو گفت زان پس که تو ساز[13] خویش / بژرفی نگه دار و مگریز بیش[14]
وزین روی خرّاد برزین نهان / همی تاخت تا نزد شاه جهان
همه گفتنیها بدو باز گفت / همه رازها برگشاد از نهفت
چنین تا[15] ازان[16] بیشه و مرغزار / یکایک همی[17] گفت با شهریار[18]
وزان رفتن گور و آن[19] راه تنگ / ز[20] آرام بهرام و چندین[21] درنگ
وزان رفتن کاخ[22] گوهر نگار / پرستندگان و[23] زن تاجدار[24]
یکایک بگفت آن کجا دیده بود / دگر هرچ از[25] کار پرسیده بود[26]
ازان تاجور ماند اندر شگفت / سخن هرچ[27] بشنید در دل گرفت[28]

---

[1] VI—چو نزدیک [2] I, IV—بیگناهش VI—بدگناهرا [3] K, I—پهلوان گفت [4] I—دیرساز [5] K, I, IV, VI—نزد [6] VI—ما [7] K, I, IV—ایدر [8] K, I, IV, VI—از ایدر [9] K, I, IV, VI—б. переставлен со след. б. [10] IV—اندر آب اندرین [11] K—بنیکی و بد [12] K—доб. б.:

بگفت این و خود ساز دگر گرفت * نگه کن کنون تا بمانی شگفت

[13] K, I, IV, VI—کار [IV—هان، I—کان] وزان پس بدو گفت کز [14] K—مگذر ز پیش VI—بازار خویش [15] VI—چنان هم [16] K, I, IV—بدان [17] I, IV—همه [18] Доб. заголовки: IV—آگاهی یافتن هرمزد از حال VI—گریختن خراد برزین از بهرام چوبینه بنزد هرمزد بهرام چوبینه [19] K—از [20] I, IV, VI—از [21] K, I, IV, VI—چندان [22] K, I, IV, VI—کاخ [I, IV—تاج] و تخت [VI—تاج] [23] K, VI—پرستنده و آن [24] K—обратный порядок мисра. [25] K, I, IV—[IV—زان] ازان هرچه [26] K—بشنیده بود VI—دگر آنچه در دل بگفت و شنود [27] K, IV—هرچه [28] VI—б. оп.

چو گفتار موبد بیاد آمدش — ز[1] دل بر یکی سرد باد آمدش
همان نیز گفتار آن فال گوی — که گفت اوِ بپیچد ز تخت تو روی[2]
سبک موبدانرا بخواند — بران جای خراد برزین نشاند
بخرّاد برزین چنین گفت شاه — که بگشای لب تا چه[3] دیدی براه
بفرمان هرمز[4] زبان برگشاد — سخنها یکایک همه[5] کرد یاد
بدو شاه گفت این[6] چه شاید بدن — همه داستانها بباید زدن
که در بیشه گوری بود رهنمای[7] — میانِ بیابانِ[8] بی بر[9] سرای[10]
بر[11] تخت زرین یکی[12] تاجدار — پرستار پیش اندرون شاهوار[13]
بکردار خوابیست[14] این داستان — که برخواند[15] از گفتهٔ باستان
چنین گفت موبد بشاه جهان — که آن گور دیوی بود در[16] نهان[17]
چو بهرام را خواند از راستی — پدید آمد[18] اندر دلش کاستی
همان کاخ جادوستانی[19] شناس — بدان[20] تخت جادوزنی[21] ناسپاس
که بهرام را آن[22] سترگی نمود[23] — چنان تاج و تخت بزرگی نمود
چو برگشت ازو[24] پرمنش گشت و[25] مست — چنان دان[26] که هرگز نیاید بدست[27]
کنون چاره‌ای[28] کن که[29] تا آن سپاه — ز بلخ آوری سوی این[30] بارگاه

---

[1] I, IV — به   [2] K — که گفتند پیچید از تخت اوی — VI بفرجام روی   [3] VI — ز انچ
[4] Л — دلاور — I خود — IV او چون — VI او شاه   [5] K — بیک همه یک — I همی — VI برو
[6] VI — آن   [7] Л — رهنما   [8] Л — доб. و   [9] I, IV — ببینی — VI که بیند   [10] Л — سرا   [11] K, VI — اندرش بیشمار — VI پرستندگان جمله با گوشوار   [12] IV — یک   [13] K — ابر — I, IV یکی
K — доб. б.:

بر تخت زرین یکی زیرگاه * نشسته برو بر زنی همچو ماه

[14] I, IV — خوابست   [15] K, I, IV, VI — که یاد آید   [16] K, I, IV — بد اندر   [17] K — б. помещен после б. 1497.   [18] Л, K — آید — I, VI آرد   [19] K, I, IV — گورستانی [K — چون] کاخ را   [20] K, I, IV, VI — بران   [21] K, VI — زر جادویی — I, IV زن جادویی   [22] I, IV — زان — VI این   [23] K — بزرگی   [24] K — او   [25] K — оп. و — I, IV گشت برسان   [26] I, IV, VI — شد   [27] VI — фزود — I, IV, VI فزود после этого б., а K — после след. б. доб. б.:

بدل داغ آن دوکدان تو بود * همی دیو چاره بران برفزود

[28] K — چاره آن   [29] I, IV — ساز   [30] Л — آن

پشیمان شد از دوکدان[1] شهریار   وزان پنبه و جامهٔ نابکار[2]
برین بر نیامد بسی روزگار   که آمد کس از پهلوان سوار
یکی سلّه[3] پر خنجری داشته[4]   یکایک سر تیغ برگاشته[5]
بیاورد و بنهاد در پیش شاه   همی کرد شاه اندر آهن نگاه
بفرمود تا تیغها بشکنند[6]   دران[7] سلّهٔ[8] نابکار افگنند[9]
فرستاد نزدیک بهرام باز   سخنهای پیکار و رزم دراز[10]
بدو نیمه[11] کرده نهاده بجای   پر اندیشه شد مرد[12] برگشته رای[13]
فرستاد و ایرانیانرا بخواند   همه گرد آن سلّه[14] اندر نشاند
چنین گفت کین هدیهٔ شهریار   ببینید و این را مدارید خوار[15]
پر اندیشه شد لشکر از کار[16] شاه   بگفتار[17] آن پهلوان سپاه
که یک روزمان[18] هدیهٔ شهریار   بود دوک و آن[19] جامهٔ پرنگار[20]

---

[1] I—کرده خود IV—کار خود [2] I, IV—پرنگار VI—б. оп.; IV—доб. заголовок: پیغام بهرام چوبینه نزد هرمزد شاه K—доб.:
بخراد گفت ای سر بخردان * چه آید ز اسپهبد و آن ردان
ندانم چه آمد ازان دیوزاد * برین تخمهٔ نامور کیقباد
ز خراد برزین بپرسید شاه * چه گفتند ازان زن بدانجا سپاه
بهرمز چنین گفت کای شهریار * سپه یکسره زان زن تاجدار
همی گفت کان بخت بهرام بود * که بس خوب و فرخنده و رام بود
چو بشنید ازو این سخن شهریار * بترسید سخت از بد روزگار
[3] Л—سکه Б—سلة [4] K—بر من خبر داشته I, IV—خنجر بر افراشته [5] K—برداشته Б—содержание б.: ثم أتاه رسول بهرام بسلة مملوّة خناجر يشعر بأنه حرب له [6] VI—بشکنید [7] K, I—بدان IV—بران VI—در این [8] Л—سایهٔ(!) [9] VI—افگنید [10] K—بی‌کار و بی‌مر دراز (нет рифмы); I, IV—بی‌روی باز [11] K—بدیدش پس آن تیغهای دراز VI—بدو نیم [12] I, IV—و بد مرد [13] VI—پاکیزه رای [14] Л—سکه [15] K, VI—доб.:
همی گوید این لشکر بی‌بها * سر یک تن از من نیابد رها
ازیرا که این لشکر بی‌بهاست * سر خنجر این را که گفتم گواست
I, IV—доб. вариант второго б. этих добавлений; Б—содержание б.: قال لهم:... إنه أشار بكسر هذه الخناجر الى أن نيته فيكم قطع الخناجر [16] VI—رای [17] I, IV, VI—ز گفتار [18] Л—روز آن [19] K, I, IV, VI—دوک با [20] K—نابکار

شکسته دگر باره[1] خنجر بود ز زخم و ز دشنام[2] بتّر بود[3]
چنین شاه بر گاه هرگز مباد نه آنکس که گیرد ازو نیز یاد
اگر نیز بهرام پور گشسب[4] بران[5] خاک درگاه بگذارد اسپ[6]
ز بهرام مه مغز بادا[7] مه پوست نه آن کم بهارا که بهرام ازوست[8]
سپهبد چو گفتار ایشان شنید دل لشکر از تاجور خسته دید
بلشکر چنین گفت پس پهلوان که بیدار باشید[9] و روشن روان
که خرّاد برزین بر شهریار سخنهای پوشیده کرد آشکار
کنون یک بیک چارهٔ جان کنید همه[10] با من امروز پیمان کنید
مگر کس فرستم ز لشکر براه[11] که دارند مارا ز لشکر[12] نگاه
وگر نه مرا روز[13] برگشته گیر سپه را یکایک همه کشته گیر[14]
بگفت این و خود ساز دیگر گرفت نگه کن کنون تا بمانی[15] شگفت
پراگند بر گرد کشور[16] سوار بدان تا مگر[17] نامهٔ شهریار
بیابد[18] بنزدیک ایرانیان ببندند پیکار و کین را[19] میان
برین نیز بگذشت یک روزگار[20] نخوانندند[21] کس نامهٔ شهریار
ازان[22] پس گرانمایگانرا بخواند بسی رازها[23] پیش ایشان براند
چو همدان گشسب[24] و دبیر بزرگ یلان سینه آن نامدار سترگ
چو بهرام گرد آن[25] سیاوش نژاد چو پیداگشسب آن خردمند و[26] راد
همی رای زد با چنین مهتران[27] که بودند شیران[28] کنداوران[29]
چنین گفت پس پهلوان سپاه[30] بدان لشکر تیز[31] گم کرده راه[32]

[1] I, IV—بار [2] K—ز دستانش [3] IV—بدتر بود VI — б. оп. [4] K—(!) خود برزگشت [5] IV—برین [6] K—بدان خاک درگه نشاید گذشت I—گذارند اسپ [7] I, VI—باد و [8] Л—دوست K — б. оп. [9] VI—باشند [10] K—همان [11] K—دگر گفت با نامداران شاه [12] K—بدین راز دشمن [13] Л—من امروز [14] K—бб. 1521—1529 оп. [15] IV—نمانی [16] Л, VI—لشکر Б—оп. подробности. [17] VI—نهان [18] VI—بیامد [19] I, IV—بر کار اورا VI—ببندید پیکار اورا [20] IV — یکروز کار [21] I — بخواندند [22] VI — وزان [23] VI — راز دل [24] Л — همدا گشسب [25] I, IV, VI—оп. آن [26] VI—و оп. [27] Л—پهلوان [28] I, IV, VI—доб. و [29] I, IV—جنگآوران Л—доб. заголовок: رای زدن بهرام با بزرگان لشکر [30] K, I, IV—با سپاه [31] IV—پیر [32] K—порядок бб.: 1532, 1531, 1530, 1533, 1534.

که ای نامداران گردن فراز   برای شما هر کسی را نیاز[1]
ز ما مهتر آزرده شد بی گناه   چنین سر بپیچید[2] ز آیین و راه[3]
چه سازید و درمان این کار چیست   نباید که بر خسته باید[4] گریست
هر آن[5] کس که پوشید درد از پزشک   ز مژگان فروریخت خونین سرشک
ز دانندگان گر بپوشیم راز[6]   شود کار آسان بما[7] بر دراز
کنون دردمندیم اندر جهان[8]   بداننده گوییم یکسر نهان[9]
برفتیم ز ایران[10] چنین[11] کینه خواه   بدین[12] مایه لشکر بفرمان شاه[13]
ازین[14] بیش لشکر نبینند[15] کسی   وگر چند ماند[16] بگیتی بسی
چو پرمودهٔ گرد[17] با ساوه شاه   اگر[18] سوی ایران کشیدی سپاه
نیرزید[19] ایران بیک مهره موم   وزان پس همی داشت[20] آهنگ روم
بپرموده و ساوه شاه آن رسید   که کس در جهان آن شگفتی ندید
اگرچه فراوان کشیدیم[21] رنج   نه شان[22] پیل ماندیم زان پس[23] نه گنج
بنوّی[24] یکی گنج بنهاد شاه   توانگر شد آشفته شد بر[25] سپاه
کنون چارهٔ دام او[26] چون کنیم   که آسان سر از بند بیرون کنیم
شهنشاه را کارها ساختست   وزین چاره[27] بی رنج[28] پرداختست
شما هر یکی[29] چارهٔ جان کنید   بدین[30] خستگی[31] تا چه درمان کنید[32]

[1] I, IV — бб. 1531—1532 оп. [2] K — بپیچد [3] VI — از رزمگاه [4] K, VI — بر ما بباید [5] K — که هر [6] I, IV — وگر دست ازین کار داریم باز [7] Л — آسان ما [8] K, VI — دردمندم من اندر نهان [9] K, VI — بگوییم بدانندگان جهان; I, IV — б. оп. [10] K, VI — برفتم از ایران [11] I, IV — چو ما رفته ایم اندرین [12] K, VI — بدان [13] I, IV — б. переставлен со след. б. [14] K, VI — ازان [15] I, IV — چنان دان ز دشمن نترسد [16] VI — باشد [17] K, I, IV, VI — ترک; Б — оп. подробности. [18] VI — که گر [19] K, IV, VI — نیرزیدی [20] VI — همی کرد [21] VI — کشیدند [22] K — نه خود [23] K, VI — ازیشان; I, IV — ازان پس [24] K, I, IV, VI — بنویی [25] K — با [26] K — بندرا; I, IV — این دام را; VI — این کاررا [27] VI — کار [28] K — چارهٔ بلغ; I, IV — چاره و رنج [29] K, I, IV, VI — کسی [30] K — برین [31] VI — مر این دردرا [32] K — доб.:

بدان تا ببینیم کار جهان * چه دارد بدین راز اندر نهان

من[1] از راز پردخته[2] کردم[3] دلم   ز تیمار جانرا همی بگسلم[4]

پس پردهٔ نامور[5] پهلوان   یکی خواهرش بود روشن روان

خردمند را گردیه نام بود   دلارام و انجام[6] بهرام بود[7]

چو از پرده گفت برادر شنید   برآشفت وز[8] کین دلش بردمید[9]

بران[10] انجمن شد سری[11] پر سخن   زبان پر ز گفتارهای کهن[12]

برادر چو آواز خواهر شنید   ز گفتار و[13] پاسخ فرو آرمید[14]

چنان[15] هم ز گفتار ایرانیان   بماندند یکسر ز بیم زیان

چنین گفت پس گردیه با سپاه   که ای نامداران جوینده راه[16]

ز گفتار خامش چرا ماندید[17]   چنین از جگر خون برافشاندید[18]

ز[19] ایران سرانید و[20] جنگ آوران   خردمند و[21] دانا و افسونگران[22]

چه بینید[23] یکسر بکار اندرون   چه بازی نهید[24] اندرین دشت خون[25]

چنین گفت ایزدگشسب[26] سوار   که ای از گرانمایگان یادگار

زبانهای ما گر شود تیغ تیز   ز دریای رای تو گیرد گریز

---

[1] K—نه   [2] I, IV—پردخت   [3] VI—گردد   [4] I, IV—بگوییید چاره که بنهم دلم   K—доб. б.:

شما نیز هم راز این بنگرید * بگویید بر ما برین ره زنید

далее доб. опущенные выше бб. 1521—1524 и б.:

سپهرا ز هر گونهٔ آزمود * که در دل ز لشکر ورا بیم بود

I, IV—доб.:

شما چاره‌ها هرچ دانید زود * ز هر نیک و بد باز گویید زود

[5] Л—نامور بردهٔ   [6] I, IV—دل انجام و آرام   VI—و آرام   [7] K—доб. выше опущенный б. 1525; IV, VI—доб. заголовок: رای زدن بهرام با خواهر و موبدان [IV—ایرانیان]   [8] K—و از   [9] I, IV—ز گفتار پاسخ فرود آورید [IV—آرمید]   [10] K—بدان   VI—دران   [11] K, VI—دلی   [12] I, IV—бб. 1551—1552 оп.   [13] Л, K—و оп.   [14] Л—فراوان ددید(!)   K—فرود آرمید   VI—بخواهر که ای چو دیوانگان بردمید   Б—оп. б. (в тексте конъектура).   [15] I, IV—چنین   [16] I, IV—که ای نامداران و گردان شاه   [17] K, I, IV, VI—مانده اید   [18] K—نیفشانده اید   I, IV—رخ بآب اندرون شانده اید   VI—برافشانده اید   [19] K, VI—از   [20] K—سرانند و   I, IV—سواران و   Л—سرایند و (в тексте конъектура).   [21] K—و оп.   [22] K—کنداوران   I, IV—بیدار دل مهتران   I, IV—б. переставлен со след. б.   [23] VI—ببینید   [24] VI—چو یاری دهید   [25] K—بنیک و بد روزگار اندرون   I, IV—چه باشید حیران چنین سرنگون   [26] Л—آذرگشسب

همه کارهای شما ایزدیست ... ز مردیّ وز[1] دانش و بخردیست[2]
نباید که رای[3] پلنگ آوریم ... که با هر کسی رای جنگ آوریم
مجویید ازین[4] پس[5] کس از من سخن ... گزین باره ام پاسخ[6] آمد ببن
اگر جنگ سازید[7] یاری کنیم[8] ... بپیش سواران سواری کنیم[8]
چو خشنود باشد ز من[9] پهلوان ... بر آنم که جاوید مانم[10] جوان
چو بهرام بشنید گفتار اوی ... میانجی همی دید[11] کردار[12] اوی
ازان[13] پس یلان سینه‌را دید و گفت[14] ... که اکنون چه داری سخن در[15] نهفت
یلان سینه گفت ای سپهدار[16] گرد ... هر آن کس که او راه یزدان سپرد
چو پیروزی و فرّهی یابد اوی[17] ... بسوی بدی هیچ نشتابد[18] اوی[19]
که آن[20] آفرین باز نفرین شود ... وزو چرخ گردنده پر کین شود
چو یزدان ترا فرّهی داد و بخت ... همه[21] لشکر و گنج با تاج[22] و تخت
ازو گر پذیری بافزون شود[23] ... دل از ناسپاسی پر از خون شود[24]
ازان[25] پس ببهرام بهرام گفت ... که ای با[26] خرد یار و با رای جفت
چه گویی گزین[27] جستن تخت و گنج[28] ... بزرگیست[29] فرجام گر[30] دردْ و رنج[31]
بخندید بهرام ازان داوری ... ازان[32] پس براداخت[33] انگشتری
بدو گفت چندانک[34] این درهوا ... بماند شود بنده‌ای پادشا

---

[1] K, I, IV—و از [2] K—доб.:

نیاکان‌تان پهلوانان بدند * ز تخم بزرگان و شاهان بدند

[3] K, I, IV—راه [4] K—زین [5] VI—نباید که داند [6] K, I, IV—باره ام دانش VI—کزین در مرا دانش [7] Л—سازیم K—جویید VI—سازی تو [8] Л—کنید [9] VI—مرا [10] VI—باشم [11] Л—همی کرد [12] Л, I, IV, VI—دیدار [13] I—وزان [14] K, VI—نیز گفت I—دید گفت [15] K, I, IV, VI—تو اندر [16] VI—جهاندید [17] Л, VI—او [18] K—نگشاید [19] Л, VI—او [20] VI—از [21] K, I, IV, VI—همان [22] I, IV—یاران [23] K—پرافسون شوی [24] K—شوی [25] I, VI—وزان [26] VI—بر [27] K—چه بینی ازین [28] VI—گنج و تخت [29] VI—فزونیست [30] I—وگر IV—اگر [31] VI—رنج سخت K, I, IV, VI—б. переставлен с пред. б. [32] I, IV, VI—وزان [33] Л—بینداخت [34] IV, VI—چندانکه

بدو گفت کین را مپندار[1] خرد
که دیهیم را خرد[2] نتوان شمرد

چنین گفت زان[3] پس بپیداگشسب[4]
که ای تیغ زن شیر تازنده اسب

چه بینی چه گویی بدین[5] کار ما[6]
بود گاه[7] شاهی سزاوار ما[8]

چنین گفت پیداگشسب[9] سوار
که ای از یلان[10] جهان[11] یادگار

یکی موبدی داستان زد برین[12]
که هر کس که دانا بد و پیش بین[13]

اگر[14] پادشاهی کند یک زمان
روانش بپرّد سوی آسمان

به از بنده بودن بسال[15] دراز
بگنج جهاندار بردن[16] نیاز[17]

چنین گفت پس با دبیر بزرگ
که بگشای لب را تو ای پیر گرگ

دبیر بزرگ آن زمان لب ببست
باندوه[18] اندیشه اندر[19] نشست

ازان[20] پس چنین گفت بهرام را
که هرکس که جویا بود کام را[21]

چو در خور[22] بجوید[23] بیابد[24] همان
درازست و یازنده دست زمان[25]

ز چیزی که بخشش کند دادگر
چنان دان که کوشش بیابد ببر[26]

بهمدان گشسب[27] آن زمان گفت باز
که ای گشته[28] اندر نشیب و فراز

---

[1] K, VI—بزرگیست اینرا مدارید I, IV—بزرگست و آنرا مپندار Б—содержание бб. 1574—1575: إن الله تعالى قادر ما بين ترقى هذا الخاتم وانحداره على أن يمد بضبع عبد فيجعله ملكا كبيرا و شهريارا جليلا و من يسرّ له ذلك فلا ينبغى أن يعدّه أمرا صغيرا [2] K—خوار VI—که این کاررا خرد [3] K, I, IV—ازان [4] K—بهمدان گشسب I, IV—بایزدگشسب VI—دیگر ببنداگشست Б—بنداکشسب [5] I, IV, VI—تو در [6] K—تو در کار من [7] K, I, IV, VI—تخت [8] K—من [9] K—همدان گشسب I, IV—ایزدگشسب VI, Б—بنداکشسب [10] K—گوان VI—доб. در [11] I, IV—در جهان از یلان [12] Л, I, IV, VI—به ری [13] Л—دارد بد و نیک پی I, IV, VI—دانا بود [VI—بُد و] نیکپی [14] K—که گر [15] I, IV—بسالی [16] K, I, IV, VI—باشد [17] Б—قد قال حكيم الرى لأن تعيش يومًا واحدا وأنت ملك خير لك من أن تعيش ألفا و عليك لغيرك أمر [18] Л—باندوه [19] K, VI—اندیشگان [20] I, IV, VI—وزان [21] K, I, IV—نامرا VI—جوید برد نامرا [22] I—خود [23] Л—نحوید(!) IV, VI—نجوید [24] Л—دماید(!) K—چو اندر خور خود بجوید IV—نیاید Б—б. оп. [25] K—بجوید بیاید همی آن زمان IV—تا زنده در زمان (метр нарушен); VI—فرازست با دید دست زمان [26] K, VI—نیارد ببر I, IV—نیابد گذر [27] Л—همداگشسب [28] VI—تاخته

سخن هرچ[1] گویی بروی کسان / شود باد و[1a] کردار او نارسان[2]
بگو[3] آنچ[4] دانی بکار اندرون / ز نیک و بد[5] روزگار اندرون[6]
چنین گفت همدان گشسب[7] بلند / که ای نزد پرمایگان[8] ارجمند
ز نا آمده بد بترسی[9] همی / ز دیهیم شاهان چه پرسی همی
بکن کار و[10] کرده بیزدان سپار / بخرما چه یازی[11] چو ترسی ز خار[12]
تن آسان نگردد سر انجمن / همه بیم جان باشد و رنج تن
ز گفتارشان خواهر پهلوان / همی بود پیچان و تیره روان[13]
بران[14] داوری هیچ نگشاد لب / ز برگشتن هور[15] تا نیم شب
بدو گفت بهرام کای پاک تن[16] / چه بینی بگفتار[17] این انجمن[18]
ورا گردیه هیچ پاسخ نداد / نه از رای آن مهتران بود شاد
چنین گفت او[19] با دبیر[20] بزرگ / که ای مرد بدساز چون پیر گرگ[21]
گمانت چنینست کین[22] تاج و تخت / سپاه بزرگی و پیروز بخت[23]
ز[24] گیتی کسیرا نبد[25] آرزوی[26] / ازان نامداران آزاده خوی[27]
مگر[28] شاهی آسانتر از بندگیست / بدین[29] دانش تو[30] بباید گریست[31]
بر آیین شاهان پیشین[32] رویم / سخنهای آن برتران[33] بشنویم
چنین داد پاسخ مر اورا دبیر[34] / که گر رای من نیستت جای گیر[35]
هم آن گوی[36] و آن کن که رای آیدت / بران[37] رو که دل رهنمای آیدت

---

[1] K, IV, VI— هرچه [1a] I, IV— راز و VI— پاک [2] Л— گفتار اورا رسان K— б. переставлен со след. б. [3] I, VI— بگوی [4] IV, VI— آنچه [5] K— بنیک و ببد I, IV— بنیک و بد [6] I, IV— آزمون [7] Л— همداگشسب [8] K— بر در مایگان [9] Л— دمرسی(!) K— نترسی [10] Л— оп. و [11] K, IV— تازی [12] K— بازی کند روزگار VI— بینی تو خار [13] K— خیره روان [14] K, VI— بدان I, IV— بدین [15] K, I, IV, VI— شید [16] I, IV, VI— نیکزن [17] K, I, IV, VI— ز گفتار [18] IV—доб. заголовок: پند دادن گردیه خواهر بهرام چوبینه بهرامرا [19] K— پس [20] VI— دیگر بپیر [21] I, IV— б. оп. [22] K— چنانست کز I, IV— چنین گفت کین VI— چنانست کین [23] K, I, IV— سپاه و فزونی و نیرو و [K— نیروی] بخت VI— سپاه فزونی و پیروز بخت [24] VI— به [25] I, IV, VI— نبود [26] IV— آرزو [27] IV— خو VI— فرخنده خوی [28] K, I, IV— وگر VI— اگر [29] K, I, IV, VI— برین [30] K— داستانت [31] VI— доб. б. 1610. [32] Л— پیشی [33] VI— سخن جمله از موبدان [34] K— ورا مر دبیر [35] I, IV— бб. 1604—1607 оп. [36] Л— گو و [37] K— بدان

همان خواهرش نیز بهرام‌را بگفت آن سواران[1] خود کام‌را[2]
نه نیکوست[3] این دانش و رای تو بکژّی خرامد همی پای تو
بسی بد که بیکار بد تخت[4] شاه نکرد اندرو[5] هیچ کهتر نگاه[6]
جهان‌را بمردی نگه داشتند یکی چشم بر تخت نگماشتند
هر آن کس که دانا بد و[7] پاک مغز ز هر گونه اندیشه‌ای راند[8] نغز[9]
بداند که شاهی به از بندگیست[10] همان سرفرازی ز[11] افگندگیست[12]
نبودند[13] یازان[14] بتخت کیان همه بندگی‌را کمر بر میان[15]
ببستند وزیشان بهی[16] خواستند همه دل بفرمانش آراستند[17]
نه بیگانه زیبای[18] افسر بود[19] سزای بزرگی بگوهر[20] بود[21]
ز کاوس شاه[22] اندرآیم نخست کجا راه[23] یزدان همی باز[24] جست
که بر آسمان اختران بشمرد خم چرخ گردنده‌را بشکرد[25]
بخواری[26] و زاری بساری فتاد از اندیشهٔ کژّ وز بد[27] نهاد[28]
چو گودرز و چون رستم پهلوان بکردند[29] رنجه بریمن[30] بر روان[31]
ازان[32] پس کجا[33] شد بهاماوران ببستند پایش ببند گران
کس آهنگ این[34] تخت شاهی نکرد جز[35] از گرم و تیمار ایشان[36] نخورد
چو گفتند با رستم ایرانیان که هستی تو زیبای تخت کیان
یکی بانگ برزد بر آنکس که گفت که با دخمهٔ تنگ باشید[37] جفت
که با شاه باشد کجا پهلوان نشستند بآیین و روشن‌روان

[1] K — سرافراز [2] VI — بداندیش بدکامرا [3] VI — که تیرست [4] IV — بخت [5] VI — اندران [6] K — бб. 1608—1609 оп. [7] I, IV — بود [8] K, IV — اندیشه آرند I — اندیشه آردش [9] VI — бб. 1610—1611 оп. [10] K, I, IV — بندگی [11] K — نه I — از IV — گر [12] K, I, IV — افگندگی [13] IV — ببودند [14] Л — دازان(!) K — نازان [15] VI — ببسته میان [16] K — از ایشان و می [17] K, I, IV — بفرمان بیاراستند VI — б. оп. [18] K — نه بیکار در تخت و [19] I, IV — از تخت و افسر بدند [20] VI — و گوهر [21] I, IV — بدند [22] K — کی [23] VI — که اورا ز [24] K, VI — بار [25] K — بنگرد VI — بسپرد I, IV — б. оп. [26] K, I, IV — ز خواری [27] K — کژ و آن I, IV — کژوارون [28] VI — کژ و تاریک یاد [29] Л — دکردند(!) K, VI — نکردند [30] IV, VI — بدین [31] Л — بدروان I — бб. 1618—1619 оп. [32] IV, VI — وزان [33] K, IV, VI — که او [34] IV, VI — آن [35] K — چو [36] K — او کس VI — بجز درد و تیمار شاهان [37] K — بادی تو

مرا تخت زر باید و بسته[1] شاه / مباد این گمان و[2] مباد این[3] کلاه
گزین کرد ز[4] ایران ده و دو هزار / جهانگیر و برگستوانور[5] سوار
رهانید از[6] بند کاوس‌را / همان گیو و گودرز و هم طوس‌را
همان شاه[7] پیروز[8] چون کشته شد / بایرانیان کار[9] برگشته شد
دلاور شد از کار آن[10] خوشنواز / بآرام بنشست برتخت ناز[11]
چو[12] فرزند[13] قارن بشد سوفزای[14] / که آورد گاه[15] مهی باز جای
ز پیروزی او[16] چو آمد نشان / ز[17] ایران برفتند گردنکشان
که بر وی بشاهی کنند آفرین / شود کهتری[18] شهریار[19] زمین
بایرانیان گفت کین[20] ناسزاست / بزرگی و تاج از پی[21] پادشاست
قباد ار چه خردست گردد بزرگ / نیاریم در بیشهٔ شیر گرگ
چو[22] خواهی که شاهی[23] کنی بینژاد / همه[24] دوده‌را[25] داد خواهی بباد
قباد آن زمان چون بمردی رسید / سر سوفزای[26] از در تاج دید
بگفتار بدگوهرانش بکشت / کجا[27] بود در پادشاهیش پشت
وزان[28] پس ببستند پای قباد / دلاور سواری گوی[29] کی[30] نژاد
بزرمهر دادش یکی پرهنر[31] / که کین پدر باز خواهد مگر[32]
نگه کرد زرمهر کس‌را ندید / که با تاج بر تخت شاهی[33] سزید
چو بر شاه افگند زرمهر مهر / برو آفرین خواند گردان سپهر[34]
ازو بند برداشت تا کار خویش / بجوید[35] کند تیز بازار خویش

---

[1] I, IV—ایران و پا بند VI—زیبا بود بسته [2] I, IV—گمانی [3] VI—کیانی کمر با [4] K, I, IV, VI—از [5] VI—برگستوان وز [6] K, I, IV, VI—رها کرد ازان [7] K, I, IV, VI—نیز [8] IV—فیروز [9] K, I, IV—بر ایرانیان کار VI—بر ایرانیان روز [10] K—ازان کار او I, IV, VI—او [11] VI—باز [12] I, IV, VI—نه [13] K—برزین [14] I—سرفزای IV, VI—سوفرای [15] VI—تخت [16] VI—بدان پهلوانان [17] K, I, IV, VI—از [18] K—کهتر [19] VI—سرفراز [20] K, I, IV—این [21] K, I, IV, VI—از در [22] K, VI—تو [23] VI—نامی [24] I, IV—همی [25] IV—خویش‌را [26] K—برفراز I—سرفزای IV—سوفرای VI—سرفراز [27] K, I, IV, VI—که او [28] K—ازان [29] K—که بد I, IV, VI—کیی [30] IV—با [31] K—بدگهر I—بدهنر IV—بی‌هنر [32] K—جوید از تاجور I, IV—زو بجوید مگر VI—زو بخواهد مگر [33] VI—تخت مهی‌را [34] K, I, IV, VI—б. оп. [35] VI—نجوید

کس از بندگان تاج هرگز[1] نجست * وگر چند بودی نژادش درست
ز ترکان یکی نامور[2] ساوه‌شاه * بیامد که جوید نگین و کلاه
چنان[3] خواست روشن جهان آفرین * که او نیست گردد بایران زمین
ترا آرزو تخت شاهنشهی * چرا کرد زان[4] پس که بودی رهی[5]
همی برجهاند یلان سینه اسب * که تا من ز بهرام پور گشسب
بنو[6] در جهان شهریاری کنم[7] * تن خویش‌را یادگاری کنم[8]
خردمند شاهی چو نوشین‌روان * بهرمز بدی روز پیری[9] جوان
بزرگان کشور ورا یاورند * اگر یاورانند گر[10] کهترند
بایران سوارست سیصد[11] هزار * همه پهلوان و[12] همه نامدار
همه یک بیک شاه‌را بنده‌اند * بفرمان و رایش سرافگنده‌اند[13]
شهنشاه گیتی ترا برگزید[14] * چنان کز ره نامداران[15] سزید
نیاکانت‌را همچنین نام داد[16] * بفرجام[17] بر دشمنان کام داد[18]
تو پاداش آن[19] نیکویی بد کنی * چنان دان که بد با تن خود کنی
مکن آزرا بر خرد[20] پادشا * که دانا نخواند[21] ترا پارسا
اگر من زنم پند مردان دهم * بیبسیار سال از برادر کهم
مده کارکرد نیاکان بباد * مبادا که پند من آیدت یاد

---

[1] K, I, IV—تخت شاهی VI—پادشاهی [2] K, I, IV, VI—نام او [3] I—چنین [4] K, I, IV, VI—ازان [5] I, IV—ز ترکان تهی [6] Л—چو تو K—همی [7] Л—کنی [8] Л—بردباری کنی Б—содержание б.: فإن يلان لايقدر أن يعمل منك شهريارا جديدا [9] Л—بهر دانشی راد و پیر و Б—б. оп. [10] K, I, IV, VI—چه یاور که از بندگان [11] VI—سه صد [12] VI—پهلوانان
[13] K — доб.:

جهاندار هرمزد کسری بتخت * نشسته تو جویای اورنگ و بخت

[14] K, VI—برکشید [15] I—رادمردان VI—نامداری [16] I, IV, VI—نامدار [17] K, I, IV, VI—بهرجای [18] I, IV, VI—کامکار K — доб.:

مزن ای برادر تو این رای بد * کزین رای بد مر ترا بد رسد
مبر نیز فرمان دیو دژم * بترسم کزین کار بینی تو غم

[19] K, VI—این [20] Л—مگرد از ره پرخرد [21] VI—بخواند

همه انجمن ماند زو در[1] شگفت * سپهدار لب‌را بدندان گرفت
بدانست کو راست گوید همی * جز از راه نیکی[2] نجوید همی
یلان سینه گفت ای گرانمایه زن * تو در[3] انجمن رای شاهان[4] مزن[5]
که هرمز بدین چندگه بگذرد * ز تخت مهی پهلوان بر خورد[6]
ز[7] هرمز چنین باشد اندر خبر * برادرت‌را شاه ایران شمر[8]
بتاج کیی گر ننازد[9] همی * چرا خلعت از دوک سازد همی[10]
سخن بس کن[11] از هرمز ترک‌زاد * که اندر زمانه مباد آن نژاد[12]
گر از کیقباد اندر آری شمار * برین تخمه[13] بر سالیان صد[14] هزار
که با تاج بودند بر تخت زر * سرآمد کنون نام ایشان مبر[15]
ز پرویز خسرو[16] مپندیش نیز * کزو یاد کردن نیرزد بچیز

---

[1] I—ماند اندر IV—ماندند در [2] K, I, IV—خوبی [3] K, I, IV, VI—بر [4] I, IV—شاهی

[5] K — доб.:

زن نامور رای با زن زند * بپیرایه و عقد گردن زند
ابا رای و تدبیر مردان چه کار * که مردان چو شیرند و زن چون شکار

[6] K — доб.:

چنین گفت دانای پیشین سرای * که هرگز مکن سوی زن هیچ رای
تو مندیش ازین پرمنش رای زن * برادرت‌را رای ازینسان مزن

[7] K, I, IV, VI—چو [8] VI—б. помещен после б. 1663. [9] Л, I—(!)دمازد K—(!)بر دنازد IV—بنازد VI—بتخت کیی گر بنازد (в тексте конъектура). [10] K — доб.:

جهان پهلوانی بگیتی چنین * که از بیم تیغش بلرزد زمین
بدو دوک و پنبه فرستد بیار * مبادا چنین بدگهر شهریار
ز ناپاک‌زاده چه داری امید * که زنگی بشستن نگردد سپید

[11] Л—که [12] VI—доб.:

یکی پهلوان شیر مردی چنین * که از بیم تیغش بلرزد زمین
بدو دوک و پنبه فرستد نثار * تفو بر چنین بی‌هنر شهریار

[13] K—تخت [14] K—شش IV—سه VI—شد [15] VI—بسر [16] K—هرمز

بدرگاه او هرک[1] ویژه ترند — برادرت‌را کهتر و چاکرند
چو بهرام گوید بران[2] کهتران — ببندند[3] پایش ببند گران[4]
بدو گردیه گفت کای دیوساز[5] — همی دیوتان دام سازد براز[6]
مکن بر تن و جان ما[7] بر[8] ستم — که از تو ببینم[9] همی باد و دم[10]
پدر مرزبان بود مارا بری — تو افگندی این جستن تخت[11] پی
چو بهرام‌را دل بجوش آوری — تبار مرا[12] در خروش آوری
شود رنج این تخمهٔ ما بباد — بگفتار تو کهتر بدنژاد[13]
کنون راهبر باش بهرام‌را — پر آشوب کن بزم و[14] آرام‌را
بگفت این و گریان سوی خانه شد — بدل با برادر چو بیگانه شد
همی‌گفت هر کس که این پاک زن — سخن‌گوی و روشن‌دل و رای‌زن[15]
تو گویی که گفتارش از دفترست — بدانش ز جاماسب نامی‌ترست[16]
چو بهرام‌را آن نیامد پسند — همی‌بود ز[17] آواز خواهر نژند
دل تیره[18] اندیشهٔ دیریاب[19] — همی‌تخت[20] شاهی نمودش[21] بخواب
چنین گفت پس کین سرای سپنج — نیابند جویندگان[22] جز برنج[23]
بفرمود تا خوان بیاراستند — می و رود و رامشگران خواستند
برامشگری[24] گفت کامروز[25] رود[26] — بیارای با پهلوانی سرود
نخوانیم[27] جز نامهٔ هفتخوان — برین می گساریم لختی بخوان[28]
که چون شد برویین‌دز اسفندیار — چه بازی نمود اندران روزگار[29]

[1] K, I, IV, IV—هر که [2] K, I, IV, VI—بدان [3] VI—ببندید [4] VI—доб. б.:
همانگه ببندید پایش بکین * بیارند برپیشش کلاه و نگین
[5] K, I, IV, VI—دیو سیاه [6] K, I, IV, VI—همی دام سازد شمارا براه [7] K—من [8] I—مارا
[9] K, I, IV—همی از تو بینم [10] VI—همی از تو آید کنون با تو دم [11] VI—بخت [12] K—همه دوده‌را [13] K—доб. б.:
نمایند هر شب خرانرا بخواب * که پالان گرانرا ببردست آب
[14] K—برآشوب از امروز I, IV, VI—روز [15] K—پاکتن [16] I, IV—هم برترست VI—افزونترست
[17] K, I, IV—از [18] K, IV, VI—доб. و [19] K, VI—تیره‌ویاب [20] VI—بخت [21] VI—نبودش(!)
[22] I, IV—جز بندگان [23] VI—б. оп. [24] Л, K, VI—برامشگران [25] I, IV—امروز [26] VI—زود
[27] K—(!)نخواهیم I—بخواهم [28] Л—جوان [29] VI—б. оп.

بخوردند بر یاد او چند می * که آباد بادا بر و بوم ری
گزان بوم خیزد[1] سپهبد چو تو[2] * فزون[3] آفریناد ایزد چو تو[4]
پراگنده گشتند چون تیره شد * سر میگساران ز می خیره شد
چو برزد سنان آفتاب بلند[5] * شب تیره گشت از درفشش[6] نژند[7]
سپهدار بهرام گرد[8] سترگ * بفرمود تا شد دبیر بزرگ
بخاقان یکی نامه ارتنگوار[9] * نبشتند[10] پر بوی و رنگ و نگار
بپوزش کنان گفت[11] هستم بدرد * دلی پر پشیمانی و باد سرد[12]
ازین پس من آن[13] بوم و مرز ترا[14] * نگه دارم[15] از بهر ارز ترا[16]
اگر بر جهان پاک مهتر شوم * ترا همچو کهتر برادر شوم
تو باید که دلرا بشویی ز کین * نداری جدا بوم[17] ایران ز چین[18]
چو پردخته شد زین[19] دگر ساز کرد * در گنج گرد آمده باز کرد[20]

1 VI — خیره(!) 2 K — چنین 3 VI — فرو 4 K — که آباد بادا ز رویت زمین 5 K — سنانرا بلند آفتاب; VI — از بلند 6 K — درفش; IV — برفتن 7 VI — سر نامداران برآمد ز خواب 8 I, IV — گرگ 9 Л — آژنگوار; I, VI — ارژنگوار; IV — ازتنگ وار 10 Л, IV, VI — نوشتند 11 K, I, IV, VI — بپوزش گران [I — کزان] کرده 12 IV — доб. заголовок: نامهٔ بهرام چوبینه بخاقان چین و پوزش نمودن 13 K — برو 14 I — آرام تو; IV — بر و بوم و آن مرز تو 15 K — نیازارم 16 I — نیازارم از کام و از نام تو; IV — نیازارم از مردی و ارز تو; VI — б. оп. 17 K — مرز 18 Л — چنین; VI — ندانی جدا مرز این جز از بوم ایران زمین (метр нарушен); Б — б. оп.; K — доб.:

بدل یادگار گذشته مگیر * که یزدان کریمست و پوزش‌پذیر
همه آفرین باد بر رای تو * بران نامور بوم و بر جای تو

19 K — پردخت این (метр нарушен); I, IV, VI — زان 20 K — доб.:

سخنها جز این نیز بسیار گفت * فرستاده با باد در راه جفت
چو شد نزد خاقان چین سرفراز * فراوان بستود و بردش نماز
همان نامهٔ پهلوانرا بداد * جز آن هم سخنها بسی کرد یاد
سپهدار چین شد ز پیغام شاد * فرستاده‌را چیز بسیار داد
همان نامه‌را زود پاسخ نبشت * بباغ بزرگی درختی بکشت
فرستاد بهرام‌را خواسته * ز پاسخ دلش گشت آراسته
ز خاقان چو آمد همان آفرین * دگر گونه شد پهلوان زمین

سپه را درم داد و اسپ و رهی — نهانی همی جست جای[1] مهی
ز لشکر یکی پهلوان برگزید — که سالار بوم[2] خراسان سزید[3]
پراندیشه از بلخ شد سوی ری — بخرداد فرخنده در[4] ماه دی
همی کرد اندیشه در[5] بیش و کم — بفرمود پس تا سرای درم[6]
بسازند و آرایشی[7] نو کنند — درم مهر بر[8] نام خسرو کنند
ز بازارگانان[9] آنک[10] بد[11] پاک مغز — سخنگوی و اندر خور[12] کار نغز
بمهر آن[13] درمها ببدره درون — بفرمود بردن سوی[14] طیسفون
بیارید[15] پرمایه دیبای روم[16] — که پیکر بریشم بد و زرش بوم[17]
بخرّید[18] تا آن[19] درم نزد شاه — برند و[20] کنند مهر اورا نگاه
فرستاده‌ای خواند[21] با شرم[22] و هوش — دلاور بسان[23] خجسته سروش
یکی نامه بنوشت با[24] باد و دم — سخن گفت هرگونه از[25] بیش و کم
ز پرموده و لشکر ساوه‌شاه — ز رزمی که جا[26] کرده بد با سپاه[27]
وزان خلعتی کامد اورا ز شاه[28] — ز مقناع وز[29] دوکدان سپاه

---

1 K—تخت VI—راه 2 Л—بوم و—VI و بوم Б—وقلد بلاد خراسان أحد أمرائه 3 K—доб.:

خراسان بدو داد با لشکری * نشابور با بلخ و مرز هری

4 K—و 5 K—اندیشهٔ I, IV, VI—از 6 IV—دژم 7 K—سپارند و آرایش I, IV, VI—آرایش
8 K—درم مهررا 9 K—ببازار (метр нарушен). 10 IV—آنکه 11 VI—یکی ز بازارگانان
12 K—اندکخور 13 Л—از 14 K—از انچ بدو داد و گفت I, IV—بیاورد و گفتا که در
VI—از آنچه بیاورد و گفت 15 Л—بیاورد VI—بیانی(!) 16 K—بمادی(!) ز دیبای پرمایه
I, IV—روم ازین مایه دیبای روم 17 K—که نیکو فریسم(!) بود زر و بوم I, IV, VI—بود
بوم [VI—доб. و] زر K—доб.:

بباید خریدن بدین سیم و زر * چنان چون بود از در تاجور

18 Л—بخرند K—بفرمود 19 I—آن IV—برید و خرید این VI—برند و خرند این 20 I, IV—ببینند 21 K—خواست 22 I, IV, VI—جست بارای 23 K—نشان 24 I, IV—پر 25 K—تا 26 K, I, IV, VI—که او 27 K, I, IV—мисра переставлено со вторым мисра след. б.; VI — мисра переставлено с первым мисра след. б. 28 VI—پگاه 29 K, VI—از و I, IV—و آن

چنین گفت زان[1] پس که هرگز[2] بخواب ‌ ‌ نبینم رخ شاه با جاه و آب[3]
هر آن گه که خسرو نشیند بتخت ‌ ‌ پسرت آن گرانمایهٔ نیکبخت
بفرمان او کوه[4] هامون کنم[5] ‌ ‌ بیابان ز دشمن چو جیحون کنم[6]
همی‌خواست تا بر در[7] شهریار ‌ ‌ سرآرد مگر بی‌گنه روزگار
همی یاد کرد این[8] بنامه درون ‌ ‌ فرستاده آمد سوی طیسفون
ببازارگان گفت مهر درم[9] ‌ ‌ چو[10] هرمزد بیند[11] بپیچد ز غم
چو خسرو نباشد ورا یار و پشت[12] ‌ ‌ ببیند ز من روزگار درشت
چو آزرمها بر زمین[13] برزنم[14] ‌ ‌ همی[15] بیخ ساسان ز بن برکنم[16]
نه آن[17] تخمه‌را کرد یزدان زمین[18] ‌ ‌ که آمد که برخیزد آن[19] آفرین[20]
بیامد[21] فرستادهٔ نیک پی ‌ ‌ ببغداد[22] با نامداران ری
چو نامه بنزدیک هرمز رسید ‌ ‌ رخش گشت زان[23] نامه چون[24] شنبلید
پس آگاهی آمد ز مهر[25] درم ‌ ‌ یکایک بران غم بیفزود[26] غم
بپیچید و شد بر پسر بدگمان ‌ ‌ بگفت این[27] بآیین‌گشسب آن زمان

[1] K, I, IV—ازان [2] IV—دیگر [3] K—گرچه باشی بتاب I, IV—مرا شست برکش از آب VI—پشت برکش ز آب IV—доб. заголовок: بد کردن بهرام هرمزدرا بر پسرش خسرو [4] Л, I, IV—راغ [5] K, VI—کنیم [6] K—کنیم VI—پر از خون کنیم K, VI—доб.:

اگر کودکست او بشاهی سزاست * زمانه ندارد همی‌کشت راست
پذیرفتم اورا بشاهنشهی * ازین پس جز اورا نباشم رهی
که بهرام‌را ترس پرویز بود * که در پادشاهی دلاویز بود

VI—первый б. этих добавлений дает так:

اگر کودکست او بشاهی سزاست * وفادار نی چون تو او بیوفاست

а третий б. дает после б. 1714. [7] K, I, IV—سر VI—در оп. (метр нарушен). [8] Л—همه نام کرد این K—آن [9] K, I, IV—میغ درم VI—مهر و درم [10] K—که [11] K, I, IV, VI—هرمز ببیند [12] I—کشت(!) [13] K, VI—زمی [14] K, I, IV, VI—برزنیم [15] K, I, IV, VI—همه [16] K—ساسانیان برکنیم I, IV, VI—برکنیم [17] K, IV, VI—این [18] Л—جهان‌آفرین [19] K, IV—این [20] VI—که برخیزد از وی همه آفرین I—б. оп. [21] K—پیاده [22] K, VI—ز بغداد [23] I, IV, VI—ازان [24] K—برگونهٔ [25] K, I, IV—میغ [26] K, I, IV—برافزود [27] VI—بگفتا

که خسرو بمردی[1] بجایی رسید * که از ما همی سر بخواهد کشید[2]
درم‌را همی مهر[3] سازد بنیز * سبک داشتن بیشتر زین چه چیز[4]
بپاسخ چنین گفت آیین‌گشسب[5] * که بی‌تو مبیناد میدان و[6] اسب[7]
بدو[8] گفت هرمز[9] که در[10] ناگهان * مر این شوخ‌را[11] گم کنم از[12] جهان[13]
نهانی یکی مردرا خواندند * شب تیره با شاه بنشاندند
بدو گفت هرمزد فرمان گزین[14] * ز خسرو بپرداز روی زمین
چنین داد پاسخ که ایدون کنم * بافسون ز دل مهر بیرون کنم
کنون زهر فرماید از گنج شاه * چو او[15] مست گردد شبان سیاه
کنم زهر با می بجام[16] اندرون * ازان به[17] کجا دست یازم[18] بخون[19]
ازین[20] ساختن حاجب آگاه شد * برو خواب[21] و آرام کوتاه شد

---

[1] K, VI — ز مردی [2] Л — که با ما همی رزم خواهد کشید Б — б. оп. [3] K, I, IV — میغ
[4] Л — ندانم بدلش اندر از بد چه چیز VI — سبکتر چه چیز [5] Б — здесь и далее آذین‌گشسب
[6] K — оп. و [7] I, IV — б. оп.; K — доб.:

اگر چند پرویز فرزند تست * نباید که باشد چو در بند تست

[8] K, I, IV, VI — چنین [9] Л — هرمزد (метр нарушен). [10] K, I, IV, VI — من [11] VI — شوم‌را
[12] K — در [13] K, I, IV, VI — доб.:

چنین گفت با نامور نامجوی * که بی‌تو مبادا همه کام اوی [VI — کس نام اوی]

[14] K — هرگز مرا برگزین I, IV, VI — هرمز مرا برگزین [15] I — چن او [16] K — همان زهر با جام می [17] Л — بد [18] K — که تا دست یازی I, IV — یازی [19] K — доб.:

من آن زهر با می بجام افگنم * بدین سان به آید که دام افگنم
ببد خسرو آگه ز کار گزند * نشسته بآرام گاه اندروچند
همه رامش و می ورا کار بود * نه با نامدارانش پیکار بود
بتی خواستی مجلس آرای شاه * نوازنده و ماه رخ نیک‌خواه

VI — доб.:

خود آگه نه خسرو ازین برگزند * نشسته بآرامگاه ارجمند
همه رامش و رود و می کار بود * بیک هفته دو روز بشکار بود
شب دلنواز و می خوشگوار * پرستیده و آگه نبود او ز کار

[20] VI — ازان [21] I, VI — کام

بیامد دوان[1] پیش خسرو بگفت — همه رازها برگشاد از نهفت
چو بشنید خسرو که شاه جهان — همی‌کشتن او سگالد[2] نهان[3]
شب تیره از طیسفون درکشید — تو گفتی که گشت از جهان ناپدید
نداد آن شب پر بها[4] رایگان — همی‌تاخت تا آذرابادگان
چو آگاهی آمد بهر مهتری — که بد مرزبان و[5] سر[6] کشوری
که خسرو بیازرد از[7] شهریار — برفتست[8] با خوارمایه[9] سوار[10]
بپرسش گرفتند گردنکشان — بجایی که بود از گرامی نشان
چو بادان پیروز و چون شیر زیل[11] — که با داد بودند[12] و با زور پیل[13]
چو شیران و وستوی[14] یزدان پرست — ز عمان چو خنجست و[15] چون پیل مست[16]
ز کرمان چو بیورد گرد[17] و[18] سوار — ز شیراز چون سام[19] اسفندیار[20]
یکایک بخسرو نهادند روی — سپاه و[21] سپهبد همه شاهجوی[22]
همی‌گفت هر کس که ای پور شاه — ترا زیبد این[23] تاج و تخت و کلاه
از ایران و از[24] دشت نیزه‌وران — ز خنجرگزاران و جنگی سران[25]

[1] K, I, IV, VI—دمان [2] VI—همی خون او جوید اندر [3] VI—доб. заголовок: گفتار اندر گریختن خسرو پرویز از پدر [4] K—بی‌بها [5] K, I, VI—بر [6] IV—هر [7] VI—مرزبانی ز هر [8] K—بشهرست [9] VI—خارمایه [10] IV—گریزان شدست از بد روزگار [11] Л—چو دادار(!) پیروز و چون شیر بیل [12] VI—دل بود [13] K—
برفتند چون باد و چون آب تند * که با داد و دل بود و پا زورمند
I — б. оп.; IV — бб. 1741—1743 оп. [14] Л—استاد ز شیراز K—ز عمان چو پیروز [15] K—ز اهواز اسپان I—چو رغمان و خنجست [16] Л, K — б. помещен перед б. 1743; VI — б. оп. [17] Л—ز گرگان چو پیروز گرد K—چو لهراسب کند I—پیروز گرد [18] I—و оп. [19] Л—доб. و VI—شام و [20] K — обратный порядок мисра и доб.:
چو با داد کسری بد و زور پیل * که با داد دریا بد و رود نیل
ابا هر کسی لشکر و خواسته * بهر شهر و برزن برآراسته
Б — содержание бб. 1740—1742: فاجتمع عنده خلق کثیر منهم و فیهم باذان و فیروز و شیرزیل و بیورد صاحب کرمان و سام ابن اسفندیار صاحب شیراز و قالوا.. [21] K—سپاهی [22] VI—نامجوی [23] K—فروزنده [24] I—وز [25] IV—و نیزه‌وران (нет рифмы); K—доб.:
بپایند چندانک خواهی برت * ز فر تو نازد همه لشکرت

نگر تا ندارى هراس از گزند بزى[1] شاد و آرام و دل[2] ارجمند
زمانى بنخچير تازيم اسب زمانى نوان[3] پيش آذرگشسب
بپرسم نياكان[4] نيايش[5] كنيم روانرا بيزدان نمايش[6] كنيم
گر از شهر ايران چو سيصد هزار گزند[7] ترا برنشيند سوار
همه پيش تو تن بكشتن دهيم سپاسى بران[8] كشتگان برنهيم
بديشان[9] چنين گفت خسرو كه من پر از بيم از شاه وآن[10] انجمن
اگر[11] پيش آذرگشسب اين[12] سران بيايند و سوگندهاى گران
خورند و مرا يكسر ايمن كنند كه پيمان من زان[13] سپس[14] نشكنند
بباشم[15] بدين مرز با ايمنى نترسم ز پيكار[16] آهرمنى[17]
يلان چون شنيدند گفتار اوى همه سوى آذر نهادند روى
بخوردند سوگند زان[18] سان كه خواست[19] كه مهر تو با ديده داريم راست[20]
چو ايمن شد از نامداران نهان ز هر سو براگندند[21] كارآگهان
[بفرمان خسرو سواران دلير بدرگاه رفتند برسان شير][22]
كه تا از گريزش[23] چه گويد پدر مگر[24] چاره نو بسازد دگر[25]

IV— доб.:

چو بادان و پيروز و هم شيرزيل * كه با داد دريا بد و زور پيل
چو شيران و ويساى يزدانپرست * چو رعمان و خنجست چون پيل مست
ز كرمان چو بيرود گرد سوار * ز شيران چو سام و چو اسفنديار

[1] Л— بدى [2] K— خندان دل و— I, IV— بزى رام و شادان دل و— VI— آرام دل [3] K— توان [4] K— بكردار پاكان— I, IV— بكردار نيكان [5] VI— بكار نياگان ستايش [6] K— بدانش بيزدان ستايش— I, IV, VI— ز آتش بيزدان نمايش [VI— نيايش] [7] K— گزيده [8] I— بدان [9] K, VI— بايشان [10] Л, VI— و از [11] K— مگر [12] K— از— IV— آن [13] K— زين [14] VI— ز بس(!) [15] VI— نباشم [16] I, IV— تيمار [17] K— كردار اهريمنى [18] IV— ازان [19] K— چنان چون بود در خور مهتران [20] K— سوگندهايى كه خواست— VI— سوگندرا آن سران [21] K— فرستاد [22] K, I, IV, VI— б. оп. Б— وفرّق الجواسيس و اصحاب الأخبار فى جميع الأقطار ليعلموه بأحوال ملوك عامة و بأخبار أبيه و ما هو فيه خاصة [23] IV— گزندش [24] K— دگر [25] K— مگر

چو بشنید هرمز که خسرو برفت / هم اندر زمان کس فرستاد[1] تفت[2]
چو گستهم و بندوی‌را کرد[3] بند / بزندان فرستاد[4] ناسودمند
کجا[5] هر دو خالان خسرو بدند / بمردانگی در جهان نو[6] بدند[7]
جزین هرک[8] بودند خویشان اوی / بزندان کشیدند با[9] گفت‌وگوی
بآیین‌گشسپ آن زمان شاه گفت / که از رای دوریم و با باد[10] جفت
چو او[11] شد چه سازیم بهرام‌را / چنان بندهٔ خرد و بدکام‌را[12]
شد آیین‌گشسب اندران چاره‌جوی[13] / که آن کاررا[14] چون دهد رنگ و بوی
بدو گفت کای[15] شاه گردن‌فراز / سخنهای بهرام چون شد[16] دراز
همه[17] خون من جوید[18] اندر نهان[19] / نخستین ز من گشت[20] خسته روان[21]
مرا نزد او پای کرده ببند / فرستی مگر[22] باشدت سودمند
بدو گفت شاه این نه کار منست / که این رای[23] بدگوهر آهرمنست[24]
سپاهی فرستم تو سالار باش / برزم اندرون دست بردار باش
نخستین فرستیش یک[25] رهنمون / بدان تا چه بینی[26] بسرش[27] اندرون
اگر مهتری جوید و تاج و تخت / بپیچد بفرجام ازو روی بخت[28]
وگر همچنین نیز[29] کهتر بود / بفرجامش آرام بهتر[30] بود
ز گیتی یکی بهره اورا دهم[31] / کلاه یلانش بسر بر نهم[32]
مرا یکسر از کارش آگاه کن / درنگی مکن کار[33] کوتاه کن

---

[1] Л, VI — доб. و [2] Доб. заголовки: Л, VI — بند کردن هرمزد گستهم و بندوی‌را IV — فرستادن هرمزد آیین‌گشسب‌را بجنگ بهرام [3] I, IV, VI — کرده [4] K, I, IV, VI — برد مرد [5] K — آن که I, IV — این که [6] Л — تو(!) [7] VI — бб. 1762—1763 оп. [8] K, I, IV — هر که [9] IV — بی [10] K, I, VI — درد IV — رای [11] K, I — چنو [12] K — مرا بی‌خرد مرد خودکامرا I, IV — خرد خودکامرا VI — بیخرد مرد خودکامرا [13] K — راه‌جوی I, IV — رای‌جوی [14] K — راهرا I, IV — این رای را VI — رای را [15] I, IV — ای [16] K, VI — چونین ز من شد I — چوبین نباشد IV — چونین بما شد [17] K, I, IV, VI — همی [18] VI — چون بد [19] VI — جهان [20] K — کیست [21] K, I, IV — نهان [22] VI — وگر [23] I, IV, VI — راه [24] K — اهریمنست [25] K, I, IV, VI — فرستش یکی [26] I, IV — ببیند [27] K — ببیند سرش [28] K — نیکبخت [29] K, I, IV, VI — ویژه [30] I, IV — بفرجام کارش نکوتر VI — بفرجام کاریش بهتر [31] K, VI — دهیم [32] K, VI — برنهیم [33] K, I, IV, VI — مرو راه

همی ساخت آیین گشسب این سخن   که جا شاه فرزانه افگند[1] بن
یکی مرد بد بسته از شهر اوی   بزندان شاه اندرون چاره جوی[2]
چو بشنید کآیین گشسب سوار   همی رفت خواهد سوی کارزار
کسی را[3] ز زندان بنزدیک[4] اوی   فرستاد کای[5] مهتر نامجوی
ز شهرت یکی مرد[6] زندانیم   نگویم[7] همانا که خود دانیم
مرا گر بخواهی تو از شهریار   دوان با تو آیم برین[8] کارزار
بپیش تو جانرا[9] بکوشم بجنگ   چو یابم رهایی ز زندان تنگ[10]
فرستاد آیین گشسب آن زمان   کسی را بر شاه گیتی[11] دمان[12]
که همشهریٔ من ببند اندرست[13]   بزندان ببیم و گزند اندرست[14]
بمن بخشد اورا جهاندار شاه   بدان تا کنون با من آید[15] براه
بدو گفت شاه آن[16] بد نابکار   بپیش تو در[17] کی کند کارزار
یکی مرد خونریز[18] و[19] بیکار و[20] دزد   بخواهی[21] ز من چشم داری بمزد
ولیکن کنون[22] زین سخن چاره نیست   اگر زو بتر نیز پتیاره نیست
بدو داد مرد بدآمیزرا   چنان بد کنش دیو[23] خونریزرا
بیاورد آیین گشسب آن سپاه   همی راند چون باد لشکر براه
بدین گونه تا شهر[24] همدان رسید   بجایی که لشکر فرود آورید
بپرسید تا زان گرانمایه شهر   کسی دارد از اختر و[25] فال بهر[26]

[1] K—که افگند شاه سرافراز [2] I—это мисра, б. 1779 и первое мисра б. 1780 оп. [3] VI—یکی را [4] K—کسی را فرستاد نزدیک [5] K—بدو گفت گر(!) [6] K, I, IV, VI—بسته [7] K, I, IV, VI—بگوییم [8] K, I, IV, VI—بدین [9] K, I, IV, VI—با جان [10] K—доб.:
بنزد تو جانرا گروگان کنم * ز دیدار تو رامش جان کنم
[11] K—ایران [12] I, IV—دوان VI—بنزدیک شاه جهان [13] Л, K—بزندان درست [14] Л—ببند بدبی گناهان درست [15] K—بدین کار با من بیاید I, IV, VI—هم اکنون همی با من آید [16] Л—ای [17] Л—او [18] K, VI—خونی [19] I, IV, VI—و оп. [20] VI—و оп. [21] Л, K—دخواهی(!) [22] I, IV—چو خود [23] K, VI—مرد I, IV—دزد [24] K—برین گونه تا سوی I, IV—بدین گونه [25] Л, K—و оп.; I, IV—که دارد همی ز اختر و [26] VI—بر به
یکی پیر ازان شهر بد نامجوی * گرازان بیامد بنزدیک اوی

بدو گفت هر کس که[1] اختر شناس[2]   بنزد تو آید پذیرد[3] سپاس
یکی پیرزن مایه‌دار ایدرست   که گویی مگر دیدهٔ اخترست
سخن هرچ[4] گوید نیاید[5] جز آن   بگوید بتمّوز رنگ خزان[6]
چو بشنید گفتارش[7] آیین‌گشسب[8]   هم اندر زمان کس فرستاد و اسب
چو آمد بپرسیدش از کار شاه   وزان[9] کو بیاورد لشکر براه
بدو گفت ازین[10] پس تو[11] در گوش من   یکی لب بجنبان که تا هوش من
بدستر برآید ز تیره تنم   وگر خسته[12] از خنجر دشمنم[13]
همی گفت با پیرزن راز[14] خویش   نهان کرده از هر کس آواز[15] خویش
میان اندران مرد کورا ز[16] شاه   رهانید و[17] با او بیامد[18] براه
بپیش زن فالگو[19] برگذشت   بمهتر نگه[20] کرد و اندر گذشت
بدو[21] پیرزن گفت کین[22] مرد کیست   که از زخم او بر تو باید گریست
پسندیده هوش تو بر دست اوست   که مه مغز بادش بتن در[23] مه پوست[24]
چو بشنید آیین‌گشسب این[25] سخن   بیاد آمدش گفت و گوی[26] کهن
که از گفت اخترشناسان شنید   همی کرد بر خویشتن ناپدید[27]
که هوش تو بر دست همسایه‌ای   یکی دزد و بیکار[28] و بیمایه‌ای
برآیند بر راه دراز اندرون   تو زاری[29] کنی او بریزدت خون[30]
یکی نامه بنوشت نزدیک شاه   که اینرا کجا خواستستم براه[31]

---

[1] K, I, IV — بدو هر کسی گفت [2] K — کاخترشناس [3] VI — آرد پذیری [4] IV, VI — هرچه [5] K, I, IV, VI — نباشد [6] VI — همه بودنی بیگمان [7] Л — گفتار K — کردارش [8] Л — آذرگشسب [9] K — ازان I, IV — وزو VI — بزان [10] K, I, IV, VI — ازان [11] K, I, IV, VI — که [12] VI — کشته [13] VI — после этого б. помещен б. 1805. [14] Л — رای [15] Л — آوای [16] K — کاورد [17] K — و оп. [18] VI — با وی برانید [19] I, IV — فالزن [20] VI — گذر [21] Л — برو [22] I, IV — این [23] K, I, IV — بگیتی VI — باشدش بتن [24] VI — см. прим. к б. 1800. [25] K, I, IV, VI — آن [26] I, IV — گفتهای VI — روزگار [27] I, IV — б. оп. [28] I, VI — بی تیماری [29] I, IV — یاری [30] K — доб. б.:

ورا هندیه داد و گسی کرد زود * وز اندیشه‌ها خورد و خوابش نبود

[31] K — که من خواستم VI — که برکاشتم من ز راه I, IV — که اینرا که برداشتم من ز راه سر براه

نبایست کردن ز زندان رها … که این بدتر[1] از تخمهٔ[2] اژدها
همی گفت شاه این سخن با رهی[3] … رهی را نبد[4] فرّ شاهنشهی
چو آید بفرمای تا در زمان[5] … ببرّد بخنجر سرش بدگمان[6]
نبشت[7] و نهاد از برش[8] مهر خویش … چو شد خشک همسایه را خواند پیش
فراوانش بستود و بخشید چیز … بسی برمنش[9] آفرین کرد[10] نیز
بدو گفت کین نامه اندر نهان … ببر زود نزدیک شاه جهان
چو پاسخ کند زود نزد[11] من آر … نگر تا نباشی بر شهریار
ازو بستد آن نامه مرد جوان … ز رفتن پر اندیشه بودش روان
همی گفت زندان و بند گران … کشیدم بدم[12] ناچمان[13] و چران[14]
رهانید یزدان ازان[15] سختیم … ازان گرم و تیمار و بدبختیم[16]
کنون باز گردم سوی طیسفون … بجوش آمد[17] اندر تنم مغز و خون
زمانی همی بد بره بر[18] نژند[19] … پس از[20] نامهٔ شاه بگشاد بند
چو آن نامهٔ پهلوانرا[21] بخواند … ز کار جهان در شگفتی بماند
که این مرد همسایه جانم بخواست … همی گفت کین[22] مهتری را سزاست
بخونم کنون گر[23] شتاب آمدش … مگر یاد زین بد[24] بخواب آمدش
ببیند کنون رای[25] خون ریختن … بباساید[26] از رنج و آویختن
پر اندیشهٔ دل ز ره[27] بازگشت … چنان بد[28] که با باد انباز[29] گشت
چو نزدیک آن نامور شد ز راه … کسی را ندید اندران بارگاه
نشسته بخیمه در آیین گشسب … نه کهتر نه یاور[30] نه شمشیر و اسب
دلش پر ز اندیشهٔ شهریار … نگر[31] تا چه پیش آردش روزگار[32]

---

1 VI — هست 2 K, I, IV — بچّهٔ 3 VI — سخنها رهی 4 K — رهی بندهٔ 5 VI — نهان 6 VI — ناگهان 7 Л, IV, VI — نوشت 8 K — نهادش بر 9 K, I, IV — بی‌منش 10 K, I, IV, VI — خواند 11 I, IV — پیش 12 K — همی I, IV — بسی 13 VI — تا چمان 14 K — б. переставлен со след. б. 15 K — از بند و از 16 I, IV — б. оп. 17 VI — آرد 18 I, IV — همی بود بر ره 19 K — نوند 20 VI — آن 21 K — پهلوانی 22 K — این I, IV, VI — همی گفتم این 23 K, I, IV, VI — چون 24 Л — پس K — جان ز تن بد I, IV — ازین بد VI — این بد 25 Л — راه 26 VI — برآساید 27 VI — ز ده 28 K, I, IV, VI — شد 29 I — همباز 30 K — نه یار و I, IV, VI — بر او 31 K — بدان I, IV — یکی 32 VI — б. оп.

چو همسایه آمد بخیمه درون / بدانست کو دست یازد بخون
بشمشیر زد دست خونخوار[1] مرد / جهانجوی چندی برو[2] لابه کرد
بدو[3] گفت کای مرد[4] گمکرده راه / نه من خواستم رفته جانت ز شاه[5]
چنین داد پاسخ که گر[6] خواستی / چه کردم که بد کردن آراستی
بزد گردن مهتر نامدار[7] / سرآمد بدو بزم و هم کارزار[8]
ز خیمه بیاورد بیرون[9] سرش / که آگه نبد زان سخن لشکرش
مبادا که تنها بود نامجوی / بویژه که دارد سوی جنگ[10] روی
چو از خون آن کشته بدنام[11] شد[12] / همی تاخت تا پیش بهرام شد[12]
بدو گفت اینک[13] سر دشمنت / کجا[14] بد سگالیده بد بر تنت
که[15] با لشکر آمد[16] همی پیش تو / نبد آگه از رای[17] کم بیش تو
بپرسید بهرام کین مرد کیست / بدین[18] سر بگیتی که خواهد گریست
بدو گفت آیین‌گشسب سوار / که آمد بجنگ از در[19] شهریار
بدو گفت بهرام کین پارسا / بدان رفته بود[20] از در پادشا
که با شاه مارا دهد آشتی / بخواب اندرون سرش برداشتی
تو بادافره یابیّ اکنون ز من / که بر تو بگریند زار[21] انجمن
بفرمود داری زدن بر درش / نظاره بران[22] لشکر و کشورش[23]
نگون‌بخت را زنده بر دار کرد / دل مرد بدکار[24] بیدار کرد
سواران که آیین گشسب سوار / بیاورده بود[25] از در شهریار[26]
چو کار سپهبد بفرجام شد / ز لشکر[27] بسی پیش بهرام شد[28]

---

[1] K, I, IV, VI—خونریز [2] K, I, IV—بدو [3] K, I, IV, VI—همی [4] VI—оп. مرد (метр нарушен). [5] Доб. заголовки: Л—کشتن مرد خونی آیین‌گشسب‌را VI—کشته شدن آیین‌گشسب بر دست همسایه [6] I, IV—اگر [7] K—تاجدار [8] Л—بدو نیز هم روزگار VI—رزم و هم کارزار [9] K, I, IV, VI—پر خون [10] VI—رزم [11] VI—بدرام [12] K—رفت [13] VI—کاینک [14] K, I, IV, VI—که او [15] K, I, IV, VI—چو [16] Л—آید [17] VI—راز [18] K—برین VI—ازین [19] K—بر [20] K—بد [21] VI—بگرید بزار [22] K—برو [23] VI—برو شد همه لشکرش [24] K—بد رای [25] K—بد [26] K—б. переставлен со след. б. [27] K, VI—مردم [28] K—доб. б.:
تنی چند رفتند نزدیک شاه * گروهی بهر سوی بیراه و راه

بسی نیز نزدیک خسرو شدند بمردانگی در جهان نو شدند[1]
چنان شد[2] که از بی‌شبانی رمه پراگنده گردد بروز دمه
چو آگاهی آمد بر[3] شهریار ز آیین‌گشسپ آنک بد[4] نامدار
ز تنگی[5] در بار دادن ببست ندیدش[6] کسی نیز با می بدست
برآمد ز آرام وز[7] خورد و خواب همی‌بود با دیدگان[8] پر[9] آب[10]
بدر بر[11] سخن رفت چندی ز شاه که پرده فروهشت از[12] بارگاه
یکی گفت بهرام شد جنگجوی بتخت بزرگی نهادست روی
دگر[13] گفت خسرو ز[14] آزار شاه همی‌سوی ایران گذارد سپاه
بماندند زان[15] کار گردان شگفت همی‌هر کسی رای دیگر گرفت
چو در[16] طیسفون بر شد این[17] گفتگوی ازان پادشاهی بشد رنگ‌وبوی
سر بندگان پر شد از[18] درد و کین گزیدند نفرینش بر[19] آفرین
سپاه اندکی بد[20] بدرگاه بر جهان تنگ شد بر دل شاه بر[21]
ببندوی و[22] گستهم شد[23] آگهی که تیره شد آن فرّ شاهنشهی
همه بستگان بند برداشتند[24] یکی‌را بران کار بگماشتند
کزان[25] آگهی باز جوید[26] که چیست ز جنگ‌آوران بر در شاه کیست
ز کار زمانه چو آگه شدند ز فرمان بگشتند و بی‌ره شدند[27]

---

[1] K— پر از غم دل و دست بر سر شدند (нет рифмы); VI—
گروهی سوی خسرو آمد براه * تنی چند رفتند نزدیک شاه
[2] VI— بد [3] K, VI— سوی [4] K, VI— آن گو [5] VI— از اندازه [6] VI— ندیده [7] K, VI— از آرام و از [8] VI— دیدگانی [9] K— پر ز [10] K—доб.:
ز هر سو چو دشمن چو انبوه بود * ز پرویز و بهرام نستوه بود
[11] Л— بدین بر [12] K— ز پرده فرو هشتن [13] VI— یکی [14] K— از [15] K, VI— ازان [16] VI— از [17] K, VI— آن [18] K, VI— شد پر از [19] K— نفرین ابر VI— نفرین بس [20] VI— شد [21] K—доб.:
بسی نامور نزد بهرام شد * وزان کار بهرام بدنام شد
برآورد هر جای آواز تیز * که شاه جهانست خسرو بریز
[22] VI— و оп. [23] K, VI— رفت [24] Л— بستند بگذاشتند [25] VI— که آن [26] VI— داند
[27] VI— б. оп.

شکستند زندان و بر شد خروش — بزان سان که هامون برآید بجوش
بشهر اندرون هرکه بد لشکری — بماندند بیچاره زان داوری[1]
همی رفت گستهم و بندوی پیش — زره‌دار با لشکر و ساز خویش
یکایک ز دیده بشستند شرم — سواران بدرگاه رفتند گرم
ز بازار پیش سپاه آمدند — دلاور بدرگاه شاه آمدند
که گر گشت خواهید با ما یکی — مجویید آزرم شاه اندکی
که هرمز بگشتست از رای و راه — ازین پس مر اورا مخوانید شاه
بپادافره او بیازید دست — بر و بر کنید آب ایران کبست
شمارا بویم اندرین پیشرو — نشانیم بر گاه او شاه نو
وگر هیچ پستی کنید اندرین — شمارا سپاریم ایران زمین
یکی گوشه‌ای پس کنیم از جهان — بیک سو خرامیم با همرهان
بگفتار گستهم یکسر سپاه — گرفتند نفرین بر آرام شاه
که هرگز مبادا چنین تاجور — کجا دست یازد بخون پسر
بگفتار چون شوخ شد لشکرش — هم آنگه زدند آتش اندر درش
شدند اندر ایوان شاهنشهی — بنزدیک آن تخت با فرّهی
چو تاج از سر شاه برداشتند — ز تختش نگونسار برگاشتند
نهادند پس داغ بر چشم شاه — شد آنگاه آن شمع رخشان سیاه
ورا همچنان زنده بگذاشتند — ز گنج آنچ بد پاک برداشتند
چنینست کردار چرخ بلند — دل اندر سرای سپنجی مبند
گهی گنج بینیم ازو گاه رنج — برآید بما بر سرای سپنج
اگر صد بود سال اگر صد هزار — گذشت آن سخن کآید اندر شمار
کسی کو خریدار نیکو شود — نگوید سخن تا بدی نشنود

1 VI — از هر دری

ملحقات

I

(پادشاهی کسری نوشین روان, К после б. 945)

ز دانش چو جان ترا مایه نیست — به از خامشی هیچ پیرایه نیست
چو بر دانش خویش مهر آوری — خرد را ز تو بگسلد داوری
توانگر بود هر کرا آز نیست — خنک بنده‌ای کآزش انباز نیست
مدارا خرد را برادر بود — خرد بر سر جان چو افسر بود
چو دانا ترا دشمن جان بود — به از دوست مردی که نادان بود
توانگر شد آن کس که خرسند گشت — بد آز و تیمار ازو برگذشت
بگفتار اگر خیره شد رای مرد — نگردد کسی خیره در کار کرد
هران کس که دانش فرامش کند — زبان را ز گفتار خامش کند
خرد چون گسست از دل مرد و راس(!) — فرامشگر گردد و ناسپاس
هزینه چنان کن که بایدت کرد — ستاند کساد و نماند سپرد(؟!)
خردمند کز دشمنان دور گشت — تن دشمن اورا چو مزدور گشت
چو داد از تن خویشتن داد مرد — چنان دان که پیروز شد در نبرد
مگوی آن سخن کاندران سود نیست — وزان آتشت بهره جز دود نیست
میندیش ازان کان نشاید بدن — نداند کس آهن بزر آزدن
فروتن بود شاه دانا بود — بدانش بزرگ و توانا بود
هران کس که او کردهٔ کردگار — بداند گذشت از بند روزگار
پرستیدن اورا بیافزون کنید — ز دل دانش دیو بیرون کنید
چو این گفته بشنید پاسخ بداد — ز اندرز فرزند شهٔ کرد یاد

II

(پادشاهی کسری نوشین‌روان, VI перед б. 950)

چنین گفت با من که ای پیر سر
نگه کن بدین گفت من سربسر

که از رفتنم دل پر از دود نیست
مرا شاه بتّر که خشنود نیست

ز کم دانشی چشم آزار او
چو دیوان شدم تیز در کار او

کنون بودنی بود و روزم گذشت
همان بودن و رفتنم باد گشت

شما شاد باشید چون بگذرم
نباید که پیچد دل مادرم

بگوییدش از من که پدرود باش
شه آزار دارد تو خشنود باش

چو جان رفته باشد ازین تیره تن
برسم مسیحا کنیدم کفن

باسقف چنین گفت پس پهلوان
برافگن نوندی هم اندر زمان

بنزدیکی مهربان مادرش
ز پور نوآیین و لشکرش

فرستاد اسقف یکی تیزهوش
سوی مادرش با فغان و خروش

چنین گفت پس پهلوان با سپاه
که بر خیره شد شاهزاده تباه

III

(پادشاهی کسری نوشین‌روان, K после б. 3813, VI после б. 3814)

دگر گفت کای شاه گردن فراز
ترا پادشاهی و عمر دراز

یکی مرد بینیم جوینده‌داد
که آید بدرگاه هر بامداد

بود روز چندان چراغ ردان
که آمد بر موبد موبدان

بگفتا بدین نیست آزار من
که او هست مشغول در کار من

یکی گفت با شاه خورشید فر
که چون تو جهان شاه نارد دگر

جهاندار چون تو ندارد سپهر
همیشه بماناد با تو بمهر

بیک مه نگردد زو داد او
ندانیم کز چیست آزاد او

چنین داد پاسخ که اندر حجیز
ورا دزد بر دست بی‌مر جهیز

بدو داده‌ام همچنان من ز گنج
بدان تا روانش نباشد برنج

من از بهر آن دارم اورا قدر
که دزدان بیارد شناسد مگر

دگر گفت کای شاه فرخ‌نژاد   خداوند بخش و خداوند داد
ز کار کیومرث تا این زمان   چنو شاه نسپرد گاه کیان
بگفتا شناسم بدین از خدای   که اویست بر نیک و بد رهنمای

IV

(پادشاهی کسری نوشین‌روان, VI после б. 4075)

جهان تا تواند ببد نسپرد   چو داند که آخر ورا بگذرد
نکو گوی باشد نکو جوی نیز   ندارد همی مر بدی‌را بچیز
سرانجام از کارها بنگرد   براندازهٔ دسترس او خورد
بکوشد بآزرم خورد و بزرگ   نه چون میش باشد بکار و نه گرگ
بنیکی گراید دلش تا توان   ز بد شسته دارد همیشه روان

V

(پادشاهی کسری نوشین‌روان, K, VI после б. 4081)

شد اندر جهان کار او آشکار   ازان ماند گفتار او یادگار
ز کردار نیکو بود بیگمان   چنین نام آرنده جاودان
همی تا بجایست چرخ و زمین   ز هرکس بجانش بود آفرین
همین باد آیین و کردار شاه   روانش بنیکی نماینده راه
بدان تا چو نوشین‌روان قباد   کند هر کس از داد محمود یاد

VI

(پادشاهی کسری نوشین‌روان, K после б. 4254)

بیامد بر شاه نوشین‌روان   که قیصر دژم گشت شاه جوان
بگوید که بر خسرو دادگر   که هر سال چندین فرستیم زر
ببندد بدین عهد و پیمان کند   وز اندیشهٔ ما دل آسان کند

که خسرو نگردد ازین مرز و بوم — مگر پیشش آید همی شاه روم
برفت آن زمان فیلسوف کهن — بقیصر رساند یکسر سخن
چو قیصر ازان سان سخنها شنید — سوی شاه رفتن همان روی دید
بگفتار برین کار فرمان برم — ز کسری همی برفرازد سرم
کرا پشت یاری بود دادگر — زمانه ببندد بپیشش کمر
بفرمان او تابد از چرخ ماه — همی نازد از فرّ او تاج و گاه
وگر خاک چون مشک سارا بود — سر دشمنش سنگ خارا بود
فلک پیش او سر بپستی نهد — ورا بخت فرخنده پاسخ دهد
بدیدارش آید جهاندرا نیاز — ستاره ز گردون پذیرد نماز
ز کردار فرخنده نوشین‌روان — بنازد همیشه سپهر روان
که چون او دگر شاه گیتی ندید — نه نیز از بزرگان دانا شنید
وزان جایگه باز رفتن گرفت — زمانه بدو مانده اندر شگفت
چو قیصر بیامد بر شهریار — ورا داد هم در زمان شاه بار
بدید آن سر و تاج کسری بناز — دو تا شد بر او و بردش نماز
همی آفرین خواند بر فرّ شاه — نشاندش جهاندار در پیشگاه
چو نزدیک شد شاه بنواختش — فزونتر ز اندازه بنشاختش
بکسری چنین گفت قیصر که شاه — نباید که بیند ز بنده گناه
بدین آمدن شاهرا سوی روم — نگه کردن شهر ایران و بوم
که از فرّ او مرزها شاد گشت — گیا بر چمن سرو آزاد گشت
بدو گفت کسری باندیش ازین — کزین رنج مارا بدل نیست کین[1]
چه باید ز دادستن(!) آن گناه — ز رنج و ز گنج و ز بهر کلاه
چو قیصر شنید این زمین بوسه‌داد — ز کسری رخش گشت خندان و شاد
چو بایست گفته همه گفته شد — زمان از کجا پیش او رفته شد
چو کرد آن زمان قیصر روم رای — که زان جایگه باز گردد بجای
بدان فیلسوفان سخن گفت ازین — که دستوری از شاه ایران زمین

[1] K— که این رنج مارا بدین نیست کین (в тексте конъектура).

چو یابم ازین سر بباید شدن — ازین بیش ایدر نشاید بدن
چو گردون بپوشید گلگونه[1] روی — بکافور شبرا بپوشید موی
بر شاه شد قیصر از بامداد — ورا خسرو نامور بار داد
چو خسرو ورا تنگدل دید گفت — که با خرمی باد جان تو جفت
اگر رفت خواهی بکام تو باد — بنیکی برو شاد از بامداد
برین برنهادند و گشتند باز — همه پاک بردند پیشش نماز

[1] K— گلغونه (в тексте конъектура).

ТЕКСТ

ن

نرسی (Нарсӣ)
Йаздгирд 162; Анӯшӣрва̄н 2279, 2280.

نسا (Ниса̄)
Анӯшӣрва̄н 3746.

نستوه (Настӯх)
Хурмуз 337.

نصر (Наср)
Анӯшӣрва̄н 3456.

نوش زاد (Нӯшза̄д)
Анӯшӣрва̄н 737, 749, 752, 759, 768, 783, 794, 796, 802, 805, 846, 853, 864, 868, 875, 880, 883, 888, 892, 913, 926, 932, 939, 945, 958.

نیل (Нӣл)
Анӯшӣрва̄н 790, 1953, 3210; Хурмуз 872.

نیمروز (Нӣмрӯз)
Анӯшӣрва̄н 1721.

و

وستوی (Вастӯй)
Хурмуз 1741.

ویسه گرد (Вӣсагирд)
Йаздгирд 36; Анӯшӣрва̄н 1776.

ه

هاماوران (Ха̄ма̄вара̄н)
Хурмуз 482, 1619.

هرمز (Хурмуз)
Йаздгирд 20, 22, 23, 27, 40, 41, 86; Кубāд 302; Анӯшӣрва̄н 2280.

هرمزد (Хурмузд) — Ахурамазда
Хурмуз 1171.

هرمزد (Хурмузд) — сын Анӯшӣрва̄на
Анӯшӣрва̄н 3827, 4293, 4304, 4309, 4346, 4394, 4405, 4407; Хурмузд 14, 17, 70, 96, 102, 114, 121, 127, 131, 181, 183, 194, 203, 210, 215, 220, 244, 278, 291, 293, 349, 419, 524, 528, 580, 1382, 1490, 1648, 1661, 1662, 1664, 1715, 1720, 1726, 1728, 1760, 1872.

هرمزد خرّاد (Хурмузд-и Харрāд)
Анӯшӣрва̄н 537.

هری، هرات (Харӣ, Харāт)
Хурмуз 15, 273, 276, 588, 598, 599, 602, 607, 658, 686, 690, 701, 961.

همدان گشسب (Хамада̄н-гушасб)
Хурмуз 460, 803, 1527, 1588, 1591.

هند، هندوستان (Хинд и Хиндуста̄н)
Анӯшӣрва̄н 274, 322, 363, 365, 373, 1720, 1915, 1955, 2632, 2641, 2645, 2705, 2737, 2789, 2813, 2815, 3017, 3213, 3253, 3270, 3347, 3354, 3368, 3426, 3821, 4230.

هوشنگ (Хӯшанг)
Анӯшӣрва̄н 893.

هیتالیان (Хӣта̄лӣйа̄н)
Йаздгирд 38, 99, 102, 238, 358; Кубāд 145, 168, 174, 1735, 1736, 1755, 1756, 1774, 1781, 1794, 1807, 1816, 1817, 1826, 1828, 1829, 1833, 1844, 1853, 1938, 1989, 2290, 2731, 4117; Хурмуз 1011.

ی

یزد گرد (Йаздгирд)
Йаздгирд 1, 36; Анӯшӣрва̄н 2282, 4284.

یزد گرد (Йаздгирд) — писец
Анӯшӣрва̄н 1367, 1386, 1416, 1425, 1495, 1822, 2079, 2803.

یلان سینه (Йала̄н-сӣна)
Хурмуз 445, 802, 1054, 1105, 1422, 1425, 1432, 1466, 1527, 1566, 1567, 1646, 1660.

یمن (Йаман)
Анӯшӣрва̄н 3687; Хурмуз 375.

2966, 2969, 2990, 2998, 3012, 3015, 3037, 3040, 3043, 3061, 3071, 3082, 3102, 3118, 3125, 3132, 3136, 3146, 3148а, 3148б, 3175, 3176, 3178, 3179, 3193, 3213, 3217, 3232, 3234, 3235, 3260, 3262, 3265, 3271, 3289, 3292, 3294, 3299, 3330.

گودرز (Гӯдарз)
Хурмуз 48, 1518, 1626.

گیلان ،گیل (Гӣл) и (Гӣлāн)
Анӯшӣрвāн 61, 371, 394, 396, 401, 406, 410, 412, 1949, 2324.

گیو (Гӣв)
Хурмуз 1626.

ل

لهراسب (Лухрāсб)
Хурмуз 319, 1271,

م

ماچین (Мāчӣн)
Анӯшӣрвāн 1941.

ماخ (Мāх̣)
Хурмуз 16.

مازندران (Мāзандарāн)
Анӯшӣрвāн 4163.

مامون (Мāмӯн)
Анӯшӣрвāн 3453.

ماآذر (Мāхāзар)
Хурмуз 68.

مای (Мāй)
Анӯшӣрвāн 1779.

مای (Мāй) — царь
Анӯшӣрвāн 2833, 2836, 2839, 2842, 2844, 2900, 2927, 2980, 2987, 3297.

محمد (Мух̣аммад)
Анӯшӣрвāн 3817.

محمود (Мух̣мӯд)
Анӯшӣрвāн 3817, 3819, 3882.

مداین (Мадāйн)
Ḳубāд 206; Анӯшӣрвāн 412, 658, 781, 870, 879, 1889, 2355, 3471, 4139; Хурмуз 269.

مرغ (Муруг̣)
Анӯшӣрвāн 1789, 3142, 3297.

مرو (Марв)
Йаздгирд 228, 238, 240; Анӯшӣрвāн 990, 991, 1004, 1019, 2239, 3758, 3762; Хурмуз 277.

مرورود (Марврӯд)
Хурмуз 276.

مزدک (Маздак)
Ḳубāд 210, 216, 229, 239, 245, 258, 276, 277, 280, 281, 292, 293, 294, 298, 306, 311, 319, 320, 332, 338, 342, 344, 348, 350.

مسیح (Масӣх̣)
Ḳубāд 310; Анӯшӣрвāн 493, 736, 740, 741, 849, 850, 894, 916, 917, 937, 949, 950, 951, 4094.

مکران (Мукрāн)
Анӯшӣрвāн 2731.

منذر (Мунз̣ир)
Анӯшӣрвāн 415, 419, 427, 433, 428, 443 444, 455, 468.

مندیا (Мандӣā)
Ḳубāд 204.

مهبود (Махбӯд)
Анӯшӣрвāн 1555, 1570, 1573, 1576, 1579, 1583, 1594, 1599, 1604, 1630, 1631, 1632, 1639, 1640, 1641, 1656, 1658, 1660, 1667, 1689.

مهراس (Михрāс)
Анӯшӣрвāн 697, 701, 703.

مهران دبیر (Михрāн-дабӣр)
Хурмуз 524.

مهران ستاد (Михрāн Ситāд)
Анӯшӣрвāн 2126, 2128, 2137, 2139, 2152, 2165, 2175, 2194, 2228, 2235, 2321, 2356; Хурмуз 339, 344, 394, 405, 410.

مهرک (Михрак)
Ḳубāд 57; Анӯшӣрвāн 3734.

مهرنوش (Михрнӯш)
Анӯшӣрвāн 839.

176, 179, 182, 191, 208, 211, 215, 218, 239, 243, 246, 255, 268, 273, 276, 293, 306, 319, 330, 350, 359, 374; Анӯшӣрвāн 68, 98, 461, 3825, 3831, 4408, 4416, 4465, 4468; Хурмуз 1633, 1635, 1637.

قجغارباشی (Қаджғāрбāшӣ)
Анӯшӣрвāн 1768, 2256.

قنّوج (Қаннӯдж)
Анӯшӣрвāн 2642, 2674, 2737, 2742, 2748, 2781, 2787, 3371, 3427.

ک

کابلستان (Кāбулистāн)
Йаздгирд 210.

کاوس (Кāвус)
Анӯшӣрвāн 3796; Хурмуз 482, 484, 1615, 1626.

کرزبان (Карзбāн)
Анӯшӣрвāн 2630.

کرمان (Кирмāн)
Хурмуз 1742.

کسری (Кисрā)
Қубāд 178, 198, 282, 291, 293, 295, 296, 299, 301, 305, 306, 320, 331, 335, 339, 342, 346, 352, 359, 360, 364, 371, 374; Анӯшӣрвāн 1, 71, 176, 189, 190, 202, 281, 338, 367, 476, 478, 492, 550, 591, 639, 686, 690, 695, 703, 705, 726, 751, 760, 769, 802, 874, 906, 915, 990, 1017, 1022, 1032, 1056, 1078, 1113, 1137, 1225, 1489, 1549, 1560, 1639, 1669, 1715, 1731, 1739, 1742, 1806, 1824, 1878, 1905, 2069, 2125, 2128, 2223, 2247, 2261, 2287, 2328, 2334, 2357, 2437, 2442, 2447, 2503, 2529, 2531, 2534, 2581, 2591, 2619, 2644, 2657, 2671, 2709, 2770, 2806, 3363, 3434, 3471, 3487, 3497, 3607, 3645, 4083, 4085, 4097, 4099, 4105, 4126, 4219, 4263, 4295, 4392; Хурмуз 174, 219, 937.

کشان (Кушāн)
Анӯшӣрвāн 1787.

کشمیر (Кашмӣр)
Анӯшӣрвāн 2816, 2835, 3069, 3188, 3297.

کشواد (Кишвāд)
Хурмуз 485.

کلیله (Калӣла)
Анӯшӣрвāн 3401, 3406, 3416, 3420, 3430, 3455.

کوچ (Кӯч)
Анӯшӣрвāн 2325.

کیخسرو (Кай-Ҳусрау)
Йаздгирд 221; Анӯшӣрвāн 2275; Хурмуз 1271.

کی شاه (Кай-шāх)
Анӯшӣрвāн 4284; Хурмуз 482, 484.

کی قباد (Кай-Қубāд)
Йаздгирд 168, 221; Хурмуз 219, 1665.

کیومرث (Кайӯмарс̱)
Анӯшӣрвāн 893.

گ

گردیه (Гардӣа)
Хурмуз 1349, 1554, 1598, 1670.

گرزاسب (Гурзасб)
Анӯшӣрвāн 3729.

گرگان (Гургāн)
Анӯшӣрвāн 291, 293, 1891, 1893, 1905, 2240, 2263, 2313, 3667.

گستهم (Густахм) — дядя Парвӣза
Хурмуз 1761, 1862, 1868, 1877.

گشتاسب (Гаштāсб)
Анӯшӣрвāн 2277; Хурмуз 319, 1271.

گشسب (Гушасб)
Анӯшӣрвāн 535; Хурмуз 402, 1514, 1646.

گشسب (Гушасб)
Анӯшӣрвāн 3715.

گل زرّیون (Гул-Заррӣӯн)
Анӯшӣрвāн 1741, 1770, 1772, 1940, 2290.

گو (Гув)
Анӯшӣрвāн 2823, 2825, 2826, 2838, 2840, 2883, 2909, 2914, 2926, 2939, 2962, 2965,

Хурмуз 1740.
شيروى بهرام (Ширӯ-и Бахрāм)
Анӯширвāн 533, 721, 723.

ص

صدرى (Садрā)
Анӯширвāн 760.

ض

ضحاک (З̣аx̱x̱āк)
Қубāд 180.

ط

طلخند (Т̣алx̱анд)
Анӯширвāн 2810, 2811, 2840, 2885, 2908, 2926, 2940, 2962, 2965, 2969, 2974, 2984, 2990, 2992, 2997, 3011, 3013, 3026, 3043, 3061, 3071, 3078, 3080, 3106, 3112, 3115, 3125, 3136, 3141, 3176, 3192, 3210, 3211, 3225, 3232, 3237, 3240, 3251, 3259, 3265, 3290, 3330, 3331, 3333.
طوس (Т̣ӯс)
Хурмуз 1626.
طهمورث (Т̣ахмӯрас̱)
Анӯширвāн 893.
طيسفون (Т̣ӣсфӯн)
Қубāд 2, 59, 103, 105, 184; Анӯширвāн 2319, 2322, 2353, 4258; Хурмуз 526, 544, 719, 1703, 1714, 1735, 1821, 1859.

ع

عباس (‘Аббāс) — полководец хазарцев
Хурмуз 290.
عراق (Ирāқ)
Анӯширвāн 63.
عزير (‘Узайр)
Қубāд 310; Анӯширвāн 740.
عمان (‘Аммāн)
Хурмуз 1741.
عموريه (‘Аммӯрийа)
Анӯширвāн 4143.

غ

غاتفر (Ғāтфар)
Анӯширвāн 1757, 1760, 1773, 1782, 1793, 1806, 1832, 1837, 1853, 1939.

ف

فارقين (Фāрқӣн)
Қубāд 204.
فرات (Фурāт)
Хурмуз 292.
فراخان (Фарāx̱āн)
Анӯширвāн 3787.
فرايين (Фарāӣн)
Қубāд 314.
فرفوريوس (Фурфӯрӣӯс)
Анӯширвāн 606, 617, 685.
فرهاد (Фархāд)
Анӯширвāн 534.
فريدون (Фарӣдӯн)
Қубāд 180, 181, 310; Анӯширвāн 301, 311; Хурмуз 937.
فغانيش (Фағāнӣш) I
Йаздгирд 30, 31 (Фағāнӣ), 34.
فغانيش (Фағāнӣш) II
Анӯширвāн 1815, 1888, 2285, 2300.
فغفور (Фағфӯр)
Анӯширвāн 1936, 1993, 2135, 3069; Хурмуз 361, 615, 622, 625, 632, 769, 991.

ق

قارن (Қāрин)
Хурмуз 1629.
قالينيوس (Қāлӣнӣӯс)
Анӯширвāн 622, 627, 644, 677, 685.
قباد (Қубāд)
Йаздгирд 87, 162, 177, 318 (Қай-Қубāд), 321, 322, 326, 330, 338, 342, 346, 350, 354, 358, 371; Қубāд 1, 24, 35, 38, 42, 51, 57, 100, 115, 116, 120, 129, 138, 157, 159, 163, 169,

Ḳубāд 125, 128, 134, 142, 151, 155; Хурмуз 1638, 1640.
زروان (Зирвāн)
Анӯшӣрвāн 1577, 1584, 1589, 1591, 1596, 1601, 1612, 1616, 1620, 1634, 1648, 1652, 1657, 1658, 1665, 1668, 1671, 1678, 1683, 1699.
زم (Зам)
Анӯшӣрвāн 1775, 2273.
زندواست (Занд[ва]вест)
Ḳубāд 310, 513; Анӯшӣрвāн 74, 990, 991, 993, 996, 999, 1338; Хурмуз 340.
زیب‌خسرو (Зӣб-и Х̱усрау)
Анӯшӣрвāн 668, 678, 681.

س

ساری (Сāрӣ)
Анӯшӣрвāн 293.
ساسان (Сāсāн)
Анӯшӣрвāн 286; Хурмуз 1717.
سام اسفندیار (Сāм-и Исфандиāр)
Хурмуз 1742.
ساوه شاه (Сāва-шāх)
Анӯшӣрвāн 1495; Хурмуз 273, 274, 307, 310, 315, 336, 342, 415, 416, 437, 473, 536, 549, 580, 596, 601, 603, 613, 622, 630, 635, 646, 662, 675, 680, 689, 768, 785, 787, 794, 827, 830, 838, 856, 874, 877, 879, 883, 890, 930, 958, 987, 991, 1006, 1013, 1018, 1041, 1081, 1112, 1539, 1643, 1708.
سغد (Сугд)
Анӯшӣрвāн 1736, 1787, 1893, 1894, 2256, 2271.
سقلاب (Саḳлāб)
Анӯшӣрвāн 2366, 2375.
سقیلان (Саḳӣлāн)
Анӯшӣрвāн 4147.
سمرقند (Самарḳанд)
Йаздгирд 151; Анӯшӣрвāн 2256, 2271.
سنجه (Санджа)
Анӯшӣрвāн 1771.
سند (Синд)
Анӯшӣрвāн 2632, 2737.
سندلی (Сандалӣ)
Анӯшӣрвāн 2818, 2834, 2844, 2901, 2939, 2961, 2967.
سوفزای (Сӯфазāй)
Йаздгирд 90, 208, 211, 245, 247, 250, 268, 270, 279, 281, 284, 290, 297, 311, 316, 341, 355, 362, 366; Ḳубāд 24, 26, 28, 37, 49, 58, 63, 65, 78, 81, 104, 115, 124, 127; Хурмуз 1629, 1635.
سوبان (Сӯмāн)
Анӯшӣрвāн 1776, 2272.
سیاوش (Сийāвӯш)
Хурмуз 486, 912, 1269, 1323, 1528.
سیمای برزین (Сӣмā-и Бурзӣн)
Хурмуз 148, 153, 159, 161, 166, 169, 185.

ش

شاپور (Шāпӯр) — писец
Анӯшӣрвāн 1367, 1822.
شاپور رازی (Шāпӯр-и Рāзӣ)
Ḳубāд 49, 52, 56, 57, 66, 73, 75, 81, 84, 99.
شاپور هرمزد (Шāпӯр-и Хурмузд)
Анӯшӣрвāн 2280.
شادان برزین (Шāдāн-и Бурзӣн)
Анӯшӣрвāн 3337.
شاهک (Шāхак)
Хурмуз 1325, 1326.
شاهوی (Шāхӯй)
Анӯшӣрвāн 2811, 2812.
شگنان (Шугнāн)
Анӯшӣрвāн 1775.
شمّاس (Шаммāс)
Анӯшӣрвāн 882.
شوراب (Шӯрāб)
Анӯшӣрвāн 576.
شیراز (Шӣрāз)
Йаздгирд 209; Ḳубāд 24, 35, 77, 102; Хурмуз 1742.
شیران (Шӣрāн)
Хурмуз 1741.
شیرزیل (Шӣрзӣл)

2117, 2135, 2139, 2140, 2147, 2153, 2155, 2166, 2175, 2179, 2185, 2189, 2191, 2195, 2205, 2254, 2263, 2282, 2283, 2321, 4093, 4230; Хурмуз 180, 219, 351, 353, 355, 383, 1103, 1150, 1153, 1158.

ختلان (Х̱утлāн)
Анӯшӣрвāн 2272.

ختن (Х̱утан)
Анӯшӣрвāн 1768, 1827, 2269, 2290.

خرّاد (Х̱аррāд) — полководец Хурмуза
Хурмуз 332, 335, 583, 594, 603, 614, 785, 817, 1205, 1243, 1258, 1449, 1362, 1363, 1472, 1479, 1488, 1489, 1518.

خراسان (Х̱урāсāн)
Анӯшӣрвāн 58, 1859, 1872, 3728; Хурмуз 18, 308, 1698.

خرداد (Х̱урдāд)
Ķубāд 314.

خرّه اردشیر (Х̱урра-и Ардашӣр)
Ķубāд 302.

خزر (Х̱азар)
Анӯшӣрвāн 62; Хурмуз 286, 303, 331, 338.

خنجست (Х̱анджаст)
Хурмуз 1741.

خوارزم (Хāразм)
Анӯшӣрвāн 307, 2273.

خوزیان (Хӯзиāн)
Хурмуз 567.

خوشنواز (Х̱ушнавāз)
Йаздгирд 93, 102, 105, 112, 120, 138, 141, 144, 153, 156, 158, 169, 171, 231, 243, 246, 268, 280, 282, 287, 298, 313, 320, 337, 348, 364; Ķубāд 96, 165; Анӯшӣрвāн 1808, 2285; Хурмуз 1623.

د

دنبر (Данбар)
Анӯшӣрвāн 2832, 2833, 2834, 2836, 2900, 3297.

دیلم (Дайлам)
Анӯшӣрвāн 394, 410, 2324.

ر

راد فرّخ (Рāд-Фарру х̱)
Хурмуз 400.

رامبرزین (Рāмбурзӣн)
Ķубāд 363, 874, 879, 885, 924, 944.

رای (Рāй)
Анӯшӣрвāн 2645, 2647, 2674, 2685, 2686, 2687, 2688, 2703, 2734, 2739, 2742, 2746, 2747, 2748, 2751, 2756, 2767, 2776, 2778, 2784, 2800, 2802, 3354, 3357, 3361, 3362, 3369, 3405, 3423, 3424, 3429.

رای (Рāй) — город
Анӯшӣрвāн 2642.

رستم (Рустам)
Хурмуз 483, 509, 512, 514, 974, 1618, 1621.

رشنواد (Рашнавāд)
Анӯшӣрвāн 550.

رودکی (Рӯдакӣ)
Анӯшӣрвāн 3461.

روم (Рӯм)
Ķубāд 187, 201; Анӯшӣрвāн 63, 322, 427, 430, 439, 456, 459, 462, 466, 487, 526, 591, 599, 602, 655, 665, 694, 706, 707, 710, 715, 716, 747, 880, 889, 897, 928, 1713, 1715, 1720, 1723, 1860, 1915, 1955, 2338, 2375, 2731, 3581, 3610, 3678, 3738, 4083, 4109, 4133, 4146, 4228, 4233, 4251, 4257; Хурмуз 282, 326, 329, 727, 1428, 1704.

ری (Рай)
Йаздгирд 81; Ķубāд 53, 54; Хурмуз 1399, 1673, 1686, 1699.

ز

زابلستان (Зāбулистāн)
Йаздгирд 210, 228; Ķубāд 88.

زردشت (Зардушт)
Ķубāд 308.

زرد هشت (Зардхушт) — прозвище главного жреца и везира Кисры
Хурмуз 74, 105.

زرمهر (Зармихр)

1733, 1738, 1743, 1751, 1758, 1760, 1762, 1850, 1854, 1857.

پیروزکام (Пӣрӯзкāм) — название города
Йаздгирд 80.

پیکند (Пайканд)
Йаздгирд 269.

پیلمست (Пӣлмаст)
Хурмуз 1741.

ت

ترک (Турк — в смысле Тӯрāн)
Йаздгирд 310; Анӯшӣрвāн 1826, 1827, 1828, 1841, 2200, 2366, 2375; Хурмуз 309, 1043.

ترمذ (Тирмиз̣)
Йаздгирд 36; Анӯшӣрвāн 1776.

توران (Тӯрāн)
Йаздгирд 240; Қубāд 200; Анӯшӣрвāн 1826; Хурмуз 814, 820, 959, 966.

تهمتن (Тахамтан) — см. رستم (Рустам)
Хурмуз 516.

ج

جاماسب (Джāмāсб)
Қубāд 119, 189, 196, 197; Хурмуз 1678.

جمشید (Джамшӣд)
Йаздгирд 53, 221; Анӯшӣрвāн 3796.

جمهور (Джамхӯр)
Анӯшӣрвāн 2814, 2819, 2827, 2837, 2848, 2886, 2898, 2927, 2976, 2987.

جند شاپور (Джунд-и Шāпӯр)
Анӯшӣрвāн 745, 777, 959.

جیحون (Джайх̣ун)
Йаздгирд 103, 116, 129, 335, 346, 351; Анӯшӣрвāн 1740, 1756, 1907, 1940, 2231, 2234; Хурмуз 309, 387, 388, 980, 1024, 1712.

چ

چاچ (Чāч)
Йаздгирд 140; Анӯшӣрвāн 1039, 1741, 1772, 1827, 1835, 1939, 1995, 2086, 2256, 2269, 2271.

چغانی (Чаг̣āнӣ) — богатырь
Анӯшӣрвāн 1814, 1819, 2272.

چغانی (Чаг̣āнӣ)
Йаздгирд 34; Қубāд 167, 170.

چین (Чӣн)
Йаздгирд 310, 358; Қубāд 187; Анӯшӣрвāн 274, 905, 1735, 1736, 1739, 1740, 1747, 1749, 1754, 1766, 1767, 1768, 1805, 1816, 1826, 1827, 1828, 1888, 1897, 1907, 1910, 1911, 1917, 1931, 1936, 1941, 1988, 1998, 2011, 2018, 2033, 2039, 2065, 2073, 2081, 2091, 2097, 2101, 2103, 2106, 2117, 2135, 2136, 2139, 2140, 2153, 2156, 2170, 2190, 2201, 2204, 2207, 2227, 2236, 2242, 2254, 2264, 2356, 2366, 2375, 2731, 2816, 2835, 3020, 3069, 3188, 4117, 4230; Хурмуз 319, 351, 355, 361, 959, 966, 1111, 1151, 1158, 1161, 1328, 1333, 1351, 1359, 1373, 1453, 1695.

ح

حلب (Х̣алаб)
Анӯшӣрвāн 4143, 4144, 4148.

حلوان (Хулвāн)
Қубāд 208.

حمزه (Х̣амза) — полководец хазарцев.
Хурмуз 290.

خ

خاقان (Х̱āқāн) см. также ساوهشاه (Сāва-шāх)
Хурмуз 1200, 1230, 1236, 1239, 1246, 1249, 1284, 1285, 1286, 1288, 1291, 1293, 1295, 1306, 1328, 1333, 1334, 1337, 1344, 1347, 1351, 1355, 1359, 1373, 1691.

خاقان چین (Х̱āқāн-и Чӣн)
Анӯшӣрвāн 1736, 1739, 1744, 1753, 1758, 1761, 1767, 1771, 1773, 1778, 1805, 1810, 1816, 1817, 1818, 1826, 1835, 1838, 1841, 1850, 1888, 1893, 1895, 1902, 1904, 1911, 1927, 1930, 1931, 1988, 2011, 2012, 2018, 2033, 2068, 2081, 2089, 2097, 2103, 2106, 2110,

بندوی (Бандӯй)
Ķубāд 314.
بندوی (Бандӯй), дядя Парвӣза
Хурмуз 1761, 1862, 1868.
بوزرجمهر (Бузурджмихр)
Анӯшӣрвāн 994, 997, 1001, 1008, 1054, 1061, 1077, 1111, 1115, 1135, 1137, 1225, 1318, 1319, 1369, 1397, 1417, 1418, 1421, 1496, 1554, 2395, 2602, 2626, 2669, 2676, 2686, 2704, 2709, 2750, 2769, 2773, 2787, 2801, 2805, 2808, 3443, 3448, 3469, 3474, 3494, 3500, 3503, 3517, 3527, 3546, 3553, 3572, 3584, 3585, 3590, 3594, 3605, 3611, 3648, 4160, 4164, 4169, 4182, 4188, 4196, 4298, 4310.
بهرام (Бахрāм)
Йаздгирд 94, 115, 128, 132, 146, 234, 237, 309; Хурмуз 402.
بهرام (Бахрāм) — один из рыцарей, потомков Сийавуша
Хурмуз 911, 914, 918, 1572, 1574, 1579.
بهرام آذرمهان (Бахрāм-и Āзармихāн)
Хурмуз 143, 152, 159, 161, 163, 172, 187, 196, 216, 218, 221.
بهرام تل (Бахрāм-тил)
Хурмуз 1097.
بهرام چوبینه (Бахрāм-и Чӯбӣна)
Хурмуз 380, 402, 405, 407, 414, 434, 436, 439, 442, 445, 454, 467, 472, 510, 511, 526, 535, 544, 570, 574, 581, 590, 595, 600, 623, 628, 637, 643, 649, 651, 671, 684, 690, 702, 776, 779, 780, 788, 791, 815, 817, 819, 822, 823, 834, 840, 841, 858, 879, 894, 898, 907, 918, 927, 973, 983, 987, 988, 1006, 1011, 1017, 1028, 1040, 1043, 1044, 1050, 1053, 1055, 1059, 1093, 1149, 1194, 1195, 1203, 1210, 1217, 1224, 1227, 1236, 1243, 1245, 1257, 1275, 1316, 1318, 1327, 1353, 1356, 1359, 1361, 1372, 1376, 1403, 1406, 1412, 1415, 1416, 1417, 1420, 1434, 1435, 1442, 1444, 1448, 1462, 1470, 1471, 1475, 1476, 1482, 1496, 1498, 1514, 1515, 1528, 1549, 1565, 1572, 1585, 1597, 1606, 1646, 1669, 1673, 1675, 1679, 1690, 1765, 1767, 1838, 1841, 1843, 1848, 1849, 1856.
بهرام گور (Бахрāм-и гӯр)
Йаздгирд 101, 103; Анӯшӣрвāн 1833, 2283; Хурмуз 402.
بهزاد (Бихзāд)
Ķубāд 314.
بهمن (Бахман)
Анӯшӣрвāн 3492, 3798.
بیستون (Бӣстӯн)
Анӯшӣрвāн 2353.
بیورد (Бӣвард)
Хурмуз 1742.

پ

پارس (Пāрс)
Йаздгирд 90; Ķубāд 31, 41, 100; Анӯшӣрвāн 62; Хурмуз 469, 627, 1401.
پرموده (Пармӯда)
Хурмуз 963, 967, 977, 1014, 1021, 1022, 1028, 1029, 1031, 1037, 1050, 1062, 1076, 1094, 1099, 1110, 1171, 1174, 1189, 1197, 1203, 1296, 1301, 1305, 1331, 1353, 1354, 1539, 1708
پیدا گشسب (Пейда-гушасб)
Хурмуз 801, 1282, 1291, 1528, 1572, 1584.
پیروز (Пӣрӯз)
Йаздгирд 22, 28, 37, 39, 42, 79, 87, 88, 91, 97, 113, 125, 137, 142, 146, 152, 158, 160, 167, 178, 206, 211, 226, 243, 257, 302, 318, 340, 361; Ķубāд 3; Анӯшӣрвāн 1847, 1627.
پیروز (Пӣрӯз) — город
Йаздгирд 82.
پیروز (Пӣрӯз) — полководец
Анӯшӣрвāн 535, 891, 912, 926.
پرویز خسرو (Парвӣз Ҳусрау)
Хурмуз 236, 238, 242, 246, 248, 251, 253, 311, 1667, 1701, 1711, 1716, 1723, 1728,

1613, 1619, 1624, 1628, 1655, 1704, 1809, 1968, 2033, 2148, 2149, 2252, 2258, 2294, 2550, 2580, 2645, 2791, 3338, 3352, 3358, 3411, 3421, 3501, 3513, 3538, 3650, 3656, 3666, 3745, 3815, 3886, 4081, 4218, 4234, 4287, 4399, 4400, 4404, 4407; Хурмуз 66, 69, 204, 207, 209, 284, 384, 937, 1648.

اورمزد (Аурамазд)
Анӯшӣрвāн 3492.

آهرمن (Āхриман)
Анӯшӣрвāн 767, 862, 871, 1128, 1503, 1649, 1844, 2281, 2403, 2422, 2425, 2441, 2446, 2462, 3739, 3778, 3802, 4276, 4313; Хурмуз 150, 171, 212, 788, 1382, 1754, 1770.

اهواز (Ахвāз)
Ḳубāд 146, 154, 174, 208; Анӯшӣрвāн 62; Хурмуз 469.

ایران (Ӣрāн)
Йаздгирд 97, 178, 182, 184, 294, 308, 309, 310, 315, 317, 321, 323, 330, 347, 351, 352, 364; Ḳубāд 24, 36, 46, 65, 90, 107, 113, 115, 185, 200, 214, 229, 290, 326; Анӯшӣрвāн 179, 280, 294, 306, 319, 321, 327, 333, 338, 346, 428, 495, 521, 618, 632, 651, 706, 745, 923, 1721, 1761, 1805, 1836, 1861, 1862, 1896, 1897, 1900, 1912, 2026, 2054, 2065, 2068, 2080, 2101, 2217, 2236, 2242, 2254, 2277, 2368, 2369, 2374, 2654, 2678, 2727, 2731, 2751, 3638, 3738, 3798, 4086, 4110, 4142, 4165, 4168, 4228; Хурмуз 147, 152, 167, 193, 296, 297, 327, 328, 351, 375, 376, 443, 509, 618, 628, 718, 726, 746, 748, 813, 834, 853, 907, 939, 960, 1043, 1075, 1120, 1219, 1242, 1255, 1297, 1348, 1406, 1436, 1536, 1539, 1540, 1556, 1630, 1644, 1650, 1662, 1695, 1745, 1749, 1857, 1873, 1875.

ایزد گشسب (Ӣзад-гушасб) — полководец Бахрāма Чӯбӣна
Хурмуз 557, 800, 1055, 1558.

ایزد گشسب (Ӣзад-гушасб)
Хурмуз 67, 72, 75, 88, 90, 93, 94, 103, 175, 1418, 1421.

آیین گشسب (Āйӣн-гушасб)
Хурмуз 1315, 1317, 1722, 1725, 1764, 1776, 1779, 1784, 1791, 1797, 1806, 1828, 1829, 1842, 1852.

ب

بابک (Бāбак)
Анӯшӣрвāн 168, 171, 175, 176, 180, 182, 189, 191, 196, 197, 203, 208.

بادان‌پیروز (Бāдāн-и Пӣрӯз)
Хурмуз 1740.

بارزوی (Бāрзӯӣ)
Анӯшӣрвāн 3343, 3374, 3389, 3392, 3403, 3410, 3415, 3427, 3438, 3443, 3449.

باطرون (Бāṭрӯн)
Анӯшӣрвāн 4148.

بامین (Бāмӣн)
Анӯшӣрвāн 2630, 3788.

بخارا (Бухāрā)
Анӯшӣрвāн 1781, 2091, 2273.

بدّال (Баддāл)
Хурмуз 287.

بردع (Барда')
Анӯшӣрвāн 1955; Хурмуз 404, 406.

برزمهر (Бурзмихр)
Хурмуз 67, 175.

برزین‌سالار (Барзӣн-сāлāр)
Анӯшӣрвāн 3711.

برک (Барак)
Йаздгирд 100, 115; Анӯшӣрвāн 1271, 1011.

بسطام (Бисṭāм)
Анӯшӣрвāн 2240.

بغداد (Багдāд)
Хурмуз 629, 1719.

بلاش (Балāш)
Йаздгирд 89, 91, 180, 185, 207, 214, 222, 354, 358, 368, 372.

بلخ (Балх)
Анӯшӣрвāн 1775, 2272, 2630, 3788; Хурмуз 320, 1026, 1356, 1464, 1500, 1699.

بلوجستان (Балӯджистāн)
Анӯшрвāн 369, 377, 380, 1949.

УКАЗАТЕЛЬ ИМЕН И ГЕОГРАФИЧЕСКИХ НАЗВАНИЙ

ا

ابو الفضل (Абӯ-л-Фазл)
Анӯшӣрван 2457.
ابوالقاسم (Абӯ-л-К̣āсим) — султан Мах̣мӯд
Анӯшӣрван 3884.
آذرابادگان (Āзарāбāдагāн)
Анӯшӣрван 60, 509, 2323; Хурмуз 1736.
آذرپناه (Āзарпанāх)
Хурмуз 1338.
آذرگشسب (Āзар-гушасб) — полководец Бахрāма Чӯбӣна
Хурмуз 800, 1106.
آذرگشسب (Āзар-гушасб)
Анӯшӣрван 202, 510, 922, 2345, 2389, 4134; Хурмуз 1338, 1947, 1752.
آذرمهر (Āзармихр)
К̣убāд 303, 314.
اران (Арāн)
К̣убāд 208.
ارجاسب (Арджāсб)
Анӯшӣрван 1769, 1836, 1859, 1894, 2276, 2277; Хурмуз 318, 488, 1266, 1272.
اردبیل (Ардабӣл)
Йаздгирд 83; Анӯшӣрван 61; Хурмуз 288, 404.
اردشیر (Ардашӣр) — служитель храма, жрец
Йаздгирд 319, 321, 327, 330, 349; Анӯшӣрван 1367, 1822, 1885, 1982.
اردشیر (Ардашӣр), царь
Анӯшӣрван 377, 379; Хурмуз 1399.
اُردُن (Урдун)
Анӯшӣрван 725, 748.
آرش (Āриш)
Анӯшӣрван 235.
ارمینیه (Армӣнийа)
Анӯшӣрван 61; Хурмуз 288, 333.
آزادسرو (Āзāдсарв)
Анӯшӣрван 990.
اسفندیار (Исфандиāр)
Хурмуз 321, 487, 1685.
اسکندر (Искандар)
Анӯшӣрван 4237.
اصطخر (Ис̣т̣ах̮р)
К̣убāд 2, 303; Хурмуз 226, 1401.
اصفهان (Ис̣фахāн)
Анӯшӣрван 59.
افرازدز (Афрāздиз), крепость Пармӯды
Хурмуз 1022.
افراسیاب (Афрāсийāб)
Анӯшӣрван 1769, 1836, 1851, 1859, 1894, 2274, 1266.
الانان (Аланāн)
Анӯшӣрван 332, 344, 373.
البرز (Албурз)
Йаздгирд 290.
آمل (Āмул)
Анӯшӣрван 293.
آموی (Амӯй)
Анӯшӣрван 1775, 2239, 2269, 2273.
انطاکیه (Ант̣āкийа)
Анӯшӣрван 648, 662, 667, 684.
انوشیروان (Анӯшӣрван) или نوشین روان (Нӯшӣн-равāн) см. также کسری (Кисрā)
К̣убāд 373, 384; Анӯшӣрван 54, 165, 207, 219, 244, 247, 263, 273, 349, 353, 372, 440, 448, 461, 490, 561, 666, 689, 693, 702, 772, 779, 782, 796, 953, 971, 975, 977, 1018, 1023, 1043, 1047, 1049, 1279, 1310, 1359, 1361, 1369, 1414, 1547, 1567, 1593, 1606, 1610,

УКАЗАТЕЛЬ

И (Иран)
Ф 62

СОДЕРЖАНИЕ

Указатель 5
Текст . . . . ۴۲۵—۱

Настоящий, восьмой, том продолжает публикацию основанного на пяти древнейших рукописях критического текста эпической поэмы Фирдоуси "Шāх-нāме". Восьмой том включает текст от "Царствования Йаздигарда" до "Царствования Хурмузда" (включительно).

7—3—4
111—69

ФИРДОУСӢ

ШĀХ-НĀМЕ

том VIII

На персидском языке

Утверждено к печати Институтом востоковедения Академии наук СССР

Редактор *В. В. Волгина*
Технический редактор *С. В. Цветкова* Корректор *О. Л. Щигорева*

Сдано в набор 26/III 1968 г. Подписано к печати 28/V 1970 г. Формат 84X108[1]/16.
Бум. № 1. Печ. л. 28,25. Усл. п. л. 47,46. Уч.-изд. л. 39,12. Тираж 3600 экз.
Изд. № 2078. Зак. № 418. Цена 3 р. 90 к.

Главная редакция восточной литературы издательства «Наука»
Москва, Центр, Армянский пер., 2

Московская типография № 7 Главполиграфпрома
Комитета по печати при Совете Министров СССР, пер. Аксакова, 13

ИНСТИТУТ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

ФИРДОУСӢ

ША̄Х-НА̄МЕ

Критический текст

Том VIII

Составитель текста Р. М. Алиев

Под редакцией А. Азера

МОСКВА · 1970

АКАДЕМИЯ НАУК СССР

ПАМЯТНИКИ ЛИТЕРАТУРЫ НАРОДОВ ВОСТОКА

ТЕКСТЫ

Большая серия

II

ИЗДАТЕЛЬСТВО «НАУКА»
ГЛАВНАЯ РЕДАКЦИЯ ВОСТОЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ